islamska ENCIKLOPEDIJA

NASLOV ORIGINALA:

AL-MAWSŪʻ AL-MUYASSARA

fī al-adyān wa al-maḏāhib wa al-aḥzāb al-muʻāṣira...

ENCIKLOPEDIJA - religija, mezheba i savremenih pokreta i partija

©WAMY

UREDNIK I RECENZENT:

Dr. Mānīʻ b. Hammad al-Džuhenī

PREVODILAC:

Ebu Muhamed es-Serid

LEKTURA:

Aida Krzić

UREDNIK:

Almin Fočo

KOREKTURA:

Abdulmedžid Nezo

REDAKTURA PRIJEVODA:

Dr. Zuhdija Adilović

Hfz. Fadil Bektaš

Abdulvaris Ribo

Abdussamed Nasuf Bušatlić

DTP:

Semir Šišić

IZDAVAČ:

Aktivna islamska omladina - Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28 (031)

ISLAMSKA enciklopedija / prevodilac Ebu Muhamed es-Serid. - Sarajevo : Aktivna islamska omladina, 2005. - 366 str. ; 30 cm

Izv. stav. nasl. na arap. jeziku

ISBN 9958-9197-0-2

COBISS.BH-ID 14565382

islamska

ENCIKLOPEDIJA

PREVODILAC:

Ebu Muhamed es-Serid

Sarajevo, 1427/2006.

بسم الله الرحمن الرحيم

Riječ izdavača

Hvala Allahu koji je Svojim bogobojaznim robovima olakšao put do Njegova zadovoljstva, pokazao im Pravi put, vodiljom na njemu učinio slijeđenje Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, uzeo ih za Svoje robove koji samo Njega priznaju za Gospodara i mimo Njega ne traže zaštitnika i zato što su se, sa Allahom kao Gospodarom i Islamom kao vjerom, zadovoljili, u srce im ulio nepokolebljivo vjerovanje. Neka je salavat i selam na posljednjeg Allahovog poslanika Muhammeda i njegovu časnu porodicu, ashabe i sve one koji ih slijede u dobru do Sudnjega dana.

Jedna od karakteristika modernog svijeta je, zasigurno, mnoštvo različitih ideologija, religija, pokreta i pravaca. To svakako predstavlja izazov i iskušenje za savremenog čovjeka, kako muslimana, tako i nemuslimana, s obzirom da svaki normalan čovjek želi slijediti Pravi put i stati na stranu istine i pravde. Kako prepoznati šta je istina, šta je Pravi put, sigurno je pitanje koje se mnogima nameće i na koje im nije lahko naći pravi odgovor. U svom tom metežu različitih religija, političkih pravaca, vjerskih frakcija i ideologija, Islam, zajedno sa zdravim razumom, predstavlja jedino ispravno mjerilo i pravedan sud o spomenutim pojavama. Jedino Islam, kao univerzalna vjera, svojim trajnim principima i pravilima daje odgovor na svaku situaciju i pojavu. Sve ove idologije, učenja, pokreti i pravci su, u stvari, religije, jer one oblikuju način ljudskoga života i na njima se temelje društveni sistemi i u smislu što religija djeluje u društvu kao filozofski stožer koji određuje životnu srž toga društva.

Kur'an je po ovom pitanju jasan: *Kod Allaha je jedina prava vjera Islam.* (Āli 'Imrān, 19.)

Uzvišeni Allah je, također, rekao: *I doista, ovo je Pravi put moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvedu od puta Njegova, - eto, to vam On naređuje, da biste se grijeha klonili.* (Al-An'ām, 153.)

Danas i među samim muslimanima postoji mnoštvo vjerskih frakcija i pravaca što potvrđuje istinitost Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi, kada je kazao da će se ovaj Ummet podijeliti na sedamdeset i tri frakcije i da će sve u Džehennem, osim one koja bude slijedila njegovu praksu i praksu njegovih ashaba. Ono što najviše zbunjuje običnog muslimana je da se sve te frakcije pozivaju na Kur'an i Sunnet i da sve tvrde da su na Pravome putu. Jedini pravi način da se utvrdi šta je od toga istina, a šta zabluda i laž, je da se sva ta učenja predoče Božijoj Knjizi, Kur'anu i vjerodostojnoj poslaničkoj praksi.

Nije teško doći do istine, ako se u traganju za njom, za putokaze i vodiča, uzme Allahova Knjiga i Poslanikova praksa. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ostavio sam vas na jasnome putu čija noć je jasna kao i dan. Nakon moje smrti, s toga puta će skrenuti samo onaj ko je propast odabrao." (Ibn Ebi Asim u *Kitabu-s-sunne*)

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je najavio vrijeme mnogih vjerskih razilaženja i ukazao nam je u čemu je spas; *Držite se moje prakse i prakse mojih pravednih i upućenih halifa.* U drugom hadisu je rekao: "Ostavljam vam dvije stvari, ako ih se budete pridržavali, nikada nećete zalutati; Allahovu Knjigu i moj Sunnet (praksu)."

Knjiga koja je pred vama ima za cilj da čitalačkoj javnosti ponudi naučno utemeljene informacije i objektivnu sliku o Islamu, vjerskim sektama, pravnim školama i u njegovom okrilju nastalim pokretima i pravcima. Molimo Uzvišenog Allaha da nagradi sve one koji su na bilo koji način pomogli izlazak ove vrijedne knjige. Amin!

ZAHVALA I PRIZNANJE

Neosporna je činjenica da enciklopedijska i slična djela mogu nastati samo kao rezultat timskog rada. Takav je bio slučaj i sa ovom enciklopedijom. Ona je, prije svega, nastala kao rezultat mukotrpnog rada grupe pregalaca zaokupljenih idejom kako kroz prizmu islamskog shvaćanja i djelovanja najbolje doprinijeti uzdizanju Allahove riječi i muslimanu uliti čvrsto uvjerenje da je, zaista, na Pravome putu i sljedbenik jedine prave vjere i istine kojima je svaka neistina strana. Ovakvo nešto niukom slučaju nije moglo nastati kao rezultat individualnog rada. Zato moramo spomenuti bar neka imena koja su dala svoj doprinos da danas pred sobom imamo ovu enciklopediju, pogotovo ovo najnovije izdanje. Prije svega, zahvaljujemo se uvaženim kolegama koji su u pripremi ove enciklopedije uložili ogromni trud i molimo Uzvišenog Allaha da ih neizmjerno nagradi i ovaj rad upiše u knjigu njihovih dobrih djela na vagi na Sudnjem danu: dr. Ibrāhīmu b. Ḥamadu al-Qu'ajjidu, dr. Tawfīqu b. Aḥmadu al-Qusajjiru, dr. Muḥammadu Sa'du Abū Šatāu, prof. Ḥamdū 'Ubaydu, članovima Nadwe i svima onima koji su na bilo koji način doprinijeli da se ovaj posao uspješno privede kraju.

Svoju zahvalnost i poštovanje izražavamo i svima onima koji su pročitali ovu enciklopediju i u njoj našli ono što su tražili, a posebno onima koji su nam pisali i poslali svoje pismene primjedbe, određene ispravke i dobronamjerne sugestije, kako bi ovo timsko djelo u svome konačnom obliku bilo što bolje i potpunije. A takvih je bilo, zaista, mnogo! Mi ćemo ovdje spomenuti samo neka imena čije su primjedbe i sugestije u doradi ovog izdanja enciklopedije bile najkorisnije. Među njih, prije svega, spadaju: uvaženi šayẖ dr. Bakr b. 'Abdullāh Abū Zayd, prof. Muḥammad Ğābir al-Yamānī, šayẖ dr. 'Abdul'azīz b. Muḥammad 'Abdullaṭīf, prof. 'Umar Bāḏīb, prof. Muḥammad 'Abdulḥakīm i dr. Šarīf al-Ḫaṭīb.

Molimo Uzvišenog Allaha da im njihov trud uložen na ovome putu upiše u knjigu dobrih djela, da ona pretegnu na vagi na Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti i kada će samo onaj koji Allahu srca čista dođe spašen biti. Molimo Uzvišenog Allaha da ovo njihovo djelo uvrsti u ono znanje iz koga će drugi neprekidno crpiti korist, a njima - kao što je rekao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem - trajno teći nagrada (*aṣ-ṣadaqa al-ğāriya*)!

Dr. Māni' b. Hammad al-Džuhanī

Generalni sekretar Svjetske asocijacije muslimanske omladine

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova! Neka je blagoslov i mir na najodabranijeg Vjerovjesnika i Poslanika!

A zatim,

Zadovoljstvo nam je što cijenjenim čitaocima možemo ponuditi ovu enciklopedijsku knjigu koja će im, nadamo se, kao novi podsjetnik iz ove oblasti, poslužiti kao izvor mnogih informacija i objektivnih saznanja o brojnim idejnim kretanjima, političkim partijama, religijama, školama i sektama.

Ovo stoljeće (dvadeseto - prim. izd.) bilo je svjedok neviđene revolucije i napretka u razvoju odnosa i komunikacija među ljudima kakve čovječanstvo nikada dosada nije zapamtilo. To se, prije svega, odnosi na brzinu razmjene ideja, informacija i iskustava, koja ide dotle da su vremenske i prostorne barijere među ljudima svedene na najmanju moguću mjeru i da je cio današnji svijet postao kao *jedno malo selo.* Drugim riječima, ovo stoljeće je bilo svjedokom tzv. *eksplozije informacija* koja se strahovitom brzinom lančano širi i postaje sve snažnija i veća.

To je dovelo do brojnih neželjenih posljedica i problema sa kojima se ranije generacije gotovo nisu ni susretale. Tako je, recimo, *izoliranost* - kako pojedinaca, tako i cijelih država - danas postala nemoguća i nešto što više niko nije u stanju održati. S druge strane, *moderni čovjek* našao se pred pravom poplavom zbrkanih i kontradiktornih informacija o političkim partijama, raznim sektama, vjerama, filozofijama i strujanjima svakojakih ideja, mišljenja i kulturnih stremljenja, tako da više nije u stanju sām zaključiti šta je od svega toga istina, a šta nije.

Na osnovu svega navedenog, uvidjeli smo neodložnu potrebu da se prihvatimo posla na pripremi jedne enciklopedije koja bi se na znanstvenoj osnovi usredsredila na navedenu problematiku, kako bi je - kao ozbiljnu i nepristrasnu studiju koja prikazuje činjenice u strogo profiliranom i objektivnom okviru, pošteđenu nepotrebnog detaljiziranja s jedne, i nedopuštene površnosti s druge strane, uz maksimalnu privrženost istini i vjernosti, bez napadanja i vrijeđanja bilo koga, baziranoj na dostupnim izvorima - ponudili čitaocu. Nadamo se da smo time uspjeli cijenjenom čitaocu ponuditi naučne činjenice, bar u onom dijelu u kome smo mi do njih došli.

Ovdje bismo željeli posebno naglasiti da smo se rukovodili praćenjem prvenstveno živih pokreta i učenja koji snažno egzistiraju i u današnjem svijetu imaju zapažen utjecaj, zanemarujući one pokrete i strujanja koji su izumrli, koje je pregazilo vrijeme i koji su pali u zaborav historije.

Ne treba krivo shvatiti da smo ovim htjeli zanemariti i potcijeniti historijski značaj izumrlih pokreta ili ukivati u zvijezde vrijednost savremenih učenja, već da smo današnjoj generaciji htjeli pružiti pouzdanu i provjerenu informaciju o kretanjima u savremenoj kulturi i civilizaciji u svijetu s ciljem da se upozna sa stremljenjima našeg vremena, kako bi se sama prema njima mogla postaviti i zauzeti svoj stav bilo da ih prihvaća ili odbija.

Materiju koju obrađuje ova enciklopedija poredali smo po sistemu leksikona, jer smo time postigli dva osnovna cilja:

lahkoću njenog korišćenja i

lahkoću u dodavanju bilo kojih novih elemenata u budućim izdanjima, jer se tačno zna gdje se eventualni dodaci trebaju smjestiti.

Što se tiče metode koju smo primjenjivali pri obradi svake od navedenih cjelina, bilo da se radi o sekti, političkoj partiji, religiji ili pokretu, ona je urađena šablonski, tako da su u svakoj jedinici zastupljeni sljedeći elementi:

Definicija - u kojoj je dat kratak i sažet uvod teme o kojoj se govori,

Nastanak i najznačajnije ličnosti - gdje se govori o prvim počecima, ideji nastanka, razmišljanju osnivača i najpoznatijih predstavnika, te o uvjetima sredine u kojoj se dotični pokret pojavio. Tu su, u osnovnim crtama, predstavljeni najznačajniji lideri pokreta koji su na njega ostavili najupečatljiviji utjecaj i koji su imali važnu ulogu u njihovom daljnjem razvoju.

Ideje i shvaćanja - gdje su izneseni učenje, razmišljanje i najvažnije crte pokreta. Tu su obrađeni mentalitet i držanje njegovih protagonista, način njihova razmišljanja i djelovanja, te principi na kojima počiva njihovo učenje i način na koji ga ispoljavaju. Ovo je ujedno najvažniji i najopširnije obrađeni elemenat svakog od obrađenih pokreta ili škole.

Duhovni i ideološki korijeni - gdje je dat pregled i analiza izvora iz kojih pokret crpi svoje ideje i shvaćanja.

Raširenost i centri utjecaja - gdje se govori o područjima u kojima su se učenje i ideje pokreta najviše raširile i učvrstile, o njihovoj snazi i centrima iz kojih crpe svoju moć i potporu.

Literatura i izvori - gdje se daje pregled najvažnije literature i izvora, kako bi se oni koji su zainteresirani za dublje istraživanje u svom daljnjem radu na njih uputili.

Koristimo priliku da se ovdje, na samom početku knjige, cijenjenom čitaocu izvinemo za eventualne propuste ili nedostatke u ovoj knjizi. Ovo tim prije što su materija koju obrađuje ova knjiga krajnje složena i opširna, pokreti i škole mnogobrojni, a izvori i literatura o nekima od njih šturi i nedostupni. Sve to nam je pričinjavalo ozbiljne prepreke da dođemo do unaprijed zacrtanog i željenog cilja. Međutim, i pored svega navedenog kao utjeha u ovom našem radu može nam poslužiti činjenica da je on, ipak, postigao svoj cilj i da na jednom mjestu, sistematski obrađene, nudi brojne i provjerene informacije.

Nadamo se da smo u ovom našem enciklopedijskom radu uspjeli i postigli željeni rezultat. Također se nadamo da ćemo u budućnosti, dodavanjem novih saznanja i prečišćavanjem dosadašnjih, ovoj knjizi dati jedan novi kvalitet. Otuda su nam neophodno potrebni mišljenje i primjedbe cijenjenih čitalaca, posebno onih koji se na ovom polju bave naučnoistraživačkim radom i koji o problematici koju obrađuje ova enciklopedija imaju više saznanja, uz napomenu da će sva pristigla mišljenja i primjedbe, uz Božiju pomoć, biti ozbiljno analizirana i da će im se posvetiti puna pažnja.

Zahvalnost za svaki uspjeh pripada Allahu!

Svjetska asocijacija muslimanske omladine

Odsjek za studije i istraživanje

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova! Neka je blagoslov i mir na najodabranijeg Vjerovjesnika i Poslanika!

A zatim,

Ovo je drugo izdanje *Male enciklopedije vjera i savremenih učenja*. Prvo izdanje je nestalo za svega nekoliko dana, tako da nismo bili u stanju udovoljiti ni neprekidnim molbama članova Svjetske asocijacije muslimanske omladine da im osiguramo traženi obim enciklopedije. Zato smo zaključili da je bolje da ne čekamo na dugu i sporu proceduru revizije u njoj navedenih informacija, dopuna o nekim novim školama i pokretima koje smo prvobitno željeli dodati i izradu opširnih indeksa za što brži i lakši dolazak do željene informacije.

Zato se izvinjavamo cijenjenom čitaocu što će ovo izdanje enciklopedije biti približno isto kao i prvo, jer smo se zadovoljili sa ispravkom samo nekih podataka o istaknutijim ličnostima koji su se promijenuli i štamparskih grešaka koje su se pojavile u prvom izdanju. Ipak, mi ne odustajemo od našeg obećanja i namjere da uradimo dodatak sa novim informacijama sa kojima raspolažemo danas na svjetskoj sceni prisutnim i živim školama, pokretima i organizacijama i da ih uključimo u naša buduća izdanja ove enciklopedije.

Ovom prilikom izražavamo svoju zahvalnost i poštovanje svima onima koji su pročitali enciklopediju, u njoj našli ono što su tražili i izrazili svoju zahvalnost Asocijaciji koja im je omogućila da do željenih informacija tako lahko dođu.

Također se zahvaljujemo svima onima koji su nam dostavili svoje primjedbe, mišljenja, kritike i komentare. Mi sa svoje strane obećajemo da ćemo, ako Bog da, sve to pomno analizirati i razmotriti, uz puno poštovanje njihova truda i molbu Allahu da im ga upiše u sevab i da ih za njega obilato nagradi.

Allah najbolje zna kakva je čija namjera i On upućuje na Pravi put!

Ve-s-selâmu 'alejkum ve rahmetullâhi ve berekâtuhu!

Generalni sekretar

Svjetske asocijacije muslimanske omladine

Dr. Māni' b. Hammad al-Džuhanī

PREDGOVOR TREĆEM IZDANJU

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova! Neka je blagoslov i mir na posljednjeg Vjerovjesnika i Poslanika!

A zatim,

Ovo je treće izdanje ***Male enciklopedije vjera i savremenih škola***[1], enciklopedije koju su istraživači i stručnjaci opisali kao konstruktivan korak u postavljanju temelja komparativnog islamskog istraživanja na objektivnim i naučnim osnovama i kao znanstvenu nužnost u procesu kristaliziranja brojnih činjenica vezanih za nebeske vjere, od strane čovjeka ustanovljenih shvaćanja, škola, frakcija, ideoloških pokreta i političkih kretanja, čime je nadomješten jedan veliki nedostatak u islamskoj biblioteci i postavljene objektivne smjernice na putu nastojanja da se spozna Božija uputa. Zbog svega toga, pojava ove enciklopedije primljena je sa oduševljenjem u krugovima islamske inteligencije čiji su se predstavnici, i kao pojedinci i kao organizirane grupe, odmah latili posla oko njenog prevođenja na više svjetskih jezika.

Mi se nadamo da će ova enciklopedija, danas kada izlazi u jednom sasvim novom ruhu, sa obogaćenim sadržajem, pojednostavljenim rasporedom, sažetim stilom i diskusijom prečišćenom od svih vrsta suvišnih dodataka i zamršenosti, još više produbiti svoje zacrtane ciljeve i prevazići neke ranije nedostatke.

Na početku predgovora ovom izdanju želimo ukazati na nekoliko uzajamno povezanih i komplementarnih činjenica koje su pratile ovo izdanje:

Ovo izdanje je, zapravo, jedna sveobuhvatna i komplementarna prerada prethodnog izdanja koje je u pogledu tematike, forme, jezika i načina izlaganja, u svim svojim elementima, dodatno prerađeno i dotjerano. Čitalac će to posebno primijetiti u elementima koji govore o definiranju, osnivanju, najistaknutijim ličnostima, shvaćanjima, ubjeđenjima, idejnim korijenima, vjerovanju, raširenosti i najznačajnijim centrima utjecaja svakog od pokreta o kome je riječ.

Naravno, sve ove novine koje smo dodali, na kraju su rezultirale postavljanjem čvrstih temelja jednog sasvim novog pristupa izlaganja, analize i podrobnosti. Njihovo uvođenje nametalo se kao potreba da budemo što jasniji i precizniji s jedne, i dosljedniji u pristupu najbitnijim činjenicama s druge strane, a da to, istovremeno, bitnije ne utječe na način izlaganja materije. Uz sve to, naše navode smo, uz stare, nastojali potkrijepiti i nekim novim izvorima.

Da bi čitaocu uštedjeli trud u traganju za drugim izvorima, u ovo izdanje smo uvrstili i nova poglavlja o pojedinim pravcima i pokretima koji po našem mišljenju zaslužuju pažnju da ovdje budu obrađeni. U poređenju sa prethodnim izdanjem, koje je sadržavalo 85 tematskih jedinica, ovo izdanje je znatno prošireno, tako da sadrži preko 120 jedinica. Usto, ono se odlikuje nepristrasnošću u izlaganju, izbjegavanjem nepotrebnog detaljiziranja, privrženošću principima vjernosti znanstvenog istraživanja i izbjegavanjem svake vrste pristrasnosti i vrijeđanja bilo koga. Zbog svega toga, ova enciklopedija predstavlja jednu skladnu cjelinu iz koje čitalac jednostavno i lahko može dokučiti istinu i tako joj se, sa svojom urođenom prirodom i zdravim duhom, sasvim približiti.

[1] Ovo je naslov ranijih izdanja

PREDGOVOR

Ovo izdanje sadrži i indeks značenja bitnijih pojmova spomenutih u tekstu u čiji pravi smisao obični čitalac, možda, nije dovoljno upućen. Kako bi se čitalac njime mogao što lakše služiti i u njemu pronalaziti tačna značenja, ovaj indeks je urađen po abecednom redu i dat kao zasebna cjelina na kraju enciklopedije. Prilikom njegove izrade vodilo se računa da se u njemu dâ što sažetije, ali istovremeno i što preciznije i sveobuhvatnije značenje pojmova, bez ikakva suvišnog detaljiziranja, niti pretjeranog skraćivanja što bi išlo nauštrb ustaljenog enciklopedijskog načina izlaganja i znanstvene utemeljenosti obrade materije kojom se bavi. Termine čije je opširnije značenje dato u indeksu[1] u tekstu smo označili sa (*), uz napomenu da su oni složeni po abecednom redu, kako bi se čitalac njima što lakše koristio.

Ovdje bismo željeli napomenuti da su neka enciklopedijska poglavlja, kako u samom tekstu, tako i u njenom indeksu, ponekad data sažeto, a ponekad, opet, relativno opširno, suprotno općoj koncepciji enciklopedije. Razlog za to leži u:

- važnosti teme koja se obrađuje i njenoj tijesnoj povezanosti sa modernim dobom i
- važnosti koju u obradi pojedinih tema *Asocijacija* poklanja posebnu pažnju, bilo da ih preporučuje ili upozorava na njihovu opasnost.

Potvrđujući da je Islam okvir koji određuje glavne smjernice ove enciklopedije, i lupa kroz koju se promatraju sve ostale teme koje obrađuje, bilo je neophodno potrebno obraditi ga u jednoj zasebnoj cjelini, kako bi se u jednoj kratkoj raspravi dao brz pregled o ovoj savršenoj vjeri kojoj je Uzvišeni Allah podario takvu ulogu i mjesto da se njome dokinu sve druge vjere, da poprimi svjetske razmjere i da, sve do Sudnjega dana, ostane glavna preokupacija ljudi.

Što se tiče ostalih novína u ovoj enciklopediji, one se odnose na oblasti: književni pravci, pravne škole, neke političke partije, pokreti i ideološka strujanja. Kad smo kod ovoga, dâ se primijetiti da ovo izdanje nismo proširili sa svim dodacima koje smo prvobitno željeli dodati, iz jednostavnog razloga što smo sa svih strana, zemalja i kontinenata bili požurivani da se što prije štampa ono što je završeno. To smo i učinili u nadi da ćemo već sljedeće izdanje proširiti novim elementima koji se trenutno nalaze u fazi istraživanja, provjere i dorade.

Što se tiče metodološkog pristupa, u ranijim izdanjima enciklopedije sav obrađeni materijal je bio raspoređen po abecednom redu naslova. S obzirom na to da se to uklapalo u uobičajeni znanstveni metod pristupa izrade enciklopedije i da je time bio skraćen put dolaska do bilo koje željene teme, neovisno o mjestu na kome se nalazi, u odnosu na ostatak enciklopedije, smatramo da je to bilo jedno od dobrih rješenja. Pored te dobre strane, uradili smo i sadržaj po abecednom redu brojnih poglavlja koja su u enciklopediji obrađena.

Što se, pak, tiče ovog izdanja, materiju koju ona obrađuje rasporedili smo na nešto dubljim osnovama, bližim logici shvaćanja čitalaca. Naime, materija koju obrađuje ovo izdanje raspoređena je tematski tako da se srodne cjeline nadovezuju jedna na drugu.

* Tako smo, s obzirom da je to vjera sa monoteističkim učenjem koja dokida sve ostale nebeske vjere, te da ju je Uzvišeni Allah objavio preko Svog posljednjeg Vjerovjesnika i Poslanika, zaduživši ga da je dostavi svim ljudima, na prvom mjestu obradili Islam. Zatim smo obradili iz njega i u njegovu krilu nastale pravne škole, selefijske i reformatorsko-sunnijske pokrete, sekte i nastrane zajednice, sve u nadi da dokažemo nužnost stalnog povratka Kur'anu i Sunnetu, onako kako su ih shvaćale i razumijevale čestite generacije prvih muslimana, jer su Kur'an i Sunnet najmjerodavnije mjerilo slijeđenja Pravoga puta i čiste vjere.

* Zatim smo obradili judaizam sa raznim sektama, učenjima i pokretima koji su iz njega nastali.

* Zatim smo obradili i kršćanstvo sa brojnim pravcima, sektama i zajednicama koje su nastale u njegovu okrilju.

---

[1] Indeks ćemo objaviti u drugom izdanju, ako Bog da, zbog njegove opširnosti. (Nap. izd.)

* Obradili smo također istočne religije, pravce i filozofije koje su se iz njih izrodile.

* Zatim smo obradili filozofska učenja i književne pravce te ekonomsko-političke teorije i filozofije koje su - prije nego što će izgubiti svoj sjaj i prije nego što će gotovo iščeznuti njihova najprepoznatljivija obilježja - dugo vremena zaokupljale čovjekovu misao i zanimanje.

Da bi ovaj način izlaganja dao svoj željeni plod, svaku od obrađenih tema započeli smo kratkim uvodom koji u kratkim crtama daje presjek teme o kojoj govori, što znatno olakšava njeno razumijevanje. Pri tome smo se trudili da ne narušimo opći redoslijed svake date teme, pa u indeksu naslove tema 'uvode', uprkos njihovom značaju u znanstvenom smislu, nismo označavali rednim brojem.

Prilikom obrade svake od navedenih tema, maksimalno smo se trudili da o njoj navedemo sva mišljenja, bez obzira na to da li je hvale ili kritiziraju i da li su pozitivna ili negativna. Uprkos tome, ponekad nam je - zbog njihove oprečnosti - bilo krajnje teško pomiriti sva ta mišljenja. Ovo zato što sljedbenici škola i partija nastoje istaći njihove pozitivne strane i često ih preuveličavati, za razliku od njihovih protivnika koji nastoje istaći njihove negativne strane i zanemariti pozitivne, ili ih u najmanju ruku preuveličavati. A istina, bez sumnje, leži negdje na polovici. To nas je navodilo da se opredijelimo za ono stanovište koje je po našem mišljenju najbliže istini. Ne tvrdimo da smo posao obavili najbolje, ali smo sigurni da je to maksimum koji smo u ovoj fazi mogli pružiti. Zato ćemo, kao potvrdu da nijedno ljudsko djelo nije savršeno i bez nedostataka, citirati riječi al-'Imāda al-Iṣfahānija koji kaže: "Nema toga čovjeka koji bi danas napisao knjigu, a da već koliko je sutra ne bi rekao: 'Da sam ovo promijenio, bilo bi bolje?! Da sam ovo dodao, bilo bi ljepše?! Da sam ovo stavio na početak, zvučalo bi upečatljivije?!' To je najbolja pouka i dokaz da su svi ljudi, bez obzira o kome se radi, skloni greškama i da niko od njih nije savršen."

Bože, zato Te molimo da nam oprostiš eventualne propuste i greške u ovoj knjizi! Nadahni one koji nam se u vezi sa njom budu obraćali da se obrate sa valjanim primjedbama, a nas da ih uvažimo i stanemo na stranu istine, jer je najpreče da se istina slijedi. Bože, daj da nam dobro koje smo ovim djelom učinili pomogne da svu svoju energiju uložimo za dobrobit Islama i muslimana, i neka naša posljednja dova bude: "Hvala Allahu, Gospodaru svjetova!"

Generalni sekretar

Svjetske asocijacije muslimanske omladine

Dr. Māni' b. Hammad al-Džuhanī

I S L A M,

VJERSKE SEKTE,
PRAVNE ŠKOLE I
U NJEGOVOM OKRILJU NASTALI POKRETI

UVOD

Islam znači predanost i pokornost; namjernu predanost načinu života (*manhağ*)* s kojim je Uzvišeni Allah zadovoljan i pokornost Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, u svemu što je on kroz Kur'an časni i besprijekorno čisti sunnet (*as-sunna al-muṭahhara*) od svoga Gospodara ljudima dostavio.

Osnovni princip u ovoj vjeri (*ad-dīn*)* je da nema izvođenja zaključaka na osnovu slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* u pitanjima koja se odnose na temelje na kojima počiva Islam. Izgovaranje riječi *kelimei-šehadeta*, tj. očitovanje da nema boga osim Allaha i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i poslanik, je svojevrstan čin dobrovoljnog ulaska u Islam. Dakle, polazeći od *kelimei-šehadeta*, čovjek pristupa izvršavanju ostalih stubova Islama, vjerovanja (*al-īmān*) i dobročinstva (*al-iḥsān*) bez ikakva prava da sa svoje strane mijenja prirodu bilo kojeg od njih. Tako je, npr. u potpunoj suprotnosti sa Islamom svako učenje koje zagovara vjerovanje u više od jednog Boga (*ilāh*)*. Isto tako, Islam ne prihvaća nikakve izmjene u prirodi namaza, zekata, posta i hadždža, a kamoli nevjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Knjige, poslanike i Sudnji dan. Za razliku od navedenih temelja islamskog učenja, svaki musliman, koji za to ispunjava potrebne preduvjete, na sporedna pitanja može donositi rješenja na osnovu svoga slobodnog mišljenja (*iğtihāda*)*, pod uvjetom da ono ne izlazi iz okvira učenja Kur'ana i Sunneta.

Ovo pitanje je mjerilo pomoću kojeg će svaki čitalac ove enciklopedije, općenito, i tematike koja se odnosi na Islam, posebno, jasno moći sâm razlučiti šta je istina, a šta neistina.

Na tom osnovu smo napravili i podjelu tema koje govore o Islamu. Tako smo na prvom mjestu obradili Islam. Tu smo čitaocu izložili opću predstavu o Islamu, u kratkim crtama njegovu definiciju i način na koji je on dostavljen ljudima. Zatim smo obradili proces nastanka islamske države, objasnili najprepoznatljivija obilježja islamske civilizacije i ostalo što s jedne strane muslimanu ulijeva pouzdanje da, zaista, ispovijeda pravu vjeru i da je na strani istine, i što s druge strane nemuslimanu predstavlja vjernu sliku o Islamu i, ako hoće, otvara vidike Pravoga puta i ulaska u Allahovu vjeru (Islam).

Zatim smo obradili pitanje raznih mezheba (*maḏāhib*)*, kako u pogledu idejnog opredjeljenja, tako i u pogledu vjerovanja i slijeđenja pravne škole. Na prvom mjestu smo obradili pravac koji slijede pravovjerni muslimani, sljedbenici sunneta i džemâ'ata (*ahlus-sunneti vel-džemāati*)* su svi oni koji slijede put, Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih ashaba i tabiina i prvih generacija muslimana koji su ih u tome slijedili, bez obzira u kojem vremenu i mjestu živjeli.

Vjerovanje sljedbenika sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāati*)* ogleda se u njihovom vjerovanju u Uzvišenog Allaha onako kako je On sâm Sebe opisao i kako Ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bez ikakva iskrivljavanja (*taḥrīf*)*, lišavanja Njegovih atributa (*ta'ṭīl*)*, upuštanja u njihovu suštinu (*takyīf*)* ili poistovjećivanju Boga i Njegovih atributa sa Božijim stvorenjima i njihovim atributima (*tamṯīl*)*, zatim u vjerovanju da je Kur'an nestvoreni Allahov govor, da je od Njega (tj. Allaha) sve počelo i da se Njemu sve vraća, vjerovanju da je Allah sve stvorio, pa i djela

Svojih robova, da biva ono što Allah hoće, a ne biva ono što Allah neće da bude, da je naredio pokornost, a zabranio nepokornost, da je rob stvarni izvršilac svojih djela. Pored toga, vjerovanje sljedbenika sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāat*)* podrazumijeva da nikoga od sljedbenika iste Kible (tj. muslimana), zbog njegovih grijeha, ne smijemo proglašavati nevjernikom - osim ako grijehe smatra dozvoljenim - da ni za jednog vjernika ne smijemo tvrditi da će u Vatri vječno ostati, da moramo vjerovati da su pravovjerni namjesnici (*al-ḫulafā'*) Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: Ebū Bekr, Omer, Osmān i Alījā - neka je Allah sa njima zadovoljan - i da je stupanj njihove odabranosti po istom onom redoslijedu po kome su bili nosioci položaja nasljednika Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*al-ḫilāfa*)*. Zato, svako ko tvrdi da je Alījā bio bolji od Osmāna griješi i govori bez dokaza. U tome se slažu sljedbenici sva četiri sunnijska mezheba i takvog vjerovanja se čvrsto drže.

Zatim smo obradili ostale, nesunnijske mezhebe. Pri tome smo se, u ovom izdanju, osvrnuli na četiri najpoznatija nesunnijska mezheba: ibadije, šī'ije-imamije, zejdije i mu'tezilije. Zatim smo dali opći presjek učenja najpoznatijih apologetičkih škola: eš'arija i maturidija, koji sebe smatraju sljedbenicima sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāati*)*, kako bi ih sâm čitalac mogao uporediti i zaključiti da su sljedbenici sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāati*)* na strani istine, a da su oni koji im se suprotstavljaju, na strani neistine.

Pri tome smo ukazali na činjenicu da se ibadije u svome vjerovanju razlikuju od sljedbenika sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāat*)* čak i u nekim najosnovnijim pitanjima. Tako npr. ibadije tvrde da je Kur'an stvoren, da je počinilac velikog grijeha nevjernik (*kāfir*) i niječu da će se na onome svijetu Uzvišeni Allah moći vidjeti. Što se tiče zejdija, za njih se može reći da je, od svih ši'ijskih frakcija, njihovo učenje najbliže pravcu sljedbenika sunneta i džemâ'ata (*ehlus-sunneti vel-džemāat*)*. Međutim, uprkos tome što prihvaćaju činjenicu da je Osmānov hilafet bio valjan i legalan, Zejdije mu zamjeraju za neke postupke.

Za razliku od njih, šī'ije - duodecimalne imamije[1] vjeruju da je Alīja, r.a., polagao veće pravo na hilafet (*al-ḫilāfa*)* od Ebu Bekra, Omera i Osmana, r.a. Vjeruju u dvanaestericu imama. Također vjeruju da je poslednji od njih nestao i da će se ponovo vratiti. Dozvoljavaju prikrivanje (*at-taqiyya*)*, privremeni brak (*al-mut'a*), vrijeđanje, čak, i najpoznatijih i najuglednijih ashaba, te pretjeruju u veličanju Aljine, r.a., ličnosti (*ġuluww*)*.

Zatim smo obradili četiri velike pravne škole u Islamu, poznate pod zajedničkim nazivom mezhebi sljedbenika sunneta (*maḏāhib ahl as-sunna*). Tu smo od nesunnitskih pravnih škola obradili još i džaferijski mezheb (*maḏhab al-ğa'fariyya*)*. Po svojoj suštini, ovi mezhebi su, zapravo, pravne škole u Islamu. Da bi čitaoca što bolje upoznali sa ovom problematikom, posvetili smo joj jedno posebno poglavlje, kako bi se sâm mogao suprotstaviti napadima neprijatelja Islama koji bez ikakve osnove i dokaza tvrde da je Islam podijeljen na konfesije slične onima na koje se raspalo, recimo, kršćanstvo. Naprotiv, pravne škole u Islamu (*mezhebi*) su samo izraz ličnog nastojanja da se na neka sporedna pitanja, koja ni u kom slučaju ne zadiru u suštinu vjerovanja u jednog Boga (*at-tawḥīd*) niti u prirodu temeljnih učenja o Islamu, imanu i ihsanu, na osnovu tumačenja izvora, dâ samostalno rješenje (*iğtihādāt ḫāṣṣa*). Za razliku od njih, npr. katolička, ortodoksna i protestantska crkva su zasebne konfesije na koje se podijelilo kršćanstvo. Ovo zato, što se svaka od spomenutih crkvi po svome učenju o suštini vjere i poimanju prirode Mesije, razlikuje jedna od druge.

Zato će, kada ih dobro prostudira, pažljivi čitalac shvatiti da, među nama danas žive, četiri sunnijske pravne škole: malikijske, šafijske, hanefijske i hanbelijske, nema nikakve razlike u temeljnim učenjima

[1] Vjeruju u dvanaestericu imama koji imaju pravo da budu halife (vođe).

o Islamu i da je jedina razlika među njima, to što za pojedina, sporedna, vjersko-pravna pitanja nude različita rješenja, donesena na osnovu tumačenja izvora po slobodnom rasuđivanju (*iğtihādāt*). To je i bio razlog da se u posebnom poglavlju osvrnemo na spomenute pravne škole, koje pred sobom, ne samo da nisu zatvorile vrata slobodnog rasuđivanja (*bāb al-iğtihād*)*, nego su na brojna pravna pitanja ponudila rješenja koja se mogu, ali i ne moraju prihvatiti, ostavljajući tako vrata slobodnog rasuđivanja otvorenim i za druge.

Zatim smo obradili dva veoma aktivna pokreta od kojih svaki, u današnjem islamskom svijetu, ima jak utjecaj i vatrene pobornike. Prvi od njih zagovara da svako ko se osjeća sposobnim ima pravo, u okviru učenja izvora Islama, slobodno donositi rješenja na osnovu svoga mišljenja (*iğtihād*), odbaciti oponašanje ranijih mišljenja (*at-taqlīd*)* i osloboditi se mezhebske pristrasnosti. Nasuprot prvom, drugi zagovara zatvaranje vrata slobodnog mišljenja i ne samo privrženost mezhebskoj pripadnosti nego i njenom isticanju. Ranije smo napomenuli da smo u sastavu poglavlja o pravnim školama u Islamu obradili i džaferijski mezheb (*al-maḏhab al-ğa'farī*)*.

Uporedo sa pojavom uvođenja novotarija i višebožačkih shvaćanja (*širkiyyāt*) u monoteističko vjerovanje (*'aqīda at-tawḥīd*), u novije vrijeme se pojavio i selefijski pokret velikog reformatora aš-Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb-a, kao nastavak i obnova ranijeg selefijskog pokreta (*ad-da'wa as-salafiyya*)*. S obzirom na njegov značaj, na ovaj pokret smo se u našoj obradi nešto detaljnije osvrnuli. Bez sumnje, ovdje se ne radi samo o selefijsko-reformističkom pokretu (*ḥaraka*)*, nego i o vodećem pokretu među brojnim reformističkim pokretima u novije vrijeme. Ovoj konstataciji ide u prilog i činjenica da su svi ostali reformistički pokreti u manjoj ili većoj mjeri iz njega crpili svoje ideje i bili pod njegovim snažnim utjecajem. Ovaj selefijski pokret je karakterističan po svojim konstantnim opredjeljenjima. Najprepoznatljivija su mu ta:

Što zagovara povratak na izvorno islamsko vjerovanje (*al-'aqīda al-islāmiyya*), u potpunosti zasnovano na čistim temeljima, tj. da je sve što je u Allahovoj Knjizi i sunnetu Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, čista istina od koje nije dozvoljeno ni najmanje odstupanje,

Što ne samo zagovara, nego strogo insistira na prečišćavanju poimanja islamskog monoteizma (*at-tawḥīd*) od natruha svih vrsta višeboštva (*aš-širk*),

Što poziva na oživljavanje stroge obaveze borbe na Božijem putu (*iḥyā' farīḍa al-ğihād*)*, na suzbijanje novotarija u vjeri (*al-bida'*), praznovjerja, uzimanja posrednika u nastojanju da se zadobije Božija naklonost (*at-tawassul*), na suprotstavljanje upuštanju u devijacije sufijskih redova, na zabranu podizanja nadgrobnih spomenika, njihovo ukrašavanje i paljenje svijeća nad njima, te na duhovno osvješćenje islamskog svijeta, s ciljem da, nakon što je zapao u zaostalost, predao se učmalosti i oponašanju drugih (*at-taqlīd*)*, zasuče rukave i izgradi svoju islamsku kulturu i civilizaciju,

Što je u djelima njegovog utemeljitelja i osnivača, kao ni u jednom drugom savremenom pokretu, centralna pažnja poklonjena obradi srži islamskog monoteizma (*at-tawḥīd*).

Zatim smo se osvrnuli na neke druge selefijske pokrete kao što su:

Sljedbenici hadisa (tradicije) (*ahlul-hadis*) na Indijskom potkontinentu. Ovaj pokret pojavio se kao nastavak nekadašnjeg veoma živog Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) (*ahl al-ḥadīṯ*) na Indijskom potkontinentu koji je svoj vrhunac i procvat doživio u periodu između petog i desetog stoljeća po Hidžri, a posebno u doba vladavine sultana Maḥmūda al-Ġaznawīja (umro 421/1030. god.). Pod rukovodstvom Šāha Muḥammada Ismā'īla ad-Dahlawīja, ovaj pokret počeo je borbu (*al-ğihād*)* protiv engleskog kolonijalizma i imperijalizma (*al-isti'mār*)*. Osim toga, ovaj pokret je odigrao značajnu ulogu u pozivanju na povratak izvornom Islamu, čišćenju poimanja islamskog monoteizma (*at-tawḥīd*) od natruha paganstva i višeboštva, suzbijanju novotarija u vjeri (*al-bida'*)*,

praznovjerja i borbi protiv mezhebske netrpeljivosti (*at-ta'aṣṣub al-maḏhabī*). Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*ahl al-ḥadīṯ*) je, također, dao svoj ogromni doprinos na polju znanosti, jer se pod njegovim okriljem razvila živa spisateljska aktivnost, posebno u oblasti hadiske znanosti, opismenjavanja i podizanja brojnih škola i univerziteta.

Pokret pobornika Muhammedove tradicije (*ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) u Egiptu, Sudanu i nekim drugim zemljama, nastao na principima selefijskog (*as-salafī*)* pravca (*al-manhaǧ*)* shvaćanja islamskog vjerovanja (*al-'aqīda*) i slijeđenja Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Naime, i ovaj pokret snažno insistira na čistom islamskom monoteizmu (*at-tawḥīd al-ḫāliṣ*), besprijekornom slijeđenju vjerodostojne tradicije (*as-sunna aṣ-ṣaḥīḥa*), odbacivanju novotarija i praznovjerja u vjeri, suprotstavljanju misticima-ekstremistima (*gulāt al-mutaṣawwifa*), ezoteričkim i sekularističkim pokretima, kao i stremljenju oponašanja zapadne kulture. Pokret je imao pozitivan utjecaj na suzbijanju raznih mističkih strujanja, razotkrivanju njihovih ponora te širenju ideje o povratku na izvorno učenje Kur'ana i slijeđenje tradicije, onako kako su to nekada činili sljedbenici zdrave tradicije (*as-salaf aṣ-ṣāliḥ*).

Budući da su Kur'an i Sunnet bili dva osnovna izvora islamskog vjerovanja (*al-'aqīda*) i vjerozakona (*aš-Šarī'a*), većina zemalja islamskog svijeta, koja je pala u šake francuskog i engleskog kolonijalizma i imperijalizma, skinula je plašt islamskog vjerozakona (*aš-Šarī'a*) i u upotrebu uvela sistem, od strane čovjeka, ustanovljenih zakona (*al-qawānīn al-waḍ'iyya*)*, što je imalo za posljedicu skretanje sa kursa učenja spomenuta dva osnovna izvora Islama. To je bio razlog nastanka brojnih reformističkih pokreta čiji je osnovni cilj bio uvođenje u praksu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u svim sferama života.

Otuda smo, u našoj obradi, posebnu pažnju posvetili savremenim reformističkim pokretima kao što su: pokret Muslimanske braće (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*)*, Islamski pokret (*al-ǧamā'a al-islāmiyya*) na Indijskom potkontinentu, Pokret islamske orijentacije (*ḥaraka al-ittiǧāh al-islāmī*) u Tunisu, Partija (*ḥizb*)* nacionalnog spasa (*as-salāma al-waṭanī*) u Turskoj, Kurdistanska islamska partija (*al-ḥizb al-islāmī al-kurdistānī*), Nacionalni islamski front (*al-ǧabha al-islāmiyya al-qawmiyya*)* u Sudanu, pokret Hamas (*ḥaraka ḥamās*) ili Pokret islamskog otpora (*ḥaraka al-muqāwama al-islāmiyya*) u Palestini, te Islamski front spasa (*al-ǧabha al-islāmiyya li al-inqāḏ*) u Alžiru.

U vezi sa navedenim reformističkim pokretima treba napomenuti da je:

Pokret 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*)* jedan od onih savremenih islamskih pokreta koji se zalaže za: povratak izvornom Islamu, onakvom o kakvom uči Kur'an i Sunnet, uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u svim sferama života i izradu jednog integralnog plana za suprotstavljanje najezdi laicizma.

Islamski pokret (*al-ǧamā'a al-islāmiyya*) na Indijsko-pakistanskom potkontinentu koji je osnovao aš-Šayḫ Abū al-A'lā al-Mawdūdī, uprkos snažnom utjecaju, s jedne strane pokreta Šayḫ al-islāma Muḥammada b. 'Abdulwahhāba, a s druge strane, programske podudarnosti sa pokretom 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*) - naročito po pitanju uvođenja i primjene islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)*, poslije vjerovanja najvažnije stvari u Islamu - propustio posvetiti više pažnje pitanju islamskog vjerovanja i monoteizma (*al-'aqīda wa at-tawḥīd*)* na način na koji je to učinio selefijski pokret (*ad-da'wa as-salafiyya*)*.

Partija preporoda (*ḥizb an-nahḍa*), tj. Pokret islamske orijentacije (*ḥaraka al-ittiǧāh al-islāmī*) u Tunisu - iako pod snažnim utjecajem, kroz islamsku historiju dobro poznate škole racionalizma - ostala je na kursu njegovanja mnogih ideja pokreta 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*).

Refah partija, tj. Partija nacionalnog spasa (*ḥizb as-salāma al-walānī*) u Turskoj, islamska partija (*ḥizb*)* koja u svom programu ima za cilj ponovnu izgradnju društva na islamskim principima. Međutim, njenu istinsku aktivnost na vjerskom planu, onemogućuje snažni pokret laicizma, budući da sekularistički režim koji vlada u Turskoj nijednoj političkoj partiji (*ḥizb*)* niti vjerskoj zajednici to ne dozvoljava. Zato se ova partija opredijelila za politički način borbe, kao jedino sredstvo za ostvarenje svojih ideja.

Kurdistanska islamska partija (*al-ḥizb al-islāmi al-kurdistānī*), također, pod utjecajem pokreta 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*) i da svoju aktivnost provodi van arapskog svijeta.

Nacionalni islamski front (*al-ğabha al-islāmiyya al-qawmiyya*)* u Sudanu, osnovan kao ujedinjeni front za borbu protiv svih drugih, neislamskih partija. Iako je izrastao iz pokreta 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*), ovaj front se od njega potpuno osamostalio i počeo zagovarati neke ideje koje su bile predmet kritike, kako od strane pokreta 'Muslimanske braće', tako i od strane selefija.

Pokret Hammas (*ḥaraka ḥamās*) izrastao iz krila pokreta 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*) u Palestini. Odbija mirovno rješenje palestinskog problema, smatra to gubljenjem vremena i duboko vjeruje da je cijelo tlo Palestine zadužbina svih muslimanskih pokoljenja do Sudnjega dana i da ga se, kao takvog, niko nema pravo odreći niti razasipati bilo kojim njenim dijelom.

Islamski front spasa (*al-ğabha al-islāmiyya li al-inqāḏ*) u Alžiru pokret koji poziva na povratak Islamu, kao jedinom rješenju koje može spasiti Alžir od ekonomsko-socijalnih nereda i previranja. Otuda se za njega, iako se u nekim shvaćanjima podudara sa pokretom 'Muslimanske braće' (*ḥaraka al-iḫwān al-muslimīn*), može reći da je čisto selefijski pokret (*ḥaraka** *salafiyya*)*.

Iako su ovi pokreti u svome radu imali određenih programskih promašaja, to ne umanjuje njihov značaj i pozitivnu ulogu koju su odigrali.

Budući da je - kako se iz gore navedenog vidi - Islam vjera (*dīn*)* čistog monoteizma i besprijekorno savršenog vjerozakona (Šerijata), koja po svome suštinskom sadržaju ne zna ni za kakve sekte i redove, odabirom problematike s kojom se svaki musliman treba dobro upoznati, bilo je nužno da tu činjenicu posebno naglasimo. Učinili smo to u našem posebnom osvrtu na islamski misticizam (*aṣ-ṣūfiyya*) i neke od njegovih redova kao što su: šazelijski (*aš-šāḏaliyya*), tidžanijski (*at-tīğāniyya*), senusijski (*as-sanūsiyya*), hatemijski (*al-ḫatamiyya*) i bareillijski (*al-barīliyya*), sa konstatacijom da je tesavvuf u svojoj početnoj fazi, kao prirodni odgovor na sve izraženiji talas izobilja i raskoša koje je nudio napredak civilizacije, bio poziv na njegovanje i razvijanje uzvišenih vrijednosti čovjekove duše. U tom smislu, islamski misticizam (*at-taṣawwuf*) je dosta sličan asketizmu (*az-zuhd*). Međutim, treba naglasiti da je asketizam znatno blaži i da u osnovi sa misticizmom nema nikakve veze, pogotovu sa misticizmom (sufizmom) koji se u kasnijoj fazi svoga razvoja, dijeleći vjeru na vjerozakon (*aš-Šarī'a*) i suštinu (*al-ḥaqīqa*) udaljio i poprimio, posmatrano kroz prizmu vjere, neprihvatljiv tok. Ovo zato što su pobornici misticizma počeli tvrditi da je islamski vjerozakon (*aš-Šarī'a*) samo vanjska strana vjere, vrata na koja svako ulazi, a njena suština (*al-ḥaqīqa*) unutrašnji smisao do kojeg dolaze samo čisti i odabrani. Sa ovim i drugim sličnim shvaćanjima islamskog misticizma čitaoci će se moći upoznati u zasebnom poglavlju.

Što se tiče senusijskog reda, za njega se može reći da se, iako pod snažnim utjecajem selefijskog pokreta Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāba, ipak, opredijelio za put misticizma koji je po nekim svojim učenjima djelimično ispravan (*šibh aṣ-ṣaḥīḥa*), jer odbacuje novotarije i praznovjerje u vjeri, kao što je obraćanje umrlima i traženje posredovanja preko dobrih ljudi

(*at-tawassul bi al-amwāt wa aṣ-ṣāliḥīn*). Po ovom pitanju, ovaj red ima izgrađen integralan program (*manhağ*)* djelovanja. Međutim, Sanusi je istovremeno iz drugih sufijskih redova preuzeo sistem davanja prisege na vjernost (*al-bay'a*), duhovnog čišćenja i napredovanja, tako da su pripadnici reda podijeljeni po stupnjevima: član (*darağā al-muntasib*), braća (*darağā al-iḥwān*) i uglednici (*darağā al-ḥawāṣṣ*), što je, bez sumnje, novotarija u vjeri.

Što se tiče šazelija (*aš-šāḏaliyya*), za njih se može reći da su čisto sufijski red koji, kao i svi ostali, ima svoje ideje i svoja shvaćanja misticizma. Takav je slučaj i sa tidžanijskim redom (*at-tīğāniyya*) koji vjeruje u mogućnost direktnoga fizičkog kontakta sa Vjerovjesnikom (*an-nabiyy*)*, sallallahu alejhi ve sellem, još na ovome svijetu, kao i hatemijskim (*al-ḫatamiyya*), poznatom po svom veličanju i pretjerivanju u vezi sa Poslanikovom (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, ličnošću.

Što se, pak, tiče bareillijskog reda (*al-barīliyya*), nastalog na Indijskom potkontinentu za vrijeme engleskog kolonijalizma, za njega je karakteristično to što pretjeruje u veličanju vjerovjesnika i evlija, naročito kada je u pitanju ličnost Vjerovjesnika Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem.

Zatim smo se osvrnuli na neke pokrete na koje je sufijsko učenje ostavilo dubok utjecaj kao što su: divebendije (*ad-dīvabandiyya*), mehdije (*al-mahdiyya*) u Sudanu, džema'a teblig (*ğamā'a at-tablīğ*) u Indiji i nursije (*an-nūrsiyya*) u Turskoj sa veoma naprednim idejama.

Zatim smo, od ekstremističkih zajednica, obradili zajednicu koja sebe naziva Zajednicom muslimana (*ğamā'a al-muslimīn*), odnosno Organizaciju tekfira i hidžre (*ğamā'a at-takfīr wa al-hiğra*). Ta organizacija, prvobitno, nastala kao odgovor na torturu i mučenje u egipatskim zatvorima, ubrzo je stekla vatrene pristalice, naročito u Egiptu i među studentima univerziteta. Ova organizacija smatra nevjernikom svakog onoga ko počini grijeh, uporno ga nastavlja činiti i odbija da se za njega pokaje. Isto tako, ona smatra nevjernicima (*tukaffiru*)* vladare, jer ne vladaju po onome što je Allah objavio, podanike, zato što su zadovoljni i što trpe takve vladare, kao i ulemu koja se ne usuđuje takve vladare i podanike proglasiti nevjernicima.

Zatim smo se osvrnuli na neke zajednice koje zagovaraju ponovno uspostavljanje islamske vlasti (*al-ḫilāfa*)* kao što su: Islamska zajednica (*al-ğamā'a al-islāmiyya*) u Egiptu i Partija islamskog oslobođenja (*ḥizb at-taḥrīr al-islāmī*). Islamska zajednica (*al-ğamā'a al-islāmiyya*) je osnovana u Arapskoj Republici Egiptu, s ciljem da - pošto je smatra strogom vjerskom dužnošću svakog muslimana (*al-farīḍa*), a koja je u životu današnjih muslimana potpuno zapostavljena - poziva, prvo, u borbu na Božijem putu (*al-ğihād*)* za uspostavljanje islamske države, a potom i islamske vlasti (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*).

Partija oslobođenja (*ḥizb at-taḥrīr*) također zagovara uspostavu islamske vlasti (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*). Međutim, ova partija prvobitno osnovana u Palestini, objavila je brojna samostalna rješenja vjerskih pitanja koja su bila predmet žestoke kritike od strane većine islamskih učenjaka.

Zatim smo se osvrnuli na muslimanske zajednice na Zapadu, posebno one sa rasističkim predznakom, kao što je pokret crnaca u Americi (*ḥaraka as-sūd fī amarīkā*). Ovaj pokret, iako u osnovi zasnovan na principima Islama, ima i neka svoja specifična shvaćanja prožeta pretežno duhom rasizma. Na sreću, u posljednje vrijeme, pokret (*al-ḥaraka*)* je počeo ispravljati svoja shvaćanja Islama.

Zatim smo obradili najznačajnije ezoteričke pokrete (*al-ḥarakāt al-bāṭiniyya*)* čija su učenja u suprotnosti sa Islamom, kao što su: jezidije, keramite, ismailije, nusajrije, druzi, haššaši, babije, behaije, kadijanije, Republikanska partija, habešije, ensarije, homeinisti i libanski pokret Emel. Zajednička odrednica ovih pokreta je da, u želji da ga sruše, svi učestvuju u zavjeri protiv izvornog učenja Islama.

Zatim smo obradili neke od političkih, svjetovnih pravaca (*al-maḏāhib as-siyāsiyya*)*, tj. političkih partija (*aḥḏāb*)* u islamskim zemljama. U ovo poglavlje smo ih uvrstili zato što većinu njihovih pristalica čine muslimani i što, neke od njih, vjetrovi osvješćenja sve jače zapuhuju, naročito nakon pada komunizma. Ovdje smo se osvrnuli na sljedeće političke partije:

Partiju arapskog nacionalizma (*al-qawmiyya al-'arabiyya*); - fanatički politički pokret (*ḥaraka*)* koji veliča slavu Arapa i, umjesto na vjerskoj vezi (*rābiṭa ad-dīn*)*, poziva na uspostavljanje ujedinjene države za sve Arape na krvnoj, rasnoj, jezičkoj i historijskoj vezi.

Egipatsku partiju Vafd (*ḥizb al-wafd al-miṣrī*); - egipatsku narodnu partiju bez ikakve, striktno određene vjerske orijentacije. Prije revolucije 1952. godine predstavljala je najbrojniju partiju. Danas je opoziciona partija i djeluje pod imenom Novi vafd (*al-wafd al-ğadīd*). Njeni prvi osnivači, naročito Sa'd Zağlūl, bili su istaknuti zagovornici laicizma i pobornici Pokreta za oslobađanje žene, u smislu kakav se podrazumijeva na Zapadu. Partija se nikada nije jasno izjasnila o svojoj vjerskoj orijentaciji.

Pokret za oslobađanje žene (*ḥaraka taḥrīr al-mar'a*); - svjetovni pokret, osnovan u Egiptu i odatle prenesen u mnoge islamske zemlje, sa pozivom na oslobađanje žene od islamskih običaja, na otkrivanje, odmetništvo od pridržavanja islamskih propisa, ograničenje razvoda, zabranu višeženstva, izjednačavanje muškarca i žene u pravu na nasljeđe, oponašanje žene sa Zapada itd. Međutim, Uzvišeni Allah je htio da se kod žene-muslimanke razvije svijest, pa da se - u želji za razvijanjem svojih vjersko-moralnih vrijednosti - još čvršće prihvati islamskog vjerovanja i iz ponora takvog pokreta počne vraćati u okrilje Islama. Začuđujuće je da su se, nakon svega, našla neka plaćenička pera koja se, optužujući ga za reakcionarnost, pokušavaju suprotstaviti ovakvom povratku žene Islamu!!! Ostavljamo čitaocu da, nakon što se upozna sa dimenzijama ponora ovoga propalog pokreta, sâm prosudi o onome šta pišu takva pera.

Kurdistansku demokratsku partiju (*al-ḥizb ad-dimuqrāṭī al-kurdistānī*) po svom opredjeljenju u potpunoj suprotnosti sa Partijom nacionalnog spasa (*ḥizb as-salāma al-walānī*) u Turskoj. To je jedna čisto svjetovna, socijalistička partija koja se bori za slobodu kurdskog naroda i za uspostavljanje autonomije u sastavu Irana.

Sirijsku nacionalnu partiju (*al-ḥizb al-qawmī as-sūrī*); partiju (*ḥizb*)* koja zagovara sirijski nacionalizam (*al-qawmiyya as-sūriyya*). Neovisna je o Partiji arapskog nacionalizma (*al-qawmiyya al-'arabiyya*) i njeni protagonisti se svim sredstvima bore protiv vjere.

Pancasilu (Pentešasila - *al-bāntašāsīlā*) - ili pet principa koje je bivši predsjednik Indonezije, Sukarno proglasio uoči stjecanja nezavisnosti Indonezije 1945. godine. Kasnije su ovi principi ušli u indonezijski ustav da bi se njima, umjesto islamskim vjerozakonom, rukovodio musli-manski narod Indonezije.

Socijalističku partiju arapskog preporoda (*ḥizb al-ba't al-'arabī al-ištirākī*); svjetovnu i nacionalističku partiju (*ḥizb*)* koja se bori za totalnu promjenu shvaćanja tekovina svega što je arapsko i utapanje u socijalistički poredak, daleko od svake ideje koja podsjeća na bilo šta što je islamsko.

Naserizam (*an-nāṣiriyya*); arapski nacionalistički pokret, nastao u doba vladavine Ğamāla 'Abdunnāṣira po kome je i dobio ime. Kao i ostale arapske, lijevo orijentirane, partije, i ovaj pokret zagovara tri dobro poznate parole: sloboda (*al-ḥurriyya*)*, socijalizam (*al-ištirākiyya*) i jedinstvo (*al-waḥda*).

ISLAM

***Islam**

***Vjerovanje i pravac sljedbenika sunneta i džema'ata**

1- Islam

Definicija:

* U čisto jezičkom smislu izraz Islam (*al-islām*) znači: predaja, poslušnost i pokornost.

* Kao stručni termin, izraz Islam (*al-islām*) označava posljednju objavljenu nebesku vjeru (*ad-dīn*)* koju je Uzvišeni Allah odabrao da bude vjera cijelom čovječanstvu. Poslao ju je preko Svoga posljednjeg poslanika i vjerovjesnika Muḥammad b. 'Abdullāha, sallallahu alejhi ve sellem, s ciljem da džinne i ljude uputi da vjeruju u jednoću Uzvišenog Allaha, svog jednog i jedinog Boga i Gospodara, da vjeruju u Njegova imena i atribute, da se dobrovoljno i sa zadovoljstvom pokoravaju Njegovoj volji, da izvršavaju Njegove zapovijedi, da se klonu Njegovih zabrana, da kroz iskreno vjerovanje izvršavaju Njegove propise, da se pridržavaju normi lijepog vladanja i da Mu, izvršavajući pet temeljnih islamskih dužnosti i pridržavajući se svih šest šartova vjerovanja i dobročinstva, neprekidno robuju.

Najistaknutije ličnosti:

Nekoliko najosnovnijih napomena:

Islam je nebeska vjera koju je Uzvišeni Allah objavljivao Svojim poslanicima. Da bi Mu robovali, Uzvišeni Allah je stvorio džinne i ljude. U tom smislu su i Njegove riječi:

Džinne i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju. (Aḍ-Ḍāriyāt, 65.)

Da bi to ljudima objasnili, Uzvišeni im je slao Svoje poslanike. U tom su smislu i Njegove riječi:

Mi smo svakom narodu poslanika poslali: 'Allahu se klanjajte, a kumira se klonite!' I bilo je među njima onih kojima je Allah na Pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu u zabludi. (An-Naḥl, 36.)

Međutim, nakon što su ljudi iskrivili svoje knjige, počeli preuveličavati svoje vjerovjesnike i pripisivati Allahu sudruga, Uzvišeni Allah je, preko Svoga poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, poslao ovu čvrstu vjeru, odabrao ju da sve do Sudnjega dana bude vjera cijelom čovječanstvu, kod Sebe učinio jedinom pravom vjerom:

Allahu je prava vjera jedino - Islam. (Āli 'Imrān, 19.) i njome dokinuo sve druge vjere:

A onaj ko želi neku drugu vjeru osim Islama, neće mu biti primljena, i on će na onome svijetu nastradati. (Āli 'Imrān, 85.)

Dostavljač (*al-muballiġ*):

- Muḥammad b. 'Abdullāh, sallallahu alejhi ve sellem, je taj koji je ispunio povjereni mu emanet, u definitivno zaokruženoj formi dostavio poruku Islama, objelodanio vjeru u jednog Boga, u praksi primijenio islamski vjerozakon, izveo svijet iz mraka na svjetlo, i sa krivog na Pravi put, spasio čovječanstvo iz kandži paganstva i višeboštva, očistio društvo od natruha i pokvarenosti, zaveo red i sigurnost i iskorijenio anarhiju i nered.

- U svom općem značenju, Islam je vjera (*dīn*)* svih Allahovih vjerovjesnika i poslanika, jer su svi oni pozivali da ljudi vjeruju i obožavaju samo Jednog, Svemogućeg Allaha, ljudima dostavljali Allahovu objavu,

upućivali ih na Pravi put, podsjećali na ponovno proživljenje i konačni kraj, odvraćali im pažnju sa ovoga, prolaznog i upućivali na onaj, vječni svijet. Tako je bilo sve dok, na kraju, nije došao Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, sa svojim zaokruženim i sveobuhvatnim programom (*al-manhağ*)* za uputu ljudi sve do Sudnjega dana.

- Musliman ne može biti pravi musliman, sve dok ne bude vjerovao u sve Allahove vjerovjesnike, Njegove meleke, Knjige i poslanike, dok ne bude vjerovao da su sve nebeske vjere bile prave vjere, da su sve pozivale da se vjeruje samo u Jednog Allaha i da se samo Njemu robuje, da su svi vjerovjesnici, od Nuha, a.s., pa do posljednjeg Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, u svoje vrijeme, bili prvi koji su robovali Allahu, te da je to bila osnovna zadaća i preokupacija svakoga od njih. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

> *On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisao Nūhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrāhīmu i Mūsāu i Īsāu: 'Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!'* (Aš-Šūrā, 13.)

Tako je došao Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, da ljudima bude svjetiljka koja pred njima osvjetljava put:

> *Kojim Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje.* (El-Mā'ide, 16.)

Pravi put, o kome je ovdje riječ, put je spasa, sreće i uspjeha. Zato Islam toliko i insistira da svoju politiku, zakone, moral i vladanje gradimo isključivo na uputi Kur'ana i Sunneta i da im pri tome ništa niti dodajemo, niti oduzimamo, jer Uzvišeni veli:

> *I doista, ovo je pravi put moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova.* (Al-An'ām, 153.)

*Nekoliko kratkih crta o veličini ličnosti Vjerovjesnika (*an-nabiyy*)* Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem

Ovdje prostor ne dozvoljava da se opširno govori o biografiji Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem. Zato ćemo se ukratko osvrnuti na samo kratke crte koje bar djelimično rasvjetljavaju veličinu njegove ličnosti:

- Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rođen je 571. godine. Poznato je da mu je otac umro dok je Poslanik (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, bio još u utrobi majke i da mu je majka umrla prije nego što je napunio šest godina života. Također je poznato da mu je dojilja bila Ḥalīma bint al-Ḥāriṯ as-Sa'diyya. Ipak, Uzvišeni Allah ga je čuvao i, uprkos činjenici što je bio nepismen, pripremio da bude najrječitiji od svih ljudi. Dok je još bio dijete, dao je da se iz njegovih grudi odstrani šejtanov trag na njemu - crna grudica usirene krvi - da bi tako postao iskreni i odani Allahov rob i Poslanik.

- U svome djetinjstvu, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u pustinji Banī Sa'd čuvao stoku. Tako ga je Uzvišeni Allah sačuvao idolopoklonstva, razvrata, pjesme, svirke i ostalog, čemu su se u predislamskom periodu posvećivali njegovi sunarodnjaci. Učestvovao je u ratu plemena Kurejš i Kinane protiv plemena Hevazin, poznatog pod imenom *al-Fiğār* gdje je, kao petnaestogodišnji dječak, svojim amidžama dodavao strijele. Također je bio sudionik zaključivanja ugovora o savezu i poštivanju ljudskog dostojanstva poznatog pod imenom *Ḥilf al-fuḍūl.* Sa Hatidžinim, r.a., slugom Mejserom, obavio je jedan uspješan trgovački posao u kome je zaradila duplo više nego što je ranije zarađivala. Kada su se Kurejšije, prilikom obnavljanja zgrade Kabe, posvađale oko toga ko će postaviti Crni kamen, na zadovoljstvo svih, spor je riješio tako što je uzeo kamen, stavio ga na haljinu, zatražio da ga sva plemena dignu zajedno, a onda ga on svojom rukom postavio.

- Nagovijest skorog dolaska Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, među sljedbenicima Knjige, bila je uzela tolikog maha, da se predaja o tome, gotovo, može smatrati nepobitnom (*mutawātir*). Zato je

namjerno iskrivljavanje teksta Tevrata (*at-tawrā*)* i Indžila (*al-inğīl*)*, s ciljem da se prikrije njegov dolazak, bila najbolja potvrda koliko su sljedbenici ove dvije vjere priželjkivali da se vjera, samo u jednog Boga, više nikada ponovo ne pojavi. Pobjeda Islama i učenja o samo jednom Bogu, bila je najbolja potvrda istinitosti njegova, sallallahu alejhi ve sellem, poslanstva. Uprkos svemu, pažljivo iščitavanje teksta današnjeg Tevrata i Indžila, još uvijek, nedvosmisleno, otkriva pojedine elemente spomenute nagovijesti.

Veličina ličnosti Vjerovjesnika Muḥammeda, sallallahu alejhi ve sellem, ogleda se i u sljedećem:

1. Što ga je Uzvišeni Allah, još od njegova djetinjstva, brižno pazio i čuvao, tako da je od svih svojih sunarodnjaka po darežljivosti, bio najdarežljiviji, po vladanju i držanju, najprimjereniji, po porijeklu, najplemenitiji, po komšijskoj susretljivosti, najpoznatiji, po blagosti i milostivosti, najistaknutiji, po riječima, najistinoljubljiviji, po vjernosti, najpovjerljiviji i po čestitosti, od svake vrste razvrata, najudaljeniji. Zbog toga je u svom narodu, još i prije poslanstva, prozvan nadimkom Vjerni (*al-amīn*). Osim toga, ni to što je bio siroče, nije ga navelo da u djetinjstvu skrene sa Pravoga puta, niti što je bio bez oca, koji bi ga pazio i savjetovao, razlogom da se u mladosti povede za strastima i prohtjevima. Naprotiv, Uzvišeni Allah ga je cijelo ovo vrijeme brižno čuvao, tako da se u dvadeset petoj godini svoga života oženio uglednom i čestitom ženom, Hatidžom bint Huvejlid, r.a.

2. I nakon primanja poslanstva, u četrdesetoj godini života, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je brižljivo pazio na sve što je bilo potrebno da se drugi na njega ugledaju: svoja ubjeđenja, postupke, riječi i ponašanje. Kada mu je, tri godine nakon primanja poslanstva, naređeno da objelodani i drugima prenese ono što mu je od Allaha objavljeno, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se mudro i lijepim savjetom počeo obraćati ljudima i pozivati ih u Islam. U toj svojoj misiji, strpljivo je podnosio svakojake uvrede i zlostavljanja, sve dok mu Uzvišeni Allah nije dozvolio da se preseli (*al-hiğra*)* u Medinu-Munevveru, koju je - nakon što se, u društvu svog vjernog prijatelja Ebū Bekra, r.a., u nju preselio - pretvorio u centar svoje poslaničke misije, odakle će se Islam, po cijelom svijetu, naglo početi širiti.

3. Uzvišeni Allah je dao da se preko Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pokažu mnoga čuda (*mu'ğizāt*). O njima se govori u Kur'anu, hadiskim zbirkama i biografskoj literaturi. U takva čuda, između ostalog, spadaju: čudo (*mu'ğiza*)* noćnog putovanja iz Mekke do Jerusalima (*al-isrā'*) i odatle kroz nebeska prostranstva sve do Sidre i Muntehā (*al-mi'rāğ*) i nazad, rascjepljenje Mjeseca, izjedanje teksta kurejševićke sahife, vraćanje Katadinog proljevenog oka, zaglavljivanje u zemlji nogu Surakinog konja, razbijanje velike kamene ploče na Hendeku, govor pečene ovce u koju je podmetnut otrov, jecanje panja, slavljenje pijeska, žaljenje kamile, uvećavanje hrane i neviđena sposobnost govorništva i rječitosti, iako nije znao ni čitati ni pisati. Ipak, kao vječno i najveće Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, čudo (*mu'ğiza*)*, sa svojim - za sva vremena neiscrpnim tajnama - ostaje Kur'an časni, čije je čuvanje od bilo kakve izmjene, iskrivljavanja ili zaborava, zagarantirao Uzvišeni Allah riječima:

> *Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!* (Al-Ḥiğr, 9.)

4. Svoje sljedbenike, muhadžire i ensarije, odgajao je u duhu potpune predanosti Allahovoj vjeri i maksimalne požrtvovanosti u njenom pomaganju, makar to iziskivalo i žrtvovanje sopstvenih života u borbi na Allahovom putu. Odgojeni na tako uzvišenim principima, sa njim na čelu, išli su iz bitke u bitku, od kojih među najsudbonosnije spadaju: Bedr, Uhud, Benī Nedīr, Hajber, Benī Mustalik, Ahzab, Hendek, Bitka za oslobođenje Mekke itd. Sve te i druge bitke, predstavljale su pravedne ratove u grčevitoj borbi, ili u odbijanju neprijateljskih napada, ili u širenju vjere u samo jednog Boga. Ono što treba

posebno naglasiti je to da ni u jednoj od njih nije zabilježen nijedan slučaj povrede bilo čijeg dostojanstva.

5. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, umro je u ponedjeljak, 12. rebiu-l-evvela 11. godine po Hidžri, u 63. godini života.

6. Mnogi istraživači i znanstvenici, čak i nemuslimani, pred očima cijelog svijeta priznaju da je Allahov poslanik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, bio najveći čovjek koji se ikad rodio. U tom smislu, historija je zabilježila bezbroj izjava mnogih znanstvenika, orijentalista, pisaca, historičara i drugih. Sve one tvrde da historija ljudskog roda, ni izbliza, nije zabilježila tako veliku ličnost. Možda među najnovije što je u tom smislu napisano, spada knjiga pod naslovom *Stotinu vječnih* (*al-ḫālidūn mi'a*) iz pera velikog američkog stručnjaka za atomsku fiziku, Majkla Harta koji je, između stotinu najvećih umova koje je ljudska historija ikada zabilježila, na prvo mjesto stavio Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, izjavivši: "Mjesto najvećeg čovjeka u historiji ljudskog roda ne pripada ni Isusu ni Marksu, nego Muhammedu."

*** Četverica pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*)**

Među četvericu pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*), najodabranije drugove Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, njegove nasljednike i osnivače islamske države spadaju:

1. *Ebū Bekr es-Siddik*, r.a., vladao od 11/632.-13/634. godine.

Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, naslijedio je nakon što su mu muslimani dali zakletvu na vjernost u dvorištu plemena Benu Sa'ida. U njegove najznačajnije zasluge spadaju: borba protiv otpadnika od Islama, sabiranje Kur'ana, otpremanje vojske okupljene pod zapovjedništvom Usame b. Zejda i njeno upućivanje u osvajačke pohode u Iraku i Šamu. Međutim, prerana smrt ga je preduhitrila da ne ostvari sve svoje želje i planove, budući da je na čelu islamske države (*al-ḥilāfā*)* proveo samo dvije godine i tri mjeseca.

2. *Omer b. el-Hattab*, r.a., vladao od 13/634.-23/644. godine.

Ebu Bekr es-Siddik je još za svoga života oporučio da hilafet nakon njega preuzme Omer b. el-Hattab, što je ovaj i učinio. U njegove najznačajnije zasluge spadaju: pobjeda nad Perzijancima na Kadisiji pod komandom Sa'd b. Ebi Vekkasa i oslobađanje Palestine i Egipta pod komandom 'Amr b. al-'Āsa.

Pored toga Omer, r.a., je ustrojio poreski sistem i administraciju, uveo hidžretski kalendar, podigao brojne gradove, organizirao jedinstven sistem funkcioniranja pokrajina, uspostavio sudstvo, policiju i poštu.

Poginuo je u atentatu koji je na njega nožem izvršio medžusija Ebu Lu'lu'e dok je kao imam u džamiji klanjao sabah. Umro je 27. zu-l-hidždžeta 23. godine po Hidžri, odnosno 3. novembra 644. god. po Isaovom rođenju.

3. *Osman b. 'Affan*, r.a., vladao od 23/644.-35/656. godine.

Hilafet (*al-ḥilāfā*)* je preuzeo poslije 'Umer b. el-Hattabove smrti. U njegovo vrijeme su ugušene neprijateljske pobune (*al-lawrāt*)* protiv Islama i nastavljena daljnja osvajanja i širenje Islama. Za vrijeme njegove vladavine, egipatski namjesnik 'Abdullah b. Ebi es-Serh je nastavio osvajanja Sjeverne Afrike, a muslimanska vojska pod zapovjedništvom 'Abdullah b. Ebi 'Āmira prešla je rijeku Amurdariju i nastavila osvajanja u Transoksaniji.

U doba njegove vladavine muslimani su, također, izgradili sopstvenu pomorsku flotu, zauzeli Kipar i Rodos i 31/652. god., u bici zvanoj *Zāt as-sawrī* (Bitka jarbola), u Feniksu (današnji Fenike) na likijskoj obali, presreli i potopili bizantijsku flotu na čijem je čelu stajao Heraklijev sin, car Konstantin II.

Zejd b. Sabitu je povjerio prepisivanje Mushafa i tako sve muslimane okupio oko jednog načina učenja Kur'ani-kerima.

Ubijen je u zu-l-hidždžetu 35. godine po Hidžri, odnosno u junu 656. godine po Isaovom rođenju, rukom zavjerenika koji su po nagovoru Jevreja, 'Abdullaha b. Sebe'a došli iz Basre, Kufe i Egipta.

4. *Alījā b. Ebū Talib*, r.a., vladao od 35/656.-40/661. godine.

Na vlast je došao poslije Osmanova ubistva i odmah počeo smjenjivati namjesnike koji su bili umiješani u potpirivanju nereda. Naredio je da se ranije dodijeljeni posjedi i pokloni moraju vratiti u državnu blagajnu (*bayt al-māl*). Usprotivio mu se Mu'āvija b. Ebū Sufjān, pa je došlo do građanskog rata u kome su vođene žestoke bitke, od kojih su najpoznatije one na: Devi, Siffinu i Nehrevanu. Sa haridžijama se sukobio 17. ramazana 40. godine po Hidžri.

Ubio ga je 'Abdurrahman b. Muldžem, četiri godine i devet mjeseci nakon preuzimanja hilafeta (*al-ḥilāfa*)*. Sahranjen je u Kufi.

Neki od vojnih zapovjednika islamskih osvajanja

Među najpoznatije zapovjednike islamskih osvajanja spadaju:

- *Halid b. el-Velīd*, čija se izvanredna sposobnost za komandovanje najbolje pokazala u Bici na Mu'ti, nakon čega mu je Allahov Poslanik (*ar-rasūl*)* dao nadimak Allahova sablja (*Sayfullāh*). Vodio je rat protiv otpadnika od Islama i nad njima izvojevao pobjedu. Nakon toga Ebū Bekr ga je poslao u Irak gdje je stanovnike Hīre (*al-ḥīra*) privolio na potpisivanje ugovora o vazalnom odnosu i osvojio oblast Sevad (*as-Sawād*). Postavivši u novoosvojenim oblastima u Iraku za namjesnika el-Musenna b. Harisa, Halid se nakon toga zaputio prema Šamu, gdje je u Bici na Jermuku izvojevao sjajnu pobjedu nad Bizantijcima. Umro je u Himsu u Siriji.

- *Ebū 'Ubejde b. al-Džerrāh* - osvojio je Damask, Hims, Antakiju i Halep.

- *Sa'd b. Ebū Vekkās* - osvojio je Perziju i podigao grad Kufu.

- *'Ukbe b. Nāfi' el-Fihrī* - podigao je Kajrevan i sa svojim osvajanjima došao do obale Atlanskog okeana.

- *Mūsā b. Nusajr* - dovršio je osvajanja u Sjevernoj Africi i zapovjedio Tariku b. Zijadu da pređe Gibraltar i započne osvajanja u Andaluziji, da bi mu se kasnije i sâm pridružio i u osvajanjima stigao sve do Pírineja.

- *Kutejbe b. Muslim el-Bāhilī* - u svojim osvajanjima na Istoku izbio na granice Kine.

- *Muhammed b. el-Kāsim es-Sekafī* - preko koga je Allah uputio stanovnike pokrajine Sind.

- *Salāhuddīn el-Ejjūbī* - porazio je 583/1187. godine, u Bici kod Hittina (u Palestini), krstašku vojsku i oslobodio Jerusalim (Kuds).

- *Ez-Zāhir Bibris el-Bundukdārī* - po naređenju memlučkog sultana Kutuza 658/1260. godine, pokrenuo je veliki napad na Mongole i porazio ih u čuvenoj Bici kod 'Ajni Džālūta (*Golijatova vrela* u blizini Nazareta).

Neke od istaknutih islamskih ličnosti

Islam je vjera (*dīn*)* znanja i civilizacije. Među najistaknutije ličnosti koje su na tom polju odigrale značajnu ulogu spadaju:

1. U oblasti islamskog prava (*al-fiqh*): *Imam Ebū Hanīfe*, umro 150/767. godine, *Imam Mālik*, umro 179/795. godine, *Imam Šāfija*, umro 204/819. godine i *Imam Ahmed b. Hanbel*, umro 241/855. godine, osnivači još i danas živih sunnijskih (*ahl-as-sunna*)* mezheba (*maḏāhib*)*. Od više desetina mezheba koji su izumrli, do danas su sačuvana samo ova četiri.

Među istaknute učenjake u ovoj oblasti, također se ubrajaju: *Ibn Hazm*, *Šejhu-l-islām Ibn Tejmijja*, njegov učenik *Ibn el-Kajjim* i mnogi drugi. Svi su oni, dajući pravna rješenja po sopstvenom razumijevanju teksta Kur'ana i Sunneta, dali svoj doprinos

razvoju islamskog prava (*al-fiqh al-islāmī*). S druge strane, među najveće učenjake islamskog prava reformističkih pokreta, ubraja se *Šejhu-l-islām Muhammed b. 'Abdulwehhab* koji sve svoje ideje za reformu islamskog društva, temelji na dva osnovna izvora Islama; Kur'anu i Sunnetu. Njemu se pripisuje velika zasluga za izbacivanje iz vjere višebožačkih natruha, suzbijanje novotarija i vraćanju vjere u čisti islamski monoteizam.

2. U oblasti tefsira: iz perioda ashaba: *Alījā b. Ebū Tālib, 'Abdullah b. 'Abbās, 'Abdullah b. Omer, 'Abdullah b. Mes'ūd, 'Ubejj b. Ka'b i Zejd b. Sābit; iz reda tabi'īna: Se'īd b. Džubejr b. Hišām el-Kūfī, Džābir b. Jezīd el-Džu'vfī, Mudžāhid b. Džeber el-Mekkī, 'Atā' b. Ebū Rebbāh, Ikrime, Tāvūs b. Kejsān el-Jemānī*, te *Sufjān b. 'Ujejne, Vekī' b. el-Džerrāh, Ishāk b. Rāhavejh* i drugi.

U najpoznatija tefsirska djela se ubrajaju: *Tefsir Muhammeda b. Džerīra et-Taberija*, poznat pod nazivom *et-Tefsīr el-Kebīr* (*Veliki tefsir*), *Tefsīr Ibn Mādže, Tefsīr en-Nejsabūrī, Tefsīr Ibn el-Kesīra* i druga.

3. U oblasti hadisa: Od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, najviše hadisa prenose: *Ebū Hurejre*, hazreti *'Aiša, 'Abdullah b. Omer, Enes b. Mālik* i *'Abdullah b. 'Abbās*, r.a. Najpoznatije hadiske zbirke su: *el-Džāmi' es-sahīh* od Imama Buharije, *Sahīh* od Imama Muslima, *Muvetta'* od Imama Mālika b. Enesa, *Musned* od Imama Ahmeda, *Sunen* od Ebū Dāvūda, *Sunen* od Ibn Mādže, *Sunen* od et-Tirmīzije, *Sunen* od en-Nesaije i druge.

4. U oblasti jezika: Najpoznatiji autori djela iz oblasti arapske sintakse su: *Ebū el-Esved ed-Duelī, el-Halīl b. Ahmed* i *Sībevejh*.

5. U oblasti književnosti: U doba Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, najpoznatiji muslimanski pjesnik je bio *Hassān b. Sābit*. Iz doba Emevija najpoznatiji su *Džerīr, el-Ferezdek* i *el-Ahtal*, a iz Abbasija *Ebū Temmām, el-Buhterī, Ebū el-'Alā' el-Me'arrī, Ibn er-Rūmī* i *el-Mutenebbī*. U oblasti prozne književnosti dokazali su se mnogi pisci, kao što su: *'Abdulhamīd b. Jahjā, 'Abdullah b. el-Mukaffa'*, *Džāhiz* i dr.

6. U oblasti društvenih znanosti: Muhammed b. Ishāk, umro 120/738. godine, napisao je *Biografiju Poslanika* (*Sīra ar-rasūl*), el-Balāzurī, umro 279/892. godine, *Osvajanja zemalja* (*Futūḥ al-buldān*), et-Taberī, umro 310/922. godine, *Historija naroda i vladara* (*Tārīḫ al-umam wa al-mulūk*), Ebū el-Fidā', umro 320/932. godine. *Kratak pregled historije čovječanstva* (*al-Muḫtaṣar fī tārīḫ al-bašar)*, el-Mes'ūdī, umro 346/947. godine, *Livade zlata* (*Murūğ aḏ-ḏahab*), Ibn el-Esīr, umro 630/1232. godine, *Sve o historiji* (*al-Kāmil fī at-tārīḫ*), te Ibn Haldūn svoj čuveni *Uvod* (*al-Muqaddima*) u djelo *Subjekat i predikat o danima Arapa, Perzijanaca i Berbera* (*al-Mubtada' wa al-ḫabar fī ayyām al-'arab wa al-'ağam wa al-barbar*).

Djela iz oblasti geografije pisali su mnogi islamski autori. Među njima su najpoznatiji: Jākūt el-Hamevī, autor knjige *Leksikon zemalja* (*Mu'ğam al-buldān*), el-Idrīsī, autor djela *Šetnja zaljubljenika* (*Nuzha al-muštāq*) i el-Havārizmī, autor djela *Izgled Zemlje* (*Ṣūra al-arḍ*). Ovdje treba napomenuti da su muslimani bili prvi koji su postavili temelje filozofije historije i sociologije.

7. U oblasti prirodnih znanosti: istakli su se: *Džābir b Hajjān* u hemiji, *Mūsā b. Šākir, el-Bīrūnī* i *'Abbās b. Firnās* u mehanici, i *el-Kindī, el-Hasan b. el-Hejsem* i *el-Bīrūnī* u fizici.

8. U oblasti matematike: istakli su se: *el-Havārizmī* u algebri, *el-Hasan b. el-Hejsem* i *Muhammed el-Bagdādī* u geometriji i *Nesiruddīn et-Tūsī* u trigonometriji.

9. U oblasti astronomije: istakli su se *Muhammed b. Ibrāhīm el-Fezārī, Ebū er-Rejhān el-Bīrūnī* i *Omer el-Hajjām*.

10. U oblasti medicine i farmacije: istakla se grupa učenjaka među kojima su najpoznatiji: *Ibn Sīnā, er-Rāzī* i drugi. Islamski učenjaci

istakli su se i u nekim drugim disciplinama kao što su: arhitektura, ornametika, izrada keramike, porculana i stakla, te inkrustacija sa sedefom i slonovom kosti.

Iz navedenog se vidi da je islamska civilizacija veoma rano procvjetala i stoljećima davala svoje plodove. Štaviše, muslimani su dali ogroman doprinos u razvoju i napretku civilizacije, uopće. Tako je islamska kultura i civilizacija stoljećima snažno utjecala na razvoj prosvjetiteljskih pokreta u Evropi, počevši još od sedmog stoljeća, pa sve do pojave humanizma i renesanse (*an-nahḍā*)* što je, između ostalog, rezultiralo sve većim otvaranjem zapadnih naroda za razumijevanje vrijednosti vječnih principa Islama.

Ovdje treba napomenuti i činjenicu da su se, dugi niz stoljeća, na mnogim evropskim univerzitetima koristili udžbenici islamskih autora prevedeni na latinski jezik i da su islamski učenjaci održavali predavanja iz brojnih znanosti i filozofije po školama i džamijama širom Andaluzije, posebno u velikim gradovima kakvi su bili Sevilja, Kordoba, Granada i drugi. Isti je slučaj bio i sa ostalim disciplinama koje su na Zapad došle preko Andalusa. Prema tome, Islam je vjera (*dīn*)* istinske kulture, civilizacije, nauke i razuma prosvijećenog Allahovim svjetlom.

Najvažnije ideje i shvaćanja:

* Islam je vjera čistog monoteizma (*dīn at-tawḥīd al-ḫāliṣ*). Oko vjerovanja u jednog i Jedinog Boga, prepliću se i sve ostale ideje i shvaćanja. Najvažnije ideje i shvaćanja Islama ogledaju se u:

- Stubovima Islama, temeljima vjerovanja i dobročinstvu

1. Stubovi Islama:

Islam se zasniva na pet stubova: izgovaranju *kelimei-šehadeta*, tj. očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Allahov poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, postu mjeseca ramazana i, onome ko je u mogućnosti, obavljanju hadždža.

a) Kelimei-šehadet:

Pod *kelimei-šehadetom* se podrazumijeva iskreno očitovanje da nema drugog boga osim Allaha, da se samo Njemu robuje i nikome više, te potvrda Vjerovjesnika (*an-nabiyy*)* Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, kao Allahova poslanika. Izgovaranje riječi *kelimei-šehadeta* je ključ s kojim čovjek pristupa Islamu i od tog momenta za njega islamski propisi postaju obavezujući. Očitovanje vjerovanja u Allahovu jednoću u sebi podrazumijeva: potpuno vjerovanje u Allaha, u smislu; da je On jedini Bog i Gospodar, da se samo Njemu može robovati i da se vjeruje u Njegova imena i atribute.

b) Namaz:

Namaz (*aṣ-ṣalā*) je vid tjelesnog ibadeta kojeg je Uzvišeni Allah muslimanu, kao strogu dužnost (*farḍ*), propisao da ga obavlja pet puta dnevno. Kao takav, namaz je veza između roba i njegovog Gospodara. Klanjajući namaz vjernik odgaja svoju dušu, čuva je od razvrata i nevaljalih postupaka, čisti od zlih nagona, odvraća od grijeha i zabluda, i čuva da ne dospije u džehennemsku vatru. Vjernik se kroz namaz oslobađa ovosvjetskih problema, posvećuje veličanju svoga Gospodara, predaje se tihom razgovoru sa Njim i moli Ga za pomoć i uputu. Najbolje uputstvo kako se praktično i na ispravan način obavlja su Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Klanjajte onako kao što mene vidite da klanjam!"[1] Pored navedenog, namaz je jedan od načina da se muslimani međusobno bolje upoznaju i da drugima pokažu kako su jedinstveni i složni, posebno kada se radi o namazu u džema'atu i prilikom džume i bajram-namaza.

c) Zekat:

Zekat (*az-zakā*) je vid materijalnog ibadeta, kroz koji bogati pruža ruku pomoći siromašnom i tako mu podmiruje potrebu. Kao stroga obaveza (*farḍ*), zekat je propisan bogatim, i to na onaj dio imetka koji je višak, preko vlastitih potreba za izdržavanje sebe i onih čije je izdržavanje, ionako,

[1] Buharija, *Kitabu-l-ezan*, 631.

obavezno i pod uvjetom da dostiže visinu nisaba i da je pregodinio. Zekat se daje na gotovinu u novcu, na stoku, prihode u voću i žitu i gotovu trgovačku robu, i to u procentima koji su dovoljni za siromaha, a neznatni za bogata. Zekat na gotovinu u novcu i na trgovinu izdvaja se jednom godišnje, dok se zekat na žito i druge poljoprivredne proizvode izdvaja po broju žetvi. Smisao zekata se, između ostalog, ogleda i u tome što bogate čuva od nevaljala i pokvarena imetka, a siromahe od mržnje i zavidnosti prema bogatim.

d) Ramazanski post:

Ramazanski post je četvrti stub Islama. U materijalnom smislu, ogleda se u čovjekovu pokoravanju Uzvišenom Allahu i ugledanju na Njegova Poslanika (*ar-rasūl*)*, tako što se dobrovoljno odriče hrane, pića, spolnog odnosa itd., od zore do zalaska sunca, tokom cijelog mjeseca ramazana. U duhovnom smislu, ogleda se u sijanju i njegovanju klice samokontrole i izdržljivosti, razvijanju iskrenosti namjere, jačanju odlučnosti, čišćenju srca, odgoju i preodgajanju duše, tako da postač postaje izvorom svakog dobra.

e) Hadždž:

Hodočastiti Kabu, Svetu Allahovu kuću, onome ko je u mogućnosti, peti je stub Islama koji od čovjeka iziskuje da se u njegovu obavljanju angažira sa svim što raspolaže; srcem, tijelom i imetkom. Odazivajući se zapovijedi Uzvišenog Allaha, s namjerom da se postigne Njegovo zadovoljstvo, uz odbacivanje šivene odjeće, svih vrsta mirisa, ukrasa i luksuza, suzdržavanje od tjelesnih nagona i neuznemiravanja bilo koga od ljudi, pa čak ni životinja i bilja, dužni su ga obaviti imućni muslimani, u tačno određeno vrijeme i na tačno određenim mjestima. Najbolje uputstvo kako se obavljaju njegovi obredi su Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: *"Uzmite od mene primjer kako ćete obaviti svoje obrede!"*[1] Hadždž je svojevrsni godišnji kongres svih muslimana na svijetu, na kome se trebaju posavjetovati, upoznati i dogovoriti kako će jedni drugima najbolje pomoći.

[1] Muslim (4/79), Ebu Davud (1970), Tirmizija (1/168) i drugi.

2. Vjerovanje:

Vjerovanje (*al-īmān*) je najviša stepenica na ljestvicama ove čvrste vjere uz koje se musliman, sve više uspinje, što je njegova predanost Islamu u srcu dublja. Vjerovanje (*al-īmān*) se sastoji od preko sedamdeset dijelova. Na najvišem stupnju je očitovanje da nema boga osim Allaha, a na najnižem uklanjanje prepreke sa puta. Stid je dio imana. Vjerovanje (*al-īmān*) ima svoje temelje. To su: vjerovanje u Uzvišenog Allaha, Njegove meleke, Knjige, poslanike, Sudnji dan i u određenje (*al-qadar*)*, bilo ono dobro ili loše. Najbolji dokaz vjerovanja su dobra djela. Zato Uzvišeni Allah, u mnogim kur'anskim ajetima, dobra djela spominje odmah poslije vjerovanja, kao što je slučaj sa Njegovim riječima:

Onima koji budu vjerovali i dobra djela činili - džennetske bašče će prebivalište biti. (Al-Kahf, 107.)

3. Dobročinstvo:

Dobročinstvo (*al-ihsān*) je najviši stupanj ove čvrste vjere, jer kroz njega sâm čovjek promatra i kontrolira svoje postupke i način na koji robuje svome Gospodaru. Drugim riječima, u svim svojim postupcima se ponaša kao da vidi Uzvišenog Allaha kako ga prati šta i kako radi. Ukoliko takav stupanj samokontrole čovjek ne može postići, najmanje što mora znati i duboko vjerovati je da Uzvišeni Allah zna za svako njegovo djelo i da ga u svim njegovim postupcima, čak i u onome kako u sebi vjeruje, budno prati. Dakle, dobročinstvo (*al-ihsān*) je da robuješ Allahu kao da Ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe, sigurno, vidi.

- Islamsko vjerovanje i vjerozakon (*al-'aqīda wa aš-šarī'a*)*

Propise o vjerovanju Islam je iskristalizirao u monoteizmu (*'aqīda at-tawḥīd*). S druge strane, propisima koji reguliraju vladanje i moral, na kojima se zasnivaju

duhovne vrijednosti čovjeka, Islam je posvetio široku pažnju. Istovremeno, propise o činima koji se praktično obavljaju, Islam je formulirao tako da im se, po urođenoj prirodi, mora odazvati svako ko ima iole zdravo srce i razum. Sve ovo, putem rasvjetljavanja i odbacivanja - svjetlom vjere u jednog i Jedinog Allaha - svake vrste natruha višeboštva, suzbijanja svih isprika za upuštanje u njega, potvrđivanja središnjeg puta Islama, negiranja posredništva, otvaranja vrata direktnog obraćanja Allahu, podsjećanja čovjeka na razum kojim ga je Allah obdario i podsticanja na borbu na Allahovu putu (*al-ğihād*)*, na obavezu da traži da se čini dobro, odvraća od onoga što ne valje, te na međusobno dogovaranje (*aš-šūrā*).

Pored navedenog, islamski vjerozakon se odlikuje: nepreopterećivanjem vjernika, lahkoćom izvršavanja propisanih obaveza, postepenošću u propisima i prilagodljivošću općoj dobrobiti u procesu ostvarenja reda i pravednosti, sve u cilju spašavanja čovječanstva od posljedica iskrivljavanja ranije objavljenih nebeskih Knjiga, poput pretjerivanja (*al-ğuluww*)* u veličanju pojedinih ličnosti u ranije objavljenim vjerama (*al-adyān*)*, što je širom otvorilo vrata strujanju višeboštva (*ta'addud al-āliha*)* i zapostavljanju razuma (*al-'aql*)*, tradicije i mudrosti.

- **Kur'an i Sunnet:**

Kur'an i Sunnet su dva osnovna izvora šerijatskih propisa. Zato, niukom slučaju, nije dozvoljeno od njih odstupiti i umjesto njih, pribjeći primjeni zakona donesenih od strane čovjeka. Ovo zato što je svaki čovjek pogrešiv i što ga, kao zakonodavca, zbog toga treba isključiti. Jedini izuzetak predstavlja Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, koji je od takvih grešaka bio pošteđen.

Također je potvrđeno i u praksi ustaljeno da nije dozvoljeno proturječiti jednoglasnom mišljenju svih islamskih učenjaka, jer je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao da se cio njegov Ummet nikada neće jednoglasno složiti oko nečega što je zabluda. Isto tako, rješenja pravnih pitanja, donesena od strane islamskih učenjaka, na osnovu njihova razumijevanja Kur'ana i Sunneta (*al-iğtihād*)*, kao i konsenzus mišljenja svih islamskih učenjaka (*al-iğmā'*)* smatraju se valjanim temeljom islamskog prava. O tome se nedvosmisleno govori i u vjerodostojnom hadisu koji se pripovijeda od Muaza b. Džebela, u vezi sa njegovim postavljanjem, od strane Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na mjesto kadije u Jemenu.

- **Obilježja i principi Islama:**

1. Obilježja Islama:

U obilježja Islama (*simāt al-islām*), između ostalog, spada: da je Islam božanska nebeska vjera (*dīn*)*, da se odlikuje univerzalnošću, objektivnošću, pozitivizmom i odmjerenošću u svakom pogledu, zatim da je to vjera direktnog obraćanja Bogu - što znači da u pravom Islamu nema mjesta nikakvom proricanju niti posredovanju između roba i Gospodara - zatim da je to vjera ostvarenja opće dobrobiti, vjera potvrđivanja bratstva cijelog ljudskog roda, vjera jednakosti, vjera koja ne dopušta pasivnost, vjera utemeljenja istine, pravde, jednakosti, bratstva, međusobnog ispomaganja i dogovaranja, vjera koja svakome garantira ljudska prava, sigurnost i koja svakoga vrednuje po njegovim djelima. Islam je, zatim, vjera poštivanja ljudske časti i dostojanstva, uvažavanja prava žene, poziva na pridržavanje visokih normi morala, ispunjavanja datih obećanja i ugovora, te poštivanja prava nemuslimana.

I na kraju, Islam je vjera znanja, odbacivanja neznanja i praznovjerja, vjera koja poziva muslimane da se čvrsto drže svojeg ubjeđenja i da ne dozvole rušenje bilo kojeg od njenih sastavnih dijelova.

2. Islamski principi shvaćanja čovjeka, kosmosa i života:

a) Shvaćanje suštine Božijeg Bića u islamskom učenju određuju riječi Uzvišenog:

Niko nije kao On. (Aš-Šūrā,11.)

Po kur'anskim riječima Allah je:

Prvi i Posljednji, i Vidljivi i Nevidljivi. (Al-Ḥadīd, 3.), što znači da u Svome postojanju nema nikakva sudruga. Isto tako, Allah je vječan, pa u Svojoj vječnosti nema sudruga.

Kur'an nadalje uči da: *On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani.* (Al-Anbiyā', 23.), što znači da Allah u vlasti nema nikakva sudruga, zatim, da je: *Allah je Stvoritelj svega.* (Az-Zumar, 62.), pa u stvaranju nema nikakva sudruga, zatim da: *Allah zna, a vi ne znate.* (Āli 'Imrān, 66.), pa u znanju nema nikakva sudruga, zatim: *i niko Mu ravan nije!* (Al-Iḫlāṣ, 4.), što znači da po položaju nema niko ko bi Mu bio ravan, te na kraju: *Zar oni da imaju bogove koji im propisuju da vjeruju ono što Allah nije naredio?* (Aš-Šūrā, 21.), što znači da Allah nema nikakva sudruga u propisivanju vjerozakona ljudima. Takav je slučaj i sa svim ostalim svojstvima božanstvenosti.

b) Po islamskom učenju, čovjek je na ovome svijetu samo rob i Allahovo stvorenje. U nekim svojim postupcima, kao takav, čovjek nema, a u drugima, opet, ima slobodnu volju i mogućnost izbora. Ni u čemu i ni u kom svojstvu, čovjek nije, niti može biti sudrug Allahu, suprotno učenju crkve (*al-kanīsa*)* koja tvrdi da Mesija (*al-Masīḥ*)* ima čisto božansku (*lāhūtiyya*)* ili ljudsko-božansku (*nāsūtiyya*)* prirodu, u zavisnosti od toga o kojoj kršćanskoj sekti ili pravcu se radi.

c) Suverenitet nad islamskim programom pripada isključivo Allahu, a nikako nekoj partiji (*ḥizb*)* ili narodu. Naprotiv, na njima je jedino da provode Allahov zakon.

d) Islamski program (*manhağ*)* je integralan i sveobuhvatan. Drugim riječima, Islam ne treba shvatiti samo kao kredo, niti samo kao duhovnost, niti samo kao ekonomski, društveni ili politički sistem, nego kao program života koji u sebi sadrži i vjerovanje u srcu, i izgrađen sustav koji zadire i regulira svaku poru života.

e) Čovjekovo postojanje u kosmosu Islam posmatra kroz prizmu samo jednog uzvišenog i plemenitog cilja - robovanja Allahu:

Džinne i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju. (Aḍ-Ḍāriyāt, 56.)

f) Svi ljudi, zajedno, potječu od jednog te istog stabla. Svi oni dijele isto mjesto ishodišta i povratka. Otuda su, u tom pogledu, svi isti. Jedine vrijednosti po kojima su jedni od drugih bolji su: bogobojaznost i dobra djela. Nikakve druge vrijednosti: ni porijeklo, ni imetak, ni položaj, ni klasa, ni rasa, niti bilo koja druga ovosvjetska vrijednost, na Sudnjemu danu neće biti ni od kakve koristi.

g) Islam insistira na konstantama, ali istovremeno i uvažava neke promjene u životu čovjeka. Islamsko vjerovanje, moralne norme koje iz njega proizilaze, obredi i neki međusobni odnosi su konstante koje ne podliježu nikakvoj promjeni, za razliku od pojedinih vrsta finansijskih, ekonomskih, društvenih i političkih odnosa koji su promjenljivi, shodno promjenama koje iziskuju mjesto i vrijeme. Rješenje ovih posljednjih, u okviru vjerozakona i u interesu dobrobiti vjere, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prepustio je ljudima, rekavši: *"Vi ste u svoje ovosvjetske poslove od mene bolje upućeni."*

h) Realnost Islama ogleda se u: uvažavanju uvjeta u kojima čovjek živi, neodređivanju tačnog oblika poretka vlasti, zadovoljavanju sa privrženošću principima međusobnog savjetovanja i ostavljanju otvorenih vrata za donošenja pravnih rješenja na osnovu sopstvenog razumijevanja izvora, izuzev propisa koji su definitivno zaokruženi.

i) Svako ko Allahu čini ibadet na način na koji to nije propisao Allah, Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ili, pak, neki od njegovih nasljednika, pravednih vladara, smatra se inovatorom (*mubtadi'*)* u vjeri.

j) Ovaj svijet (*ad-dunjā*) je svijet iskušenja i rada, a onaj svijet (*al-āhire*) svijet nagrade za djela na ovome svijetu. Kao što sve potječe, tako se sve i vraća Uzvišenom Allahu. Život na ovome svijetu je samo jedna prolazna faza. Kako god čovjek na

njemu završi to ne znači kraj njegova puta, jer postoji drugi svijet, na kome će čovjek za svoja djela na ovome svijetu odgovarati - za dobra biti nagrađen, a za loša kažnjen.

k) Put muslimana je jasan, prav i određen. Na njemu je da se - u granicama svojih mogućnosti - posveti izvršavanju svojih, jasno propisanih obaveza, da se kloni zabrana, da svjesno čini ono što je Allah naredio, a izbjegava ono što je zabranio i da, sa svojim ograničenim mogućnostima spoznaje mimo toga, ne traga za njemu nedokučivim tajnama. Time je Islam isključio svaku mogućnost lišavanja Boga Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, shvaćanja da se griješenjem ne gubi vrijednost vjerovanja (*al-irǧā'*)*, pripisivanja Allahu bilo kakvih negativnosti i prebacivanja krivice za čine neposlušnosti Božijoj volji.

l) Čovjek sastavljen od mesa, krvi, nerava, razuma i duše, sa svim svojim potrebama, nagonima, prohtjevima i sklonostima koje u sebi nosi, izložen je opasnosti da zapadne u grijehe i neposlušnost, ali, čak i u slučaju da do toga dođe, vrata pokajanja pred njim ostaju otvorena, sve dok mu duša ne dođe do grkljana.

Raširenost i najznačajniji centri utjecaja:

* Zrake svjetla Islama po prvi put su počele sjati, jedne ramazanske noći, iz pećine Hira kod Mekke, u srcu Arapskog poluotoka. Nije prošla ni puna četvrt stoljeća nakon pojave ove uzvišene vjere, kada su prvu islamsku državu formirali čestiti drugovi Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kojima u cijeloj historiji ljudskog roda nema ravnih, kako po čvrstini vjere, tako i po zanosu pozivanja u nju, po predanosti borbi na Allahovom putu (*al-ǧihād*)* i požrtvovanosti da je prenesu i dostave svim ljudima.

* Čim je Islam učvrstio tlo pod svojim nogama na Arapskom poluotoku, Allahov Poslanik (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, počeo je razmišljati o njegovom širenju na novim prostorima, izvan Arapskog poluotoka. U tom smislu, preko svojih izaslanika, uputio je pisma: bizantijskom caru Heraklu, perzijskom kralju Kisri II, abesinskom caru Negusu, gasanidskom vladaru Harisu b. Ebū Šemer el-Gassāniju i vladaru Balke (ravnice u jugoistočnom Jordanu) Šurahbīlu el-Gassāniju u kojima ih je pozvao da prime Islam.

* U doba vladavine prve četverice pravednih vladara (*el-hulefā er-rāšidīn*) granice islamske države su bile proširene osvajanjem Iraka, Perzije, Horasana i Sadžistana na istoku, Šama na sjeveru, Egipta, Libije, Tunisa i Marakeša na zapadu, te Nubije i Sudana na jugu.

* U doba emevijske dinastije osvojene su: Andaluzija i Južna Francuska na zapadu, Sind, Transoksanija i dijelovi Kine na istoku.

* U doba abbasijske dinastije muslimani su prodrli duboko u Malu Aziju, preoteli velike dijelove bizantijske države, osvojili Kipar, nastavili osvajanja na zapadu, stupili na tlo današnje Italije i počeli nizati pobjede nad Rimljanima.

* U doba Osmanlija muslimani su osvojili Carigrad, dijelove Balkanskog poluotoka, cijelu Albaniju, ostrva Rodos i Krit, te Mađarsku.

* Putem misionarskog pozivanja i trgovine, Islam se proširio u mnogim krajevima svijeta.

Toliko se Islam proširio širom svijeta, da danas, nakon kršćanstva (*al-masīḥiyya*)*, po broju sljedbenika zauzima drugo mjesto u svijetu. Po statistici Ujedinjenih nacija (*al-umam al-muttaḥida*)* Islam danas u svijetu ispovijeda preko 1.200.000.000 muslimana. Od ovog broja, oko 900.000.000 muslimana živi u preko 80 zemalja, gdje muslimani predstavljaju većinu. Ostatak, od oko 300.000.000 muslimana, kao manjine, živi u raznim zemljama svijeta.

Bibliografija: *al-Amwāl*, Abū 'Ubayd al-Qāsim b. Salām; *al-Ḫarāǧ*, Abū Yūsūf Muḥammad b. al-Ḥasan aš-Šaybānī; *al-Kāmil fī at-tārīḫ*, 'Alī b. Muḥammad 'Izzuddīn b. al-Alīr al-Ǧazarī; *Muqaddima Ibn Ḫaldūn*, Ibn Ḫaldūn b. 'Abdurraḥmān b. Ḫaldūn; *Maǧmū' al-fatāwā*, Aḥmad b. 'Abdulḥalīm b. Taymiyya al-Ḥārānī; *as-*

Siyāsa aš-Šar'iyya bayn ar-rā'ī wa ar-ra'iyya, Aḥmad b. 'Abdulḥalīm b. Taymiyya al-Ḥārānī; *al-Bidāya wa an-nihāya*, 'Imāduddīn Ibn Kaṯīr; *al-Aḥkām as-sulṭāniyya*, al-Māwridī; *Mu'ǧam al-buldān*, Yāqūt al-Ḥamāwī; *Giyāṯ al-umam fī ilyāṯ aẓ-ẓulm*, Imām al-Ḥaramayn Abū al-Ma'ālī al-Ǧuwaynī; *az-Zuhd*, al-Imām Aḥmad b. Ḥanbal; *az-Zuhd*, al-Imām 'Abdullāh b. al-Mubārak; *al-Madḫal ilā 'ilm al-aflāk*, Ibn Sīnā; *al-Kulliyyāt fī aṭ-ṭibb*, Ibn Sīnā; *Taḏkira Dāwūd*, Dāwūd al-Anṭākī; *al-'Ilm 'inda al-'Arab wa aṯaruhū fī taṭawwur al-'ilm al-'ālamī*, Yuḥānnā al-Garnāṭī - *Tarǧama*: 'Abdulḥalīm an-Naǧār wa Muḥammad Yūsuf Mūsā; *Maqāla fī al-Ǧudarī wa al-ḥaṣba*, Faḫruddīn ar-Rāzī; *Waṣf Afrīqiyā*, al-Ḥasan b. Muḥammad al-Wazzān az-Zayyātī; *al-Islām wa aṯaruhū fī nahḍa aš-šu'ūb*, Maḥmūd 'Abdulwahhāb Fyid; *al-Islām wa aṯaruhū fī al-ḥaḍāra al-insāniyya*, Abū al-Ḥasan an-Nadawī; *Šarḥ al-'Aqīda aṭ-Ṭaḥāwiyya*, Ibn Abū al-'Izz al-Ḥanafī; *Kitāb at-tawḥīd*, Muḥammad b. 'Abdulwahhāb; *Maǧmū'a ar-rasā'il an-naǧdiyya*, *Ta'rīf 'āmm bi dīa al-islām*, 'Alī aṭ-Ṭanṭāwī; *Maḥāsin ad-dīn al-islāmī*, Muḥammad al-Amīn aš-Šanqīṭī; *Muqawwimāt at-taṣawwur al-islāmī*, Sayyid Quṭb; *Uṣūl at-tašrī'al-islāmī*, 'Alī Ḥasabullāh; *Min rawā'i' ḥaḍāratinā*, dr. Muṣṭafā as-Subā'ī; *Da'wa al-islām*, Sayyid Sābiq; *Hāḏā dīnunā*, Muḥammad al-Gazzālī; *Limāḏā ana muslim?*, dr. 'Abdurraḥmān al-'Isawī; *al-Ḫaṣā'iṣ al-'āmma li al-islām*, dr. Yūsuf al-Qaraḍāwī; *Šubuhāt ḥawla al-islām*, Muḥammad Quṭb; *Mawsū'a at-tārīḫ al-islāmī*, Aḥmad Šiblī; *Šams al-'Arab tasṭa'u 'ālā al-ǧarb*, dr. Sigrid Hunke.

2. Vjerovanje i pravac sljedbenika sunneta i džema'ata

Definicija:

Vjerovanje sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)* ogleda se u čvrstom i nepokolebljivom vjerovanju u Uzvišenog Allaha, sa svim onim što u sebi islamski monoteizam (*at-tawḥīd*) i pokornost (*aṭ-ṭā'a*) podrazumijevaju, zatim u vjerovanju u Njegove meleke, Knjige, poslanike, Sudnji dan, Božije određenje i ostale nevidljive stvari za koje se nepobitno dokaže da su istina, bilo putem nauke ili praktičnog iskustva.

Nastanak:

Utemeljivač ovakvog islamskog vjerovanja koje dokida sva druga je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Naziv *Vjerovanje sljedbenika sunneta* (*'aqīda ahl as-sunna*) dobilo je po tome što se njegovi sljedbenici čvrsto pridržavaju Vjerovjesnikova (*an-nabiyy*)*, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta, a naziv *Vjerovanje sljedbenika džema'ata* (*'aqīda ahl al-ǧamā'a*) jer je to vjerovanje zajednice koja pripada Islamu i koja se jednoglasno slaže oko istine, ni u čemu se u vjeri ne podvaja, nego slijedi put (*manhaǧ*)* imāmā i, kada je vjerovanje u pitanju, ni u čemu od njega ne odstupa. Poznati su još i pod nazivima: *Sljedbenici predaje* (*ahl al-aṯar*), *Sljedbenici tradicije* (*ahl al-ḥadīṯ*), *Potpomognuta zajednica* (*aṭ-ṭā'ifa al-manṣūra*) i *Spašena grupa* (*al-firqa an-nāǧiya*).

Temelji vjerovanja sljedbenika sunneta i džema'ata

Vjerovanje sljedbenika sunneta i džema'ata se zasniva na temeljima Islama, tj. na vjerovanju bez ikakvih sekti i redova. Principi vjerovanja sljedbenika sunneta i džema'ata se ogledaju u sljedećem:

- Izvor vjerovanja su: Allahova Knjiga, Sunnet Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i konsenzus mišljenja (*iǧmā'*)* čestitih učenjaka iz prvih generacija Islama.

- Sve što je u Kur'anu časnom spomenuto za muslimane vrijedi kao vjerozakon. Sve što je vjerodostojnom predajom od Allahova Poslanika (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, preneseno, makar i preko samo jednog prenosioca (*āḥād*)*, treba prihvatiti.

- Izvor za razumijevanje Kur'ana i Sunneta su: tekstovi (tj. slovo Kur'ana i hadisa) koji ih objašnjavaju i shvaćanje časnih predaka i onih koji se drže njihova puta.

- Sva temeljna učenja vjere, dovoljno jasno, objasnio je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pa niko, i ni pod kakvim plaštom, nema pravo uvoditi novine u vjeru s tvrdnjom da je to od vjere (*ad-dīn*)*.

- Potpunoj predaji Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, kako u onome što se javno pokazuje, tako i u onome što se taji i nesuprotstavljanju slovu Kur'ana i vjerodostojnog Sunneta bilo kakvoga drugog mišljenja koje se bazira na osnovu: analogije, intuicije, navodnog otkrovenja (*kašf*)*, riječi uobraženog šejha, imama itd.

- Zdrav razum (*al-'aql*)* i vjerodostojna tradicija (tj. Kur'an i Sunnet) se moraju podudarati i među njima, apsolutno, ne bi smjelo biti nikakve kontradiktornosti. U slučaju da se učini da između njih, ipak, postoji oprečnost, nad razumom će se dati prednost tradiciji.

- Kada se radi o vjerovanju, treba voditi računa da se koriste, u vjerozakonu propisani i ustaljeni termini i da se izbjegavaju riječi i terminologija koju koriste novotari.

- Nepogrešivost (*al-'iṣma*)* Allahova Poslanika (*rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, je potvrđena i dokazana. Isto tako, islamski Ummet, kao cjelina, pošteđen je pogrešivosti, jer je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao da se svi muslimani, zajedno, nikada neće jednoglasno složiti da krenu krivim putem. Za razliku od zajednice, niko od pojedinaca nije pošteđen pogrešivosti. U slučaju neslaganja, kao mjerodavan izvor, uzimaju se Kur'an i Sunnet. Islamskom učenjaku koji u donošenju rješenja na neko pravno pitanje, na osnovu samostalnog razumijevanja Kur'ana i Sunneta, pogriješi, greška se ne uzima za zlo.

- Istiniti snovi - kao dio vjerovjesništva (*an-nubuwwa*)*- su istina, isto kao što je i istinita intuicija istina. Istiniti snovi i intuicija spadaju u čuda (*karāmāt*)* i radosne vijesti (*mubašširāt*), pod uvjetom da su u skladu sa vjerozakonom. Međutim, uprkos tome, ne mogu poslužiti kao izvor islamskog vjerovanja i vjerozakona.

- Licemjerstvo i pretvaranje u vjeri (*ad-dīn*)* je pokuđeno. Diskusija na lijep i pristojan način je, pak, dozvoljena. Međutim, nije dozvoljeno upuštati se u diskusiju o nečemu u što se zabranjeno upuštati.

- U odgovoru se treba dosljedno pridržavati načina (*manhağ*)* koji je propisan Objavom. To znači da se na novotariju (*al-bid'a*)* ne smije uzvraćati novotarijom, niti na pretjerivanje u vjeri uzvraćati popuštanjem i obratno.

- Svaka novina u vjeri je novotarija, svaka novotarija je zabluda, a svaka zabluda vodi u džehennemsku vatru.

* Šta o islamskom monoteizmu treba znati i vjerovati

- Osnova u vjerovanju Allahovih imena i atributa je: potvrđivanje onoga što je Sâm Allah za Sebe potvrdio da jeste ili je to potvrdio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i to - bez ikakva poistovjećivanja Allahovih atributa sa atributima Njegovih stvorenja i obrnuto (*min ğayr tamṯīl*)* i upuštanja u opis suštine Allahova Bića ili Njegovih atributa (*bilā takyīf*)*- s jedne, i negiranje svega onoga što je Sâm Allah za Sebe rekao da nije ili je to negirao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i to - bez ikakva iskrivljavanja (*min ğayr taḥrīf*)* ili lišavanja Allaha Njegovih atributa (*bilā ta'ṭīl*)*- s druge strane. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: *Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi.* (Aš-Šūrā, 11.) Uz sve ovo, treba voditi računa da se vjeruje u onakvo značenje riječi kakvo one u datom kontekstu nose ili na njega upućuju.

- Vjerovati u meleke časne, općenito. Što se, pak, tiče, ulaženja u detalje - na osnovu vjerodostojnih dokaza - poput: njihovih imena, osobina, zaduženja itd., to zavisi o stepenu upućenosti svakog pojedinca.

- Vjerovati u sve objavljene Knjige, da je od svih njih Kur'an časni najodabranija, da ih je on derogirao, da su prije njega objavljene Knjige iskrivljene, te da je obaveza postupati samo po Kur'anu, a ne i po ranije objavljenim Knjigama.

- Vjerovati u Allahove vjerovjesnike i poslanike - neka je na sve njih Allahov blagoslov i mir! Zatim, vjerovati da su oni od svih ostalih ljudi najodabraniji, te da je onaj ko u njih tako ne vjeruje nevjernik.

- Vjerovati da je Objava (*al-waḥy*)* prekinuta i da, poslije Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, Allah više neće dostavljati Objavu. Zatim, vjerovati da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, pečat svih ostalih vjerovjesnika i poslanika, i da je onaj ko tvrdi suprotno nevjernik.

- Vjerovati u Sudnji dan (tj. onaj svijet), u vjerodostojna kazivanja o njemu, te u predznake koji će mu prethoditi.

- Vjerovati u Božije određenje dobra i zla, u smislu da je Uzvišeni Allah unaprijed znao sve šta će se desiti i da je to zapisao u Knjizi pomno čuvanoj (*al-Lawḥ al-maḥfūẓ*). Zatim, vjerovati da biva ono što Allah hoće da bude, a da ne biva ono što Allah neće da bude, da sve biva onako kako Allah hoće, da Allah sve može, da je sve stvorio i da čini ono što On hoće.

- Vjerovati u nevidljive (*gajb*) stvari o kojima postoje vjerodostojni dokazi kao što je vjerovanje u postojanje: Arša, Kjursa, Dženneta, Džehennema, uživanja i patnje u kaburu, Sirat-ćuprije, vage kojom će se na Sudnjemu danu mjeriti djela itd., i to bez ikakvog vlastitog interpretiranja (*ta'wīl*)*.

- Vjerovati u zauzimanje Vjerovjesnika (*šafā'a an-nabiyy*)*, sallallahu alejhi ve sellem, zatim u zauzimanje drugih vjerovjesnika, meleka i dobrih ljudi na Sudnjemu danu, i to onako kako je to opširno opisano u vjerodostojnim izvorima.

- Vjerovati da će vjernici na Sudnjem danu, u Džennetu i na mahšeru[1], zaista, vidjeti svoga Gospodara. Onaj ko to poriče ili interpretira skrenuo je sa Pravoga puta i krenuo stranputicom. Na ovome svijetu niko neće imati priliku vidjeti Ga.

- Vjerovati da su čuda (*karāmāt*)* evlija (*al-awliyā'*)* i dobrih ljudi istina. Međutim, to ne znači da je svaki natprirodni čin keramet. Naprotiv, to može biti jedan vid zavođenja (*istidrāğ*). Isto tako, to može biti jedan vid šejtanskog djelovanja. Jedino mjerilo ocjene da li se, zaista, radi o kerametu ili ne je njegova podudarnost ili nepodudarnost sa Kur'anom i Sunnetom.

[1] Mjestu okupljanja

- Vjerovati da su svi pravi vjernici evlije Milostivog Allaha i da svaki vjernik u sebi ima onoliko evlijaluka koliko i imana.

*** Šta je o islamskom monoteizmu još potrebno znati i vjerovati**

- Uzvišeni Allah je jedan i Jedini. U Svojoj gospodarskoj svemoći (*ar-rubūbiyya*), božanstvenosti (*al-ulūhiyya*), imenima (*al-asmā'*) i atributima (*aṣ-ṣifāt*) nema nikakva sudruga. On je Gospodar svjetova i Jedini Koji zaslužuje da Mu se na sve moguće načine čini ibadet.

- Posvećivanje bilo kog vida ibadeta, kao što su: obraćanje s dovom, traženje pomoći, zavjetovanje, prinošenje žrtve, oslanjanje, strah, nada, ljubav itd., bilo kome ili čemu drugom mimo Allaha, ma o kome i čemu se radilo: Allahu bliskom meleku, od Allaha poslanom vjerovjesniku, dobrom čovjeku i sl., je višeboštvo (*širk*).

- U osnovna načela ibadeta spada da se Uzvišeni Allah obožava s ljubavlju, strahom i nadom, zajedno, i da izostanak bilo kojeg od ovih elemenata predstavlja zabludu.

- Potpuna predanost, zadovoljstvo i pokornost pripadaju, isključivo, Allahu i Njegovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Vjerovanje u Uzvišenog Allaha podrazumijeva potpuno ubjeđenje da je Allah najpravedniji Sudija i Jedini Bog i Gospodar. Prema tome, u Svojoj vlasti Allah nema nikakvog sudruga. Zato je uvođenje u vjerozakon onoga što Allah nije propisao, uzimanje šejtana (*aṭ-ṭāğūt*)* za sudiju, nepostupanje po Muhammedovom, sallallahu alejhi ve sellem, vjerozakonu, nego po nečijem drugom, te bilo kakvo mijenjanje u njemu, nevjerstvo (*kufr*)*. Isto tako, nevjernik je svako ko misli da bilo ko ima pravo izaći iz okvira vjerozakona.

- Suditi po onome što Allah nije objavio je nevjerstvo. Međutim, postoje dvije vrste takvog nevjerstva; ono koje izvodi iz vjere i ono koje ne izvodi. U prvu vrstu spada pridržavanje nečijeg drugog, a ne Allahova vjerozakona ili, pak, dozvoljavanje da se po takvom zakonu postupa. U drugu vrstu spada propuštanje da se, u

nekom određenom slučaju, iz bilo koje pobude, postupi po Allahovu vjerozakonu, ostajući mu istovremeno i dalje privržen.

- Dijeliti vjeru na suštinu (*ḥaqīqa*) po kojoj se prepoznaju uglednici i vjerozakon (*šarī'a*)* koga se trebaju pridržavati široke mase, mimo uglednika i odvajati politiku, ekonomiju i sl. od vjere (*ad-dīn*)* je zabluda. Naprotiv, svaka činjenica, politika i sl. koja se kosi sa vjerozakonom (*aš-šarī'a*)* je ili nevjerstvo (*kufr*)* ili zabluda, zavisno od stepena odstupanja od vjerozakona.

- Nevidljive (*gajb*) stvari zna samo Allah i niko više. Vjerovati da bilo ko pored Allaha zna tajne i nevidljive stvari je nevjerstvo. Međutim, treba vjerovati da je Uzvišeni Allah nekim od Svojih poslanika otkrio pojedine tajne.

- Vjerovati astrolozima (*al-munağğimun*)*, vračarima (*al-kahhān*)* i prorocima je nevjerstvo (*kufr*)*, a obilaziti ih veliki grijeh (*kabīra*)*.

- Kur'anom naređena sredstva za postizanje Allahove blizine i naklonosti su propisani čini pokornosti i dobra djela.

- Posredništvo (*tawassul*)* se dijeli na tri vrste:

1. Ono koje je dozvoljeno; pomoću Njegovih imena i atributa, ili dobrim djelima onoga ko Mu se umiljava, ili dovom živog, dobrog čovjeka.

2. Ono koje je novotarija; umiljavanje Allahu pomoću nečega što nije spomenuto u vjerozakonu kao što su: vjerovjesnici, dobri ljudi, njihov ugled, zasluga, svetost itd.

3. Ono koje je širk; uzimanje umrlih za posrednike u ibadetu, obraćanje umrlim sa molbom da im se ispuni neka potreba, moljenje da im se preko njih pomogne itd.

- Blagoslov (*al-baraka*) je od Uzvišenog Allaha koji njim obasipa neka od Svojih stvorenja u mjeri u kojoj to On hoće. Pripisivanje nekome ili nečemu blagoslova vrši se samo sa dokazom. Blagoslov znači: obilje dobra i njegovo povećavanje, ili potvrđivanje dobra i onoga što dobro donosi.

- Blagoslovljenost je Bogom data sreća i uspjeh. Blagosiljati se može samo onim za što u izvorima postoji dokaz da je blagoslovljeno.

- Postupci svijeta prilikom obilaženja i posjećivanja mezara dijele se na tri vrste:

1. One koji su vjerozakonom propisani i dozvoljeni, kao što su: posjećivanje mezara radi podsjećanja na onaj svijet, nazivanja selama umrlima i obraćanja Allahu dovom da se smiluje i oprosti grijehe umrlima.

2. One koji su novotarija i u suprotnosti sa potpunim vjerovanjem, pa kao takvi predstavljaju jednu vrstu širka. U takve postupke spadaju: obilazak mezara s namjerom da se baš tamo obavi neki ibadet i približi Uzvišenom Allahu, da se putem mezara postigne Allahov blagoslov ili da se kod njih poklone sevabi umrlom, zatim: gradnja na mezarima, njihovo ograđivanje i oblaganje (gipsom, betonom i sl.), paljenje svijeća i osvjetljavanje, klanjanje na mezarevima, spremanje na dalek put isključivo radi posjete nečijeg mezara itd., za što postoji dokaz da je zabranjeno ili za što u vjerozakonu nema nikakve osnove.

3. One koji predstavljaju vid višeboštva i koji su, kao takvi, u potpunoj suprotnosti sa islamskim vjerovanjem u jednoću Allaha (*at-tawḥīd*). U takve postupke spadaju: činjenje umrlom bilo kakve vrste ibadeta, mimo Allaha, obraćanje umrlom sa kakvom dovom za pomoć, traženje od njega da ispuni kakvu molbu, obilaženje oko mezara, prinošenje žrtve na mezaru, zavjetovanje umrlom itd.

- Sredstva se ocjenjuju prema stvarnoj namjeri. Sve što u činjenju ibadeta vodi pripisivanju Allahu sudruga, ili uvođenju novotarija u vjeri treba spriječiti. Ovo zato što je svaka novína u vjeri novotarija (*bid'a*)*, a svaka novotarija zabluda.

* Vjerovanje:

- Vjerovanje (*al-īmān*) se sastoji iz riječi i djela. Podložno je promjenama; povećavanju i smanjivanju. Ona strana vjerovanja koja se odnosi na riječi, dokazuje se vjerovanjem u srcu i izgovaranjem jezikom. Druga strana, koja se odnosi na

djela, dokazuje se vjerovanjem u srcu, izgovaranjem jezikom i radom organa. Pod vjerovanjem u srcu podrazumijeva se duboko ubjeđenje u srcu da se vjeruje. Pod izgovaranjem jezikom podrazumijeva se potvrda riječima onoga što se vjeruje u srcu. Pod djelovanjem srca podrazumijevaju se: njegova potpuna predanost, iskrenost, pokornost, ljubav i namjera da se čine dobra djela. Pod djelovanjem organa podrazumijeva se činjenje onoga što je naređeno da se čini i izbjegavanje onoga što je zabranjeno da se čini.

- Onaj ko počini veliki grijeh (*al-kabīra*)* ne izlazi iz vjere. Takav je na ovome svijetu i dalje vjernik, samo sa nepotpunim vjerovanjem (*nāqiṣ al-īmān*), a na onome svijetu prepušten Allahovoj volji Koji će mu - ako htjedne - oprostiti, ili ga - ako htjedne - kazniti. Svi vjernici koji vjeruju u Allaha, kao jednog i Jedinog Boga, će ući u Džennet. U slučaju da neko od vjernika, iz bilo kog razloga, i bude kažnjen džehennemskom vatrom, on u njoj neće vječno ostati.

- Ni za koga ko se okreće prema Kibli (tj. od muslimana), osim da za njega to potvrđuje slovo Kur'ana ili Sunneta, nije dozvoljeno apsolutno tvrditi da će u Džennet ili Džehennem.

- Nevjerstvo (*al-kufr*)*, kao ustaljeni izraz u vjerozakonu, se dijeli na dvije vrste: veliko (*akbar*), koje izvodi iz vjere i islamskog Ummeta i malo (*aṣġar*), koje ne izvodi. Ovo drugo ponekad se naziva i nevjerstvo u djelima (*al-kufr al-'amalī*).

- Proglašavanje nekoga nevjernikom (*at-takfīr*)* je odredba koja postoji u vjerozakonu, ali se ono mora zasnivati na dokazu iz Kur'ana i Sunneta. Zato nije dozvoljeno bilo kog muslimana, zbog izgovorene riječi ili učinjenog djela, proglašavati nevjernikom, ukoliko za takvo nešto nema valjanog šerijatskog dokaza. Štaviše, ni kvalifikacija neke riječi ili djela nevjerstvom, ne podrazumijeva nužno proglašavanje i počinioca nevjernikom, osim ako se za takvo nešto ne steknu svi uvjeti i za to ne preostane više nikakva smetnja. Proglašavanje nekoga nevjernikom (*at-takfīr*)* spada među najopasnije i najozbiljnije presude. Zato se treba dobro paziti i čuvati od proglašavanja muslimana nevjernikom.

*** Kur'an i govor:**

Kur'an je, kako po svojim riječima, tako i po značenju, Allahov objavljeni i nestvoreni govor. Od Allaha je počeo i Njemu se vraća. Kur'an je nedostižno čudo i kao takav je dokaz istinitosti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji ga je donio. Zagarantirano mu je da će biti sačuvan sve do Sudnjega dana.

*** Božije određenje:**

U temelje islamskog vjerovanja spada i vjerovanje u Allahovo određenje (*al-qadar*)* dobra i zla koje podrazumijeva:

- Vjerovanje u sve tekstove Kur'ana i Sunneta koji govore o Allahovom određenju (*al-qadar*)* sa svim njegovim stupnjevima (znanja, zapisivanja, volje i stvaranja), te da Allahovo određenje niko ne može promijeniti, niti Njegovu presudu pobiti.

- Vjerovanje da je uputa i zavođenje ljudi u Allahovim rukama, da On nekima od njih, iz Svoje dobrote, ukazuje na Pravi put, te da ima i onih koji su, s pravom, zaslužili da ostanu u zabludi.

- Vjerovanje da su i ljudi i njihova djela Allahovo stvorenje, da nema drugog stvoritelja osim Allaha, da je Allah Stvoritelj ljudskih djela, a ljudi ih izvršavaju.

- Vjerovanje u mudrost Allahova stvaranja i pripisivanje uzroka Allahovom htijenju.

*** Zajednica i vođstvo:**

- Pod zajednicom (*al-ğamā'a*) podrazumijevaju se Vjerovjesnikovi (*an-nabiyy*)*, sallallahu alejhi ve sellem, drugovi (*aṣḥāb*) i svi oni koji ih budu valjano slijedili i sve do Sudnjega dana išli njihovim stopama. Oni su spašena grupa (*al-firqa an-nāğiya*).

- Svako ko se pridržava njihova puta (*manhağ*)* spada u spomenutu zajednicu, čak i u slučaju da u nekim sitnim pojedinostima i pogriješi.

- Podvajanje u vjeri (*ad-dīn*)* nije dopušteno, kao što nije dopušteno ni unošenje smutnje među muslimane. Ono oko čega se muslimani ne mogu usaglasiti, treba podvrgnuti sudu Allahove Knjige, Sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i praksi časnih predaka.

- Onoga koji napusti zajednicu, treba prvo lijepo posavjetovati, zatim ga pozvati da se u nju vrati, s njim na najljepši mogući način raspraviti razloge zbog kojih je zajednicu napustio i iznijeti mu argumente da nije u pravu, pa ako se pokaje, dobro je, a ako ne, kazniti ga kaznom kakvu po vjerozakonu zaslužuje.

- Svijet treba podsticati na korišćenje ustaljene terminologije u izvorima Islama: Kur'anu, Sunnetu i konsenzusu mišljenja (*al-iğmā'*)*. Obični svijet nije dozvoljeno opterećivati sa sitnim i preciznim detaljima niti sa terminologijom sa dubokim stručnim značenjima.

- Svi muslimani su u osnovi ispravne namjere i ubjeđenja sve dok se ne pokaže suprotno. Riječi svih muslimana, kad god je to moguće, treba nastojati shvatiti u najboljem kontekstu. Ukoliko se kod nekog primijeti tvrdoglavost i zlonamjernost, nije dozvoljeno opterećivati se dubokim tumačenjima da bi mu se nešto objasnilo.

- Najviša vlast (*al-imāma al-kubrā*) se potvrđuje: ili, jednoglasnim prihvaćanjem od strane svih muslimana (*al-umma*), ili davanjem zakletve na vjernost od strane njihovih najuglednijih i najutjecajnijih predstavnika. Dužnost je, u onom što je dozvoljeno, pokoriti se onome ko silom dođe na vlast i za sebe dobije podršku većine. Isto tako je dužnost, u slučaju potrebe, takvog posavjetovati. Zabranjeno je otkazivati mu poslušnost i protiv njega dizati pobunu, osim u slučaju da se za njega nepobitno dokaže da je otvoreno počinio djelo znake nevjerstva (*kufr*)*.

- Obavljanje namaza, hadždža i odlazak u borbu na Allahovu putu (*al-ğihād*)* - zajedno sa muslimanskim vođama, čak i u slučaju da su nepravedni - obavezno je.

- Borba između muslimana zbog ovosvjetskih dobara i njeno potpaljivanje žarom paganskim (*al-ḥamiyya al-ğāhiliyya*)* strogo je zabranjena (*ḥarām*) jer, kao takva, spada u jedan od najtežih grijeha (*min akbar al-kabā'ir*)*. Međutim, dozvoljeno je boriti se protiv onih koji u vjeru uvode novotarije (*ahl al-bid'a*)*, siju nasilje i slično, i to samo u slučaju kada se nikakvim blažim sredstvima ne mogu spriječiti. U zavisnosti od situacije i općeg interesa, borba protiv takvih može biti i obavezna.

- Svi drugovi Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*aṣḥāb*) su pravedni i čestiti i kao takvi predstavljaju najbolju generaciju ovoga Ummeta. Potvrđivanje i naglašeno isticanje ispravnosti njihovog vjerovanja i odlike nad svim ostalim generacijama je apsolutno utemeljeno kao jedan od sastavnih dijelova vjere. Ljubav prema njima je znak vjere i imana, a mržnja znak nevjerstva i licemjerstva. Da bi se isključila opasnost da se prema nekome od njih pogriješi, potrebno je izbjegavati upuštanje u njihove međusobne sporove i raspravljanja o njima.

Dužnost je vjerovati da su, od svih drugova (*aṣḥāb*) Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, najodabraniji ovim redom: Ebū Bekr, Omer, Osman i Alija, kasnije, pravovjerni vladari i nasljednici Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te da je redoslijed njihova dolaska na mjesto halife bio po stepenu njihove odabranosti.

- U znak vjere, također, spadaju: ljubav i naklonost prema porodici (*ālu bayt*) Allahova Poslanika (*ar-rasūl*)* sallallahu alejhi ve sellem, uvažavanje, poštivanje i priznavanje vrlina njegovih supruga - majki pravovjernih - (*ummahāt al-mu'minīn*), ljubav prema vođama časnih predaka, učenjacima sljedbenika tradicije i svih onih koji su ih vjerno slijedili, te odbojnost prema sljedbenicima novotarija, strasti i prohtjeva.

- Borba na Allahovom putu (*al-ğihād*)* je vrhunac Islama i kao obaveza svih muslimana ostaje sve do Smaka svijeta.

- Pozivanje na dobra djela i odvraćanje od nevaljalih spada u najprepoznatljivija obilježja Islama i jedan od najdjelotvornijih načina da se očuva zajednica muslimana. Obavezno je u mjeri koja odgovara mogućnostima svakog pojedinca i općoj dobrobiti zajednice.

Najprepoznatljivije karakteristike i obilježja pravca sljedbenika sunneta i džema'ata

* Sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* su spašena grupa (*al-firqa an-nāğiya*) i potpomognuta zajednica (*aṭā'ifa al-manṣūra*). Kao što imaju svoj pravac (*manhağ*)* u vjerovanju, sljedbenici sunneta i džema'ata, isto tako, imaju i svoj cjelovit program i detaljno razrađen sistem u kome svaki musliman može pronaći ono što mu treba. Ovo zato, što njihov program predstavlja sveobuhvatni Islam kakvog je propisao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Iako se sljedbenici sunneta i džema'ata, kao pojedinci po raznim osnovama, između sebe razlikuju, svi oni zajedno, imaju neke karakteristike i prepoznatljiva obilježja koja ih čine drugačijim od ostalih. Između ostalog, to su:

- Zanimanje za Kur'an, njegovo učenje, pamćenje napamet i komentiranje, zatim za hadis, njegovo razumijevanje, istraživanje koji su hadisi vjerodostojni, a koji nisu (jer je kao takav izvor vjerozakona), te nastojanje da djela budu u skladu sa znanjem.

- Prihvaćanje kompletne vjere (*ad-dīn*)* i vjerovanje u sve što u Kur'anu stoji. Zato sljedbenici sunneta i džema'ata doslovno vjeruju u sve tekstove (tj. Kur'ana), kako one koji govore o obećanju (*al-wa'd*), prijetnji (*al-wa'īd*), potvrdi Bogu svojstvenih atributa (*al-iṭbāt*), tako i one koji govore o negaciji Bogu neprimjerenih osobina (*at-tanzīh*). Oni istovremeno vjeruju i u Božije određenje i u postojanje čovjekove slobodne volje u njegovim namjerama i djelima. Isto tako, oni objedinjuju znanje i ibadet, silu i milost i, uz uzimanje u obzir uzroka, rad i asketizam.

- Slijeđenje tradicije, neunošenje novotarije u vjeru, održavanje jedinstva zajednice i odbacivanje neslaganja i podvojenosti u vjeri,

- Rukovođenje i ugledanje na pravedne i čestite vođe predaka iz reda ashaba i onih koji su se držali njihova puta i programa u znanju, radu i pozivanju u vjeru, te izbjegavanje onih koji slijede drugačiji put nego što je njihov.

- Pridržavanje središnjeg puta u Islamu, po kome sljedbenici sunneta i džema'ata, u svome vjerovanju, zauzimaju središnji put između dvije krajnosti: pretjerivanja, koje zagovaraju ekstremističke sekte (*firaq al-ğuluww*)* i nemarnosti koju zagovaraju neke druge (*firaq at-tafrīṭ*), a u djelima i ponašanju, srednji put između onih koji, ili pregone, ili se prema njima nemarno odnose.

- Nastojanje da se, po svaku cijenu, očuva jedinstvo muslimana na putu istine, vjere u Jednog Allaha i slijeđenja Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta, s jedne, i uklone svi uzroci nesloge i međusobnih sukoba, s druge strane.

- Otuda se sljedbenici sunneta i džema'ata, u svome shvaćanju osnovnih principa vjere, od najšire zajednice svih muslimana (*al-umma*) ne razlikuju ni po čemu drugom, osim što sebe nazivaju ovim imenom i što ne priznaju (*lā yuwālūna*)* nikakvu drugu vezu osim Islama i sunneta.

- Sljedbenici sunneta i džema'ata pozivaju na čvrsto pridržavanje Allahove vjere sa svim njenim elementima: u vjerovanju, obredima, ponašanju, moralu (*al-aḫlāq*)*, svakodnevnom životu i objašnjavanju svega što je muslimanu potrebno. Pribojavaju se parcijalnog promatranja problema vjere, pa zbog toga insistiraju na svemu što je u njoj farz, vadžib i sunnet, s posebnim osvrtom na vjerovanje i obrede. Znajući da se stalno pojavljuju nova otkrića i otvaraju nove mogućnosti za širenje vjere, posvećuju im posebnu pažnju i koriste najsavremenija sredstva koja su vjerom dozvoljena. Kao sastavni vid vjerozakonom propisane borbe na Allahovu putu (*al-ğihād*)*, vode živu aktivnost na podsticanju dobra i suzbijanju

zla, oživljavanju sunneta, reafirmaciji vjere (*tağdīd ad-dīn*)* i uvođenju Allahova vjerozakona na svim poljima djelovanja. S druge strane, upozoravaju na pogubnost svakog pokušaja prepuštanja suda šejtanu (*aṭ-ṭāğūt*)* ili uvođenja drugih zakona, mimo onih koje je objavio Uzvišeni Allah.

- Pravda i pravednost, jer sljedbenici sunneta i džema'ata prvenstveno vode računa o tome kako da se očuva apsolutno pravo Uzvišenog Allaha, a ne upitno pravo nekog pojedinca ili određene grupe. Zato ne pretjeruju u hvaljenu prijatelja, niti kuđenju neprijatelja, kao što ne potcjenjuju dobro, ma od koga ono dolazilo. Uprkos tome, svoje vođe i istaknute ličnosti ne smatraju svecima niti za njih tvrde da su nepogrešivi. Pri tome se drže poznatog pravila: svakome se, od onoga što govori, ponešto može uzeti i odbaciti, osim Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem. Nepogrešivi su samo objava (*al-waḥy*)* koja dolazi sa neba i konsenzus mišljenja (*iğmā'*)* svih učenjaka iz prvih generacija Islama.

- Sljedbenici sunneta i džema'ata prihvaćaju mogućnost više različitih pravnih rješenja za neka od sporednih pitanja za koja se, pouzdano, putem vjerodostojne predaje, zna da su se u njima razišli i učenjaci prvih generacija Islama. Međutim, oni su od strane Uzvišenog Gospodara i Njegovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, isuviše dobro upućeni u pravila učtivog odnosa prema eventualnom neslaganju da bi one koji se sa njima u takvim pitanjima ne slažu mogli optužiti za zabludu.

- Svjesni da je suzbijanje zla preče i od samog činjenja dobra, sljedbenici sunneta i džema'ata pažljivo prate uzroke dobrih i loših pojava, jer znaju da je vjerozakon (*aš-šarī'a*)* došao radi uvođenja reda i dobrobiti za sve s jedne, i suzbijanja uzroka nereda i pokvarenosti s druge strane.

- Kada su iskušenja u pitanju, sljedbenici sunneta i džema'ata, prema njima imaju jasno izgrađen stav:

- Ako je iskušenje od Allaha, čine ono što je Uzvišeni Allah naredio da se u takvom iskušenju čini.
- Ako se radi o iskušenju nevjerstva (*al-kufr*)* (tj. o sukobu sa nevjernicima), protiv njega se bore svim raspoloživim sredstvima: argumentima, ubjeđivanjem, sabljom i kopljem, u zavisnosti od potrebe i mogućnosti.
- Ako se radi o iskušenju (tj. međumuslimanskom sukobu) i procijeni da ne vrijedi žrtvovati mir, onda se u njega ne miješaju, osim kada im je, na osnovu nepobitnih argumenata, jasno ko je na strani istine. U tom slučaju staju na stranu istine i, u granicama svojih mogućnosti, pomažu da ona pobijedi.

- Sljedbenici sunneta i džema'ata drže da se svi sljedbenici novotarija u vjeri nisu podjednako udaljili od sunneta. Zato se prema njima različito i postavljaju, dijeleći novotarije na:

- Novotarije čiji se sljedbenici, kao što su murdžije (*al-murği'a*)* i šī'ije (*aš-šī'a*)*, koji Aliji, r.a., daju prednost nad ostalim ashabima, po jednoglasnom mišljenju islamskih učenjaka, ni u kom slučaju ne mogu smatrati nevjernicima.
- Novotarije čiji se sljedbenici, kao što su haridžije (*al-ḫawāriğ*)* i rafidije (*ar-rawāfiḍ*)*, po jednim islamskim učenjacima mogu, a po drugima ne mogu smatrati nevjernicima.
- Novotarije čiji se sljedbenici, kao što su prave džehmije (*al-ğahmiyya*)*, po jednoglasnom mišljenju islamskih učenjaka, apsolutno smatraju nevjernicima.

- Sljedbenici sunneta i džema'ata prave razliku između općenite presude svim sljedbenicima novotarija da su: ili neposlušnici, ili grešnici, ili nevjernici i presude pojedincu, sve dok se, nepobitnim argumentima, ne dokaže i ne ukloni svaka sumnja da odbija povući svoje riječi.

- Oni ne dozvoljavaju da se islamski učenjaci - zbog pogreške u svom slobodnom mišljenju (*iğtihād*)* ili pogrešne interpretacije nekog od pitanja oko koga nema jednoglasnog mišljenja - proglašavaju nevjernicima, teškim prijestupnicima, pa čak ni malim grešnicima.

- Prave razliku između onoga ko prikriva novotarije, onoga ko ih javno ispoljava i onoga ko druge na njih poziva.

- Prave razliku između novotarija koje čine sljedbenici Kible (tj. muslimani) - ma kolike razmjere one imale - i novotarija koje čine oni za koje se sigurno zna da su nevjernici, kao što su: višebošci i sljedbenici Knjige (tj. kršćani i jevreji). Ovakav njihov sud je općenit samo za one koji novotarije javno ispoljavaju, iako znaju da su i mnogi drugi sljedbenici novotarija u sebi dvoličnjaci i heretici (*zanādiqa*)*.

- Izvršavaju svoje obaveze, tako što protiv novotarija preduzimaju vjerozakonom propisane mjere kao što su: ubjeđivanje sljedbenika novotarija da su na krivom putu, upozoravanje muslimana na opasnost koja im od njih prijeti, afirmiranje sunneta, podučavanje muslimana njegovim propisima i suzbijanje novotarija (*qam' al-bida'*)*.

- Klanjaju u džema'atu džumu, bajrame i ostale namaze za imamom koji javno ne ispoljava znakove novotarija (*bid'a*)* i razvrata, sve dok to ne ispolji javno jer ne žele da na jednu novotariju uzvraćaju drugom.

- Ukoliko postoji mogućnost obavljanja namaza za drugim imamom, ne odobravaju njegovo obavljanje za onim koji javno ispoljava znakove novotarija ili razvrata. Ukoliko se za takvim imamom, ipak, klanja, namaz je ispravan, s tim što onoga ko to čini smatraju grešnikom, osim u slučaju da je time htio izbjeći još veće zlo. Međutim, ukoliko su i ostali imami isti kao on, ili još gori od njega, dozvoljeno je klanjati i za njim, jer se namaz u džematu ne smije izostavljati. Za onim, za koga se presudi da je nevjernik, namaz nije ispravan.

- Muslimanskim sektama koje izađu iz okvira sunneta, (slovom Kur'ana i Sunneta) je zaprijećeno propašću i džehennemskom vatrom. Sud o njima je isti kao i sud o ostalim kategorijama kojima se prijeti (*ahl al-wa'īd*), isključujući one koji su, ionako, potajni nevjernici.

- Pripadnici sekti koje izađu iz okvira Islama su nevjernici i kao takvi smatraju se otpadnicima od vjere (*al-murtaddūn*).

- Ništa od gore navedenog ne sprječava da se za sljedbenike novotarija od Allaha zamoli da ih uputi, da im se smiluje i da im oprosti. Izuzetak su jedino oni za koje se sigurno zna da su u sebi licemjeri i nevjernici.

* Sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, također, imaju izgrađen cjelovit program (*al-manhağ*)* odgoja i preodgajanja duše i čišćenja srca. Čistoća srca je od velikog značaja, jer od čistog i zdravog srca zavisi zdravlje cijelog tijela. Čistoća srca se ogleda u:

- dubokom i iskrenom vjerovanju u Uzvišenog Allaha, kao jednog i Jedinog Boga i Gospodara, i izbjegavanju svake vrste širka i novotarija koje krnje ili u temelju ruše osnovne principe vjerovanja,

- upoznavanju Uzvišenog Allaha preko Njegovih lijepih imena i uzvišenih atributa, razumijevanju njihovog dubokog značenja i ponašanju prema njihovim zahtjevima, jer u čovjekovu dušu ulijevaju ljubav, pokornost i strahopoštovanje prema Uzvišenom Allahu i duboki osjećaj kajanja i želje za veličanjem Gospodara,

- pokornosti prema Allahu i Njegovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, kako kroz svakodnevno izvršavanje svih farz obaveza, tako i što više dobrovoljnih nafila, svakako, uz redovni zikr, učenje Kur'ana, blagosiljanje Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, post, davanje zekata, obavljanje hadždža i umre i drugo što je Uzvišeni Allah propisao,

- izbjegavanju zabranjenih i sumnjivih stvari i držanju što dalje od onih koje su pokuđene,

- izbjegavanju kršćanskog celibata, zabranjivanja lijepih i dozvoljenih stvari, slušanja razvratne igre i pjesme itd.

- usmjeravanju prema Uzvišenom Allahu sa istovremenim osjećajem i straha i nade i Njegovom obožavanju, istovremeno, i sa ljubavlju, i sa strahom i sa nadom.

*** U najprepoznatljivija obilježja sljedbenika sunneta i džema'ata spadaju još i:**

- podudarnost u njihovu shvaćanju i sličnost u stavovima, bez obzira na prostor i vrijeme u kome žive, što je plod crpljenja učenja iz jednih te istih izvora,

- dobročinstvo, samilost, razumijevanje i lijep odnos prema svim ljudima, jer se u tome pridržavaju razumijevanja Kur'ana i Sunneta onako kako su ih, u svojim međusobnim odnosima i u odnosima sa drugim, shvaćali časni preci,

- privrženost Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, i iskren odnos prema muslimanskim vođama i muslimanima, uopće,

- briga za muslimane, njihovo potpomaganje, izvršavanje obaveza prema njima i izbjegavanje da se, bilo ko od njih i na bilo koji način, uznemirava,

- naklonjenost i ljubav prema vjerniku prema čvrstini njegova imana i odbojnost i mržnja prema nevjerniku - makar on bio i najbliži rod - prema njegovu nevjerstvu.

* Niko ko, na osnovu svoga shvaćanja, nastoji objasniti bilo koji od temelja učenja sljedbenika tradicije, ne može biti smatran sljedbenikom novotarije, sve dok ne krši nijedan od temelja sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*.

* Svako ko vjeruje i djeluje u skladu sa temeljnim učenjem sljedbenika sunneta i džema'ata, istovremeno spada i u sljedbenike tradicije. Ovo, čak, i u slučaju da napravi neki propust zbog koga se onaj ko ga napravi smatra prekršiteljem sunneta.

Bibliografija: *al-Īmān*, Abū 'Ubayd al-Qāsim b. Sallām; *al-Īmān*, Ibn Manda; *al-Ibāna*, Ibn Baṭṭa; *Šarḥ uṣūl i'tiqād ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*, Abū al-Qāsim Hibetullah b. al-Ḥasan b. Manṣūr aṭ-Ṭabarī al-Lālkā'ī; *'Aqīda ahl al-ḥadīṯ*, Imām Abū 'Ulmān aṣ-Ṣābūnī; *al-Ibāna*, Abū al-Ḥasan al-Aš'arī; at-*Tawḥīd wa ṣifāt ar-rabb*, Ibn Ḫuzayma; *Šarḥ al-'Aqīda aṭ-Ṭaḥāwiyya*, Ibn Abū al-'Izz al-Ḥanafī; *Minhāǧ as-sunna an-nabawiyya fī ar-radd 'alā aš-šī'a wa al-qadariyya*, Ibn Taymiyya; *Der' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql*, Ibn Taymiyya; *Ṭarīq al-hiǧratayn*, Ibn Qayyim al-Ǧawziyya; *Maǧmū' al-fatāwā*, Ibn Taymiyya; *Kitāb at-tawḥīd allḏī huwa ḥaqqullāh 'alā al-'ibād*, Muḥammad b. 'Abdulwahhāb; *Ma'āriǧ uṣūl šarḥ sullam al-wuṣūl*, Ḥāfiẓ Aḥmad al-Ḥakamī; *Muǧmal uṣūl ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*, dr. Nāṣir b. 'Abdulkarīm al-'Aqal; *Manhaǧ al-istidlāl 'inda ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*, 'Uṯmān 'Alī Ḥasan; *Ahl as-sunna wa al-ǧamā'a ma'ālim al-inṭilāqa al-kubrā*, Muḥammad 'Abdulhādī al-Miṣrī; *Nawāqiḍ al-īmān al-qawliyya wa al-'amaliyya*, dr. 'Abdul'azīz al-'Abdullaṭīf; *Manhaǧ ahl as-sunna fī taqwīm ar-riǧāl*, Aḥmad aṣ-Ṣābūnī; *Mafhūm ahl as-sunna 'inda ahl as-sunna*, dr. Nāṣir b. 'Abdulkarīm al-'Aqal; *al-Uṣūl al-'ilmiyya li ad-da'wa as-salafiyya*, 'Abdurraḥmān 'Abdulḫāliq; *az-Zuhhād al-awā'il*, dr. Muṣṭafā Ḥilmī; *Ma'ālim as-sulūk fī tazkiya an-nufūs 'inda ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*, dr. 'Abdul'azīz al-'Abdullaṭīf; *Qawā'id al-manhaǧ as-salafī*, dr. Muṣṭafā Ḥilmī; *as-Salafiyya bayna al-falsafa al-islāmiyya va al-falsafa al-ǧarbiyya*, dr. Muṣṭafā Ḥilmī;

IDEOLOŠKE SEKTE U ISLAMU

***Uvod, *Šî'ije Imamije, *'Ibadije, *Mu'tezilije, *Zejdije, *Eš'arije, *Maturidije**

Uvod

Do pojava ideoloških sekti među muslimanima je došlo usljed unutrašnjih prilika kroz koje su muslimani prolazili u periodima nastanka takvih sekti.

Prvi uzroci pojave ovih sekti, najvjerovatnije, leže u skretanju nekih muslimana sa ispravnog islamskog puta (*al-manhağ*)* i kao suze čistog islamskog učenja. Kur'an i Sunnet su za muslimane uvijek bili i ostali izvor uputa Pravoga puta. Oni su, zato, mjerilo ispravnosti svakog puta i brana podjele muslimana između sebe. Izgleda, međutim, da su neki muslimani ovaj jasni put, koji je Vrhovni Zakonodavac trasirao, bili napustili, odstupili od programa sljedbenika sunneta i džema'ata (*al-ğamā'a*)* časnih predaka ovoga Ummeta i počeli se oslanjati na neka racionalistička shvaćanja, daleko od Pravoga puta i islamskog vjerovanja kakvo je propisano u Kur'anu i Sunnetu. Tako su, ne samo skrenuli sa Pravoga puta na krivi, nego na njega i druge odveli. Takve primjere susrećemo kod nekih sekti koje su nastale krajem perioda vladavine prve četverice pravednih vladara i u periodu emevijske, a kasnije i abbasijske vlasti.

Uzroke pojave ovakvih sekti, također, treba tražiti i u činjenici da su neki muslimani pružili priliku stranom utjecaju, na taj način što se stranim kulturama dozvolilo da prodru, čak, i u neke najvažnije ustanove islamskog društva. To je imalo za posljedicu da je islamska kultura, ne samo vršila svoj utjecaj na druge nego, često, i sama trpjela takav utjecaj sa strane. Sve je to pomoglo da se neki zlonamjernici, koji su tajili mržnju prema Islamu, popnu na visoke položaje i odatle počnu vršiti svoj utjecaj na polju islamskog programa (*al-manhağ al-islāmī*)*. U takvoj klimi, došlo je do jedne vrste polarizacije među muslimanima što je rezultiralo: iskrivljavanjem njihove vjere i uvođenjem nekih pogubnih elemenata koji su, kasnije, u stopu pratili njihov hod. Prema tome, pružanje prilike stranom utjecaju preko, sa strane uvezenih kultura, ili raznih zlonamjernika koji su prema Islamu tajili mržnju, bio je jedan od važnih faktora pojave gore spomenutih sekti.

Iako su spomenuta dva faktora, zajedno sa ostalim, pripremili klimu razdora i pomogli njenom uvlačenju u islamsko društvo, oni nisu jedini. Naime, postoji i treći, ništa manje važan faktor koji je doprinio da se spomenuti razdor, ne samo nastavi nego i produbi. On se ogleda u pasivnom odnosu nekih muslimana prema pojedinim gorućim problemima u islamskom društvu i neizvršavanju svoje obaveze podsticanja na dobro i suzbijanja zla. Drugim riječima, nisu se dovoljno potrudili da na vrijeme poprave pukotine i shvate duboki smisao jedinstva zasnovanog na temeljima vjere i svega što ono podrazumijeva, u prvom redu osjećaj ljubavi i bratstva.

Iako bi po pravilu bilo za očekivati da se islamski Ummet opametio iz ovakvih lekcija prošlosti, mi smo - nažalost - i u najnovije vrijeme svjedoci novih razdora i pojave novih ideoloških frakcija. Uzroke za to, muslimanski Ummet - pored neučenja iz lekcija prošlosti - treba tražiti u: nedozivanju svijesti, nepridržavanju Islama, nejedinstvu, neokupljanju oko jedne zajedničke riječi; Allahova puta, puta sljedbenika sunneta i

džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, te propuštanju prilike da se, svi zajedno, suprotstave neprijateljima Islama. Tako se, na veliku žalost, u mnogim islamskim krajevima, historija opet ponavlja.

Ako bi se vraćali unazad, na sami početak pojave sekti u Islamu, došli bismo do pred kraj perioda vladavine četverice pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*)*. Naime, prvi začeci pojave islamskih sekti nastali su pred kraj perioda vladavine četverice pravednih vladara, da bi svoje ideje iskristalizirale u nekoliko narednih stoljeća i definitivno se učvrstile.

* U doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i na početku perioda vladavine četverice pravednih vladara, muslimani su predstavljali istinsku ćeliju jedinstva, kako u vjerovanju i idejama tako i u svakodnevnom životu zajednice. U slučaju bilo kakvog neslaganja u mišljenju, spor se brzo rješavao pozivanjem na presudu slovom Kur'ana i Sunneta.

* Smutnje i frakcije među muslimanima počele su se pojavljivati pred kraj vladavine Osmana b. 'Affana, r.a., kada su počele stizati pritužbe na pojedine Osmanove namjesnike. Nedugo poslije toga, optužbe su se počele širiti i na račun samog Osmana, pod parolom da na mjesto namjesnika po provincijama, postavlja isključivo svoje bliske rođake.

- Zatim su se optužbe, od strane nekih otpadnika, pretvorile u vrijeđanja i na kraju čak i u poricanje njegove vjere.

- Zatim je od strane jedne zavjereničke i nasilničke grupe, Osman, r.a., ni kriv ni dužan ubijen..., čime su otvorena vrata ubijanja i sukoba među muslimanima.

* Zatim je hilafet preuzeo 'Alījā b. Ebū Tālib, r.a., koga su neki optužili da je bio na strani zavjerenika koji su ubili Osmana, pa da zbog toga ne želi izvršiti poravnanje (tj. njihovo pogubljenje).

- Zatim je došlo do sukoba između 'Alije na jednoj i Zubejra, Talhe i 'Aiše, r.a., majke pravovjernih, na drugoj strani. Poslije toga je došlo do sukoba između 'Alije i Mu'avije koji je, nakon Bitke na Siffinu, završen poznatom arbitražom.

- Poslije arbitraže pojavili su se stvarni počeci rascjepa muslimanske zajednice i nastanka prvih sekti: haridžija (*al-ḫawāriğ*)* i šī'ija (*aš-šī'a*)*.

- Prvo su se pojavile haridžije (*al-ḫawāriğ*)*, za koje Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja kaže: "Prvi koji su, od sljedbenika novotarija, napustili zajednicu muslimana bili su otpadnici - haridžije."

- U nastavku, on dalje kaže: "Oni su prvi koji su sljedbenike Kible (tj. muslimane) zbog grijeha, ili bolje rečeno zbog onoga što oni misle da je grijeh, počeli optuživati za nevjerstvo (*kaffāra*)* i na taj način dozvoljavati prolijevanje muslimanske krvi." Nazivaju se još i imenom nasibije (*an-nāṣibe*) zbog neprijateljstva i mržnje koje su javno i otvoreno ispoljavali prema 'Aliji, r.a., i njegovoj porodici. Kao datum njihove pojave uzima se 10. ševval 37/658. godine, dan kada su zakletvu na vjernost (*al-bay'a*) dali 'Abdullāh b. Vehb er-Rāsibiji.

- Druga sekta koja se pojavila bile su šī'ije (*aš-šī'a*)* čije i samo ime govori da su nastale kao pristalice 'Alije (*šī'a 'Alī*) i njegovih sinova. Među sobom su se podijelili na više sekti, od kojih je po svom ekstremizmu najblaža ona koja tvrdi da je 'Alija bio zaslužniji da bude halifa prije Ebū Bekra i Omera (tj. zejdije).

Pored pitanja ko se može proglasiti nevjernikom (*mas'ala at-takfīr*), pojavila se i dosta žučna rasprava o sudbini i slobodnoj volji koju je pred kraj prvog stoljeća po Hidžri pokrenuo Ma'bed el-Džuheni. Još i prije toga, o ova dva pitanja se mnogo raspravljalo pred kraj perioda vladavine 'Alījā b. Ebū Tāliba.

* Zatim su se, također pred kraj prvog stoljeća po Hidžri, pojavile murdžije (*al-murği'a*)*.

* Zatim se preko Dža'd b. Dirhema i Džehm b. Safvana, na početku drugog stoljeća po Hidžri, pojavilo jedno krajnje ekstremističko učenje o lišenosti Boga svih atributa (*at-ta'ṭīl*)*.

- Poslije toga, na početku drugog stoljeća po Hidžri, Džehm b. Safvan počeo je širiti jedno fatalističko učenje (*al-ğabriyya*)* pod devizom 'Pored Allahove volje, čovjek ne može imati nikakvu slobodnu volju'.

* Zatim su se pojavile mu'tezilije koje su tvrdile da je čovjekova volja apsolutno slobodna, jer je Uzvišeni Allah čovjeka stvorio slobodnim i dao mu punu mogućnost izbora. Oni nadalje tvrde da je upravo ta sloboda osnov po kome je čovjek zadužen i po kojoj će za svoja djela odgovarati; tj. biti nagrađen ili kažnjen.

- Zatim je pokrenuta rasprava i o nekim drugim pitanjima kao što su: pitanje Allahovih atributa i govora i pitanje stvaranja Kur'ana, da li je oduvijek ili je stvoren? Ta pitanja su, u doba Emevija, pokrenuli Džehm b. Safvan i Dža'd b. Dirhem. Rasprava o njima još je više pojačana u doba Abbasija. Zbog njih je imam sljedbenika tradicije, Ahmed b. Hanbel prošao kroz velika iskušenja.

- Pod utjecajem djela grčke i indijske filozofije (*al-falsafa*)*, koja su u međuvremenu prevedena na arapski jezik, nastavljen je proces daljnjeg umnožavanja sekti i njihove podjele na frakcije. Tako se sekta mu'tezilija raspala na mnogobrojne frakcije, od kojih su najpoznatije: vasilije (*al-wāṣiliyya*), nazvane po svome vođi Vāsilu b. 'Atā'u i huzejlije (*al-huḏayliyya*), nazvane po svome vođi Ebū Huzejlu al-'Alāfu. Šī'ije su se podijelile na više frakcija od kojih su sve, manje-više, ekstremističke. Od Islama su se najviše udaljile frakcije: ismā'ilije, nusajrije i druzi.

- Zatim su se, s ciljem suprotstavljanja filozofima, batinijama (*al-bāṭiniyya*)*, rafidijama (*ar-rāfiḍa*)*, mu'utezilijama (*al-mu'tazila*)* i džehmijama (*al-ğahmiyya*)*, pojavile eš'arije (*al-ašā'ira*) i maturidije (*al-māturīdiyya*) koji su odigrali svake pohvale vrijednu ulogu. Međutim, zbog korišćenja filozofskih i skolastičarskih metoda (*al-manāiğ*)* i pokušaja da ih pomire sa učenjem sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, njihovo učenje je, kako ćemo kasnije vidjeti, ostalo pod snažnim utjecajem ideja i shvaćanja filozofa i skolastičara.

- Naše interesiranje u ovoj enciklopediji (*al-mawsū'a*)* o spomenutim sektama i sistematsko izučavanje njihovog učenja, nije radi oživljavanja njihovih ideja, od kojih su - uzgred rečeno - danas mnoge izumrle, niti zbog dopuštanja sebi luksuza da u takvim idejama uživamo, nego zbog sljedećih konstatacija:

1. Da spominjanje sekti kroz historiju ima svoje utemeljenje u Kur'anu i Sunnetu. Kur'an opširno kazuje o događajima minulih naroda - kako onih čestitih, tako i onih pokvarenih - navodi riječi njihovih vođa i vladara i spominje kako su se neki od njih ponijeli prema Allahovim poslanicima. Isto tako, kazivanje o nekim događajima minulih naroda, ispričao je i ostavio nam Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Iz tih se mogu izvući korisne lekcije.

2. Da je razjašnjenje ideja svih ovih sekti - bez obzira na to kakve su: ispravne ili neispravne, vjerodostojne ili iskrivljene - neophodno potrebno, u cilju preciznog i argumentiranog upoznavanja muslimana sa njihovim učenjima i ubjeđenjima, kako ne bi bili zavedeni pričama o njihovim riječima i postupcima, ukoliko na takve naiđu u literaturi nastaloj pod utjecajem spomenutih sekti ili u knjigama njihovih današnjih sljedbenika.

3. Da se mnoge od ideja spomenutih sekti stalno obnavljaju i prerušavaju u novo ruho, drugačije od onoga koje su u prošlosti imale i da se pojavljuju pod novim, blistavim imenima koja plijene pažnju onoga ko ih vidi ili za njih čuje. Međutim, dobro obrazovan i sa zdravim rasuđivanjem, svaki musliman je u stanju prepoznati sličnost između ovih novih i onih starih ideja spomenutih sekti.

4. Da je cilj obrade ovih sekti omogućavanje svakom obrazovanom muslimanu da pred sobom ima jedan sažet i koncizan priručnik izvora historijskog razvoja spomenutih sekti u kome - kad god mu zatreba - može naći sve što mu je o njima potrebno znati: njihovim idejama, učenju, razvoju i najznačajnijim centrima rasprostranjenosti i utjecaja.

Uz sve ovo, potrebno je napomenuti i to da mnoge od ovih sekti i dan-danas žive, vrše svoj snažan utjecaj i proširuju se na račun Islama. Među takvim sektama posebno treba spomenuti šī'ije (*aš-šī'a*)* i rafidije (*ar-rawāfiḍ*)* iza kojih stoji cijela jedna organizirana država koja, svim raspoloživim sredstvima - kulturnim i znanstvenim - zagovara njihove ideje i shvaćanja i koja je sa svojim školama i misionarima preplavila cijeli afrički kontinent i velike dijelove Dalekog istoka.

Na kraju, još jednom podvlačimo da su ovo samo najvažnije tačke, koje su se u ovom uvodu o islamskim sektama, u okviru ove enciklopedije, morale spomenuti, uz molbu Uzvišenom Allahu da sve muslimane uputi na Pravi put i da ih na putu Kur'ana i Sunneta, u njihovim idejama i ubjeđenjima, ujedini, kako bi mogli povratiti nekadašnju slavu i ugled i, ponovo, na lađi jedinstva cijelog islamskog Ummeta, biti snažni i moćni, kao što su nekada bili.

3. Šī'ije - imamije

(*sljedbenici dvanaesterice imama*)

Definicija:

Šī'ije (*aš-šī'a*)* - imamije, tj. sljedbenici dvanaesterice imama (duodecimalne imamije) je ona islamska sekta čiji sljedbenici smatraju da je 'Alījā, r.a., bio zaslužniji da od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, naslijedi hilafet (*wirāṯa al-ḫilāfa*)* prije svih svojih prethodnika: Ebū Bekra, Omera i Osmana, r.a. Naziv "imamije" (*al-imāmiyya*) dobili su po tome što su problem imameta (vođstvo) stavili u prvi plan svoga interesiranja, a naziv "dvanaesterice" (*al-iṯnā 'ašariyya*) po tome što vjeruju u dvanaestericu imama, od kojih je, po njihovoj tvrdnji, posljednji nestao u podzemlju (*as-sirdāb*) u Samerri (*Sāmarrā'*). Po svojim idejama i prepoznatljivim shvaćanjima, stoje nasuprot sljedbenika sunneta i džema'ata, i svim sredstvima se trude da ideje i učenja svoje škole prošire po cijelome svijetu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti sekte:

Dvanaesterica imama (vođa) koje šī'ije-imamije (*aš-šī'a al-imāmiyya*) uzimaju kao svoje hronološki su poredani kako slijedi:

- 'Alījā b. Ebū Tālib r.a., kojeg oni nazivaju još i nadimkom el-Murtedā (*al-Murtaḍā*), četvrti po redu pravedni vladar (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*) i zet Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Poginuo je 17. ramazana 40/661. godine, u džamiji u Kufi, u atentatu kojeg je na njega mučki izvršio haridžija 'Abdurrahman b. Muldžem,
- el-Hasan b. 'Alījā, r.a., poznat još i pod nadimkom el-Mudžtebā, (rođ. 3., a umro 50. godine po Hidžri),
- el-Husejn b. 'Alījā, r.a., poznat još i pod nadimkom eš-Šehīd (rođ. 4., a umro 61. godine po Hidžri),
- 'Alī Zeynul'Ābidīn b. el-Husejn, poznat još i pod nadimkom es-Sedždžad (rođ. 38., a umro 95. godine po Hidžri),
- Muhammed el-Bākir b. 'Alī Zeynul' Ābidīn, poznatiji pod nadimkom el-Bākir (rođ. 57., a umro 114. godine po Hidžri),
- Dža'fer es-Sādik b. Muhammed el-Bākir, poznatiji pod nadimkom es-Sādik (rođ. 83., a umro 148. godine po Hidžri),
- Mūsa el-Kāzim b. Dža'fer es-Sādik, poznat pod nadimkom el-Kāzim (rođ. 128., a umro 183. godine po Hidžri),
- 'Alī er-Ridā b. Mūsa el-Kāzim, poznatiji pod nadimkom er-Ridā (rođ. 148., a umro 203. godine po Hidžri),
- Muhammed el-Dževād b. 'Alī er-Ridā, poznat još i pod nadimkom et-Tekī (rođ. 195., a umro 220. godine po Hidžri),
- 'Alī el-Hādī b. Muhammed el-Dževād, poznat još i pod nadimkom en-Nekī (rođ. 212., a umro 254. godine po Hidžri),
- el-Hasan el-'Askerī b. 'Alī Abdulhādī, poznat još i pod nadimkom ez-Zekī (rođ. 232., a umro 260. godine po Hidžri) i
- Muhammed el-Mehdī b. el-Hasan el-'Askerī, poznat još i pod nadimkom el-Muntezar (rođ. 256. godine po Hidžri).

Šī'ije-imamije (*aš-šī'a al-imāmiyya*) tvrde da je dvanaesti imam ušao u podrum (*sirdāb*) u kući svoga oca u Samerri iz koga još nije izašao. Među sobom se ne slažu oko toga koliko je u trenutku nestanka imao godina.

Jedni tvrde četiri, a drugi osam. Međutim, većina istraživača vjeruje da on, u osnovi, nikada nije ni postojao i da su sve priče oko njegova nestanka čista šī'ijska izmišljotina (*iḫtirā'āt aš-šī'a*)* pa ga zbog toga nazivaju nadimcima el-Ma'dūm (Nepostojeći) i el-Mevhūm (Izmišljeni).

* Među njihove istaknute ličnosti koje su odigrale historijsku ulogu u osnivanju sekte, ubraja se i jedan Jevrejin iz Jemena po imenu 'Abdullāh b. Sebe'[1] koji je samo prividno primio Islam da bi u njega, preko sekte šī'ija, unio neke jevrejske ideje i učenja, kao što su: učenje o povratku (*ar-rağ'a*)*, besmrtnosti, zemaljskom carstvu, moći da se uradi ono što niko drugi od ljudi ne može uraditi, poznavanju tajni koje zna samo Allah, prikazivanju drugačijim nego što se zna da jeste (*iṯbāt al-badā'*)*, navodnom Božijem zaboravljanju - a Allah je čist od onoga što Mu oni pripisuju!

U svome judaizmu je govorio da je Jūša' b. Nuh oporučen za Mūsāova, a.s., nasljednika, a u Islamu da je 'Alija, r.a., oporučen za Muhammedova, sallallahu alejhi ve sellem, nasljednika. Stalno je bio u pokretu između Medine, Egipta, Kufe, Fustata i Basre. Jednom prilikom je rekao 'Aliji: "Ti si Ti!"- želeći time reći: "Ti si Allah!"- pa se 'Alija, r.a., toliko naljutio da ga je htio dati pogubiti, ali je od toga, po savjetu 'Abdullāh b. 'Abbāsa, r.a., da to ne čini, odustao i protjerao ga u Medāin.

* Mensūr Ahmed b. Ebū Tālib et-Tabrisi, umro 588/1192. godine, autor djela pod naslovom *Kitāb - al-Iḥtiğāğ*, štampane u Iranu 1302/1884. godine.

* el-Kulejnī, autor djela *Kitāb al-Kāfī* štampanog u Iranu 1278/1861. godine, koje je kod šī'ija poštovano poput Buharijine zbirke *Ṣaḥīḥ al-Buḫārī* kod sljedbenika sunneta (*ahl as-sunna*)*. Za ovo djelo tvrde da sadrži 16.199 hadisa.

* el-Hādž Mirza Husejn b. Muhammed Tekī en-Nūrī et-Tabrisī, umro 1320/1902. godine, ukopan u Murtezijskom groblju u Nedžefu. Autor je djela pod naslovom *Jasan dokaz o iskrivljavanju Knjige Gospodara nad gospodarima* (*Faṣl al-ḫiṭāb fī iṯbāt taḥrīf kitāb rabb al-arbāb*) u kojem on tvrdi da Kur'an nije pošteđen iskrivljavanja i da su mu neke stvari dodavane, a druge oduzimane. Tako se npr. u njoj tvrdi da je iz poglavlja (sure) *el-Inširāh* / "Širokogrudnost" izbačena rečenica: "I 'Aliju ti dali za zeta!" (*wa ğa'alnā 'Aliyyan ṣihrak*). Bože sačuvaj! Ove njihove tvrdnje nemaju nikakve veze sa istinom. Knjiga je štampana u Iranu 1289/1872. godine.

---

[1] Nakon izlaska iz štampe prvog izdanja ove enciklopedije, na adresu Svjetske asocijacije muslimanske omladine stiglo je nekoliko pisama od čitalaca šī'ija koji poriču naše navode da je Ibn Sebe' bio jedan od utemeljivača sekte šī'ija.

Zato ćemo se ovdje, još jednom, osvrnuti na to pitanje. Gdje god smo u našem radu spomenuli ime Ibn Sebe' spomenuli smo ga na osnovu pouzdanih islamskih izvora, kako sunnijskih, tako i šī'ijskih. Svi oni, zajedno, navode da je Ibn Sebe' bio prvi koji je počeo zagovarati ideje koje se u mnogo čemu u potpunosti poklapaju sa šī'ijskim shvaćanjem i vjerovanjem. Štaviše, po njegovu imenu se naziva i jedna frakcija ekstremnih šī'ija sebe'ije (*as-saba'iyya*)*. Pored učenjaka sljedbenika tradicije i sunneta, tu činjenicu priznaje i glavni utemeljivač sekte šī'ija u djelu *Masā'il al-imām* (Problematika imameta) na str. 22., kao i neki drugi autori.

Što se tiče 'Abdullāha b. Sebe'a, njegovih ideja i ekstremističkih shvaćanja, o njima postoje vjerodostojne, gotovo *mutevatir* predaje. Njih navode mnogi, kako sunnijski, tako i šī'ijski učenjaci. Neka kazivanja o njemu i njegovim idejama navode i kao šī'ijske potvrđuju: el-Kommī (umro 301/913. god.) u djelu "Izjave i sekte" (*al-maqālāt wa al-firaq*) na str. 20. i en-Nevbahtī (umro 310/922. god.) u djelu *O šī'ijskim sektama* (*fī firaq aš-šī'a*) na str. 23. Isto tako, šī'ijski autor el-Keši u svom djelu o najpoznatijim ličnostima među šī'ijama na više mjesta spominje 'Abdullāha b. Sebe'a (v. str. 98-100). Spominju ga i drugi autori.

Što se, pak, tiče sumnjičavosti u postojanje Ibn Sebe'ine uloge u nastanku sekte šī'ija, to pitanje su pokrenuli prvo orijentalisti, a poslije njih i neki savremeni šī'ijski autori.

Onima koji se sa ovom problematikom žele detaljnije upoznati preporučujemo da pročitaju knjigu dr. Sulejmana b. Fehda el-'Avdeta pod naslovom *'Abdullāh b. Sebe' i njegova uloga u potpaljivanju smutnje u početku Islama* (*'Abdullāh b. Saba' wa aṯaruhū fī iḥdāṯ al-fitna fī ṣadr al-islām*). Knjiga je, zapravo, autorova doktorska disertacija u kojoj je argumentirano dokazao istinitost navoda o Ibn Sebe'u. Disertacija je odbranjena 1402/1981. god.

* Ajatullāh el-Māmkānī, autor knjige *Ispravljanje rečenog o ljudima* (*Tanqīḥ al-maqāl fī aḥwāl ar-riğāl*), najpoznati šī'ijski učenjak iz oblasti kritike prenosilaca hadisa (*al-qarh wa-t-ta'dīl*). U ovoj knjizi, štampanoj 1352/1933. godine u Murtezijskoj štampariji u Nedžefu, on Ebū Bekra, r.a., naziva nitkovom (*al-ğibt*), a Omera, r.a., đavolom (*aṭ-ṭāğūt*). Vidi: Prvi tom, str. 207.

* Ebū Dža'fer et-Tūsī, autor knjige *Prerada propisa* (*Tahḏīb al-aḥkām*), Muhammed b. Murtezā, zvani Mula Muhsin el-Kāšī, autor djela *Kitāb al-wāfī*, Muhammed b. el-Hasan el-Hurr el-'Āmilī, autor djela *Sredstva koja šī'ije vode do hadisa vjerozakona* (*Wasā'il aš-šī'a ilā aḥādīṯ aš-šarī'a*), Muhammed Bākir b. eš-Šejh Muhammed Tekī, poznatiji pod nadimkom el-Medžlisī, autor knjige *Mora svjetla o hadisima Vjerovjesnika i časnim imamima* (*Biḥār al-anwār fī aḥādīṯ an-nabiyy wa a'imma al-aṯhār*), Fethullāh el-Kāšānī, autor djela *Put iskrenih* (*Manhağ aṣ-ṣādiqīn*) i Ibn Ebū el-Hadīd, autor djela *Komentar staze rječitosti* (*Šarḥ nahğ al-balāğa*).

* Ajatullāh el-Homeinī, jedna od najpoznatijih šī'ijskih ličnosti u novije vrijeme, vođa šī'ijske revolucije u Iranu koja je preuzela vlast. Autor je djela *Otkrovenje tajni* (*Kašf al-asrār*) i *Islamska vlast* (*al-Ḥukūma al-islāmiyya*). Došao je sa idejom o vlasti fakiha. Iako je u početku revolucije (*aṯ-ṯawra*)* izlazio u javnost sa, općenito, islamskim parolama, ubrzo su na vidjelo izašle: njegova uskogrudna i pristrasna privrženost šī'ijskoj sekti i želja za izvozom revolucije u druge islamske zemlje. Povukao je neke pogrešne poteze koji su, zajedno sa drugim uzrocima, doveli do krvavog rata sa Irakom koji je trajao punih osam godina.

Ideje i ubjeđenja:

* *Vođstvo* (*al-imāma*)

Vođstvo (*al-imāma*) se s jednog vođe na drugog prenosi nedvosmislenom oporukom (*bi an-naṣṣ*), i to tako da prethodni vođa (*al-imām as-sābiq*) za sljedećeg (*al-imām al-lāḥiq*) osobno odredi konkretnu osobu (*bi al-'ayn*), a ne nekoga po opisu (*bi al-waṣf*). Vođstvo (*al-imāma*) je jedno od najvažnijih pitanja, jer je nezamislivo da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, napusti svoje sljedbenike (*al-umma*) i ostavi ih prepuštene same sebi, tako da svako po svome mišljenju donosi odluke. Naprotiv, on je za svoga nasljednika morao odrediti pouzdanu osobu za donošenje takvih odluka.

- To dokazuju tvrdnjom da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nedvosmislenom oporukom, za vođu (*imām*) poslije sebe na dan *gadirhum** odredio 'Aliju. Taj događaj ne potvrđuje nijedan od sunnijskih (*ahl as-sunna*)* muhaddisa (učenjaka hadisa) ni historičara.

- Također vjeruju da je 'Alija za svoje nasljednike odredio el-Hasana i el-Husejna, ovi svoje nasljednike itd. Dakle, svaki vođa, osobno, određuje svoga nasljednika. Tako oporučene vođe nazivaju zajedničkim nadimkom *al-awṣiyā'*.

* *Nepogrešivost* (*al-'iṣma*)

Sve vođe (*al-a'imma*) su pošteđene grešaka, zaborava i, kako velikih, tako i malih grijeha (tj. sve su nepogrešive).

* *Urođeno znanje* (*al-'ilm al-ladunī*)

Svakom od vođa usađeno je znanje, direktno, od Poslanika (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, tako da je u stanju upotpunjavati vjerozakon (*aš-šarī'a*). Budući da posjeduje, od strane Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, usađeno znanje, između vođe i Vjerovjesnika nema nikakve razlike, osim što mu ne stiže objava. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svim vođama otkrio tajne vjerozakona (*asrār aš-šarī'a*) tako da ljudima mogu objašnjavati sve što je za njihovo vrijeme potrebno.

* *Natprirodna čuda* (*ḫawāriq al-'ādāt*)

Vođa je u stanju pokazati natprirodna čuda koja šī'ije nazivaju mu'džizama (*mu'ğiza*)*. Ukoliko vođa nema oporuku od prethodnog vođe, u tom slučaju svoju sposobnost za vođstvo (*al-imāma*) mora dokazati pokazivanjem natprirodnog čuda.

* *Skrivenost* (*al-ğayba*)

Vjeruju da u svakom vremenu, kako nalažu razum i šerijat kao Allahov dokaz (*huğğa lillāh*), mora postojati neko sa takvim autoritetom. Zato za svoga dvanaestog vođu (*al-imām*) tvrde da je još uvijek skriven u svom podrumu (*sirdāb*) i da je njegovo odsustvo malo i veliko. Međutim, to su samo njihove priče.

* *Povratak* (*ar-rağ'a*)*

Vjeruju da će se, pred kraj svijeta (*fī āhir az-zamān*), kada mu Allah dozvoli da izađe, el-Hasan el-'Askerī ponovo pojaviti. U iščekivanju njegova povratka, neki od njih su znali, sa unaprijed pripremljenim kolima poslije akšam-namaza, stati ispred podruma, skandirati njegovo ime i dozivati ga da izađe, sve dok se zvijezde ne bi jasno ukazale, a onda se razići i sve to odgoditi do sljedeće noći. Tvrde da će Zemljom, kada se vrati, ponovo zavladati pravda, kao što su nekada vladali nasilje i nepravda, te da će se osvetiti neprijateljima šī'ija (*aš-šī'a*)* za nepravdu koju su im stoljećima nanosili. Sve šī'ije-imamije (*aš-šī'a al-imāmiyya*) vjeruju u njegov povratak. Pojedine njihove frakcije vjeruju i u povratak i još nekih umrlih osoba.

* *Prikrivanje* (*at-taqiyya*)*

Šī'ije-imamije prikrivanje ubrajaju u osnovne temelje vjere. Ko se ne prikriva grešnik je isto kao i onaj ko izostavlja namaz. Prikrivanje je stroga obaveza (*wāğiba*) i ne smije se propuštati sve dok se ne pojavi očekivani vođa. Onaj ko ga se ne pridržava izlazi iz Allahove vjere i vjere šī'ija-imamija. Kao dokaz za svoju tvrdnju navode riječi Uzvišenog: *... osim da biste se od njih sačuvali.* (Āli 'Imrān, 28.)

Svom petom vođi, Ebū Dža'feru pripisuju da je rekao: "Prikrivanje (*at-taqiyya*)* je moja vjera i vjera mojih predaka. Nema vjere onaj ko se ne prikriva." Shvaćanje pitanja prikrivanja (*at-taqiyya*)* prilično slobodno interpretiraju.

* *Privremeni brak* (*al-mut'a*)*

Vjeruju da je privremeni brak (*mut'a an-nisā'*) najljepša navika i najbolji način približavanja Uzvišenom Allahu. Kao dokaz za svoju tvrdnju navode riječi Uzvišenog:

A onima s kojima ste imali bračni odnos, podajte vjenčane darove njihove kao što je propisano. (An-Nisā', 24.)

Međutim, istina je da je Islam, ovakav brak na određeno vrijeme, strogo zabranio. Štaviše, većina učenjaka sljedbenika tradicije insistira na tome da za valjanost braka namjera mora biti da se on zaključuje trajno (*niyya at-ta'bīd*). Osim toga, privremeni brak (*al-mut'a*)* ima negativan utjecaj na društvo u cjelini, pa i ta činjenica opravdava njegovu zabranu.

* *Fatimin mushaf* (*Mushaf Fāṭima*)

Vjeruju u postojanje svoga mushafa koga nazivaju "Fatiminim mushafom" (*Mushaf Fāṭima*)[1]. Tako el-Kulejnī u svojoj knjizi *al-Kāfī*, štampanoj 1278/1861. godine, na str. 57. od Ebū Besira, tj. Dža'fera es-Sādika, prenosi da je rekao: "Mi imamo svoj, Fatimin mushaf." Na istoj strani, on dalje navodi: "Upitan: 'A kakav je taj Fatimin mushaf?' - odgovorio je: 'Mushaf u kome ima tri puta više nego u ovom vašem Kur'anu. Tako mi Allaha, u njemu nema nijedno jedino slovo iz vašeg Kur'ana'."

* *Odricanje* (*al-barā'a*)

Odriču se od prve trojice pravednih vladara: Ebū Bekra, Omera i Osmāna i nazivaju ih najpogrdnijim imenima, jer su - po njihovom mišljenju - preoteli hilafet od 'Alije i tako na vlast došli prije njega. Sve važnije poslove, umjesto sa bismillom, započinju sa proklinjanjem Ebū Bekra i Omera, r.a. Proklinju i mnoge ashabe, među njima i one najuglednije. Ne ustručavaju se od vrijeđanja ni same 'Aiše, r.a. - majke pravovjernih.

[1] Neki od savremenih šī'ija poriču "Fatimin mushaf", odricanje od pravednih vladara: Ebū Bekra, Omera i Osmāna, kao i još neke stvari koje smo ovdje naveli. Međutim, problem je u tome što se takve stvari nalaze u njihovim knjigama i što ih se niko od šī'ijskih učenjaka ne želi, niti javno pred cijelim svijetom, niti među samim šī'ijama, odreći, što daje za pravo da se takvo poricanje prihvati sa rezervom, jer prije bi moglo biti da je i to jedan vid prikrivanja (*at-taqiyya*)* od drugih islamskih sekti, kakav je, uostalom, slučaj i sa pretvaranjem da se pojedine vrste ibadeta javno obavljaju, a da se u tajnosti krše.

* *Pretjerivanje (al-muğālāt)*

Neki pretjeruju i preuveličavaju ličnost 'Alije, r.a. Pojedine ekstremne šī'ije (*aš-šī'a*)*, poput sebe'ija (*as-saba'iyya*)* uzdižu ga do stepena božanstva. U svom pretjerivanju neki idu dotle da tvrde da je Džibril u dostavljanju objave pogriješio i umjesto da je dostavi 'Aliji dostavio ju je Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, jer je 'Alija ličio na Vjerovjesnika kao "vrana na vranu". Otuda se jedna frakcija šī'ija naziva gurabijama (*al- ğurābiyya*)[1].

* *Praznik "gadirhum"*

"Gadirhum" je šī'ijski praznik koji pada na 18. dan mjeseca zu-l-hidždžeta. On je kod njih važniji i od Kurbanskog i od Ramazanskog bajrama. Nazivaju ga još i imenom "Veliki praznik" (*al-'īd al-akbar*). Postiti na taj dan kod njih je pritvrđeni sunnet (*as-sunna al-mu'akkada*). Tvrde da je na taj dan Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, za svoga nasljednika (*al-ḫilāfa*)* oporučio 'Aliju, r.a.

* Veličaju i slave stari perzijski praznik Nevroz (početak godine u perzijskom kalendaru). Neki govore: "Okupati se na dan Nevroza je sunnet."

* Proslavljaju praznik Babe Šudžā'uddīna na dan 9. rebiu-l-evvela. To je nadimak Ebū el-Lu'lu'a el-Medžūsije, koji je izvršio atentat na vladara pravovjernih Omera b. el-Hattaba, r.a.

* U prvih deset dana svetog mjeseca muharrema - vjerujući da je to Bogu ugodno djelo i da se na taj način iskupljuju od grijeha - priređuju procesije plača, žaljenja, naricanja, udaranja po prsima i drugih svakojakih stvari koje su u Islamu zabranjene. Ko bude imao priliku da u tim danima posjeti njihova sveta mjesta na Kerbeli, u Nedžefu i Komu, najbolje će vidjeti do koje to mjere ide i kakve sve čudne stvari ne izvode.

Akaidski i idejni korijeni:

* Na učenje šī'izma odrazila su se vjerovanja i ideje starih Perzijanaca kojima ovi duguju zahvalnost za dolazak na vlast i njeno prenošenje putem nasljedstva. Tako su Perzijanci dobrim dijelom doprinijeli da se, u ime Islama, osvete onom istom Islamu koji je srušio njihovu moć i carstvo.

* Šī'ijske ideje su se ispreplele sa mnogim idejama iz azijskih religija poput: budizma (*al-būḏiyya*)*, manuizma (*al-mānuwiyya*)* i brahmanizma (*al-barhamiyya*)* tako da neke šī'ijske sekte vjeruju u reinkarnaciju (*at-tanāsuḫ*)* i utjelovljenje (*al-ḥulūl*)*.

* Šī'izam je neke od svojih ideja preuzeo iz judaizma (*al-yahūdiyya*) koji u sebi nosi tragove utjecaja paganskih (*waṭaniyya*)* asirsko-babilonskih vjerovanja.

* Šī'ijsko učenje o 'Aliji b. Ebū Tālibu i vođama (*al-a'imma*) iz njegove porodice (*Āhl al-bayt*) poklapa se sa kršćanskim učenjem o Isusu (*'Īsāu a.s.*). Sa kršćanima su slični i po mnoštvu blagdana, slika, te izmišljenih natprirodnih čuda koja pripisuju svojim vođama (*al-a'imma*).

Raširenost i centri utjecaja:

Sekta šī'ija imamija (dvanaesterice imama) je najrasprostranjenija u današnjem Iranu, kao svojim najjačim uporištem. Znatan ih broj živi i u Iraku i nešto u Pakistanu. Šī'ijske zajednice postoje u Libanu i Siriji. Zajednica u Siriji je malobrojna, ali su tamo u tijesnoj vezi sa nusajrijama (*an-nuṣayriyya*)* koje se ubrajaju među najekstremnije šī'ijske frakcije.

Iz navedenog se vidi:

- Da se prvobitni šī'izam pojavio kao partija (*ḥizb*)* koja je smatrala da je 'Alija b. Ebū Tālib, r.a., bio zaslužniji da preuzme hilafet prije svojih prethodnika i da se, tek kasnije, razvio u vjersko-političku sektu, pod čijom zastavom su se našli oni koji su protiv Islama i islamske države kovali spletke i zavjere.

---

[1] Zato što se na arapskom jeziku vrana zove gurab.

- Da pažljivi istraživač historije Islama ne može naići gotovo ni na jednu pobunu (*ṯawra*)*, niti separatističku ideju o odvajanju od matične islamske države, niti ideološki problem, a da iza njega nisu stajale ili bar bile umiješane šī'ije sa svojim mnogobrojnim frakcijama.

- Da je historija Islama obilježena mnogobrojnim pobunama i cjepkanjem islamskog tkiva, što nas - s obzirom na postojanje među muslimanima ubačenih elemenata sa strane i daljni nastavak unutrašnjih neslaganja - krajnje zabrinjava, budući da taj problem još uvijek nije riješen.

- Da se neslaganje među muslimanima i dalje nastavlja i da se šī'izam gotovo preobrazio u zasebnu vjeru (*dīn*)* potpuno drugačiju od Islama.

- Da zapadni krugovi, pogotovu orijentalisti, koriste ovo neslaganje kako bi cio Islam prikazali kao zaraćene sekte i frakcije, i sve ga češće počeli uspoređivati sa kršćanstvom (*al-masīḥiyya*)* koje se do danas podijelilo na stotine raznih sekti i frakcija.

Bibliografija: *al-Maḏāhib al-islāmiyya*, Muḥammad Abū Zahra; al-Maṭba'a an-numūḏağiyya bi al-Qāhira; *Maqālāt al-islāmiyyīn*, Abū Ḥasan al-Aš'arī; aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1379/1969.; *aš-Šāfi'ī*, Muḥammad Abū Zahra; Dār al-fikr al-'arabī - Miṣr; *Tārīḫ al-imāmiyya wa aslāfihm min aš-šī'a*, 'Abdullāh Fayāḍ; Maṭba'a As'ad - Baġdād, 1970.; *Dirāsāt fī al-firaq*, dr. Ṣābir Ṭu'ayma; Maktaba al-Ma'ārif bi ar-Riyāḍ, 1401/1981.; *Muḫtaṣar at-tuḥfa al-iṯnā 'ašariyya*, Taḥqīq Muḥibbuddīn al-Ḫaṭīb; al-Qāhira, al-Maṭba'a as-salafiyya, 1373; *al-Milal wa an-niḥal*, Abū al-Fatḥ aš-Šahristānī; Dār al-Ma'rifa, Bayrūt, aṭ-ṭab'a aṯ-ṯāniya, 1395/1975.; *aš-Šī'a wa as-Sunna*, Iḥṣān Ilāhī Ẓuhayr; Idāra Tarğumān as-sunna, Lahor-Pakistan, aṭ-ṭāb'a al-ḫāmisa, 1397/1977.; *aš-Šī'a wa at-tašayyu'*, Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; Idāra Tarğumān as-sunna, Lahor, aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1404/1984.; *aš-Šī'a wa ahl al-bayt*, Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; Idāra Tarğumān as-sunna, Lahor, aṭ-ṭab'a aṯ-ṯāliṯa, 1403/1983.; *al-Fiṣal fī al-Milal wa al-ahwā' wa an-niḥal*, Ibn Ḥazm; Ğadda, Ṭab'a 1402/1982.; *al-Ḫuṭūṭ al-'arīḍa*, Muḥibbuddīn al-Ḫaṭīb; al-Qāhira, al- Maṭba'a as-salafiyya, 1388.; *aṣ-Ṣirā' bayna aš-Šī'a wa at-tašayyu'*, al-'Allāma ad-Duktūr Mūsa al-Mūsawī, 1408.; *'Abdullāh b. Saba' wa aṯaruhū fī iḥdāṯ al-fitna fī al-islām*, dr. Sulaymān b. Fahd al-'Awda; aṭ-ṭab'a aṯ-ṯāniya, ar-Riyāḍ, Dār Ṭayyiba; *at-Taqrīb bayna aš-Šī'a wa as-Sunna*, dr. Nāṣir b. 'Abdullāh al-Qafārī, aṭ-ṭab'a ar-rābi'a, ar-Riyāḍ, Dār Ṭayyiba, 1416.;

4. Ibadije

Definicija:

Ibadije (*al-ibāḍiyya*)* su jedna od haridžijskih (*al-ḫawāriğ*)* sekti koja je dobila ime po svom osnivaču 'Abdullāhu b. Ibāḍ et-Temīmiju. Njeni pripadnici tvrde da nisu haridžije i poriču takvu svoju pripadnost. Istina, oni ne spadaju u ekstremne frakcije haridžija kakve su npr. ezrekije (*al-azāriqa*), ali se po svom učenju sa haridžijama slažu po mnogo čemu, kao što su: činjenica da sâm 'Abdullāh b. Ibāḍ svoje ideje smatra nastavkom haridžijskog stava prema arbitraži, zatim po pitanju lišavanja Boga nekih od Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, tvrdnji da je Kur'an stvoren i dozvoljavanju pobune protiv nepravednih vođa.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Utemeljivač sekte ibadija je 'Abdullāh b. Ibāḍ, jedan od potomaka Murra b. 'Ubejd b. Temima. Nadimak "Ibād" nosi po istoimenom selu u oblasti Arid u Jemami. 'Abdullāh je bio Mu'avijin savremenik. Umro je pred kraj vladavine 'Abdulmelika b. Mervana.

* Među svoje najistaknutije ličnosti ibadije ubrajaju Džābira b. Zejda (rođ. 22/642., umro 93/711. godine) koji se među prvima posvetio poslu na sakupljanju i zapisivanju hadisa. Mnoge od hadisa zabilježio je i od nekih najpoznatijih ashaba kao što su 'Abdullāh b. 'Abbas, 'Aiša, Enes b. Malik, 'Abdullāh b. Omer itd. Međutim, pouzdano se zna da se Džābir odrekao ibadija. (Vidi opširnije u djelu *Tahḏīb at-tahḏīb*, Svezak II, str. 38)

* Ebū 'Ubejde Mesleme b. Ebū Kerīme, jedan od najpoznatijih učenika Džābira b. Zejda. Poslije njegove smrti, prozvan nadimkom el-Kifaf, postao je glavnim

izvorom ibadijskog učenja. Umro je za vrijeme vladavine Ebū Džaʻfera el-Mensura, 158/775. godine.

* Er-Rebīʻ b. Habīb el-Ferāhīdī koji je živio sredinom drugog stoljeća po Hidžri. Pripisuju mu zbirku hadisa Musned pod naslovom *Musnad ar-Rabīʻ b. Ḥabīb* koja je štampana i u opticaju.

* Među njihovim vođama u Sjevernoj Africi u doba abbasijske države su bili: Imam el-Ḥāris b. Telid, Ebū el-Hattāb ʻAbdul'aʻlā b. es-Semh el-Muʻāfirī, Ebū Hātim Jaʻkūb b. Habīb i Hātim el-Melzūzī.

* Među ibadijske vođe ubrajaju se i: ʻAbdurraḥmān, ʻAbdulvehhāb, Eflah, Ebū Bekr, Ebūl-Jakzān i Ebū Hātim, vladari rustemijske dinastije u Tijaretu na Arapskom Magrebu (Maroku i Alžiru).

* Među najistaknutije ibadijske učenjake spadaju još i:

- Seleme b. Saʻd, koji je radio na širenju učenja sekte ibadija u Africi u drugom stoljeću po Hidžri,

- Ibn Maktīr el-Dženāvinī, koji se nakon svog školovanja u Basri vratio u svoj brdoviti zavičaj Nufūsa u Libiji i tamo nastavio širiti učenje sekte (*al-madhab*)* ibadija.

- ʻAbduldžebbār b. Kajs el-Murādī, kadija u vrijeme ibadijskog vođe el- Ḥāris b. Telida.

- Es-Semh Ebū Tālib, ibadijski učenjak iz druge polovine drugog stoljeća po Hidžri, vezir imama ʻAbdulvehhāba b. Rustema i njegov kasniji namjesnik brdovite oblasti Nufūṣa u Libiji.

- Ebū Zerr Ebān b. Vesīm, ibadijski učenjak iz prve polovine trećeg stoljeća po Hidžri, namjesnik imama Eflaha b. ʻAbdulvehhāba u oblasti Tripolija u Libiji.

Ideje i ubjeđenja:

* Iz ibadijske literature se jasno vidi da oni zastupaju učenje o lišenosti Boga Njegovih atributa (*at-taʻṭīl*)*. Njihovo učenje se u znatnoj mjeri poklapa sa muʻtezilijskom slobodnom interpretacijom (*taʻwīl*)* Božijih atributa, s tim što ibadije tvrde da u toj svojoj interpretaciji polaze sa čisto ideoloških principa svoga shvaćanja, budući da Božije atribute interpretiraju samo u prenesenom smislu (*mağāziyyan*) i da to ni u kom slučaju ne dovodi do antropomorfizma (*at-tašbīh*)*. Međutim, i ovdje je potrebno naglasiti da je istina uvijek na strani vjerovanja sljedbenika sunneta i džemaʻata (*ahl as-sunna wa al-ğamāʻ*)*, koji se rukovode neoborivim dokazom o nužnosti vjerovanja u imena Uzvišenog Allaha i Njegove atribute, onako kako ih je On, Sâm za Sebe potvrdio, bez ikakva lišavanja (*taʻṭīl*)*, iskrivljavanja (*taḥrīf*)*, ulaženja u raspravu o suštini Božijeg Bića (*takyīf*)* ili Njegova poređenja sa bilo kim ili čim od Njegovih stvorenja (*tamṯīl*)*.

* Poriču viđenje Uzvišenog Allaha na budućem svijetu,

* Interpretiraju neka pitanja vezana za onaj svijet kao što su: pitanje vage kojom će se na Sudnjem danu mjeriti ljudska djela i pitanje Sirat-ćuprije i shvaćaju ih u prenesenom značenju,

* Tvrde da ljudska djela stvara Allah, a da čovjek po njima samo postupa, tako da po tom pitanju zastupaju središnji put između indeterminista (*al-qadariyya*)* i determinista (*al-ğabriyya*)*.

* Tvrde da Allahovi atributi nisu dodatna svojstva Allahova Bića nego Njegova sama suština.

* Tvrde da je Kur'an stvoren, čime se, po tom pitanju, u svom vjerovanju slažu sa haridžijama (*al-ḫawāriğ*)*. U tom smislu, el-Ešʻarī kaže: "Sve haridžije jednoglasno tvrde da je Kur'an stvoren." (Vidi: Maqālāt al-islāmiyyīn; Svezak I, str. 203, Drugo izdanje, 1389/1969. god.).

* Počinilac velikog grijeha po njihovom mišljenju je nevjernik - nevjerstvom poricanja Allahove blagodati (*kufri-niʻme*) ili nevjerstvom licemjerstva (*kufri nifak*).

* Po njihovom mišljenju svi se ljudi dijele na tri vrste:

- prave vjernike (*mu'minūn*) dosljedne u svome vjerovanju,

- višebošce (*mušrikūn*) otvorene u svome višeboštvu i

- one koji su očitovali riječi kelimei-šehadeta (*kalima et-tawḥīd*) i potvrdili svoju pripadnost Islamu, ali ga se striktno ne pridržavaju, niti po ponašanju niti u izvršavanju vjerskih obreda. Oni, s obzirom na to da su očitovali riječi kelimei-šehadeta (*kalima et-tawḥīd*), nisu višebošci (*mušrikūn*), ali isto tako ni pravi vjernici (*mu'minūn*), jer se ne pridržavaju onoga što nalaže vjerovanje (*al-īmān*). Prema tome, oni se zbog očitovanja riječi kelimei-šehadeta (*kalima et-tawḥīd*) po ovosvjetskim propisima ubrajaju među muslimane, a po onosvjetskim u višebošce jer nisu dosljedni svome vjerovanju zato što se ne pridržavaju obaveza koje im nalaže vjerovanje u Jednog Allaha.

* Po ibadijskim učenjacima "kuća" (*ad-dār*) ima mnogostruka značenja. U svom tumačenju "kuće", oni se slažu sa starom ulemom koja smatra da je kuća njihovih protivnika iz reda muslimana "kuća vjerovanja" u Jednog Allaha (*dār tawḥīd*), osim vladareva logora koja je kuća nepravde (*dār baġy*).

* Smatraju da su njihovi protivnici iz reda sljedbenika iste Kible (tj. muslimana) nevjernici, ali ne i višebošci, pa je zbog toga dozvoljeno od njih se ženiti, sa njima se međusobno nasljeđivati, zarobljavati njihove imetke, oružje, konje i sve ostalo što može poslužiti za borbu. Ostalo je zabranjeno.

* Počinilac velikog grijeha, po njihovom mišljenju, je nevjernik (*kāfir*)* i u slučaju da ga uporno nastavlja i dalje činiti ni u kom slučaju neće ući u Džennet, osim ako se za njega pokaje. Ovo zato što Allah neće oprostiti velike grijehe (*al-kabā'ir*)* onima koji ih počine, osim ako se za njih, prije smrti, pokaju.

- Počinioca bilo kog velikog grijeha nazivaju imenom nevjernik (*kāfir*)* tvrdeći da je veliki grijeh ili: nevjerstvo u smislu poricanja (*kufr ni'ma*) Allahove blagodati, ili nevjerstvo licemjerstva (*kufr nifāq*), a ne poricanje vjere (*lā kufr milla*). Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*, ovakve prijestupe ne nazivaju nevjerstvom (*kufr*)*, nego za njih upotrebljavaju riječi kao što su: nepokornost (*al-'iṣyān*) ili griješenje (*al-fusūq*). Oni koji se za takve grijehe pokaju - po mišljenju sljedbenika sunneta i džema'ata - prepušteni su Allahovoj volji Koji im, ako hoće, iz Svoje milosti i dobrote, može oprostiti, ili ih, opet po pravdi, kazniti, sve dok se ne očiste od grijeha i tek tada im dozvoliti da pređu u Džennet. Međutim, ibadije tvrde da će onaj ko je neposlušan vječno ostati u Džehennemu, tako da se njihovo učenje, u pogledu vječnog ostanka grešnika u Džehennemu, u potpunosti poklapa sa učenjem ostalih haridžija (*al-ḫawāriǧ*)* i mu'tezilija (*al-mu'tazila*).

* Niječu zagovaranje (*šefa'at*) za velike grešnike od muslimana jer grešnici, po njihovom mišljenju, će ostati vječno u džehennemskoj vatri i zato oni odbacuju zagovaranje (*šefa'at*) koji bi ove izveo iz vatre.

* Ne priznaju uvjet da neko mora voditi porijeklo od Kurejšija da bi mogao biti vođa (*al-imām*), jer svaki musliman, koji ispunjava ostale uvjete, može biti vođa. Vođu koji skrene sa Pravog puta treba svrgnuti i na njegovo mjesto postaviti drugog.

* Neke ibadije napadaju i vrijeđaju vođu pravovjernih 'Usmān b. 'Affāna, r.a., Mu'āviju b. Ebi Sufjāna i 'Amr b. 'Āsa, r.a.

- Vođa postavljen po oporuci prethodnog vođe po mišljenju ibadija nije legitiman, jer izbor vođe mora biti putem zakletve na vjernost (*al-bay'a*)*. Nije dozvoljeno da u isto vrijeme i u više mjesta bude više vođa.

- Po njihovom mišljenju nije obavezno suprotstavljati se i dizati pobunu protiv nepravednog vladara, ali je dozvoljeno. Ukoliko je klima pogodna i ukoliko je mogućnost veće štete mala, ova dozvoljenost naginje više prema obaveznosti. U suprotnom, ukoliko klima nije pogodna i ukoliko je očekivana šteta velika, a rezultati

ishoda nesigurni, ova dozvoljenost naginje više zabrani. Uprkos svemu navedenom, ustajanje protiv nepravednog vladara ni u kom slučaju nije striktno zabranjeno, dok je prikrivanje u svim situacijama (*aš-širā'*)* poželjno sve dok je nepravedni vladar na vlasti.

* Smatraju da djed po ocu ima veće pravo od nane po majci na skrnbištvo nad malodobnim djetetom bez roditelja, što je u suprotnosti sa učenjem većine pravnih škola.

- Isto tako smatraju da djed isključuje braću umrlog iz prava na nasljedstvo, dok neke druge pravne škole smatraju da i djed i braća umrlog ostavitelja imaju pravo na nasljedstvo.

* Ne dozvoljavaju da se za drugoga moli Džennet i sl., osim ako se potpuno sigurno da je taj pravi vjernik, da ispunjava vjerske obaveze i da zbog svoje pokornosti zaslužuje Božiju zaštitu (*al-wilāya*). Za razliku od toga, dozvoljeno je obraćati se Bogu sa dovom za dobrobit na ovome svijetu i za sve što je vezano za njega za sve muslimane, bez obzira na to da li su pobožni ili griješni i neposlušni.

* Imaju svoj sopstveni sistem zvani "*Ḥalqa al-uzzaba*" koji se ogleda u tome da jedno tijelo sastavljeno od ograničenog broja članova iz reda najuglednijih, najučevnijih i najčestitijih građana jednog mjesta, vrši potpunu kontrolu nad ibadijskom zajednicom u svim njenim segmentima: vjerskog, obrazovnog, društvenog i političkog djelovanja. Ovo tijelo također predstavlja neku vrstu savjetodavnog vijeća (*mağlis aš-šūrā'*) u vrijeme opasnosti ili odbrane od neprijatelja. U vrijeme prikrivanja (*fī zaman aš-širā' wa al-katmān*) ono, pak, vrši ulogu vođe u izvršavanju njegovih poslova.

- Pored navedenog, ibadije imaju i organizaciju zvanu *Irwān* koja predstavlja neku vrstu konsultativnog vijeća (*al-mağlis al-istišārī*) koje se u svom radu naslanja na gore spomenuto tijelo *Ḥalqa al-'azāba*. To je po snazi druga organizacija u ibadijskoj zajednici u svakom gradu.

- Ibadije između sebe formiraju posebne odbore (*liğān*) za sakupljanje zekata i njegovu podjelu siromašnima. Najstrožije zabranjuju traženje zekata, moljenje za pomoć, prosjačenje i svaku drugu vrstu traženja nečega na poklon.

- Od ibadija su se odvojile mnoge izumrle frakcije od kojih su bile najpoznatije:

- hafsije (*al-ḥafṣiyya*), pristalice Hafs b. Ebū el-Mikdāma,

- harisije (*al-ḥāriṭiyya*), pristalice Harisa el-Ibādija,

- jezidije (*al-yazīdiyya*), pristalice Jezid b. Unejsa koji je tvrdio da će Allah poslati poslanika nearapa i objaviti mu knjigu sa neba. Nakon toga napustio je Muhammedov, sallallahu alejhi ve sellem, vjerozakon.

Ostale ibadije su se odrekle učenja sljedbenika ove frakcije i optužili ih za nevjerstvo jer su se udaljili od izvornog ibadijskog učenja koje je nastavilo živjeti sve do danas.

Akaidski i idejni korijeni:

* Ibadije svoje učenje temelje na Kur'anu, Sunnetu, Musnedu er-Rebī'a b. Habība, mišljenju i konsenzusu islamskih učenjaka (*al-iğmā'*)*.

* Ibadijsko učenje je nastalo pod utjecajem egzoteričnih škola, jer neke vjerske tekstove shvaćaju doslovno, a kad ih tumače tumače ih po njihovom vanjskom značenju.

* Također su, pod utjecajem mu'tezilija, prihvatili učenje o stvorenosti Kur'ana.

* Neke ibadije se nepristrasno u svojim pisanim djelima oslanjaju na mišljenja hanefijskog, malikijskog, šafijskog i hanbelijskog mezheba.

* Djelo *an-Nayl wa šifā' al-'alīl* na koje je komentar napisao Šejh Muhammed b. Yūsuf Itfejjiš, umro 1332/1914. god., smatra se jednim od najpoznatijih izvora. U njemu je autor sabrao fikhske i akaidske propise ibadijskog mezheba.

Raširenost i centri utjecaja:

* Ibadije su svoj najjači utjecaj imali na jugu Arapskog poluotoka, odakle se njihovo učenje proširilo sve do Mekke i Medine. U Sjevernoj Africi su se najviše proširili među Berberima. Imali su svoju državu poznatu po nazivu Rustemijska država (*ad-Dawla ar-Rustamiyya*) sa prestolnicom u Tahritu.

* U Sjevernoj Africi su imali nezavisnu državu i tamo su suvereno vladali preko stotinu i trideset godina, dok ih otuda nisu protjerali Fatimije - 'ubejdije (ogranak murdžita).

* Ibadije su uspostavile svoju nezavisnu državu u Omanu gdje se sve do danas na vlasti smjenjuju ibadijske vođe (*a'imma ibāḍiyyūn*).

* U historijsko uporište ibadija ubraja se i brdovita oblast Nufusa u Libiji. Dugo vremena to je bila snažna tvrđava, odakle su širili ibadijsko učenje i odatle upravljali cijelom sektom.

* U Omanu su se sve do danas održali u visokom procentu ukupne populacije. Prisutni su još u Libiji, Tunisu, Alžiru, oazama Zapadne Sahare i Zanzibaru koji je pripojen Tanzaniji.

Iz navedenog se vidi:

- Da su ibadije jedna od haridžijskih (*iḥdā firaq al-ḫawāriğ*)* sekti, da su nazvane po svom osnivaču 'Abdullāhu b. Ibadu et-Temīmiju i da poriču svoju pripadnost haridžijama. Istina, oni ne spadaju u one ekstremne haridžije poput ezrekije (*al-azāriqa*), ali se njihovo učenje po mnogim pitanjima podudara sa haridžijskim. Tako npr. 'Abdullāh b. Ibāḍ smatra da je njegovo učenje nastavak haridžijskog stava prema arbitraži. Sa haridžijama se slažu po pitanju lišenosti Boga nekih od Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, po tvrdnji da je Kur'an stvoren i po tome što dozvoljavaju pobune protiv nepravednih vođa.

Bibliografija: *al-Ibāḍiyya fī mawkab at-tārīḫ*, 'Alī Yaḥyā Mu'ammar, Maktaba Wahba, aṭ-ṭab'a al-ūlā - al-Qāhira, 1384/1964. god.; *al-Maḏāhib al-islāmiyya*, Muḥammad Abū Zahra; al-Maṭba'a an-numūḏağiyya; *al-Firaq al-islāmiyya*, (*Ḏayl kitāb šarḥ al-mawāqif li al-Karmānī*) Taḥqīq: Sulayma 'Abdurrasūl; Maṭba'a al-iršād - Baġdād, 1973; *Islām bilā al-maḏāhib*, dr. Muṣṭafā aš-Šak'a, ad-Dār al-Miṣriyya li aṭ-ṭibā'a wa an-našr, Bayrūt; *al-Milal wa an-niḥal*, li aš-Šahristānī, aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, Dār al-Ma'rifa - Bayrūt; *al-Ibāḍiyya bayna al-firaq al-islāmiyya*, 'Alī Yaḥyā Mu'ammar, Maktaba Wahba, aṭ-ṭab'a al-ūlā - al-Qāhira, 1396/1974. god.; *al-Farq bayna al-firaq*, 'Abdulqādir al-Baġdādī; *Maqālāt al-islāmiyyīn*, Abū al-Ḥasan al-Aš'arī; *al-Fiṣal fī al-Milal wa al-ahwā' wa an-niḥal*, Abū Muḥammad Ibn Ḥazm; *al-Maḏāhib wa al-firaq wa al-adyān al-mu'āṣira*, 'Abdulqādir Šayba al-Ḥamad; *al-Firaq al-islāmiyya fī aš-šimāl al-afrīqī*, Alfred Bil-Tarāma:'Abdurraḥmān Badawī; *Tārīḫ falsafa al-islām*, Yaḥyā Huwaydī; *Dirāsāt fī al-firaq wa al-maḏāhib al-qadīma al-mu'āṣira*, 'Abdullāh al-Amīn; *Dirāsāt islāmiyya fī al-uṣūl al-ibāḍiyya*, Bukayr b. Sa'īd A'awašat; *al-Ibāḍiyya; dirāsa al-murakkaza fī uṣūlihim wa tārīḫihim*, 'Alī Yaḥyā Mu'ammar; *Ğuḏūr al-fitna fī al-firaq al-islāmiyya*, al-Liwā' Ḥasan Ṣādiq, Maktaba Madbūlī-al-Qāhira; *al-Ibāḍiyya*, Ṣābir Ṭu'ayma; *al-Ibāḍiyya*, 'Abdul'azīz al-'Abdullaṭīf; *Dirāsāt 'an al-firaq fī tārḫ al-muslimīn*, Aḥmad Muḥammad Aḥmad Ğalī, Markaz al-Malik Fayṣal li al-buḥūṯ wa ad-dirāsāt, ar-Riyāḍ; *al-Ḫawāriğ fī al-'aṣr al-amawī*, Nāyif 'Awād Ma'rūf; *al-Ḫawāriğ fī al-'aṣr al-amawī*, Sulāymān as-Suwaykat, Risāla māğistīr, Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd, 1399. Gayr maṭbū'a; *al-Ḫawāriğ dirāsa wa naqd maḏhabihim*, Nāṣir b. 'Abdullāh as-Sa'dī, Risāla māğistīr, Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-'aqīda, 1404. Gayr maṭbū'a; *al-Ḫawāriğ tārīḫuhum wa ārā'uhum*, *Ġālib al-'Awāğī*, Risāla māğistīr, Ğāmi'a Umm al-Qurā, 1399. Gayr maṭbū'a; *l-Ḫawāriğ fī bilād al-Maġrib ḥattā muntaṣaf al-qarn ar-rābi' al-hiğrī*, Maḥmūd Ismā'īl; *al-Ibāḍa 'aqīdatan wa fikran*, 'Abdurraḥmān al-Muṣliḥ, Risāla māğistīr, Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd, 1402.; *al-Ḫawāriğ awwal al-firaq fī tārīḫ al-islām*, dr. Nāṣir b. 'Abdulkarīm al-'Aql, Dār al-Waṭan - ar-Riyāḍ.

5. Mu'tezilije

Definicija:

Mu'tezilije (*al-mu'tazila*) su islamska sekta koja je nastala pred kraj emevijskog, a svoj procvat doživjela u abbasijskom periodu. U svom shvaćanju islamskog vjerovanja oslanjaju se na čisti razum (*al-'aql al-muğarrad*). Do takvog shvaćanja doveo je utjecaj nekih sa strane uvezenih filozofskih učenja, što je imalo za posljedicu da mu'tezilije skrenu sa principa vjerovanja sljedbenika sunneta i džema'ata. Nazivaju se raznim imenima: mu'tezilije, kaderije (*al-qadariyya*)*, adlijama (*al-'adliyya*), sljedbenicima pravde i monoteizma (*ahl al-'adl wa at-tawḥīd*), muktesidije (*al-muqtaṣida*) i ve'īdijama (*al-wa'īdiyya*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Mišljenja islamskih učenjaka o pojavi mu'tezilizma (doslovno: izdvajanja, povučenosti, osamljenosti) su podijeljena. Sva ova mišljenja idu u dva pravca:

- Po prvom, mu'tezilizam se pojavio kao rezultat veoma žive rasprave o nekim vjersko-teološkim pitanjima kao što su: pitanje suda o počiniocu velikog grijeha (*al-kabīra*)* i rasprave o Božijem određenju u smislu: može li čovjek utjecati na svoja djela ili ne može. Zastupnici mišljenja ovog pravca smatraju da su mu'tezilije ovakav naziv dobile:

1. Zato što su se iz muslimanske zajednice izdvojili, tvrdeći da je počinilac velikog grijeha između kufra i imana (*al-manzila bayna al-manzilatayn*).

2. Zato što su tako prozvani kada se Vāsil b. 'Atā' povukao iz el-Hasan el-Basrijeva kružoka i, tvrdeći da zastupa naprijed navedeni, formirao svoj sopstveni kružok, na što je el-Hasan rekao: "Vasil se od nas povukao" (*I'tazalanā Wāṣīl*).

3. Zato što su tvrdili da se onaj ko počini veliki grijeh mora napustiti i bojkotovati.

- Po drugom mišljenju, mu'tezilizam se pojavio iz čisto političkih razloga, jer su se, kao 'Alijine, r.a., pristalice, mu'tezilije distancirale od njegovog sina el-Hasana, kada se ovaj odrekao svoga prava na hilafet u korist Mu'āvije i jer su, poslije toga, zauzele neutralan stav između 'Alijinih (*Šī'a 'Alī*) i Mu'āvijinih pristalica, tj. počele izbjegavati i jedan i drugi tabor.

* Poznati historičar i istraživač mu'tezilizma, el-Kādī 'Abduldžebbār el-Hemezānī tvrdi da mu'tezilizam nije nikakav novi pravac, niti slučajno nastala sekta, niti nova zajednica, niti nešto što je nanovo izmišljeno, nego nastavak onoga što su, već ranije, bili započeli Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovi drugovi. Po njemu, ime mu'tezilije su dobile po tome što su nastojale da se klonu zla, ponukani kur'anskim riječima *Napustiću i vas i sve one kojima se mimo Allaha klanjate.* (Maryam, 48.) i riječima Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ko napusti zlo, zadesit će ga dobro" (*man i'tazala aš-šarra saqaṭa fī al-ḫayr*).

* Međutim, činjenica je da je nastanak mu'tezilizma, ipak, bio plod historijskog razvoja ideoloških i duhovnih principa shvaćanja i tumačenja vjerskih tekstova na temelju čistog razuma, pod utjecajem grčke i indijske filozofije, te učenja judaizma i kršćanstva, o čemu će više riječi biti, nešto kasnije, kada budemo govorili o njegovim akaidskim i idejnim korijenima.

* Još i prije nego što se mu'tezilizam, kao ideološka sekta Vāsila b. 'Atā'a pojavio, postojala je žučna ideološko-vjerska rasprava, započeta polemičkim izjavama. Bili su to prvi temelji nastanka mu'tezilijskog učenja. Navodimo sažet pregled tih izjava i njihovih zagovornika:

- Izjava da je čovjek u svom izboru i slobodnoj volji apsolutno slobodan, i da on sâm stvara svoja djela, pripisuje se Ma'bedu el-Džuheniju koji se zajedno sa 'Abdurrahman b. el-Eš'aṭom pobunio protiv 'Abdulmelika b. Mervāna. Pogubio ga je el-Hadždžādž 80/699. god., nakon neuspjeha pokreta.

- Tu istu izjavu, u doba vladavine 'Umer b. 'Abdul'azīza, počeo je ponavljati i Gajlan ed-Dimeškī koga je Hišām b. 'Abdulmelik dao pogubiti.

- Izjava da je Kur'an stvoren i negiranje Allahovih atributa, pripisuju se el-Džehm b. Safvānu koga je pogubio Sālim b. Ahvez 128/746. god. u Mervu.

- Izjave o negiranju Allahovih atributa pripisuju se i el-Dža'd b. Dirhemu koga je u Kufi pogubio Hālid b. 'Abdullāh al-Kasrī.

* Zatim se mu'tezilizam, pod rukovodstvom Vāsil b. 'Atā' el-Gazāla (rođ. 80/699., umro 131/749. god.) el-Hasan el-Basrijeva učenika, pojavio kao ideološka sekta. El-Hasana el-Basrija je napustio nakon svoje izjave da je počinilac velikog grijeha (*al-kabīra*)* na položaju između dva položaja (*fī al-manzila bayna al-manzilatayn*), tj. da nije ni vjernik ni nevjernik i da će, ukoliko se ne pokaje, vječno ostati u džehennemskoj vatri. Živio je u doba vladavine 'Abdulmelika b. Mervāna i Hišām b. 'Abdulmelika. Mu'tezilijska frakcija koja zastupa njegovo mišljenje po njemu nosi ime *vasilije* (*al-wāṣiliyya*).

* Zbog njihova, u razumijevanju vjerovanja, oslanjanja prvenstveno na razum i upuštanja u sporedna pitanja, podijelili su se na više frakcija, s tim što se sve slažu u pet osnovnih principa o kojima će malo kasnije biti više riječi. Svaka od ovih frakcija je u svoje učenje ubacila mnoštvo novih novotarija po kojima se razlikuju jedna od druge. Svaka u svom nazivu nosi ime utemeljivača od koga su preuzeli osnovne temelje svoga učenja.

* U abbasijskom periodu utjecaj mu'tezilija posebno je došao do izražaja u doba el-Me'mūna, koji je i sâm prihvatio mu'tezilijsko učenje. Učinio je to pod utjecajem Bišra el-Murejsija, Sumāme b. Ešresa i Ahmeda b. Ebū Ḍu'āda. Posljednji je bio najžešći pobornik mu'tezilizma u svoje vrijeme i kolovođa smutnje nastale oko tvrdnje o stvorenosti Kur'ana. U doba halife el-Mu'tesima zauzimao je položaj vrhovnog sudije.

- Zbog ove smutnje nastale usljed mu'tezilijske tvrdnje da je Kur'an stvoren, mnogo je propatio i na svakojaka iskušenja nailazio i Imam Ahmed b. Hanbel koji je odbio povinuti se el-Me'mūnovim naredbama da, kao veliki učenjak islamskog prava, potvrdi ovu novotariju. Zbog toga je strpan u zatvor gdje je u doba el-Mu'tesimove vladavine mučen, bičevan i stavljan na svakojaka iskušenja. Nakon el-Me'mūnove smrti, u zatvoru je proveo pune dvije i pol godine, nakon čega se vratio kući i u kućnom pritvoru ostao sve dok su el-Mu'tesim i njegov sin el-Vāsik bili na vlasti.

- Kada je el-Mutevekkil 232/846. god., preuzeo hilafet, stao je na stranu sljedbenika tradicije (*ahl as-sunna*)*, odao priznanje imamu Ahmedu i okončao period mu'tezilijske dominacije u vladajućim krugovima, te osujetio njihov pokušaj da učenje mu'tezilizma nametnu silom koju su nemilosrdno provodili punih četrnaest godina.

* Tokom vladavine buvejhija u Perziji 334/945-946. god., gdje su bili osnovali nezavisnu državu, došlo je do konsolidacije odnosa između šī'ija i mu'tezilija. Utjecaj mu'tezilija pod okriljem buvejhijske vlasti je bio toliko snažan da je mu'tezilijski vođa el-Kādī 'Abduldžebbār postavljen za sudiju u Rejju 360/971. god., i to po nalogu es-Sāhiba b. 'Abbāda, ministra Mu'ejjiduddevleta el-Buvejhija koji je pripadao frakciji rafidija (*ar-rawāfiḍ*)* nastale iz krila mu'tezilija. Za njega ez-Zehebi veli: "Bio je šī'ija i mu'tezilija, sklon novotarijama", dok el-Makrīzī veli: "Mu'tezilijsko učenje se u doba buvejhijske dinastije proširilo na Irak, Horasan i Transoksaniju." U tom periodu se ističe još i eš-Šerīf-Murtedā za koga ez-Zehebi kaže: "Bio je od onih oštroumnih evlija koje su duboko poronuli u apologetiku (*al-kalām*), mu'tezilijsko učenje, književnost i poeziju, ali i okorjeli imamija."

* Poslije toga, mu'tezilizam kao zasebno učenje, gotovo se bio ugasio, osim u onim elementima koje su od njega preuzele druge sekte kao što su šī'ije i sl.

* Mu'tezilijsko učenje i ideje sve se više vraćaju i oživljavaju u ovo naše današnje vrijeme. Oživljavaju ga neki pisci i mislioci koji predstavljaju novu školu racionalizma. O tome će biti više riječi kada budemo govorili o idejama modernog mu'tezilizma.

* Među najistaknutije ličnosti mu'tezilijske sekte, od njenog osnivanja od strane Vāsila b. 'Atā'a, pa do njenog izumiranja ili stapanja sa drugim sektama kao što su: šī'ije, eš'arije, maturidije i drugi, spadaju:

- Ebū el-Huzejl Hamdān b. el-Huzejl el-'Allāf (rođ. 135/752., umro 226/841. god.), oslobođeni 'Abdulkajsov rob, šejh i pobornik mu'tezilijske sekte. Mu'tezilijsko obrazovanje stekao je pred 'Usmān b. Hālid et-Tavīlom, a ovaj pred Vāsil b. 'Atā'om. Upoznao se sa brojnim filozofskim djelima i mnoga od filozofskih shvaćanja ugradio u mu'tezilijsko učenje. Od grčkih filozofa najviše je bio pod utjecajem Aristotela i Empedokla. Poznata je njegova izjava: "Bog zna pomoću znanja, a Njegovo znanje je samo Biće Njegovo. Bog je moćan pomoću moći, a Njegova moć je samo Biće Njegovo." (Opširnije pogledati u djelu: *al-Farq bayn al-firaq* od el-Bagdādija na str. 76). Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu huzejlijama (*al-huḏayliyya*).

- Ibrāhīm b. Jesār b. Hānī' en-Nizām (umro 231/846. god.). On je, zapravo, u osnovi bio pripadnik brahmanizma (*al-barhamiyya*)*. Kao i ostale mu'tezilije bio je pod utjecajem grčke filozofije (*al-falsafa al-yūnāniyya*)*. Poznate su njegove riječi: Sve što nastaje plod je Božijih djela (*al-mutawalladāt min af'āl Allāh ta'ālā*). Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu nizamijama (*an-niẓāmiyya*).

- Bišr b. el-Mu'temir (umro 226/841. god.). Ubraja se u istaknute mu'tezilijske učenjake. On je prvi koji je poveo raspravu o emanaciji i u tome otišao u krajnost. Njemu se pripisuju riječi: Sve što nastaje je plod čovjekova rada... te on svojim radom može utjecati na boje, ukuse, viđenje i mirise. Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu bišrije (*al-bišriyya*).

- Ma'mer b. 'Abbād es-Sulemī (umro 220/835. god.). Ubraja se među one koji su od svih kaderija najviše širili izmišljotine, negirali Božije atribute i Božije određenje dobra i zla. Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu ma'merije (*al-ma'mariyya*).

- 'Isā b. Subejh, poznatiji pod nadimkom Ebū Mūsā el-Mirdār (umro 226/841. god.). Poznat je još i pod nadimkom "Kaluđer mu'tezilija" (*Rāhib al-mu'tazila*). Bio je preslobodan u proglašavanju drugih nevjernicima (*at-takfīr*)*. Na kraju je cio islamski Ummet proglasio nevjernicima, uključujući i mu'tezilije kojima je sâm pripadao. Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu mirdarije (*al-mirdāriyya*).

- Sumama b. Ešres en-Numejrī (umro 213/828. god.). Poznat je po pomanjkanju vjere i raskalašenosti. Uprkos tome, tvrdio je da će grešnik (*fāsiq*), ukoliko se prije smrti za svoje grijehe ne pokaje, vječno ostati u džehennemskoj vatri, te da je, dok je živ, na položaju između dva položaja (*fī al-manzila bayna al-manzilatayn*), tj. da nije ni vjernik ni nevjernik. Bio je kaderijski vođa u doba el-Me'mūna, el-Mu'tesima i el-Vāsika. Pripovijeda se da je on bio taj koji je el-Me'mūna prevario da prihvati mu'tezilizam. Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu semamije (*aṯ-ṯamāmiyya*).

- 'Amr b. Bahr Ebū 'Usmān el-Džāhiz (umro 256/870. god.). Ubraja se među najpoznatije mu'tezilijske pisce. Bio je dobro obrazovan i upoznat sa filozofskim djelima. S obzirom da je u svojim pisanim djelima dobro vladao retorikom i visokim književnim stilom, njima je, podmećući otrov pod maslo, uspio zavesti mnoge čitaoce i ubijediti ih u svoje mu'tezilijske ideje. Među takvim njegovim djelima posebno se ističe "Rječitost i objašnjenje" (*al-Bayān wa at-tabyīn*). Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu džahizije (*al-ǧāḥiẓiyya*).

- Ebū el-Husejn b. Ebū 'Umer el-Hajjat (umro 300/912. god.). Spada u red mu'tezilija koji su djelovali u Bagdadu. Novotarija koju je jedino on zagovarao su njegova tvrdnja: "Sve što ne postoji je tijelo. Ono što ne postoji, i prije nego što postane je tijelo." Tom svojom izjavom je ustvrdio da je svijet oduvijek, čime se suprotstavio učenju svih ostalih mu'tezilija. Njegove pristalice se nazivaju po njegovu imenu hajatije (*al-ḫayyāṭiyya*).

- El-Kādī 'Abduldžebbār b. Ahmed b. 'Abduldžebbār el-Hemedānī (umro 414/1023. god.). Ubraja se među posljednja značajnija imena mu'tezilijskog učenja. Bio je vrhovni kadija u Rejju sa okolnim mjestima i najveći mu'tezilijski šejh u svome vremenu. Napisao je historiju mu'tezilizma, normirao njegove principe i temeljna učenja.

Principi i ideje:

* U početku se mu'tezilizam pojavio sa dvije osnovne ideje, od kojih su obadvije bile novotarija. To su:

a) Čovjek je u svojoj volji apsolutno slobodan u svemu što radi. Prema tome, on sâm stvara svoja djela. Otuda je i mogao biti zadužen sa propisanim mu obavezama. U najpoznatije protagoniste ovakvog mišljenja ubraja se Gajlān ed-Dimeškī koji je ovakve svoje izjave počeo prvi put lansirati u doba vladavine 'Omera b. 'Abdul'azīza i nastavio ih širiti sve dok na vlast nije došao Hišām b. 'Abdulmelik koji ga je zbog toga dao pogubiti.

b) Počinilac velikog grijeha (*al-kabīra*)* nije ni vjernik ni nevjernik, nego prestupnik (*fāsiq*), zbog čega se nalazi na položaju između dva položaja (*fī al-manzila bayna al-manzilatayn*), tj. da nije ni vjernik ni nevjernik. Ovo se odnosi na život na ovome svijetu. Što se tiče njegove sudbine na onome svijetu, on neće ući u Džennet, budući da nije činio djela kao i ostale džennetlije. Zato će ući u Džehennem i tamo vječno ostati. Kod njih nema zapreke da takvog nazovu muslimanom, s obzirom da javno pokazuje da je musliman i izgovara kelimei-šehadet, ali kao takav, po njima, se ne naziva vjernikom (mu'minom).

* Mu'tezilije su, zatim, svoje učenje definirali u sljedećih pet principa:

1. vjerovanje u Jednog Allaha (*at-tawḥīd*),

2. pravednost (*al-'adl*),

3. obećanje i prijetnja (*al-wa'd wa al-wa'īd*),

4. položaj između dva položaja (*al-manzila bayna al-manzilatayn*) i

5. naređivanje dobra i odvraćanje od zla (*al-amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar*)

1. *Vjerovanje u Jednog Allaha* (*at-tawḥīd*):

Po mu'tezilijskom učenju, suština vjerovanja u Jednog Boga (*at-tawḥīd*) ogleda se u vjerovanju da Njemu nema niko i ništa slično (*laysa kamitlihī šay'*), da Mu se u vlasti niko ne može suprotstaviti i da se ništa što se odnosi na stvorenja ne odnosi na Njega, što je tačno, ali je problem u tome što na takvo učenje nadovezuju pogrešne zaključke kao što su: nemogućnost viđenja Uzvišenog Allaha na budućem svijetu, jer se time niječu Njegovi atributi, zatim tvrdnja da su Allahovi atributi sama suština Njegova Bića, jer da nije tako, po njihovom shvaćanju bi moralo biti mnoštvo onih koji su bez početka. Zbog takvih svojih shvaćanja ubrajaju se u one koji niječu Allahove atribute. Pored navedenog, na osnovu takvog svoga shvaćanja, tj. nijekanja Allahova atributa govora, tvrde da je Kur'an stvoren.

2. *Pravednost* (*al-'adl*):

Pod izrazom pravednost (*al-'adl*) po mu'tezilijskom učenju se podrazumijeva: da Allah ne stvara ljudska djela i da ne voli nered, nego ljudi čine ono što je Allah naredio da se čini i klone se onoga što je naredio da se klone, svojom moći koju im je Allah dao i u njih ugradio. Pod pravednošću se također podrazumijeva da Allah nije ništa naredio što nije htio, niti zabranio, a da to ne prezire, zatim da je pomagač svakog dobrog djela koje je naredio da se čini, da je čist od svakog nevaljalog djela koje je zabranio, da ljude nije zadužio ni sa čim što ne mogu podnijeti, da od njih ne traži ono što nisu u stanju učiniti itd. Ovakvo mu'tezilijsko vjerovanje plod je njihova nerazumijevanja razlike između Allahove univerzalne volje (*irādatullāh al-kawniyya*)* i Njegovih, vjerozakonom propisanih, zapovijedi (*wa irādatihī aš-šar'iyya*)*.

3. *Obećanje i prijetnja* (*al-wa'd wa al-wa'īd*):

Pod obećanjem (*al-wa'd*) se podrazumijeva da će Uzvišeni Allah sigurno ispuniti Svoje obećanje i dobročinitelja nagraditi za njegova dobra djela, a pod prijetnjom (*al-wa'īd*) da će sigurno ispuniti Svoju prijetnju i za loša djela kazniti njihova počinioca, te da, osim u slučaju da se pokaje, počiniocu velikog grijeha (*al-kabīra*)* neće oprostiti.

4. *Položaj između dva položaja* (*al-manzila bayna al-manzilatayn*):

Pod ovim se podrazumijeva da je počinilac velikog grijeha (*murtakib al-kabīra*)* u položaju između vjerovanja (*al-īmān*) i nevjerstva (*al-kufr*), pa kao takav nije ni vjernik (*mu'min*) ni nevjernik (*kāfir*). Ovakvu definiciju je dao mu'tezilijski šejh Vāsil b. 'Atā'.

5. *Naređivanje dobra i odvraćanje od zla* (*al-amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar*):

Naređivanje dobra i odvraćanje od zla je obavezno za sve vjernike, i to tako što će svako, u granicama svojih mogućnosti i raspoloživih sredstava, širiti Islam, na Pravi put ukazivati zalutalima i upućivati zavedene; rječiti svojom rječitošću, učeni svojim znanjem, borac svojom sabljom itd. Pored navedenog, mu'tezilije pod ovim podrazumijevaju i obavezu suprotstavljanja vladaru koji skrene sa Pravog puta i počne provoditi nepravdu.

* Među temeljne principe mu'tezilijskog učenja spada potpuno oslanjanje na razum (*al-i'tmād 'alā al-'aql*)* i izvođenje zaključaka na osnovu razuma. Kao posljedica njihova oslanjanja na razum u spoznaji suštine stvari i vjere bio je i njihov sud o ljepoti ili ružnoći stvari, isključivo, na osnovu razuma. Tako su, kako u svome djelu *al-Milal wa an-Niḥal*, navodi eš-Šehristānī, tvrdili: "Sve stvari se spoznaju po svome djelovanju, pa se zbog toga o njima mora prosuđivati razumom. Zahvaljivati na blagodatima je bilo obavezno i prije nego što se za njih čulo, tj. i prije dolaska poslanika. Ljepota i ružnoća su dva nerazdvojiva svojstva lijepog i ružnog."

- Zbog svog oslanjanja, prvenstveno, na razum, Božije atribute su interpretirali onako kako je odgovaralo njihovom ograničenom shvaćanju. Tako su proizvoljno interpretirali Božije atribute: uzdizanja na 'Arš, ruke, oka itd., kao i svojstva: ljubavi, zadovoljstva, ljutnje, gnjeva itd. Pored toga, treba napomenuti da mu'tezilije niječu sve, a ne samo neke od Božijih atributa.

- Također, zbog svoga oslanjanja na razum, mu'tezilijske vođe su se usudile i na takve postupke kao što su vrijeđanje čak i najpoznatijih ashaba, njihovo omalovažavanje i ugonjenje u laž. Tako je Vāsil b. 'Atā' tvrdio da je jedna od strana u Bici na devi zasigurno pogriješila, ili ona koja je bila na strani 'Alī b. Ebū Tāliba, 'Ammāra b. Jāsira, el-Hasana, el-Husejna i Ebū Ejjūba el-Ensārija, ili ona koja je bila na strani 'Aiše i ez-Zubejra. Zato su odbacili prihvatiti svjedočenje bilo koga od ovih ashaba, riječima; "Njihovo svjedočenje se ne može prihvatiti."

- Uzrok za međusobna neslaganja mu'tezilija i njihovu podijeljenost na brojne frakcije je, kao što smo ranije naglasili, isključivo njihovo oslanjanje samo na razum, njihovo nepridržavanje vjerodostojnih tekstova iz Kur'ana i Sunneta i odbijanje da ih slijede bez prethodnog ispitivanja i analiziranja. Razlog za njihovo ovakvo ponašanje treba tražiti u njihovom temeljnom načelu koje glasi: "Svaka mukellef osoba (tj. koja je punodobna, pametna, musliman i zdrava) dužna je slijediti ono do čega je svojim promišljanjem došla." Zato je, po njihovom učenju, dovoljno da se po bilo kom pitanju razlikuje mišljenje učenika od mišljenja svoga učitelja i da učenik bude osnivač nove frakcije. Zbog toga sve te silne frakcije koje smo nabrojali i nisu ništa drugo doli rezultat neslaganja učenika sa svojim učiteljima. Zato ne treba čuditi što Ebū el-Huzejl ima svoju frakciju, njegov učenik en-Nizām koji se sa njim ne slaže svoju i učenik njegova učenika el-Džahiz koji se ni sa svojim učiteljem ni sa učiteljem svoga učitelja nije složio pa je sâm osnovao svoju frakciju. Isto tako, el-Džebāī ima svoju frakciju, ali se sa

njim nije složio ni njegov rođeni sin Ebū Hāšim ʻAbdusselām koji je osnovao svoju itd.

- Isto tako, više je nego očito da su muʻtezilije, pod utjecajem grčke filozofije (*al-falsafa al-yūnāniyya*)*, općenito, i prividne aristotelovske logike (*al-manṭiq aṣ-ṣuwarī al-arisṭī*)*, posebno, vjeru svele na nekoliko racionalističkih problema i logičkih dokaza.

* Islamski učenjaci, svaki u svoje vrijeme, oštro su se suprotstavljali i pobijali muʻtezilijsko učenje. Među njima, istaknutu ulogu su posebno odigrali: Ebū el-Hasan el-Ešʻari, koji je u početku sâm bio muʻtezilija, ali je kasnije napustio njihovu sektu i žestoko ih napao, služeći se njihovim metodama dijalektike (*al-ğidāl*)* i dijaloga (*al-ḥiwār*), zatim Imam Ahmed b. Hanbel koji je dugo vremena, pržen vatrom potpaljenom njihovim smutnjama oko stvorenosti Kur'ana, bio nepokolebljiv i odlučno se suprotstavio njihovim smutnjama.

- Među učenjacima koji su im se sa čvrstim dokazima i izvanrednim metodama suprotstavili, ovdje se mora istaći Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao, koji je njihovo učenje pobio u svojoj vrijednoj knjizi "Odbacivanje mogućnosti o suprotstavljenosti razuma i objave" (*Dar' taʻāruḍ al-ʻaql wa an-naql*). U ovoj knjizi detaljno su, jedno po jedno, izložena njihova mišljenja, ideje i ubjeđenja i na svako od njih dat uvjerljiv odgovor s kojim im je, za sva vremena, začepio usta. Kroz njih je nepobitno dokazao da zdrav razum, ni u kom slučaju, ne može biti u koliziji sa vjerodostojnom predajom.

* U ovoj studiji je na više mjesta spomenuto da su se muʻtezilije u svome razumijevanju i tumačenju teksta Objave, prvenstveno, oslanjale na razum (*al-ʻaql*)*. Da ovo neko ne bi pogrešno shvatio i razumio da je Islam protiv razuma ili da njegov značaj nastoji ograničiti, ovdje je potrebno napomenuti da se Islam obraća sa pozivom da se razum usmjeri u pravcu razmišljanja o stvaranju nebesa i Zemlje, koristi u otkrivanju šta je dobro, a šta zlo itd., kao što je općepoznato i što je, Allah mu se smilovao, navelo ʻAkkāda da napiše knjigu pod naslovom "Razmišljanje je stroga islamska obaveza" (*at-Tafkīr farīḍa islāmiyya*). Prema tome, ovdje se ne radi o osudi razuma, nego muʻtezilija koje su ga upotrijebile tamo gdje ne treba: u pitanjima vezanim za nevidljive stvari (*umūr ġaybiyya*) koja su izvan naših čula spoznaje i o kojima se ne može valjan sud dati na osnovu razuma. Osim toga, oni su svoje odgovore na brojna pitanja izveli na pukim pretpostavkama, tako da dobijeni rezultati nisu uvijek pouzdani, što je, kada se radi o vjeri, nedopustivo. Oni ne bi bili uvijek pouzdani ni danas, kada bi ih neko od nas dobio, po istim metodama dedukcije i razmišljanja koje su oni koristili. Tako su oni npr., na osnovu riječi Uzvišenog *Niko nije kao On* (Aš-Šūrā, 11.), negirali Allahove atribute i time napravili katastrofalnu grešku. Ispravno shvaćanje je da se Allahovi atributi koje je Uzvišeni Sâm za Sebe potvrdio ne smiju negirati. Štaviše, ni u navedenom ajetu ti se atributi ne negiraju, nego se iz njega razumije da svojstva Uzvišenog Allaha nisu kao svojstva Njegovih stvorenja.

Zato su islamski učenjaci polje upotrebe razuma odredili sa nekoliko pravila, od kojih su najvažnija:

- da se razum ne kosi sa vjerodostojnim tekstovima izvora vjere,

- da se razum ne koristi u pitanjima vezanim za nevidljive, gajb stvari, jer se za takva pitanja, kao valjan izvor, može uzeti jedino Objava (*al-waḥy*),

- da se u pitanjima čiji smisao (*ḥikmat*) u potpunosti nije jasan, nad razumom dâ prednost vjerodostojnoj predaji, jer se tu radi o takozvanim "od Boga datim stvarima" (*al-umūr at-tawfīqiyya*).

* To što Islam poštuje razum i podstiče na razmatranje i razmišljanje, bez sumnje, ni u kom slučaju ne znači da mu daje prednost nad vjerodostojnim tekstovima izvora vjerozakona, pogotovu što je razum

podložan promjenama i brojnim utjecajima sa strane. Zbog svega navedenog nije pouzdan kao apsolutni sud za sva pitanja. Poznato je da izvor spoznaje u islamskoj misli čine:

1. čula (*al-ḥawāṣṣ*) i čulima dokučive strane postojećih stvari,

2. razum (*al-'aql*)* i ono do čega se putem čula i opipljivih informacija može doći i provjeriti,

3. objava (*al-waḥy*)* iz Kur'ana i Sunneta kao jedini i sigurni izvor za nevidljive stvari (*al-umūr al-ġaybiyya*) koje se osjetilima ne mogu dokučiti, koje se odnose na budući svijet, ranije slane poslanike i sl.

Iz navedenog se, dakle, vidi da je neophodno da se u razumijevanju šerijatskih tekstova razum i predaja međusobno upotpunjavaju, i to pod uvjetima koje su precizno definirali islamski učenjaci.

Akaidski i idejni korijeni:

Po jednoj predaji, mu'tezilijska ideja o nijekanju Božijih atributa potječe iz temeljnih učenja filozofije judaizma. Po njoj, takve ideje je el-Dža'd b. Dirhem preuzeo od Ebāna b. Sem'āna, Ebān od Tālūta, a Tālūt od svoga dajdže Lubejda b. el-A'sama koji je bio Jevrej.

Po drugoj predaji, el-Džehm b. Safvanove rasprave sa jednom indijskom sektom po imenu sumenije koja je vjerovala u seobu duša umrlih (*et-tanāsuḫ*)* su te koje su ga navele da posumnja u svoju vjeru i počne nijekati Božije atribute.

* Ideje i učenje Juhanna (Ivana) ed-Dimeškija, također, se ubrajaju u jedan od izvora mu'tezilijskog učenja, jer je on bio prvi koji je počeo zagovarati ideje o tome da je Allah obavezan uraditi ono što je bolje, nijekanju vječnih Božijih atributa i slobodi čovjekove volje.

- Ideju o nijekanju Božijeg određenja koja se među mu'tezilijama pojavila od strane Ma'beda el-Džehnija i Gīlāna ed-Dimeškija, po nekima, njih dvojica su preuzela od jednog kršćanina po imenu Ebū Jūnus Sensevija. 'Amr b. 'Ubejd, Vāsil b. 'Atā'ov prijatelj i istomišljenik, ideju o nijekanju Božijeg određenja preuzeo je od Ma'beda el-Džehnija.

- Mu'tezilijsko učenje nastalo je i pod snažnim utjecajem grčkih filozofa (*falāsifa al-yūnān*)*, naročito u učenju o Božijem Biću i Njegovim atributima. Poseban utjecaj na mu'tezilijsko učenje imale su riječi grčkog filozofa Empedokla koji je tvrdio: "Uzvišeni Stvoritelj nije samo Njegova suština. On je čisto znanje, On je čista volja, On je plemenitost, moć, sila, pravednost, dobro i istina, ne u smislu da postoje nekakve sile koje se nazivaju ovim imenima, nego da su one On i On one." (Vidjeti: *al-Milal wa an-niḥal*, Svezak II, str. 58).

Isto tako, na mu'tezilijsko učenje su utjecale i Aristotelove ideje, posebno njegove riječi: "Stvoritelj je sveukupno znanje, sveukupna moć, sveukupni život i sveukupni vid."

Ove Aristotelove ideje preuzeo je mu'tezilijski šejh el-'Allāf i rekao: "Allah zna pomoću znanja, a Njegovo znanje je samo Njegovo Biće. Allah je moćan pomoću moći, a Njegova moć je samo Njegovo Biće. Allah je živ pomoću života, a Njegov život je samo Njegovo Biće.

- Isto tako, en-Nizām je od filozofa-ateista preuzeo ideju o anuliranju dijela koji se ne može dalje dijeliti, a potom na njoj zasnovao svoje učenje o preskakanju ili iznenadnoj pojavnosti (*aṭ-ṭafra*), tj. da jedan predmet može biti u tački (a), zatim se pojaviti u tački (c), a da pri tome ne prođe kroz tačku (b).

Ove njegove izjave su bile toliko čudne da su prešle i u poslovicu: "U čuda ovog svijeta spadaju: en-Nizāmovo preskakanje i el-Eš'arijevo stjecanje." (*inna min 'aǧā'ib ad-dunyā ṭafra an-Niẓām wa kasb al-Aš'arī*).

- En-Nizāmovi istomišljenici Ahmed b. Hābit i el-Fadl el-Hadsī su, pročitavši brojna filozofska djela, pokušali napraviti neku vrstu spoja između filozofije, kršćanstva indijskih učenja i proturati ideje:

1. o tome kako je Mesih (*al-Masīḥ*)* taj pred kojim će ljudi na budućem svijetu polagati račun za svoja djela,

2. o tome kako se Mesih (*al-Masīḥ*)* utjelovio u tijelo, i da je on ta otjelotvorena riječ,

3. o seobi duša umrlih - metempsihozi (*at-tanāsuḫ*)* i

4. o svođenju svega što je u predaji, o viđenju Uzvišenog Allaha na budućem svijetu navedeno, na duhovno viđenje prabitka koji je prvo što je postalo i koji je aktivni razum iz kojeg izviru slike svega postojećeg.

* Kao dokaz da je utjecaj grčke filozofije (*al-falsafa*)* na mu'tezilijsko učenje bio, zaista, snažan, učenjaci kao primjer navode el-Džāhiza, jednog od najplodnijih mu'tezilijskih pisaca i mislilaca. On je pročitao brojna filozofska djela i poprimio njihov način razmišljanja, do te mjere da je mnoge od filozofskih ideja pomiješao sa učenjem Islama i kao takve ih, zahvaljujući svojoj izvanrednoj nadarenosti za retoriku, počeo širiti među svojim pristalicama.

- Ima i onih koji smatraju da mu'tezilijsko učenje svoje korijene vodi iz starih ideja i ideologija iz Iraka, gdje su se po prvi put mu'tezilije i pojavile. Tamo su, naime, u bliskoj prošlosti, egzistirale brojne sekte, od kojih su neke pripadale Kaldejcima, neke Perzijancima, neke kršćanima, neke Jevrejima, a neke medžusijama (*al-maǧūsī*)*. Kada su primili Islam, neki od njih su, zasigurno, sa sobom ponijeli ponešto od svojih starih shvaćanja vjere i kulture.

Mu'tezilijske ideje u naše vrijeme:

* U posljednje vrijeme, nakon što je mu'tezilizam pregazilo vrijeme i gotovo potpuno izumro, neki pisci i mislioci, kroz svoja djela, sve češće pokušavaju ponovo oživjeti njegove ideje, prikazujući ga u sasvim novom ruhu i nazivajući ga novim imenima kao što su: racionalizam (*al-'aqlāniyya*), prosvjetiteljstvo (*at-tanwīr*), reforma (*at-taǧdīd*)*, duhovno oslobađanje (*at-taḥarrur al-fikrī*), napredak (*at-taṭawwur*), savremenost (*al-mu'āṣara*), pokret za vjersko osvješćivanje (*at-tayyār ad-dīnī al-mustanīr*), islamska ljevica (*al-yasār al-islāmī*) itd.

- Ovo stremljenje pod sve jačim utjecajem materijalističkih i racionalističkih ideja sa Zapada, navelo je spomenute pisce i mislioce na to da pokušaju vjerske tekstove objasniti ljudskim razumom. U tom svome pokušaju, oni su, kao i nekada mu'tezilije, pribjegli praksi interpretiranja (*at-ta'wīl*)*. Zatim su po izvorima islamske misli počeli tragati za dokazima koji podržavaju njihova shvaćanja i, naravno, našli ih u mu'tezilijskom učenju, nakon čega su počeli pobijati čuda (*al-mu'ǧizā*)* u njihovom stvarnom, materijalnom smislu. Kud će bolji dokaz za to nego što je šejh Muhammed 'Abduhūov pokušaj da stradanje vlasnika slona (*aṣḥāb al-fīl*) protumači njihovim oboljenjem od ospica (*al-ḥiṣba*) ili boginja (*al-ǧudarī*) koje su donijele ptice (*abābīl*)?

* Najvažniji princip kojeg su ove tzv. nove mu'tezilije preuzele iz nekadašnjeg mu'tezilijskog učenja je da, tobože, razum predstavlja jedini put za dolazak do prave istine, makar se radilo i o istini o nevidljivim stvarima. Drugim riječima, oni su sve ideje i vjerovanje u cjelini podvrgnuli sudu nesavršenog ljudskog razuma.

* Najopasnije što takvo mu'tezilijsko učenje u sebi nosi, jeste pokušaj da se odredbe vjerozakona (*al-aḥkām aš-šar'iyya*) koje su u tekstovima Kur'ana i Sunneta jasne i nedvosmislene, kao što su: propisi o kažnjavanju odmetnika od vjere, obaveznost borbe na Allahovom putu (*al-ǧihād*)*, propisi o kažnjavanju za teške prijestupe, a da ne govorimo o propisima o islamskom odijevanju, višeženstvu, razvodu braka, naslijeđu itd. - još jednom podvrgnu reviziji i da se o svima njima sudi na osnovu razuma. Jasno, razum koji zagovaraju da se po njemu, u svim ovim i drugim aktuelnim pitanjima, sudi je razum zadojen idejama zapadne, neislamske kulture i civilizacije.

* Među pobornike mu'tezilijskih ideja modernog doba u arapskom svijetu se ubrajaju: Sa'd Zaglūl, zagovarač skidanja hidžaba egipatske žene, Kāsim Emīn, pisac

knjiga "Oslobađanje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*) i "Nova žena" (*al-Mar'a al-ğadīda*), Lutfī es-Sejjid, koga su prozvali nadimkom "Profesor generacije" (*ustād al-ğayl*) i Tāhā Husejn koji je dobio nadimak "Dekan arapske književnosti" (*'amīd al-adab al-'arabī*).

Među pobornicima mu'tezilijskih ideja na Indijskom potkontinentu najpoznatiji su: Sir Ahmed Hān koji je plemićku titulu *sir* dobio od engleskih kolonijalista (*al-isti'mār*)*. Tvrdio je da ni Kur'an ni Sunnet nisu temelj vjerozakona, dozvolio upotrebu kamate u sitnim trgovačkim transakcijama, odbacio primjenu kazne kamenovanjem, kazne za razbojništvo i negirao utemeljenost borbe na Božijem putu radi širenja vjere (*ad-dīn*).* Ovo posljednje je učinio sa namjerom da udovolji Englezima kojima je mnogo glavobolje zadavala borba (*al-ğihād*) indijskih muslimana.

- Iza njega je došao njegov učenik Sejjid Emīr 'Alī koji je dozvolio udaju muslimanke za kršćane i jevreje i miješanje muškaraca sa ženama.

- Među takve spadaju i sekularni mislioci za koje se ne zna da su prakticirali bilo šta od Islama. Jedan od takvih je bio Zekī Nedžīb Mahmūd, autor moderne filozofsko-logičke teorije pozitivizma koja ne priznaje nikakve skrivene (gajb) stvari. On smatra da je mu'tezilizam dio kulturnog naslijeđa muslimana i da ga kao takvog treba obnoviti, te da je generacija modernog doba dužna preuzeti svoju ulogu novih mu'tezilija u rješavanju postojećih problema. (Vidi: "Obnova arapske misli" (*Tağdīd al-fikr al-'arabī*), str. 123.)

- Zatim Ahmed Emīn, autor književno-historijskih djela "Zora Islama" (*Fağr al-islām*), "Jutro Islama" (*Ḍuḥā al-islām*) i "Podne Islama" (Ẓuhr *al-islām*) u kojima on oplakuje nestanak nekadašnjeg mu'tezilizma i mu'tezilija, kao da je njihov opstanak bio u interesu Islama. Tako on u svojoj knjizi "Jutro Islama" (*Ḍuḥā al-islām*) veli: "Po mom mišljenju u najveću nesreću koju su muslimani ikada doživjeli spada izumiranje mu'tezilija." (Vidi: "Jutro Islama" (*Ḍuḥā al-islām*), Svezak III, str. 207.)

- Među moderne, još žive, pobornike racionalizma koji se bave propagiranjem Islama i pozivaju na prihvaćanje mu'tezilijske škole (al-manhağ)* racionalizma u razvoju islamskog vjerovanja i vjerozakona spadaju: dr. Muhammed Fethi 'Usmān, autor knjige "Islamska misao i razvoj" (*al-Fikr al-islāmī wa at-taṭawwur*) i dr. Hasan et-Turābī koji se zalaže za osavremenjavanje usuli fikha i veli: "Uspostavljanje propisa Islama u naše vrijeme iziskuje veliko umno naprezanje (*iğtihād 'aqlī kabīr*)*. Niko ne može poreći da se to može postići jedino razumom (*al-'aql*)*. Sloboda donošenja odluka na osnovu razumijevanja (*al-iğtihād*) ne može se odnositi samo na sporedna pitanja, nego se ona mora proširiti i na same temelje. (Vidjeti: "Mu'tezilije između starog i novog doba" (*al-mu'tazila bayna al-qadīm wa al-ḥadīṯ*), str. 138.)

- Postoje i mnogi drugi savremeni islamski mislioci i pisci koji idu istim putem i zagovaraju veću ulogu razuma u donošenju samostalnih rješenja (*al-iğtihād*)*, njegovom razvoju, ocjeni propisa vjerozakona, pa čak i historijskih događaja. Među njima treba spomenuti Fehmija Huvejdija i Muhammeda 'Ammaru, kome pripada najviše zasluga u oživljavanju i odbrani mu'tezilijske baštine. Pored navedenih, među ovakve mislioce spadaju još i Hālid Muhammed Hālid, Muhammed Selim el-'Avā i dr.

Nema sumnje u važnost uloge slobode mišljenja i zdravog razuma u islamskom vjerozakonu (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)*. Međutim, to mora biti u okviru postojećih vjerodostojnih tekstova Kur'ana i Sunneta i na osnovu stvarnih potreba, a ne kao rezultat pritisaka sa strane i vanjskih utjecaja koji ne znaju ni za kakvu granicu. Ukoliko muslimani nastave sa devijacijama u tom pravcu, tj. u pravcu prilagođavanja Islama novim zahtjevima života i utjecajima sa strane, umjesto prilagođavanja svega navedenog zahtjevima Islama i Allahovom putu kome je svaka neistina strana, ma sa koje strane dolazila, to će dovesti do toga da od Islama ostane samo ime, a od vjerozakona samo shema. U tom slučaju sa Islamom bi se desilo isto ono što se desilo i ranijim nebeskim objavama, koje su, zbog

povođenja za prohtjevima i slobodnim mišljenjima, do te mjere iskrivljene da sa svojim prvobitnim učenjem nemaju gotovo nikakve veze.

Iz navedenog se vidi:

- Da je pokret mu'tezilija nastao kao rezultat spajanja učenja pojedinih islamskih mislilaca u prvim stoljećima Islama sa vladajućim filozofskim idejama u zajednicama s kojima su muslimani došli u dodir. Ovaj pokret je bio jedna vrsta reakcije kroz koju se pokušao prikazati Islam i formulirati njegove ideje i načela vjerovanja, na isti onaj način razmišljanja kakav je vladao u stranim učenjima. Učinjeno je to s ciljem odbrane Islama od nevjerstva tih civilizacija i na način kako su to najbolje mogli razumjeti. Međutim, taj kurs je doveo do mnogih nesporazuma i nedopustivih prekoračenja, kakav je, uostalom, i mu'tezilijski slučaj sa nijekanjem Božijih atributa u pokušaju da se dokaže kako Uzvišeni Allah nikome i ničemu od Svojih stvorenja nije sličan.

- Da je sasvim jasno kako su pristalice novih mu'tezilija zapale u iste one pogreške kao i njihovi prethodnici. Naime, rješenja koja nude i trud koji danas ulažu, imaju za cilj prikazivanje Islama u obliku prihvatljivom kod sljedbenika zapadne civilizacije i odbrane njegovog globalnog sistema, želeći time dokazati da tekovine Islama, ako nisu bolje od tekovina zapadne civilizacije, sigurno nisu ni slabije.

Zato je veoma važno naglasiti da potomci moraju učiti iz greški svojih predaka i biti svjesni činjenice da slava Islama i njegova superiornost nad svim ostalim vjerama, leže u njegovom prepoznatljivom putu i jedinstvenom vjerozakonu, kao najmjerodavnijem izvoru po kome se moraju ocjenjivati sve ostale filozofije i civilizacije, i to u okviru učenja Allahove Knjige i Sunneta Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, onako kako su ih, sa svom svojom univerzalnošću i savršenstvom, razumijevali časni preci.

Bibliografija: *al-Milal wa an-niḥal,* li aš-Šahristānī; *al-Farq bayna al-firaq,* li al-Baġdādī; *Maqālāt al-islāmiyyīn,* li al-Aš'arī, *al-Qāḍī 'Abdulğabbār al-Hamadānī,* dr.'Abdulkarīm 'Uṯmān; *Ibn Taymiyya,* li aš-Šayḫ Mūḥammad Abū Zahra; *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql,* li Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya; *al-Bidāya wa an-nihāya,* li Ibn Kaṯīr; *al-Mu'tazila bayna al-qadīm wa al-ḥadīṯ,* li Muḥammad al-'Abda wa aṭ-Ṭāriq 'Abdulhalīm; *Ḍuḥā al-islām,* li Aḥmad Amīn; *Tağdīd al-fikr al-'arabī,* li Zakī Nağīb Maḥmūd; *Dirāsāt fī al-firaq wa al-'aqā'id,* li 'Arafāt 'Abbulḥamīd; *ad-Da'va ilā at-tağdīd fī manhağ an-naqd,* 'Iṣām al-Bašīr (Baḥṯ muqaddam li Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya li nayl risāla ad-duktūra); *'Aqā'id as-salaf,* li 'Alī Sāmī an-Naššār; *Muḥammad 'Ammāra fī mīzān ahl as-sunna wa al-ğamā'a,* Sulaymān b. Ṣāliḥ al-Ḫarāšī; *Ḥiwār hādī' ma'a aš-Šayḫ al-Gazālī,* Salmān b. Fahd al-'Awda; *Manhağ al-madrasa al-'aqliyya al-ḥadīṯa fī at-tafsīr,* dr. Fahd ar-Rūmī; *al-'Aṣriyyūn mu'tazila al-yawm,* Yūsuf Kamāl; *al-'Aṣrāniyya fī ḥayātinā al-iğtimā'iyya,* dr. 'Abdurraḥmān b. Zayd az-Zunaydī; *al-'Aṣrāniyyūn,* Muḥammad Ḥāmid an-Nāṣir; *Dirāsa fī as-sīra,* Muāmmad Sarwar Zayn al-'Ābidīn; *Tanbīh al-anām li muḫālafa Šaltūt al-Islām,* aš-Šayḫ 'Abdullāh b. Yāsīn; *Mafhūm tağdīd ad-dīn,* Bisṭāmī Muḥammad Sa'īd; *Tağdīd uṣūl al-fiqh,* dr. Ḥasan at-Turābī; *Gazw min ad-dāḫil,* Ğamāl Sulṭān; *Mağalla Kulliyya Uṣūl ad-dīn,* Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya; *al-Madrasa al-'aqliyya al-ḥadīṯa wa ṣilatuhā bi al-qadīma,* dr. Nāṣir al-'Aql, al-'adad aṭ-ṭāliṯ, sana 1400. al-Hiğriyya.

6. Zejdije

Definicija:

Od svih šī'ijskih sekti (*firaq aš-šī'a*)* zejdije se po svome učenju smatraju najbližim učenju sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*. Ovo, u prvom redu zato što su se u svom učenju distancirali od pretjerivanja (*ġuluww*)* kojeg se drže šī'ije, sljedbenici dvanaesterice imama (*al-iṯnā 'ašariyya*) i druge šī'ijske sekte. Naziv su dobili po svome osnivaču Zejd b. 'Alī Zejnul'ābidinu koji je formulirao šī'ijsku teoriju o politici i vlasti za koju se borio i na tom putu poginuo.

Smatrao je da je vladavina (*al-imāma*) svakog od trojice pravednih vladara: Ebū Bekra, 'Omera i 'Osmāna valjana i legalna i nikada niko od zejdija nije optužio bilo koga od ashaba za nevjerstvo. Po njihovom učenju je dozvoljeno da vlast vodi neko ko je čestit, čak i u slučaju da postoji neko drugi čestitiji od njega.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Zejdije su dobile naziv po Zejdu b. 'Alī Zejnul'ābidinu b. el-Husejn b. 'Alīju, r.a., (rođen 80/698., umro 122/740. god.) koji je u doba vladavine Hišām b. 'Abdulmelika, u Iraku poveo ši'ijsku pobunu protiv emevija. Na ovu pobunu protiv Emevija podstakli su ga stanovnici Kufe, koji su ga ubrzo napustili i izdali, čim su saznali da se ne odriče Ebū Bekra i 'Omera, r.a., da pri spomenu njihovih imena izgovara *Raḍiyallāu'anhumā* i da ih odbija proklinjati. Tako je bio prisiljen sa samo 500 svojih konjanika sukobiti se sa emevijskom vojskom. Pogođen u ovom sukobu strijelom u glavu, umro je 122/740. godine.

- Često je putovao između Iraka i Šama, prvo, radi stjecanja znanja i drugo, radi povratka prava 'Alījine porodice (*ahl al-bayt*) na vlast (*al-imāma*). Bio je izrazito bogobojazan, pobožan, učen, čestit, iskren, hrabar, ljubak, dostojanstven i dobro upućen u poznavanje Allahove Knjige i Sunneta Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

- Znanje, a posebno predaju hadisa, stekao je od svoga starijeg brata Muhammeda el-Bākira, jednog od dvanaesterice šī'ijskih vođa (*al-a'imma iṯnā 'ašara*).

- Uspostavio je bliske odnose sa Vāsil b. 'Atā'om, vođom mu'tezilija i zajedno sa njim izučavao brojne islamske discipline. Na taj način pao je pod utjecaj Vāsila i njegovih ideja, od kojih je neke unio i u samo zejdijsko učenje. Međutim, neki odbacuju mogućnost da je on bilo šta učio od Vāsila. Drugi, pak, dokazuju postojanje kontakata između njih dvojice, ali odbacuju mogućnost takvog utjecaja.

- Ebū Hanīfa en-Nu'man je bio njegov učenik i od njega, kao svoga učitelja, naučavao brojne islamske discipline.

- Bez obzira na izvjesna rezervirana mišljenja, u njegova djela se ubrajaju "Zbirka o hadisu" (*al-Maǧmū' fī al-ḥadīṯ*) i "Zbirka o fikhu" (*al-Maǧmū' fī al-fiqh)* napisana zajedno u jednom svesku pod nazivom "Velika zbirka" (*al-Maǧmū' al-kabīr*). Oba djela od njega je prenio njegov učenik Ebū Hālid 'Amr b. Hālid el-Vāsitī el-Hāšimī koji je umro u trećoj četvrti drugog stoljeća po Hidžri.

* Njegov sin Jahjā b. Zejd, koji je sa svojim ocem učestvovao u bitkama i koji je uspio pobjeći i skloniti se u Horasan, gdje ga je, ipak, uspjela stići emevijska sablja. Ubijen je 125/742. godine.

* Poslije Jahjāova ubistva, brigu oko sekte preuzeo je Muhammed Ibrāhīm.

- U Medini se pobunio Muhammed b. 'Abdullāh b. el-Hasan b. 'Alī, poznat pod nadimkom "Čista duša" (*an-Nafs az-zakiyya*), pa ga je pogubio tamošnji namjesnik 'Isā b. Māhān.

- Poslije njega se u Basri pobunio njegov brat Ibrāhīm, pa je i on pogubljen po el-Mensurovu naređenju.

* Ahmed b. 'Isā b. Zejd, unuk osnivača sekte zejdija, koji se preselio u Irak i tamo učio od Ebū Hanīfinih učenika. Bio je jedan od onih koji su svojim radom ovaj mezheb (*al-maḏhab*)* obogatili i doprinijeli njegovom daljem razvoju.

* Među istaknute zejdijske učenjake spada el-Kāsim b. Ibrāhīm el-Mursī b. 'Abdullāh b. el-Husejn b. 'Alī b. Ebū Tālib, (rođen 170/786., umro 242/856. godine). Po njemu nose ime kasimije, jedna frakcija sekte zejdija.

* Poslije njega je došao njegov unuk el-Hadī ilā el-Hakk Jahjā b. el-Husejn b. el-Kāsim (rođen 245/859., umro 298/911. godine) kome je povjerena vlast (*al-imāma*) u Jemenu. Poznat je po svojoj borbi protiv

tamošnjih karamitija. Po njemu nose ime hadevije, jedna frakcija sekte zejdija koja je najrasprostranjenija u Jemenu, Hidžazu i njihovoj okolici.

* U planinskim oblastima Dejlem i Džejlan (u Iranu), među zejdijama se pojavio vođa (*al-imām*) koji je vodio porijeklo direktno od el-Husejna, r.a. Njegovo puno ime je Ebū Muhammed el-Hasan b. 'Alī b. el-Hasan b. Zejd b. 'Omer b. el-Husejn b. 'Alī, r.a. Poznat je i pod nadimcima "Veliki Pomagač" (*an-Nāṣir al-kabīr*) i el-Atrūš. Rođen je 230/844., a umro 304/916. godine. U spomenutu oblast otišao je kao misionar Islama po zejdijskom mezhebu. Zahvaljujući njemu tamo je u početku veliki broj stanovništva prihvatio zejdijsku sektu.

* Među najistaknutije zejdijske ličnosti ubraja se i jedan drugi veliki misionar Islama koji potječe iz Taberistana, el-Hasan b. Zejd b. Muhammed b. Ismā'īl b. Zejd b. el-Hasan b. 'Alī, r.a., koji je 250/864. god., osnovao nezavisnu državu južno od Kaspijskog mora.

* Među zejdijskim vođama (*al-a'imma*) potrebno je spomenuti Muhammeda b. Ibrāhīma Tabataba'ija, koji je svoje misionare poslao u Hidžaz, Egipat, Jemen i Basru, zatim još neka istaknuta imena kao što su: Mukātil b. Sulejmān, Muhammed b. Nasr, Ebū el-Fadl b. el-'Amīd i es-Sāhib b. 'Abād. Među istaknute zejdijske ličnosti, sigurno bi se mogli ubrojiti i neki emiri iz buvehijske dinastije

* Zejdije su u Jemenu uspjele preoteti vlast od Turaka, gdje je ustanak protiv njih podigao Imām Jahjā b. Mensūr b. Humejduddīn 1322/1904. godine. Nakon protjerivanja Turaka Jahjā je osnovao samostalnu zejdijsku državu koja je trajala sve do septembra 1962. godine, kada je buknula jemenska revolucija i zbacila s vlasti zejdije. Međutim, Jemen je i danas jako, ako ne i najjače, uporište zejdija.

* Iz sekte zejdija su se izrodile tri njene frakcije, od kojih neke Ebū Bekru i 'Omeru osporavaju pravo dolaska na vlast prije 'Alije, dok druge ne priznaju pravo na vođstvo onome od koga ima neko bolji. To su sljedeće tri frakcije:

- *džārūdije*, pristalice Ebū el-Džārūda Zijāda b. Ebū Zijāda,

- *sālihije*, pristalice el-Hasana b. Sāliha b. Hajja i

- *betrije*, pristalice Kesīra b. en-Nevāa el-Ebtera.

Salihije i betrije su po svome učenju srodne i veoma bliske. Međutim, nijedna od ovih frakcija nema nikakvu značajniju ulogu u savremenoj sekti zejdija.

Ideje i ubjeđenja:

* Zejdije dozvoljavaju da vođa bude svako ko vodi porijeklo preko Fatiminih potomaka, bilo od potomaka Imama el-Hasana ili Imama el-Husejna, r.a.

- Po zejdijskom učenju vođstvo (*al-imāma*) ne mora biti po oporuci, tj. prethodni vođa ne mora ostaviti svoju oporuku za sljedećeg. Drugim riječima, to znači da vođstvo nije nasljedno, nego se zasniva na davanju zakletve na vjernost novom vođi (*al-bay'a*)*. To znači da svako ko od Fatiminih potomaka ispunjava uvjete potrebne za vođstvo (*al-imāma*) može biti vođa.

- Po zejdijskom učenju je dozvoljeno da istovremeno u dva različita kraja bude više od jednog imama.

- Zejdije prihvaćaju mogućnost da vođa može biti neko mimo koga postoji neko još bolji, jer ne postavljaju uvjet da vođa mora biti najbolji od svih ostalih ljudi. Štaviše, muslimanima vođa može biti i onaj ko je samo djelimično podoban za to mjesto uz istovremeno postojanje osobe koja je za to podobnija od njega, ali pod uvjetom da se ovaj prvi za savjete obraća drugom i da postupa po njegovom mišljenju.

* Većina današnjih zejdija[1] priznaju legitimnost Ebū Bekrove i 'Omerove vladavine i ne proklinju ih kako to čine šī'ijske sekte (*firaq aš-šī'a*)*, nego uz spominjanje njihovih imena dodaju *Raḍiyallāhu 'anhumā* (Neka je Allah sa njima zadovoljan!). Isto tako priznaju legitimnost 'Osmānove vladavine, s tim što mu za neke poteze zamjeraju.

* U svome učenju, zejdije u nekim pitanjima naginju mu'tezilijskom shvaćanju, kao što su pitanja u vezi sa učenjem o Biću Božijem i slobodnoj volji u izboru djela. Počinioca velikog grijeha (*al-kabīra*)*, isto kao i mu'tezilije, drže da nije ni vjernik ni nevjernik nego između toga dvoga (*fī manzila bayna al-manzilatayn*).

* Najstrožije odbacuju tesavvuf (islamski misticizam).

* Ne slažu se sa šī'ijama po pitanju privremenog braka (*al-mut'a*) i kao takvog ga smatraju pokuđenim.

* Sa šī'ijama se slažu po pitanju zekata - petine i u slučaju potrebe dozvoljavaju prikrivanje (*at-taqiyya*)*.

* Sa sljedbenicima sunneta i džema'ata se upotpunosti slažu po pitanju obredoslovlja (*al-'ibādāt*) i nasljednog prava (*al-farā'iḍ*) izuzimajući neka sporedna pitanja kao što su:

- riječi *ḥayya 'alā ḫayr al-'amal* ! / "Požuri na najbolje djelo!" koje kao i ši'ije dodaju u ezanu,
- u dženaza-namazu donose pet tekbira,
- u namazu drže ruke spuštanim,
- bajram-namaz se po njima može obavljati i u džema'atu i pojedinačno,
- obavljanje teravih-namaza u džematu smatraju novotarijom,
- odbijaju klanjati za imamom koji se ne ustručava od javnog griješenja i
- abdest po njima ima deset farzova, umjesto četiri koliko je po učenju sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*.

* Vrata donošenja rješenja na osnovu slobodnog mišljenja (*bāb al-iğtihād*)* su otvorena za svakoga ko se želi upustiti u takvo nešto. Ko to nije u stanju, dužan je oponašati drugog, s tim da je, od svih ostalih, najpreče oponašati potomke iz Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*ahl al-bayt*).

* Suprotstavljanje nepravednom vođi koji provodi nasilje je obavezno i kao takvom mu se nije dužno pokoriti.

* Ne tvrde da su njihove vođe (*al-a'imma*) nepogrešivi, niti pretjeruju u njihovom veličanju kao što to čini većina drugih šī'ijskih sekti (*firaq aš-šī'a*)*.

- Međutim, neke od zejdija priznaju nepogrešivost za samo četiri osobe iz Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*ahl al-bayt*) i to za: 'Alīju, Fātimu, el-Ḥasana i el-Husejna, r.a.

* U njihovom učenju nema nikakvog očekivanog Mehdije (*al-Mahdī al-Muntaẓar*).

* Ne priznaju teoriju o promjeni volje (*naẓariyya al-badā'*)* koju je izmislio i uveo el-Muhtār es-Sekafī. Ovo zato što zejdije vjeruju da je znanje kao iskonski Allahov atribut nepromjenjivo i što je sve zapisano u Pomno čuvanoj ploči (*al-lawḥ al-maḥfūẓ*).

* Vjerovanje u Božije određenje (*al-qaḍā' wa al-qadar*)* je obavezno, s tim što čovjek ima slobodnu volju da bude Allahu pokoran ili nepokoran. Time su napravili razliku između volje (*al-irāda*) i želje ili zadovoljstva (*al-maḥabba aw ar-riḍā*). Takvo je mišljenje i vođa (imama) iz Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice.

[1] Prema jednoj predaji koju navodi autor djela *al-Farqu bayn al-firaq* broj Kufljana koji su dali zakletvu na vjernost Zejd b. 'Aliji bio je petnaest hiljada. Međutim, kada su od Zejd b. 'Alija zatražili da se odrekne Ebū Bekra i 'Omera i ovaj to odbio učiniti, okrenuli su se protiv njega i počeli kao i rafidije optuživati Ebū Bekra i 'Omera za nevjerstvo. Uz Zejda je ostalo samo dvije stotine pristalica. U knjizi *Ḍuḥā al-islām* Ahmed Emīn navodi da je Zejd u početku imao četrdeset hiljada pristalica i da su ga svi, osim tri stotine ili još manje, iznevjerili i napustili.

* Izvori dokaza su: Allahova Knjiga, Sunnet Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, analogija (*al-qiyās*)*, zatim opredjeljenje od dva moguća rješenja za ono bolje (*al-istiḥsān*)*, ono što je od opće koristi (*al-maṣāliḥ al-mursala*)* i na kraju razum (*al-'aql*)* u smislu ono za šta zdrav razum smatra da je dobro i lijepo, treba prihvatiti, i obrnuto, ono za šta razum kaže da je loše i ružno, treba odbaciti.

Među zejdijama su izrasli i neki veliki učenjaci koji su kasnije postali sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'*)* i u vjerovanju krenuli stazama časnih predaka (*salafīyū al-manhağ wa al-'aqīda*)* kao što su: Ibn el-Vezīr, Ibn el-Emīri i eš-Ševkānī.

Duhovni i ideološki korijeni:

* Zejdije se, po brojnim pitanjima, pridržavaju istog učenja kao i šī'ije. U prvom redu to se odnosi na: pravo Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*ahl al-bayt*) na vlast (*al-ḫilāfa*)*, davanje prednosti hadisima koje oni prenose nad drugima, oponašanje i izdvajanje petine zekata. Uprkos umjerenosti zejdija u poređenju sa ostalim šī'ijskim sektama, i u njihovu učenju se jasno naziru osnovne crte šī'ijskog učenja.

* Zejdijsko učenje je nastalo i pod utjecajem mu'tezilija, tako da se u njemu mu'tezilizam Vāsil b. 'Atā'a jasno može uočiti. To se posebno odnosi na njihovo poklanjanje tolike pažnje razumu (*al-'aql*)* i pridavanje mu pretjerane važnosti u dokazivanju. U tom smislu, razumu daju presudnu ulogu u razumijevanju vjere, primjeni propisa vjerozakona, ocjeni da li je nešto lijepo ili ružno (*ḥusn al-ašyā' wa qubḥihā*)*, a da ne govorimo u njihovim analizama pitanja determinizma (*al-ğabr*)* i slobode izbora, počiniocu velikog grijeha (*al-kabīra*)* i vječnoj patnji u džehennemskoj vatri.

* Ebū Hanīfa je učio od Zejda, kao što je i Zejdov unuk Ahmed b. 'Isā b. Zejd učio od Ebū Hanīfinih učenika u Iraku. Ove dvije pravne škole, od kojih je prva sunnijska, hanefijska, a druga šī'ijska, zejdijska, jedna pored druge, prvo su se susretale u Iraku, a potom u Transoksaniji, što je sigurno imalo za posljedicu uzajamni utjecaj jedne na drugu.

Raširenost i centri utjecaja:

* Zejdije su imale svoju nezavisnu državu koju je u oblasti Dejlema i Taberistana 250/864. god. osnovao el-Hasan b. Zejd.

* Drugu zejdijsku nezavisnu državu u trećem stoljeću po Hidžri osnovao je el-Hādī ilā el-Hakk u Jemenu.

* Zejdijska sekta se na istoku proširila na obalama Kaspijskog jezera i u oblastima Dejlema, Taberistana i Džejlana, a na zapadu se proširila sve do Hidžaza i Egipta. Ipak, najjače uporište zejdija je Jemen.

Iz navedenog se vidi:

- Da su zejdije od svih ostalih šī'ijskih sekti (*firaq aš-šī'a*)* najumjereniji i da su zbog svojih starih veza sa mu'tezilijama od njih poprimili mnoge ideje i ubjeđenja.

- Da zejdijska škola (*al-maḏhab az-zaydī*)* u obredoslovlju ne izlazi iz okvira propisa ostalih pravnih škola u Islamu (*madāris al-fiqh al-islāmī*)* i da su u tom pogledu razlike između zejdija i sunnija neznatne, i to samo u sporednim, manje bitnim pitanjima.

Bibliografija: *al-Imām Zayd*, Muḥammad Abū Zahra; Dār al-fikr al-'arabī - al-Qāhira; *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya*, Muḥammad Abū Zahra, Dār al-fikr al-'arabī - al-Qāhira; *Tārīḫ al-firaq ez-zejdije*, dr. faḍīla 'Abdurrabb al-Amīr aš-Šāmī, Maṭba'a al-adāb, an-Nağaf - al-'Irāq, 1394/1974.; *Islām bilā maḏāhib*, Muṣṭafā aš-Šak'a - ad-Dār al-Miṣriyya li aṭ-ṭibā'a wa an-našr - Bayrūt; *al-Farq bayna al-firaq*, 'Abdulqādir b. Ṭāhir al-Bağdādī; *al-Fiṣal fī al-Milal wa an-niḥal*, Ibn Ḥazm; *al-Milal wa an-niḥal*, Muḥammad b. 'Abdulkarīm aš-Šahristānī; *Talḫīṣ aš-šāfī*, Abū Ğa'far Muḥammad b. el-Ḥasan aṭ-Ṭūsī; *al-Kāmil fī at-tārīḫ*, 'Izzuddīn Abū el-Ḥasan al-Mulaqqab bi Ibn al-Aṯīr;

7. Eš'arije

Definicija:

Eš'arije (*al-ašā'ira*)* su sljedbenici ortodoksne skolastičke škole u Islamu čiji je osnivač Ebū el-Hasan el-Eš'arī koji se žestoko suprotstavio mu'tezilijskom učenju. U suprotstavljanju svojim protivnicima: mu'tezilijama, filozofima itd., dokazivanju istina vjere (*ḥaqā'iq ad-dīn*)* i odbrani islamskog vjerovanja (*al-'aqīda al-islāmiyya*) onakvog kakvog je zastupao Ibn Kullāb, eš'arije koriste racionalno-intelektualne dokaze i kelam.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Ebū el-Hasan el-Eš'arī, čije je puno ime Ebū el-Hasan 'Alī b. Ismā'īl. Potomak je Ebū Mūsāa el-Eš'arije, r.a. Rođen je u Basri 270/883. god. U svom životu je prošao kroz tri faze duhovnog uzdizanja:

- *Prvu fazu* je proveo pod okriljem Ebū 'Alīja el-Džebā'ija, mu'tezilijskog šejha u svoje vrijeme, od kojeg je učio razne islamske discipline. Kao jedan od njegovih najbližih učenika, stekao je toliko povjerenje svoga šejha da je postao njegovim zamjenikom. Poslije toga, Ebū el-Hasan je neprekidno, punih četrdeset godina, rukovodio mu'tezilijskom sektom.

- *U drugoj fazi* - nakon što se petnaest dana povukao u kuću razmišljajući o pitanjima koja su ga mučila i moleći Allaha da ga uputi i da mu dâ smiraj - pobunio se i okrenuo protiv mu'tezilijske škole mišljenja za koju se toliko dugo borio. Odričući se mu'tezilizma, on je sebi trasirao jedan novi metod tumačenja tekstova islamskih izvora (Kur'ana i Sunneta) i pribjegao principima koji su, po njegovom mišljenju, bili u skladu sa sudom zdravog razuma (*aḥkām al-'aql*)*. U tom je počeo slijediti metod koji je prije njega - u potvrđivanju, putem razuma, sedam Božijih atributa: života, znanja, volje, moći, sluha, vida i govora - koristio 'Abdullāh b. Se'īd b. Kullāb. Što se tiče tekstom Kur'ana iskazanih atributa (*aṣ-ṣifāt al-ḫabariyya*), kao što su: lice (*al-wağh*), ruke (*al-yadayn*), noga (*al-qadam*) i potkoljenica (*as-sāq*), njih je protumačio onako kako se to po njegovom mišljenj[...] uklapa u sud zdravog razuma. Takvog s[...] mišljenja eš'arije još uvijek drže.

U trećoj fazi el-Eš'arī je potvrdio sv[...] Allahove atribute: bez ikakva ulaženja [...] suštinu njihova stvarnog značenja, (*min ġay*[...] *takyīf*)*, bez ikakva njihova pripisivanj[...] bilo kome ili čemu drugom (*bilā tašbīh*)* bez ikakva lišavanja Boga Njegovih atributa (*bilā ta'ṭīl*)*, bez ikakva njihova iskrivljavanja (*bilā taḥrīf*)* i mijenjanja (*walā tabdīl*), t[...] bez bilo kakva njihova poređenja sa atributima bilo koga od Božijih stvorenja (*walā tamṯīl*). U ovoj fazi, el-Eš'arī je napisao svoju poznatu knjigu pod naslovom "Pojašnjenje temelja vjere" (*al-Ibāna 'an uṣūl ad-diyāna*) u kojoj je jasno izložio da je po njemu najispravnije vjerovanje prvih generacija muslimana i da je njihov metod najbolji. Zastavu takvog učenja u to doba nosio je Imam Ahmed b. Hanbel. On se nije zadovoljio samo sa ovim, nego je u odbrani sunneta i objašnjavanju islamskog vjerovanja napisao oko 860 djela. Umro je 324/936 god. i ukopan u Bagdadu. Na njegovu dženazu pozivalo se riječima: "Danas je umro pobornik sunneta!"

* Poslije Ebū el-Hasan el-Eš'arijeve smrti, pod rukovodstvom kasnijih imama (*'alā yad a'imma al-maḏhab*)* koji su jo[...] dograđivali temelje i stubove, eš'arijska škola je prošla kroz više etapa, u kojima je do izražaja došlo neslaganje u mišljenjima i programima o temeljnim učenjima škole. Ovo samo zato što škola, odmah na početku nije postavljena na čvrstom programu i što nije jasno objasnila temelje svoga vjerovanja niti način odnosa prema tekstovima vjerozakona, nego su njeni stavovi i mišljenja u dokazivanju vjerovanja i napadima na mu'tezilije stalno varirali između slaganja sa učenjem prvih generacija i korišćenja ilmu-l-kelama.

U najuočljivije aspekte takvog razvoj[...] spadaju:

- približavanje stavovima [illegible] skolastika (*ahl al-kalām*) i mu'tezilija,

- zalaženje u tesavvuf i [illegible] eš'arijske škole sa njim i

- zalaženje u filozofiju (*al-falsafa*)* i njeno preuzimanje kao sastavni dio svoga učenja.

* Među najznačajnije ličnosti ove škole spadaju:

* El-Kādī Ebū Bekr el-Bākilānī, (rođ. 328/950., umro 403/1013. god.), čije je puno ime Muhammed b. et-Tajjib b. Muhammed b. Dža'fer. Bio je veliki učenjak ilmu-l-kelama. Preradio je i dotjerao el-Eš'arijeve rasprave. Raspravljao je o premisama logičkih dokaza o jednoći Boga (*at-tawḥīd*) i na mnogim mjestima pretjerao, jer premise o kojima je govorio nigdje nisu spomenute ni u Kur'anu ni u Sunnetu. Na kraju je prihvatio učenje prvih generacija muslimana (*maḏhab as-salaf*) i u stvarnosti potvrdio sve Allahove atribute, uključujući i one kao što su: lice, ruke itd., odbacujući istovremeno svaku vrstu njihove interpretacije u prenesenom značenju. Ta svoja shvaćanja izložio je u knjizi "Pripravljanje ranijih generacija i sumiranje dokaza" (*tamhīd al-awā'il wa talḫīṣ ad-dalā'il*). Rođen je u Basri, a najveći dio svoga života i rada proveo je u Bagdadu, gdje je i umro. Buvejhijski sultan 'Adududdevle ga je kao svoga izaslanika poslao bizantijskom caru, na čijim je dvorima u Carigradu, uz lično carevo prisustvo, sa tamošnjim kršćanskim učenjacima vodio žučne rasprave. Autor je brojnih djela od kojih su najpoznatija: "Nadnaravnost Kur'ana" (*I'ǧāz al-Qur'ān*), "Pravednost" (*al-Inṣāf*), "Putevi vođa" (*Manāqib al-a'imma*), "Tananosti govora" (*Daqā'iq al-kalām*) "Vjere i sekte" (*al-Milal wa an-niḥal*), "Pronicljivost" (*al-Istibṣār*), "Pripravljanje ranijih generacija..." (*Tamhīd al-awā'il*) i "Razotkrivanje tajni batinija" (*Kašf asrā al-bāṭiniyya*).

* Ebū Ishāk eš-Šīrāzī, (rođen 393/1003., umro 476/1083. god.). Puno ime mu je Ibrāhīm b. 'Alī b. Jūsuf el-Fīrūzabādī eš-Šīrāzī. Bio je veliki učenjak i čuveni diskutant. Rođen je u Fīruzabadu u Perziji iz koga se kasnije prvo preselio u Šīrāz, a zatim u Basru i na kraju 415/1024. god. u Bagdad. Pokazao je izvanrednu nadarenost za šafijski fikh i dogmatiku (*'ilm al-kalām*)* tako da je u svoje vrijeme bio najveći autoritet kome su se obraćali učenici i muftija za islamski Ummet. Bio je poznat po snažnoj argumentaciji u svojim raspravama i diskusijama (*al-ǧadal wa al-munāẓara*)*. Veliki vezir Nizamu-l-mulk mu je na obali Tigrisa podigao čuvenu medresu Nizamiju u kojoj je predavao i bio njen upravitelj.

Živio je kao skroman i siromašan čovjek, strpljivo podnoseći sve nedaće života. Bio je lijepog ponašanja u društvu, vedra lica, rječit, vješt u diskusiji i dobar pjesnik. Umro je u Bagdadu i dženazu mu je klanjao abbasijski halifa el-Muktedī.

Napisao je sljedeća djela: "Opomena" (*at-Tanbīh*), "Dotjerani vodič u fikh" (*al-Muhaḏḏab fī al-fiqh*), "Razjašnjenje osnova šafijske škole" (*at-Tabṣira fī uṣūl aš-šafi'iyya*), "Generacije islamskih pravnika" (*Ṭabaqāt al-fuqahā'*), "Blistaj o osnovama fikha sa komentarom" (*al-Lam' fī uṣūl al-fiqh va šarḥuhū*), "Kompendij" (*al-Mulaḫḫaṣ*) "Podsjetnik za diskusiju" (*al-Mu'ūna fī al-ǧadal*)

* Ebū Hāmid el-Gazālī, (rođen 450/1058., umro 505/1111. god.). Puno mu je ime Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gazālī et-Tūsī, a nadimak Hudždžetu-l-islām. Rođen je u Taberanu, u kasabi Tūs u Horasanu, gdje je i umro. Putovao je i živio prvo u Nejsaburu, a zatim u Bagdadu, Hidžazu, Šamu i Egiptu, odakle se ponovo vratio u svoje rodno mjesto.

El-Gazālī nije slijedio el-Bākilanijev put u njegovom ugledanju na el-Eš'ariju. Naprotiv, u nekim mišljenjima se sa njim nije slagao, naročito u vezi sa njegovim logičkim premisama u dokazivanju. Napadao je 'ilmu-l-kelam i tvrdio da njegovi dokazi nisu pouzdani ni dovoljni za sigurnu spoznaju (*al-yaqīn*). To je detaljno objasnio u svojim djelima "Izbavitelj sa krivog puta" (*al-Munqiḏ min aḍ-ḍalāl*) i "Razlika između vjerovanja i bezvjerstva" (*at-Tafriqa bayna al-īmān wa az-zandaqa*)* Upuštanje u njega, tj. 'ilmu-l-kelam, je zabranio riječima: "Ako bi licemjerstvo ostavili po strani i bili do kraja iskreni, otvoreno bi morali izjaviti da je upuštanje u ovu disciplinu, najstrožije

zabranjeno (*ḥarām*)." Naginjao je prema tesavvufu i smatrao da je to jedini put za spoznaju. Međutim, pred kraj života, kroz čitanje i analizu Buharijine zbirke vjerodostojnih hadisa (*Ṣaḥīḥ al-Buḫārī*) ponovo se vratio sunnetu.

* Ebū Ishāk el-Isferā'jīnī, (umro 418 /1027. god.). Puno ime mu je Ibrāhīm b. Muhammed b. Ibrāhīm b. Mehrān Ebū Ishāk. Bio je veliki poznavalac islamskog prava (*al-fiqh*) i temeljnih učenja vjere, tako da je zbog toga prozvan nadimkom Ruknuddīn (Stup vjere). To je prvi učenjak islamskog prava koji je dobio takvu titulu. Odrastao je u Isferā'inu, između Nejsabura i Džurdžana u Iranu. Kasnije se preselio u Nejsabur gdje mu je podignuta velika škola u kojoj je predavao. Putovao je u Horasan i neke dijelove Iraka, tako da je postao veoma popularan u tadašnjem islamskom svijetu. Napisao je obimno djelo o 'ilmu-l-kelamu pod naslovom "Zbirka o temeljima vjere i odgovor ateistima" (*al-Ǧāmi' fī uṣūl ad-dīn wa ar-radd 'alā al-mulḥidīn*). Za ovo djelo Ibn Halikān kaže: "Vidio sam ga u pet svezaka." Ebū Ishāk el-Isferā'inī, Allah mu se smilovao, umro je na Dan ašure, 10. muharrema 418/1027. god. u Nejsaburu odakle je prenesen i ukopan u rodnom mjestu u Isferā'jinu. Živio je preko osamdeset godina.

* Imamu-l-haremejn Ebūlme'ālī el-Džuvejnī, (rođen 419/1028., umro 478/1085. god.). Puno ime mu je 'Abdulmelik b. 'Abdullāh b. Jūsuf b. Muhammed el-Džuvejnī. Poznati je šafijski pravnik (*al-faqīh*). Rođen je u gradiću Džuvejn u okolini Nejsabura. Odatle je preselio u Bagdad, zatim Mekku, i nakon četiri godine provedene u Mekki, preselio se u Medinu-Munevveru, gdje je radio kao muftija i muderris. Zatim se vratio u Nejsabur gdje mu je veliki vezir Nizamu-l-mulk podigao školu Nizamijju u kojoj je predavao. Na njegova predavanja dolazili su i veliki učenjaci. Tamo je ostao blizu trideset godina i cijelo to vrijeme nije imao sebi ravna. U Nejsaburu je branio eš'arijsko učenje i zbog toga postao nadaleko veoma popularan. Međutim, pred kraj života se vratio učenju prvih generacija muslimana. U tom smislu, u svojoj poznatoj risali *en-Niẓāmiyya* kaže: "Oni s čijim sam mišljenjem zadovoljan i čije vjerovanje ispoljavam su sljedbenici prvih generacija ovoga Ummeta, zbog nepobitnog dokaza da je konsenzus islamskog Ummeta dokaz (*ḥuǧǧa*)." Ovome ide u prilog i ono što piše u svojoj knjizi "Pomoć narodima u isprepletenosti nepravde" (*Ǧiyāṭ al-umam fī iltiyāṭ aẓ-ẓulm*). Iako je knjiga posvećena oblasti islamskog političkog prava, on u njoj veli: "Smatram da ono što ću sada reći priliči knjizi kao što je ova, a to je da bi vođa (*al-imām*) trebao težiti okupljanju svih ljudi oko onakvog shvaćanja kakvog su imale prve generacije muslimana, prije nego što su se pojavili svakojaki prohtjevi i pomutila mišljenja, jer oni su - neka je sa njima Allah zadovoljan - zabranjivali upuštanje u sve što je nejasno (*al-ǧawāmiḍ*) i udubljivanje u teška pitanja (*al-muškilāt*)."

- U svom komentaru Muslimove zbirke hadisa, el-Kurtubī navodi kako je el-Džuvejni svojim prijateljima imao običaj reći: "Prijatelji, ne upuštajte se u kelam (tj, ilmu-l-kelam), jer da sam znao da će me kelam dovesti tamo gdje je doveo, nikada se u njega ne bih upustio."

Umro je, Allah mu se smilovao, u Nejsaburu. Na dan kada je umro, imao je četiri stotine učenika. Između ostalih, napisao je i sljedeća djela: "Nizamijsko vjerovanje u islamskim temeljima" (*al-'Aqīda an-nizāmiyya fī al-arkān al-islāmiyya*), "Dokaz o osnovama islamskog prava" (*al-Burhān fī uṣūl al-fiqh*), "Krajnji cilj u spoznaji mezheba" (*Nihāya al-maṭlab fī dirāya al-maḏhab*) o šafijskom fikhu i "Sveobuhvatna zbirka o temeljima vjere" (*aš-Šāmil fī uṣūl ad-dīn*).

* El-Imām el-Fahr er-Rāzī, (rođen 544/1150., umro 606/1210. god.). Puno ime mu je Ebū 'Abdullāh Muhammed b. Umer b. Hasan b. el-Husejn et-Tejmī et-Taberistānī er-Rāzī, poznat još i po nadimcima: Fahruddīn, Ibn el-Hatīb, el-Fekīh eš-Šāf'ī. Autor djela *Wafayāt al-a'yān* kaže: "U njegovo vrijeme nije mu bilo ravnog. Neuporediv sa bilo kim iz svog

vremena. U 'ilmu-l-kelamu i logici je nadmašio sve svoje savremenike." U posljednjoj etapi razvoja eš'arijske škole (*al-madhab*)*, kada se 'ilmu-l-kelam isprepleo sa filozofijom (*al-falsafa*)*, bio je njen interpretator. Uz to, autor je univerzalnog načela s kojim je stao na stranu razuma i dao mu prednost nad argumentima vjerozakona. Za njega el-Hafiz b. Hadžer u svome djelu *Lisān al-mīzān* kaže: "Začuđujuće je koliko je bio sumnjičav po pitanjima nekih temeljnih učenja vjere. Tobožnje dokaze protivnika je navodio krajnje precizno, a učenje sljedbenika tradicije krajnje nemarno." (Vidjeti: Svezak IV, str. 426-429). Međutim, kasnije je spoznao nemoć razuma (*'Ağz al-'aql*)*, pa je ostavio oporuku iz koje se vidi da je bio ispravnog vjerovanja. Pred kraj života skrenuo je pažnju na neophodnost slijeđenja puta (*manhağ*)* prvih generacija muslimana (selefa), izjavljujući da je to najsigurniji i najispravniji put. Nakon tolikog raspravljanja i kruženja putevima 'ilmu-l-kelama (*'ilm al-kalām*)* na kraju je rekao: "Dugo sam razmišljao i analizirao sve puteve 'ilmu-l-kelama i sve filozofske škole, i zaključio da ništa od toga ne iscjeljuje bolesnika niti napaja žednog. Došao sam do zaključka da je, ipak, najkraći put, put Kur'ana. Pročitaj dokaze: *Milostivi, koji se na Aršu uzdigao.* (Ṭā-Hā, 5.), zatim: *K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima.* (Fāṭir, 10.), zatim: *Niko nije kao On. On sve čuje i sve vidi.* (Aš-Šūrā, 11.), zatim: *Oni znanjem ne mogu Njega obuhvatiti.* (Ṭā-Hā, 110.). Zatim je na kraju, sa dubokim osjećajem žaljenja i kajanja, izjavio: "Ko iskusi ono što sam ja iskusio, znat će kakva mi je spoznaja." (Vidi: *al-Ḥamawiyya al-kubrā*; Ibn Taymiyya).

U njegova najpoznatija djela iz oblasti 'ilmu-l-kelama spadaju: "Osnova svetosti u 'ilmu-l-kelamu" (*Asās at-taqdīs fī 'ilm al-kalām*), "Komentar poglavlja o teologiji iz Ibn Sīnāovih znakova" (*Šarḥ qism li'lilāhiyyāt min išārāt Ibn Sīnā*), "Jasna bljeskanja u komentaru imena i atributa Uzvišenog Allaha" (*al-Lawāmi' al-bayyināt fī šarḥ asmāillāh ta'ālā wa aṣ-ṣifāt*), "Objašnjenje i dokaz u odgovoru zalutalima" (*al-Bayān wa al-burhān fī ar-radd 'alā ahl az-zayġ wa aḍ-ḍalāl*) i "Dovoljno za razborite" (*Kāfiya al-'uqūl*).

Ideje i ubjeđenja:

Izvori eš'arijskog učenja su: Kur'an i Sunnet, ali po principima učenja 'ilmu-l-kelama, jer u slučaju proturječnosti daju prednost razumu nad tradicijom. Takvo mišljenje nedvosmisleno je iznio er-Rāzī u svome djelu "Osnova svetosti" (*Asās at-taqdīs*) kada je govorio o univerzalnom kanonu eš'arijske škole. Sa njim se slažu el-Āmidī, Ibn Fevrek i drugi eš'arijski učenjaci.

- Eš'arije kao izvor za vjerovanje ne uvažavaju hadise koji se prenose preko samo jedne osobe (*aḥādīṯ al-āḥād*)*, jer kao takvi, po njihovom mišljenju, nisu dovoljni za sigurnu spoznaju. Međutim, oni se mogu upotrijebiti u dokazivanju onih stvari koje se prenose Kur'anom (*masā'il sam'iyyat*) ili u pitanjima u kojima se ne kose sa razumom.

Što se pak tiče hadisa prenesenih neraskidivim lancem više od jednog prenosioca (*al-mutawātir*)*, njih treba obavezno protumačiti i ako je potrebno shvatiti u prenesenom značenju. Očito je da je ovakvo njihovo učenje u suprotnosti sa shvaćanjem časnih predaka prvih generacija muslimana i onih koji slijede njihov put, tim prije kada se zasigurno zna da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u cilju obznanjivanja i širenja Islama, kao svoje izaslanike slao pojedince, kao što je bio slučaj sa Mu'azom, r.a., koga je poslao u Jemen. Osim toga, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je jasno rekao: "Allah blagoslovio čovjeka koji čuje ono što sam rekao, pa to zapamti, shvati i prenese onako kako je čuo!"[1] (Hadis) Dokaz za to su i mnogi drugi hadisi, kao što je npr. hadis o promjeni Kible.

- Neki od sljedbenika eš'arijskog učenja, kao što su sufije el-Gazālī i el-Džāmī, kao izvor svojih učenja uzimaju otkrovenje (*al-kašf*)* i osjećanje (*aḍ-ḍawq*) i

[1] Ebu Davud (3660) i Tirmizi (5658) i kaže da je hasen-sahih.

daju im prednost nad tekstom (*an-naṣṣ*), a u slučaju potrebe pribjegavaju i interpretaciji teksta kako bi ga doveli u sklad sa otkrovenjem. Ovu vrstu spoznaje smatraju bogomdatim znanjem (*al-'ilm al-ladunī*), pribjegavajući sufijskom načelu "Moje mi srce prenosi od mog Gospodara." To je jasno objašnjeno u el-Gazālijevu djelu *ar-Risāla al-laduniyya min maǧmū'a al-quṣūr al-'awāli* (Vidi: Svezak I, str.114-118) i djelu *Kubrā al-yaqīniyyāt* od Muhammeda Se'īda Ramadāna el-Būtija (Vidi: *el-Ihdā'* str. 32-35). Više je nego očito da je ovakvo mišljenje neosnovano i u suprotnosti sa načinom shvaćanja (*al-manhaǧ*)* sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*. U suprotnom, kakav bi onda bio smisao slanja poslanika i objavljivanja Knjiga.

* Shodno izvorima iz kojih crpe svoje učenje, eš'arije temelje vjerovanja (*uṣūl al-'aqīda*) dijele na tri vrste:

- One čiji je izvor isključivo razum (*al-'aql*)*, a takvih je većina, među njima i Božiji atributi. Zato oni atribute koji se mogu spoznati razumom i nazivaju odrednicom "racionalni" (*al-'aqliyya*). Ova vrsta temelja vjerovanja, po njima, se dokazuje isključivo razumom bez osvrtanja na tekst objave (*al-waḥy*)*. Ostale, atribute (*ṣifāt ḫabariyya*) na koje upućuje Kur'an i Sunnet, oni interpretiraju u prenesenom značenju.

- One čiji su izvori, zajedno, i razum i tradicija (*al-'aql wa an-naql*) kao što je viđenje Allaha na Sudnjem danu. Ovo, ne ulazeći u određena neslaganja među eš'arijama i po ovom pitanju.

- One čiji je izvor jedino tradicija, kao što su nevidljive stvari vezane za onaj svijet o kojima se samo čulo, poput: kaburske patnje, Sirat-ćuprije, vage na Sudnjem danu itd. o kojima razum ne može suditi.

Prema tome, eš'arije u dokazivanju Božijih atributa za sud uzimaju razum, u dokazivanju nevidljivih stvari vezanih za onaj svijet razum smatraju beskorisnim, a u dokazivanju viđenja Allaha, razum koriste ravnopravno sa tradicijom. Za razliku od njihovog ovakvog mišljenja, kod sljedbenika sunneta i džema'ata između razuma i tradicije u osnovi nema nikakve oprečnosti, niti čas davanja prednosti razumu, a čas njegova zanemarivanja, nego se uvijek i u svim pitanjima prednost daje tradiciji nad razumom.

* Eš'arije se ne slažu sa sljedbenicima prvih generacija muslimana u načinu njihova dokazivanja postojanja Uzvišenog Allaha. Umjesto toga, oni su se složili sa filozofima i mutekellimima (učenjacima 'ilmu-l-kelama) i prihvatili njihov način u dokazivanju postojanja Uzvišenog Allaha. Oni tako kažu: "Ovaj kosmos je stvoren i mora imati svoga Stvoritelja, koji je oduvijek. Onaj ko je oduvijek mora biti drugačiji od svega što je stvoreno, a onaj ko je drugačiji od svega što je stvoreno ne može biti ni tvar ni tijelo, niti imati stranu ni mjesto." Na osnovu ovakvog naglabanja izveli su mnoštvo pogrešnih zaključaka koji su - u nastojanju da pobiju tvrdnju da je svijet oduvijek i mogućnost da ono što je postalo bude dio onog što je bez postanka - imali za posljedicu da zaniječu pojedine Božije atribute kao što su: zadovoljstvo (*ar-riḍā*), ljutnja (*al-ġaḍab*), uzdizanje nad Aršom (*al-istiwā'*) itd. Za razliku od njih, prve generacije muslimana su u svom dokazivanju postojanja Uzvišenog Stvoritelja slijedile metod Kur'ana.

* Vjerovanje u jednoću Uzvišenog Allaha (*at-tawḥīd*) po eš'arijama znači negiranje postojanja dva ili više bogova, negiranje diobe, sastavljenosti i rastavljenosti, tj. negiranje sastavljene ili rastavljene količine. U tom smislu oni kažu; "Allah je po Svome Biću Jedan i nema Svoga dijela, po Svojim atributima Jedan i Sebi nikoga slična, po Svojim djelima Jedan i nema nikakva sudruga." Zato su *el-Ilāh* (Bog) protumačili kao Stvoritelj (*al-Ḫāliq*) ili Onaj koji je kadar iz ničega stvoriti (*al-Qādir 'alā al-iḫtirā'*). Zanegirali su atribute: lice, ruke i oko, jer oni po njima upućuju na sastavne dijelove, što je veliko odudaranje od onoga kako tevhid shvaćaju sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*. Takvim svojim shvaćanjem tevhida eš'arije potvrđuju da je Uzvišeni Allah Stvoritelj i

Gospodar svega postojećeg (*ar-rubūbiyya*), ali ne i Njegovu božanstvenost (*al-ulūhiyya*). Uz to neke od Njegovih atributa interpretiraju u prenesenom značenju.

Prema tome, eš'arije se u svome shvaćanju tevhida ne slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, jer sljedbenici sunneta i džema'ata smatraju da tevhid, kao prva i osnovna obaveza svakog vjernika, podrazumijeva vjerovanje u jednoću Allaha, kako u pogledu Njegova rububijjeta i uluhijjeta, tako i u pogledu jednoće Njegovih imena i atributa, i to onako kako je to Sâm Allah za Sebe potvrdio i kako je to za Njega potvrdio Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uz istovremeno negiranje svega što je Allah o Sebi negirao i što je o Njemu negirao Njegov Poslanik, bez ikakva iskrivljavanja (*taḥrīf*)*, lišavanja (*ta'ṭīl*)*, poređenja (*tamṯīl*)* ili pitanja "kako" (*takyīf*)*.

- Po eš'arijama, prva čovjekova obaveza, kada postane mukellef (tj. punoljetan, musliman, slobodan, zdrav itd.), je da dobro razmisli (*an-naẓar*) ili da, bar, naumi da razmišlja (*al-qaṣd ilā an-naẓar*), pa tek onda da vjeruje, jer po njima prirodom urođena spoznaja nije dovoljna. Među sobom se ne slažu o tome kakvo je vjerovanje onoga ko prije povjeruje nego razmisli. Jedni smatraju da je takav grešnik, a drugi da je nevjernik.

- Za razliku od eš'arija, sljedbenici sunneta i džema'ata smatraju da je, kada postane mukellef, prva čovjekova obaveza da odmah Uzvišenom Allahu, koji nema nikakva sudruga, i nikome više, počne robovati i samo u Njegovu božanstvenost vjerovati, jer tako nalažu dokazi iz Kur'ana, Sunneta i idžmā'a (*al-iğmā'*)*, a da je spoznaja Uzvišenog Allaha nešto što je u čovjeku po prirodi urođeno.

- Eš'arije vjeruju u preneseno značenje atributa na koje ukazuju Kur'an i Sunnet[1] (*aṣ-ṣīfāt al-ḫabariyya*) kao što su: lice, ruke, oko, desnica, stopalo, prsti i atributi uzvišenosti (*al-'uluww*) i uzdizanja (*al-istiwā'*). Među kasnijim eš'arijama ima i onih koji značenje navedenih atributa prepuštaju Uzvišenom Allahu, i da je to obaveza koju nalaže vjerovanje da je Allah čist od svakog nesavršenstva (*at-tanzīh*). Eš'arije ne samo da u prenesenom značenju interpretiraju (*at-ta'wīl*)* ajete u kojima su spomenuti atributi, nego sve više i ostale tekstove, uključujući i većinu tekstova koji govore o vjerovanju (*al-īmān*), naročito u vezi sa potvrdom da se ono povećava i smanjuje. Isti je slučaj i sa tekstovima koji govore o nepogrešivosti vjerovjesnika. Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata sve tekstove vjerozakona potvrđuju, bez ikakve njihove interpretacije u prenesenom značenju - u smislu da ih ne iskrivljuju, niti njihovo značenje prepuštaju (*at-tafwīḍ*)* Allahu - bez obzira da li se odnose na atribute ili na nešto drugo.

* Eš'arije u svome vjerovanju stoje između murdžija (*al-murği'a*)* koje smatraju da je za ispravno vjerovanje dovoljno izgovoriti riječi kelimei-šehadeta bez djela kao praktične potvrde takvog vjerovanja, i između džehmija (*al-ğahmiyya*)* koje smatraju da je za ispravno vjerovanje dovoljna njegova potvrda srcem. Štaviše, jedan od savremenika šejh Hasan Ejjub smatra da je onaj ko vjerovanje potvrdi srcem kod Allaha spašen, čak i u slučaju da i ne izgovori riječi kelimei-šehadeta. (Vidi: *Tabsīṭ al-'aqā'id al-islāmiyya*, str. 29-32.) Takvom mišljenju naginje i el-Būṭī (Vidi: *Kubrā al-yaqīniyyāt*, str. 196.) Ovo je u suprotnosti sa učenjem sljedbenika sunneta i džema'ata koji kažu da vjerovanje (*al-īmān*) u sebi podrazumijeva riječi, djela i uvjerenje, i u suprotnosti sa mnogobrojnim tekstovima Kur'ana u koje spada i sljedeći ajet: *Misle li oni koji čine zla djela da ćemo s njima postupiti jednako kao sa onima koji vjeruju i dobra djela čine, da će im život i smrt biti isti? Kako loše rasuđuju!* (Al-Ğāṯiya, 21.)

Prema tome, kada bi bilo kao što oni misle, i sâm Iblis bi bio spašen džehennemske vatre, jer je i on u sebi, srcem, potvrdio da vjeruje, kao i Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, amidža Ebū

[1] Aṣ-ṣifātu al-ḫabariyya su atributi koji se spominju u Kur'anu i Sunnetu a koji ne spadaju u atribute na koje, po eš'arijama, ukazuje razum. (op. recen.)

Tālib, i ne bi bilo potrebe da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, toliko insistira na izgovaranju riječi kelimei-šehadeta i potvrde jezikom i djelima da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik itd.

* Isto tako, eš'arije su krajnje neodređeni i u svome mišljenju o tome ko se sve može smatrati nevjernikom (*at-takfīr*)*, pa čas tvrde da nikoga ne smatraju nevjernikom, čas da nevjernikom smatraju onoga ko smatra njih, čas govore o stvarima koje za sobom povlače nevjerstvo i novotarije, a čas o stvarima koje ne povlače. Tako npr. smatraju nevjernikom onoga ko potvrđuje da je Allah visoko Svojim Bićem (*al-uluww*) ili onoga ko doslovno (u vanjskom značenju) shvaća pojedine tekstove Kur'ana i Sunneta, jer kažu: "Shvaćanje tekstova po njihovom vanjskom značenju spada u temelje nevjerstva."

Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* smatraju da je proglašavanje nekoga nevjernikom isključivo Allahovo pravo, te da se takvim imenom može zvati samo onaj ko ga po propisima vjerozakona zaslužuje, te da se ne treba kolebati u nazivanju takvim imenom onoga čije se nevjerstvo, ispunjenjem svih uvjeta i prestankom svih smetnji za takvo nešto, nedvosmisleno dokaže.

* Eš'arije smatraju da Kur'an nije Allahov govor u pravom smislu (*'alā al-ḥaqīqa*) nego Njegov duhovni govor (*kalāmullāh an-nafsī*), te da su sve (nebeske) Knjige, uključujući i Kur'an, stvorene. U tom smislu, autor djela *al-Ğawhara* - u svom bezuspješnom pokušaju da pomiri učenje sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, s jedne, i mu'tezilija s druge strane - kaže: "Za Kur'an se ne može reći da je stvoren, osim (radi poučavanja) (*maqām at-ta'līm*)." Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata vjeruju da Allahov govor nije stvoren i da Uzvišeni Allah govori govorom koji čuju meleki i za koji se sigurno zna da su ga čuli Džibril i Musa, a.s., te da će ga na Sudnjem danu čuti sva Allahova stvorenja. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: *Ako te neki od mnogobožaca zamoli za zaštitu, ti ga zaštiti da bi saslušao Allahove riječi.* (At-Tawba, 6.).

* Po eš'arijama vjerovanje (*al-īmān*) i pokornost (*aṭ-ṭā'a*) se postižu uz Allahovu pomoć, a u nevjerstvo (*al-kufr*)* i nepokornost (*al-ma'ṣiya*) se zapada zbog ostavljanja na cjedilu i izostanka Njegove pomoći. Po Eš'arijevu mišljenju Božija pomoć (*at-tawfīq*) je davanje sposobnosti za pokornost, a izostanak pomoći (*al-ḫuḏlān*) davanje sposobnosti za nepokornost. Po nekim Eš'arijevim sljedbenicima "Božija pomoć je olakšavanje načina da se učini dobro, a izostanak Njegove pomoći, obrnuto."

* Sve što postoji trebalo bi da se može vidjeti. Uzvišeni Allah postoji i trebalo bi da se, kad-tad, mogne vidjeti. U Kur'anu je spomenuto da će ga vjernici vidjeti na onome svijetu. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: *Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati.* (Al-Qiyâma, 22.-23.) Međutim, eš'arije ne dozvoljavaju mogućnost da se pod spomenutim viđenjem podrazumijevaju: strana, mjesto, oblik, susret i kontakt, jer je to po njima apsurdno, čime oni, zapravo, negiraju Allahovu uzdignutost (da je iznad stvorenja-*uluww*), stranu, pa čak i samo Njegovo viđenje. U svom objašnjenju viđenja, er-Rāzī se približava shvaćanju mu'tezilija i smatra da se pod tim misli na dodatno spoznajno otkrovenje.

* Dokaze o vjerovjesništvu (*an-nubuwwa*)* eš'arije svode na čuda (*al-mu'ğizāt*)*, tj. čuda koja su natprirodne pojave, čime se u tom pogledu približavaju učenju mu'tezilija, iako se od njih razlikuju u načinu njihovog dokazivanja istinitosti vjerovjesnika. Za razliku od njih, ogromna većina učenjaka sljedbenika tradicije (sunneta) smatra da su dokazi vjerovjesništva (*an-nubuwwa*)* mnogobrojni i da među njih, između ostalog, spadaju i čuda (*al-mu'ğizāt*).

* Eš'arije vjeruju da je **počinilac** velikog grijeha (*al-kabīra*)* **koji sa ovoga** svijeta ode bez pokajanja, **prepušten Allahovom** sudu koji mu, iz Svoje **milosti, ako bude**

htio, može oprostiti, ili Vjerovjesnikovom (*an-nabiyy*)*, sallallahu alejhi ve sellem, zauzimanju za njega (*aš-šafā'a*). U tom pogledu eš'arije se slažu sa učenjem (*al-madhab*)* sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*.

* Eš'arije vjeruju da čovjekova moć (*qudra*) nema nikakva utjecaja na ono što je sudbinom određeno da će se desiti, niti na kvalitativne osobenosti onoga što će se desiti, te da se sve odvija po unaprijed određenom Allahovom zakonu. Prema tome, zato što je nastalo po Božijem određenju, djelo je po stvaranju (*ḫalqan*) Allahovo, a po stjecanju (*kasban*) čovjekovo zato što se dešava u skladu s njegovom moći. Istraživači su ovu Eš'arijevu teoriju o "stjecanju" (*al-kasb*) ubrojali u jednu od mnogobrojnih apsurdnosti 'ilmu-l-kelama tako da je zbog svoje tajnovitosti i nejasnoće prešla u poslovicu "Tajnovitiji od el-Eš'arijeva stjecanja" (*Aḫfā min kasb al-Aš'arī*). Eš'arijev učenik Imam al-Haremejn je napustio ovo njegovo mišljenje i složio se sa učenjem sljedbenika sunneta i džema'ata. Štaviše, u svome djelu *al-Ibāna* i sam Eš'ari je odustao od ovoga svoga mišljenja.

* Eš'arije niječu potrebu navođenja mudrosti i objašnjavanja uzroka apsolutno svih Allahovih djela. Međutim, oni, istovremeno, kažu da je Allah svakom vjerovjesniku dao čuda (*mu'ǧizāt*) radi dokazivanja da je on, zaista, vjerovjesnik. Na taj način oni dolaze u proturječnost između onoga što nazivaju nijekanjem mudrosti i svrsishodnosti s jedne i između Allahova potvrđivanja Poslanika (*ar-rasūl*)*, sallallahu alejhi ve sellem, sa nadnaravnim čudima (*al-mu'ǧizāt*) da bi se između njega i proroka podvukla razlika s druge strane.

* Eš'arije se u svom učenju slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata po pitanju vjerovanja u stvari vezane za berzah i onaj svijet, kao što su: ponovno proživljenje nakon smrti i okupljanje na Sudnjem danu (*al-ḥašr wa an-našr*), vaga, Sirat-ćuprija, zauzimanje, Džennet, Džehennem itd., jer su to stvari o kojima je obavijestio istinoljubivi Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i jer ih podržavaju tekstovi Kur'ana i Sunneta. Zato su ove stvari i svrstali u onu grupu pitanja u koja se vjeruje na osnovu onoga što se o njima iz tekstova objave samo čuje.

* Isto tako, eš'arije se sa njima (tj. sljedbenicima sunneta i džema'ata) slažu i po pitanju drugova Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, redoslijedu dolaska na vlast četverice prvih halifa, te u svome vjerovanju da su svi njihovi međusobni nesporazumi bili usljed grešaka i samostalnog mišljenja. Zbog svega toga, ne dozvoljavaju nikakvo prigovaranje niti bilo kakvo vrijeđanje bilo koga od njih, jer vrijeđanje može biti samo: ili nevjerstvo, ili novotarija, ili grijeh. Vjeruju da pravo na hilafet (vlast) imaju oni koji vode porijeklo iz plemena Kurejš, da je dozvoljeno klanjati za svakim imamom, bio on dobročinitelj ili grešnik, te da nije dozvoljeno ustajati protiv nepravednih vođa (*a'imma al-ǧūr*). Pored ovoga, treba napomenuti da se eš'arije slažu sa sljedbenicima tradicije (sunneta) u pitanjima vezanim za obrede (*al'ibādāt*) i međusobne odnose (*al-mu'āmalāt*).

* Pored toga što se žestoko suprotstavio mu'tezilijama i, u pobijanju njihovih sumnji, pribjegao korišćenju istih njihovih 'ilmu-l-kelamskih metoda, el-Eš'arī se suprotstavio i učenju filozofa, karamita, batinija (*al-bāṭniyya*)*, rafidija (*ar-rawāfiḍ*)* i ostalim sljedbenicima pokvarenih prohtjeva i zalutalih frakcija.

* U svom djelu "Pojašnjenje temelja vjere" (*al-Ibāna 'an uṣūl ad-diyāna*), najvjerovatnije i posljednjem djelu koje je napisao,[1] el-Eš'arī odustaje od mnogih svojih mišljenja koja je temeljio na 'ilmu-l-kelamu i u potvrdi Allahovih atributa i njihovom neinterpretiranju staje uz mišljenje

[1] To potvrđuju: el-Hāfiz b. 'Asākir u svome djelu *Tabyin kiḏb al-muftari* na str. 136. i el-Hāfiz el-Bejhekī u svojoj knjizi *al-I'tiqād*, na str. 96. i 109. Pored toga, to potvrđuje i nekoliko ozbiljnih studija koje su na ovu temu napisali brojni istraživači. Među njima spomenut ćemo studije pod naslovom *al-Maḏāhib al-islamiyya* od el-Bervija (Vidi str, 518.) i *Muqaddima al-ibāna* od Feukijje Muhammeda (Vidi str. 27.)

sljedbenika prvih generacija muslimana. U tom smislu on kaže: "Riječi koje izgovaramo i vjera koju ispovijedamo je pridržavanje Knjige našeg Uzvišenog Gospodara, Sunneta našeg Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i onoga što se od ashaba, tabi'īna i imama hadisa prenosi. Mi se toga čvrsto držimo. Zatim mišljenja Ebū 'Abdullāha Ahmeda b. Muhammeda b. Hanbela - Allah ozario njegovo lice, visoko uzdigao njegov položaj i obilato ga za njegov trud nagradio - suprotstavljajući se svakom drugom oprečnom mišljenju, jer je on čestiti Imam i savršeni vođa preko koga je Allah pokazao istinu i odgnao zablude sumnjičavih, neka se Allah smiluje velikom, slavnom, uvaženom i čestitom Imamu!"

* Iako je u vjerskom životu islamskog svijeta Eš'arijeva škola mišljenja još uvijek dominantna, ona je, kako kaže Šejh Ebū Hasan en-Nedevī: "Izgubila svoju nekadašnju živost i ideološku aktivnost i u posljednje vrijeme, sa pojavom znakova oronulosti i zamora, naglo smanjila svoju produktivnost." Zašto?

- Zato što je val oponašanja i slijepog slijeđenja zapljusnuo učenike ove škole do te mjere da je 'ilmu-l-kelam postao, gotovo, jedina njihova disciplina koja se s generacije na generaciju prenosi bez uvođenja ikakvih novína u načinu njegova izučavanja.

- Zato što su u 'ilmu-l-kelam uvedeni filozofski (*al-falsafa*)* termini i filozofski način dokazivanja, što se, s obzirom da ne vode apsolutno sigurnoj spoznaji, negativno odrazilo na razvoj islamske misli. Poslije toga, zbog utjecaja filozofije na nju (uprkos tome što to njeni sljedbenici ne priznaju), eš'arijska škola nije više onako kako treba predstavljala metod sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*. Čak i za samog Gazaliju koji je u svojoj knjizi "Zabluda filozofa" (*Tahāfut al-falāsifa*) žestoko napao filozofe, njegov učenik el-Kādī b. el-'Arebī kaže: "Naš šejh Ebū Hāmid bio se uvukao u same stomake filozofa. Kasnije je iz njih htio izaći, ali nije mogao."

- Imam Ibn Tejmijja suprotstavio se svim islamskim školama za koje je smatrao da su skrenule sa linije Kur'ana i Sunneta, uključujući među njima i eš'arije, posebno one iz kasnog perioda. Učinio je to u svojoj knjizi "Odstranjivanje proturječnosti između razuma i tradicije" (*Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql*) u kojoj je opovrgnuo njihova 'ilmu-l-kelamska shvaćanja, objasnio njihove pogreške i dokazao da je metod Kur'ana i Sunneta jedini sigurni metod spoznaje suštine učenja o Jednom Bogu (*at-tawḥīd*), Njegovim atributima i ostalim pitanjima vjerovanja.

Akaidski i idejni korijeni:

* Kao što smo, u shvaćanjima Ebū el-Hasana el-Eš'arija u drugoj njegovoj fazi, vidjeli, islamsko vjerovanje onakvo kakvo je u Kur'anu i Sunnetu, po metodu Ibn Kullaba, je osnov u njegovim 'ilmu-l-kelamskim razmišljanjima koja se podudaraju sa sudom razuma (*al-'aql*)*.

* Imami eš'arijske škole, poslije Ebū el-Hasana el-Eš'arije potpali su pod utjecaj nekih od džehmijskih (*al-ğahmiyya*)* ideja i shvaćanja u vezi sa irdžaom[1] (*al-irğā'*)* i lišavanjem (*at-ta'ṭīl*)*, kao i pod utjecaj mu'tezilija i filozofa u negiranju nekih atributa, iskrivljavanju (*taḥrīf*)* tekstova, negiranju atributa visine (*al-'uluww*) i antropomorfnih atributa[2] (*aṣ-ṣifāt al-ḫabariyya*). Isto tako, oni su po pitanju Božijeg određenja (*al-qadar*)* potpali pod utjecaj determinizma (*al-ğabriyya*)*.

* Gore navedeno ne znači da eš'arije istovremeno nisu bili i pod utjecajem učenja sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* u pitanjima u kojima su se sa njima slagali.

---

[1] Vjerovanje sekte murdžija da djela ne ulaze u iman.

[2] Allahova svojstva o kojima smo obaviješteni Kur'anom i Sunnetom kao što su ruka, lice, oči, stopalo i sl.

Raširenost i centri utjecaja:

Učenje Eš'arijeve škole (*al-madhab*)* najviše se proširilo u doba vladavine velikog vezira Nizāmu-l-mulka koji je u vjerovanju i sâm bio eš'arija i čovjek čija se riječ u čitavoj seldžučkoj imperiji slušala. U njegovo doba eš'arijska škola akaida bila je gotovo i službena škola koja je uživala podršku i zaštitu države.

Širenju eš'arijske škole akaida znatno su doprinijele škole "Nizamije" u Bagdadu i Nejsaburu kojima su upravljali pioniri eš'arijskog učenja. Škola "Nizamija" u Bagdadu (*al-madrasa an-niẓāmiyya*) u to doba bila je najveći islamski univerzitet u cijelom tadašnjem islamskom svijetu. Eš'arijsko učenje prihvatili su i radili na njegovom širenju muvehhidaski vladar Mehdī b. Tūmert, zatim Nūruddīn Mahmūd Zenkī i Sultān Salāhuddīn el-Ejjūbī. Pored njih, eš'arijsko učenje prihvatila je i većina islamskih učenjaka, a posebno islamski pravnici šafijskog i malikijskog mezheba, pogotovo oni iz kasnijeg perioda. Zbog svega navedenog, eš'arijska škola akaida proširila se širom islamskog svijeta. Ova akaidska škola još je i dan-danas ubjedljivo najdominantnija u većini islamskih zemalja gdje imaju svoje mnogobrojne škole i univerzitete.

Iz navedenog se vidi:

- Da su eš'arije islamska akaidsko-'ilmu-l-kelamska škola koja se pripisuje drugoj fazi Ebū el-Hasana el-Eš'arije u kojoj se počeo suprotstavljati mu'tezilijama i pozivati na pridržavanje Kur'ana i Sunneta na način kako je to zastupao Ibn Kullab. Ova škola razumom (*bi al-'aql*)* dokazuje samo sedam Božijih atributa i to: život (*al-ḥaya*), znanje (*al-'ilm*), moć (*al-qudra*), volju (*al-irāda*), sluh (*as-sam'*), vid (*al-baṣar*) i govor (*al-kalām*). O jednom atributu, i to vječnom životu (*al-baqā'*) postoji neslaganje, dok atribute koji su vezani za Allahovu volju (*ar-riḍā*), ljutnja (*al-ġaḍab*), radovanje (*al-faraḥ*), dolaženje (*al-maǧī'*) i silaženje (*an-nuzūl*) negiraju. Što se, pak, tiče antropomorfnih atributa (*aṣ-ṣifāt al-ḫabariyya*), oni ih: ili interpretiraju u prenesenom značenju ili njihovo značenje prepuštaju Uzvišenom Allahu.

- Da eš'arije iz kasnog perioda ove škole zastupaju i neka mišljenja koja odudaraju od učenja sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*. Tim i sličnim mišljenjima se suprotstavio Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja, naročito onima koji se odnose na polje vjerovanja, potvrđujući da je način na koji su Kur'an i Sunnet shvaćali i razumijevali časni preci iz ranih generacija Islama, jedini sigurni način spoznaje i dolaska do pravog smisla učenja o vjerovanju u Jednog Allaha (*at-tawḥīd*), Njegove atribute i ostalo što se pod pojmovima vjerovanje (*al-'aqīda*) i vjera (*ad-dīn*) podrazumijeva.

- Da, općenito uzevši, eš'arijska škola akaida pripada učenju sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)* za razliku od haridžija (*al-ḫawāriǧ*), šī'ija (*aš-šī'a*)* i mu'tezilija (*al-mu'tazila*).

- Da su eš'arije, a naročito prve eš'arije iz Iraka, kao što su: Ebū el-Hasan el-Eš'arī, el-Bāhilī, Ibn Mudžāhid, el-Bākilāni itd., bliži sunnetu i istini od filozofa, mu'tezilija, pa čak i horasanskih eš'arija, kakav je npr. bio Ebū Bekr b. Fevrek, i da im se mora odati dužna zahvalnost za njihove stavove u odbrani tradicije i istine od nastranih učenja batinija (*al-bāṭiniyya*)*, rafidija (*ar-rāfiḍa*)* i filozofa (*al-falāsifa*). Oni su imali svake pohvale vrijednu ulogu, ne samo u razotkrivanju batinija i raskrinkavanju njihovih tajni, nego i u otupljivanju moći mu'tezilija i džehmija (*al-ǧahmiyya*)*.

- Da su eš'arije, kako kaže Šejh Ibn Tejmijja, odigrale dvostruko pozitivnu ulogu "jednu što je njihovo učenje bilo u skladu sa sunnetom i hadisom i drugu što su se, dokazujući proturječnost njihovih argumenata, žestoko suprotstavili svima čije je učenje bilo u suprotnosti sa sunnetom i hadisom." On dalje nastavlja i kaže: "Ima i onih koji im prigovaraju da su u svome 'ilmu-l-kelamu uveli izvjesne inovacije (*al-bida'*)* i nepotrebno puko naklapanje (*al-bāṭil*), a najbolje su stvari one koje su umjerene." (Vidi: Dar' at-ta'āruḍ, Svezak II, str. 102.-103.). U svome djelu *an-Nubuwwât* on kaže: "...jer, ako su nešto u svome mišljenju i pogriješili, nakon što su se prethodno svim silama trudili da dođu do najboljeg rješenja

(*al-iğtihād*), to im je oprošteno." (Vidi: str. 220). I konačno, u svome djelu *Dar' at-ta'āruḍ* on kaže: "Svakome od ovih duguje se velika zahvalnost za njegov trud u podupiranju Islama i suprotstavljanju onima koji su se suprotstavljali onome što je donio Allahov Poslanik. Zato neka im je još jednom hvala za sav njihov trud i rad u okviru pokornosti Allahu i Njegovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i za pokazivanje pravog znanja... iako niko od ovih, pa ni onih koji su od njih bolji, nije pošteđen pogrešaka u pojedinim pitanjima." (Vidi: Dar' at-ta'āruḍ, Svezak VIII, str. 275).

Bibliografija:

a) *Izvori eš'arijske škole akaida*: *Asās at-taqdīs*, Faḫruddīn ar-Rāzī; *aš-Šāmil*, Imām al-Ḥaramayn Abū al-Ma'ālī al-Ğuwaynī; *al-Iršād ilā qawāṭi' al-adilla fī uṣūl al-i'tiqād*, Imām al-Ḥaramayn Abū al-Ma'ālī al-Ğuwaynī; *ar-Risāla al-laduniyya min mağmū'a al-Quṣūr al-Awālī*, Abū Ḥāmid al-Gazālī; *al-Inṣāf fīmā yağūz al-i'tiqāduhū wa lā yağūz al-ğahl bihī*, al-Qāḍī Abū Muḥammad b. aṭ-Ṭayyib al-Bāqilānī; *Lam' al-adilla fī qawā'd 'aqā'id ahl as-sunna wa al-ğamā'a*, Abū al-Ma'ālī al-Ğuwaynī; *Šarḥ al-Bāğūrī 'alā al-ğawhara*, al-Bāğūrī; *Tabsīṭ al-'aqā'id al-islāmiyya*, Ḥasan Ayyūb; *Allāh ğalla ğalāluhū*, Sa'īd Ḥawā; *Arkān al-īmān*, Vehbi Sulaymān Gāwğī; *Kubrā al-yāqīniyyāt*, Muḥammad Sa'īd Ramaḍān al-Būṭī;

b) *Ostali izvori*: *al-Ibāna fī uṣūl ad-diyāna*, Abū al-Ḥasan al-Aš'arī; *Maqālāt al-islāmiyyīn wā iḫtilāf al-muṣallīn*, Abū al-Ḥasan al-Aš'arī; *Šarḥ uṣūl i'tiqād ahl as-sunna wa al-ğamā'a*, Abū al-Qāsim Hibatullāh b. al-Ḥusayn b. Manṣūr aṭ-Ṭabarī al-Lālkānī; *Siyar a'lām an-nubalā'*, aḍ-Ḍahabī; *Dar' at-ta'āruḍ al-'aql wa an-naql*, Ibn Taymiyya; *al-'Aqīda at-tadmuriyya*, Ibn Taymiyya; *al'Aqīda al-aṣfhāniyya*, Ibn Taymiyya; *al'Aqīda al-wāṣiṭiyya*, Ibn Taymiyya; *aṣ-Ṣifāt al-ilāhiyya fī al-kitāb wa as-sunna an-nabawiyya*, dr. Muḥammad Amān b. 'Alī al-Ğāmī; *Manhağ al-Ašā'ira fī al-'aqīda*, Safar al-Ḥawālī; *Mawqif Ibn Taymiyya min al-Ašā'ira*, dr. 'Abdurraḥmān Ṣāliḥ al-Maḥmūd; *Manhağ ahl as-sunna wa al-ğamā'a wa manhağ al-Ašā'ira*, Ḫālid b. 'Abdullaṭīf b. Muḥammad Nūr.

8. Maturidije

Definicija:

Maturidije (*al-māturīdiyya*) su sljedbenici ortodoksne skolastičke škole u Islamu čiji je osnivač bio Ebū Mensūr el-Māturīdī. Zasnovana je na korišćenju racionalnih dokaza i 'ilmu-l-kelamske argumentacije u pobijanju svojih protivnika: mu'tezilija, džehmija (*al-ğahmiyya*)* i drugih, u cilju dokazivanja istina vjere (*ḥaqā'iq ad-dīn*) i islamskog vjerovanja (*al-'aqīda al-islāmiyya*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Maturidije su, kao teološka škola 'ilmu-l-kelama, prošle kroz nekoliko faza svoga razvoja. Ovo ime dobila je, tek, nakon smrti svoga osnivača, isto kao i eš'arijska škola, koja se proširila, tek, nakon smrti Ebū el-Hasana el-Eš'arije. Razvoj maturidijske škole može se, ukratko, podijeliti u sljedeće četiri faze:

* *Fazu utemeljenja* (od ... do 333/945. god.) poznatu po žučnim raspravama sa mu'tezilijama. Pečat ovom periodu dao je:

- *Ebū Mensūr el-Māturīdī* (umro 333/945. god). Njegovo puno ime je Muhammed b. Muhammed b. Mahmūd el-Māturīdī es-Semerkandī. Nadimak el-Māturīdī dobio je po mjestu rođenja Māturīd, u blizini Semerkanda u Transoksaniji. Ne zna se tačno godina njegova rođenja. Isto tako, ne zna se gotovo ništa o njegovu djetinjstvu, jer izvori koji ga spominju šturo govore o njegovu životu, ne spominjući ni ko su mu bili učitelji, ni pod čijim se utjecajem školovao. Šture su vijesti i o njegovim učiteljima. Jedan od rijetkih koji se spominje je Nusajr (po nekima Nasr) b. Jahjā el-Belhī od kojeg je naučavao islamsko pravo hanefijskog mezheba (*'ulūm al-fiqh*) i skolastičku teologiju (*'ulūm al-kalām*)*.

- Maturidije i njihovi simpatizeri dali su mu više nadimaka, po čemu se vidi da je kod njih bio cijenjen i uživao veliki ugled. Najpoznatiji su mu nadimci *Imām al-hudā* (Vođa pravog puta) i *Imām al-mutakallimīn* (Vođa učenjaka 'ilmu-l-kelama).

'Abdullāh el-Merā'ī u svojoj knjizi pod naslovom *al-Fatḥ al-mubīn fī ṭabaqāt al-uṣūliyyīn* kaže: "Ebū Mensūr je bio učenjak snažnih argumenata, sjajan u raspravi sa protivnicima, izvanredan branitelj vjerovanja muslimana i žestoki napadač sumnjičavosti ateista..." (Vidi: svezak I, str. 193.-194.). Šejh Ebū el-Hasan en-Nedevī u svojoj knjizi *Riğāl al-fikr wa ad-da'wa* za njega kaže; "Bio je vrhunski poznavalac svega što je ljudska misao dala. Odlikovao se oštroumnošću, genijalnošću, bistrinom i upućenošću u razne znanstvene discipline." (Vidi: str. 139.). U svojoj drugoj knjizi pod naslovom *Tārīḫ ad-da'wa wa al-'azīma* on mu je davao prednost i nad Šejhom Ebū el-Hasanom el-Eš'arijom. (Vidi: Svezak I, str. 114.-115.).

- Ebū Mensūr el-Māturīdī bio je savremenik Ebū el-Hasana el-Eš'arije i svjedok žestokog sukoba između sljedbenika tradicije (*ahl as-sunna*) i 'ilmu-l-kelama (*ahl al-kalām*), mu'tezilija i ostalih. U tim napadima na mu'tezilije i ostale protivnike, učestvovao je i sâm el-Māturīdī, ali na drugačiji način (*minhāğ*)* od onoga na koji je na njih napadao el-Eš'ari. Iako su ti njihovi napadi imali slične rezultate, historijski izvori ne spominju da su se njih dvojica ikada sreli niti da je između njih postojala razmjena bilo kakvih informacija, pa čak ni knjiga.

- Ebū Mensūr el-Māturīdī - Allah mu se smilovao - je umro 333/945. god. i pokopan je u Semerkandu. Napisao je brojna djela iz oblasti usuli-fikha (*uṣūl al-fiqh*) i tefsira. Među njegova najpoznatija pisana djela spada djelo pod naslovom *Ta'wīlāt ahl as-sunna* ili *Ta'wīlāt al-Qur'ān* u kome je tumačio kur'anske tekstove, s posebnim osvrtom na ajete u kojima se govori o Allahovim atributima koje je, po ugledu na džehmije (*ğahmiyya*)*, interpretirao u prenesenom značenju. Iz oblasti 'ilmu-l-kelama mu je najpoznatije djelo *Kitāb at-tawḥīd* u kome je iznio svoje 'ilmu-l-kelamske teorije i objasnio svoje shvaćanje najvažnijih pitanja vezanih za vjerovanje (*al-masā'il al-i'tiqādiyya*). Pod izrazom *at-tawḥīd* u spomenutom djelu podrazumijevao je jednoću Stvoritelja (*tavḥīd al-ḫāliqiyya*), jednoću Gospodara (*tavḥīd ar-rubūbiyya*) i djelimično jednoću imena i atributa (*tawḥīd al-asmā' wa aṣ-ṣifāt*) i to, i ovdje po ugledu na džehmije, uz lišavanje mnogih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, pod izlikom dokazivanja da je Allah slobodan od svakog nesavršenstva (*at-tanzīh*)* i negiranja Njegovog poređenja sa bilo kim ili čim od Njegovih stvorenja (*at-tašbīh*)*, čime je postupio drugačije nego što su postupali časni preci. Njemu se pripisuje i jedan komentar na Ebū Hanīfino akaidsko djelo *al-Fiqh al-akbar*[1]. U pobijanju mu'tezilija, napisao je djelo *Radd al-uṣūl al-ḫamsa*, u pobijanju rafidija (*ar-rawāfiḍ*)* *Radd kitāb al-amāma liba'ḍ ar-rawāfiḍ* te u pobijanju karamita *ar-Radd 'alā furū' maḏhab al-qarāmiṭa*.

* *Drugu fazu ili fazu formiranja*: (od 333/945. do 500/1106. god.) koja je bila obilježena pečatom Māturīdijevih učenika i onih koji su, poslije njega, bili pod njihovim utjecajem. U tom periodu su se maturidije i formirale kao zasebna akaidska škola. Ona se prvo pojavila u Semerkandu, gdje su njeni sljedbenici radili na širenju ideja svoga prvog šejha i imama - utemeljivača, branili njegove ideje i pisali djela, slijedeći u fikhu mezheb Imama Ebū Hanīfe. Zbog toga se, više nego u drugim, u tim oblastima maturidijsko učenje tako rano i proširilo. Među najistaknutija imena maturidijske škole toga vremena spadaju: Ebū el-Kāsim Ishāk b. Muhammed b. Ismā'īl el-Hakīm es-

---

[1] Sporno je da li je, zaista, autor ovog komentara el-Maturidi, tim prije što ni izvori koji ga spominju niti katalozi autora ne upućuju na el-Maturidija kao autora. Njegovo autorstvo spomenute knjige pobijaju brojni istraživači i orijentalisti, među njima i A.J. Wensinck u svojoj knjizi *The Muslim Creed* na str. 122. i 13., kao i Šejh Muhammed Ebū Zehre u svojoj knjizi *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya* na str. 175.-176. Osvrćući se na el-Maturidija, el-Kevserī u uvodu svoje knjige *al-'Ālim wa al-muta'allim* navodi da se više primjeraka spomenute knjige u rukopisu nalazi u Egipatskoj nacionalnoj biblioteci "Dār al-kutub al-miṣriyya" u kojima se ona nedvosmisleno pripisuje Ebū el-Lejsu Nasru b. Muhammedu b. Ahmedu, poznatom semerkandskom pravniku (*al-faqīh as-samarqandī*). Na to upućuje i navod sa str. 25. spomenutog djela, gdje doslovno stoji: "yaqūl al-mu'allif: Qāla al-faqīh Abū al-Lāyṯ, raḥimahullāh...

Semerkandī (umro 342/953. god.), zbog svojih mnogobrojnih mudrosti i vazova, poznat pod nadimkom Ebū el-Kāsim el-Hakīm i Ebū Muhammed 'Abdulkerīm b. Mūsā b. 'Isā el-Pazdevī (umro 390/1000. god.).

* Zatim je uslijedio nastavak prethodne faze u kojoj najistaknutija imena maturidija predstavljaju:

- Ebū el-Jusr el-Pazdevī, (rođen 421 /1030., umro 493/1100. god.). Puno ime mu je Muhammed b. Muhammed b. el-Husejn b. 'Abdulkerīm. Nadimak *Pazdevī* po mjestu koje se zove *Pazdeva* ili *Pazda*. Pored ovoga, poznat je i pod nadimkom el-Kādī es-Sadr, koji je dobio po tome što je poslije svoga starijeg brata 'Alija el-Pazdevīja preuzeo ulogu šejha hanefijskog mezheba.

- Ebū el-Jusr el-Pazdevī je islamske discipline učio od svoga oca, a ovaj opet od svoga djeda 'Abdulkerīma, koji je bio učenik Ebū Mensūr el-Māturīdīje. Izučavao je filozofska djela el-Kindīja i drugih filozofa, kao i djela mu'tezilijskih autora kao što su bili: el-Džebā'ī, el-Ka'bī, en-Nizām itd. Kasnije je, u vezi sa tim knjigama, izjavio: "Nije dozvoljeno ni dodirnuti ili pogledati u takve knjige, kako se ne bi pojavila sumnja i došlo do slabljenja vjerovanja." Ipak, nigdje nije spomenuo da ih je dodirivati novotarija (*al-bid'a*)*. Pored spomenutog, pročitao je i bio dobro upoznat sa el-Eš'arijevim djelima i izjavio da ih je, nakon upoznavanja sa određenim greškama u njima, dozvoljeno čitati. Također je bio dobro upoznat sa el-Māturīdijevim djelima *at-Ta'wīlāt* i *at-Tawḥīd*. Budući da mu se el-Māturīdijevo djelo *at-Tawḥīd* u pojedinim svojim dijelovima učinilo zamršeno, preopširno i loše raspoređeno, uzeo je pa ga preradio, dotjerao i, uz određene svoje dodatke, pojasnio u svome djelu pod naslovom *Uṣūl ad-dīn*.

- Šejh Ebū el-Jusr el-Pazdevī imao je mnogo svojih učenika. Među njima su najpoznatiji: njegov sin el-Kādī Ebū el-Me'ālī Ahmed, Nedžmuddīn 'Umer b. Muhammed en-Nesefī, autor djela *al-'Aqā'id an-Nasafiyya* i drugi.

- Ebū el-Jusr el-Pazdevī - Allah mu se smilovao - umro je u Buhari 9. redžeba 493/1100. god.

* *Treću fazu* (od 500/1106., do 700 /1301. god.) koja je obilježena brojnim pisanim djelima i utemeljenjem učenja maturidijske škole akaida. U ovoj fazi napisana su mnogobrojna djela i kompletirana argumentacija maturidijske škole akaida. U najznačajnije ličnosti ove faze razvoja spadaju:

- Ebū el-Mu'īn en-Nesefī (rođen 438 /1046., umro 508/1114. god.). Puno ime mu je Mejmūn b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid en-Nesefī el-Makhūlī. Nadimak *en-Nesefī* dobio je po rodnom Nesefu, svojevremeno velikom gradu između Amurdarije i Semerkanda, a *el-Makhūlī* po imenu svoga pradjeda. Međutim, nadimak po mjestu mu je ostao poznatiji nego po pradjedu. Osim ovih, poznat je i po nadimku *Sayf al-ḥaqq wa ad-dīn* (Sablja istine i dina).

Iako se Ebū el-Mu'īn en-Nesefī ubraja među najpoznatije maturidijske učenjake, niko ko spominje njegovu biografiju ne navodi nijednog od njegovih učitelja i šejhova, niti kako je, gdje i od koga stjecao znanje. Dr. Fethullāh Hulejf o njemu kaže: "Imam Ebū el-Mu'īn en-Nesefī se ubraja među najznačajnije ličnosti koje su pomogle maturidijskoj školi da postane ono što jeste. Ono što među eš'arijama predstavljaju el-Bākilānī i el-Gazālī, među maturidijama predstavlja en-Nesefī. Među njegova najvažnija djela spada knjiga pod naslovom *Tabṣira al-adilla* koja se poslije el-Māturīdijeva djela *at-Tawḥīd* smatra najvažnijim izvorom maturidijskog učenja. Štaviše, ono je kao izvor obimnije i iscrpnije i od samog el-Māturīdijeva *at-Tawḥīda* tako da je to apsolutno najopširniji izvor maturidijskog učenja. Sam autor je napravio skraćenu preradu spomenutog djela i nazvao ga *at-Tamhīd*. Također je napisao i sažeto djelo *Baḥr al-kalām* u kome se obrađuju pitanja iz oblasti 'ilmu-l-kelama."

Ebū el-Mu'īn en-Nesefī - Allah mu se smilovao - je umro 25. zu-l-hidždžeta 508/1114. god. u sedamdesetoj godini života.

- Nedžmuddīn 'Umer en-Nesefī (rođen 462/1070., umro 537/1142. god.). Puno mu je ime Ebū Hafs Nedžmuddīn 'Umer b. Muhammed b. Ahmed b. Ismā'īl... b. Lukmān el-Hanefī en-Nesefī es-Semerkandī. Ima više nadimaka od kojih mu je najpoznatiji Nedžmuddin. Rođen je u Nesefu 461. ili 462. godine.

- Imao je mnogo učitelja, po nekima preko 500, među kojima su bili najpoznatiji: Ebū el-Jusr el-Pazdevī i 'Abdullāh b. 'Alī b. 'Isā en-Nesefī. On je, također, bio učitelj mnogim učenicima. Napisao je preko stotinu djela od kojih su najpoznatija: enciklopedijsko djelo *Mağma' al-'ulūm*, tefsir Kur'ana *at-Taysīr fī tafsīr al-Qur'ān*, komentar Buharijine zbirke hadisa *an-Nağāḥ fī šarḥ kitāb aḫbār aṣ-ṣiḥāḥ*, te poznato akaidsko djelo *al-'Aqā'id an-Nasafiyya* koje se smatra jednim od najvažnijih učenja maturidijske škole akaida. To je, zapravo, skraćena prerada djela *Tabṣira al-adilla* koje je napisao Ebū el-Mu'īn en-Nesefī. Osvrćući se na Nedžmuddīn 'Umer en-Nesefījevu biografiju, es-Sem'ānī kaže: "Bio je čestit i solidan imam. Pisao je djela iz oblasti tefsira i hadisa... Kada sam posjetio Semerkand nabavio sam više njegovih djela. Čitajući ih, primijetio sam da u njima ima mnoštvo pogrešnih i neosnovanih pretpostavki, pa sam zaključio da je i on bio jedan od onih koji je volio hadis, ali nije imao dara za njegovo razumijevanje."

Nedžmuddīn 'Umer en-Nesefī - Allah mu se smilovao - je umro u Semerkandu uoči četvrtka 12. džumade-l-ula 537/1142. god.

* *Četvrtu fazu*, ili fazu širenja (od 700/1301., do 1300/1883. god.). Ovo je najznačajnija faza širenja maturidijske škole akaida i u njoj je ono dostiglo svoj vrhunac, u prvom redu zahvaljujući pomoći koju su joj pružali sultani Osmanskog carstva. U ovom periodu, maturidijsko učenje proširilo se na istim područjima na kojima i Osmansko carstvo, i na istoku i na zapadu, kako u arapskim, tako i nearapskim zemljama, Indiji, Turskoj, Perziji i Rumeliji. U ovom periodu pojavila su se mnogobrojna slavna pera, poput el-Kemāl b. el-Hemmāma, autora djela *al-Musāyara fī al-'aqā'id al-munğiya fī al-āḫira* koje se još i danas izučava na nekim islamskim univerzitetima. Ovaj period je bio obilježen bogatom spisateljskom aktivnošću, posebno u oblasti 'ilmu-l-kelama. U njemu su nastala mnogobrojna originalna djela (*al-mutūn*), komentari na njih (*aš-šurūḥ*), komentari na komentare (*aš-šurūḥ 'alā aš-šurūḥ*) i glose na komentare (al-ḥawāšī *'alā aš-šurūḥ*).

Još i danas na Indijskom potkontinentu postoje škole koje svoje programe zasnivaju na maturidijskom učenju. Među njima su najpoznatije:

- *Dīvebendska i nedevijska škola* (*Madrasa Dīwaband wa an-Nadawiyya*). Dīvebendska škola je osnovana 1283/1886. god. Polaže posebnu pažnju izučavanju djela iz oblasti hadisa, kako onih originalnih, tako i njihovih komentara. Otuda se među divebendijama pojavilo dosta imama u tradicionalnim i racionalnim znanostima (*a'imma fī al-'ulūm an-naqliyya wa al-'aqliyya*). Međutim, svi su oni čiste sufije i kod mnogih od njih preovladavaju mnogobrojne novotarije, posebno u odnosu prema mezarima. To najbolje potvrđuje jedna od najpoznatijih divebendijskih knjiga o vjerovanju, pod naslovom *al-Muhannad 'alā al-mufannad* iz pera jednog od njihovih imama po imenu Šejh Halīl Ahmed es-Sehārnfūri.

- Od ove škole se mnogo ne razlikuje ni *nedevijska škola* (*al-Madrasa an-Nadawiyya*) čiji je program zasnovan na maturidijskom akaidu.

- *Bareillijska škola* (*Madrasa al-Barīlawī*), osnovana 1272/1856. godine. Nazvana je po bareillijskom lideru Ahmed Ridā Hān el-Afgāniji el-Hanefiji el-Māturidiji, es-Sufi poznatom još i pod nadimkom 'Abdulmustafa, umro 1340/1921. god. (porijeklom iz grada Bareilly u Indiji). U učenju bareillijske škole zagovaraju se pojedine novotarije koje predstavljaju otvoreni širk, kao što je, recimo, propagiranje obožavanja mezara umrlih. Pored navedenog ova škola ispoljava žestoko neprijateljstvo prema divebendijama i optužuju za nevjerstvo (*takfīr*)*, ne samo njih, nego i sljedbenike tradicije (*ahl as-sunna*)*.

- *Kevserijska škola*, osnovana 1296 1879. god. Naziv je dobila po šejhu Muhammedu Zāhidu el-Kevseriji el-Čerkesiji el-Hanefiji el-Māturidiji (umro 1371/1952. god.). U učenju ove škole iznose se teške optužbe, vrijeđanja, pa čak i proklinjanja najpoznatijih islamskih učenjaka, dok nekima pripisuju utjelovljenje i antropomorfizam. Sljedbenici ove škole mnoga od najpoznatijih djela časnih predaka, kao što su djela *at-Tawḥīd*, *al-Ibāna*, *aš-Šarī'a aṣ-Ṣifāt al-'Uluww* i druga čiji su autori imami tradicije (*a'imma as-sunna*) proglašavaju paganskim (*waṭaniyya*)* a njihovim autorima pripisuju utjelovljenje (*at-taǧsīm*)* i antropomorfizam (*at-tašbīh*)*. Pored toga u njihovom učenju je naglašeno izražena sklonost novotarijama (*al-bida'*)*, višeboštvu (*aš-širkiyyāt*)*, tesavvufu i veličanju mezara umrlih, sve pod plaštom traženja Božije milosti putem posrednika (*taḥta sitār at-tawassul*). Vidi: *Ta'līqāt al-Kawṯarī 'alā Kitāb al-asmā' wa aṣ-ṣifāt* od el-Bejhekija i knjigu *Maqālāt al-Kawṯarī*.

Najvažnije ideje i ubjeđenja:

S obzirom na izvore na kojima zasnivaju svoje učenje, maturidije temelje vjere (*uṣūl ad-dīn*) dijele prema izvorima na:

- *al-ilāhiyyāt* ili (*al-'aqliyyāt*) tj. sve ono što se u prvom redu može dokazati razumom (*al-'aql*)*, pa tek onda objavom. U to spada vjerovanje samo u Jednog Allaha i njegove atribute (*at-tawḥīd wa aṣ-ṣifāt*) i

- *aš-šar'iyyāt* ili (*as-sam'iyyāt*) tj. stvari koje su za razum prihvatljive, ali se njim ne mogu ni dokazati niti pobiti kao što su: vjerovjesništva (*an-nubuwwāt*), kaburska patnja i stvari vezane za onaj svijet, s tim da neki vjerovjesništva (*an-nubuwwāt*) svrstavaju u prvu grupu, tj. u *al-'aqliyyāt*.

U ovakvoj podjeli je više nego očito neslaganje sa metodom sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)* kod kojih su izvori učenja isključivo Kur'an, Sunnet i konsenzus mišljenja ashaba (*iǧmā'*)*. Osim toga, sa metodom sljedbenika sunneta i džema'ata je u suprotnosti i ovakva maturidijska podjela temelja vjere (*uṣūl ad-dīn*) na *al-'aqliyyāt* i *as-sam'iyyāt* koja je u osnovi pogrešno postavljena na temeljima filozofskog naglabanja da su vjerski tekstovi (*nuṣūṣ ad-dīn*)* u oprečnosti sa razumom. To je maturidije navelo da pokušaju zauzeti nekakav središnji put između razuma i tradicije, što ih je, opet, primoralo da razum uvedu na pogrešno mjesto koje nije njegovo polje djelovanja. Sve je to imalo za posljedicu da izvedu pogrešne zaključke koji se sučeljavaju sa vjerozakonom, pa su pribjegli: ili, njihovom interpretiranju u prenesenom značenju (*at-ta'wīl*)* i na pripisivanje znanja o njihovom smislu samo Allahu (*at-tafwīḍ*)*. Za razliku od njih, kod sljedbenika sunneta i džema'ata nema nikakve oprečnosti između zdrava razuma i vjerodostojne tradicije (predaje).

* Na osnovu gornje podjele, njihov stav prema tradicionalnim dokazima u pitanjima vezanim za *al-ilāhiyyāt* (ili *al-'aqliyyāt*) je sljedeći:

- ukoliko se radi o dokazima iz teksta Kur'ana ili mutevatir predajom prenesenog sunneta (*as-sunna al-mutawātira*)* koji, po njihovom mišljenju, kao apsolutno potvrđeni tekstovi, apsolutno dokazuju određeno pitanje, tj. ukoliko su prihvatljivi razumu i ukoliko se ne kose sa njihovim shvaćanjem, oni ih u potvrđivanju vjerovanja navode kao dokaze. Međutim, ukoliko su takvi tekstovi apsolutno potvrđeni, ali su, po njihovom mišljenju, kao dokazi hipotetični, tj. u oprečnosti sa njihovim shvaćanjem, onda kao takvi ne mogu poslužiti kao siguran dokaz. Zbog toga oni pribjegavaju: ili njihovoj interpretaciji u prenesenom značenju, kako bi ih uskladili sa racionalnim dokazima, ili jednostavno znanje o njihovom smislu pripisuju Uzvišenom Allahu. Međutim, s obzirom na to da nemaju jasno izgrađeno pravilo kada će takve tekstove interpretirati u prenesenom značenju (*at-ta'wīl*)*, a kada znanje o njihovom pravom smislu pripisati Allahu (*at-tafwīḍ*)*, i tu su često neodređeni, tako jedni daju prednost interpretaciji nad pripisivanjem znanja o njihovom smislu Allahu, drugi obrnuto, treći, istovremeno, dozvoljavaju i jedno i drugo, dok četvrti smatraju da se interpretacija odnosi na one

koji su vješti logici i dedukciji, a pripisivanje znanja o njihovom smislu Allahu, je preče za obični svijet.

Ono što bi ovdje trebalo napomenuti jeste činjenica da pojmovi kao što su hermeneutika ili interpretacija u prenesenom smislu (*at-ta'wīl*)* nisu uopće bili poznati, niti u doba Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, niti među prvim i, ujedno, najboljim generacijama muslimana, nego da su to inovacije koje su džehmije (*al-ğahmiyya*)* i mu'tezilije (*al-mu'tazila*)* preuzele od jevreja i kršćana i unijele ih u Islam. Interpretiranje u prenesenom značenju (*at-ta'wīl*)* je krivo za sve novotarije koje su pod tim plaštom uvedene u Islam i koje su na sekte i frakcije rascjepkale jedinstvo islamskog Ummeta. Kao takvo, ono je gore i opasnije i od samog lišavanja Boga Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, jer sa sobom, neminovno, nosi opasnost: i poređenja sa Bogom (*at-tašbīh*)* i lišavanja Boga Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, s jedne, i optuživanja Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, za: ili neznanje (*al-ğahl*), ili prikrivanje i neobznanjivanje onoga što mu je Allah objavio, sa druge strane.

Što se, pak, tiče pripisivanja znanja o pravom smislu takvih tekstova Allahu (*at-tafwīḍ*)*, to je jedna od najgorih i najopasnijih inovacija u vjeri, jer se to kosi sa kur'anskim tekstovima koji podstiču na razmišljanje i jer podrazumijeva optuživanje vjerovjesnika i poslanika za njihovo nedovoljno poznavanje Gospodara svjetova.

- Ukoliko se, pak, radi o hadisima koji se prenose preko samo jednog prenosioca (*aḥādīṯ al-āḥād*)*, oni smatraju da se takvi hadisi mogu upotrijebiti samo kao mišljenje (pretpostavka), ali ne i kao sigurno znanje. Zato po njima u šerijatsko-pravnim pitanjima uopće i ne postupaju, nego po pravilima i temeljima koje su sami ustanovili. Što se tiče pitanja koja se odnose na vjerovanje (*al-'aqā'id*), oni ih u njima uopće ne koriste kao dokaz, jer se, po njihovom mišljenju, njima ne može dokazivati vjerovanje, čak ni u slučaju kada ispunjavaju sve uvjete nabrojane u osnovama fikha (*uṣūl al-fiqh*)*. Ukoliko se, pak, njihov smisao kosi sa razumom (*muḫālafa li al-'aql*)* i ukoliko se, kao takvi ne mogu interpretirati u prenesenom značenju, onda ih odbacuju pod izgovorom da se radi: ili o insinuaciji, ili zaboravu ili greški prenosioca, a ukoliko je njihov vanjski smisao jasan i konkretan, onda tvrde da se pod tim mislilo na nešto drugo.

Ovo je stav svih maturidija, kako onih ranijih, tako i onih kasnijih. Pojedine maturidije, kao što su npr. el-Kevserī i njegovi istomišljenici divebendije idu dotle da pobijaju hadiske zbirke, uključujući čak i dvije sahih zbirke (tj. Buharijinu i Muslimovu) i kritiziraju akidu pojedinih imama tradicije (hadisa) kao što su: Hammād b. Seleme koji bilježi hadise o atributima i Imam ed-Dārimi 'Usmān b. Se'id, autor *Sunena*. Ovakvo mišljenje je novotarija koju su u vjeru uvele kaderije (*al-qadariyya*)*[1] i mu'tezilije (*al-mu'tazila*)* jer su hadisi nepobitan dokaz da nisu u pravu. Ono je u suprotnosti i sa praksom Allahova Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je stranim kraljevima, vladarima i poglavicama, kao svoje izaslanike, slao pojedince sa zadatkom da ih pozovu u Islam. Isto tako, podjela onoga što se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi na ono što je preneseno mutevatir predajom preko više prenosilaca (*al-mutawātir*)* i ono što je preneseno preko samo jednog prenosioca (*āḥād*)* je nešto što nije bilo poznato ni u doba ashaba ni u doba tabi'īna.

- Na osnovu takvih shvaćanja, ustanovili su princip obaveznosti spoznaje Uzvišenog Allaha pomoću razuma (*bi al-'aql*)* i prije nego što se za Objavu čuje. To je, po njima, prva obaveza svake mukellef (punoljetne i pametne) osobe, za čije izostavljanje, ne samo da ne može biti nikakva opravdanja,

[1] Prvi koji je počeo proturati ovakvo shvaćanje bio je Ismā'īl b. 'Ulejje (umro 218/833. god.) za koga je Imam ez-Zehebī u svome djelu *Mīzān al-i'tidāl* rekao da je: "propali džehmija koji je raspravljao o stvorenosti Kur'ana." (Vidi: *Mīzān al-i'tidāl*, Svezak I, str. 20) i za koga je, nakon što je sa njim pokušao raspravljati, Imam Šafija rekao: "On je potpuno zalutao."

nego za sobom povlači i kaznu, čak i kada se radi o onima (koji su živjeli) prije slanja poslanika i vjerovjesnika. Sa ovakvim svojim shvaćanjem oni su se složili sa mišljenjem mu'tezilija koje je očito pogrešno, jer je u oprečnosti sa dokazima iz Kur'ana i Sunneta, koji potvrđuju da spoznaju Uzvišenog Allaha nameće zdrav razum i ukoravaju onoga ko ju, kao takvu, odbija prihvatiti. Međutim, nema govora da takvo odbijanje za sobom povlači kaznu, sve dok se ne objavi vjerozakon. U tom su smislu i riječi Uzvišenog: *A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali!* (Al-Isrā', 15.)

Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata smatraju da je prva obaveza mukellef osobe očitovati da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik (čime se ujedno i postaje musliman), te se odreći od svake druge vjere (*ad-dīn*)* koja se suprotstavlja Islamu. Zato Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kada ga je poslao u Jemen, Mu'āzu b. Džebelu ništa drugo do to nije ni naredio. Isto tako, kada su pozivali u vjeru, prvo čim su se vjerovjesnici svojim narodima obraćali bile su riječi: *Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate!* (Al-A'rāf, 59.).

- Pored navedenog, oni govore o ljepoti i ružnoći razumu dostupnih stvari, jer se razumom prosuđuje koje su sve od njih lijepe, a koje ružne. Međutim, među sobom se ne slažu oko toga kakav je Allahov sud za ono čija se ljepota ili ružnoća spoznala samo razumom, jer jedni - kao što je ranije rečeno - tvrde da će ljudi biti kažnjeni za svoja ružna djela, čak i ako im nije poslan poslanik, a drugi obrnuto, da neće.

- Maturidije, kao i ostale 'ilmu-l-kelamske sekte, smatraju da u jeziku, Kur'anu i Sunnetu neki izrazi imaju metaforičko značenje, tj. da upotrijebljena riječ ima preneseno, alegorično značenje. Zbog toga pribjegavaju interpretaciji u prenesenom značenju onih tekstova koji bi, po njihovom mišljenju, shvaćeni u njihovom stvarnom značenju predstavljali prihvaćanje vjerovanja u utjelovljenje (*at-tağsīm*) i u antropomorfizam (*at-tašbīh*)*. Takvo shvaćanje u tom smislu je novotarija i nešto sasvim novo, za što nema nikakve osnove ni u jeziku, ni u vjerozakonu. Njega ne spominju ni najpoznatiji lingvisti (*a'imma al-luğa*) kao što su: el-Halīl b. Ahmed i Sibevejh, niti imami islamskog prava (*a'imma al-fuqahā'*), niti rani teolozi (*al-uṣūliyyūn al-mutaqaddimūn*).

- Pod pojmom monoteizam (*at-tawḥīd*) maturidije podrazumijevaju: potvrđivanje da je Uzvišeni Allah jedan po Svome Biću (*wāḥid fī ḏātihī*) i da nema Svoje polovine niti dijela, da je jedan po Svojim atributima (*wāḥid fī ṣifātihī*) i da nema nikoga Sebi slična, te da je jedan po Svojim djelima (*wāḥid fī af'ālihī*) i da nema nikakva sudruga u stvaranju. Zato maturidije ulažu sve svoje napore u potvrđivanju ove vrste tevhida, jer je Allah, po njima, Jedini koji je kadar stvoriti iz ničega (*al-qādir 'alā al-iḫtirā'*). U tu svrhu oni koriste racionalno-filozofske dokaze i kriterije koje su prvo uvele mu'tezilije (*al-mu'tazila*)* i džehmije (*al-ğahmiyya*)* kao što je dokaz o nastanku stvari i pojava. Međutim, to su dokazi u kojima se pobija shvaćanje prvih generacija muslimana, imama i njihovih sljedbenika, kao i velikani 'ilmu-l-kelama i filozofije (*al-falsafa*)* koji su objasnili da su metode na koje upućuje Kur'an ispravnije. To su detaljno obrazložili Ebū el-Hasan el-Eš'ari u svojoj poslanici *Risāla ilā ahl aṯ-ṯuğur*, Ibn Rušd el-Hafīd u svome djelu *Manāhiğ* al-adilla* i Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijje u djelu *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql.* Osim toga, maturidije se ne slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* po tome što poistovjećuju pojmove jednoća Gospodara Stvoritelja (*tawḥīd ar-rubūbiyya*) i obožavanja samo Boga (*tawḥīd al-ulūhiyya*). Naime, kod sljedbenika tradicije (*ahl as-sunna*) Bog je Onaj koji se obožava i Jedini koji zaslužuje da se robuje samo Njemu i nikom više. Poslanici su slani samo da to potvrde i da pozovu sve ljude da vjeruju samo u Jednog Allaha, kao jedinog Gospodara i Stvoritelja (*fī rubūbiyyatihī*) i jedinog Boga (*wa ulūhiyyatihī*) sa svim Svojim imenima i atributima.

- Potvrđujući Allahova lijepa imena, maturidije kažu: "Uzvišeni Allah se ne može nazivati nikakvim drugim imenima nego sa onima kojima je Sâm Sebe nazvao i koja su spomenuta u vjerozakonu." Sa ovom svojom izjavom o ograničavanju samo na ta Imena Uzvišenog, maturidije se slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*. Međutim, sa njima se ne slažu u tome što u praksi imenima Uzvišenog dodaju i imena kao što su: *aṣ-Ṣāni'* (Onaj koji stvara), *al-Qadīm* (Onaj koji je oduvijek), *aḍ-Ḍāt* itd., jer time ne prave razliku između Allahovih svojstava i Njegovih imena.

- Uz izvjesna međusobna neslaganja, maturidije potvrđuju samo osam Allahovih atributa i to: život (*al-ḥayāt*), moć (*al-qudra*), znanje (*al-'ilm*), volju (*al-irāda*), sluh (*as-sam'*), vid (*al-baṣar*), govor (*al-kalām*) i stvaranje (*at-takwīn*), iako se svi tranzitivni glagoli svode na pojam stvaranja (*at-takwīn*). Što se tiče ostalih atributa na koje upućuje Kur'an i Sunnet, tj. antropomorfnih atributa (*aṣ-ṣifāt al-ḫabariyya*), svejedno da li oni bili esencijalni (*aṣ-ṣifāt aḏ-ḏātiyya*) ili aktivni (*aṣ-ṣifāt al-fi'liyya*), zato što ne ulaze u domen poimanja razumom (*lā tadḫul niṭāq al-'aql*)*, oni ih sve negiraju.

Za razliku od njih, sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* kao što vjeruju u sva Božija imena, vjeruju i u sve Njegove atribute da su tekstom objave određeni (*tewkifijje*). Oni u njih vjeruju tako da ih sve potvrđuju, ali bez poređenja sa atributima stvorenja (*bi iṯbātin bilā tašbīh*), s jedne i smatrajući Allaha slobodnim od svake vrste nesavršenstva, ali bez odricanja bilo kojeg od Njegovih atributa (*wa tanzīhin bilā ta'ṭīl*), s druge strane, pripisujući Mu pri tome način i značenje u obliku kakvom samo Njemu dolikuje. Ovo zato što je Uzvišeni rekao: *Niko nije kao On! On sve čuje i sve vidi.* (Aš-Šūrā, 11.)

- Tvrdnja maturidija da Kur'an časni nije Allahov govor u pravom smislu (*'alā al-ḥaqīqa*), nego Allahov duhovni govor koji se, kao takav, ne može čuti, nego se čuje ono što se njime izražava, povlači za sobom tvrdnju da su sve nebeske Knjige, uključujući i Kur'an, stvorene, a ta tvrdnja je novotarija na koju ne upućuju ni tekst Kur'ana, ni Sunneta, niti shvaćanje prvih generacija ovoga Ummeta. Prvi ko je ovakvu novotariju uveo bio je Ibn Kullāb. Naprotiv, Uzvišeni Allah govori, ako hoće, kada hoće i kako hoće. Govori kao što je govorio Mūsaū i kao što će govoriti Svojim robovima na Sudnjem danu. Prema tome, Kur'an je Allahov govor u pravom smislu (*'alā al-ḥaqīqa*) i nije stvoren. Isto tako i Tevrat, Indžil i Zebur. Tako vjeruju sljedbenici sunneta i džema'ata. Tako su vjerovali i časni preci ovoga Ummeta i tako vjeruju oni koji ih u dobru slijede.

- Maturidije kažu da je vjerovanje (*al-īman*) potvrda samo srcem (*at-taṣdīq*), s tim što neki dodaju još i očitovanje jezikom (*al-iqrār bi al-lisān*), te da se on niti povećava, niti smanjuje. Nadalje kažu da u njemu nema nikakva izuzimanja, da su Islam i iman dva sinonima za istu stvar i da između njih nema razlike. U tome se slažu sa murdžijama (*al-murği'a*)*, a razlikuju od sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* kod kojih vjerovanje (*al-īman*) znači ubjeđenje u srcu (*al-i'tiqād bi al-ğinān*), očitovanje jezikom (*qawl bi al-lisān*) i rad udovima, tj. rukama i nogama (*wa 'amal bi al-arkān*). S druge strane, po njima se vjerovanje (*al-īman*) povećava pokornošću prema Allahu, smanjuje sa nepokornošću prema Njemu. Po njima, izuzimanje (*al-istiṯnā'*)[1] u vjerovanju (pod izuzimanjem se misli na nehvalisanje) je dozvoljeno, iman i Islam idu jedno sa drugim, kada se spominju zajedno upućuju na različito značenje, a kada se spominju odvojeno onda su sinonimi.

* Maturidije se slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata po pitanju vjerovanja u stvari koje se prenose vjerodostojnom predajom, kao što su: stvari vezane za berzah i onaj svijet: ponovno proživljenje nakon smrti, okupljanje na Sudnjem danu, vaga kojom će se na Sudnjem danu mjeriti

[1] Pod izuzimanjem se misli na riječi: "Ja sam mu'min, inšallah."

djela, Sirat-ćuprija, šefā'at (zauzimanje Vjerovjesnika), Džennet, Džehennem itd., jer su za njihov izvor uzeli tekst objave (*as-sam'*) a o njima se govori u predaji od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i jer ih potvrđuju tekstovi Kur'ana i Sunneta.

- Maturidije, također, vjeruju da će se Uzvišeni Allah moći vidjeti na onome svijetu, samo što pri tome poriču stranu i direktni susret, što je jedno sa drugim u oprečnosti, jer su već potvrdili viđenje nevidljivog. I ovo je u očitoj suprotnosti sa vjerovanjem sljedbenika sunneta i džema'ata.

* Maturidije se, isto tako, slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata u svome stavu prema ashabima, redoslijedu prve četverice pravednih vladara i vjerovanju da su nesuglasice između njih bile usljed nenamjernih grešaka u ličnom prosuđivanju na osnovu mišljenja (*ḫaṭa' 'an iğtihādātihim*), te da zbog toga treba izbjegavati njihovo optuživanje jer je to: ili nevjerstvo (*kufr*)*, ili novotarija (*bid'a*)*, ili grijeh (*fisq*). Isto tako vjeruju da vlast (*al-ḫilāfa*)* pripada onima koji vode porijeklo iz plemena Kurejš, da je dozvoljeno klanjati za svakim vođom, bio on dobročinitelj ili grešnik, i da nije dozvoljeno protiv njega dizati pobunu.

* Maturidije se, također, sa sljedbenicima sunneta i džema'ata slažu i u svome shvaćanju Božijeg određenja (*al-qadar*)*, vjerovanju u Allahovu svemoć i da je sve što se u kosmosu događa po Njegovoj volji i određenju, da ljudska djela, i dobra i zla, stvara Allah, da čovjek u izboru vrste djela ima slobodnu volju i da će, u zavisnosti od toga kakva su, za njih biti nagrađen ili kažnjen te da je čovjeku u izvršavanju svojih vjerskih dužnosti data mogućnost da bira i da na njih nije prisiljen.

Maturidije smatraju da čovjeka nije dozvoljeno obavezivati preko njegovih mogućnosti, čime se slažu sa mišljenjem mu'tezilija, dok sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* zastupaju pravilo raščlanjivanja (*at-tafṣīl*) i nenazivanja toga izrazima ni dozvoljeno ni zabranjeno.

Akaidski i idejni korijeni:

Pažljivi istraživač će primijetiti da u maturidijskom akaidu ima i ispravnih i neispravnih shvaćanja. Ono što je ispravno preuzeto je od sljedbenika tradicije rane hanefijske škole (*'an ahl as-sunna min al-ḥanafiyya as-salafiyya*) i drugih. Istraživač historije će, također, zapaziti da su se poslije Imama Ebū Hanīfe - Allah mu se smilovao - hanefije dosta rano podijelile na brojne frakcije[1] i da su na kursu Imama Ebū Hanīfe i njegove dvojice učenika ostali samo oni kojima je Uzvišeni Allah pomogao, te da su premoć preuzele one hanefije koje su se priključile inovatorskim sektama džehmija (*al-ğahmiyya*)* i mu'tezilija (*al-mu'tazila*)*.

S obzirom na to da historijski izvori ne navode kako ni pred kim se Ebū Mensūr el-Māturīdī školovao, niti imena islamskih učenjaka pod čijim je utjecajem bio, možemo pretpostaviti sljedeće:

- Da je Ebū Mensūr el-Māturīdī, direktno ili indirektno, bio pod utjecajem šejhova džehmijskog shvaćanja (*bi 'aqā'id al-ğahmiyya*)*, posebno po pitanjima vezanim za irdža (*al-irğā'*)* i lišavanje

[1] Tako npr. nalazimo:

- Da je učenje Imama Ebū Dža'fera Ahmed b. Selame et-Tahāwije, autora djela *al-'Aqīda at-taḥāwiyya* i imama hanefijske škole u svoje doba (rođ. 229/844. ili 239/854., umro 321/933. god) u potpunosti identično sa ranim sunnijskim učenjem.

- Da Ebū Hanifino akaidsko djelo *al-Fiqh al-akbar* od Ebū Hanife prenosi džehmija i murdžija Ebū Mutī' el-Hakem b. 'Abdullāh el-Belhī (umro 199/814. god.) za koga se zna da je, kao prenosilac ovoga djela, imao utjecaj na hanefijsko učenje.

- Da je el-Kādī Ismā'īl b. Hammād b. Ebū Hanife, jedan od kolovođa smutnje o stvorenosti Kur'ana, takvo mišljenje lažno i neosnovano pripisivao svome ocu Hammādu i djedu, Imamu Ebū Hanifi.

- Da je džehmija i murdžija Bišr b. Gijās el-Merīsī el-Hanefī (umro 228/843. god.) bio vođa merisijske frakcije sekte murdžija, a poslije smrti Džehm b. Safvana, nosilac zastave džehmija. Uz to treba napomenuti da je bio sin Jevreja i da su ga zbog njegovih heretičkih ideja, više sunnijskih imama smatrali nevjernikom.

- Da je mu'tezilija el-Kādī Ahmed b. Ebū Dā'ūd el-Hanefī (umro 240/854. god.) bio kolovođa smutnje o stvorenosti Kur'ana i učenik Bišra el-Merīsije.

(*at-ta'ṭīl*)*, te mu'tezilijskih (*al-mu'tazila*)* i filozofskih učenja o negiranju nekih od Božijih artibuta, krivom shvaćanju pojedinih tekstova i negiranju atributa *'uluww* i svih antropomorfnih atributa (*aṣ-ṣifāt al-ḫabariyya*), misleći da je to u skladu sa vjerovanjem sljedbenika tradicije.

- Da je bio pod utjecajem Ibn Kullâba (umro 240/854. god.), prvog koji je počeo govoriti o Allahovom duhovnom govoru (*kalāmullāh an-nafsī*) i prvog koji je u raspravama o stvorenosti Kur'ana uveo takvu novotariju, uprkos činjenici da se njih dvojica nisu direktno nikada susreli, jer je Ibn Kullâb umro prije nego što se Māturīdī i rodio. Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja tvrdi da je Ebū Mensūr el-Māturīdī u nekim svojim shvaćanjima potpao pod Ibn Kullâbov utjecaj kao što su: pitanje shvaćanja Božijih atributa, pitanje Kur'ana, da li je Allahov govor izraz Njegove volje i moći, te pitanju izuzimanja u vjerovanju (Vidi: *Maǧmū' al-fatāwā*, Svezak VII, str. 433; *Minhāǧ as-sunna*, Svezak II, str. 362.).

Raširenost i centri utjecaja:

Maturidijska akaidska škola se proširila u Indiji i okolnim istočnim zemljama kao što su Kina, Bangladeš, Pakistan i Afganistan, zatim u oblastima Turske, Rumeliji, Perziji, Transoksaniji i Maroku i drugim oblastima gdje se proširio hanefijski pravni mezheb. U svim tim zemljama maturidijsko akaidsko učenje je još uvijek dominantno, zbog sljedećih razloga:

1. zato što su učenjake ove akaidske škole svestrano pomagali razni vladari i sultani, naročito sultani Osmanskog carstva,

2. zato što su brojne maturidijske škole odigrale ogromnu ulogu u širenju maturidijskog učenja. Takve su npr. mnogobrojne divebendijske škole u Indiji i Pakistanu gdje se još uvijek predmet akaid izučava po maturidijskoj literaturi, kao učenje sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)*,

3. zato što su maturidijski učenjaci napisali brojna djela, posebno iz oblasti 'ilmu-l-kelama (*'ilm al-kalām*)* i napali učenje inovatorskih sekti kao što su: rane džehmije (*al-ǧahmiyya al-ūlā*)* mu'tezilije (*al-mu'tazila*) i rafidije (*ar-rawāfiḍ*)* i

4. što maturidije u pravnim pitanjima slijede mezheb Imama Ebū Hanīfe.

Iz navedenog se vidi:

- Da su maturidije kelamijska škola koja je nastala u četvrtom stoljeću po Hidžri u gradu Semerkandu i da su naziv dobili po svom osnivaču Ebū Mensūru el-Māturīdiji.

- Da su u svome učenju, u suprotstavljanju svojim protivnicima: mu'tezilijama, džehmijama i drugim batinijskim sektama, koristili racionalne i filozofske argumente i dokaze i da su bezuspješno pokušali izgraditi neko središnje učenje u akaidu između učenja kakvog zastupaju sljedbenici sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)* i učenja mu'tezilija, džehmija i pristalica 'ilmu-l-kelama.

- Da u svome učenju, razumu (*al-'aql*)* kao izvoru, daju prednost nad tradicijom i da su u akaid uveli novínu u njegovoj podjeli na *'aqliyyāt* (ono što se shvaća i dokazuje razumom) i *sam'iyyāt* (nevidljive stvari vezane za onaj svijet za koje se samo čulo iz tekstova Kur'ana i Sunneta), što je imalo za posljedicu da u tumačenju pojedinih tekstova pribjegnu njihovom interpretiranju u prenesenom značenju (*at-ta'wīl*)* ili da znanje o njihovom pravom smislu počnu pripisivati Allahu (*at-tafwīḍ*)*.

- Da pojedine tekstove Kur'ana i Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, Sunneta interpretiraju u prenesenom značenju, da kao dokaz ne prihvaćaju hadise koji se prenose samo preko jednog prenosioca (*aḥādīṯ al-āḥād*)*, tvrde da su sve nebeske Knjige, među njima i Kur'an, stvorene i da je Kur'an Allahov duhovni govor što ih je, u tom pogledu, približilo shvaćanju mu'tezilija (*al-mu'tazila*) i džehmija (*al-ǧahmiyya*)*, a u pogledu vjerovanja shvaćanju murdžija (*al-murǧi'a*)*.

- Da se u svome učenju slažu sa sljedbenicima sunneta i džema'ata u pitanjima vezanim za: Božije određenje (*al-qadar*)*, za onaj svijet i berzah, te u pitanjima vezanim sa imamet i odnos prema drugovima Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (ashabima) r.a.

- Da su svojim shvaćanjem islamskog monoteizma (*at-tawḥīd*) i učenjem da se pod njim podrazumijeva samo jednoća Stvoritelja (*tawḥīd al-ḫāliqiyya*) i jednoća Gospodara (*tawḥīd ar-rubūbiyya*), omogućili uvlačenje filozofijskog tesavvufa (*at-taṣawwuf al-falsafī*) u svoje redove kojeg su prihvatili i njihove vodeće ličnosti.

- Da je maturidijska škola akaida doživjela brzo širenje pod snažnom potporom od strane više država kao što je npr. bilo Osmansko carstvo. Njenom širenju svakako su doprinijele brojne nadaleko poznate visoke i srednje škole koje su radile na promoviranju maturidijskog učenja. Pripadnost maturidija hanefijskoj pravnoj školi bio je, i još je uvijek, jedan od najznačajnijih faktora širenja maturidijske škole akaida sve do danas.

- Da se pored svega navedenog maturidijama mora odati priznanje i dužna zahvalnost za suzbijanje nakaradnog učenja mu'tezilija i batinija kao i ateističkih učenja filozofa i rafidija (*ar-rawāfiḍ*)*. Ne smiju se zaboraviti ni ogromni napori koje su maturidije uložile na polju spisateljstva iz oblasti hadiske znanosti.

Bibliografija:

a) *Maturidijska literatura*: *Kitāb at-tawḥīd*, Abū Manṣūr al-Māturīdī; *Ta'wīlāt ahl as-sunna*, Abū Manṣūr al-Māturīdī; *Tabṣira al-adilla*, Abū al-Ma'īn na-Nasafī; *Baḥr al-kalām fī 'ilm at-tawḥīd*, Abū al-Ma'īn an-Nasafī; *Šarḥ al-'aqā'id an-nasafiyya*, Nağmuddīn 'Umar an-Nasafī / at-Taftāzānī; *al-Musāyara fī al-'aqā'id al-munğiya fī al-āḫira*, Ibn al-Humām ma' Šarḥihī al-Musāyara li Ibn Abū Šarīf, Šarḥ Qāsim b. Quṭlu-buğā; *Risāla at-tawḥīd*, aš-Šayḫ Muḥammad 'Abduhū; *Risāla fī al-ḫilāfāt bayna al-aš'ariyya wa al-māturīdiyya wa al-mu'tazila*, Mustaḥyī-zāda 'Abdullāh b. 'Uṯmān; *Maqālāt al-Kawṯarī wa ma'ahā muqaddma al-Banūrī ad-Dīwabandī*, Aḥmad Ḫayrī; *Tārīḫ ad-da'wa al-islāmiyya wa taṭawwuruhā fī šibh al-qārra al-hindiyya*, dr. Muḥyiddīn al-Alwā'ī; *al-'Ulamā' al-Uzab*, aš-Šayḫ 'Abdulfattāḥ Abū Gada; *al-Ağwiba al-fāḍila*, al-Konawī- *Ta'līqāt*: aš-Šayḫ 'Abdulfattāḥ Abū Gada; *'Aqīda al-Islām wa al-imām al-Māturīdī*, dr. Abū al-Ḫayr Muḥammad Ayyūb al-Banğlādašī; *al-Fatāwā ar-Rašīdiyya*, aš-Šayḫ Rašīd Aḥmad al-Kunkūhī ad-Dīwabandī;

b) *Nematuridijska literatura*: *Šarḥ uṣūl i'tiqād ahl as-sunna wa al-ğamā'a*, Abū al-Qāsim Hibatullāh b. al-Ḥasan b. Manṣūr aṭ-Ṭabarī al-Lālkā'ī; *al-Asmā' wa aṣ-ṣifāt*, al-Bayhaqī; *al-Imān - Mağmū' al-fatāwā, 7/4 -421*, Šayḫ al-Islām Ibn Taymiyya; *al-Iklīl fī al-mutašābih wa at-ta'wīl - Mağmū' al-fatāwā, 13/270-314*, Šayḫ al-Islām Ibn Taymiyya; *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql*, Šayḫ al-Islām Ibn Taymiyya, *Taḥqīq*: dr. Rašād Muḥammad Sālim; *Iğtimā' al-ğuyūš al-islāmiyya 'alā ğazw al-mu'aṭṭila wa al-ğahmiyya*, Ibn Qayyim al-Ğawziyya, *Taḥqīq*: dr. 'Abdullāh al-Mu'taq; *Ḍamm at-ta'wīl*, Ibn Qudāma al-Maqdisī; *at-Tankīl bimā fī ta'nīb al-Kawṯarī min al-abāṭīl*, 'Abdurraḥmān b. Yaḥyā al-Yamānī al-Ma'lamī; *al-Barīlawiyya, 'aqā'id wa tārīḫ*, Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *al-Māturīdiyya, risāla māğistīr*, Aḥmad b. 'Awaḍullāh al-Lahyabī al-Ḥarbī; *al-Māturīdiyya wa mawqifuhum min tawīd al-asmā' wa aṣ-ṣifāt*, *risāla māğistīr* li aš-Šams al-Af'ānī as-Salafī; *Manhağ al-Māturīdiyya fī al-'aqīda*, Muḥāmmad b. 'Abdurraḥmān al-Ḫumays; *Manāhiğ al-adilla fī 'aqā'id al-milla*, Ibn ar-Rušd al-Ḥafīd (Abū al-Walīd al-Aṣfar Muḥāmmad b. Aḥmad al-Falsafī); *Barā'a ahl as-sunna min al-waqī'a fī 'ulamā' al-umma*, dr. Abū Zayd Bakr b. 'Abdullāh Abū Zayd; *Muqaddima šarḥ al-'aqīda aṭ-Ṭaḥāwiyya*, Ibn Abū al-'Izz al-Ḥanafī - Muḥāmmad Nāṣiruddīn al-Albānī; *al-Istiqāma*, Šayḫ al-Islām Ibn Taymiyya; *aṣ-Ṣifāt al-ilāhiyya fī al-Kitāb wa as-sunna an-nabawiyya fī ḍaw'al-iṯbāt wa at-tanzīh*, Muḥāmmad Āmān b. 'Alī al-Ğāmī;

PRAVNE ŠKOLE U ISLAMU

***Uvod,**

***Hanefijski mezheb *Malikijski mezheb**

***Šafijski mezheb *Hanbelijski mezheb**

*** Džaferijski mezheb *Idžtihad i mezhebska nepristranost *Sektaštvo ili obaveznost slijeđenja određenog mezheba**

Uvod

Pravne škole (*al-madāhib al-fiqhiyya*)* su škole samostalnog rješavanja sporednih pravnih pitanja u islamskom vjerozakonu (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* na osnovu tumačenja postojećih izvora. Priznate pravne škole u Islamu (*al-madāhib*)* u svome učenju o osnovama vjerozakona se među sobom ni u čemu ne razlikuju. U Islamu, u osnovi, nema mjesta nikakvom sektaštvu ni podvojenosti. Međutim, nužda i svakodnevne životne potrebe iziskuju da se što lakše, jednostavnije i praktičnije slijede rješenja koja su na pojedina sporedna pravna pitanja dali učenjaci pravnih škola. Ovi mezhebi, kao pravne škole, su nastali da bi odgovorili na nužne potrebe muslimana u spoznaji propisa svoje vjere i primjeni tih propisa u novonastalim okolnostima. Ovakva potreba za fikhskim propisima prisutna je u svim vremenima, jer se po njima reguliraju međusobni odnosi među ljudima, kroz njih se spoznaju prava i obaveze svakog pojedinca, pojašnjavaju novonastale okolnosti i suzbijaju neželjene pojave u društvu, bilo da su od ranije ukorijenjene ili prolazne. Nastanak ovakvih pravnih škola, zasnovanih na temeljima idžtihada, nametnula je prijeka potreba rješavanja beskonačnog broja novonastalih problema na koje se odgovor i rješenje nije mogao naći na osnovu ograničenog broja tekstova.

Prva pravna škola pojavila se u Medini-Munevveri, još za života drugova Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Među sedam najpoznatijih predstavnika ove škole za koje se pouzdano zna da su dali svoj sud po određenim pitanjima spadaju: 'Omer, 'Alījā, Ibn Mes'ūd, 'Aiša, Zejd b. Sabit, Ibn 'Omer i Ibn 'Abbās, r.a.

Nakon toga, pravne škole su se pojavile i u ostalim područjima, zasnovane na mišljenju nekog od spomenute sedmerice ashaba, r.a. Tako su npr. stanovnici Medine pravna rješenja uzimali od Ibn 'Omera, Zejda i njihovih drugova, stanovnici Mekke od Ibn 'Abbāsa, a većina stanovnika Iraka od 'Abdullāha b. Mes'ūda koga je 'Omer poslao u Irak kao učitelja. Tamo su njegovi učenici, između ostalih, bili: 'Alkame b. Mes'ūd, Ibrāhīm en-Nehaī, Šejh Hammad b. Ebū Sulejmān i Šejh Ebū Hanīfe.

Na taj način je Ibn Mes'ūd svoje znanje prenio na Ebū Hanīfu. Malik je svoje znanje stekao od ashaba koji su ostali u Medini. Šafija je, pak, prvo učio od Malika, slušajući njegovo djelo *al-Muwaṭṭa'*, a nakon toga, neko vrijeme, je učio od Muhammeda b. el-Hasana, Ebū Hanifina učenika koji ga je upoznao sa svojim pisanim djelima. Što se tiče Imama Ahmeda b. Hanbela, on je prvo kod Šafije izučavao hadis i fikh, a zatim u potrazi za znanjem proputovao Jemen, Kufu, Basru, Mezopotamiju, Mekku, Medinu i Šam i od tamošnjih najuglednijih učenjaka i imama stjecao znanje.

U periodu od početka drugog stoljeća pa do polovice četvrtog stoljeća po Hidžri - zlatnom dobu idžtihada - na obzorjima

tadašnjeg islamskoga svijeta zablistala su imena trinaesterice čuvenih mudžtehida, čija su mišljenja bila sistematski sređena u pisanoj formi i kao uzor bila prihvaćena od drugih. Bili su to: Sufjan b. 'Ujejne u Mekki, Malik b. Enes u Medini, el-Hasan el-Basrī u Basri, Ebū Hanife i Sufjan es-Sevrī u Kufi, el-Evzā'ī u Šamu, eš-Šāfi'ī (Šafija) i el-Lejs b. Sa'd u Egiptu, Dāvūd ez-Zāhiri, Ibn Džerir et-Taberi, Ebū Sevr i Ahmed u Bagdadu i Ishak b. Rāhuje u Nejsaburu. Međutim, većina ovih učenja (*al-maḏāhib*)* je ostala zapisana samo u knjigama, jer su njihove pristalice izumrle. Takav je slučaj i sa učenjem još preko dvadeset velikih učenjaka i islamskih pravnika koji su u svoje doba imali svoje vlastite škole islamskog prava. Tome treba dodati i veliki broj učenjaka čiji učenici nisu zabilježili pravna mišljenja svojih učitelja, ili ih kao imame nisu slijedili, što nikako ne znači da je njihovo poznavanje fikha bilo slabije od poznavanja imama sve do danas preživjela četiri pravna mezheba. U tom smislu, osvrćući se na veličinu i ugled el-Lejsa b. Sa'da, Šafija kaže: "el-Lejs je bio bolji poznavalac islamskog prava (*al-fiqh*) od Malika, samo što mu se njegovi učenici nisu posvetili."

Do danas su se zadržala četiri poznata mezheba u fikhu koje slijede sljedbenici tradicije i dža'ferijski mezheb kojeg slijede šī'ije.

Možda će se ovdje neko zapitati: "Zašto toliko neslaganje između mezheba?" Učenjaci su objasnili razloge neslaganja među islamskim pravnicima. Možda je to najbolje objasnio Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja - Allah mu se smilovao - u svojoj knjizi pod naslovom *Raf' al-malām 'an al-a'imma al-a'lām*, gdje on, između ostalog, kaže: "A zatim, poslije odanosti Allahu, Njegovu Poslaniku i vjernicima, općenito, onako kako to nalaže tekst Kur'ana, muslimani su, posebno, dužni biti odani prema učenjacima koji su, kao takvi, nasljednici vjerovjesnika (*waraṯa al-anbiyā'*)*... i znati da nijedan od općeprihvaćenih imama u islamskom Ummetu, ne samo u krupnim, nego ni u najsitnijim pitanjima ne krši namjerno praksu Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*rasūlullāh*)*. Svi se oni u potpunosti slažu da se Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mora u svemu striktno slijediti i da se mišljenje svakoga drugog, ma ko on od ljudi bio - osim mišljenja Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem - može djelimično ili u potpunosti i prihvatiti i ne prihvatiti. Međutim, ukoliko se u mišljenju bilo koga od njih nađe nešto što je u očitoj oprečnosti sa vjerodostojnim i nedvosmislenim tekstom hadisa Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u tome mu se mora naći opravdanje (*uzur*)."

On - Allah mu se smilovao - zatim objašnjava kako su svi imami pravnih škola u Islamu bili istinski mudžtehidi i da niko od njih nije bio inovator (*al-mubtadi'*), te da svakome od njih kao mudžtehidu, za svako ispravno rješenje pripadaju dvije, a za eventualnu pogrešku, jedna nagrada.

Prema tome, to što među njima nailazimo na izvjesna neslaganja u pojedinim sporednim pitanjima je sasvim razumljivo i prihvatljivo, tim prije kada znamo da se u mišljenju o pojedinim sporednim pitanjima nisu slagali ni sami ashabi. Ovo zato što o pojedinim pitanjima, tekstovi (tj. Kur'ana i hadisa) govore apsolutno potvrdno, konkretno i nedvosmisleno, pa oko njihova razumijevanja nema, niti može biti, bilo kakva neslaganja, dok se o drugima govori uopćeno, tako da u njihovu razumijevanju može doći do neslaganja.

Muslimani ne slijede određenog imama ni jedne od četiri pravne škole samo zato što se radi lično o njemu. Naprotiv, kada na neko pitanje dâ rješenje koje, ni po čemu, nije utemeljeno na Allahovoj Knjizi ili praksi Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ono se neće prihvatiti, jer niko, pa ni on, nije nepogrešiv i jer je jedino obavezujuće rješenje ono za koje, kao dokaz, postoje riječi Uzvišenog Allaha ili Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Islamski učenjaci su, čak i u periodima najjačih strujanja pridržavanja i oponašanja tuđeg mišljenja, zagovarali striktno postupanje po vjerodostojnim hadisima. Tako se na

samom početku Ibn 'Abidīnove glose (*Ḥāšiya Ibn 'Ābidīn*), koja se, uzgred budi rečeno, smatra glavnim izvorom za donošenje fetvi u hanefijskom mezhebu (*al-maḏhab al-ḥanafī*)* doslovno kaže da je svaki pripadnik hanefijskog mezheba, koji naiđe na vjerodostojan hadis sa drugačijim rješenjem nego što je u njegovom mezhebu, dužan postupiti po hadisu, jer je on, kao temelj, preči da se po njemu postupi.

Mi se danas, u pogledu odnosa prema mezhebima, nalazimo između dvije krajnosti: ili pretjerane privrženosti, ili nedopustive nezainteresiranosti. Naime, jedni smatraju da se svaki musliman mora strogo pridržavati učenja jedne od četiri pravne škole u Islamu, da iz njega ne smije izlaziti, za što nema nikakva valjana dokaza, dok drugi od svakog muslimana traže, bez obzira na to da li je učen ili neznalica, načitan ili nepismen, da sâm, direktno iz Kur'ana i Sunneta crpi rješenja na sva pitanja, što je, iako je u osnovi tako ispravno, nemoguće postići, jer svaki čovjek nije sposoban za to, jer izvođenje pravnih rješenja na novoiskrsla pitanja, na osnovu ličnog mišljenja, i to u okviru učenja Kur'ana i Sunneta (*al-iğtihād*)*, nije nimalo lahak posao. Naprotiv, za takvo nešto postoje brojni preduvjeti koje ne može ispuniti obični svijet, nego samo rijetki i učeni pojedinci.

Kruta privrženost bilo kojoj od četiri spomenute pravne škole u Islamu i nedozvoljavanje nikakvih odstupanja od njenog učenja, uprkos mnoštvu vjerodostojnih tekstova s kojima je učenje te iste škole oprečno, nije ništa drugo do mezhebska pristrasnost. Žalosno je što su pristrasnost i mezhebska netrpeljivost, u pojedinim periodima islamske povijesti, dovodile, ne samo do cijepanja i raskola unutar Islama nego i do otvorenih sukoba među pristalicama različitih mezheba. Istina, takva netrpeljivost je - hvala Allahu - u posljednje vrijeme nešto splasnula. Međutim, pojedini tragovi netrpeljivosti i neželjene pojave, još su uvijek vidljive, naročito u zemljama izvan arapskog svijeta što produbljuje jaz između muslimana. Uzroke međumezhepske netrpeljivosti, sigurno, treba tražiti u nepoznavanju duha islamskog učenja, ciljeva vjerozakona (*maqāṣid aš-šarī'a*)*, u neupućenosti u vjerodostojnu tradiciju i nedovoljnom poznavanju arapskog jezika, koji kroz - na njemu napisanu literaturu - islamskim učenjacima pruža mogućnost da prošire svoja shvaćanja i vidike. Osim toga, na mezhepsku netrpeljivost se mora gledati i kroz prizmu kulturne zaostalosti, koja u današnje vrijeme vlada znatnim dijelom islamskog svijeta.

Naša nada, a nadamo se, i nada svih muslimana na svijetu je: da se svi složno ujedine, prvo, u zdravom i ispravnom vjerovanju (*al-'aqīda aṣ-ṣaḥīḥa as-salīma*), prečišćenom od natruha svakojakih iskrivljenosti i inovacija (*kull zayġ wa bid'a*)*, da svoja ponašanja usklade sa vjerodostojnim sunnetom i da u drugačijoj mezhepskoj pripadnosti ne traže uzroke za neslaganje. Ako to uspiju, sigurno će se moći bolje koristiti tom neiscrpnom riznicom bogatstva i stoljećima skupljanog bogatstva pravne znanosti, isključivo u cilju što boljeg ustrojstva njihovih zakona u skladu sa učenjem Allahove Knjige i Sunneta Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Iako u ovoj enciklopediji dajemo pregled pravnih škola u Islamu, istina samo u kontekstu njihovog historijskog razvoja i današnje zbilje, mi se, iz Svjetske asocijacije muslimanske omladine, najiskrenije nadamo da bi, najčasniji i najsvjesniji muslimanski učenjaci današnjice mogli smoći snage i hrabrosti i, na osnovu najboljih rješenja u postojećim pravnim školama, izraditi jedan sveobuhvatni i univerzalni program, koji bi u potpunosti odgovarao savremenom muslimanu, udovoljio njegovim potrebama i, u cilju što dosljednije privrženosti vjerodostojnim principima Islama, bio prihvatljiv za sve muslimane. To je jedini način na koji bi islamski Ummet mogao ostvariti toliko potrebno jedinstvo vjerovanja, ideja, pravnih rješenja, ponašanja itd. i istinski opravdati ime koje nosi, *najboljeg naroda koji se ikada pojavio*, s jedne, i kod mnogih muslimana otkloniti sve što podsjeća na podijeljenost, neslogu i podvojenost, s druge strane.

Mi ćemo se u ovome poglavlju, u najkraćim crtama, osvrnuti na četiri pravne sunnijske škole i to po onom redoslijedu kako su historijski nastale. Zatim ćemo se osvrnuti na još jednu pravnu, nesunnijsku školu - džaferijski mezheb. Nakon toga ćemo se osvrnuti na još dva, veoma važna pravca u današnjem islamskom svijetu; jedan koji zagovara idžtihad i mezhepsku nepristrasnost, i drugi, koji zagovara pripadnost nekom od postojećih mezheba.

9. Hanefijski mezheb

Definicija:

Hanefijski mezheb (*al-madhab al-ḥanafī*)* je jedna od četiri raširene sunnijske pravne škole u islamskom svijetu. Hanefijskim mezhebom je nazvana po svome osnivaču Imamu Ebū Hanīfī en-Nu'mānu - Allah mu se smilovao!

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Osnivač hanefijskog mezheba je Imam Ebū Hanīfa en-Nu'mān b. Sābit b. Zevtī et-Temīmī el-Kūfī. Rođen je 80/699. god. u Kufi, a umro 150/767. god. u Bagdadu. Po porijeklu je Perzijanac i živio je u prvoj generaciji poslije generacije tabi'īna. Neki ga ubrajaju u generaciju tabi'īna jer je zapamtio četvericu ashaba. Odrastao je u trgovačkoj porodici. Nakon nekog vremena bavljenja trgovinom, posvetio se vjerskim znanostima, naučio napamet cio Kur'an, upoznao se sa tradicijom i u islamskom pravu (*al-fiqh*)* dostigao visok stepen. O njemu je Imam Šafija rekao: "Nikoga nisam sreo upućenijeg u islamsko pravo od Ebū Hanīfe." Drugom prilikom je rekao: "U poznavanju islamskog prava u poređenju sa Ebū Hanīfom svi ostali su djeca."

Ebu Hanîfina pisana djela:

Ebū Hanīfa ima više pisanih djela iz oblasti 'ilmu-l-kelama: *al-Fiqh al-akbar*, zatim *Musnad al-ḥadīṯ*, *al-'Ālim wa al-muta'allim* i *ar-Radd 'alā al-qadariyya*. Iza sebe nije ostavio nikakvo određeno fikhsko djelo. Međutim, njegove diktate svojim učenicima sakupio je u jednu zbirku Imam Muhammed b. el-Hasan eš-Šejbānī.

Ebu Hanîfina skromnost:

Ebū Hanīfa je često govorio: "Ovo što govorimo je naše mišljenje i najbolje do čega smo mogli doći. Onaj ko uspije naći bolje i ljepše rješenje, bolji je i bliži istini od nas."

- Ukoliko bi mu se učinilo da je nečije mišljenje bolje i ispravnije od njegova, predomislio bi se i odustao od svoga mišljenja. Uvijek je odustajao od svoga mišljenja, kad god bi mu protivnik naveo vjerodostojan hadis koji govori drugačije, jer je vjerovao da ni o čemu nema slobodnog mišljenja, ukoliko o tome postoji hadis.
- Odbio je prihvatiti dužnost sudije, uprkos insistiranju halife el-Mensūra da to prihvati. Zbog toga je bio mučen i strpan u zatvor, ali mišljenje nije htio promijeniti.

Ebu Hanîfini učenici:

Ebū Hanīfa je imao više učenika od kojih su najpoznatiji:

* Ebū Jūsuf Ja'kūb b. Ibrāhīm el-Ensārī el-Kūfī (rođ. 113/731., umro 182/798. godine). Svojevremeno je bio najbolji poznavalac islamskog prava u Iraku. Bio je najnadareniji učenik Ebū Hanīfe i slijedio je njegov način donošenja rješenja na osnovu slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*). Pripada mu zasluga za širenje hanefijske pravne škole u islamskom svijetu, jer kada je preuzeo položaj vrhovnog kadije, na položaj kadije je postavljao samo one koji su bili sljedbenici hanefijske pravne škole.

- Imao je urođenu bistrinu i sklonost za zdravo razmišljanje. Održavao je prijateljske veze sa šejhovima raznih frakcija. Bio je učenik i Hammada b. Ebū Sulejmāna i kod njega u Mekki proveo nekoliko godina.

- Po nalogu abbāsijskog halife Haruna er-Rešīda, napisao je djelo *al-Ḫarāğ*. Bio je prvi koji je pisao djela iz oblasti monetarne politike i prvi koji je stručno obradio prihode i izvore finansija. Isto tako, bio je prvi koji je napisao djelo o osnovama islamskog prava (*uṣūl al-fiqh*) po hanefijskom mezhebu.

* Muhammed b. el-Hasan eš-Šejbānī (rođ. 132/749., umro 189/804. god.). Rođen je u Vāsitu, a odrastao je u Kufi. Bio je izuzetno nadaren. Svojom bistrinom počeo se isticati još kao učenik svoga šejha Ebū Jūsufa. Učio je i od Imama Malika. Imao je rasprave i sa Imamom Šafijom. Sabrao je Ebū Hanifin fikh u šest knjiga. Pripada mu zasluga za sakupljanje pisanih djela hanefijskog mezheba. Njegova djela, nakon što ih je prokomentirao es-Serhasī u knjizi pod naslovom *al-Mebsūt*, predstavljaju pravu enciklopediju hanefijskog fikha.

* Zufer b. el-Huzejl (rođ. 110/728., umro 158/775. god.). Od svih Ebū Hanifinih učenika on se najviše držao analogije (*al-qiyās*). Ebū Hanifa ga je neobično cijenio i uvažavao. Bio je pobožan, skroman, povjerljiv i vjeran. Ponuđeno mu je mjesto kadije, pa ga je odbio prihvatiti. Kada mu je zaprijećeno silom, sakrio se i nije se pojavljivao. Zbog toga mu je bila srušena kuća. Kada se pojavio da ju popravi, ponovo mu je zaprijećeno, pa je ponovo odbio i ponovo mu je kuća bila srušena. Ni nakon toga nije pristao prihvatiti mjesto sudije. Posvetio se nauci i ibadetu. Bio je veoma skroman pa su ga stanovnici Basre zavoljeli. Umro je u Basri.

* El-Hasan b. Zijād el-Lu'lu'ī (umro 204/819. god.). Bio je učenik Ebū Hanife, Ebū Jūsufa i Muhammeda. Prvo se bavio tradicijom (sunnetom), a kasnije se posvetio fikhu. Bio je dosjetljiv, bistar i nadaren. Naročito je dobro bio upućen u lance predaja hadisa (*ar-riwāyāt*).

Temelji hanefijskog mezheba i njegov način idžtihada:

U svom izvođenju rješenja na osnovu slobodnog mišljenja, u okviru učenja Kur'ana i Sunneta, Ebū Hanifa se oslanjao na Kur'an, Sunnet, konsenzus mišljenja islamskih učenjaka (*al-iğmā'*)*, analogiju (*al-qiyās*)*, od više mogućih rješenja na ono koje je po njegovom mišljenju bilo najbolje (*al-istiḥsān*)*, običaj (*al-'urf*)*, mišljenje ashaba, na vjerozakon prethodnih objava i razne druge izvore.

- *Kur'an* je prvi i osnovni izvor islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* i oko toga nema nikakve dvojbe. Izvjesna neslaganja islamskih učenjaka oko teksta Kur'ana, nisu u smislu njihova neslaganja oko toga da li je kur'anski tekst dokaz ili nije, nego u smislu njihovog različitog shvaćanja i razumijevanja pojedinih kur'anskih riječi i značenja.

- *Vjerovjesnikov Sunnet* je drugi izvor islamskog vjerozakona i oko toga, također, nema nikakva neslaganja. Izvjesna neslaganja islamskih učenjaka odnose se samo na neke sitnice vezane za Sunnet. Tako npr. Ebū Hanifa, kao dokaz, prihvaća samo vjerodostojni sunnet (*as-sunna aṣ-ṣāḥīḥa*) i predaje koje su došle preko povjerljivih prenosilaca, kod hanefija poznate pod zajedničkim nazivom *općepoznati hadis* (*al-ḥadīṯ al-mašhūr*)*. Što se tiče hadisa koji se prenose samo preko jednog prenosioca (*aḥādīṯ al-āḥād*)*, oni po hanefijama ne spadaju u kategoriju poznatih - mutevatir hadisa (*al- aḥādīṯ ğayr al-mutawātira wa al-mašhūra*)* i kao takve ih ne uzimaju kao dokaz, osim u izvjesnim slučajevima, uz još neke dodatne uvjete.

- *Konsenzus mišljenja* (*al-iğmā'*)* islamskih učenjaka je treći izvor islamskog vjerozakona. Međutim, hanefije uvažavaju pojedina neslaganja među islamskim učenjacima u vezi sa konsenzusom mišljenja, ali samo kada se radi o nekim sporednim i nebitnim pitanjima.

- *Mišljenje ashaba* (*aqwāl aṣ-ṣaḥāba*). Ebū Hanifa, kao dokaz, prihvaća ona njihova mišljenja koja su po njemu najispravnija. S tim u vezi, treba znati da opredjeljenje islamskog pravnika za nečije mišljenje ne može biti rezultat njegove pristrasnosti, jer je on taj koji traga za najboljim rješenjem za neko od novoiskrslih pravnih pitanja. Zato on tuđe mišljenje uspoređuje sa ostalima i odlučuje se za ono rješenje koje po njegovu mišljenju preteže i koje bi moglo biti najispravnije.

- *Analogija* (*al-qiyās*), tj. donošenje zaključaka na osnovu analogije po sličnim rješenjima, i to samo u slučaju kada nema

drugih dokaza u Kur'anu, vjerodostojnom sunnetu, niti u sudu nekog od ashaba izraženom putem mišljenja, ocjene ili presude.

- *Opredjeljenje za najbolje rješenje* (*al-istiḥsān*)*, tj. od više mogućih rješenja opredijeliti se za ono najbolje i ne dozvoliti da se usljed analognih rješenja propusti ono što je dobro i u općem interesu. Hanefije su dosta duboko razradile ovo pitanje i iza sebe ostavile ogromno bogatstvo u oblasti islamskog prava.

* Islamski pravnici i učenjaci hadisa po nekim pitanjima upućuju oštru kritiku na račun Ebū Hanife. Ona se, ukratko rečeno, sastoji u tome da mu prigovaraju što je, kao dokaz, odbacio prihvatiti mnoge hadise samo zato što se, po njegovu mišljenju, nisu uklapali u analogiju, a te hadise koje je on odbacio su prihvatili drugi, zbog njihove vjerodostojnosti i valjanosti u dokazivanju.

- Međutim, pravnici hanefijskog mezheba odbacuju ovu kritiku i tvrde da Ebū Hanifa nikada nije odbacivao prihvatiti nijedan hadis za koji se znalo da je sahih ili hasen, nego je imao strog kriterij u prihvaćanju hadisa i predaja koje prenosi samo jedan prenosilac (*āhād*) i kao opravdanje za to navode činjenicu što je živio u Kufi, kolijevci svakojakih smutnji, političkih partija, sektaške podvojenosti itd., a neke od tih sekti su zloupotrebljavale slabe rivajete a neke i izmišljali kako bi potkrijepili svoje stavove. Osim toga Kufa je bila dosta daleko od Hidžaza, mjesta spuštanja Božije Objave (*mahbaṭ al-waḥy*)* i centra, još uvijek, živo prisutnog sunneta pa je Imam bio oprezan u prihvaćanju takvih hadisa i postupanju prema njima, iz predostrožnosti, u očuvanju Allahova vjerozakona.

Raširenost hanefijskog mezheba:

* Hanefijski mezheb (*al-madhab al-ḥanafī*)* prvo se proširio u Iraku, gdje je živio njegov osnivač i gdje su sabrana njegova pisana djela.

* Širenju hanefijskog mezheba doprinijela je svestrana pomoć vladara abbasijske dinastije koji su hanefijski mezheb uveli kao zvanični mezheb države. Posebna zasluga u širenju hanefijskog mezheba pripada vrhovnom kadiji abbasijske države, prvom Ebū Hanifinom učeniku, Ebū Jūsufu koji je na mjesto kadija postavljao samo one kadije koji su pripadali ovom mezhebu. Ranije smo spomenuli da je to odigralo presudnu ulogu u širenju hanefijskog mezheba u Perziji, Egiptu, Šamu i Maroku.

* Imam Ebū Hanifa je bio veoma omiljen, cijenjen i poštovan u oblastima Horasana, Sidžistana, Taberistana, Dejlema, Azerbejdžana i Armenije čiji stanovnici i dan-danas, u ogromnoj većini, slijede hanefijski mezheb.

* Vladari Osmanskog carstva, u čiji su sastav ušle gotovo sve islamske zemlje, kao službeni mezheb su uvele hanefijski mezheb. Zbog toga, sve do danas, hanefijski mezheb se zadržao kao zvanični mezheb u zemljama koje su bile u sastavu Osmanskog carstva kao što su: Turska, Irak, Sirija, Liban, Jordan, evropske zajednice muslimana itd. Osim toga, hanefijski mezheb (*al-madhab al-ḥanafī*)*, kao zvanični mezheb u sudstvu, zadržan je i u Egiptu.

* Hanefijski mezheb je još i danas zvanični mezheb u Afganistanu, Pakistanu, Indiji, Egiptu i drugim islamskim zemljama u Aziji.

Iz navedenog se vidi:

- Da je hanefijski mezheb jedna od islamskih pavnih škola, sunnijske orijentacije, dosta rasprostranjen u današnjem islamskom svijetu,

- Da je naziv *hanefijski* dobio po svome osnivaču Imamu Ebū Hanifi en-Nu'mānu,

- Da se ovaj mezheb temelji na Kur'anu, Sunnetu, konsenzusu mišljenja (*al-iğmā'*)*, analogiji (*al-qiyās*), opredjeljenju za najbolje moguće rješenje (*al-istiḥsān*)*, običaju (*al-'urf*)*, mišljenju ashaba, ranijim vjerozakonima itd. i

- Da se hanefijski mezheb prvo proširio u Iraku, da je njegovo širenje pomogla abbāsijska država i da je danas proširen u Afganistanu, Pakistanu, Indiji i drugim islamskim zemljama.

Bibliografija:

a) Najvažnija literatura hanefijskog mezheba:

Najznačajnija pisana djela Imama Ebū Hanife su: *al-Fiqh al-akbar*, *Musnad al-ḥadīt* i *Kitāb al-'ālim wa al-muta'allim*. Najznačajnijih šest djela hanefijskog mezheba su: *al-Ğāmi' al-kabīr*, *al-Ğāmi' aṣ-ṣaġīr*, *as-Sayr al-kabīr*, *as-Sayr aṣ-ṣaġīr*, *al-Mabsūṭ* i *al-Aṣl wa az-ziyādāt*. Ona predstavljaju izvore najprihvatljivijih rješenja u hanefijskom mezhebu. Tu, također, spadaju i djela Imama Muhammeda: *al-Ğurğāniyyāt*, *al-Hārdaniyyāt al-Kaysāniyyāt* i *ar-Ruqiyyāt*, zatim knjiga *al-Kāfī* od el-Hākim eš-Šehīd el-Mervezi (umro 334/945. god), djelo *al-Mabsūṭ* od es-Serhasija, knjiga *Badā'i' aṣ-ṣanā'i'* od el-Kāsānija, djelo *Muḫtaṣar al-hidāya* od el-Murgīnānija, na njega brojni komentari, od kojih je najpoznatiji *Fatḥ al-qadīr* od el-Kemāl b. el-Hemmama (umro 861/1457. god), knjiga *Radd al-muḫtār* poznata i pod nazivom *Ḥāšiya Ibn 'Ābidīn* (umro 1252/1836. god) i *Mağalla al-aḥkām al-'adliyya.*

b) Izvori hanefijskog fikha:

* *al-Mabsūṭ*, Šams al-a'imma as-Serḫāṣī, at-tab'a al-ūla, 1324/1906., Miṣr, Maṭba'a as-Sa'āda,

* *Badā'i' aṣ-ṣanā'i' fī tartīb aš-šarā'i'* 'Alā'uddīn Abū Bakr b. Mas'ūd al-Kāsānī, (al-mutawaffī sana 587/1191.)

* *Tuḥfa al-fuqahā'* 'Alā'uddīn Muḥammad b. Aḥmad as-Samarqandī al-Ḥanafī, (al-mutawaffī sana 575/1179.); aṭ-Ṭab'a al-ūlā, bi at-taḥqīq Muḥammad Zakī 'Abdulbarr, Dimašq- Maṭba'a Dimašq (1377/1958.).

c) Kompendiji:

* *ad-Durr al-muḫtār Šarḥ Tanwīr al-abṣār* Muḥammad 'Alā'uddīn 'Alī b. Muḥammad b. 'Alī b. 'Abdurraḥmān al-ma'rūf bi al-Ḥaṣkafī (al-mutawaffī sana 1088/1677.)

* *Ḥāšiya Radd al-muḫtār 'alā ad-Durr al-muḫtār* Muḥammad Amīn al-mašhūr bi Ibn 'Ābidīn (al-mutawaffī sana 1252/1836.); at-tab'a aṭ-ṭāniya, Maṭba'a Muṣṭafā al-Bānī al-Ḥalabī (1386/1966.).

d) Biografije učenjaka hanefijskog mezheba:

* *al-Ğawhir al-muḍiyya fī ṭabaqāt al-ḥanafiyya*, Muḥyiddīn 'Abdulqādir b. Abū al-Wafā al-Qaršī al-Miṣrī al-Ḥanafī (al-mutawaffī sana 775/1373.)

* *aṭ-Ṭabaqāt as-sunniyya fī tarāğum al-ḥanafiyya* al-Mawlā Taqiyyuddin b. 'Abdulqādir at-Tamīmī ad-Dārī al-Gazzī al-Miṣrī al-Ḥanafī (al-mutawaffī sana 1005 /1596.), Taḥqīq: 'Abdulfattāḥ Muḥammad al-Ḥulw.

e) Opća literatura: al-Iğtihād fī aš-šarī'a al-islāmiyya, dr. Ḥasan Aḥmad Mar'ī; wa huwa baḥt ḍimna buḥūṭ uḥrā našarahā al-Mağlis al-'ilmī bi Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya, sana 1401/1981.; *al-Maḏāhib al-fiqhiyya*" li ad-duktūr Muḥammad Fawzī Fayḍullāh - Našr Dār aš-Ši'ā' - al-Kuwayt 1985.; *Abū Ḥanīfa*" li aš-Šayḫ Muḥammad Abū Zahra - Dār al-Fikr al-'Arabī; *Tārīḫ al-fiqh* li al-ustaḏ Muḥammad 'Alī as-Sāyis - Maṭba'a Muḥammad 'Alī Ṣabīḥ - al-Qāhira; *al-Madḫal li al-fiqh al-Islāmī*, li al-ustaḏ Muḥammad Salām Madkūr, Dār an-Nahḍa al-'arabiyya - al-Qāhira, 1383/1963.; *al-Madḫal li al-fiqh al-Islāmī*, li al-ustaḏ 'Isawī Aḥmad 'Isawī Dār al-Kitāb al-'arabī- al-Qāhira; *al-Madḫal li dirāsa al-fiqh al-Islāmī*, li al-ustaḏ Muṣṭafā Šalabī, Dār at-Ta'līf - al-Qāhira, 1376/1956.; *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya*, Muḥammad Abū Zahra; *Ta'rīf 'āmm bi al-'ulūm aš-šar'iyya* dr. Muḥammad az-Zuḥaylī; *Muḥāḍarāt fī aš-šarī'a al-islāmiyya*, Muḥammad Šatā Abū Sa'd - al-Qāhira, 1407/1986.;

10. Malikijski mezheb

Definicija:

Malikijski mezheb (*al-madhab al-mālikī*)* je jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u islamskom svijetu. Malikijskim mezhebom je nazvana po svome osnivaču Imamu Maliku b. Enesu - Allah mu se smilovao!

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač malikijskog mezheba je Imam Malik b. Enes b. Malik b. Ebū 'Āmir al-Asbehi el-Medeni, imam fikhske i hadiske znanosti u Medini, poslije generacije tabi'īna. Rođen je u Medini-Munevveri 93/712. god., a umro, također, u Medini 179/795. god. Živio je u doba procvata i zalaska zvijezde (tj. propasti) emevijske države i doživio uspon slave moći abbasijske države. Njegov pradjed, Ebū 'Āmir bio je poznati drug Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, s kojim je učestvovao u svim bitkama za Islam, osim u Bici na Bedru, a njegov djed Mālik jedan od najpoznatijih i najučevnijih tabi'īna. Imam Malik b. Enes je, dosta rano, naučio cio Kur'an napamet, počeo se kretati po kružocima posvećenim islamskim znanostima i još kao mladić stekao solidno obrazovanje, naročito u oblasti islamskog prava (*al-fiqh*). Učio je od Nāfi'a, oslobođenog roba 'Abdullāha b. 'Umera, Ibn Šihāba ez-Zuhrija, Ibn Hurmuza i Rebī'a b. 'Abdurrahmāna. Bio je u najužem krugu prijatelja Imama es-Sadika 'Abdurrahmāna, pridavao je veliku važnost fetvama ashaba i poznatih tabi'īna. Veoma rano je stekao solidno vjersko obrazovanje. Cijenio je i uvažavao učene ljude i prema njima se odnosio sa većim poštovanjem nego prema ljudima od vlasti i ugleda u društvu. Za njega je Imam Šafija rekao: "Malik je Allahov dokaz (*ḥuğğatullāh*) među ljudima." Zbog svoje privrženosti istini i prenošenja hadisa: "Zakletva pod prisilom nije valjana" (*laysa 'alā al-mustakrah yamīn*) Malik je zlostavljan i bio fizički mučen. Kada je na mjesto halife postavljen el-Mensūr i pod prisilom od svih muslimana pokušao isposlovati zakletvu na vjernost, el-Mensurov namjesnik u Medini Maliku je zabranio da kazuje spomenuti hadis. Da bi provjerio pridržava li se njegove zabrane, poslao je svoje uhode da to provjere, pa su ustanovili da ga Malik i dalje javno svima kazuje. Hadiskoj znanosti je dao neprocjenjivi doprinos sa svojim čuvenim i nadaleko poznatim djelom *el-Muwaṭṭa'* koje je sakupljao, pisao i dotjerivao punih četrdeset godina. Malik je bio prvi koji je ustanovio i detaljno razradio pravila hadiske znanosti (rivajet). Njegova predaja Vjerovjesnikove tradicije se, s pravom, naziva zlatnim lancem (*as-silsila az-zahabijja*).

* 'Abdurrahmān b. el-Kāsim el-Misrī (rođen 128/746., umro 191/807. god). Bio je učenik Imama Malika od koga se nije odvajao preko dvadeset godina. Pripada mu zasluga za dokumentiranje malikijskog fikha. Poznat je po svojoj bogobojaznosti, skromnosti, pobožnosti, strpljivosti i izbjegavanju vladara i ljudi od vlasti. Od njih je odbijao primiti, čak, i poklone. Historičari su o njemu zabilježili: "Ebū el-Kāsim je poznat po svome dugom druženju sa Malikom i brizi da ga što vjernije slijedi. Pored toga što je poznat po bistrini, razumijevanju, učenosti, pobožnosti, opreznosti i odmjerenom prenošenju Malikovih riječi i mišljenja. Pregledao je i sredio prve pisane knjige malikijskog mezheba. Od njega ih je preuzeo, dotjerao i dalje prenio Sahnūn."

* Ebū Muhammed 'Abdullāh b. Vehb b. Muslim (rođen 125/742., umro 197/812. godine). Bio je učenik Imama Malika preko dvadeset godina i od koga se sve do Malikove smrti nije odvajao. Napisao je dva poznata djela *el-Muwaṭṭa' al-kabīr* i *el-Muwaṭṭa' aṣ-ṣağīr*. O njemu je Imam Ahmed rekao: "Bio je čestit učenjak, veliki poznavalac fikha i široke naobrazbe. Bio je pouzdan i istinoljubiv, tako da su hadisi koje on prenosi potpuno pouzdani." Iako je bio veliki poznavalac i hadisa i fikha, izbjegavao je prihvatiti se posla kadije i izdavanja fetvi. Zahvaljujući njemu, malikijski mezheb se proširio u Egiptu.

* Ešheb b. 'Abdul'azīz el-Kajsī al-'Āmirī (rođen 140/757., umro 204/819. god). I on je bio učenik Imama Malika, a kasnije i veliki učenjak fikha u Egiptu. U Egiptu ga je zatekao Imam Šafija koji je za njega rekao: "Egipat nije iznjedrio boljeg poznavaoca fikha od Ešheba."

* Ebū Muhammed 'Abdullāh b. 'Abdulhakem (rođen 155/772., umro 214/829. god). I on je bio učenik Imama Malika. Bio je veliki poznavalac fikha, čestit, istinoljubljiv i blage naravi. Nakon Ešhebove smrti povjereno mu je rukovođenje malikijskim mezhebom. Bio je Šafijin savremenik i lični prijatelj. Napisao je poznata djela *al-Muḫtaṣar al-kabīr* i *al-Muḫtaṣar al-awsaṭ* i *al-Muḫtaṣar aṣ-ṣaġīr* koja zapravo predstavljaju skraćenu preradu djela *el-Muwaṭṭa'*, *al-Ahwāl*, *al-Qaḍā' fī al-bayān*, *Faḍā'il 'Umar b. 'Abdul'azīz* i *al-Manāsik*.

* Esed b. el-Furāt (umro 213/828. god). Bio je veliki učenjak fikha i poznati vojskovođa. Porijeklom je iz Nejsabura, a odrastao je u Tunisu. Iz Tunisa je otišao na školovanje kod Malika u Medinu, i kod njega izučavao djelo *el-Muwaṭṭa'*. Nakon toga se uputio u Irak gdje je neko vrijeme učio pred Ebū Hanifinim učenicima (Ebū Jūsufom i Muhammedom). Ebū Jūsuf je od njega preuzeo *el-Muwaṭṭa'* i preko njega ga i prenosi. Zatim se, ponovo, vratio u Egipat i tamo upoznao Ibn el-Kāsima sa onim šta je sve o hanefijskom fikhu bio naučio, nakon čega ga je ovaj odredio za muftiju malikijskog mezheba u Egiptu. Dok je taj posao obavljao, sakupljao je građu koja mu je, kasnije, poslužila za pisanje djela *al-Mudawwana* koje je sredio i kompletirao u Kajrevanu. Bio je komandant muslimanske vojske koja je poslana da osvoji Siciliju. Smrt ga je zatekla dok je opsjedao grad Sirakuzu (na Siciliji).

* Asbag b. el-Feredž b. Se'īd (rođen 150/767., umro 225/840. god), poznati egipatski učenjak fikha. Uputio se u Medinu sa namjerom da pred Malikom izučava fikh, ali je Malik umro tačno na dan kada je ovaj došao u Medinu, pa je fikh počeo izučavati pred Malikovim učenicima Ibn el-Kāsimom, Ibn Vehbom i Ešhebom. Napisao je više djela od kojih su mu najpoznatija: *Ādāb al-qaḍā'*, *Tafsīr ġarīb al-Muwaṭṭa'*, *Ādāb aṣ-ṣiyām* i *ar-Radd 'alā ahl al-ahwā'*.

* 'Isā b. Dīnār (umro 212/827. god) iz Kordobe u Andalusu, odakle se zaputio do Ibn el-Kāsima da pred njim izučava fikh. Kasnije je postao najbolji poznavalac fikha u svoje vrijeme, u cijelom Andalusu. O njemu su historičari zabilježili: "'Isā je bio sjajan učenjak fikha, ... pobožan i bogobojazan, provjeren u znanju, dokazan na djelima i poznat po primanju njegove dove. O njemu se pripovijeda da je četrdeset godina sabah klanjao sa abdestom od noćnog namaza." Umro je - Allah mu se smilovao - u Tolejteli.

* 'Abdusselām b. Se'īd et-Tenūhī (rođen 160/777., umro 240/854. god), poznat i pod nadimkom Sahnūn. Fikh je prvo izučavao u Kajrevanu, a zatim se uputio u Egipat, odakle je kasnije došao u Medinu, gdje su mu učitelji bili Ibn el-Kāsim, Ibn Vehb i Ešheb. Nije imao priliku susresti se sa Malikom niti od njega učiti. Zato je često imao običaj sa uzdahom reći: "Nedao Allah nikome siromaštvo. Da njega nije bilo, zatekao bih Malika." Mnogi su se o njemu izrazili kao izrazito pouzdanom i obrazovanom učenjaku, naročito u fikhskoj znanosti. Bio je pobožan i istinoljubljiv, odlučan kada je istina u pitanju, skroman, jednostavan u oblačenju i jelu i, iznad svega, veoma tolerantan. Od vladara i ljudi od vlasti nije primao ništa, čak ni poklone. U zemljama Magreba njegova riječ je bila veoma poštovana. Autor je djela *al-Mudawwana* na koje su se pozivali ne samo stanovnici Kajrevana, nego, tokom niza stoljeća, i učevniji ljudi malikijske pravne škole.

Temelji malikijskog mezheba:

Malikijska pravna škola svoje učenje temelji na sljedećim izvorima:

- Kur'anu časnom,
- Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, Sunnetu i
- Jednoglasnom mišljenju drugova Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*iğmā' aṣ-ṣaḥāba*)*.

Navedena tri izvora su zajednička za sve četiri velike pravne škole u Islamu. Pored njih Malik kao izvore uzima još i:

- Analogiju (*al-qiyās*)*,
- Rješenja koja su od općeg interesa za sve (*al-maṣāliḥ al-mursala*)*, tj. ona rješenja koja tekstom Zakonodavca (*aš-šāri'*) nisu ni naređena ni zabranjena.
- Praksa stanovnika Medine. Po ovom posljednjem Imam Malik se razlikuje od ostalih učenjaka fikha. Imam Malik, naime, smatra da je, kao izvor, praksa stanovnika Medine jača nego predaja koju prenosi samo jedan čovjek. Ovo zato što se njihova praksa smatra svojevrsnom predajom općeg postupanja po hadisu, a takva predaja koju prenosi grupa, je jača od one koju prenosi samo pojedinac. Zbog toga, Malik za valjanost predaje koju prenosi samo jedan čovjek, uvjetuje da se ona ne smije kositi sa praksom stanovnika Medine, jer je po njemu praksa stanovnika Medine apsolutno prihvatljiva kao izvor koji, kao takav, bezrezervno treba prihvatiti i po njemu postupati.
- Mišljenje drugova Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (ashaba). Pored hadisa Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Malik u svome djelu *al-Muwaṭṭa'* navodi i fetve koje su izdali 'Amr i njegov sin 'Abdullāh, r.a., i fetve koje od ashaba prenose sedmerica poznatih učenjaka fikha u Medini. Zato se Malik, kao što kaže eš-Šātibī, smatra prvim imamom sunneta u svoje doba.

Raširenost malikijskog mezheba:

- Malikijska pravna škola (*al-maḏhab*)* prvo se proširila u Hidžazu. Odatle se kasnije proširila na Sjevernu Afriku, naročito na zemlje Magreba, a odatle dalje prema Andalusu. U Andalusu je malikijski mezheb bio toliko popularan da se za mjesto kadije, pored poznavanja cijelog Kur'ana napamet, kao uvjet kandidatu postavljalo da zna napamet i Imam Malikovo djelo *al-Muwaṭṭa'*.
- Svoj vrhunac u Andalusu malikijski mezheb je dostigao u doba Ibn Hišamove vladavine. U to doba, poznati učenjak malikijskog fikha, Jahjā b. Jahjā imao je veliki utjecaj na zvaničnu vlast pa se zahvaljujući njemu malikijski mezheb proširio u Andalusu i zemljama Magreba, isto kao što se zahvaljujući Ebū Jūsufu, hanefijski mezheb proširio u Iraku.
- Malikovi učenici su njegov mezheb prenijeli u Egipat, tako da je, poslije Hidžaza, Egipat bio prva kolijevka malikijskog mezheba.
- Danas je malikijski mezheb raširen u južnom Egiptu i Sudanu, kao i u ostalim oblastima afričkog kontinenta, nasuprot Hidžaza.
- S obzirom na bogatstvo malikijske pravne škole, svaki istraživač u malikijskom fikhu može pronaći pravo bogatstvo najrazličitijih ideja i fikhskih rasprava koje se i danas, u zavisnosti od klime koja u određenoj sredini vlada, mogu praktično primijeniti.

Iz navedenog se vidi:

- Da je malikijski mezheb jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u Islamu i da je ime dobio po Imamu Maliku b. Enesu - Allah mu se smilovao,
- Da se malikijski mezheb u svom učenju temelji na: Kur'anu, Sunnetu, konsenzusu mišljenja ashaba (*iğmā' aṣ-ṣaḥāba*)*, analogiji (*al-qiyās*)*, rješenjima koja su od općeg interesa za sve (*al-maṣāliḥ al-mursala*)*, praksi stanovnika Medine i mišljenju ashaba,
- Da su najvažnija djela malikijskog mezheba: *al-Muwaṭṭa'*, *al-Mudawwana*, *al-Muwwāziya*, *Bidāya al-muğtahid* i *aḏ-Ḏaḫīra*,
- Da se malikijski mezheb prvo proširio u Hidžazu, a zatim u zemljama Magreba, Andalusu, na afričkom kontinentu u južnom Egiptu, Sudanu i nekim drugim afričkim zemljama.

Bibliografija:

a) Najvažnija literatura malikijskog mezheba:

- *al-Muwaṭṭa'* li al-Imām Mālik b. Anas wa yağma'u bayna al-ḥadīṯ wa al-āṯār wa ārā' al-imām; *al-Mudawwana*, wa hiya al-ārā' al-Imām Mālik yağma'ahā tilmīḏuhū Saḥnūn b. Sa'īd at-Tanūḫī; *al-Muwwāziya*, li Muḥammad b. Ibrāhīm al-Askandarī b. Ziyād, al-ma'rūf bi Ibn al-Muwwāz (al-mutawaffī sana 269/882. aw 281/894.); *Bidāya al-muğtahid*, li Ibn Rušd (wulida sana 450/1058., al-mutawaffī sana 520/1126.); *aḏ-Ḏaḫīra*, li al-Qarāfī; *Mawāhib al-Ğalīl* li al-Ḥaṭṭāb;

b) Kompendiji:

- *al-Muḫtaṣar fī al-fiqh al-Mālikī*, li aš-Šayḫ Ḫalīl b. Isḥāq al-Mālikī (al-mutawaffī sana 767/1365.) wa lahū šurūḥ minhā: - *Mawāhib al-Ğalīl li šarḥ Muḫtaṣar al-Ḫalīl* li Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Muḥammad b. 'Abdurraḥmān al-Mālikī al-ma'rūf bi al-Ḥaṭṭāb (al-mutawaffī sana 954/1547.)- ṭab'a ūlā - Maṭba'a as-Sa'āda bi Miṣr (bi dūn tārīḫ); *al-Mağmū' al-fiqhī fī al-maḏhab al-imām Mālik*, li Muḥammad b. Muḥammad b. Aḥmad b. 'Abdulqādir b. 'Abdul'azīz as-Sanbāwī, al-ma'rūf bi al-Amīr, al-mutawaffī sana 1232/1816. wa huwa matn muḫtaṣar;

c) Biografije učenjaka malikijskog mezheba:

- *Tartīb al-Madārik wa taqrīb al-masālik li ma'rifa a'lām maḏhab Mālik* li al-Qāḍī 'Iyāḍ b. Mūsā as-Sabtī (al-mutawaffī sana 544/1149.); *ad-Dībāğ al-muḏahhab fī ma'rifa a'yān 'ulamā' al-maḏhab* li Burhānuddīn Ibrāhīm b. 'Alī b. Muḥammad b. Farḥūn al-'Umrī al-Madanī al-Mālikī (al-mutawaffī sana 799/1397.);

d) Opća literatura:

- *al-Maḏāhib al-fiqhiyya*, li ad-duktūr Muḥmmad Fawzī Fayḍullāh - aš-Ši'ā' li an-našr, al-Kuwayt, 1985.; *al-Iğtihād fī aš-šarī'a al-islāmiyya*, li ad-duktūr Ḥasan Aḥmad Mar'ī, Idāra an-našr bi Ğāmi'a al-Imām Muḥmmad b. Sa'ūd al-islāmiyya - ar-Riyāḍ 1401/1981. - Dār an-nahḍa al-'arabiyya - al-Qāhira, 1383/1963.; *al-Madḫal li al-Fiqh al-Islāmī* - li al-ustāḏ 'Isawī Aḥmad 'Isawī, Dār al-kutub al-'arabī - al-Qāhira; *al-Imām Mālik* li Muḥmmad Abū Zahra - Dār al-kutub al-fikr - al-Qāhira; *Wafayāt al-a'yān*, li Ibn Ḫalikān; *ad-Dībāğ al-muḏahhab fī ma'rifa a'yān 'ulamā' al-maḏhab* li Ibn Farḥūn; *Naẓra tārīḫiyya fī ḥudūṯ al-maḏāhib al-arba' wa intišāruhā*, li Aḥmad Tīmūr-bāšā;

11. Šafijski mezheb

Definicija:

Šafijski mezheb (*al-maḏhab aš-šāfi'ī*)* je jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u islamskom svijetu. Šafijskim mezhebom je nazvana po svome osnivaču Imamu Muhammedu b. Idrīsu (eš-Šāfi'īju) Šafiji - Allah mu se smilovao!

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač šafijskog mezheba je Imam Ebū 'Abdullāh Muhammed b. Idrīs eš-Šafi'ī el-Kurešī el-Matlebī. Rođen je u Gazzi 150/767. god., dakle iste one godine kada je umro Ebū Hanīfa, a umro u Egiptu 204/819. god.

Otac mu je umro dok je Šafija bio još dijete, pa ga je njegova majka koja je po porijeklu bila Jemenjanka iz plemena Ezd, uzela i donijela u Mekku. Tu je Imam Šafija i odrastao. Dosta rano naučio je napamet cio Kur'an i zavolio arapski jezik i književnost, a posebno poeziju. Zato se iz Mekke povukao u pustinju kako bi naučio čisti arapski jezik sačuvan od stranih utjecaja. Naučio je napamet Malikov *al-Muwaṭṭa'* i posvetio se izučavanju fikha i kur'anskih znanosti. Učitelji su mu bili tada poznati učenjaci, među kojima se posebno ističe Muslim b. Hālid ez-Zendžī. Uputio se u Medinu gdje je od Malika naučio *al-Muwaṭṭa'*. Hadis i hadiske znanosti učio je od Sufjana b. 'Ujejne i drugih medinskih učenjaka. Zatim se 195/811. god. uputio u Irak i tamo, neko vrijeme, bio učenik Muhammeda b. el-Hasana, Ebū Hanifina učenika. U Bagdadu je sabrao, dotada stečeno znanje iz fikha, u knjizi pod naslovom *al-Ḥuğğa*. Zatim se 199/814. god. iz Bagdada preselio u Egipat, gdje je napisao svoja djela *ar-Risāla* i *al-Umm*. Pored toga što je bio imam u islamskom pravu (*al-fiqh*)* i osnovama islamskog prava (*al-uṣūl*), bio je i veliki poznavalac hadisa, arapskog jezika, književnosti i

poezije. O Šafiji su se najpohvalnije izrazili mnogi učenjaci. O njemu su historičari zabilježili "da je bio imam svjetskoga glasa, i na istoku i na zapadu".

- Volio je streljaštvo (gađanje strijelom) i u njemu postigao takvu vještinu da bi kada bi uzeo deset strijela svakom pogodio u cilj i da nijednom ne bi promašio. Prenosi se da je svojima učenicima jednom prilikom rekao: "Imao sam dvije želje: da postanem dobar strijelac i učen čovjek pa sam u streljaštvu to i postigao, tako da od deset strijela mogu svakom pogoditi cilj." Primijetivši kako je prešutio spomenuti svoj uspjeh u postizanju znanja, neko od prisutnih je dodao: "Tako mi Allaha, u znanju si još bolji nego u streljaštvu."

Šafijina najpoznatija djela:

Šafija je, koliko se dosada zna, napisao sljedeća djela:

- *al-Ḥuğğa* koje je izdiktirao svojim učenicima u Iraku,

- *al-Umm* koje je izdiktirao svojim učenicima u Egiptu,

- *ar-Risāla fī al-uṣūl* koje se smatra jednim od prvih djela u toj oblasti. U njemu su navedena izvjesna neslaganja sa Malikom i učenjacima iz Iraka.

- Šafiji se pripisuje i zbirka pjesama (*Dīwān aš-ši'r*) koja je nedavno doživjela i svoje prvo štampano izdanje.

Šafijin položaj i ugled:

- O Šafiji je njegov učenik Ahmed b. Hanbel rekao: "Od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se pripovijeda da je rekao: 'Uzvišeni Allah će na kraju svakog stoljeća u ovome Ummetu poslati po jednog čovjeka koji će obnoviti i učvrstiti Njegovu vjeru'[1]. Na kraju prvog stoljeća to je bio 'Umer b. 'Abdul'azīz. Nadam se da je na kraju drugog stoljeća ta čast pripala Šafiji."

* Ebū Ja'qūb Jūsuf b. Jahjā el-Buvejtī (nadimak el-Buvejtī dobio je po rodnom selu u Egiptu), jedan od najpoznatijih Šafijinih učenika (umro 231/866. god.). Prilikom izdavanja fetvi oslanjao se na mišljenje svoga učitelja. Šafija ga je, kao svoga zamjenika, ostavio da vodi kružok u Egiptu. To je i činio sve dok nije pozvan u Bagdad. Zato što nije htio potvrditi da je Kur'an stvoren, strpan je u zatvor. O njemu se pripovijeda da je u zatvoru imao običaj oprati odjeću i tako ju čistu obući u petak i namirisati se, a onda, kada bi se začuo ezan za džumu, izašao bi pred vrata zatvora, odakle bi ga zatvorski stražar vratio unutra u ćeliju govoreći mu: "Vrati se unutra - Allah ti se smilovao!", na što bi El-Buvejti rekao: "Gospodaru moj, odazvao sam se na Tvoj poziv, ali su me spriječili." Tako je u zatvorskoj ćeliji - Allah mu se smilovao - i umro.

* Ebū Ibrāhīm Ismā'īl b. Jahjā el-Muzenī (rođen 175/791., umro 264/878. god.). Veliki egipatski učenjak i prenosilac hadisa. O njemu je Šafija rekao: "el-Muzenī je veliki pomagač mog mezheba." Autobiografi su o njemu zabilježili: "Bio je skroman, pobožan, minimalnih prohtjeva na ovome svijetu i onaj od koga se dova primala." Napisao je mnogo djela, od kojih su mu najpoznatija: *al-Ğāmi' al-kabīr*, *al-Ğāmi' aṣ-ṣağīr*, *al-Manṯūr*, *al-Masā'il al-mu'tabira*, *at-Tarġīb fī al-'ilm*, *al-Waṯā'iq* i *al-Muḫtaṣar aṣ-ṣağīr*.

* Er-Rebī' b. Sulejmān b. 'Abduldžebbār el-Murādī (rođen 174/790., umro 270/883. god.). Bio je Šafijin učenik i prenosilac (*rāwiya*) njegovih knjiga, te mujezin u 'Amr b. el-'Āsovoj džamiji. Preko njega su sačuvana i do nas doprla djela *ar-Risāla*, *al-Umm* i neka druga djela.

* Ebū Hafs Harmele b. 'Abdullāh en-Nedžejbī el-Misrī (rođen 166/782., umro 243/857. god.). Prenosilac je hadisa preko Šafije, Muslima i Ibn Mādže. O njemu su se najpohvalnije izrazili Ibn Mu'īn i drugi učenjaci. Napisao je djela *al-Mabsūṭ*, *al-Muḫtaṣar* i *aš-Šurūṭ*, u tri sveska, *as-Sunan* u deset svezaka i neka druga djela.

* Ebū 'Alī el-Husejn b. 'Alī b. Zejd el-Karābīsī (umro 245/859 ili 248/862. god.). Jedan je od najpoznatijih učenjaka fikha u Bagdadu iz svoga vremena. Prvo je naučio

[1] Ebu Davud, (4291) i drugi - sahih.

fikh pravne škole sljedbenika slobodnog mišljenja (*madhab ahl ar-ra'y*), a onda je, kada je došao u Bagdad i uključio se u Šafijino društvo, promijenio mišljenje i postao sljedbenik njegova mezheba. Poslije toga, iako mu je bio lični prijatelj, zbog neslaganja oko pitanja stvorenosti Kur'ana, napustio je Imama Ahmeda. Zbog svoga neslaganja sa imamom Ahmedom, napustile su ga hanbelije i svijet je prestao prenositi njegove riječi.

* Ebū el-'Abbās Ahmed b. 'Umer b. Surejdž (umro 306/918. god.). U svoje doba je bio nosilac zastave šafijske pravne škole. Zahvaljujući njemu, šafijski mezheb (*al-madhab*)* se i proširio na sve strane.

Periodi razvoja šafijskog mezheba:

U periodu formiranja šafijskog mezheba, uočljiva su dva perioda i dva načina izvođenja rješenja na osnovu slobodnog mišljenja osnivača mezheba.

Prvi ili stari period predstavljaju Šafijina mišljenja u doba dok je još bio u Bagdadu. Ona su sabrana u djelu *al-Ḥuğğa* koje je Šafija izdiktirao svome učeniku ez-Za'ferāniji.

Drugi period predstavlja Šafijin rad u Egiptu. Naime, kada se Šafija, 199/814. god. iz Bagdada preselio u Egipat, uzeo je i svoja ranija djela počeo prepravljati i dotjerivati. Radeći to, on je od nekih svojih ranijih mišljenja odustao, predomislio se i prihvatio drugačija rješenja, a zatim je to sve napisao. Njegova djela iz ovog drugog perioda prenio je er-Rebī' b. Sulejmān.

Pišući svoja nova djela u Egiptu, Šafija je stavio van snage ona koja je ranije napisao u Bagdadu. U tom smislu su i njegove riječi: "Ne dozvoljavam nikome da prenosi iz moje knjige ono što sam napisao u Bagdadu!"

Temelji šafijskog mezheba:

Učenje šafijske pravne škole temelji se na sljedećim izvorima:

- *Kur'anu*, kao prvom i najvažnijem izvoru, i to po vanjskom smislu njegova teksta,

- *Sunnetu*, kao drugom po redu najvažnijem izvoru koji se mora primjenjivati, čak i u slučaju kada se radi o predajama samo sa jednim prenosiocem (*āhād*). Jedini uvjeti koji se postavljaju u ovakvim predajama su: da je ona vjerodostojna (*aṣ-ṣiḥḥa*) i da je lanac predaje neraskidiv (*al-ittiṣāl*). Šafija u svome djelu *ar-Risāla* odlučno brani predaje samo sa jednim prenosiocem. Zbog takvog svoga stava stekao je povjerenje učenjaka hadisa (*al-muḥdditīn*) toliko da su ga oni prozvali nadimkom "Pomagačem sunneta" (*Nāṣir as-sunna*).

- Šafija kao dokaz ne priznaje mursel predaje, osim onih koje prenosi Se'īd b. el-Musejjib, jer je jedino za njih ustanovio niz prenosilaca sve do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*masānīd*). U pogledu ovoga ne slaže se sa Ebū Hanifom.

- *Konsenzus mišljenja* (*al-iğmā'*)* kome Šafija daje prednost nad predajama koje prenosi samo jedna osoba. U tom smislu, poznato je njegovo mišljenje: "Konsenzus mišljenja je ubjedljiviji od predaje samo sa jednim prenosiocem" (*al-iğmā' akbar min al-ḫabar al-mufrad*).

- *Analogiji* (*al-qiyās*)* koju Šafija uvažava kao izvor pod uvjetom da ima podlogu u Kur'anu i Sunnetu i da je pravilno izvedena.

- Šafija, kao dokaz, odbacuje sve ostale fikhske izvore kao što su:

- *Opredjeljenje za najbolje rješenje* (*al-istiḥsān*)* o kome je napisao posebnu knjigu i prokomentirao poznatim riječima: "Ko se za neko rješenje opredijeli kao najbolje na osnovu slobodne procjene, samim tim se upustio u propisivanje vjerozakona." Ovim svojim mišljenjem zauzeo je potpuno suprotan stav od Ebū Hanife.

- *Rješenja od općeg interesa za sve* (*al-maṣāliḥ al-mursala*)* Šafija u svom mezhebu ne prihvaća kao valjan izvor. Međutim, takva rješenja su kod malikija općeprihvatljiva.

- *Praksa stanovnika Medine* (*'amal ahl al-Madīna*) po Šafiji ne može biti valjan izvor. To je osporio malikijama u svome djelu *al-Umm*.

- *Mišljenje ashaba* (*aqwāl aṣ-ṣaḥāba*) Šafija, također, ne uvažava kao valjan izvor, jer i njihovo mišljenje smatra slobodnom procjenom (*iğtihādan*) koje, kao i kod ostalih ljudi, može biti pogrešno.

Dakle, Šafija je - Allah mu se smilovao - svu svoju pažnju usredsredio na sahih i hasen hadise, tvrdeći da niko nema pravo suprotstavljati se Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. U tom smislu, od njega se prenosi da je rekao: "Kada je hadis sahih, onda je to moj mezheb."

Raširenost šafijskog mezheba:

* Šafijski mezheb (*al-madhab*)* raširen je u Egiptu, zato što se prvo tamo učvrstio njegov novi mezheb i jer su njegovi učenici tamo najviše radili na njegovu širenju. Nakon što su Fatimije došle na vlast u Egiptu, sunnijski fikh je tamo bio gotovo izumro. Međutim, on je ponovo oživljen nakon što je Salahuddin el-Ejjubi zbacio sa vlasti Fatimije.

* Šafijski mezheb dobrim dijelom proširio se i u Iraku i Šamu, a odatle dalje prema Horasanu, Jemenu, Hidžazu, Perziji i zemljama na Indijskom potkontinentu.

* U Indoneziji i Maleziji zvanični mezheb je šafijski. Tamo je mezheb zajedno sa Islamom dospio putem trgovaca sa Arapskog poluotoka, prije nego se pojavio hanbelijski mezheb.

Iz navedenog se vidi:

- Da je šafijski mezheb jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u Islamu i da je ime dobio po Imamu Muhammedu b. Idrisu Šafiji (eš-Šāfi'i),

- Da se šafijski mezheb u svome učenju zasniva na Kur'anu i Vjerovjesnikovu, sallallahu alejhi ve sellem, sunnetu, te da se Šafija poziva i na predaje koje prenosi i samo jedna osoba, zbog čega je i dobio nadimak "Pomagač sunneta". Međutim, on kao dokaz ne priznaje mursel hadise, osim onih koje prenosi Se'īd b. el-Musejjib, za koje smatra da su povezane. Šafija kao dokaz prihvaća još i konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)* i analogiju (*al-qiyās*)*.

- Da kao dokaze ne prihvaća opredjeljenje za bolje rješenje (*al-istiḥsān*), niti rješenja od općeg interesa za sve (*al-maṣāliḥ al-mursala*)*, kao ni praksu stanovnika Medine (*'amal ahl am-madīna*) i mišljenje ashaba (*aqwāl aṣ-ṣaḥāba*).

- Da je šafijski mezheb raširen u Egiptu, Iraku, Šamu, Horasanu, Jemenu, Hidžazu, Perziji i nekim zemljama na Indijskom potkontinentu.

- Da su najpoznatija djela šafijskog mezheba: Šafijino djelo *al-Umm*, *Muḫtaṣar al-Muzenī*, *Rawḍā aṭ-Ṭālibīn* i *al-Mağmū'* od en-Nevevija, *Fatḥ al-qadīr Šarḥ al-wağīz* od ar-Rāfi'a i *al-Madhab wa as-sunna* od eš-Širazija.

Bibliografija:

a) Najvažnija literatura šafijskog mezheba:

- *al-Umm*, li al-Imām aš-Šafi'ī; *Muḫtaṣar al-Muznī*, *Fatḥ al-qadīr Šarḥ al-wağīz* li ar-Rāfi'ī; *Rawḍā aṭ-Ṭālibīn* i *al-Mağmū'* li an-Nawawī; *al-Madhab wa as-sunna* li aš-Šīrāzī; *al-Ḥāwī al-kabīr* li al-Māwridī; *al-Mağmū'* li an-Nawawī;

Najvažniji kompendij šafijskog fikha na koji se šafijski pravnici pozivaju u donošenju fetvi i presuda je *Minhāğ aṭ-Ṭālibīn* od en-Nevevija i mnogobrojni komentari na ovo djelo, od kojih su najpoznatiji: *Muğnī al-muḥtāğ* od el-Hatiba eš-Širbinija, *Nihāya al-muḥtāğ* od ar-Remlija i *Tuḥfa al-muḥtāğ* od Ibn Hadžera el-Hejtemija.

b) Izvori šafijskog fikha:

- *al-Umm*, Ta'līf al-Imām Abū 'Abdullāh Muḥhammad b. Idrīs aš-Šāfi'ī (al-mutawaffī sana 204/819.); *al-Madhab*, Ta'līf Abū Isḥāq Ibrāhīm b. 'Alī b. Yūsuf aš-Šīrāzī (al-mutawaffī sana 476/1083.); *Minhāğ aṭ-Ṭālibīn*, Ta'līf Abū Zakariyyā Muḥyiddīn Yaḥyā b. Šaraf an-Nawawī (al-mutawaffī sana 676/1277.);

c) Kompedij:

- *al-Wağīz fī fiqh madhab al-Imām aš-Šāfi'ī*, Ta'līf Abū Ḥāmid al-Gazālī (al-mutawaffī sana 505/1111.); *ar-Rawḍa fī al-furū'* li Abū Zakariyyā Muḥammad b. Šaraf an-Nawawī;

d) Biografije učenjaka malikijskog mezheba:

- *Ṭabaqāt aš-Šāfi'iyya al-kubrā*, Ta'līf Tāğuddīn 'Abdulwahhāb b. 'Abdulkāfī as-Sabkī (al-mutawaffī sana 771/1369.); *Ṭabaqāt aš-Šāfi'iyya*, Ta'līf Ğamāluddīn 'Abdurraḥīm b. al-Ḥasan al-Isnawī (al-mutawaffī sana 772/1370.);

e) Opća literatura:

- *al-Maḏāhib al-fiqhiyya*, ad-duktūr Muḥammad Fawzī Fayḏullāh- aš-Ši'ā' li an-Našr- al-Kuwayt 1985; *al-Iğtihād fī aš-šarī'a al-islāmiyya*, dr. Ḥasan Aḥmad Mar'ī -Idāra an-našr bi Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya - ar-Riyāḍ, 1401/1981.; *Tārīḫ al-fiqh*, al-ustāḏ Muḥammad 'Alī as-Sayās - Maṭba'a Muḥammad 'Alī Ṣabīḥ, al-Qāhira; *al-Madḫal li al-fiqh al-Islāmī*, al-ustāḏ Muḥammad Salām Madkūr - Dār al-kitāb al-'arabī - al-Qāhira; *al-Madḫal li al-fiqh al-Islāmī*, al-ustāḏ 'Isawī Aḥmad 'Isawī-Dār at-Ta'līf-al-Qāhira, 1376/1956.; *al-Madḫal li dirāsa al-fiqh al-Islāmī*, al-ustāḏ Mūṣṭafā Šalabī - Dār at-Ta'līf - al-Qāhira, 1376/1956.; *al-Imām aš-Šāfi'ī*, Muḥammad Abū Zahra, Dār al-Fikr al-'arabī al-Qāhira; *Ādāb aš-Šāfi'ī wa manāqibuhū*, 'Abdurraḥmān b. Abū Ḥātim ar-Rāzī, - Dār al-kutub al-'ilmiyya, - Bayrūt.

12. Hanbelijski mezheb

Definicija:

Hanbelijski mezheb (*al-maḏhab al-ḥanbalī*)* je jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u islamskom svijetu. Hanbelijskim mezhebom je nazvana po svome osnivaču Imamu Ahmedu b. Muhammedu b. Hanbelu - Allah mu se smilovao!

U svojoj osnovi, ovaj mezheb, se oslanja na tekst Kur'ana i Sunneta i odbacuje sve novotarije u vjerovanju i ibadetima, i daje potpunu prednost sunnetu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač hanbelijskog mezheba je Imam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilāl b. Esed b. Idrīs b. 'Abdullāh b. Hajjān b. 'Abdullāh b. Enes b. 'Avf b. Kāsit b. Māzin b. Šejbān ... b. Vā'il ez-Zuhelī eš-Šejbānī (rođen 164/780., umro 241/855. god.). Po porijeklu je povezan sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, preko Nezāra b. Ma'da b. 'Adnana. Dok je sa njim bila trudna, majka mu je u pratnji njegova oca došla iz Merva u Bagdad. Tu ga je rodila u mjesecu rebī'u-l-evvelu 164/780. god. Otac mu je umro kada je Ahmed imao svega tri godine, pa je brigu o njemu preuzela njegova majka. Zato je više poznat po svome djedu koji je bio ugledan i poštovan čovjek.

- U potrazi za znanjem često je putovao između Basre, Kufe, Šama, Mezopotamije, Mekke, Medine, Jemena i ostalih centara gdje se širilo znanje.

- Fikhske znanosti je izučavao kod Muhammeda b. Idrīsa eš-Šāfi'ija, Sufjana b. 'Ujejne, Vekī'a b. el-Džerraha, Jahje el-Katāna, Jezida b. Hārūna, Ismā'īla b. 'Ulejje, Hušejma b. Bešīra, 'Abdurrezzaka b. Hemmāma es-Sen'ānija i drugih.

- Bavio se sakupljanjem Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, tradicije, ulažući sve svoje napore na njenom očuvanju, tako da je u svoje vrijeme istovremeno bio imam učenjaka hadisa (*imām al-muḥaddiṯīn*), prvak učenjaka islamskih pravnika (*sayyid al-fuqhā'*) i vođa ustrajnih čuvara istine.

Rekao je el-Hafiz ez-Zehebi: "Broj njegovih učitelja (šejhova) od kojih on prenosi hadise u *El-Musnedu* prelazi 280 učitelja."

- Ostali imami su se o njemu izrazili sa najljepšim pohvalama. Tako je o njemu Imam Šafija rekao: "Kada sam napustio Bagdad, u njemu iza sebe nisam ostavio nikoga bogobojaznijeg, učevnijeg ni čestitijeg od Ahmeda b. Hanbela." Ez-Zehebī je o njemu rekao: "Odisao je strahopoštovanjem prema Uzvišenom Allahu." Ebū Dža'fer en-Nufejlī je rekao: "Ahmed b. Hanbel je bio jedan od najvećih poznavalaca vjere."

- Bio je istinski asketa. Toliko samoodricanje, kao što je bilo njegovo, mogli su podnijeti samo oni najizdržljiviji koji su bili sigurni u Allahovu nagradu na onome svijetu. O njemu je Ibn en-Nuhās rekao: "Bili su mu ponuđeni ovaj svijet, pa ga je odbio i novotarije, pa ih je odbacio."

Govoreći o tome kakav je bio, Ibn el-Kajjim je rekao: "Eto, takve su bile vođe bogobojaznih." O njemu je (njegov sin) Sālih b. Ahmed rekao: "Viđao sam svoga oca da uzme suhih kora, otrese sa njih prašinu, stavi u zdjelu, pokiseli u vodi, pospe solju i tako pojede, ali ga nikada nisam vidio da je kupio nar, dunju ili bilo šta drugo od voća." El-Mervezī je imao običaj reći: "Kada bi se sjetio smrti, imam Ahmed se gušio u suzama." Sālih b. Ahmed je kazivao: "Često je, kao jedinu prismoku uz jelo, koristio samo sirće." El-Mejmūnī je govorio: "Ebū 'Abdullahova kuća je bila sasvim mala i tijesna. Po vrućini je znao zaspati na zemlji u njenom prizemlju."

Imam Ahmed je bio od onih koji sebi nikada nisu dozvoliti da se guraju i laskaju ispred vrata ljudi od vlasti. Uporno je odbijao primiti bilo kakav poklon od namjesnika. Ljutio bi se na svoju djecu kada bi neko od njih primio nagradu od nekog od emira. Ishak b. Rāhivejh je o njemu rekao: "Kada je bio u Jemenu, Imam Ahmed je ... tkao, pleo, to što svojim rukama uradi prodavao i od toga se izdržavao." Nikada, prije četrdesete godine, nije sjeo i drugome dao svoje mišljenje (*fetvu*).

Patnje Imama Ahmeda b. Hanbela:

Vrijeme u kome je živio imam Ebū Ahmed obilježio je početak veoma žive aktivnosti prevođenja na arapski jezik filozofske literature sa drugih jezika. Taj pokret je bio svestrano pomagan od strane islamskih vladara i namjesnika. To je imalo za posljedicu da se, veoma brzo, u vjerovanju i obredima muslimanskog svijeta, pojave razne novotarije i prošire sekte poput rafidija (*ar-rāfiḍa*) i mu'tezilija (*al-mu'tezila*). Mu'tezilijsko učenje (*al-madhab al-i'tizālī*)* i rasprave oko stvorenosti Kur'ana bili su potpomognuti od samih vladara i njihovih namjesnika, tako da su se muslimani, veoma rano, suočili sa krupnim problemima i pitanjima koji su zadirali u samu srž njihova vjerovanja. Halifa el-Me'mūn pokušao je svijetu silom nametnuti mu'tezilijske ideje i učenje o stvorenosti Kur'ana. Ostajući nepokolebljiv i čvrsto dosljedan istini, Imam Ahmed to nije prihvatio pa je el-Me'mūn naredio da se strpa u zatvor i podvrgne mučenju. Poslije el-Me'mūna, na isti način se prema njemu ponio i el-Mu'tesim, tako da je Imam Ahmed proveo u zatvoru dvadeset i osam mjeseci sa okovima na nogama, čak i dok je klanjao i spavao. Kasnije, kada je pušten iz zatvora i nakon što su mu zamladile zatvorske rane, Imam Ahmed je - Allah mu se smilovao - ponovo nastavio sa svojim predavanjima u džamiji. Za vrijeme el-Vasikove vladavine, Imamu Ahmedu je pet godina bilo zabranjeno da odlazi i u džamiji održava svoja predavanja. Zabrana da održava predavanja trajala je sve do el-Vasikove smrti. Tek nakon el-Vasikove smrti, za vrijeme vladavine el-Mutevekkila - Allah mu se smilovao - ponovo je - uz Allahovu pomoć - počela da zaživljava istina i vjerodostojna tradicija i da se suzbija mrak i nepravda.

* Imama Ahmeda su slušali i od njega učili brojni učenici, kasnije, veliki islamski učenjaci. Među njima su bili: njegovi sinovi 'Abdullāh i Sālih, amidžić mu Hanbel b. Ishāk, Ebū Zur'a, Buharija, Muslim, autor *Sunen* zbirke Ebū Dāvūd, el-Esrem, Ebū Ja'lā el-Mevsili, Mejmūni, Ibn Hāni i drugi.

- Sālih b. Ahmed b. Hanbel (umro 266/879. god.), najstariji imamov sin, posvetio se izučavanju i prenošenju fikhske znanosti i za nju vezane problematike kojom se bavio njegov otac.

- 'Abdullāh b. Ahmed b. Hanbel (umro 290/903. god.), drugi imamov sin, zaslužan je, pak, za prenošenje od svoga oca hadiske znanosti.

- Ishāk et-Temīmi, tj. Ebū Ja'kūb el-Kevsedž el-Mervezi (umro 251/865. god.), po porijeklu iz Merva, prvo je naobrazbu iz oblasti islamskog prava stjecao u Iraku, Šamu i Hidžazu, da bi se na kraju zaputio u Bagdad i tamo fikhsku naobrazbu usavršio pred Imamom Ahmedom.

- El-Bagdādi, tj. Ebū Dža'fer Muhammed b. 'Alī b. 'Abdullāh b. Mehrān el-Bagdādi el-Verrāk (umro 272/885. god.), bio je jedan od najistaknutijih učenika Imama Ahmeda.

- El-Esrem, tj. Ebū Bekr Ahmed b. Muhammed b. Hāni el-Horasāni el-Bagdādi (umro 273/886. god.), također je bio učenik Imama Ahmeda. Njemu pripada zasluga za prenošenje od Imama Ahmeda brojnih odgovora na mnoga pitanja kao i za više pisanih djela, među kojima treba spomenuti *Kitāb fī al-'ilal, at-Tārīḫ* i *an-Nāsiḫ wa al-mansūḫ*. Također treba spomenuti njegovo djelo *Kitāb as-Sunan fī al-fiqh* po hanbelijskoj pravnoj školi.

- El-Harki, tj. Ebū el-Kāsim 'Umer b. el-Husejn (umro u Damasku 334/945. god.) koji je svoju naobrazbu iz oblasti islamskog prava stekao pred imamovim sinovima Sālihom i 'Abdullāhom. Napisao je poznato djelo pod naslovom *al-Muḫtaṣar* koje sadrži 2.300 fikhskih pitanja. Na ovo djelo Ibn el-Kudāma el-Makdisi napisao je svoj poznati komentar pod nazivom *el-Mugnī*.

- El-Hilāl, tj. Ebū Bekr Ahmed b. Muhammed b. Hārūn (umro 211/826. god.), koji je svoju naobrazbu iz oblasti islamskog prava stekao pred Ahmedovim prijateljima. Napisao je brojna djela među kojima treba spomenuti: *al-Ğāmi' li 'ulūm Aḥmad b. Ḥanbal, al-'Ilal, as-Sunna, Ṭabaqāt aṣḥāb Ibn Ḥanbal, al-'Ilm, Tafsīr al-ġarīb, al-Adab* i *Aḫlāq Aḥmad*.

Temelji hanbelijskog mezheba*:

* Imam Ahmed b. Hanbel svoju pravnu školu zasniva na pet temelja. Ibn el-Kajjim el-Dževzijje ih je nabrojao sljedećim redoslijedom:

- Tekstovima Kur'ana i Hadisa. Ovdje treba napomenuti da je, kao izvor, vjerodostojne (*sahih*) hadise imam Ahmed stavljao ispred mišljenja, analogije (*al-qiyās*) i riječi ashaba.

- Rješenju pravnog pitanja donesenog od strane nekog od ashaba. Prema tome, ukoliko bi za određeni problem naišao na pravno rješenje (*fetvu*) nekog od ashaba - pod uvjetom da se ono ne kosi sa mišljenjima drugih ashaba - Imam Ahmed ga je prihvaćao i mimo njega ne bi tražio drugo.

- U slučajevima u kojima se ni ashabi među sobom nisu bili usaglasili, Imam Ahmed se opredjeljivao za ono rješenje koje je, po njegovom mišljenju, bilo bliže slovu Kur'ana i Sunneta, ne izlazeći ni tada iz okvira mišljenja ashaba. Ukoliko se, pak, nije mogao odlučiti ni za jedno od njihovih mišljenja, samo bi ih naveo, ne izjašnjavajući se sa svoje strane ni za jedno od njih.

- U slučaju da nije bilo drugih zapreka, prihvaćao je mursel (*mursal*)*, pa čak i slabe (*ḍa'īf*) hadise i davao im prednost nad analogijom (*al-qiyās*). Ovdje treba naglasiti da pod slabim (*ḍa'īf*) hadisom on ne podrazumijeva lažne (*al-bāṭil*) i neprihvatljive (*munkar*) hadise, niti one u čijem se lancu prenosilaca nalazi neko ko je optužen za laž. Ovo zato što je po njemu i slabi (*ḍa'īf*) hadis djelimično mogao biti vjerodostojan (*ṣaḥīḥ*) ili dobar (*ḥasan*), budući da hadise nije klasificirao na vjerodostojne (*ṣaḥīḥ*)*, dobre (*ḥasan*)* i slabe (*ḍa'īf*), nego samo na vjerodostojne (*ṣaḥīḥ*)i slabe (*ḍa'īf*). Dakle, slabi (*ḍa'īf*) hadis, po njegovom shvaćanju, imao je više stupnjeva. Zato je - kao što to objašnjava Ibn el-Kajjim - i takva vrsta hadisa, u slučaju da se ne kosi sa mišljenjem nekog od ashaba, ili sa njihovim jednoglasnim mišljenjem, po mišljenju imama Ahmeda, kao izvor bio važniji od analogije (*al-qiyās*).

- Analogiju (*al-qiyās*)*, kao izvor u svojoj pravnoj školi, Imam Ahmed je koristio samo u slučaju nužde, kada potvrdu za svoje mišljenje nije mogao naći ni u jednom drugom, ranije spomenutom izvoru.

Iako je općepoznato da vjerovatnoću, da bi od dva mišljenja jedno moglo biti bolje i ispravnije (*al-istiḥsān*), Imam Ahmed kao izvor za svoje mišljenje nije prakticirao uzimati, ipak treba napomenuti da Ibn Kudāma navodi da je Imam Ahmed i o tome vodio računa i da ga je, kao izvor, koristio poslije analogije (*al-qiyās*). Prema tome, *al-istiḥsān* u hanbelijskoj pravnoj školi treba shvatiti kao opredjeljenje za jedno od više mogućih rješenja, i to za ono koje bi moglo biti najispravnije i za opći interes najkorisnije.

Raširenost hanbelijskog mezheba:

- Hanbelijska pravna škola (*al-madhab*)* nije kao ostale tri (hanefijska, šafijska i malikijska) imala značajnijeg uspjeha u širenju. Razloge za to treba tražiti u sljedećim činjenicama:

- što je strogo bazirana na predaji i tradiciji,

- što je prema slobodnom mišljenju (*al-iğtihād*)*, osim u slučaju krajnje nužde, ostala zatvorena,

- što iza nje, izuzev u posljednje vrijeme na Arapskom poluotoku, nije stajala nijedna druga vlast i

- što se, u poređenju sa ostalim pravnim školama, pojavila relativno kasno.

Hanbelijska pravna škola danas je raširena na Arapskom poluostrvu, u okolini Damaska i južnom Egiptu. Ograničeno je prisutna još u nekim islamskim zemljama. Međutim, treba napomenuti da se, ravnopravno sa ostalim, hanbelijski mezheb izučava u svim srednjim školama koje pripadaju Azheru kao i na samom Univerzitetu al-Azher u Egiptu.

Iz navedenog se vidi:

- Da je hanbelijski mezheb jedna od četiri velike sunnijske pravne škole u Islamu raširen u današnjem islamskom svijetu i da je ime dobio po Imamu Ahmedu b. Hanbelu - Allah mu se smilovao,

- Da se temelji na učenju Kur'ana i vjerodostojne Tradicije (*al-ḥadīṯ aṣ-ṣaḥīḥ*)* kojima ne pretpostavlja ničije drugo mišljenje, kijas niti mišljenje ashaba. On se dalje, u pravnim pitanjima, temelji na rješenjima ashaba, a u slučaju njihova neslaganja pribjegava onome mišljenju koje je najbliže učenju Kur'ana i Tradicije. U slučaju da se u navedenim izvorima ne može naći odgovarajuće rješenje i da za to nema kakve druge smetnje, hanbelijski mezheb, kao izvor, prihvaća i slabe (*ḍa'īf*)* hadise, a u slučaju nužde i analogiju (*al-qiyās*). Ukoliko ni to nije dovoljno, od više mogućih rješenja prihvaća ono za koje se smatra da bi moglo biti najispravnije (*al-istiḥsān*). U tom smislu se preko Ibn Kudame prenosi da je i sâm Imam Ahmed, u nedostatku drugih izvora, prihvaćao one predaje koje bi, po njegovu mišljenju, mogle biti najispravnije,

- Da je u današnje vrijeme hanbelijski mezheb raširen na Arapskom poluotoku, okolici Damaska i nekim drugim arapskim zemljama i

- Da u najznačajnija pisana djela hanbelijskog mezheba spadaju: *Muḫtaṣar al-Ḫarqī*, *Kaššāf al-qinā' wa Šarḥ Muntahā al-irādāt* i *al-Muḥarrar wa al-Muqni'*.

Bibliografija:

a) Najvažnija literatura hanbelijskog mezheba:

Muḫtaṣar al-Ḫarqī, allaḏī šaraḥahū al-'allāma, Muwaffiquddīn Ibn Qudāma fī al-Muġnī; *Kaššāf al-qinā' wa Šarḥ Muntahā al-irādāt* li al-Bahutī; *al-Muḥarrar fī al-fiqh* li 'Abdussalām Ibn Taymiyya; *al-Inṣāf* li al-Mardāwī; *al-Furū'* li Ibn Mufliḥ; *al-Muqni'* li Ibn Qudāma i *ar-Rawḍ al-murabba'* li al-Ḥiǧārī.

b) Najvažniji izvori hanbelijskog mezheba:

Muḫtaṣar al-Ḫarqī, ta'līf: Abū al-Qāsim 'Umar b. al-Ḥusayn b. 'Abdullāh b. Aḥmad al-Ḫarqī (al-mutawaffī fī sana 334/945.); *al-Hidāya*, ta'līf: Abū al-Ḫaṭṭāb Maḥfūẓ b. Aḥmad al-Kulūḏānī (al-mutawaffī fī sana 516/1122.); *al-Muqni'*, ta'līf: Mūwāffiqūḍḍīn 'Abdullāh b. Muḥammad b. Aḥmad b. Muḥammad b. Qudāma (al-mutawaffī fī sana 620/1223.); *aš-Šāfī - aš-Šarḥ al-kabīr*, ta'līf: 'Abdurraḥmān b. al-Imām Abū 'Umar Muḥammad b. Aḥmad b. Qudāma al-Maqdisī (al-mutawaffī fī sana 682/1283.); wa huwa Šarḥ Kitāb al-Muqni'.

c) Kompedij:

al-Furū', ta'līf: Šamsuddīn Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Mufliḥ al-Ḥanbalī (al-mutawaffī fī sana 763/1361.)

d) Biografije učenjaka hanbelijskog mezheba:

Ṭabaqāt al-Ḥanābila, ta'līf: al-Qāḍī Abū al-Ḥusayn Muḥammad b. al-Qāḍī Abū Ya'lā b. Muḥammad b. al-Ḥusayn al-Farā' (al-mutawaffī fī sana 527/1132.) - Ṭab'a Maṭba'a as-Sunna al-Muḥammadiyya: *al-Manhaǧ al-aḥmad fī*

tarāğum aṣḥāb Aḥmad, ta'līf Abū al-Yumn Muğīruddīn 'Abdurraḥmān b. Muḥammad b. 'Abdurraḥmān al-'Ulaymī (al-mutawaffī fī sana 926/1521.) - taḥqīq: Muḥyiddīn 'Abdulḥamīd - Miṣr, Maṭba'a al-Madanī.

e) Opća literatura:

al-Maḏāhib al-fiqhiyya, li al-ustāḏ ad-duktūr Muḥammad Fawzī Fayḍullāh, aš-Ši'ā' li an-Našr, al-Kuwayt, 1985.; *al-Imām Aḥmad b. Ḥanbal aš-Šaybānī wa Musnaduhū*, li Aḥmad b.'Abdurraḥmān b. Sulaymān aṣ-Ṣuwyān, Mağlla al-Buḥūṯ al-islāmiyya, al-'adad 26, aṣ-ṣafaḥāt 221-302; *Tārīḫ at-tašrī' al-Islāmī*, li aš-Šayḫ Muḥammad al-Ḫuḍarī, al-Maktaba at-Tiğāriyya al-Kubrā, al-Qāhira; *al-Madḫal li dirāsa al-fiqh al-Islāmī*, li al-ustāḏ 'Īsawī Aḥmad 'Īsawī, Dār at-Ta'līf, al-Qāhira, 1376/1956.; *al-Madḫal li al-fiqh al-Islāmī*, li al-ustāḏ Muḥammad Salām Madkūr, Dār an-Nahḍa al-'arabiyya, al-Qāhira, 1383/1963.; *al-Madḫal ilā maḏhab al-Imām Aḥmad b. Ḥanbal*, li Ibn Badrān al-Ḥanbalī, Dār aṭ-Ṭibā'a al-munīra, al-Qāhira; *I'lām al-mawqa'ayn*, li Ibn Qayyim al-Ğawziyya, Maṭba'a as-Sa'āda, al-Qāhira; *Muḫtaṣar al-Muntahā*, li Ibn al-Ḥāğib; *Mafātīḫ al-Fiqh al-Ḥabalī*, li ad-duktūr Sālim 'Alī aṭ-Ṭaqafī; *al-Imām Aḥmad b. Ḥanbal*, li Muḥammad Abū Zahra, Dār al-Fikr al-'Arabī, al-Qāhira; *Muttabi'ūn lā mubtadi'ūn*, li ad-duktūr Muḥammad Štā Abū Sa'd, Dār as-Salām, 1413/1992., ar-Riyāḍ; *Uṣūl maḏhab al-Imām Aḥmad b. Ḥanbal*, li ad-duktūr 'Abdullāh b. 'Abdulmuḥsin at-Turkī.

13. Džaferijski mezheb

Definicija:

Džaferijski mezheb (*al-maḏhab al-ğa'farī*)* je mezheb ši'ija imamija (sljedbenika dvanaesterice imama). Džaferijskim je nazvan po svome osnivaču Dža'feru b. Muhammedu, poznatijim pod nadimkom Imam es-Sādik, koga ši'ije imamije slijede i od koga su, kako tvrde, u svom mezhebu preuzeli većinu fikhske znanosti.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Džaferijski mezheb nosi naziv po Dža'fer b. Muhammed el-Bākir b. 'Ali Zejnul'ābidin b. el-Husejn es-Sebt el-Hāšimiju el-Kurešiju, 'Abdullahu, poznatom još i pod nadimkom es-Sādiku (rođen 80/699. god., umro 148/765. god.). Sa očeve strane, vodi porijeklo preko Vjerovjesnikove loze (*šağara an-nubuwwa*)*, a sa majčine strane preko Ebū Bekra es-Siddika, r.a. Ši'ije (*aš-šī'a*)* ga smatraju svojim šestim od dvanaest imama. Nakon smrti svoga oca, imama Muhammed b. 'Alija, poznatijeg pod nadimkom el-Bākir 117/735. god., Dža'fer je preko trideset godina bio vođa (*imām*) šī'ija.

Dža'fer se, još, od rane mladosti posvetio vjerskim znanostima. On je - neka je Allah sa njim zadovoljan - odrastao u Medini, redovno posjećujući predavanja učenjaka hadisa iz reda tabi'īna. Ipak, znanje je najviše stekao od svoga oca, imama el-Bākira. Bio je veliki poznavalac islamskih disciplina fikha i hadisa. Održavao je tijesnu vezu sa tadašnjim učenjacima islamskog prava (*fikha*), ne samo u Medini nego i u novoosnovanim centrima u provincijama islamskog carstva. Halifa el-Mensūr je jednom prilikom između Dža'fera i Ebū Hanife upriličio raspravu o fikhskim pitanjima, nakon koje je Ebū Hanifa izjavio: "Tako mi Allaha, do sada nisam sreo nikoga ko bolje vlada fikhom od Dža'fer b. Muhammeda es-Sādika." Odlikovao se izvanrednom bistrinom uma i snagom duha, što mu je omogućilo da duboko porone u gotovo sve znanosti svoga vremena. O njemu je, između ostalog, zabilježeno "da je izvanredno poznavao kozmologiju i da je neobično bio vješt u raspravama o sazvježđima i nebeskim tijelima." Jedan od njegovih učenika bio je i Džābir b Hajjān. Njegov kružok u Medini bio je stjecište učenih ljudi. Njegov učenik bio je i imam Mālik r.a., koji je često posjećivao njegova predavanja i na njima naučio mnogo toga, naročito iz oblasti islamskog prava i hadiske predaje. To što mu šī'ije pripisuju ono što nije kazao, ništa ne umanjuje od njegova položaja. Nije tražio vlast (*al-ḫilāfa*)* niti se za nju borio, nego se u potpunosti posvetio znanju. Ovo, uprkos činjenici da su neka od njegovih mišljenja zadirala u pitanja vezana za vlast i politiku. Od njega se

vjerodostojnom predajom prenosi da je prokleo svakoga onoga ko pretjeruje i pripisuje mu osobine kojima se nije odlikovao. Tako je zabilježeno da je jednom prilikom sakupio svoje prijatelje, upoznao ih o tome i napisao pismo u kome se, ne samo odrekao svih onih koji ga preuveličavaju, nego ih prokleo i ubrojao u višebošce, ukoliko su se preuveličavanjem (*in ġallū fīhi*)* o njega ogriješili, te naredio da se ono pošalje u sve pokrajine. Također se pripovijeda da je, upitan od halife el-Mensūra zašto ne posjećuje kružoke koje priređuje na svome dvoru, es-Sadik odgovorio: "Nemamo te se zbog čega bojati, nemaš ništa od onoga svijeta za što bi te mogli zamoliti, nisi ni u kakvom dobru, da bi ti mogli čestitati, a niti nam se čini da ti je to kakva nesreća, pa da ti dođemo kao utješitelji." Eto, takav je - neka je sa njim Allah zadovoljan - bio Dža'fer es-Sādik, koji se, kada je Allah u pitanju, nije bojao ničijeg ukora.

- U literaturi o imamima stoji da je es-Sādik dao odgovore na mnogobrojna, postavljena mu, pitanja te da su oni sabrani u četiri stotine knjiga koje šī'ije (*aš-šī'a*)* nazivaju zajedničkim nazivom *al-Uṣūl*.

- Pred es-Sādikom su učili brojni tabi'īni, među kojima treba spomenuti: Jahjâa b. Se'īda el-Ensāriju, Ejjūba es-Sihtijāniju, Ebū 'Amra b. el-'Alā'a, Šu'beta b. el-Kāsima, Sufjāna b. 'Ujejnu i druge.

- Jedno vrijeme je boravio u Medini, a zatim se preselio u Irak i tamo se nastanio neko vrijeme. Nikada se nije borio za bilo kakav položaj od vlasti niti se s bilo kim svađao oko položaja halife (*al-ḫilāfa*)*.

- Buhārija, Muslim i autori *Sunen* zbirki preko njega navode mnogobrojne hadise. Es-Sādik je bio čvrsto privržen Kur'anu i Sunnetu. Eš-Šehrestāni za njega kaže da se odlikovao "izvanrednim poznavanjem vjere, savršenim odgojem i mudrošću, krajnjom skromnošću prema ovosvjetskim dobrima i potpunom predanošću pobožnosti, tako da se nikada nije povodio ni za kakvim prohtjevima."

- Eš-Šehrestāni u svome djelu *al-Milal wa an-Niḥal* navodi da se Dža'fer es-Sādik odrekao od svih nadnaravnih osobina koje su mu neki ekstremisti pokušali pripisati. Istovremeno, ne samo da se odrekao takvih ekstremista, nego ih je i prokleo. Tako se odrekao učenja rafidijskog mezheba i njihovih bezumnih tvrdnji o odsustvu (*al-ġayba*)*, povratku (*ar-raǧ'a*)*, promjeni volje i namjere zbog prethodne promjene znanja (*al-badā'*)*, seobi duša (*at-tanāsuḫ*)*, utjelovljenju (*al-ḥulūl*)* i antropomorfizmu (*at-tašbīh*)*. Uprkos navedenom šī'ije su se poslije njega podvojile pa je svako od njih drugome počeo propagirati svoje učenje (*al-maḏhab*) tvrdeći da je ono preuzeto od Dža'fera, iako ga se, kao što smo vidjeli, još za vrijeme svoga života bio odrekao isto kao što se odrekao mu'tezilija i kaderija.

- Ibn Tejmijja - Allah mu se smilovao - u svome djelu *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql* navodi da su takve stvari koje batinije (*al-bāṭiniyya*)* pripisuju 'Aliji i Dža'feru es-Sādiku čista laž i izmišljotina. Tako se Dža'feru es-Sādiku pripisuju lažne izjave o astrologiji, drhtanju tijela, iskrivljenom tumačenju i svakojakim neistinama od čega ga je Uzvišeni Allah sačuvao i pred svijetom opravdao. Čak se i u poslanicama tajne sekte *Iḫwān aṣ-Ṣafā'* može naći da neke od njenih vođa pojedine izjave pripisuju Dža'feru es-Sādiku, iako se sa sigurnošću zna da su one nastale poslije trećeg stoljeća po Hidžri, dakle, dvije stotine godina poslije Dža'ferove smrti.

- Među najistaknutije učenjake dža'ferijskog mezheba (*al-maḏhab al-ǧa'farī*)* koji su ga u današnjoj formi, kakvoj je do nas došao, daleko od onoga što je o islamskom pravu istinski naučavao imam Dža'fer es-Sādik, iskristalizirali, se ubrajaju:

* Muhammed b. Ja'kūb b. Ishāk Ebū Dža'fer el-Kulejnī, imamijski pravnik iz Kulejna iz oblasti Rejja u Perziji. Bio je šejh šī'ija u Bagdadu. Umro je u Bagdadu 328/941. god. Njegovo najpoznatije djelo je *al-Kāfī fī 'ilm ad-dīn*. Sastoji se od tri sveska. U prvom svesku se govori o osnovama fikha (*uṣūl al-fiqh*), a u drugom i

trećem o samom fikhu i fikhskim propisima (*al-furū'*). U njegovom sastavljanju autor je proveo dvadeset godina.

* Muhammed b. 'Alī b. el-Husejn b. Mūsā Bābivejh el-Kommī es-Sadūk (umro 381/991. god.). Živio je i djelovao u Rejju gdje je i umro i pokopan. Bio je veoma popularan u Horasanu. Napisao je blizu tri stotine djela, od kojih su mu najpoznatija: *al-I'tiqādāt*, *al-Muqni' fī al-fiqh* i *Man lā yaḥḍuruhū al-faqīh.*

* Ibn el-Husejn et-Tūsī (umro 460/1067. god.). Među njegova najpoznatija djela spadaju: *Tahḏīb al-aḥkām* i *al-Istibṣār.*

Temelji dža'ferijskog mezheba:

U dža'ferijskom mezhebu (*al-maḏhab al-ğa'farī*)* se, kao izvor učenja, koriste sljedeća četiri dokaza: Kur'an, Predaja (*al-ḫabar*), ili (*al-asar*) konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)* i razum (*al-'aql*)*.

Kur'an:

Kur'an časni je glavni izvor propisa u svim pravnim školama, pa i u mezhebu imama es-Sādika - Allah mu se smilovao. Međutim, šī'ijsko vjerovanje (*'aqīda aš-šī'a*)* u nepogrešivost imama povlači za sobom njihovu tvrdnju da se Kur'an smatra Kur'anom samo ukoliko je uzet od nepogrešivog imama. S obzirom da Kur'an prenesen preko imama u stvarnosti ne posjeduju, ovaj postojeći i poznati Kur'an više nije valjan kao izvor za dokazivanje. Ovo zato što je, navodno, došlo do iskrivljavanja pojedinih ajeta u njemu i izbacivanja nekih njegovih poglavlja. Naravno, to ni u kom slučaju nije bilo mišljenje Dža'fera es-Sādika. Šī'ije iskrivljuju značenje Kur'ana časnog i prilagođavaju ga svome vjerovanju u kome preuveličavaju ličnosti svojih imama.

Predaja:

Predaja (*al-ḫabar*) po njihovom shvaćanju podrazumijeva Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise (*aḥādīṯ ar-rasūl*)* koje prenose oni ashabi koje prihvaćaju šī'ije, riječi i djela koja se pripisuju njihovim nepogrešivim imama, te predaje ali bejta (*āl al-bayt*) u kojima se tumači Kur'an i objašnjavaju propisi vjere. Vjerovanje u nepogrešivost imama, naročito iz reda onih posljednjih, šī'ije je navelo na to da više cijene njihove riječi nego riječi i mišljenje običnih ashaba. Iz istog razloga oni prihvaćaju samo one predaje koje prenose oni koji vjeruju u nepogrešivost imama. Prema tome, sunnet kod njih znači samo riječi i djela nepogrešivog, svejedno, bio on vjerovjesnik ili imam.[1]

Šī'ije predaju (*al-ḫabar*) dijele na: vjerodostojnu (*ṣaḥīḥ*), dobru (*ḥasan*), pouzdanu (*muwaṯṯaq*) i slabu (*ḍa'īf*).

1. *Vjerodostojna* (*ṣaḥīḥ*)* predaja, po njima, je ona koja se od nepogrešivog prenosi preko pravednog imamije.

2. *Dobra* (*ḥasan*)* predaja, po njima, je ona koja se od nepogrešivog prenosi preko imamije o kome se oni pohvalno izražavaju bez tekstualne potvrde o njegovoj pravednosti.

3. *Pouzdana* (*muwaṯṯaq*) ili jaka (*al-qawiyy*) predaja, po njima, je ona koju prenosi pouzdani neimamija.

4. *Slaba* (*ḍa'īf*) predaja, po njima, je ona koju prenosi, ili nepoznata osoba, ili ona kojoj se spočitava sklonost griješenju i sl.

Konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)*

Konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)* kao dokaz šī'ije prihvaćaju samo u slučaju kada među prisutnima ima neko od nepogrešivih (*al-ma'ṣūm*). Prema tome, imamije konsenzus mišljenja, kao dokaz, uvjetuju izjavom i mišljenjem nepogrešivog.

Razum (*al-'aql*)*

Iako šī'ije, kao dokaz, odbacuju analogiju (*al-qiyās*)* koja se u krajnjem slučaju svodi na izvlačenje zaključka pomoću razuma, oni, uprkos tome, prihvaćaju i ubrajaju razum u izvore svoga učenja, barem oni iz

[1] Djelo *al-Kāfī* kao i druga šī'ijska literatura prepuni su katastrofalnih tvrdnji koje izvode iz Islama, ponajviše zbog toga što zbog preuveličavanja imama dovode do pripisivanja Allahu sudruga (*aš-širk*).

kasnijih generacija. Budući da stvari mogu biti lijepe i ružne, oni smatraju da se njihova ljepota i ružnoća može shvatiti razumom i prije nego što o njihovoj naredbi ili zabrani zakonodavac dâ svoj sud. To objašnjavaju činjenicom da je Allah u nekim stvarima objasnio propise o tome da li su one korisne ili štetne i da, čak, i oni koji poriču nebeske objave prosuđuju da su neke stvari lijepe, a druge ružne. Prema tome, i sâm razum (*al-'aql*)* je dovoljan da presudi da je ono što je teret i što se ne može podnijeti ružno.

Iz navedenog se vidi da su šī'ije u osnovi potpale pod snažan utjecaj mu'tezilija koje govore o ljepoti i ružnoći (*al-qubḥ*)* stvari i ulozi razuma u davanju suda o njima.

Nekoliko primjera fikhskih propisa po sadašnjem dža'ferijskom mezhebu:

* Sljedbenici dža'ferijskog mezheba smatraju da je voda upotrijebljena za pranje poslije obavljene velike nužde (*al-istinğā'*) čista i da se može ponovo upotrijebiti. Isto tako, smatraju da je vino čisto.

* Tvrde da je kupanje na Dan Nevruza (praznik medžusija) sunnet.

* Smatraju da je za uzimanje tejemmuma dovoljno samo jednom dotaknuti zemlju.

* Tvrde da je namaz neispravan onome ko na njemu prouči pojedina poglavlja iz Kur'ana, kao što je npr. poglavlje *es-Sedžda.*

* Neki dozvoljavaju jelo i piće u namazu.

* Dozvoljavaju spajanje podne-namaza sa ikindijom i akšama sa jacijom, bez ikakva posebna razloga za to, kao što je putovanje i sl.

* Smatraju da se u odsutnosti imama džuma-namaz može izostaviti. Međutim, poslije dolaska Homeinija na vlast iranske šī'ije i njihove pristalice počele su obavljati džuma-namaz.

* Smatraju da je post onoga ko zaroni u vodu pokvaren i da je dužan taj dan napostiti sa kefaretom. Istovremeno, neki dozvoljavaju da postač može jesti lišće sa drveća.

Imaju još **mnogo ovakvih** i sličnih fikhskih **propisa koji su očito u suprotnosti** sa slovom **Kur'ana** i **vjerodostojnog** sunneta.

Raširenost dža'ferijskog mezheba:

- Dža'ferijska pravna škola (*al-madhab*)* raširena je u Iranu, Iraku, **Pakistanu**, Libanu i nekim dijelovima Sirije. U najnovije vrijeme šī'ije pokušavaju i ulažu mnogo truda da putem škola i univerziteta prošire dža'ferijski mezheb (*al-madhab*)*. U tom cilju u Iranu je u posljednje vrijeme otvoreno šest novih univerziteta. Predviđeno je da se na njima školuje 20.000 studenata iz islamskog svijeta. Isto tako, samo u 1409/1988. godini Iran je u Africi otvorio 511 škola. Iran ulaže ogromne napore da svim raspoloživim sredstvima, pomoću materijalnih i ljudskih potencijala što više proširi ši'izam. U tom smislu bilježi veliki uspjeh, budući da je znatan broj sunnijskih muslimana u Aziji i Africi prihvatio ši'izam.

Iz navedenog se vidi:

- Da je dža'ferijski mezheb (*al-madhab*)* pravna škola šī'ija (*aš-šī'a*)* sljedbenika dvanaesterice imama i da su izvori ovog mezheba Kur'an, Predaja (*al-ḫabar*)*, konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)* i razum (*al-'aql*)*.

- Da sljedbenici ovoga mezheba tvrde da se ovdje pod Kur'anom podrazumijeva samo onaj Kur'an koji je preuzet preko nepogrešivog imama, što znači da ovaj, danas kod sljedbenika tradicije (*ahl as-sunna*)* poznati Kur'an, po njihovom mišljenju, nije valjan kao dokaz zbog navodne iskrivljenosti pojedinih njegovih ajeta i izbacivanja nekih od njegovih poglavlja. Budući da to ni u kom slučaju nije bilo mišljenje Dža'fera es-Sādika, pripisivanje ovoga mezheba njemu uz očiti izlazak iz okvira učenja Kur'ana, ne može biti vjerodostojno.

- Da po njihovom shvaćanju tradicija znači riječi i djela nepogrešivog, svejedno, radilo se o vjerovjesniku (*an-nabiyy*)* ili imamu.

- Da za valjanost konsenzusa mišljenja (*al-iğmā'*)* kao uvjet postavljaju da među prisutnima mora biti i neko ko je po njihovom mišljenju nepogrešiv.

Bibliografija:

a) Literatura dža'ferijskog mezheba:

* Prvi koji je napisao knjigu o imamijskom fikhu bio je Mūsā el-Kāzim (183/799. god). Bilo je to djelo pod naslovom *al-Ḥalāl wa al-ḥarām*. Zatim je njegov sin 'Alī er-Ridā napisao djelo pod naslovom *Fiqh ar-Riḍā* koje je štampano u Teheranu 1274/1857. godine, zatim je es-Safā' el-A'redž el-Kommī (290/902. god.) napisao djelo pod naslovom *Bašā'ir ad-daraǧāt fī 'ulūm Āli Muḥammad wa mā ḥaṣṣahum ullāhu bihī*, koje je svoje prvo štampano izdanje doživjelo 1285/1868. god. Zatim je el-Kulejnī er-Rāzī (328/939. god.) napisao djelo pod naslovom *al-Kāfī fī 'ilm ad-dīn* koje je u sedam velikih svezaka 1381/1961. godine štampano u Teheranu.

Među najznačajnija fikhska djela dža'ferijskog mezheba, također, spadaju: *al-Muḫtaṣar an-nāfi'* od Nedžmuddīna el-Hullija (676 /1277. god.) i *ar-Rawḍa al-bahiyya* od eš-Šehīd Zejnuddīn el-Dža'bī el-'Āmilija (965/1557. god.). Oba ova djela su štampana u Egiptu. Tu još treba spomenuti djela: *Šarā'i' al-Islām* od el-Hullija i *Ǧawāhir al-kalām* od Muhammeda Hasan b. Bākir en-Nedžefija (1322/1904. god.).

b) Najvažniji izvori dža'ferijskog mezheba:

Kitāb man lā yaḥḍuruhū al-faqīh, li Abū Ğa'far Muḥammad b. 'Alī b. al-Ḥusayn b. Mūsā b. Bābawayh al-Qummī (al-mutawaffī 381/991. god.); *al-Istibṣār fīmā uḫtulifa min al-aḫbār*, li Abū Ğa'far Muḥammad b. al-Ḥusayn b 'Alī aṭ-Ṭūsī (al-mutawaffī 460/1067. god.); *al-Kāfī min fiqh aš-šī'a*, li Abū Manṣūr Aḥmad b. aṭ-Ṭabrisī aš-Šī'ī (al-mutawaffī 588/1192. god.).

c) Kompedij:

al-Muḫtaṣar an-nāfi' fī fiqh al-imāmiyya, li Abū al-Qāsim Nağmūddīn Ğa'far b. al-Ḥusayn b. Abū Zakariyyā Yaḥyā b. al-Ḥusayn b. Sa'īd al-mašhūr bi al-Muḥaqqiq al-Ḥullī (al-mutawaffī 676/1277.); *ar-Rawḍa al-bahiyya fī šarḥ al-Lum'a ad-Dimašqiyya*, li Zaynuddīn b. 'Alī b. Aḥmad al-Ğab'ī al-'Āmilī (al-mutawaffī 966/1461.)

d) Biografije učenjaka dža'ferijskog mezheba:

Amal al-Āmil, li Muḥammad b. al-Ḥusayn al-Ḥurr al-'Āmilī (al-mutawaffī 1104 H.), Taḥqīq: as-Sayyid Aḥmad al-Ḥusaynī, Bağdād, Maktaba al-Andalus, aṭ-ṭab'a 1385/1965.

e) Opća literatura:

Ma'ālim aš-šarī'a al-islāmiyya, li ad-duktūr Ṣubḥī aṣ-Ṣāliḥ, Dār al-'ilm li al-malāyīn, Bayrūt, aṭ-ṭab'a, 1982.-1984.; *al-Milal wa an-niḥal*, li aš-Šahristānī bi taḥqīq Muḥammad Sayyid Kaylānī, Dār al-Ma'rifa, Bayrūt, 1400/1980.; *Abū Ḥanīfa*, aš-Šayḫ Muḥammad Abū Zahra, Dār al-Fikr al-'Arabī; *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql* li Ibn Taymiyya, bi taḥqīq ad-duktūr Muḥammad Rašād Sālim, al-Ğuz' al-ḫāmis, aṭ-ṭab'a Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya, 1401 /1981.; *Iqtiḍā' aṣ-ṣirāṭ al-mustaqīm*, li Ibn Taymiyya, bi taḥqīq ad-duktūr Nāṣir al-'Aql, al-Muğallad al-awwal; *al-A'lām* li az-Ziriklī; *at-Tuḥfa al-itnā 'ašariyya*, li aš-Šāh 'Abdul'azīz al-Imām Waliyyullāh ad-Dahlawī, bi taḥqīq Muḥibbuddīn al-Ḫaṭīb, Našr Dār al-Iftā' bi ar-Riyāḍ, 1404/1984.; *Manšūrāt wizāra al-ḫāriğyya al-Īrāniyya*; *A'yān aš-šī'a*, li Muḥsin al-Amīn, aṭ-ṭab'a Bayrūt; *al-Imām aṣ-Ṣādiq wa al-maḏāhib al-arba'a*, li Asad Ḥaydar, aṭ-ṭab'a Bayrūt; *Ta'rīf 'āmm bi al-'ulūm eš-šerije*, Muḥammad az-Zuḥaylī; *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya*, aš-Šayḫ Muḥammad Abū Zahra; *Tārīḫ al-imāmiyya wa aslāfihim min aš-šī'a*, ad-duktūr 'Abdullāh Fayyāḍ; *Dirāsa 'an al-firaq fī tārīḫ al-muslimīn: al-ḫawāriğ wa aš-šī'a*, ad-duktūr Aḥmad Muḥammad Ğalī;

14. Sloboda rasuđivanja (*al-iğtihād*) i mezhebska nepristrasnost

Definicija:

Pod slobodom rasuđivanja (*al-iğtihād*) i mezhebskom nepristrasnosti (*'adam at-ta'aṣṣub al-madhabī*) se podrazumijeva pokret koji zagovara nepridržavanje propisa nijedne strogo određene pravne škole i primjenu jačih argumenata iz sva četiri mezheba ili izvan njih.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Nepridržavanje nijedne strogo određene pravne škole, izbjegavanje oponašanja i izvođenje pravnih propisa direktno iz Kur'ana i Tradicije je islamski metod (*al-manhağ al-Islāmī*)* stariji i od oponašanja i od mezheba. Njegove temelje postavio je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i kao takvog, pored imama i osnivača pravnih škola, pridržavale su se prve i najbolje generacije muslimana. Međutim, u kasnijim stoljećima je došlo do poplave sektaštva (*al-madhabiyya*), slijepog oponašanja (*at-taqlīd*) i mezhepske pristrasnosti (*at-ta'aṣṣub al-madhabī*). To je dovelo do razjedinjenosti među muslimanima, dominacije nevjernika u islamskim zemljama, zatvaranja vrata slobodnog rasuđivanja (*ğalq bāb al-iğtihād*)* i davanja prednosti mišljenju učenjaka nad slovom Kur'ana i Tradicije čiji su propisi sve više zapostavljeni. Usljed toga zavladala je pristrasnost pripadnosti samo jednom mezhebu, zatvaranje u njegove okvire i netrpeljivost prema drugim mezhebima. Mezhepska pristrasnost i netrpeljivost je poprimila takve razmjere da su se izbjegavali brakovi sa pripadnicima drugog mezheba i klanjanje za imamom koji nije bio istog mezheba. Ta pristrasnost je, kako tvrdi profesor Muhibbuddīn el-Hatīb, bila glavni razlog da su muslimani na prostorima današnjeg Irana prihvatili šī'ijski mezheb. U svome komentaru djela *al-Muntaqā min minhāğ al-i'tidāl* (v. str. 18.-19.) u kome je Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja ukratko prenio mišljenje od el-Hāfiza ez-Zehebija, on navodi kako se jedan od iranskih vladara po imenu Hudabende, koji je inače bio sunnija, jednog dana naljutio na svoju ženu i tri puta ponovio da je pušta i da mu više nije žena. Kada se kasnije odljutio, predomislio se i htio sebi ponovo vratiti ženu. Međutim islamski pravnici koji su slijedili tradiciju su mu rekli da to ne može učiniti sve dok se njegova žena ne preuda za drugog i dok je ovaj ne pusti. To je vladara teško pogodilo pa se obratio za mišljenje Ibn el-Mutahheru, jednom od šī'ijskih pravnika koji mu je izdao fetvu da do ispunjenja uvjeta razvoda braka nije došlo i da svoju ženu slobodno može vratiti. Vladar je sa radošću prihvatio tu fetvu i Ibn el-Mutahhera uzeo sebi za savjetnika. Pod njegovim utjecajem vladar je kasnije prihvatio ši'izam, a kada je to učinio on, za njim se poveo i njegov narod.

Zbog ovakvih i sličnih razloga, odavno su se počeli pojavljivati reformatori sa idejom obnove temelja islamskog prava koje su uspostavile prve generacije muslimana i metoda njihove primjene, zagovarajući ostavljanje otvorenim vrata slobodnog mišljenja (*fatḥ bāb al-iğtihād*)*, nepristrasnost prema strogo određenom mezhebu i njegovim vođama, te pridržavanje dokaza iz Kur'ana i Tradicije. Među najpoznatije takve ličnosti spadaju:

* Veliki islamski učenjak Ibn Hazm čije je puno ime 'Alī b. Ahmed b. Se'īd b. Hazm. On je imao i nadimak Ebū Muhammed, ali je ostao poznat kao Ibn Hazm. Rođen je u mjesecu ramazanu 384/992. god. u Kordobi u Andalusu. Budući da mu je otac služio kao vezir nekim emevijskim vladarima u Andalusu, odrastao je u bogatoj i uglednoj kući. Nauku je zavolio još od ranog djetinjstva. Prvo čemu se posvetio bilo je izučavanje malikijskog fikha. To je i razumljivo, s obzirom da je malikijska pravna škola u to doba u Andalusu bila službeni mezheb države. Desilo se, međutim, da je pod utjecajem kritičara imama Malika, Ibn Hazm napustio malikijski mezheb i prihvatio šafijski koji je više odgovarao njegovom kritičarskom i slobodarskom duhu koji se u njemu razvio čitajući Šafijina djela.

\- Ono što se Ibn Hazmu, izučavajući šafijski mezheb, u njemu naročito dopalo bila je strogost u dosljednom pridržavanju Kur'ana i Sunneta i oslanjanje fikhskih propisa na njihov tekst ili na izvlačenje zaključaka iz njihovih tekstova. Isto tako, Ibn Hazmu se svidjela strogost imama Šafije i njegova kritika onih koji se, kao izvorom za islamsko pravo, služe istihsanom (*al-istiḥsān*)* i izgovorima da je neko rješenje od općeg interesa (*al-maṣliḥ al-mursala*)*.

\- Međutim, Ibn Hazm se nije dugo zadržao ni u šafijskom mezhebu, jer su mu se sve više počele sviđati ideje Dāvūda el-

Isfahānija, Šafijinog učenika i šejha zahirijskog mezheba, koji je zagovarao oslanjanje samo na tekstove Kur'ana i Sunneta. Njegove ideje dopale su se Ibn Hazmu prvenstveno zbog toga što nisu bile sputane propisima nijednog od postojećih mezheba.

- Svoju naobrazbu Ibn Hazm je stjecao kod u svoje doba najpoznatijih islamskih učenjaka, kako u svome rodnom Andalusu, tako i izvan njega. Među njima su, između ostalih, bili: Šejh Ahmed b. Džesūr, Šejh Ebū el-Hasan el-Fārisi, Ebū Bekr b. Ishāk, 'Abdullāh b. Jahjā, Ebū el-Kāsim el-Ezdī i 'Abdullāh b. Dehūn. Pored navedenih učenjaka, tijesne veze održavao je sa velikim islamskim učenjakom i svojim savremenikom 'Umerom b. 'Abdulberrom.

- O njemu je u djelu *Nafḥ aṭ-ṭīb* autor zabilježio: "Sā'id kaže: 'Ibn Hazm je od svih Andalužana bio najobrazovaniji i - pored svog izuzetnog poznavanja jezikoslovlja, stilistike, lingvistike, biografija, životopisa, historije - u islamske znanosti najupućeniji čovjek.'" Za njega je ez-Zehebi rekao: "Bio je krajnje bistar, oštrouman, upućen u Kur'an, Tradiciju, mezhebe, vjere (*al-milal*)*, sekte, arapski jezik, logiku i poeziju. Pored toga krasili su ga istinoljubivost, pobožnost, stidljivost, otmjenost i načitanost." 'Abdulvāhid u svome djelu *al-Mu'ğab* bilježi: "Od više andaluzijskih učenjaka sam čuo da je Ibn Hazm napisao četiri stotine svezaka, na blizu 80.000 listova o raznim disciplinama: fikhu, hadisu, osnovama vjerovanja, vjerama, sektama, historiji, rodoslovlju i književnosti." (v. *al-Mu'ğab*, str. 48.).

- Ibn Hazm je odabrao zahirijski mezheb prvenstveno zbog toga što on zabranjuje oponašanje drugih (*at-taqlīd*) i što kao izvore priznaje jedino Kur'an, Tradiciju i konsenzus mišljenja (*al-iğmā'*)*.

- Govoreći o svojoj borbi protiv slijepog oponašanja drugih (*at-taqlīd*)* Ibn Hazm kaže: "Slijepo oponašanje drugih je strogo zabranjeno (*ḥarām*). Nikome, ma o kome se radilo, neukom čovjeku ili učenjaku, nije dozvoljeno da bez valjana dokaza (*burhān*) drži do tuđeg mišljenja."

On je, također, rekao: "Ono što začuđuje je da je shvaćeno kao stroga obaveza da obični vjernik u Andalusu mora slijediti imama Malika, u Jemenu Šafiju, a u Horasanu Ebu Hanifu čija su rješenja (*fatāwā*) za jedna te ista pravna pitanja suprotna. Zar je to Allahova vjera? Ne, tako mi Allaha, Allah nam takvo nešto nikada nije naredio. Naprotiv, Allahova vjera (*ad-dīn*)* je jedna i Njegovi propisi su jedni."

Međutim, kada običnom čovjeku zabranjuje slijepo oponašanje (*at-taqlīd*)* drugog, Ibn Hazm ne misli da se taj isti čovjek mora posvetiti detaljnom izučavanju propisa svoje vjere nauštrb stagnacije u drugim oblastima od vitalnog značaja za opći napredak, nego misli na:

- Zabranu slijepog ugledanja na određenog vođu (*imama*), jer slijepo ugledanje na njega znači slijeđenje njegova mezheba kao da je takav od Boga propisan, što nije tačno i

- Zabranu da obični neobrazovani čovjek prihvaća tuđe mišljenje (*fetvu*) koje nema uporište u Kur'anu ili Tradiciji, te zabranu da dotični islamski pravnik (*al-faqīh*) živi u ubjeđenju da je njegovo mišljenje neprikosnoveno, kao da je od Boga propisano.

Zbog toga, kada drugoga pita za neko pravno rješenje (*fetvu*), Ibn Hazm običnom čovjeku stavlja u obavezu da dotičnog muftiju upita: "Je li to tako propisao Allah ili Njegov Poslanik?" - pa ako odgovori da jeste dužan je to prihvatiti, a ako odgovori da nije, ili prešuti, ili se pozove na nečije drugo, mimo Vjerovjesnikova mišljenja, dužan je potražiti odgovor od nekoga drugog. Po njegovu mišljenju, to je najbolji put u postepenom stjecanju znanja.

- Svoje mišljenje o zabrani slijepog oponašanja drugog (*taḥrīm at-taqlīd*)*, Ibn Hazm temelji na dokazima iz Kur'ana, posebno na riječima Uzvišenog:

> *Slijedite ono što vam se od Gospodara vašeg objavljuje i ne uzimajte, pored Njega, nekoga drugog kao zaštitnika!* (Al-A'rāf, 3.) i

A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku! (An-Nisā', 59.).

Ibn Hazm svoje učenje temelji na sljedeća četiri izvora: Kur'anu, Sunnetu, idžmau (*al-iğmā'*)* i nepobitnom dokazu (*ad-dalīl*). Pod četvrtim izvorom *ad-dalīl* Ibn Hazm podrazumijeva rješenje izvedeno na osnovu prethodna tri, tj. na osnovu idžmā'a (*al-iğmā'*)* ili teksta Kur'ana i Sunneta. Kad smo kod ovoga treba napomenuti da u svome učenju analogiju (*al-qiyās*) Ibn Hazm ne uvažava kao valjan izvor.

Ibn Hazm je umro u selu Mitlišem u Andalusu u sedamdeset i drugoj godini života u mjesecu ša'banu 456/1064. godine. Među njegova najpoznatija pisana djela spadaju: *al-Iḥkām fī uṣūl al-aḥkām, al-Īṣāl fī fahm al-ḫiṣāl, al-Ğāmi'a li muḥaṣṣal šarā'i' al-islām fī al-wāğib wa al-ḥall wa al-ḥarām wa as-sunna wa al-iğmā', al-Muḥallā bi al-āṯār, Mudāwāt an-nufūs, al-Muğrib fī tārīḫ al-Mağrib, al-Faṣl bayna ahl al-ahwā' wa an-niḥal, al-Iltibās fīma bayna aṣḥāb aẓ-ẓāhir wa aṣḥāb al-qiyās* i druga.

* Šejhu-l-Islam, Ahmed b. 'Abdulhalīm b. 'Abdusselām b. Tejmijja, rođ. 661/1262. god. u gradiću Haran u Šamu. Potječe iz porodice koja je dala više poznatih učenjaka u raznim islamskim disciplinama. Njegov otac Šihābuddīn 'Abdulhalīm b. 'Abdusselām u svoje vrijeme bio je jedan od najpoznatijih pravnika hanbelijskog mezheba, dok mu je djed Šejhu-l-islam, Medžduddīn Ebū el-Berekāt 'Abdulselam b. 'Abdullāh bio poznati hafiz hadisa, mufessir, kârija i lingvističar.

- Šejhu-l-Islam, Ahmed b. Tejmijja bio je veliki poznavalac hadisa i biografija njegovih prenosilaca. Kao rijetko ko, pamtio je njihove tekstove i bio nadaren izvanrednom sposobnošću izvlačenja iz njih odgovarajućih propisa. U tom smislu, za njega je Ibn el-Verdi rekao: "Nijedan hadis za koji nije čuo Ibn Tejmijja nije hadis. Ovim ne želim reći da je on sve potpuno znao, jer znanje, kao takvo, pripada samo Allahu, ali hoću reći da ga je, za razliku od ostalih imama koji su ga zahvaćali iz rijeka, on zahvaćao iz mora."

- Govoreći o njemu, Hafiz ez-Zehebi je rekao: "Bio je jedinstven i neuporediv sa bilo kim od svojih savremenika kako po znanju, dubini spoznaje, hrabrosti, bistrini, božanskoj nadarenosti, plemenitosti i dobroti prema muslimanima, tako i po svom upornom preporučivanju drugima da čine dobro i neumornom odvraćanju od onoga što ne valja... Od svojih savremenika odlikovao se izvanrednim poznavanjem islamskog prava, mezhepskih razlika i pravnih rješenja (*fetvi*) donesenih od strane ashaba i tabi'īna, a kada bi sâm davao rješenja (*fetve*) na pravna pitanja, ne bi se držao nijednog mezheba, nego bi to činio na osnovu - po njemu - valjanih argumenata."

- U svojim fetvama on je - Allah mu se smilovao - zagovarao otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* za svakoga ko je za to sposoban, s jedne, i nepridržavanje nijedne strogo određene pravne škole (*al-madhab*)*, s druge strane, bez obzira radilo se o stvarima koje ona naređuje ili zabranjuje, duboko ubijeđen da takav stupanj nepogrešivosti može imati samo mišljenje Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Štaviše, učenjake koji se u svome mišljenju oslanjaju na druge, uopće i nije smatrao učenjacima. Pri tome se pozivao na Ibn 'Abdulberra koji je kazivao da je Se'īd b. Ebū 'Urūbe imao običaj reći: "Ne ubrajajte među učenjake onoga ko nije čuo za razilaženja!"

- Za istinu i protiv neistine Šejhu-l-Islam se borio svim raspoloživim sredstvima: sabljom, perom i jezikom. Od takve borbe ga nisu mogle odvratiti ni brojne nedaće, ni gorka iskustva, ni razne intrige. Tako se - stajući na stranu istine - borio, kako protiv Tatara i otpadnika od vjere, tako i protiv pristalica raznih sekti, pobornika prohtjeva i svakojakih pravaca, bez obzira o kome se radilo: filozofima, apologetičarima, sufijama, zagriženim pristalicama mezheba i sl., što ga je više puta dovelo do zatvora. Međutim, to ga nije ni najmanje obeshrabrivalo, nego mu je ulijevalo još više snage da ustraje. To najbolje potvrđuju njegove riječi: "Moji mi neprijatelji ne mogu ništa, jer moji vrtovi i moje bašče su u mojim prsima. Kud god da krenem, oni su

sa mnom. Ako me strpaju u zatvor, moj zatvor je moj halvat. Ako me protjeraju iz moga grada, moje izgnanstvo je moj turizam. Ako me ubiju, moje stradanje je moj put među šehide."

- Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja - Allah mu se smilovao - ostavio je snažan utjecaj na svoje savremenike i kasnije generacije sljedbenika sunneta i džema'ata. Među njegove najpoznatije učenike ubrajaju se: Imam Ibn el-Kajjim el-Dževzijje, Hafiz i mufessir Ibn Kesir i Hafiz Šemsuddin ez-Zehebi. Šejhu-l-Islam - Allah mu se smilovao - umro je u zatvoru 728/1328. godine. Iza sebe je ostavio bogatu riznicu pisanih djela koja najbolje govore o širini njegovog obrazovanja i dubokoj upućenosti u učenje imama pravnih škola na čijem se mišljenju temelji većina pravnih rješenja. Također, njegova pisana djela su najbolji dokaz koliko se u svome učenju čvrsto držao vjerodostojnih izvora (Kur'ana, Sunneta i konsenzusa mišljenja) i koliko ih je, u odnosu na ostale izvore, snažno preferirao. Među njegova najpoznatija pisana djela spadaju: *Maǧmū' al-fatāwā*, *Dar' ta'āruḍ al-'aql wa an-naql*, *Naqḍ al-manṭiq* i *Minhāǧ as-sunna an-nabawiyya fī ar-radd 'alā ar-rāfiḍa wa al-qadariyya.*

* Ibn el-Kajjim el-Dževzija, čije je puno ime bilo Muhammed b. Ebū Bekr b. Ejjūb b. Sa'd Ebū 'Abdullāh Šemsuddīn ez-Zer'ī ed-Dimeškī, rođen je 7. safera 691/1292. godine. Odrastao je u porodici poznatoj po ilumu i pobožnosti. Otac mu je bio čestit i nadaleko poznat čovjek koji se brinuo o izdržavanju i radu Dževzijske škole (*al-Madrasa al-Ǧawziyya*).

- Ibn el-Kajjim je učio prvo pred svojim ocem, pred kojim je stekao solidno znanje iz nasljednog prava (*al-farā'iḍ*)*, a potom pred nekoliko najpoznatijih učenjaka svoga vremena, pred kojima je stjecao obrazovanje iz ostalih islamskih disciplina. Najjači utjecaj na njega ipak je ostavio njegov učitelj Šejhu-l-islam, Tekijjuddīn b. Tejmijja od koga se nije odvajao punih petnaest godina. Pred njim je izučavao brojne islamske znanosti: Kur'an, tradiciju, tefsir, hadis, fikh, 'ilmu-l-kelam i nasljedno pravo. Ibn el-Kajjim - Allah mu se smilovao - bio je pobožan, skroman, predan dovi i traženju oprosta. Za njega se kaže da je znao klanjati sabah-namaz i, predan zikru, ostati nepomičan na mjestu gdje je klanjao sve dok sunce na nebu visoko ne bi odskočilo. Često je znao reći: "Ovo je moje jutro. Ako ga ne provedem budan i u ibadetu, propalo je."

Zbog svoje hrabrosti, neustručavanja da kaže šta je pravo, traženja da se čini dobro i odvraćanja od onoga što ne valja, često je dolazio u sukob sa vlastima i više puta bio zatvaran.

- Za njega je Imam eš-Ševkānī rekao: "Bio je izvanredan poznavalac svih znanosti. Nadmašio je sve svoje savremenike i stekao popularnost na sve strane svijeta. Duboko je poronuo i ovladao učenjem škola časnih predaka. Odlikovao se učtivošću i slatkorječivšću u ophođenju sa slušaocima, s jedne, i vještinom izlaganja problematike o kojoj piše, s druge strane, što je rijetko ko od drugih autora bio u stanju postići. Riječi su mu bile takve da su se naprosto upijale, a svojom pojavom bi plijenio pažnju i osvajao srce. Šta god bi govorio, nastojao bi da sve što kaže potkrijepi dokazom. Rijetko bi se pozivao na školu (*al-maḏhab*)* kojoj je pripadao. U većini svojih rasprava je bio u pravu. Kud god bi se okrenuo, gledao bi da za to ima opravdan razlog."

- Živio je u blizini Mekke i više puta putovao u Kairo. Na svojim putovanjima je napisao brojna djela, što samo po sebi govori o njegovoj učenosti, širokoj obrazovanosti i moći pamćenja. Među tako napisana njegova djela spadaju: *Kitāb Miftāḥ dār as-sa'āda wa manšūr wilāya dār al-'ilm wa al-irāda*, *Rawḍa al-muḥibbīn wa nuzha al-muštāqīn*, *Zād al-ma'ād fī hady ḫayr al-'ibād*, *Badā'i' al-fawā'id*, *Tahḏīb sunan Abū Dāwūd* i druga.

- Ibn el-Kajjim el-Džewzija - Allah mu se smilovao - umro je 13. redžeba 751/1350. god., ostavivši iza sebe bogatu riznicu pisanih djela koja su obogatila islamsku biblioteku. Među njima najpoznatija su: *Šifā' al-'alīl fī masā'il al-qaḍā' wa al-*

qadar wa at-tanzīl, I'lām al-mawqi'iyn 'an rabb al-'ālamīn, Ṭarīq al-hiğratayn i *aṣ-Sawā'iq al-mursala 'alā al-ğahmiyya wa al-mu'aṭṭila.*

* Imam i veliki islamski učenjak Muhammed b. 'Alī eš-Ševkānī es-San'ānī, rođen u mjesecu zu-l-kadetu 1173/1760. god.. u gradiću Hidžra Ševkān, jednom od naselja sahamijskog plemena Havlān u Jemenu. Odrastao je u Sani i pred tamošnjim šejhovima i učenjacima, među kojima posebno mjesto zauzimaju: el-Kāsim b. Jahjā el-Havlānī, eš-Šejh 'Abdullāh b. Ismā'īl en-Nehemī, el-Hasan b. Ismā'īl el-Magribī i drugi, počeo stjecati znanja iz raznih islamskih disciplina. Posebno se istakao u poznavanju tefsira, hadisa, fikha, usula, historije, gramatike, književnosti i logike. U islamskom pravu Imam eš-Ševkānī je prvobitno bio sljedbenik Imama Zejda, da bi kasnije odbacio praksu oponašanja drugog (*at-taqlīd*)* i nadaleko se pročuo po svojim rješenjima brojnih pravnih pitanja donesenih na osnovu sopstvenog mišljenja (*al-iğtihād*)*. Tome je ponajviše doprinijela njegova knjiga pod naslovom *as-Sayl al-ğarrār al-mutadaffiq 'alā ḥadā'iq al-azhār* koju su žestoko napali njegovi savremenici, posebno iz reda onih učenjaka islamskog prava i njegove teorije koji su zagovarali strogo ugledanje na ranije učenjake. To ga je navelo da, kao odgovor, napiše svoj poznati komentar na spomenuto djelo pod naslovom *Šarḥ al-azhār allaḏī huwa fiqh ahl al-bayt al-muḫtār* u kome je obrazložio svoju odbojnost prema oponašanju i argumentirano potkrijepio svoj stav o zabrani oponašanja drugog (*taḥrīm at-taqlīd*)*. Obavljao je dužnost kadije u Sani gdje ga je zatekla smrt u mjesecu džumade-l-ahiru 1250/1834. god. Iza sebe je ostavio brojna pisana djela od kojih su najpoznatija: *Nayl al-awṭār* iz hadisa, *Iršād al-fuḥūl ilā taḥqīq 'ilm al-uṣūl* iz usuli fikha, *al-Badr aṭ-ṭāli' bi maḥāsin min ba'd al-qarn as-sābi'* iz historije, *Fatḥ al-Qadīr al-ğāmi'* iz tefsira, *al-Fawā'id al-mağmū'a* o apokrifnim hadisima, *ad-Durr an-naḍīd* o islamskom monoteizmu i više drugih djela.

* Veliki islamski učenjak i muhaddis, Ahmed Šākir Ebū el-Ešbāl, čije je puno ime Ahmed b. Muhammed Šākir b. Ahmed. Potječe iz ugledne porodice Āli Ebū 'Ulejā' koja vodi porijeklo od el-Husejna b. 'Alije - neka je Allah sa njima zadovoljan. Otac mu Šems el-E'imme dao mu je nadimak Ebū el-Ešbāl. Rođen je u Kairu 29. džumade-l-ahira 1309. god. po Hidžri, tj. 29. januara 1892. godine.

\- Ahmed Šākir - Allah mu se smilovao - je odrastao u poznatoj ulemanskoj porodici. Njegov otac, Šejh Muhammed Šākir bio je sekretar i povjerenik Ureda za fetve pri Univerzitetu al-Azhar, vrhovni kadija za Sudan i Šejh islamskih učenjaka u Aleksandriji. Još od ranog djetinjstva, a pogotovo u mladosti, bio je veoma marljiv u traženju znanja. Tako je prije dvadesete godine života dobro ovladao poezijom, književnošću i hadiskom naukom sa svim njenim disciplinama. Poslije toga je nastavio svoje školovanje pred više poznatih učenjaka svoga vremena. Među njima se posebno ističu: njegov otac, zatim, Šejh 'Abdusselām el-Fikhī, Šejh 'Abdullāh b. Idrīs es-Senūsī, Šejh Ahmed b. eš-Šems eš-Šenkītī, Šejh Šākir el-Irākī, Šejh Džemaluddīn el-Kāsimī, Šejh Muhammed Rešīd Ridā, Šejh Tāhir el-Džezā'irī i drugi.

\- Poslije završetka al-Azhera, prvo je radio kao muderris u nekim školama, zatim je postavljen prvo za sudskog službenika, a potom za sudiju i člana Vrhovnog suda. Sudsku službu je obavljao sve dok nije penzioniran 1951. god. Ovdje treba napomenuti da je bio i jedan od članova Vrhovnog savjeta učenjaka Pokreta prijatelja Muhamedove tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) u Egiptu.

\- Njegov prijatelj i veliki islamski učenjak, Muhammed Hāmid el-Fikhī ga je opisao riječima: "Dao je veliki doprinos u oživljavanju knjiga Tradicije. Zahvaljujući njemu, mnoge od njih su doživjele štampana izdanja uz odličnu stručnu pripremu. Svoj rad je krunisao izdavanjem *Musneda* od Imama Ahmeda b. Hanbela.

- Svoj metod rada temeljio je na vjerodostojnom znanju koje se oslanjalo na učenje Kur'ana i Tradicije (sunneta), onako kako su ih shvaćali i razumijevali časni preci prvih generacija muslimana i oni koji su od kasnijih generacija, slijedeći vjerodostojne izvore, bez ikakve mezhepske pristrasnosti i učmalog oponašanja (*at-taqlīd*)*, išli njihovim putem.

- Napisao je blizu pedeset, što originalnih, što revidiranih djela. Najpoznatija su mu *Šarḥ al-Musnad* i *'Umda at-tafsīr*. Prvo predstavlja komentar Imami-Ahmedove zbirke hadisa, a drugo skraćenu preradu Ibn Kesirova tefsira. Ebū el-Ešbāl - Allah mu se smilovao - je, ne završivši ih do kraja, umro u subotu 26. zu-l-kadeta 1377. god., tj. 14. juna 1958. god.

Među savremenim pobornicima ovoga pokreta još se ističu:

* Veliki islamski učenjak eš-Šenkītī Muhammed el-Emīn b. Muhammed el-Muhtār b. 'Abdulkādir b. Ja'kūb b. Džākin el-Emīr, djed plemena Džaknija (*al-ğakniyyūn*) koje je, kao ogranak starog plemena Humejr, po njemu dobilo ime. Eš-Šenkītī - Allah mu se smilovao - je rođen 1335/1917. god. u mjestu Tenba u okrugu (*Kayga*) Šenkīt u današnjoj Mauritaniji. Odrastao je u čestitoj i poštenoj porodici naklonjenoj znanju i učenjacima. Dok je još bio mali, umro mu je otac, pa je brigu o njemu preuzeo njegov daidža. U kući svoga daidže, eš-Šenkītī je počeo stjecati svoju prvu naobrazbu. Ona se ogledala u učenju napamet Kur'ana, lekcija iz književnosti, osnovama gramatike, rodoslovlja arapskih plemena i Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, biografije. Diplomu iz kiraeta po Veršu i Kālūnu dobio je kao dječak od šesnaest godina. Poslije toga nastavio je svoje školovanje pred najpoznatijim učenjacima svoga grada kao što su Šejh Muhammed b. Sāliha, poznatiji pod nadimkom el-Ahrem, Šejh Ahmed b. 'Umer i drugi. Potom je, radeći kao predavač i muftija, postao poznat po oštroumnosti i umijeću vođenja sudskih poslova, tako da je stekao veliko poštovanje i ugled, kako među učenjacima u svojoj zemlji tako i među običnim svijetom.

- U Saudijsku Arabiju je došao sa namjerom da obavi hadždž i da se poslije toga ponovo vrati u svoju zemlju. Međutim, desilo se da se za vrijeme hadždža susreo sa Emirom Halidom es-Sudejrijom koji ga je, uočivši širinu njegova znanja i obrazovanja, nagovorio da odustane od povratka kući i predložio mu da se sastane sa šejhom 'Abdullahom ez-Zāhimom i šejhom 'Abdul'azīzom b. Sālihom. Nakon sastanka sa njima, pristao je da ostane u Medini i da na molbu kralja 'Abdul'azīza - Allah mu se smilovao - tamo počne sa tumačenjem Kur'ana.

- Šejh eš-Šenkītī je u svome tumačenju Kur'ana koristio fikhski metod, tako što je prvo sakupljao postojeća mišljenja islamskih učenjaka, a potom ih - ne pridržavajući se strogo nijednog od postojećih mezheba (*al-maḏhab*)* - analizirao i opredjeljivao se za ono koje je, po njegovom mišljenju, bilo najutemeljenije na valjanim argumentima.

- Šejh eš-Šenkītī se kasnije preselio u Rijad kako bi mogao učestvovati u osnivanju insituta za obrazovanje i istraživanje na naučnim osnovama i u odgoju novih generacija studenata po programima baziranim na vjerodostojnom znanju i ispravnom vjerovanju. Istovremeno, učestvovao je u osnivanju Islamskog univerziteta u Medini-Munevveri, u održavanju predavanja na Institutu Vrhovnog suda u Rijadu i često putovao u druge islamske zemlje radi održavanja predavanja i učestvovanja u raznim raspravama. Pored toga, on je - Allah mu se smilovao - bio jedan od članova Vijeća akademije učenjaka (*Hay'a kibār al-'ulamā'*) i član Osnivačke skupštine Islamske svjetske lige (*al-Mağlis at-ta'sīsī li Rabiṭa al-'ālam al-islāmī*) u Mekki-Mukerremi.

- Šejh eš-Šenkītī - Allah mu se smilovao - je umro 1393/1973. god., ostavivši iza sebe brojna pisana djela, od kojih su neka bila u rukopisu, a druga štampana. Među njima su najpoznatija: *Tafsīr aḍwā' al-bayān fī īḍāḥ al-Qur'ān bi al-Qur'ān*, *Man' ğawāz al-mağāz fī al-manzil al-muta'abbad wa al-i'ğāz* i *Muḏakkira uṣūl 'alā rawḍa an-nāẓir*.

* Veliki poznavalac islamskog prava (*al-faqīh*) i tradicije (*al-muḥaddiṯ*) šejh 'Abdul'azīz b. 'Abdullāh b. 'Abdurrahmān Āli Bāz, rođen u gradu Rijadu u Saudijskoj Arabiji u mjesecu zu-l-hidždžetu 1330 1914., umro 1422/2001. godine. Još kao dječak 1346/1927. god., usljed očnog oboljenja, počeo je postepeno gubiti vid da bi potpuno oslijepio početkom 1350/1931. god. Svoje školovanje i stjecanje znanja počeo je još od ranog djetinjstva. Tako je dosta rano, prije nego što je postao punoljetan, naučio napamet cio Kur'an i duboko poronio u vjerske znanosti i discipline arapskog jezika. Učio je pred više, tada najpoznatijih učenjaka Nedžda, među kojima su bili: Šejh 'Abdul'azīz Āli Šejh, Sa'd b. Hamed b. 'Atīk, šejh Hamed b. Fāris i šejh Muhammed b. Ibrāhīm Āli Šejh koji je dugo vremena bio vrhovni muftija Saudijske Arabije.

- Obavljao je više visokih i odgovornih dužnosti. Prvo je bio kadija, potom profesor predavač, da bi potom bio postavljen za prorektora Islamskog univerziteta u Medini-Munevveri. Taj posao je obavljao sve do smrti rektora Univerziteta, šejha Muhammeda b. Ibrāhīma Āli Šejha 1390/1970. god., kada je i sâm bio postavljen za rektora. Taj posao je obavljao sve do 1395/1975. god., kada je bio imenovan za predsjednika Uprave za naučna istraživanja, fetve, misionarstvo i duhovnu skrb sa položajem ministra. Zatim je bio imenovan za vrhovnog muftiju Saudijske Arabije, također, sa položajem ministra. Pored navedenog, njegova ekselencija, Šejh Ibn Bāz je bio i predsjednik Vrhovnog međunarodnog vijeća za džamije (*al-Maǧlis al-'ālamī al-a'lā li al-masāǧid*), predsjednik Islamske akademije za fikhska pitanja pri Islamskoj svjetskoj ligi (*Rabiṭa al-'ālam al-islāmī*), predsjednik Osnivačke skupštine Islamske svjetske lige (*al-Maǧlis at-ta'sīsī li Rabiṭa al-'ālam al-islāmī*) i član Savjeta za misionarstvo u Saudijskoj Arabiji.

- Šejh 'Abdul'azīz b. Bāz je bio plodan pisac, uvijek vitalan i aktivan, predan zikru i pozivanju u Allahovu vjeru, lijepom riječju i mudrim savjetom. Od drugih je uvijek tražio da se čini dobro i odvraća od onoga što ne valja. Bio je strog prema onima koji su u vjeru uvodili novotarije i pažljiv prema onima koji su iskreno robovali samo Uzvišenom Allahu. Bio je od pomoći mnogim učenjacima, studentima i običnim vjernicima širom islamskog svijeta. Među njegova najpoznatija pisana djela spadaju: *Naqd al-qawmiyya al-'arabiyya*, *Ḥukm al-islām fīman ṭa'ana fī al-Qur'ān wa ar-rasūl*, *al-Ǧihād fī sabilillāh*, *al-Fawā'id al-ǧaliyya fī al-mabāḥiṯ al-farḍiyya* i druga djela, među kojima i stotine fetvi od kojih su neke sabrane i štampane u više svezaka.

* Šejh Nāsiruddīn el-Albānī, poznati muhaddis i autor mnogobrojnih djela i novih redaktura, rođen u Skadru u Albaniji 1330/1914., umro 1422/2001. god. Potječe iz poznate ulemanske porodice koja je emigrirala u Damask bježeći sa svojom vjerom od zloglasnog režima Ahmeda Zogua koji je preuzeo vlast u Albaniji i krenuo stopama Ataturka u Turskoj.

- Njegov otac je bio pristrasni pristalica hanefijskog mezheba što je sigurno ostavilo snažan utjecaj i na njega samog. El-Albānī je svoje prvo školovanje, posebno u fikhskim znanostima, završio po hanefijskom mezhebu. Poslije toga se posvetio izučavanju hadiske znanosti i u njoj se pokazao veoma darovitim. Izučavajući hadis, sâm je došao do novih saznanja i počeo širiti ideju o povratku na Kur'an i Tradiciju i direktno oslanjanje na njih u crpljenju odgovora na sva pitanja koja se odnose na akaid i fikh. Napisao je brojna djela od kojih su mu najpoznatija: *Silsila al-aḥādīṯ aṣ-ṣaḥīḥa*, *Silsila al-aḥādīṯ aḍ-ḍa'īfa*, *Ṣaḥīḥ al-Ǧāmi' aṣ-ṣaǧīr*, *Ḍa'īf al-Ǧāmi' aṣ-ṣaǧīr* i mnoga druga djela.

- Šejh Nāsiruddīn el-Albānī je među svojim učenicima našao brojne pobornike svojih ideja i načina pristupa rješavanja navedene problematike. Među njima su najpoznatiji:

1. Profesor Muhammed 'Īd el-'Abbāsī, od svih najistaknutiji i od šejha nerazdvojni učenik koji živi i radi u Damasku. Najpoznatije mu je djelo *Bid'a at-ta'aṣṣub al-madhabī* na koje je kasnije napisao i dodatak.

2. Šejh 'Abdurrahmān 'Abdulhālik, svršenik Islamskog univerziteta u Medini-Munevveri i autor brojnih djela iz oblasti misionarstva (*ad-da'wa*) i duhovne skrbi (*al-iršād*). Danas živi u Kuvajtu i ubraja se među vodeće učenjake koji tamo rade na polju misionarstva (*ad-da'wa*).

3. Profesor Hajruddīn Vānlī, plodni pisac i pjesnik koji živi i radi u Damasku. Najpoznatija su mu djela: *al-Masğid fī al-islām*, *Mu'ğizāt al-Muṣṭafā*, *Dalīl al-ḫayrāt wa sabīl al-ğannāt*, *Dīwān al-ḥaqq al-mubīn*, *Dīwān 'aṣr al-islām*, *Dawāwīn li al-aṭfāl* i druga.

4. Šejh Mukbil b. Hādī el-Vādi'ī, muhaddis iz Jemena. Napisao je više djela od kojih su mu najpoznatija: *aṣ-Ṣaḥīḥ al-Musnad mimmā laysa fī aṣ-Ṣaḥīḥayn*, *aṣ-Ṣaḥīḥ al-Musnad min asbāb an-nuzūl*, *aš-Šafā'a* i druga djela.

5. Zuhejr eš-Šāvīš, vlasnik izdavačke kuće *al-Maktab al-islāmī*. Odigrao je veliku ulogu u izdavanju i distribuciji djela svoga učitelja širom arapskog svijeta.

6. Ovdje treba spomenuti još neka poznata imena koja su prihvatila ovu ideju i dali svoj doprinos na njenom širenju, kao što su: Sulejm el-Hilālī, 'Alī Hasan 'Abdulhamīd, Muhammed b. Ismā'īl el-Mukdim, Ebū Ishāk el-Huvejnī i drugi.

Ideje i ubjeđenja:

* Savremeni pobornici ovoga pokreta svoje ciljeve su u kratkim crtama definirali u sljedećih šest tačaka:

1. Povratku na izvore Kur'ana i vjerodostojne tradicije (Sunnet) i njihovo shvaćanje na način kako su ih shvaćali i razumijevali časni preci ovoga Ummeta iz prvih generacija - neka je Allah sa njima zadovoljan,

2. Upoznavanju muslimana sa njihovom pravom vjerom, njihovom pozivanju da djeluju u skladu sa njenim učenjem i propisima, te potrebi da se okite njenim vrijednostima i po njoj propisanim vladanjem koje će im zagarantirati Allahovo zadovoljstvo i ostvariti sreću i slavu,

3. Upozoravanju muslimana na opasnost od svakojakih vrsta širka, novotarija u vjeri (*al-bida'*)*, tuđih ideja i nepouzdanih i apokrifnih hadisa, što sve zajedno iskrivljuje sliku o ljepoti Islama i koči napredak muslimana,

4. Oživljavanju slobodnog islamskog razmišljanja u granicama islamskih pravila,

5. Iskorjenjivanju misaone učmalosti koja je zasjenila razum mnogih muslimana i udaljila ih od vrela bistrog Islama i

6. Požurivanju da se što dosljednije živi u skladu sa islamskim propisima, da se izgradi islamsko društvo u kome će se primjenjivati Allahovi propisi i da se što prije dočeka dan kada će se moći reći: "Ovo je naš poziv. Pozivamo sve muslimane da nam pomognu da zajedno ponesemo ovaj emanet koji će uzdići muslimane i širiti vječnu poruku Islama."

* U dodatku svoje knjige *al-Maḏhabiyya al-muta'aṣṣiba hiya al-bid'a* ili *Bid'a at-ta'aṣṣub al-maḏhabī* profesof Muhammed 'Īd al-'Abbāsī, rezimirajući u najkraćim crtama njihovo mišljenje o mezhebima (*al-maḏāhib*)*, valjanosti pripadnosti njima, slobodi mišljenja (*al-iğtihād*)* i oponašaju drugog (*at-taqlīd*)*, kaže:

- Slobodno mišljenje (*al-iğtihād*)* je jedan od važnih izvora islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* i neophodnost za njegovo postojanje i dalji razvoj. Niko nema pravo zatvarati vrata koja je Allah otvorio niti ukidati nešto što je On propisao.

- Ono je otvoreno za svakog ko je za to sposoban. U svako vrijeme i u svakom mjestu trebaju postojati mudžtehidi koji će među svijetom provoditi Allahove dokaze. Muslimani su dužni za to pripremiti odgovarajuće uvjete.

- Onome ko je neuk ne osporavamo ugledanje na drugog (*at-taqlīd*)*. Naprotiv, to mu preporučujemo, ali pod uvjetom da time ne namjerava pridržavati se strogo određenog mezheba (*al-maḏhab*)*, jer je takvo nešto novotarija u vjeri (*bid'a muḥdaṭa*)* i pod uvjetom da takvo ugledanje

ne bude po onim pitanjima za koja preko povjerljive, učene i pobožne osobe sazna da su u suprotnosti sa učenjem Kur'ana i Sunneta.

- Smatramo da između slobodnog mišljenja i slijepog oponašanja drugog postoji i treći stupanj, a to je slijeđenje (*al-itbā'*) za što je sposoban svaki musliman sa zdravim razumijevanjem. Prema tome, takvi su - nakon što se upoznaju sa njihovim valjanim argumentima - dužni slijediti mišljenje učenih ljudi.

- Što se tiče mezheba, mi ih promatramo sa tri aspekta:

1. Ono oko čega se svi slažu držimo ispravnim i smatramo da ga kao takvog treba prihvatiti i prakticirati,

2. Ono oko čega imaju različita mišljenja, ali pod uvjetom da jedno drugo ne isključuje, smatramo dozvoljenim postupati po bilo kom od njih, jer se tu radi o bogatstvu različitosti, a ne isključivosti i

3. Ono oko čega imaju suprotstavljena mišljenja koja se ne mogu pomiriti, treba riješiti tako što će se za njega potražiti rješenje u svim mezhebima i odabrati ono koje bude najispravnije i argumentima najpotkrepljenije.

- Smatramo da su se u proteklom vremenu u svim pravnim školama nagomilale brojne greške. Najopasnija od njih je pristrasnost koja je dovela do brojnih kršenja učenja Kur'ana i Sunneta i širenja pasivnosti među muslimanima. Zato se mi zalažemo za prečišćavanje mezheba od grešaka i mrlja, za njihovo približavanje i koliko je god moguće njihovo objedinjavanje na osnovu jačeg dokaza i preovlađujućeg mišljenja, što je, nakon uklanjanja uzroka ranijih neslaganja nastalih zbog nepoznavanja pojedinih hadisa i njihovih provjera, danas sasvim moguće.

- Smatramo da danas, gdje god za to postoje uvjeti, nema ništa loše u tome da učenici i studenti fikh izučavaju po postojećim mezhebima, pod uvjetom da se prethodno oslobode pristrasnosti.

- Mi volimo i visoko cijenimo učenjake fikha. Zato se odričemo od onih koji ih vrijeđaju i omalovažavaju. Držimo da smo dužni činiti i izvršavati ono što naređuju, jer kažu: "Svaki hadis koji je vjerodostojan je moj mezheb." Imam Malik je rekao: "Ja sam čovjek koji zna i pogoditi istinu i pogriješiti. Zato dobro analizirajte moje mišljenje, pa sve što bude u skladu sa Kur'anom i Sunnetom uzmite, a sve što ne bude, odbacite." Imam Šafija je rekao: "Koja bi me to zemlja nosila i koje nebo natkrivalo, kada bih od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosio da je nešto rekao, a sâm do toga ne bih držao. Naprotiv, sve što je od njega drage volje i bez pogovora prihvaćam!" Imam Ahmed je Ebu Davudu rekao: "Ne povodi se ni za mnom, ni za Malikom, ni za Šafijom, ni za Evza'ijem, ni za Sevrijem, nego uzimaj znanje od onoga od koga su ga i oni uzimali!"

* Prema tome, najispravnije bi bilo da musliman ne slijedi nijedan strogo određeni mezheb i da - u svemu što kaže - ne oponaša nijednog strogo određenog učenjaka. Međutim, ukoliko slijedi bilo koju od sunnijskih pravnih škola ili se ugleda na nekog od provjerenih islamskih učenjaka, pod uvjetom da nije pristrasan i da ga ne podržava u mišljenjima koja su u suprotnosti sa učenjem Kur'ana i Sunneta, tu - ako Bog da - nema ničega lošeg.

* Neslaganje i insistiranje na svom mišljenju, je pokuđeno kako u akaidskim pitanjima i povlašćivanju prohtjevima, tako i u svim drugim pitanjima o kojima su ljudi dužni znati Allahove propise, bez obzira da li se oni odnose na vjeru ili ovosvjetske probleme, akaid ili fikh, jer se u kur'anskim ajetima koji upozoravaju na opasnost neslaganja i općenito ga zabranjuju ne navodi ono što ih ograničava.

* Slobodno mišljenje (*al-iğtihād*)* je valjano i dozvoljeno u pitanjima za koja u izvorima nema jasno iznesenog dokaza. Za razliku od toga, slobodno mišljenje nije valjano niti dozvoljeno u pitanjima za koja u izvorima postoji jasan dokaz.

Rasprostranjenost i mjesta širenja:

Ideja o slijeđenju pravca privrženosti dokazu i nepristrasnosti prema mezhebima i pojedinim ličnostima je dosta stara. Za nju su se u svim vremenima zalagali islamski učenjaci. Međutim, u razdobljima stagnacije islamskog Ummeta pojavljivali su se pozivi za zatvaranje vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* usljed čega je ideja o privrženosti dokazu povremeno padala u zaborav, da bi se s vremena na vrijeme ponovo pojavljivala, naročito snažno nakon najnovijega islamskog buđenja širom svijeta. Tome su svakako doprinijela stalna upozorenja islamskih učenjaka na opasnost ugledanja na druge (*at-taqlīd*) i mezhepske pristrasnosti (*at-ta'aṣṣb al-madhabī*) u pojedinim islamskim zemljama čiji stanovnici ne govore arapski. Štaviše, uporno oponašanje drugog (*at-taqlīd*) i mezhepska pristrasnost (*at-ta'aṣṣb al-madhabī*) bili su uzrokom da pojedini ljudi koji su tragali za istinom okrenu leđa Islamu, naročito nakon što su vidjeli da je jaz između pojedinih njegovih frakcija sličan ili još gori nego kod judaizma i kršćanstva.

Iz navedenog se vidi:

- Da je poziv za otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*) i za mezhepsku nepristrasnost, gledano historijski, stariji od ugledanja na drugog (*at-taqlīd*) i vezanja za određeni mezheb. Njegove temelje postavio je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i kao metod je ostao preovlađujući u prva tri, najbolja stoljeća Islama. Međutim, u kasnijim stoljećima došlo je do jačanja poziva ne samo pripadnosti određenom mezhebu nego i pristrasnosti prema njemu, što je imalo za posljedicu zalaganje za zatvaranje vrata slobodnog mišljenja, davanje prednosti mišljenju učenjaka koji se slijede nad učenjem Kur'ana i Sunneta, i cijepanje jedinstva muslimana. To je navelo Šejhu-l-Islama Ibn Tejmijju i neke druge islamske učenjake da se počnu zalagati za ponovno otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)*, za pridržavanje vjerodostojnih dokaza i odbacivanje ideje o pristrasnoj pripadnosti samo jednoj pravnoj školi (*al-madhab al-fiqhī*)*, tvrdeći da musliman nije dužan u svemu slijediti strogo određenu pravnu školu niti određenog učenjaka, nego da može - ukoliko sâm nije u stanju doći do određenog rješenja - postupiti po nekom od poznatih mezheba i to pod uvjetom da u tome ne bude pristrasan i da učenju dotičnog mezheba ne daje prednost nad vjerodostojnim dokazom. Ovo zato što je Uzvišeni naredio muslimanu da - kada sâm ne zna - pita učene ljude, a ne konkretno određenog učenjaka, rekavši:

> *Pitajte učene ljude ako vi ne znate.* (an-Naḥl, 43.)

- Vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* su time otvorena i takva moraju ostati sve do Sudnjeg dana, jer - nakon što ih je otvorio Allah - niko nema pravo da ih zatvara. Pravo na slobodno mišljenje ima svako kod koga se steknu potrebni uvjeti i sposobnost. Između slijepog oponašanja drugog (*at-taqlīd*) i slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*) nalazi se stupanj slijeđenja (*al-itbā'*) i dozvoljeno je svakom muslimanu koji je sposoban za ispravno razumijevanje, nakon što za svako mišljenje prije nego što ga prihvati, zatraži valjan dokaz.

- Sljedbenici ovoga mišljenja dozvoljavaju korišćenje rješenjima imama mudžtehida i bez ikakve pristrasnosti prema bilo kom od njih, cijene njihov trud, jer su - kada su na istini - svi isti. Oni drže obaveznim uvažavanje onoga njihovog mišljenja koje je najispravnije i dokazima najpotkrepljenije, bez obzira na to o kome se od njh radi. Zbog svega navedenog, naređuju da se niko od njih ne slijedi prije nego što se saslušaju njihovi dokazi. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

> *Zato obraduj robove Moje koji Kur'an slušaju i slijede ono najljepše u njemu.* (Az-Zumar, 17.-18.)

Bibliografija:

- *al-Iḥkām fī uṣūl al-aḥkām* - Ibn Ḥazm; *Mağmū' fatāwā Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya* - Ğam' 'Abduraḥmān al-Qāsim (al-Muğalladāt: 10, 11, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 30, 33 i 35); *ad-Surra al-bahiyya fī at-taqlīd wa al-madhabiyya min kalām Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya* - Muḥammad Šākir aš-Šarīf; *I'lām al-mawqa'ayn 'an rabb al-'ālamīn* - Ibn Qayyim al-Ğawziyya; *Ğāmi' bayān al-'ilm wa faḍlih* - Ibn 'Abdulbarr; *al-Muwāfaqāt fī uṣūl al-fiqh* - aš-Šāṭibī; *al-I'tiṣām* - aš-Šāṭibī; *Iršād al-fuḥūl fī taḥqīq al-ḥaqq min 'ilm al- uṣūl* - aš-Šawkānī; *Hal al-muslim mulzam bi itbā' madhab mu'ayyan min al- madahib al-arba'a* - Muḥammad Sulṭān al-Ma'ṣūmī al-Ḫağnadī al-Makkī; *Iqāẓ himam ulī al-abṣār* - Ṣāliḥ al-Fulānī; *Fiqh as-sunna (al-muqaddima)* - Sayyid Sābiq; *Ṣifa ṣalā an-nabiyy ṣallallāhu 'alayh wa sallam ka annaka tarāhu* - Muḥammad Nāṣiruddīn al-Albānī; *Tasdīd al-iṣāba li man za'ama nuṣra al-ḫulafā' ar-rāšidūn wa aṣ-ṣaḥāba* - Muḥammad Nāṣiruddīn al-Albānī; *al-Wağīz fī uṣūl al-fiqh* - 'Abdulkarīm Zaydān; *al-Qawl as-sadīd fī buṭlān at-taqlīd* - Muḥammad al-Amīn aš-Šanqīṭī; *Fatāwā al-lağna ad-dā'ima li al-buḥūṯ wa al-iftā'* - al-Ğild al-ḫāmis - Aḥmad b. 'Abdurrazzāq ad-Duwayš, 'Abdullāh b. Qa'ūd, 'Abdullāh b. Gadyān, 'Abdurrazzāq 'Afīfī, 'Abdul'azīz b. 'Abdullāh b. Bāz; *al-Uṣūl al-'ilmiyya li ad-da'wa al-islāmiyya* - 'Abdurraḥmān 'Abdulḫāliq; *as-Salafiyyūn wa al-a'imma al-arba'* - 'Abdurraḥmān 'Abdulḫāliq; *al-Madhabiyya al-muta'aṣṣiba hiya al-bid'a aw bid'a at-ta'aṣṣub al-madhabī* - Muḥammad 'Īd al-'Abāsī; *Ḥaya al-Albānī wa aṯaruh* - Muḥammad b. Ibrāhīm aš-Šaybānī; *al-Iğtihād fī aš-šarī'a al-islāmiyya* - Yūsuf al-Qaraḍāwī; *Ibn Ḥazm - ḥayātuhū wa 'aṣruhū - ārā'uhū wa fiqhuhū* - Muḥammad Abū Zahra;

15. Mezhebizam ili obaveza slijeđenja određenog mezheba

Definicija:

Pod ovim se podrazumijeva da musliman koji sâm nije sposoban donositi sva rješenja na vjerska pitanja na osnovu svoga slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)*, slijedi školu (*madhab*)* nekog od imama-mudžtehida ili više njih zajedno, ne tražeći prethodno dokaz iz Kur'ana i Sunneta.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Ovdje je suvišno govoriti o nastanku i osnivanju pravnih škola u Islamu (*al-madāhib al-fiqhiyya*), jer smo o tome opširno izložili kada smo govorili zasebno o svakoj od pravnih škola. Zato ćemo se ovdje osvrnuti samo na mišljenja nekih od savremenih islamskih učenjaka koji zagovaraju obaveznu pripadnost nekom od mezheba i koji su na tu temu ostavili pisana djela. Među njima su najpoznatiji:

- Šejh Muhammed el-Hāmid, rođen u gradu Hama u Siriji 1328/1910. godine. Svoje obrazovanje je stekao na Univerzitetu al-Azhar, nakon čega se vratio u svoj rodni grad i u njemu nastavio živjeti i raditi kao predavač (*al-mudarris*) i hatib sve dok ga - nakon teške bolesti 18. safera 1389/1969. god. - nije zatekla smrt.

Najpoznatija su mu djela: *Naẓarāt 'alā ištirākiyya al-islām*" (kao svojevrsni odgovor na djelo *Ištirākiyya al-islām*" /"Socijalizam u Islamu" od dr. Mustafe es-Sibā'ija), *Rudūd 'alā al-abāṭīl*" i mnogobrojne risale i članci o raznim fikhskim pitanjima od kojih je najpoznatija: *Luzūm itbā' madāhib al-a'imma ḥasman li al-fawḍā ad-dīniyya.*

* Šejh Habīburrahmān al-A'ẓamī, veliki indijski učenjak hadisa (*al-muḥaddiṯ*), rođen 1319/1901. godine. Napisao je redakture i komentare na neka od poznatih sunnijskih djela, kao što su: *Muṣannaf 'Abdurrazzāq* i *Iḫtiṣār at-Tarğīb wa at-tarhīb* od Ibn Hadžera.

Među njegove posljednje radove spada redaktura poznatog hadiskog djela *Muṣannaf* od Ibn Ebū Šejbe koje je štampano u šest svezaka. Navedeno izdanje je, zbog iskrivljavanja teksta (*matn*) pojedinih hadisa i njihovog prilagođavanja hanefijskom mezhebu, bilo predmet brojnih kritika od strane nekih islamskih učenjaka kao što su: Šejh 'Alī Hasan 'Abdulhamīd, Sulejm el-Hilālī i dr. Bekr b. 'Abdullāh Ebū Zejd (Vidi: *ar-Rudūd* - li ad-duktūr Bakr Abū Zayd; *ar-Radd al-'ilmī 'alā Ḥabībirraḥmān al-A'ẓamī* - li aš-Šayḫ 'Alī Ḥasan 'Abdulḥamīd wa Sulaym al-Hilālī)

* Šejh Muhammed Se'īd Ramadān el-Būtī, porijeklom iz jedne kurdske porodice iz Damaska i poznati profesor na Teološkom fakultetu Univerziteta u Damasku. Redovno održava sedmična predavanja koja su od velike koristi studentima i mnogim drugima koji vape za znanjem. Poznat je po svojim pisanim djelima iz oblasti islamskog prava (*al-fiqh*), biografije (*as-sīra*) i islamske civilizacije (*aṯ-ṯiqāfa al-islāmiyya*). Snažno se suprotstavlja zagovornicima slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* i protivnicima ugledanja (*at-taqlīd*)* na imame pravnih škola. Šejh el-Būtī spada u vatrene pobornike tesavvufa po eš'arijskoj školi akaida. Među njegova najpoznatija djela spadaju: *Kubrā al-yaqīniyyāt wa al-lāmaḏhabiyya aḫtar bid'a tuhaddidu aš-šarī'a al-islāmiyya* i *as-Salafiyya marḥala az-zamaniyya mubāraka lā maḏhab islāmī*. Na ovo posljednje kritiku su napisali Šejh Sālih el-Fevzān i neki drugi učenjaci.

Ideje i ubjeđenja:

* Pravne škole imama (*maḏāhib al-a'imma*)* svoje učenje (*al-iğtihādāt*) crpe iz Kur'ana i Sunneta. Međutim, svaki musliman nije kadar, sâm, na osnovu svoga mišljenja, donositi rješenja direktno na osnovu Kur'ana i Sunneta, niti ima načina da svako shvati "da je Vjerovjesnikova škola pošteđena grešaka, a da škole imama nisu (*wa maḏāhib al-a'imma ğayr ma'ṣūma*)" jer je slobodno mišljenje (*al-iğtihād*) od vjere i jer je za njega obećana nagrada, bez obzira na to da li je ono pogrešno ili ispravno. Međutim, protivnici ovakvog mišljenja odgovaraju tvrdnjom da ono što je kao greška dokazivao nije od vjere, nego da se moguća greška u slobodnom mišljenju oprašta u slučaju kada se ne zna za hadis koji govori drugačije, a da se ne oprašta u slučaju kada se za njega zna, pa se on svjesno odbaci.

* Propisi Islama nisu baš tako lahki za razumijevanje. Oni nisu mnogobrojni, ali su po sadržaju i širini sveobuhvatni, jer u sebi sadrže sve što se odnosi na kako privatni tako i javni život u najrazličitijim prilikama. Svi su oni utemeljeni na Kur'anu i Tradiciji, ili direktno po svom vanjskom sadržaju, ili indirektno, putem razmatranja, slobodnog razmišljanja i dedukcije.

* Onaj ko pažljivo pokuša da prati nastanak i razvoj islamskog prava i unutar njega pravnih škola, jasno će uočiti da su određena neslaganja po pojedinim sporednim pitanjima neminovnost i da je konsenzus mišljenja u nekim sporednim pitanjima gotovo nemoguće postići. Faktore koji do toga dovode najbolje su nabrojali i opisali - Allah im se smilovao - Imam Velijjullāh ed-Dehlevī u svome djelu *al-Inṣāf fī asbāb al-iḫtilāf* i Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja u svome djelu *Raf' al-malām 'an al-a'imma al-a'lām*.

I sami ashabi se u svome mišljenju po mnogim pitanjima nisu slagali. Naime, na neka od ovih pitanja postojala su konkretna rješenja i nedvosmisleni dokazi u tekstu Kur'ana i Sunneta, te oko njih nije bilo mjesta nikakvom neslaganju, za razliku od drugih koja su bila samo spomenuta i čiji su dokazi mogli biti različito shvaćeni. Tako su npr., ashabi različito shvatili koliko je puta potrebno da dijete podoji majku drugog djeteta pa da sa njim postane brat ili sestra po mlijeku. Neki su shvatili da je potrebno da to učini samo jednom, dok su drugi smatrali da je za to potrebno pet dojenja. Isto tako, ashabi su različito shvatili pitanje da li djed ima pravo na naslijeđe umrlog ukoliko ovaj ima rođene braće. Prema tome, neslaganje u takozvanim idžtihadskim pitanjima je dozvoljeno i njemu se ne može ništa prigovoriti, tim prije što je okupljanje svih ljudi oko jednog mišljenja nešto što je sa stanovišta zdrava razuma i historijsko-praktičnog iskustva, gotovo nemoguće postići.

* Oponašanje drugog (*at-taqlīd*)* je, ne samo neizbježno i dozvoljeno po konsenzusu mišljenja svih muslimana, nego i obavezno u slučaju kada se nedovoljno sposobno za donošenje rješenja na osnovu slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)* ili izvođenja zaključka na osnovu analogije. Dokaz za to su riječi Uzvišenog:

Pitajte učene ljude ako vi ne znate. (An-Naḥl, 43.)

U tom je smislu Imam Šatibi - Allah mu se smilovao - rekao: "Osobi koja oponaša drugog, a nije učena, kao takvoj jedino je ispravno da pita one koji znaju i da se u vjerskim pitanjima apsolutno oslanja na njihovo mišljenje. Prema tome, učeni ljudi zauzimaju stupanj vjerozakona, a njihovo mišljenje stupanj zakonodavca."

Islamski učenjaci se slažu da su se i drugovi Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*ashābi*) razlikovali u znanju, da ni oni svi nisu davali fetve i da se - kao što kaže Ibn Haldun - "ni od sviju njih nije uzimala vjera (*ad-dīn*)*". Među njima samo je ograničen broj davao fetve. Kružok za davanje fetvi u drugoj i trećoj generaciji (*fī 'ahd at-tābi'īn wa tābi'ī at-tābi'īn*) se proširivao dok se na kraju nije iskristalizirao u liku određenog broja imama među koje spadaju i četverica poznatih imama.

* Onaj ko oponaša drugog (*al-muqallid*) treba se pridržavati određene pravne škole (*al-madhab*)*. Ukoliko se mukallid u svome oponašanju ugleda na određenog imama i ne skreće sa kursa njegova oponašanja, u tome nema ništa loše niti kakva grijeha.

- Neoponašanje imama-mudžtehida, izvođenje slobodnih zaključaka o tome šta je sve dozvoljeno (*al-ḥalāl*), a šta zabranjeno (*al-ḥarām*) direktno iz Kur'ana i Sunneta i otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*fatḥ bāb al-iğtihād*) za sve ljude, pored cijepanja Allahova vjerozakona na iluzije, subjektivna ubjeđenja i svakojake uobrazilje, dovelo bi i do beskrajne anarhije u vjeri. U tom smislu, potpuno se slažući sa Ibn el-'Ābidinovim tvrdnjama iznesenim u svojoj glosi, Šejh Muhammed el-Hāmid u svojoj poslanici pod naslovom *Luzūm itbā' madāhib al-a'imma*" (v. Prvi svezak, str. 55) kaže: "Ono što danas, četiri stotine godina poslije Hidžre našeg Poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, treba znati i po tome postupati je da je apsolutno slobodno mišljenje (*al-iğtihād al-muṭlaq*) u vjerskim propisima, strogo zabranjeno." U istom djelu (v. str. 11-12) on nastavlja i kaže: "Pozivati na apsolutnu slobodu mišljenja u vjeri može samo onaj ko je ograničene pameti, manjkava znanja i tanke vjere." Na str. 12. istog djela on dodaje: "Međutim, nema nikakve smetnje za slobodno razmišljanje u cilju spoznaje propisa koji se odnose na sporedna, pojedinačna i vanredna pitanja."

- Savremeni mudžtehid može slobodno razmišljati i donositi rješenja samo na novoiskrsla pitanja, a ne i na ona stara.

Za valjanost donošenja rješenja na osnovu slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*) neki su postavili sljedeće uvjete:

1. Izvrsno poznavanje arapskog jezika i disciplina arapske stilistike radi pravilnog razumijevanja Kur'ana i Sunneta,

2. Potpuno poznavanje Kur'ana časnog,

3. Dobro poznavanje Sunneta, naročito onog njegovog dijela koji se odnosi na propise vjerozakona (*Šerijata*),

4. Potpuno poznavanje svih propisa o derogirajućim i derogiranim ajetima (*an-nāsiḫ wa al-mansūḫ*),

5. Dobro poznavanje pitanja oko kojih postoji konsenzus mišljenja islamskih učenjaka (*mawāqi' al-iğmā'*)* kako se ne bi izišlo iz njegovih granica i krenulo krivim putem,

6. Dobro poznavanje osnovnih temelja učenja Kur'ana i Sunneta i

7. Odlikovanje visoko moralnim vrlinama, u smislu da mu se nema šta prigovoriti u pogledu znanja, djela i ubjeđenja.

Nastanak:

Usljed snažnog propagiranja mezheba, vremenom je došlo do pojave mezhepske pristrasnosti, međusobnog sučeljavanja između sljedbenika različitih mezheba, pa i do otvorenih napada jednih na druge. Neslaganje između sljedbenika različitih mezheba dovelo je do kovanja zavjera i neprijateljstava jednih prema drugima što je imalo za posljedicu brojna iskušenja, a ponekad i otvorene sukobe. Tako npr. Jākūt el-Hamevī u svom čuvenom djelu *Mu'ğam*

al-buldān (v. Svezak I, str. 273.) nakon opisa sjaja i slave nekadašnjeg Isfahana kaže: "Njega je, usljed raznih smutnji, netrpeljivosti između šafija i hanefija i neprekidnih ratova između ova dva tabora, sa svih strana zahvatilo rušenje. Svaki put kad bi jedan od njih dva ojačao, napao bi, opljačkao, spalio i porušio kvartove onoga drugog, ne poštujući ni srodstvo ni sporazum."

Njegov opis stanja u gradovima Merv i Rej (v. *Mu'ğam al-buldān*" Svezak IV, str. 355.-356.), gdje su jedni na druge, gotovo stalno, držali oružje uperenim je još užasniji, kada kaže: "Sve njihove kuće - tj. kuće hanefija i šī'ija - sam zatekao izgrađene ispod zemlje, a puteve koji ih povezuju ukopane, tijesne te mračne poput tunela. Da nije bilo tako, teško da bi u njima iko uspio preživjeti."

- Žestina mezhepske netrpeljivosti bila je toliko oštra da je u pojedinim slučajevima dovodila i do povrede svetosti Božijih kuća (tj. džamija). Tako historičar Hafiz b. Kesir u svome djelu *al-Bidāya wa an-nihāya* (v. Svezak XIII, str. 19.-21.) navodi: "Koliko su smutnje bile uzele maha najbolje govori slučaj Hafiza 'Abdulgani el-Makdisija čija su predavanja o Allahovim atributima u Emevijskoj džamiji u Damasku toliko razbjesnila sljedbenike drugih mezheba da je emir Sārimuddīn Burguš bio prisiljen između njega i pravnika drugih mezheba prirediti raspravu o tom pitanju. Kada ovi na to nisu pristali, naredio je da se ovaj protjera iz grada i da se iz tvrđave pošalju zarobljenici da sruše hanbelijski mihrab u spomenutoj džamiji. Na taj dan se u hanbelijskom mihrabu nije ni klanjao podne-namaz. Izbačeni su sanduci i sehare koje su se na tom mjestu nalazili i napravljena je velika buka."

- Osvrćući se na hanefijskog kadiju u Damasku, Muhammeda b. Mūsā el-Balāsāgūnija, Hafiz Šemsuddīn ez-Zehebi navodi njegove riječi: "Kada bih se ja pitao, šafijama bih nametnuo džizju" (*Mīzān al-i'tidāl*, Svezak IV, str. 51.-52.). Na drugoj strani, hanefijski autor djela *Marāqī al-falāḥ* (str. 21.-22.), raspravljajući o nečistoj bunarskoj vodi kaže: "Ako se sa vodom iz nečista bunara potkuha tijesto, treba ga baciti psima ili dati da pojede stoka, a neki kažu 'ili prodati sljedbeniku šafijskog mezheba'."

Imam en-Nevevi u svome djelu *al-Mağmū'* (Svezak I, str. 258.-259.) kaže: "Poglavlje o pristajanju u namazu šafije za hanefijom i obrnuto. O tome da li je njegovo pristajanje za njim valjano postoje različita mišljenja... Ako hanefija uzme abdest i za njim stane da klanja šafija, o tome postoje tri mišljenja: Prvo: Ebū Ishāk el-Isferājīni kaže: 'Njegovo pristajanje nije valjano, zanijjetio za njim ili ne, jer i ako zanijjeti, kao što je poznato, on nijjet ne smatra obaveznim. Zato ni njegov abdest nije valjan." U istom djelu (*al-Mağmū'*, Svezak IV, str. 184.-185.) on kaže: "Po el-Kaffālu šafijino pristajanje u namazu za hanefijom je ispravno, makar hanefija imao i odnos sa ženom, ili izostavio smirenost u namazu ili šta drugo. Sa njim se ne slaže većina islamskih učenjaka što je i ispravno."

U primjere mezhepske netrpeljivosti spada i slučaj između zahirija i malikija poslije uspostavljanja Muvehhidske države u Maroku, kada su ovi prvi naredili da se spale sve malikijske knjige i da se od spaljivanja poštede samo kur'anski ajeti i hadisi, istovremeno prisiljavajući svijet da prihvati zahirijski mezheb. To je sljedbenicima malikijskog mezheba nanijelo velika iskušenja.

Iz navedenog se vidi:

- Da je mezhebizam odigrao pozitivnu ulogu u obogaćivanju islamskog prava (*fikha*) rješenjima donesenim na osnovu slobodnog mišljenja (*iğtihādāt*) od strane imama pravnih škola i učenjaka koji su ih slijedili,

- Da je većina muslimana u nekoliko posljednjih stoljeća, nakon zatvaranja vrata slobodnog mišljenja (*al-iğtihād*)*, zadovoljavanja sa oponašanjem ranijih učenjaka (*at-taqlīd*)*, raširenosti neznanja i odustajanja od traganja za znanjem, prihvatila mezhebizam,

- Da je mezhebizam zbog pristrasnih sljedbenika pojedinih mezheba koji su po svaku cijenu drugima htjeli dokazati da je samo njihov mezheb ispravan, imao i svoju negativnu stranu koja se ogleda u izazivanju brojnih neslaganja, frakcija i slabljenju muslimanskog jedinstva.

To je dovelo do zatvaranja vrata slobodnog mišljenja, osporavanja muslimanima prava da ne pripadaju nijednoj od poznatih pravnih škola, njihovom nagonjenju da se opredijele za neku od njih i da u svim porama svoga života od njenog učenja ni za dlaku ne odstupaju, za što u izvorima Kur'ana i Sunneta nema nikakva osnova.

Najzahvalniji put u svemu ovome je onaj koji sve pravne škole poštuje i uvažava, pod uvjetom da se ni prema jednom od njih ne bude pristrasno - bilo da se hvali ili napada - i da se svakom muslimanu dâ za pravo da slijedi Kur'an, Sunnet i istinu, ma gdje bio i od koga ih uzimao. Mezhepska pristrasnost pojedine muslimane je dovela do toga da misle da se neslaganje može tolerirati i u temeljnim učenjima vjere, što je pogrešno. Naprotiv, mnogobrojni kur'anski ajeti nedvosmisleno potvrđuju da su jedinstvo i sloga muslimana i njihovo čvrsto držanje Allahova užeta jedan od najvažnijih ciljeva Islama.

Bibliografija:

- *Muġīṯ al-ḥaqq fī tarǧīḥ al-maḏhab al-ḥaqq*" - li Imām al-Ḥaramayn al-Ǧuwaynī; *Ḥāšiya Ibn 'Ābidīn"*; *al-Kāmil fī at-tārīḫ*" - li Ibn Kaṯīr, al-Ǧuz' VIII, aṣ-ṣafḥa 106; *ar-Radd 'alā man aḫlada ilā al-arḍ wa nasiya anna al-iǧtihād fī kull 'aṣr farḍ*" - li as-Suyūṭī; *al-Bidāya wa an-nihāya*"- li Ibn Kaṯīr, al-Ǧuz' XIII, aṣ-ṣafḥāt 18-21; *Fatḥ al-Qadīr*" - li Ibn al-Humām, al-Ǧuz' I, aṣ-ṣafḥāt 311-312; *al-Maǧmū'*" - li al-Imām an-Nawawī, al-Ǧuz' I, aṣ-ṣafḥāt 258-259 wa Ǧuz' IV, aṣ-ṣafḥāt 184-185; *Mu'ǧam al-buldān* - li Yāqūt al-Ḥamawī; *Raf' al-malām 'an sal-a'imma al-a'lām*" - li Ibn Taymiyya; *al-Inṣāf fī bayān asbāb al-iḫtilāf*" - li Šāh Waliyyullāh ad-Dahlawī; *Tārīḫ at-tašrī' al-islāmī*" li Muḥammad al-Ḫuḍrī bag; *Ẓuhr al-islām*" - li Aḥmad Amīn; *Luzūm itbā' maḏāhib al-a'imma ḥasman li al-fawḍā ad-dīniyya*" - li Muḥammad al-Ḥāmid; *al-Lāmaḏhabiyya aḫṭar bid'a tuhaddid aš-šarī'a al-islāmiyya*" li ad-duktūr Muḥammad Sa'īd Ramaḍān al-Būṭī; *Aṯar aš-šarī'a fī iḫtilāf al-a'imma al-fuqahā'*" - li Muḥammad 'Awāma; *al-Iǧtihād wa al-muǧtahidūn*" - li Aḥmad al-Bayānūnī; *as-Salafiyya marḥala zamaniyya mubāraka lā maḏhab islāmī*" - li Muḥammad Sa'īd Ramaḍān al-Būṭī; *ar-Rudūd*"- li ad-duktūr Bakr b. 'Abdullāh Abū Zayd.

SAVREMENI REFORMISTIČKI POKRETI

***Uvod,**
***Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvahhaba**
***Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) *Pokret pobornika Muhammedove tradicije *Muslimanska braća**
***Islamski pokret na Indijskom potkontinentu**
***Pokret islamske orijentacije u Tunisu *Partija nacionalnog spasa u Turskoj *Kurdistanska islamska partija *Nacionalni front u Sudanu *Hamas**
***Islamski front spasa u Alžiru**

Uvod

Reformistički pokreti (*al-ḥarakāt*)* o kojima se u ovome poglavlju govori su u suštini sunnijski pokreti koji se u svim sferama života pozivaju na Kur'an i Tradiciju, zalažu za dosljednu primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* i suprotstavljanje sekularističkim strujama. Međutim, kroz postepene reforme oni streme ka glavnom cilju - povratku na metod (*manhağ*)* prvih generacija muslimana (*as-salaf*).

Mi ćemo se ovdje posebno osvrnuti na savremene reformističke pokrete kao što su: Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvahhaba, Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu i Pokret pobornika Muhammedove tradicije u Egiptu i Sudanu. Ovi pokreti se zalažu za dvije plemenite i veoma važne vjerske stvari: povratak na razumijevanje Kur'ana i Tradicije, onako kako su ih razumijevali časni preci iz prvih generacija muslimana i praktičnu primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*) u svakodnevnom životu, s jedne, i za suprotstavljanje nosiocima novotarija i svakojakih prohtjeva u vjeri i laicističkim kolonijalnim pokretima koji u vjeri dozvoljavaju ono što je zabranjeno i koji se bore za kolonijalističku ideju odvajanja vjere od države, sa druge strane. Zato je veoma važno da se osvrnemo na ideje ovih pokreta, u nadi da će se izgraditi trezvena islamska savjest koja će se okrenuti ka sljedbenicima sunneta i džema'ata i selefizam (*as-salafiyya*)* uzeti za jedini okvir djelovanja u svim porama života. To je jedini način da se izađe iz začaranog kruga podvojenosti i oslobodi okova neslaganja.

Ovo poglavlje na isti način obrađuje i ostale savremene reformističke pokrete, među kojima su najvažniji: Muslimanska braća, Islamski pokret na Indijskom potkontinentu, Pokret islamske orijentacije u Tunisu, Partija (*ḥizb*)* prosperiteta i Partija nacionalnog spasa u Turskoj, Kurdistanska islamska partija, Nacionalni islamski front (*al-ğabha*)* u Sudanu, Pokret Hamas u Palestini i Islamski front spasa u Alžiru.

Moguće je da neki od ovih pokreta slijede put i mišljenja svojih lidera koji ih mogu uvući u probleme koji će ih udaljiti od konačnog cilja, a to je okupljanje oko istog jedinstvenog puta kojim su išli sljedbenici sunneta i džema'ata.

16. Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvahhaba

Definicija:

Selefijski pokret (*as-salafiyya*)* je pokret koji se zalaže za povratak na put časnih predaka iz doba procvata Islama. Zato se Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvahhaba s pravom smatra vodećim reformističkim pokretom koji se pojavio nakon perioda zaostalosti i kulturne stagnacije u islamskom svijetu. On se zalaže za povratak na čiste temelje islamskog vjerovanja i za prečišćavanje islamskog monoteizma od svih vrsta višeboštva koja su se vremenom uz njega prilijepila. Ovaj pokret neki pogrešno nazivaju imenom "vehabizam" (*al-wahābiyya*) po njegovom osnivaču Šejhu Muhammedu b. 'Abdulvahhabu. Međutim, to nije nikakav novi mezheb (*madhab*)* niti izmišljeni put, nego nastavak i obnova starog selefijskog pokreta. To je program (*manhağ*)* i poziv za rekonstrukciju puta časnih predaka iz prvih generacija muslimana i njihovo vjerno slijeđenje, odazivajući se na riječi Uzvišenog:

Allah je zadovoljan prvim muslimanima, muhadžirima i ensarijama i svim onima koji ih slijede dobra djela čineći, a i oni su zadovoljni Njime; za njih je On pripremio džennetske bašče kroz koje će rijeke teći i oni će vječno i zauvijek u njima boraviti. To je veliki uspjeh. (At-Tawba, 100.) i na Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi izrečene u vjerodostojnom hadisu u kome je, govoreći o spašenoj grupi (*al-firqa an-nāğiya*), rekao: "To su oni koji će biti na onome na čemu sam danas ja i moji drugovi."

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Najpoznatiji pobornik selefijskog pokreta u novije vrijeme bio je Šejh Muhammed b. 'Abdulvahhāb el-Mešrefī et-Temīmī en-Nedždī (rođen 1115/1703. god., umro 1206/1791. god.).

- Šejh Muhammed b. 'Abdulvahhāb je rođen u gradiću 'Ujejna u blizini Rijada u Saudijskoj Arabiji. Svoje prvo obrazovanje stekao je pred svojim ocem. Pred njim je stekao osnovno znanje o hanbelijskom fikhu, tefsiru i hadisu i kao dječak od deset godina naučio cijeli Kur'an napamet.

- Potom je, radi obavljanja hadždža, otišao u Mekku, gdje se upoznao sa tamošnjim učenjacima i ostao da pred njima nastavi svoje školovanje. U želji da proširi svoje znanje iz oblasti islamskog prava, poslije toga otišao je u Medinu, gdje se upoznao sa svojim budućim učiteljem Muhammedom Hajatom es-Sindijem (umro 1165/1751. god.) koji će na njega ostaviti veliki utjecaj. U Medini je, također, neko vrijeme učio i kod Šejha 'Abdullāha b. Ibrāhīma, Āli Sejfa.

- Potom se vratio u svoje rodno mjesto 'Ujejnu, odakle se kasnije (1136/1724. god.) uputio za Irak u namjeri da obiđe Basru, Bagdad i Mosul. U svakom od ovih gradova susreo se sa tamošnjim šejhovima i učenjacima i od svakoga od njih ponešto naučio.

- Iz Basre je bio primoran da se vrati, prvo u Ahsu, a potom u Hurejmilu, gdje mu se otac koji je bio kadija, već bio preselio. Tamo je on po prvi put javno 1143/1730. god. počeo širiti svoj pokret za čisti islamski monoteizam (*at-tawhīd*). Međutim, on je ubrzo morao napustiti i Hurejmilu, jer je otkrio da mu se tamo od strane nekih zlonamjernika kuje zavjera oko ubistva.

- Odatle se Šejh Muhammed b. 'Abdulvahhāb ponovo uputio u svoje rodno mjesto 'Ujejnu, gdje je tamošnjem emiru 'Usmānu b. Ma'meru izložio ideje svoga pokreta. Ovaj ih je objeručke prihvatio i sa njim lično učestvovao u rušenju grobova i kupola, kao i u kamenovanju jedne žene koja je došla i priznala da je izvršila preljub.

- Na to je emir iz Ahse, 'Urej'ir b. Dudžejn emiru 'Ujejne uputio pismo sa zahtjevom da pogubi Šejha. Istovremeno zla ulema je emira Ibn Ma'mera počela zasipati pismima u kojima su otvoreno izražavali podozrenje prema pokretu Šejha Muhammeda b. 'Abdulvahhāba. Na to je emir Ibn Ma'mer od Šejha zatražio da napusti 'Ujejnu i ode kuda god želi, što je ovaj i učinio.

- Iz 'Ujejne se Šejh uputio u Dir'ijju emirata kojim je vladala dinastija Āli Sa'ūd. Tamo je Šejh kao gost odsjeo kod Muhammeda b. Suvejlima el-'Urejnija 1158 /1745. godine, gdje je dočekan sa počastima i za sebe pridobio brojne učenike.

- Čim je emir Muhammed b. Sa'ūd (vladao od 1139/1726. - 1179/1765. god.) čuo za Šejhov dolazak, lično je došao da mu izrazi dobrodošlicu, podrži ga i garantira mu sigurnost. Tom prilikom između njih dvojice je vođen sljedeći razgovor, koji zbog historijskog značaja, doslovno navodimo:

Emir: - Budi obradovan mjestom boljim od tvoga! Budi obradovan moću i sigurnošću!

Šejh: - A ja tebi donosim radosnu vijest o slavi i moći! Nudim ti riječi *Lā ilāhe illellāh* - "Nema boga osim Allaha!" Onaj ko ih se bude pridržavao, po njima radio i pomagao ih, zahvaljujući njima će zavladati i zemljama i ljudima. To su riječi vjere samo u Jednog Boga na koje su pozivali svi Allahovi poslanici. Zemlju će naslijediti Njegovi robovi - muslimani."

Na to je emir Šejhu postavio dva uvjeta:

1. Da ih ne napušta i da mimo njih ne traži druge (zaštitnike) i

2. Da se Šejh ne protivi vladaru da u doba ubiranja ljetine od stanovnika Dir'ijje dobija procenat koji je i do tada dobijao.

Na prvi uvjet Šejh je odgovorio riječima: - Pruži ruku da ti se zakunem! Krv za krv, rušenje za rušenje!

Na drugi uvjet Šejh mu je odgovorio: - Nadam se da će ti Allah pomoći da osvojiš mnoge zemlje i nadomjestiti ti plijen sa onim što je mnogo bolje.

Šejh je vjerovao da je istini potrebna sila koja će ju štititi, jer i Allah sprečava silom ono što ne sprečava Kur'anom.

- Tako su Šejh i emir zajedno nastavili širiti ovaj pokret širom Nedžda. Kada je emir umro, naslijedio ga je njegov sin 'Abdul'azīz b. Muhammed (1111/1699. - 1218/1803.) koji je nastavio pomagati Šejhov pokret. Šejh je umro i ukopan u Dir'ijji.

- Šejh Muhammed b. 'Abdulvahhāb je napisao brojna djela od kojih su mu najpoznatija: *Kitāb at-tawḥīd fīma yağib min ḥaqqillāh 'alā al-'abīd*, *Kitāb al-īmān*, *Kašf aš-šubuhāt*, *Ādāb al-mašy ilā aṣ-ṣalā*, *Masā'il al-ğāhiliyya* i više kraćih djela i risala o fikhskim pitanjima i tevhidu.

* Pred Šejhom je učilo više učenika. Najpoznatiji njegovi učenici i učenici njegovih učenika su:

- Sa'ūd b. 'Abdul'azīz b. Muhammed b. Sa'ūd koji je bio nerazdvojan od svoga Šejha i od njega mnogo šta naučio,

- Husejn b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb, kasniji kadija u gradu Dir'ijji,

- 'Alī b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb, čestiti i pobožni učenjak kome je bilo ponuđeno mjesto kadije, ali ga je iz naglašene bogobojaznosti odbio prihvatiti,

- 'Abdullāh b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb (1165/1751. - 1242/1827.), koji je u doba Sa'ūd b. 'Abdul'azīz b. Muhammed b. Sa'ūda postavljen za kadiju u Dir'ijji. Bio je veoma dosjetljiv i učen čovjek. Umro je u Egiptu.

- Ibrāhīm b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb, čestiti i precizni učenjak,

- 'Abdurrahmān b. Hamīs, imam na dvoru dinastije Āli Sa'ūd u Dir'ijji i kadija u doba vladavine kralja 'Abdul'azīza i njegova sina, kralja Sa'ūda,

- Husejn b. Gannām, autor djela *Rawḍa al-afkār* i učenjak sa veoma širokim obrazovanjem,

- 'Abdul'azīz b. 'Abdullāh el-Husajn (umro 1237/1822. god.),

- Hamed b. Nāsir b. Ma'mer,

- 'Abdurrahmān b. Hasan b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb (1193/1779. - 1284/1867.), ugledni učenjak koji je učio direktno od svog djeda. Bio je kadija i učitelj. Autor je djela pod naslovom *ar-Radd an-nafīs 'alā šubuhāt Dāwūd b. Ğarīs.*

- Šejh 'Abdullaṭīf b. 'Abdurrahmān b. Hasan b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb,

autor djela *Ta'sīs at-taqdīs fī ar-radd 'alā Dāwūd b. Ğarīs* i *Miṣbāḥ aẓ-ẓalām fī ar-radd 'alā aš-Šayḫ al-Imām*,

- Sulejmān b. 'Abdullāh b. Muhammed b. 'Abdulvahhāb (1200/1785. - 1233/1817.), izuzetno mudar i hrabar čovjek. Pogubio ga je Ibrāhīm-paša poslije zauzimanja Dir'ijje. Autor je djela *Taysīr al-'Azīz al-Ḥamīd fī šarḥ Kitāb at-tawḥīd*,

- Veliki učenjak i Šejhov unuk, Šejh Muhammed b. Ibrāhīm (umro. 1389./1969. god.). Bio je saudijski muftija i predsjednik Ureda za sudstvo i islamska pitanja. Odlikovao se učenošću, preciznošću, dalekovidnošću i izrazitom sposobnošću pamćenja. Allah mu je dao dostojanstvo, ugled i poštovanje u očima drugih. Bio je veoma pobožan i darežljiv čovjek.

- Šejh Ahmed b. 'Īsā, autor komentara djela *Nūniyya Ibn al-Qayyim* (umro 1329 /1911. god.),

- Šejh 'Abdullāh b. 'Abdurrahmān Bābatīn, (umro 1282/1865. god.). Svojevremeno je nosio nadimak *Muftī ad-diyār an-Nağdiyya* - "Muftija od Nedžda",

- Sulejmān b. Sahmān, autor oštrog pera i brojnih pisanih djela, (umro 1349 /1930. god.),

- Šejh Hamed b. 'Alī b. 'Atīk, (umro 1306/1889. god.).

- Među istaknute ličnosti ovog pokreta ubraja se i bivši vrhovni muftija Saudijske Arabije, Šejh Muhammed b. 'Abdul'azīz b. Bāz.

- Među pobornike Šejhova pokreta izvan Saudijske Arabije ubrajaju se: Muhammed Bešīr es-Sehsevānī, Mahmūd el-Alūsī i drugi.

- Selefijski pokret (*al-Haraka as-salafiyya*)* ostavio je snažan utjecaj i na mnoge druge učenjake i pojedine reformističke pokrete.

Ideje i ubjeđenja:

Šejh Muhammed b. 'Abdulvehhāb se školovao po hanbelijskom mezhebu, ali ga se u donošenju fetvi nije pridržavao, posebno u onim pitanjima za koja je, po njegovom mišljenju, postojao dokaz za drugačije rješenje nego što je u hanbelijskom mezhebu. Prema tome, njegov pokret (*da'watuhū*)* je karakterističan po slijeđenju dokaza po shvaćanju časnih predaka iz prvih generacija muslimana (*as-Salaf aṣ-ṣāliḥ*).

- On potvrđuje nužnost povratka na izvore Kur'ana i Tradicije (Sunneta) i potrebu oživljavanja onoga što je od učenja sljedbenika sunneta (*ahl as-sunna wa al-ğamā'*)* i džema'ta zamrlo.

- On za podlogu razumijevanja dokaza i na njima izvedenog učenja uzima metod (*manhağ*)* sljedbenika sunneta i džema'ata.

- Zalaže se za prečišćavanje shvaćanja islamskog monoteizma (*at-tawḥīd*) i od muslimana traži da ga vrate u one okvire kakav je bio kod prvih generacija muslimana.

- Pored navedenog, pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba se zalaže za:

- Vjerovanje u jednoću Allahovih imena i atributa (*tawḥīd al-asmā' wa aṣ-ṣifāt*), tj. za potvrdu imena i atributa koje je Uzvišeni Allah Sâm za Sebe potvrdio ili ih je potvrdio Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bez ikakva poređenja sa atributima Njegovih stvorenja (*min ğayr tamṯīl*)*, ulaženja u suštinu njihova značenja (*takyīf*)*, iskrivljavanja (*taḥrīf*)* i lišavanja (*ta'ṭīl*)*.

- Usredsređenje na shvaćanje da je jedino Allah dostojan obožavanja, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

Allahu se klanjajte, a kumira se klonite! (An-Naḥl, 36.)

- Oživljavanje obaveze borbe na Allahovu putu (*al-ğihād*)*. Sam Šejh je bio oličenje borca-mudžahida i lično učestvovao u osvajanjima u kojima je širio svoje učenje i uklanjao pojave višeboštva u koje je svijet bio zagazio.

- Iskorjenjivanje novotarija (*al-bida'*)* i praznovjerja u vjeri koje su, zbog neznanja i zaostalosti, među tadašnjim svijetom bile uzele maha. Među njima treba spomenuti:

- Posjećivanje kabura, posebno kabura za koji se vjerovalo da je kabur ashaba Dirara b. el-Ezvēra i traženje od njega da se ispune razne želje i potrebe,

- Posjećivanje turbeta za koje se tvrdilo da pripada Zejdu b. el-Hattābu,

- Posjećivanje stabla za koje se tvrdilo da je Ebū Dudžānino i drugog po imenu *aṭ-Ṭarafiyya*,

- Posjećivanje pećine zvane *Maġāra bint al-amīr* - "Pećina Emirove kćeri",

* Na osnovu šerijatskih dokaza, Šejh Muhammed b. 'Abdulvehhāb posredništvo (*at-tawassul*) dijeli na dvije vrste:

a) Ono koje je po vjerozakonu dozvoljeno, tj. posredništvo Allahu pomoću Njegovih lijepih imena, dobrim djelima ili dovom svoga brata-muslimana i

b) Ono koje je novotarija i kao takvo zabranjeno, jer za njega nema nikakvih valjanih dokaza. U ovakvu vrstu spada posredništvo pomoću ugleda dobrih ljudi, kao što su npr. riječi: *bi ǧāhi ar-rasūl* - "u ime Poslanikova ugleda", *bi ḥurmeti aš-šayḫ fulān* - "u ime svetosti tog i tog šejha" itd.

Ovaj pokret, također, zagovara:

* Zabranu podizanja kaburova, bilo kakvu gradnju nad njima, ukrašavanje, paljenje svijeća i slične novotarije koje se na to nadovezuju,

* Suprotstavljanje prijestupima sufijskih redova (*šaṭaḥāt aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya*) i drugim novotarijama koje su sufije uvele u vjeru za što u njoj nema nikakve osnove,

* Zabranu da se o Allahu govori bilo šta za što ne postoji dokaz, jer je u riječima Uzvišenog rečeno:

- ... *i da o Allahu govorite ono što ne znate.* (Al-A'rāf, 33.)

* Borbu protiv svih vrsta taguta (zavodnika) (*aṭ-ṭawāġīt*), a po njemu u taguta (*aṭ-ṭāġūt*)* spada sve ono prema čemu čovjek prelazi granicu dozvoljenog bilo u obožavanju, slijeđenju ili pokoravanju. Po njemu, pet je glavnih taguta: "Iblis - neka je na njega Allahovo prokletstvo, onaj ko se uz njegovo odobravanje i zadovoljstvo obožava, onaj ko poziva druge na robovanje strastima (*'ibāda an-nafs*), onaj ko tvrdi da zna bilo šta o nevidljivom svijetu (*'ilm al-ġayb*) i onaj ko sudi po onome što Allah nije objavio." Niko ne može biti pravi vjernik sve dok ne zaniječe sve vrste taguta (*aṭ-ṭawāġīt*).

* Ono što je Zakonodavac (*aš-šāri'*) prešutio niko nema pravo proglašavati zabranjenim, obaveznim, poželjnim ili pokuđenim. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni. (Al-Mā'ida, 101.)

* Neprihvaćanje jasnih dokaza i oslanjanje na ono što je manje jasno je svojstveno onima što su na krivom putu kao što su rafidije (*ar-rawāfiḍ*) i haridžije (*al-ḫawāriǧ*). U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

Oni čija su srca pokvarena - željni smutnje i svoga tumačenja - slijede one što su manje jasni. (Āli 'Imrān, 7.)

- Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao da je ono što je dozvoljeno i zabranjeno (*al-ḥalāl wa al-ḥarām*) jasno, ali je napomenuo da između njih postoje stvari koje su sumnjive. Onaj ko ne razumije ovo pravilo i želi da na svako pitanje dâ jasan i nedvosmislen odgovor je na krivom putu i druge zavodi na krivi put.

* U svome osvrtu na višeboštvo i opisu njegovih vrsta (*anwā' aš-širk*), Šejh kaže da postoje sljedeći njegovi stupnjevi:

a) Veliko višeboštvo (*širk akbar*), koje se ogleda u pripisivanju Allahu sudruga u robovanju, namjeri, pokornosti i ljubavi,

b) Malo višeboštvo (*širk aṣġar*), koje se ogleda u licemjerju, jer u hadisu koji bilježi el-Hākim stoji da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "I malo licemjerstva je višeboštvo" (*al-yasīr min ar-riyā' širk*).

c) Skriveno ili potajno višeboštvo (*širk ḫafiyy*) u koje vjernik može zapasti, a da za to i ne zna. U tom su smislu i Poslanikove,

sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Višeboštvo (*aš-širk*) u ovome Ummetu je neprimjetnije od puzanja crnog mrava po crnoj stijeni u mrkloj noći."

* Učenjaci ovoga pokreta na vrijeme su uočili probleme svoga vremena i shvatili nedaće koje im prijete. Tako je npr. više nego očito da se Šejh Muhammed b. 'Abdulvehhāb, u prvom redu, bavio problemom dokazivanja nužnosti obožavanja samo Allaha (*tawḥīd al-'ibāda*) i objašnjavanja šta je sve u suprotnosti sa tim. Ovo je bilo potrebno zato što je obožavanje samo Uzvišenog Allaha, prva i najvažnija obaveza svakog punoljetnog, zdravog i pametnog pojedinca i što je u to doba, u sredini u kojoj je živio, u tom pogledu vladala prava pometnja. Kada se ovaj pokret proširio izvan granica sredine u kojoj je nastao - s obzirom na sve otvorenije lišavanje (*ta'ṭīl*) i iskrivljavanje (*taḥrīf*) shvaćanja Allahovih imena (*al-asmā'*) i atributa (*aṣ-ṣifāt*) u pojedinim islamskim zemljama - ukazala se potreba da se pitanjima poput ovih posveti više pažnje i sa njima svijet bolje upozna. Tako npr. nalazimo da su se takvom problematikom u svojim risalama bavili Šejh 'Abdurrahmān b. Hasan, njegov sin, Šejh 'Abdullatīf i Šejh Ahmed b. 'Īsā.

* U to doba koje je bilo obilježeno sve snažnijim prodorom vlasti tlačitelja (*ḥukm aṭ-ṭāġūt*)* predstavljenoj u zapadnim, od strane čovjeka uspostavljenim zakonima (*al-qawānīn al-ġarbiyya al-waḍ'iyya*)*, učenjaci ovoga pokreta sa svojim čvrstim stavovima i brzim odgovorima odigrali su značajnu ulogu u suprotstavljanju spomenutim zakonima i pojašnjavanju svijetu Allahova suda o njima. Najbolji primjer za to predstavlja ono što je u svojim fetvama i poslanicama o tome napisao Šejh Muhammed b. Ibrāhīm.

* Ovaj pokret dao je neprocjenjiv doprinos u duhovnom osvješćivanju islamskog Ummeta nakon što ga je bio obavio zastor zaostalosti, lijenosti i slijepog oponašanja (*at-taqlīd al-a'mā*)*.

* Pored navedenog, ovaj pokret odigrao je snažnu ulogu u prosvjećivanju običnog-neukog svijeta, njegovom duhovnom osvješćivanju, otvaranju očiju inteligencije i njenom upućivanju da u svome radu - prije i same pomisli o prihvaćanju, a kamoli i primjeni tuđih ideja - potraži dokaze u svojim vjerskim knjigama i izvorima.

Akaidski i idejni korijeni:

Ovaj pokret se smatra nastavkom učenja i djelovanja prvih i najboljih generacija ovoga Ummeta. Otuda se on i zalaže za primjenu Kur'ana i Tradicije na način kako su ih razumijevali i primjenjivali časni preci iz prvih generacija muslimana.

Raširenost i centri utjecaja:

Selefijski (*as-salafiyya*)* pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba počeo se širiti prvo kao ideja i svenarodni pokret koji je plodno tlo našao među stanovnicima Nedžda. Vrhunac svoje moći doživio je trijumfalnim dolaskom saudijske dinastije na vlast u Mekki-Mukerremi 1219. h. i u Medini-Munevveri 1220. h. god.

U ratovima koji su vođeni protiv njega, pristalice ovoga pokreta ostavljale su toliki dojam u redovima protivničke vojske da su o njima pisali: "Kada nastupi vrijeme namaza i mujezin prouči ezan, oni se za jednim imamom mirno i dostojanstveno poredaju u saffove i počnu dozivati: 'požurite u borbu protiv višebožaca obrijanih brada koji dozvoljavaju zinaluk i homoseksualizam, piju alkohol, izostavljaju namaz, jedu kamatu, ubijaju nedužne ljude i dozvoljavaju ono što je zabranjeno.'" Tako su se o njima pročule vijesti na sve strane, počelo pričati u bližem i daljem okruženju i širiti glas u svim krajevima islamskog svijeta."

* Ovaj pokret je, bilo direktno ili indirektno, ostavio svoj pečat i snažan utjecaj na druge reformističke pokrete (*ḥarakāt al-iṣlāḥ*)* koji su se pojavili u islamskom svijetu.

Općepoznato je da Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba nije bio pošteđen napada od svojih protivnika - naročito iz reda inovatora, sufija i zalutalih sekti - koji su se, nakon što su osjetili da ih ugrožava, na njega okomili vrijeđanjima i

iznošenjem svakojakih laži o njemu. U sukobu istine sa neistinom, ovakvo nešto, bilo je i za očekivati. Isto tako, nekim od pristalica selefijskog pokreta Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba neke stvari su uzete za zlo, iako su one možda bile ispravne.

Tako se npr., nekim pristalicama pokreta zamjera što su toliko strogi u osudi pokuđenih stvari (*al-munkar*) i što se previše usredsređuju na probleme novotarija (*al-bida'*)* i višeboštva (*aš-širk*), uz istovremeno zapostavljanje drugih problema u Islamu vezanih za ekonomiju (*al-iqtiṣād*)*, društvo (*al-iǧtimā'*) i politiku (*as-siyāsa*). Međutim, u najnovije vrijeme kod većine sljedbenika ovoga pokreta taj se odnos promijenio. Štaviše, interesiranje za kretanja u islamskom društvu u cjelini i za probleme Islama u najširem smislu, u aktivnostima ovoga pokreta zauzima centralno mjesto. Najbolji dokaz za to je činjenica da upravo sljedbenici ovoga pokreta sve više preuzimaju inicijativu u aktivnostima na pružanju pomoći i širenju Islama u mnogim zemljama svijeta.

Iz navedenog se vidi:

- Da je selefijski (*as-salafiyya*)* pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba pokret koji zagovara povratak na iskreno vjerovanje u samo Jednog Allaha (*at-tawḥīd*) i pridržavanje puta časnih predaka iz prvih generacija muslimana i zlatnog doba procvata Islama,

- Da se u svome poimanju dokaza zasniva na učenju Kur'ana, Sunneta i programu (*manhaǧ*)* sljedbenika sunneta i džema'ata (*ahl as-sunna wa al-ǧamā'*)*,

- Da se, svakako pod strogo određenim pravilima i uvjetima, zalaže za otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*fatḥ bāb al-iǧtihād*)*, prečišćavanje islamskog *monoteizma (at-tawḥīd*) od svih natruha višeboštva (*širkiyyāt*) i suzbijanje pojava koje do njega dovode.

Zato je nužno potrebno da musliman u svome vjerovanju u samo Jednog i Jedinog Allaha, objedini za to sve potrebne elemente: vjerovanje da je samo Allah Stvoritelj (*al-Ḫāliq*) i Opskrbitelj (*ar-Razzāq*), da je samo On Bog (*tawḥīd al-ulūhiyya*), da je samo On dostojan da Mu se robuje i da Mu se niko i ništa ne smatra ravnim, jer On je Jedan, Jedini, Utočište svakom, Koji nije rodio i rođen nije i Kome niko ravan nije. Ovo, uz oživljavanje borbe na Allahovu putu (*iḥyā' al-ǧihād*)* i suzbijanje svih oblika novotarija (*al-bida'*)*, praznovjerja i višeboštva koji su u muslimanskom društvu uzeli maha, nužno nameće i potrebu vjerovanje u jednoću Allahovih imena i artibuta, bez ulaska u suštinu njihovih značenja (*takyīf*)*, iskrivljavanja (*taḥrīf*)* i lišavanja (*ta'ṭīl*)*. Osim toga, potrebno je naglasiti da je ovo jedini reformistički pokret u novije vrijeme koji je uspio osnovati svoju državu u kojoj vlast počiva na učenju Islama.

Bibliografija:

- *'Unwān al-maǧd fī tārīḫ an-Naǧd* - li aš-Šayḫ 'Uṯmān b. 'Abdullāh b. Bišr al-Ḥanbalī - Ṭaba' wizāra al-ma'ārif bi al-Mamlaka al-'Arabiyya as-Su'ūdiyya; *Rawḍa al-afkār* - li aš-Šayḫ Ḥasan b. Ġanām - Taḥqīq: ad-duktūr Naṣiruddīn al-Asad - Maṭa'a al-Madanī - Miṣr; *Āṯār aš-Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - ad-duktūr Aḥmad Muḥammad aḍ-Ḍabīb - al- Maṭābi' al-ahliyya li al-Ūfist - ar-Riyāḍ, 137/1976.; *al-Imām Muḥammad b. 'Abdulwahhāb intiṣār al-maḏhab as-salafī* - li 'Abdulḥalīm al-Ǧundī - Dār al-Ma'ārif - Miṣr; *Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li Aḥmad 'Abdulġafūr 'Aṭṭār - Ṭab'a 1397/1976.; *al-Wahābiyya: Ḥaraka al-fikr wa ad-dawla al-islāmiyya* - li 'Abdurraḥmān Sulaymān ar-Ruwayšid - aṭ-ṭab'a al-ūlā - Dār al-'ulūm li aṭ-ṭibā'a - al-Qāhira 1397/1977; *Buḥūṯ usbū' aš-Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - Markaz al-buḥūṯ bi Ǧāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya - ar-Riyāḍ, 1403/1983.; *Mu'allafāt aš-Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - Maṭbū'āt Ǧāmi'a al-Imām Muḥammad b. Sa'ūd al-islāmiyya - bi ar-Riyāḍ; *Maǧmū'a ar-rasā'il wa al-masā'il an-naǧdiyya* - Maṭba'a al-Manār; *Fī sīra Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - Taḥqīq wa ta'līq aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān b. 'Abdurraḥmān b. 'Abdullaṭīf Āli aš-Šayḫ - Maṭbū'āt Dār al-Malik 'Abdul'azīz; *Intišār ad-da'wa aš-Šayḫ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb ḫāriǧ al-Ǧazīra al-'arabiyya* - li Muḥammad Kamāl aṭ-

Ṭab'a aṯ-ṯāniya - Maṭbū'āt Dār al-Malik 'Abdul'azīz, 1401 1981.; *Kayfa kāna ẓuhūr Šayẖ al-islām Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li mu'allif maǧhūl - Dirāsa wa taḥqīq wa ta'līq: duktūr 'Abdullāh aṣ-Ṣāliḥ al-'Uṯaymīn - Maṭbū'āt Dār al-Malik 'Abdul'azīz, ar-Riyāḍ 1403/1983.; *Da'āwā al-munāwi'īn li da'wa Šayẖ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li 'Abdul'azīz al-'Abd al-Laṭīf- Dār al-Waṭan; *al-Muǧaddidūn fī al-islām min al-qarn al-awwal ilā ar-rābi' 'ašara al-hiǧrī* - li 'Abdulmata'āl aṣ-Ṣa'īdī; *Ḥaraka al-iṣlāḥ wa at-taǧdīd fī Naǧd* - li ad-duktūr Muḥammad 'Abdullāh al-'Aǧlān - Baḥṯ fī nadwa ittiǧāhāt al-fikr al-islāmī al-mu'āṣir bi al-Baḥrayn, 1405/1986.; *al-Ittiǧāh as-salafī bayna at-ta'ṣīl wa al-muwāǧaha* - li ad-duktūr Rāǧiḥ al-Kurdī - Baḥṯ fī nadwa ittiǧāhāt al-fikr al-islāmī al-mu'āṣir bi al-Baḥrayn, 1405/1986.; *Aṯar da'wa aš-Šayẖ al-islām Ibn Tayniyya fī al-ḥarakāt al-islāmiyya al-mu'āṣira* - li Ṣalāḥuddīn Maqbūl - Maǧāma' al-buḥūṯ al-'ilmiyya al-islāmiyya - Nyū Dalhī; *'Aqīda Šayẖ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li Ṣāliḥ al-'Abūd; *aš-Šayẖ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li Aḥmad b. Ḥaǧar Āli Būṭāmī; *Muḥammad b. 'Abdulwahhāb muṣliḥ maẓlūm wa muftarā 'alayh* - li Mas'ūd an-Nadawī; *Muḥammad b. 'Abdulwahhāb ḥayātuhū wa fikruhū* - li 'Abdullāh al-'Uṯaymīn; *Da'wa aš-Šayẖ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - li Muḥammad b. 'Abdullāh as-Salmān; *'Ulamā' Naǧd ẖilāla sitta qurūn* - li 'Abdullāh al-Bassām; *Mašāhīr 'ulamā' Naǧd* - li 'Abdurraḥmān Āli aš-Šayẖ; *ad-Durar as-sunniyya fī al-aǧwiba an-naǧdiyya* - Ǧam' 'Abdurraḥmān al-Qāsim; *Da'wa aš-Šayẖ Muḥammad b. 'Abdulwahhāb bayna al-mu'ayyidīn wa al-mu'āriḍīn wa al-munāwi'īn* - Muḥammad Ǧamīl Zaynū; *Taṣḥīḥ ẖaṭa' tārīẖī ḥawla al-Wahhābiyya* - li ad-duktūr Muḥammad b. Sa'd aš-Šuway'ir.

17. Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ǧamā'a ahl al-ḥadīṯ*)

Definicija:

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ǧamā'a ahl al-ḥadīṯ*)* je najstariji islamski pokret na Indijskom potkontinentu. Osnovan je sa ciljem pozivanja na slijeđenje Kur'ana i Poslanikove tradicije (*Sunneta*), njihovog shvaćanja onako kako su ih shvaćali časni preci iz generacija ashaba, tabi'īna i onih koji su se na njih ugledali, te njihovog preferiranja u odnosu na sve druge izvore, ideje i načine primjene, kako u vjerovanju (*al-'aqā'id*), obredoslovlju (*al-'ibādāt*), međusobnim odnosima (*al-mu'āmalāt*) i vladanju (*al-aẖlāq*)*, tako i u politici (*as-siyāsa*) i životu zajednice (*al-iǧtimā'*). U svojoj borbi protiv pojava višeboštva (*aš-širkiyyāt*), novotarija (*al-bida'*)* i svakojakih vrsta praznovjerja (*al-ẖurāfāt*). Ovaj pokret se ugleda na metode koje su primjenjivali islamski pravnici (*al-fuqahā'*) i učenjaci hadisa (*al-muḥaddiṯī*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* *Historijat Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu:*

Prvi korijeni Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu (*Ahl al-ḥadīṯ fī šibh al-qārra al-hindiyya*) datiraju još iz ranog perioda Islama kada su prve zrake njegova svjetla u oblasti Sinda, Malabara i Kedžrata na obalama Indijskog mora počeli donositi arapski trgovci i borci na Allahovom putu. Još od tih vremena u provincijama Sind i Multan postojali su centri za izučavanje hadisa koje su posjećivali poznati, kako arapski, tako i nearapski učenjaci hadisa. Neke od tih centara na svojim putovanjima 375/985. god., posjetio je i čuveni putopisac Ebū el-Kāsim el-Makdisī koji je vjerski život u Sindu u svom poznatom djelu *Aḥsan at-taqāsīm* opisao riječima: "Većina njih slijedi škole učenjaka hadisa (tradicije). Gotovo da tamo nema ni jedne kasabe u kojoj nema islamskih pravnika koji slijede školu Ebū Hanīfe - Allah mu se smilovao... Oni se drže Pravoga puta i vjerodostojnih pravnih škola. To im je pomoglo da žive čestitim i čednim životom. Allah ih je poštedio ekstremizma, pristrasnosti i svakojakih smutnji koje iz njih nastaju."

Međutim, kao posljedica širenja političkih neslaganja, pristrasnosti i pojave batinijsko-isma'ilijskih smutnji koje su pogodile sljedbenike hadisa (tradicije) (*ahl as-sunna*)*, i ovdje su ih sve više počeli razjedati neredi i unutrašnji problemi. Ove slabosti unutar Pokreta sljedbenika hadisa

(tradicije) po prvi put su se počele osjećati krajem četvrtog stoljeća, da bi svoj vrhunac doživjele tokom devetog stoljeća po Hidžri. U tom periodu počelo je opadati interesiranje za tradiciju (*as-sunna*), a širiti se oponašanje drugih (*at-taqlīd*)*, mezhepska pristrasnost (*at-ta'aṣṣub al-maḏhabī*)*, učmalost (*al-ğumūd*) i utjecaj grčke znanosti. Uprkos tome, na Indijskom potkontinentu uvijek je bilo velikih učenjaka tradicije koji su u očuvanju hadiske znanosti vjerno slijedili svoje učitelje poput: Hafiza Ibn Hadžera el-Askalānija, Imama Sehāvija, Šejhu-l-islama Zekerijja el-Ensārija i drugih.

* *Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu u novije vrijeme:*

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu počeo je igrati novu ulogu početkom jedanaestog stoljeća po Hidžri. Pojavio se u doba Šejha Ahmeda Serhendija (umro 1034/1625. god.), a osnažio u doba potomaka velikog učenjaka hadisa Imama Šaha Velijjullāha ed-Dehlevija (umro 1175/1761. god.), naročito u doba njegovog najstarijeg sina Šaha 'Abdul'aziza b. Velijjullāha ed-Dehlevija (rođen 1159/1746., umro 1239/1823. god.). Ovakav uspjeh postigli su prvenstveno zahvaljujući sveobuhvatnom planu (*manhağ*)* pozivanja, vođenja, školovanja, osvješćivanja i pisanja, s jedne, i odbacivanja učmalosti i mezhebske pristrasnosti, s druge strane. Još veću snagu i procvat ovaj pokret je doživio u doba ed-Dehlevijeva unuka Imama Ismā'īla b. 'Abdulganija ed-Dehlevija (umro 1243/1827. god.), tadašnjeg lidera pokreta, vođe borbe na Božijem putu i autora poznatog djela *Taqwiya al-īmān* - "Jačanje vjere (imana)".

- Poslije pogibije Šaha Ismā'īla ed-Dehlevija, kasnije poznatog i pod nadimkom Šehida Ismā'īla u Bici kod Balakute 1243/1827. godine, sljedbenici pokreta tradicije su vjerno i odano na sebe preuzeli obavezu širenja vjere (*ad-da'wa*) i borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)*. U ovom periodu težište njihove aktivnosti bilo je usmjereno na sljedeće tri oblasti:

1. Oblast borbe na Božijem putu (*maydān al-ğihād*)*

Pokret Šaha Ismā'īla ed-Dehlevija nije se ograničavao samo na oživljavanje praktične primjene Kur'ana i Sunneta, uspostavljanje islamske vlasti (*iqāma al-ḫilāfa*)* kakva je bila u doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, iskorjenjivanje mezhepske netrpeljivosti, učmalosti, novotarija i krivovjerja, nego je i rukovodio pokretom džihada protiv Sika i engleskog kolonijalizma (*al-isti'mār al-inglīzī*)*, naročito u sjevernim oblastima Indije. Ta borba nije prestala sve dok engleski kolonijalizam 1947. godine iz Indije konačno nije bio protjeran.

Pripadnici ovoga pokreta nastavili su borbu na Božijem putu i nakon podjele Indijskog potkontinenta na dvije zasebne države Indiju i Pakistan. Tako je jedna njihova brigada oslobodila grad Muzafferabad. Kasnije je pod zapovjedništvom Šejha Fadla Ilāhija Vezirabadija oslobođen i ostali dio ove oblasti od koga je formiran danas slobodni dio Kašmira. Među najistaknutije ličnosti na ovome polju spadaju Šejh Vilajet 'Alī Sādikfūrī (umro 1269/1852. god.) i njegov brat 'Inajet 'Alī Sādikfūrī (umro 1274/1857. god.). Pored njih i mnogi drugi članovi porodice Sādikfūr bili su među prvacima ovoga pokreta koji su na svojim plećima nosili teret i odgovornost džihada, visoko uzdizali njegovu zastavu i na tom se putu žrtvovali.

2. Oblast spisateljstva (*maydān at-ta'līf*)

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) odigrao je značajnu ulogu u oživljavanju i širenju islamske kulture. Ona se posebno ogledala u živoj spisateljskoj aktivnosti u oblasti kur'anskih i hadiskih znanosti, pojašnjenjima i komentarima Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, tradicije, odbrani islamskog vjerovanja i pobijanju novotara i pobornika krivih shvaćanja i ideja. Iz njedara ovoga pokreta izrodili su se brojni islamski učenjaci, naročito u oblasti hadiske znanosti.

Među najistaknutije ličnosti u ovoj oblasti ubraja se veliki islamski učenjak Siddīk Hasan hān Bahubali (umro 1307

1889. god.) koji je ujedno bio i vladar indijske pokrajine Bahubal. Pored redovnih državničkih poslova, on se uspješno bavio i živom spisateljskom aktivnošću i izdavaštvom, naročito djela iz oblasti hadisa i hadiskih zbirki. Napisao je blizu 300 djela. Također mu pripada zasluga za formiranje naučnog tima sastavljenog od tada najpoznatijih selefijskih učenjaka kojima je stavio u zadatak da pored pisanja i prevođenja brojnih djela, rade na prosvjećivanju i opismenjavanju širokih muslimanskih masa. U tom cilju, na svoj sopstveni trošak osnovao je više štamparija koje su štampale i rasturale brojna i najpoznatija djela iz ranog perioda Islama, posebno ona iz oblasti akaida, tefsira i hadisa.

3. Oblast prosvjete i školstva (*maydān at-tadrīs*)

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) posebnu pažnju je posvećivao značaju propagiranja Islama i prosvjećivanju muslimanskih masa putem osnivanja škola i univerziteta. Među najistaknutije ličnosti na tom polju djelovanja spada veliki islamski učenjak i muhaddis Šejh Nezir Husejn ed-Dehlevi (umro 1320/1902. god.) koji je, pored propagiranja čistog i ispravnog Islama, rukovodio pokretom sljedbenika hadisa (tradicije) i u Delhiju blizu šezdeset godina držao predavanja iz šerijatskih znanosti i hadisa. Kolika je na tom polju bila značajna njegova zasluga, najbolje potvrđuju često navođene činjenice da je u svoje vrijeme preko dva miliona zalutalih i u novotarijama i višebožačkim shvaćanjima ogrezlih muslimana uspio nagovoriti na pokajanje i povratiti u okrilje ispravnoga islamskog vjerovanja, te izvesti veliki broj poznatih učenjaka u oblasti hadiske znanosti i osposobiti ih za uspješne misionare Islama. Među njima treba spomenuti bar neka od najpoznatijih imena novijeg vremena kao što su: Imam i muhaddis 'Abdullah el-Gaznevi (umro 1298/1881. god.), Šemsulhakk el-'Azīmabādi (umro 1329/1911. god.), autor djela *'Awn al-ma'būd šarḥ sunan Abū Dāwūd*, veliki islamski učenjak 'Abdurrahmān el-Mubārekfūrī (umro 1353/1934. god.), autor djela *Tuḥfa al-aḥwaḏī šarḥ sunan at-Tirmiḏī*, Muhammed Bešīr es-Sehsewānī (umro 1326/1908. god.), autor djela *Ṣiyāna al-insān 'an waswasa aš-Šayḫ Daḥlān*, Šejh 'Abdullah b. Idrīs es-Senūsī el-Magribī, Šejh Muhammed b. Nāsir el-Mubārek en-Nedždī, Šejh Sa'd b. Hamed b. 'Atīk en-Nedždī koji je lanac prenosilaca svoga šejha prenio u Hidžaz i Nedžd i mnogi drugi.

Ed-Dehlevijeva škola u Delhiju poznata pod imenom "Univerzitet Sejjida Nezira Husejna ed-Dehlevijeva" (*Ǧāmi'a as-Sayyid Naḏīr Ḥusayn ad-Dahlawī*) i dan-danas radi i školuje buduće učenjake i misionare Islama.

* *Formiranje Udruženja sljedbenika hadisa (tradicije)*

- Učenjaci Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) (*ahl al-ḥadīṯ*) predvođeni šejhu-l-islamom Ebulvefa Senāullahom el-Emritesrijem (umro 1367/1948. god.), odlučili su 1324/1906. godine, formirati svoje udruženje (*Ǧam'iyya*) koje bi na sebe preuzelo zadatak oko širenja Islama, onakvog o kakvom uče Kur'an i Sunnet i kakvog su shvaćale i razumijevale prve generacije časnih predaka (*as-Selefu-ṣ-ṣaliḥ*), s jedne i suprotstavljalo se destruktivnim pokretima i odgovaralo izazovima modernog doba, s druge strane. Za generalnog sekretara ovog udruženja pod nazivom "Sveindijski kongres sljedbenika tradicije" - *Mu'tamar ahl al-ḥadīṯ li-'umūm al-Hind* imenovan je šejhu-l-Islam Ebulvefa Senāullah el-Emritesrij još od ranije poznati borac protiv kadijanija, autor brojnih djela u odbrani Islama, žestoki protivnik hinduizma, kršćanstva i raznih zalutalih islamskih sekti koje su se suprotstavljale striktnoj primjeni Poslanikova sunneta, sudionik brojnih aktivnosti u nacionalnom i političkom pokretu muslimana (*al-ḥaraka as-siyāsiyya wa al-waṭaniyya*), Svenarodnom kongresu (*al-Mu'tamar al-waṭanī al-'āmm*), te član Udruženja učenjaka (*Nadwa al-'ulamā'*) i Saveza indijskih učenjaka (*Ǧam'iyya ulamā' al-Hind*), a za predsjednika poznati islamski učenjak 'Abdullah el-Gāzifūrī (umro 1337 /1919. god.). Njihov rad i aktivnosti pokrivali su cijelu Indiju sa svim njenim gradovima i selima.

- Indijski potkontinent je 1948. god. podijeljen na dvije države: Indiju i Pakistan. Usljed toga, aktivnosti ovoga pokreta su za neko vrijeme bile oslabile, jer je, između ostalog, zatvorena i njegova najznačajnija ustanova "Škola hadisa Rahmanija" (*Dār al-ḥadīṯ ar-raḥmāniyya*) u Delhiju. Međutim, sljedbenici ove škole su ubrzo reorganizirali svoje udruženje u ove obje države i, kroz osnivanje brojnih škola i univerziteta za udovoljavanje potreba u novonastalim okolnostima i izučavanje kur'anskih i hadiskih znanosti po uzoru na prve generacije muslimana, povratile mnoge od svojih ranijih aktivnosti.

Među njihove najznačajnije univerzitete spadaju:

1. U Indiji: Selefijski univerzitet u Benaresu (*al-Ǧāmi'a as-salafiyya bi-Benāres*)*, kao najveći i najpoznatiji arapsko-islamski univerzitet u Indiji osnovan 1383/1963. godine, zatim: Univerzitet "er-Rahmanijja" (*al-Ǧāmi'a ar-Raḥmāniyya*), Univerzitet "el-Ahmedijja es-Selefijja" (*al-Ǧāmi'a al-Aḥmadiyya as-Salafiyya*), Univerzitet "Dārusselām" u Umarabadu (*Ǧāmi'a Dār as-salām bi 'Umarabād*), Selefijski univerzitet u Selefijskom selu u Kirli (*al-Ǧāmi'a as-salafiyya bi al-qarya as-salafiyya fī Kīrlā*), Islamski univerzitet u Bombaju (*al-Ǧāmi'a al-islamiyya fī Bumbāy*), Univerzitet "Ibn Tejmijja" (*Ǧāmi'a Ibn Taymiyya*) i Univerzitet "Imam Buharija" u Behavuru (*Ǧāmi'a al-Imām al-Buḫārī fī Bīhāwur*).

2. U Pakistanu: Selefijski univerzitet u Fejsalabadu (*al-Ǧāmi'a as-salafiyya bi Fayṣalabād*), kao prvi i najveći islamski univerzitet u Pakistanu, osnovan 7. ša'bana 1374 / april 1951. god., nakon odvajanja Pakistana od Indije, zatim: Univerzitet za tradicijske znanosti u Dželhemu (*Ǧāmi'a al-'ulūm al-aṯariyya bi Ǧalham*), Univerzitet "Ebu Bekr es-Siddīk" u Karačiju (*Ǧāmi'a Abū Bakr aṣ-Ṣiddīq bi Karāčī*) i Muhammedijski univerzitet u Gujranvali (*al-Ǧāmi'a al-Muḥammadiyya bi Kuǧrāwāla*), te mnogobrojne biblioteke u kojima je pohranjeno na hiljade rijetkih knjiga u rukopisu. Što se, pak, tiče izdavačko-medijske djelatnosti, ovo udruženje sa svojim brojnim pododborima pokrenulo je izdavanje brojnih listova i časopisa na arapskom i urdu jeziku. Među njima treba spomenuti: emrtesrijski časopis "Sljedbenici tradicije" (*Maǧalla ahl al-ḥadīṯ al-amrtasriyya*) koji izlazi u Lahoru, "Tumač tradicije" (*Tarǧumān al-ḥadīṯ*), "Muhaddis" (*al-Muḥaddiṯ*), "I'tisam" (*al-I'tiṣām*), "Ribat" (*ar-Ribāṭ*), "Glas Ummeta" (*Ṣawt al-umma*), "Musliman" (*Muslim*), "Tevhid" (*Tawḥīd*), "Glas istine" (*Ṣawt al-ḥaqq*) i "Pravi put" (*Ṣirāṭ mustaqīm*).

- Godine 1985. donešena je odluka da se, pored ranijeg Udruženja studenata sljedbenika tradicije (*Ǧam'iyya ṭalaba ahl al-ḥadīṯ*), formira i Omladinsko udruženje sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ǧam'iyya šubbān ahl al-ḥadīṯ*), čime je otvoren put da se ova ideja prenese i na sva ostala udruženja na Indijskom potkontinentu.

- Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) u Pakistanu je učestvovao na parlamentarnim izborima održanim u mjesecu oktobru 1993. god. i nekoliko njegovih kandidata je dobilo mjesto u pakistanskom parlamentu, a emir pokreta prof. Sadžid Mir je izabran za člana pakistanskog senata.

Istaknute ličnosti pokreta

* *U Pakistanu:*

1. Šejh Muhammed Dā'ūd el-Gaznevī (1895-1963.). Jedan je od osnivača Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ǧam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) u Pakistanu i njegov prvi predsjednik. Poznati islamski učenjak Muhammed Ismā'īl je učestvovao u osnivanju Selefijskog univerziteta (*al-Ǧāmi'a as-salafiyya*) u gradu Fejsalabad. Hvale su vrijedni i njegovi stavovi oko uvođenja islamskog poretka i primjene islamskog vjerozakona (*Taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u Pakistanu. Pored navedenog, poznat je i po svojim pisanim radovima u kojima je žestoko napadao protivnike tradicije i kadijanije. Prilikom otvaranja Islamskog univerziteta u Medini, izabran je za člana njegovoga prvoga savjetodavnoga vijeća i učestvovao u izradi nastavnog plana i programa.

- Veliki selefijski učenjak Muhammed Ismā'īl je rođen 1314/1896. godine u pobožnoj porodici u selu Dehvenki, gdje je i proveo svoje djetinjstvo. Svoje prvo obrazovanje, još kao mlad dječak, stekao je od svoga oca. Kasnije je, u potrazi za znanjem, mnogo putovao i stjecao znanje od najpoznatijih i najčestitijih učenjaka svoga vremena. On je, Allah mu se smilovao, bio jedan od prvih pionira koji su dali svoj doprinos u osnivanju Pokreta sljedbenika hadisa (*Ǧam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) u Pakistanu. Njegov misionarski i politički rad imao je ogromni odjek širom zemlje. Pored ostalih aktivnosti, održavao je hutbe u džamiji sljedbenika hadisa (tradicije) u Gujranwali, bio predsjednik nastavnog vijeća na Muhammedijskom univerzitetu (*al-Ǧāmi'a al-muḥammadiyya*) koji je osnovao, imenovan ravnateljem centra Udruženja za organizaciju Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) u Pendžabu, te generalni sekretar radnog odbora Udruženja sljedbenika hadisa (tradicije) na kongresu održanom u Delhiju 1946. godine. Poslije odvajanja Pakistana od Indije 1947. godine, izabran je za generalnog sekretara Udruženja sljedbenika hadisa (tradicije) u Pakistanu i na toj je funkciji ostao sve do svoje smrti 1968. god.

Šejh Muhammed Ismā'īl es-Selefī je bio i jedan od članova Izvršnog odbora Pokreta "Pečat vjerovjesništva" (*Ḥaraka Ḫatm an-nubuwwa*)* koji je osnovan s ciljem suprotstavljanja smutnji koju su širile kadijanije, zatim istaknuti član misionarskog društva (*al-Wafd at-tablīġī*) koje se suprotstavljalo hinduističkom pokretu "Šedhī" (*Ḥaraka Šadhī al-hindūsiyya*) koji je od 1924. god. u pokrajini Melkanun otvoreno počeo raditi na hinduizaciji muslimana. Pored navedenog, ne smije se zanemariti ni njegova misionarska uloga koju je odigrao na polju školstva i obrazovanja (*at-tadrīs*), izdavanja pravnih rješenja (*al-iftā'*), te propagiranja vjere i duhovne skrbi.

Također, treba napomenuti da je ovaj šejh dao svoj ogromni doprinos u podizanju izbjegličkih naselja, pomaganju porodicama koje su 1947. god. emigrirale iz Indije u Pakistan, te izgradnji džamija i vjerskih škola. Uprkos svemu ovome, Šejh Muhammed Ismā'īl se, po ugledu na Šejha Ebulkelama Azada, bavio i živom političkom aktivnošću. Tako je, zajedno sa Šejhom Muhammedom Dāvūdom el-Gaznevijem, kod pakistanske vlade predstavljao Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ǧam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) i zahtijevao uvođenje islamske vlasti u Pakistanu. Godine 1952. izabran je za člana odbora koji je formiran sa zadatkom da izradi islamski ustav u Pakistanu.

Šejh Muhammed Ismā'īl - Allah mu se smilovao - umro je u utorak, 20. zu-l-ka'deta 1387., tj. 20. februara 1968. godine, ostavljajući iza sebe brojna pisana djela među kojima je najpoznatiji prijevod i komentar na urdu jeziku djela *Miškāt al-maṣābīḥ*.

2. Veliki učenjak hadisa i poznavalac usuli fikha Ebū 'Abdullāh Muhammed b. Fadluddīn el-Gondulevī (umro 1985. god.) koji je u vođenju pokreta naslijedio Šejha Muhammeda Ismā'īla es-Selefija.

3. Veliki islamski učenjak (*al-'allāma*) Šejh Ihsān Ilāhī Zuhejr, svršenik Islamskog univerziteta u Medini-Munevveri (umro 1987. god.). Napisao je više vrijednih djela u kojima se napadaju pristalice inovacija i zagovornici proizvoljnih mišljenja u vjeri.

4. Današnji predsjednik Pokreta prof. Sādžid Mīr, član pakistanskog senata od oktobra 1993. godine i njegov generalni sekretar Šejh Mejjān Muhammed Džemīl.

5. Među istaknutim ličnostima ovog pokreta svakako treba spomenuti i velikog islamskog učenjaka muhaddisa Ebū Muhammeda Bedī'uddīn-Šāha er-Rāšidija es-Sindija, jednog od najvećih poznavalaca hadisa (tradicije) u modernom dobu, čiji lanac učitelja bez prekida vodi direktno do Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Napisao je značajne radove iz oblasti kur'anske i hadiske znanosti. Školovao se u "Dva časna harema" (Mekki i Medini) i ima brojne učenike u Indiji, Pakistanu i drugdje.

* *U Indiji:*

- Šejh 'Abdulvehhāb el-Urvī, prvi predsjednik Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) u novoformiranoj Indiji.

- Šejh 'Abduldželīl er-Rahmānī, (umro 1986. god.), generalni sekretar Pokreta, autor komentara Kur'ana na urdu jeziku i izdavač časopisa *Miṣbāḥ* na urdu jeziku.

- Šejh 'Abdulhafīz es-Selefī koji je u vođenju pokreta naslijedio Šejha el-Urvīja. Danas je ravnatelj Ahmedijsko-selefijskog univerziteta (*al-Ğāmi'a al-aḥmadiyya as-salafiyya*) u pokrajini Bīhār.

- Šejh 'Abdulvehīd b. 'Abdulhakk es-Selefī, (umro 1989. god.) koji je u vođenju pokreta naslijedio Šejha 'Abdulhafīza es-Selefīja. Pored navedenog bio je i generalni sekretar Selefijskog univerziteta (*al-Ğāmi'a as-salafiyya*) u Benaresu od njegovog osnivanja pa sve do smrti.

- Šejh 'Abdulhamīd b. 'Abduldžebbār er-Rahmānī, svršenik Islamskog univerziteta (*al-Ğāmi'a al-islāmiyya*) u Medini-Munevveri. Ranije je bio generalni sekretar pokreta, a danas je predsjednik Centra *Ebulkelam Azād* za islamsko osvješćivanje (*at-taw'iyya al-islāmiyya*) u Delhiju.

- Šejh Muhtār Ahmed en-Nedevī, direktor Selefijske škole (*ad-Dār as-salafiyya*) u Bombaju. Sadašnji predsjednik pokreta i njegov generalni sekretar Šejh 'Abdulvehhab b. 'Abdulvāhid el-Haledžī, svršenik je Islamskog univerziteta (*al-Ğāmi'a al-islāmiyya*) u Medini-Munevveri.

- Udruženje mudžahidina *Nadwa* u pokrajini Kerla (na jugu Indije) koje u Centralnom odboru Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) ima četiri člana, jedno je od najaktivnijih selefijskih udruženja na Indijskom potkoninentu, uopće. Ono raspolaže sa 280 džamija, tri univerziteta, 400 islamskih i općih škola, više fakulteta, domova za djecu bez roditelja, bolnica i centara za stručno osposobljavanje. Izdaje četiri lokalna lista i časopisa. Jedan od njih namijenjen je za omladinu, drugi za žene, a treći za djecu. Udruženje ima svoj sopstveni sindikat pod nazivom "Udruženje muslimanskih ljekara u pokrajini Kerla" (*Ğam'iyya al-aṭibbā' al-muslimīn fī wilāya Kīrālā*).

- Među najistaknutije ličnosti Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) u Indiji spadaju: današnji rektor Selefijskog univerziteta (*al-Ğāmi'a as-salafiyya*) u Benarisu, najpoznatiji indijski muhaddis i autor djela *Murā'āt al-mafātīḥ šarḥ miškāt al-maṣābīḥ* Šejh Ubejdullāh er-Rahmānī el-Mubārekfūrī, zatim veliki islamski učenjak Šejh 'Abdussamed Šerefuddīn, književnik dr. Muktedī Husejn al-Azherī, ravnatelj Selefijskog univerziteta (*al-Ğāmi'a as-salafiyya*) u Benarisu, glavni urednik časopisa "Glas Ummeta" (*Ṣawt al-umma*) i predsjednik tima za naučna istraživanja na ovome univerzitetu, te veliki broj istaknutih učenjaka i studenata koji rade na širenju Islama i tradicije.

* *U Kašmiru:*

- Najveća zasluga za širenje ideja Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) u Kašmiru pripada Šejhu Mevlana Muhammedu Husejnu-Šahu, učeniku velikog islamskog učenjaka i muhaddisa Nezira Husejna ed-Dehlevija i njegovom saputniku, Šejhu Mevlana Enver-Šahu Ševbijaniju, poznatom učenjaku islamskoga nasljednog prava (*al-'ālim al-farḍī*).

- Sveindijski kongres Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije), kasnije poznat pod nazivom "Centralno udruženje Sljedbenika hadisa (tradicije)" (*al-Ğam'iyya al-markaziyya li-ahl al-ḥadīṯ*) je 1923. god. u Kašmir, kao putujuće emisare poslao Mevlana 'Abdulkebira i Sejjida Šemsuddina. Uz njihovu pomoć u Kašmiru se uspio formirati Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ḥaraka ahl al-ḥadīṯ*) pod imenom "Kongres kašmirskih sljedbenika hadisa (tradicije)" (*Mu'tamar ahl Kašmīr li-ahl al-ḥadīṯ*). Pod tim nazivom pokret je bio poznat sve do 1945. godine, kada je dobio novo ime *Bizm at-tawḥīd* tj. "Poziv na tevhid" (*Da'wa at-tawḥīd*). Godine 1946. Udruženje je promijenilo svoje ime u današnji naziv "Centralno udruženje sljedbenika hadisa (tradicije)" (*al-Ğam'iyya al-markaziyya li-ahl al-ḥadīṯ*) za

Džammu i Kašmir. Uz to, donesen je i pravilnik Udruženja u kome su na nivou cijele pokrajine zacrtani njegovi ciljevi i definirani način i program djelovanja, putem preko 500 upravnih jedinica čiji ukupni broj članova prelazi preko 500.000.

Ove jedinice imaju više centara i ogranaka za prosvjetu i obrazovanje, izdavanje rješenja za pravna pitanja (fetvi), vakufe, džamije, naučna istraživanja, misionarstvo i informiranje. Ovo udruženje je, pored mnogobrojnih škola, islamskih zavoda (*al-ma'āhid al-islāmiyya*) i preko 500 podignutih džamija, u glavnom gradu pokrajine Srinagaru osnovalo i Selefijski fakultet (*al-Kulliyya as-salafiyya*)*, kao prvi arapsko-islamski fakultet. Pored navedenog, Udruženje je organiziralo brojne kurseve za osposobljavanje misionara i odgajatelja, te brojne misionarske akcije širom Kašmira. Ono je, u periodu između 1957. i 1994. godine, održalo 28 kongresa. Uz to, u glavnom gradu pokrajine, osnovalo je javnu muslimansku biblioteku, a po uzoru na nju i u svim ostalim područnim jedinicama. Ovome treba dodati da na polju informativne djelatnosti Udruženje izdaje i časopis *al-Muslim.*

Sve ove i druge aktivnosti Udruženje je poduzimalo i poduzima u pokušaju da se suprotstavi neprijateljima Islama, učvrsti vjeru u ispravno razumijevanje Islama, onako kako su ga shvaćali i u praksi primjenjivali časni preci iz prvih generacija Islama, te izvede islamske učenjake, duboko pronikle u vjerske znanosti koji dobro shvaćaju tokove savremene civilizacije, u cilju udovoljavanja zahtjevima savremenog društva.

- Kao nastavak Mudžahidskog pokreta *Taḥrīk* (*Ḥaraka taḥrīk li al-muğāhidīn*) koji su vodili, prvo Šāh Ismā'īl eš-Šehīd ed-Dehlevī, a potom oslobodilac danas slobodnog dijela Kašmira, Šejh Fadl Ilāhī el-Vezīr Abadī, pod rukovodstvom Šejha 'Abdulganija Dara koji je po zatvorima u okupiranom dijelu Kašmira proveo više od dvije godine, osnovan je Mudžahidski pokret *Taḥrīk* (*Ḥaraka taḥrīk li al-muğāhidīn*) za Džammu i Kašmir. Poslije njega, Ujedinjenim vijećem pokreta džihada (*Mağlis al-ğihād al-muwaḥḥad*)* koji je obuhvaćao 13 kašmirskih oblasti borbe u tri uzastopna perioda, sve do 1993. godine, rukovodio je Šejh Tenviru-l-Islam. Poslije njega, rukovođenje ovim mudžahidskim pokretom preuzeo je Šejh Muhammed Ilāhī. Pokret, kao svoje glasilo o kašmirskom džihadu, izdaje mjesečni časopis *aš-Šahāda* na arapskom i urdu jeziku. Pored toga, on ima brojne humanitarne, prosvjetne i misionarske projekte koji pružaju pomoć, kako mudžahidima, tako i njihovim porodicama.

Među najistaknutije ličnosti pokreta u okupiranom dijelu Kašmira spadaju: prvi predsjednik pokreta, el-Hādždž Muhammed Šehdad, njegov nasljednik u rukovođenju Pokretom i veliki islamski učenjak Mevlānā Gulām Nebī Mubārek, zatim Mevlānā Muhammed 'Abdulganī Ševbijānī i Šejh 'Abdullāh Tārī, kasniji predsjednik Udruženja i pokreta za oslobođenje Kašmira. Ovaj posljednji, od strane hinduske vlade je bio uhapšen i stavljen u pritvor preko dvije godine. Današnji predsjednik pokreta je Šejh Sejjid Muhammed Makbūl Kejlānī koji je na tom mjestu naslijedio Šejha Muhammeda Ramadāna Sūfija.

* *U Bangladešu:*

- Šejh Ni'metullāh el-Perdevānī, osnivač i prvi predsjednik Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) u oblasti Asam 1914. god. i Šejh 'Abbās 'Alī, generalni sekretar pokreta i prevodilac značenja Kur'ana na bengalski jezik. Za vrijeme njihova rukovođenja, pokret je imao veoma živu aktivnost u propagiranju povratka na izvorno učenje Kur'ana i Tradicije i u borbi protiv višebožačkih natruha i uvođenja inovacija u vjeru. Pored toga, pokret je izdavao više sedmičnih i mjesečnih časopisa i brošura.

- Veliki islamski učenjak Muhammed 'Abdullāh Kāfī el-Kurejšī. Preuzeo je rukovođenje pokretom nakon njegovog kongresa održanog 1946. godine na kome je Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) dobio

novo ime "Bendžīl-Bengū-Asām" (*Banğīl-Bangū-Āsām, Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ*). Poslove generalnog sekretara pokreta obavljao je Mevlā Bahš en-Nedevī. Pokret je organizirao više kongresa na kojima su usvojeni ustav, planovi i programi rada i donesena odluka za osnivanje lokalnih podružnica pokreta na nivou svih oblasti i okruga. Pod njegovim rukovodstvom također je izdavan i časopis "Tumač tradicije" (*Tarğumān al-ḥadīṯ*). Šejh Muhammed 'Abdullāh Kāfī također je učestvovao na mnogobrojnim protestnim skupovima i političkim simpozijumima na kojima se pozivalo na uspostavljanje islamskog poretka u Pakistanu. Autor je Nacrta ustava islamske vlasti (*Uṣūl dustūr li al-ḥukūma al-islāmiyya*) i Islamskog ustava pakistanske vlade (*ad-Dustūr al-islāmī li ḥukūma Pākistān*). Pod njegovim predsjedanjem je održan i generalni kongres islamskih partija.

- Dr. Muhammed 'Abdulbārī koji je za predsjednika Udruženja izabran 1960. godine, nakon smrti Muhammeda b. 'Abdullāha Kāfija. Istovremeno, poslove generalnog sekretara Udruženja i uredništvo sedmičnog časopisa *'Arafāt* preuzeo je Šejh Muhammed 'Abdurrahmān. U njegovo vrijeme, poslije otcjepljenja istočnog Pakistana od zapadnog 1972. godine, Udruženje se suočilo sa brojnim teškoćama, nakon čega je promijenilo i svoj naziv u "Udruženje sljedbenika hadisa (tradicije)" (*Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) u Bangladešu. Njega čine 369 regionalnih i 5.100 lokalnih odbora te 5 centralnih kongresa.

* *U Nepalu:*

- Šejh 'Abdurre'ūf er-Rahmānī, predsjednik Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ra'īs Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) u Nepalu, generalni sekretar Selefijskog univerziteta *Sirāğ al-'ulūm* u Nepalu i član osnivačkog odbora Svjetske islamske lige (*Rābiṭa al-'ālem al-islāmī*) u Mekki-Mukerremi. Napisao je blizu 45 vrijednih radova iz oblasti hadisa i hadiske znanosti u kojima brani hadis i učenjake hadisa. Među njima, najpoznatiji su mu radovi pod naslovom "Dokazi jednoće Uzvišenog Allaha" (*Adilla tawḥīdillāhi ta'āla*), "Pravedni hilafet" (*al-Ḫilafa ar-rāšida*) i "Zabrana kamate i igara na sreću" (*Ḥurma ar-ribā wa al-maysir*).

- Šejh 'Abdullāh 'Abdutevvāb el-Medenī, osnivač velike škole "Hatidža" (*Madrasa Ḫadīğa al-kubrā*) u Nepalu, pokretač i urednik mjesečnog časopisa "Svjetlo tevhida" (*Mağalla nūr at-tawḥīd*). Studije je prvo završio na selefijskom univerzitetu u Benarisu, a potom i na Islamskom univerzitetu u Medini-Munevveri. Danas obavlja poslove generalnog nadzornika nad islamskim misionarima u Nepalu koji se tamo upućuju iz Kraljevine Saudijske Arabije. Istovremeno, obavlja i poslove upravitelja Udruženja omladine Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğam'iyya šubbān ahl al-ḥadīṯ*) u Nepalu.

- Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) na Indijskom potkontinentu odigrao je ogromnu ulogu na svim poljima života, kako u misionarskoj, tako i u prosvjetiteljsko-spisateljskoj djelatnosti. Među njegovim redovima pojavile su se istaknute ličnosti na raznim znanstvenim poljima, kako na polju akaida, obredoslovlja, međusobnih odnosa, tako i na polju civilizacije, islamske ekonomije, politike i prava. Budući da je ovdje nemoguće nabrojati sva njihova imena, spomenut ćemo samo neke od njih, kao što su: Šejh Muhammed Husejn el-Betālevī, Šejh Muhammed Ibrāhīm es-Salakūtī, Šejh 'Abdullāh er-Rūrī i njegov brat Šejh Hafiz Muhammed Husejn, Šejh 'Atā'ullāh Hanīf, Šejh Muhammed Siddīk es-Serdžūdī, Šejh 'Abdusettār ed-Dehlevī, Šejh Džemilurrahmān el-Afgānī, Šejh 'Abduldžebbār el-Kendeblevī, Šejh Muhammed 'Alī el-Lekevī el-Medenī, Šejh 'Abdulhakk Meltānī, Šejh Muhammed el-Džunākrī, Šejh el-Hafiz 'Abdulhajj el-Kejlānī, prof. 'Abdul'azīz el-Mejmenī, Šejh 'Abdusselām el-Busenevī, Šejh Ebulkāsim el-Benārisī, Šejh Muhammed es-Sevretī, Šejh 'Abduldželīl es-Sāmerūdī, Šejh Muhammed Ešref Sindhū, Šejh 'Abdulkādir el-Kusūrī, Šejh Muhammed 'Abduhū el-Felāh, Mevlānā Mu'īnuddīn el-Leknevī, el-Hāfiz 'Abdurrahmān el-Medeni i el-Hāfiz Muhammed Se'īd.

Ideje i ubjeđenja:

Vjerovanje, ideje i ubjeđenja Pokreta sljedbenika hadisa (tradicije) su iste kao i kod časnih predaka (*as-Selefu-ṣ-ṣaliḥ*) iz reda prvih generacija muslimana i kao takve se u potpunosti zasnivaju na učenju Kur'ana i Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ*) svoje učenje i program rada temelji na:

1. *Čistom islamskom monoteizmu* (*at-tawḥīd*)

Sljedbenici hadisa (tradicije) (*ahl al-ḥadīṯ*), potpuno ubijeđeni da je islamski monoteizam (*at-tawḥīd*) temelj vjere, svoj rad počinju, prvo, sa širenjem čistog monoteizma (*at-tawḥīd al-ḫāliṣ*), njegovim usađivanjem u srce svijeta i detaljnim objašnjavanjem sve tri njegove vrste, naročito vjerovanja da je samo Uzvišeni Allah Bog (*tawḥīd al-ulūhiyya*), jer upravo po tom pitanju griješe mnogi ljudi, iako vjeruju da je samo Uzvišeni Allah Gospodar i Stvoritelj svega postojećeg (*tawḥīd ar-rubūbiyya*).

Sljedbenici ovoga pokreta se ne zadovoljavaju samo sa priznavanjem i primjenom političkog sistema islamske vlasti, nego izričito smatraju da Uzvišeni Allah mora biti jedini sudija svakom pojedincu, u njegovim shvaćanjima, ponašanju i svim ostalim porama života, uključujući tu i propisivanje i donošenje zakona.

2. *Slijeđenju* (*al-ittibā'*)

Sljedbenici hadisa (tradicije) (*ahl al-ḥadīṯ*) dosljedno slijede sve što je do njih vjerodostojnom predajom doprlo od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, na način kako su to shvaćali i razumijevali časni preci iz prvih generacija muslimana. Zato ne vide mjesta slijepom i pukom oponašanju (*at-taqlīd al-ğāmid*)* koje zagovara obavezu pridržavanja učenja striktno određene pravne škole, bez prava na pitanje o dokazu. Naprotiv, oni se zalažu za otvaranje vrata slobodnog mišljenja (*fatḥ bāb al-iğtihād*)* za svakoga ko za takvo nešto ispunjava potrebne uvjete, svakako uz ostavljanje prava običnom i neukom svijetu da se drži škole (*maḏhab*)* svoga muftije. Prema tome, sljedbenici tradicije se zalažu za poštivanje i uvažavanje islamskih učenjaka koji na osnovu svoga mišljenja daju pravna rješenja za vjerska pitanja (*al-'ulamā' al-muğtahidīn*), a pogotovo, ukoliko se radi o imamima pravnih škola (*al-a'imma al-muttaba'īn*) koje i drugi slijede.

3. *Davanju prednosti tradiciji nad razumom* (*taqdīm an-naql 'alā al-'aql*)*

Ovim se hoće reći da sljedbenici tradicije daju prednost predaji nad mišljenjem, tj. da polaze sa stanovišta vjerozakona kome treba potčiniti razum. Ovo zato što smatraju da se zdrav razum mora složiti sa tekstovima koji su izvor vjerodostojnog vjerozakona. Zato, po njihovu shvaćanju, nije valjano nikakvo suprotstavljanje razuma vjerozakonu, niti davanje prednosti razumu nad vjerozakonom.

4. *Vjerozakonom propisanom čišćenju duše* (*at-tazkiya aš-šar'iyya*)

Tj. čišćenju duše na vjerozakonom propisan i dozvoljen način, i to tako što će se primijeniti dozvoljena, Kur'anom i Sunnetom propisana sredstva. Sljedbenici tradicije osporavaju valjanost primjene drugih, u vjeru sa strane uvedenih načina čišćenja duše, svejedno, bili oni sufijskog ili nekog drugog porijekla.

5. *Upozoravanju i odvraćanju od novotarija u vjeri* (*at-taḥḏīr min al-bida'*)

Budući da novotarije u vjeri smatraju svojevrsnom dopunom od Boga propisanog vjerozakona i njegovim dopunjavanjem na osnovu slobodnog mišljenja i razuma, sljedbenici hadisa (tradicije) zagovaraju striktno pridržavanje sunneta i izbjegavanje uvođenja bilo kakvih novotarija u vjeri (*tağannub anwā' al-bida' kullihā*).

6. *Upozoravanju na slabe i apokrifne hadise* (*at-taḥḏīr min al-aḥādīṯ aḍ-ḍa'īfa wa al-mawḍū'a*)

Budući da slabi i apokrifni hadisi predstavljaju veliku opasnost po islamski Ummet, vjerodostojnost hadisa koji se pripisuju Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve

sellem, se mora dobro ispitati, pogotovu onih koji se odnose na islamsko vjerovanje i vjerske propise (*al-'aqā'id wa al-aḥkām*).

7. *Borbi na Božijem putu* (*al-ğihād fī sabīlillāh*)*

Sljedbenici hadisa (tradicije) vjeruju da borba na Božijem putu (*al-ğihād*)* spada u najbolja djela i da će ona, u uzdizanju Allahove riječi i suzbijanju nereda na Zemlji, trajati sve do Sudnjeg dana i *...sve dok mnogoboštvo ne iščezne i dok samo Allahova vjera ne ostane.* (Al-Anfāl, 39.)

8. *Primjeni šerijatskog poretka* (*taṭbīq an-niẓām aš-šar'ī*)

Sljedbenici tradicije smatraju neophodnim uvođenje propisa islamskog vjerozakona na svim poljima čovjekova privatnog, društvenog, političkog i ekonomskog života i djelovanja.

9. *Sljedbenici hadisa (tradicije) vjeruju* da se jedino iskrenim vjerovanjem u samo Jednog Allaha, Gospodara svjetova i striktnim pridržavanjem Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta i upute mogu postići željeni uspjeh i pobjeda. Prema tome, to su ne samo dva uvjeta za valjanost i primanje dobrih djela, nego i uvjeti za pobjedu, moć i ostvarenje ideje o uspostavljanju islamske vlasti (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)* kao što je to i obećano u riječima Uzvišenog:

Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti; kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti. (An-Nūr, 55.)

Zato se sljedbenici hadisa (tradicije), dozvoljenim sredstvima, zalažu za prečišćavanje vjerovanja u samo Jednog Allaha od natruha svih vrsta novotarija (*taṣfiya at-tawḥīd min al-bida'*)* i praznovjerja, kako u shvaćanju tako i ponašanju, za izbacivanje apokrifnih hadisa (*taṣfiya al-aḥādīṯ min al-mawḍū'āt*) i za odgoj Ummeta na tako prečišćenim izvorima.

10. *Suzbijanju heterogenih i zalutalih sekti* (*muḥāraba el-firaq aḍ-ḍālla al-munḥarifa*)

Sljedbenici hadisa (tradicije) se zalažu za suzbijanje heterogenih i zalutalih sekti kao što su: šī'ije (*aš-šī'a*), kadijanije (*al-qādiyāniyya*), berilvije (*al-barīlwiyya*), babije (*al-bābiyya*), behaije (al-bahā'iyya) itd., i za suprotstavljanje najezdi savremenih rušilačkih i antiislamskih ideja kao što su: sekularizam, kapitalizam, komunizam, socijalizam i sl., dozvoljavajući pri tome upotrebu svih dozvoljenih sredstava.

Akaidski i idejni korijeni:

1. Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ*) svoje ideje crpi iz propisa Kur'ana i Tradicije (Sunneta) (*aḥkām min al-Kitāb wa as-sunna*) onako kako su ih shvaćali i razumijevali učenjaci fikha i hadisa iz reda časnih predaka sljedbenika sunneta i džema'ata (*al-fuqahā' al-muḥaddiṯūn min as-salaf aṣ-ṣāliḥ ahl as-sunna wa al-ğamā'a*).

2. Sljedbenici hadisa (tradicije) su privrženi knjigama časnih predaka iz reda prvih generacija muslimana, naročito djelima imama sljedbenika sunneta i džema'ata Ahmeda b. Hanbela, Šejhu-l-islama Ibn Tejmijje, Imama Ibn Kajjima el-Dževzije i Imama Muhammeda b. 'Abdulvehhāba - Allah im se svima smilovao. Isto tako, oni rado čitaju i šire djela savremenih učenjaka selefijskog pokreta (*ad-da'wa as-salafiyya*)* kao što su: bivši vrhovni muftija u Kraljevini Saudijskoj Arabiji, Šejh 'Abdul'azīz b. Bāz i veliki islamski učenjak i muhaddis Muhammed Nāsiruddīn el-Albānī.

Raširenost i centri utjecaja:

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ*) rasprostranjen je u Indiji, Pakistanu, Bangladešu, Nepalu, Kašmiru, Srilanki i Fidžijskim otocima. Pokret ima svoj centar i u Londonu. U svim ovim zemljama Udruženja pokreta nose naziv *Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ*.

- U svakoj od spomenutih zemalja pokret ima svoj glavni centar na koji se naslanjaju lokalne podružnice raspoređene prema pokrajinama i upravnim okruzima.

Iako udruženja pokreta u svakoj od ovih zemalja imaju neovisnu upravu, to je samo iz čisto administrativnih razloga, jer ih na najširem planu, u osnovi, povezuje isti selefijski plan i program koji usvaja pokret kao cjelina.

- Udruženje pokreta u provinciji Kerla u Indiji djeluje kroz sljedećih pet selefijsko-reformističkih odbora:

1. Mudžahidsko udruženje "Nedva" (*Nadwa al-muğāhidīn*) koje najveći dio svojih aktivnosti provodi direktno među svijetom, kako običnim, tako i onim probranim. To je matica na koju se naslanjaju ostalih 475 ogranaka.

2. Udruženje učenjaka u Kerli (*Ğam'iyya al-'ulamā' bi Kīrālā*) koje djeluje na polju davanja pravnih rješenja (*al-iftā'*), znanstvenih istraživanja, misionarstva i duhovne skrbi.

3. Unija mladih mudžahida (*Ittiḥād aš-šubbān al-muğāhidīn*) koje svoje aktivnosti (u pozivanju i odgoju) provodi među omladinom. Ovo udruženje okuplja 471 podružnicu.

4. Pokret studenata mudžahida (*Ḥaraka aṭ-ṭalaba al-muğāhidīn*)* koje djeluje među učenicima i studentima u svim fazama školovanja. Ono okuplja 227 podružnica.

5. Udruženje muslimanskih žena i djevojaka (*Ğam'iyya al-banāt wa as-sayyidāt al-muslimāt*)* koje okuplja 127 podružnica.

Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) održava tijesnu vezu i sa nekim drugim pokretima izvan Indijskog potkontinenta koji imaju isti ili sličan program (*al-manhağ*)* kao što su: Pokret za vraćanje Kur'anu i Tradiciji (Sunnetu) (*Ğamā'a ad-da'wa ilā al-Qur'ān wa as-sunna*) u Afganistanu, Muhammedijski pokret (*al-Ğam'iyya al-muḥammadiyya*) u Indoneziji, Singapuru i Maleziji, Pokret prijatelja Muhammedova sunneta (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) u Egiptu, Sudanu i Eritreji, Pokret za oživljavanje islamske baštine (*Ğam'iyya iḥyā' at-turāṯ al-islāmī*) u Kuvajtu, Udruženje dobročinstva (*Ğam'iyya dār al-birr*) u Dubaiju i drugi pokreti sa selefijskim predznakom (*ad-da'awāt as-salafiyya*)* širom svijeta. Ovome treba dodati da je Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) član Svjetske asocijacije muslimanske omladine (*an-Nadwa al-'ālamiyya li aš-šabāb al-islāmī*), Islamske svjetske lige (*Rābiṭa al-'ālam al-islāmī*), Međunarodnog islamskog vijeća (*al-Mağlis al-islāmī al-'ālamī*) u Londonu i Međunarodnog islamskog vijeća za misionarstvo i pomoć (*al-Mağlis al-islāmī al-'ālamī li ad-da'wa wa al-iğāṯa*) u Kairu.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ*) jedan od najstarijih islamskih pokreta i udruženja na Indijskom potkontinentu,

- Da su njegovi osnovni ciljevi: prečišćavanje Islama od natruha novotarija i praznovjerja u vjeri (*taṣfiya al-islām min al-bida' wa al-ḫurāfāt*), pozivanje svijeta da, u teoriji i praksi, slijedi pravac časnih predaka iz reda prvih generacija muslimana, da u fikhsko-pravnim pitanjima slijede dokaz, da u prilasku problemima izaberu način na koji su im prilazili pravnici-muhaddisi (*al-fuqahā' al-muḥaddiṯūn*), te da odbace mezhepsku pristrasnost u svim njenim oblicima.

- Da je, uz Božiju pomoć, sačuvao Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet i hadisku znanost i tako muslimanima ovih krajeva osvijetlio obraz, u vrijeme dok je u drugim krajevima kao što su: Egipat, Šam, Irak i Hidžaz, naučna misao, od desetog stoljeća po Hidžri, počela zaostajati, da bi početkom četrnaestog stoljeća, gotovo potpuno oslabila. U tom smislu, Šejh Muhammed Rešid Rida kaže: "Da se naša braća, indijski učenjaci, u to doba, nisu bili toliko posvetili hadiskoj znanosti, po drugima na Istoku, ona bi već davno izumrla."

U tom smislu je i izjava Šejha Munazira Ahsen el-Kejlānīja, učenika Šejha Envar-Šaha el-Kašmīrija ed-Divebendija: "Sljedbenici hanefijske pravne škole na Indijskom potkoninentu čvrsto su se držali dva osnovna

izvora vjere: Kur'ana i Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Velika zasluga u tome naročito pripada Pokretu sljedbenika hadisa (tradicije) koji su odbacivali slijepo oponašanje (*rafḍ at-taqlīd*). Iako široke mase nikada u potpunosti nisu odbacile oponašanje (*at-taqlīd*), ovaj pokret je ipak srušio čar učmalog oponašanja i slijepog oslanjanja na drugog. Ovdje treba napomenuti da je Pokret sljedbenika hadisa (tradicije) u Pakistanu pružio ogromnu pomoć Pokretu džihada u Afganistanu.

Bibliografija:

- *al-Ḥaraka as-salafiyya fī al-Hind* - 'Abdulwahhāb Ḫalīlurraḥmn (Risāla duktūra ġayr maṭbū'a) - 'arabī; *al-Ḥaraka as-salafiyya fī al-Banġāl* - Muḥammad Muṣliḥuddīn (Risāla māğstīr); *Mağalla al-umma al-qaṭariyya* - al-'adad 30, 'ām 1404. al-Hiğrī, dīsambar 1983. al-mīlādī; *Ğuhūd mūḫliṣa fī ḫidma as-sunna* - ad-duktūr 'Abdurraḥmān b. 'Abdulğabbār al-Faryawānī, Ṭab' al-Ğāmi'a as-salafiyya bi Banāras 1406/1985., 'arabī; *Ğuhūd ahl as-sunna fī ḫidma al-Qur'ān al-karīm* - ad-duktūr 'Abdurraḥmān b. 'Abdulğabbār al-Faryawānī, Ṭab' al-Ğāmi'a as-salafiyya bi Banāras 1413/1992., 'arabī; *Da'wa al-imām Muḥammad b. 'Abdulwahhāb fī šibh al-qārra al-hindiyya* - Abū al-Mukrim b. 'Abdulğalīl as-Salafī, Ṭab' Maktaba Dār as-Salām bi ar-Riyāḍ, 1413/1992., 'arabī; *Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ al-markaziyya bi al-Hind - naš'atuhā wa ahdāfuhā* - Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ al-markaziyya bi al-Hind, Ṭab' al-Maṭba'a as-salafiyya bi Banāris; *Tarāğum 'ulamā' ahl al-ḥadīṯ fī al-Hind* - Abū Yaḥyā Imām-Ḫān an-Nūšahrawī, Ṭab' Lāhūr 1391/1971.; *Siyāsiyyāt birr ṣağīr bayna ahl al-ḥadīṯ* - Kāḥiṣa Muḥammad Aslam al-Fayrūz *Musāhama ahl al-ḥadīṯ fī siyāsiyya šibh al-qārra al-hindiyya* - Fūrī, Ṭab' Ğāmi'a ta'līm al-islām Bamūnānğin - Pakistan, urdū; *Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ kī taṣnīfī ḫadamāt* - Muḥammad Mustaqīm as-Salafī, Ṭab' al-Ğāmi'a as-salafiyya bi Banāras 1412/1991.; *Ğamā'a ahl al-ḥadīṯ kī tadrīs ḫadamāt - 'Ābid Ḥasan ar-Raḥmānī wa 'Azīzurraḥmān as-Salafī*, Ṭab' al-Ğāmi'a as-salafiyya bi Banāras 1400/1979.; *at-Tiḏkār-al-Mu'tamar ad-duwalī as-sādis 1992.* - ad-duktūr Muḥammad 'Abdurraḥmān, Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ bi Banglādaš, 'arabī; *Tārīḫ ahl al-ḥadīṯ Ğāmū wa Kašmīr* - al-Kulliyya as-salafiyya, 'arabī; *Aṯar da'wa Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya fī al-ḥarakāt al-islāmiyya al-mu'āṣira* - Ṣalāḥuddīn Maqbūl, Ṭab' Mağma' al-buḥūṯ al-'ilmiyya al-islāmiyya, Nyū Dalhī, 'arabī; *al-Ḫilāfa ar-rāšida* - 'Abdurra'ūf ar-Raḥmānī; *Tārīḫ ahl al-ḥadīṯ* - li aš-Šayḫ Mūḥammad Ibrāhīm as-Silākūtī; *Tārīḫ ahl al-ḥadīṯ* - li aš-Šayḫ Aḥmad ad-Dahlawī; *Fuqahā' al-Hind* - Muḥammad Isḥāq al-Bahtī - fī 9 muğalladāt; *al-Ğuhūd at-ta'līfiyya li 'ulamā' ahl al-ḥadīṯ* - Šayḫ Abū Yaḥyā Imām-Ḫān an-Nūšahrī; *Mağalla ṣawt al-umma* - taṣduruhā al-Ğāmi'a as-salafiyya bi Banāras; *Mağalla ahl al-ḥadīṯ* - taṣduru min Amurtasrū-Lāhūr-Dalhī.

18. Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*)

Definicija:

Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*)* je islamsko-selefijski pokret koji je prvobitno nastao u Egiptu, a potom se proširio i izvan njega, s ciljem pozivanja u Islam na osnovu čistog islamskog monoteizma (*at-tawḥīd al-ḫāliṣ*) i vjerodostojne tradicije (*as-sunna aṣ-ṣaḥīḥa*), prečišćavanja islamskog vjerovanja i odbacivanja inovacija i praznovjerja u vjeri, kao preduvjetima za povratak islamske vlasti (*'awda al-ḫilāfa*)* i preporod islamskog Ummeta.

Nastanak i najistaknutije ličnosti:

Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) u Egiptu je prošao kroz dvije sljedeće historijske faze svoga razvoja:

* *Fazu nastanka* (*marḥala at-ta'sīs*)

- Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) osnovao je u Kairu 1345/1926. god. Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī uz pomoć jedne grupe svojih prijatelja, među kojima su bili: Šejh Muhammed 'Abdulvehhāb el-Bennā, Muhammed Sālih eš-Šerīf, 'Usmān Sabāh el-Hajr i Hidžāzī Fadl 'Abdulhamīd. U to vrijeme, usljed prevlasti tesavvufa i sufija nad kulturnim

krugovima i vjerskim ustanovama, kako u Egiptu, tako i u većini zemalja islamskog svijeta, harale su natruhe višeboštva (*aš-širkiyyāt*), inovacija (*al-bida'*) i praznovjerja (*al-ḫurāfāt*). Kao odgovor na takvo stanje, nastao je spomenuti pokret s ciljem pozivanja na reformaciju vjere (*taǧdīd ad-dīn*)* na osnovu čistog islamskog monoteizma (*at-tawḥīd al-ḫāliṣ*), vjerodostojne tradicije (*as-sunna aṣ-ṣaḥīḥa*) i suzbijanja pojava višeboštva i inovacija (*muḥāraba aš-širk wa al-bida'*) u svim njihovim oblicima.

- Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī (1310/1892-1378/1959. god.) rođen je i odrastao u učenoj i pobožnoj porodici. Njegov otac bio je školski drug Šejha Muhammeda 'Abduhūā. Svoje školovanje na al-Azheru Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī započeo je 1322/1904. god. Pokazao se veoma vrijednim i darovitim, tako da su se, i prije nego što je napunio 18. godinu života, oko njega okupili prijatelji i uzeli ga sebi za šejha.

- Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī je 1917. god. diplomirao i od Univerziteta al-Azher (*Ǧāmi'a al-Azhar*) dobio međunarodno priznatu diplomu. Nakon toga je, kao imam džamije *Čerkez* (*Šarkas*) u Kairu, počeo pozivati na čisti islamski monoteizam (*at-tawḥīd al-ḫāliṣ*) i na odbranu Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, tradicije (*ad-difā' 'an as-sunna*). Kasnije je svoju misionarsku misiju nastavio iz džamije *Haddāra* u kojoj je kao imam nastavio raditi sve do svoje smrti. Na njegov poziv masovno su se odazvali i oko njega okupili posjetioci kairskih kafana i klubova, što je i njega i njegove pristalice izložilo svakojakim pritiscima i neprilikama od strane pristalica sufijskih redova i zalutalih masa.

- To je njega i njegove pristalice navelo na ozbiljno razmišljanje o osnivanju udruženja koje bi njegovalo i širilo njihove ideje. Tako je u decembru 1926. god. osnovano udruženje pod nazivom "Pokret prijatelja muhammedijske tradicije" (*Dār ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) za čijeg je predsjednika izabran Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī. Od tada je misionarska aktivnost pokreta poprimila nove dimenzije, a sam pokret počeo pridobijati sve veći broj pristalica, što je izazvalo gnjev protiv Šejha nekih visokih vladinih službenika u palači *'Ābidīn* koji su svim sredstvima pokušali od njega i od njegova poziva odvratiti svijet. To je poprimilo tolike razmjere da su ovi pokušali iznajmiti plaćenike da na Šejha izvrše atentat. Za vrijeme Šejhova odsustva i boravka u Hidžazu u trajanju od tri godine, aktivnosti pokreta su znatno oslabljene.

- Međutim, poslije Šejhova povratka iz Hidžaza, zahvaljujući njegovom uvođenju novog programa i formiranju novog rukovodstva, aktivnosti pokreta su ponovo oživjele. Usljed toga, u Kairu i Džizi je došlo do formiranja novih ogranaka, aktivnosti pokreta su se proširile na Aleksandriju i neke druge okruge, a broj pristalica stalno rastao i dostizao cifru od više hiljada članova.

- Nakon što se pokret oporavio i postigao punu zrelost, Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī je, kao njegovo glasilo, pokrenuo časopis *al-Hadyu an-nabawī* kroz koji su se plasirale ideje, pozivi i principi Pokreta. Poslove oko uređivanja časopisa preuzeo je sâm Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī. U uređivanju časopisa pomagalo mu je tim u to doba najpoznatijih učenjaka, kao što su bili: veliki poznavalac hadisa (*al-muḥaddiṯ*) Šejh Ahmed Šākir, prof. Muhibbuddīn el-Hatīb, Šejh Muhjiddīn 'Abdulhamid, šejhu-l-Azher - Šejh Mahmūd Šeltūt i drugi.

- Kako je misionarska aktivnost pokreta sve više jačala, Šejh el-Fiqhī je osnovao "Štampariju muhammedijskog sunneta" (*Maṭba'a as-sunna al-muḥammadiyya*) za štampanje i rasturanje selefijske literature, naročito djela Ibn Tejmijje i Ibn el-Kajjima. Njegova ljubav prema ovoj dvojici, doprinijela je njegovom uspostavljanju prisnih veza sa šejhovima Azhera, Šejhom Mahmūdom Šeltūtom i Šejhom 'Abdulmedžīdom Selimom koji su podržali ideju Šejha el-Fakija.

- Šejh Hamid el-Fakī je, tokom Drugoga svjetskog rata, sa drugim borcima učestvovao u borbi (*al-ǧihād*)* protiv

britanske okupacije Egipta. Isto tako dao je veliki doprinos u štampanju letaka i brošura protiv britanske okupacije Egipta.

- Pored sukoba sa pristalicama sufijskih redova, s jedne, ovaj pokret se, s druge strane, sve žešće sukobljavao i sa pristalicama pokreta koji je zagovarao uvođenje zapadnjačkih ideja i sekularizma. To je natjeralo Šejha da žestoko digne svoj glas protiv onih koji su pokušavali nametnuti svjetovne zakone (*al-qawānīn al-waḍ'iyya*)*, izjavivši: "Onaj ko prihvati evropske zakone, po njima postupi u donošenju presude za ubistvo (*fī ad-dimā'*), preljub (*al-furūğ*) i povredu svetosti tuđeg imetka (*wa al-amwāl*), dadne im prednost nad propisima Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, uporno u tome ustraje i odbije prihvatiti presudu po onome što je objavio Allah, bez ikakve je sumnje nevjernik i otpadnik od vjere (*kāfirun murtaddun*). Takvome, ma kako se zvao, neće moći pomoći nikakav izgovor niti bilo kakvo dobro djelo: namaz, post, hadždž i sl."

Budući da je jedna od njegovih najprepoznatljivijih osobina bila ta što je - kada je istina u pitanju - bez ikakva ulagivanja i laskanja, svaku stvar znao nazivati njenim pravim imenom i da je - kada se radi o istini - laskanje nazivao licemjerstvom i ulagivanjem, a prešutkivanje istine kukavičlukom i poniženjem, to mu je od strane protivnika pričinjavalo dodatne muke i prisiljavalo ga da više puta mijenja službu.

- Šejh Muhammed Hāmid el-Fakī - Allah mu se smilovao - je umro u zoru, u petak 7. redžeba 1378., tj. 16. januara 1959. godine, u sjedištu pokreta gdje je, po njegovoj ličnoj želji, radi klanjanja sabah-namaza, bio prebačen poslije izvršene hirurške operacije.

- Svoje saučešće povodom njegove smrti, izrazilo je više predsjednika i poznatih učenjaka iz islamskih i arapskih zemalja, a njegovoj dženazi i pokopu prisustvovao je veliki broj islamskih učenjaka i šejhova al-Azhera na čelu sa Šejhom 'Abdurrahmanom Tādžom i šejhu-l-Azherom, Šejhom Hasenejnom Mahlufom.

Poslije smrti njegova osnivača, ovim pokretom je rukovodilo više istaknutih učenjaka kao što su bili:

* Šejh 'Abdurrezzāk 'Afīfī (1323/1904. - 1415/1994.) koji je na Univerzitetu al-Azher dobio diplomu specijaliste za islamsko pravo i teoriju islamskog prava (*al-fiqh wa uṣūluh*) te stekao zvanje, prvo, magistra, a potom i doktora spomenutih znanosti. Poslije završenog školovanja, radio je kao profesor na više Azherovih znanstvenih zavoda i bio sudionik osnivanja pokreta. Šejh 'Abdurrezzāk 'Afīfī - Allah mu se smilovao - svoje radove je objavljivao u glasilu pokreta, časopisu *al-Hady an-nabawī* od njegovog prvog broja. Bio je član prvog odbora učenjaka pokreta, zajedno sa Šejhom Ahmedom Šakirom, Šejhom 'Abdulhalimom er-Remālijem i Šejhom Hāmidom el-Fakijem.

- Za prvog zamjenika predsjednika pokreta izabran je u mjesecu saferu 1365., tj. februaru 1946, godine, dok je predsjednik Pokreta još bio zauzet poslovima oko formiranja ogranka *Muharrem-beg* u Aleksandriji.

- Na ličnu molbu muftije Kraljevine Saudijske Arabije, Šejha Muhammeda b. Ibrahima, zajedno sa Šejhom Muhammedom Halilom Herrasom, Šejh 'Afīfī je otputovao u Saudijsku Arabiju da u Taifu predaje na *Dār at-tawḥīd-u*, da bi 1380/1960. godine, bio premješten u Rijad da predaje na tamošnjim znanstvenim zavodima (*al-ma'āhid al-'ilmiyya*) i Pravnom fakultetu (*Kulliyya aš-šarī'a*).

- Poslije smrti predsjednika pokreta, Šejha Hamida el-Fakija, Šejh 'Abdurrezzāk 'Afifi je 24. safera 1379., tj. 29. avgusta 1959. godine jednoglasno izabran za njegovog nasljednika, a Šejh 'Abdurrahmān el-Vekil za glavnog urednika časopisa *al-Hadyu an-nabawī*.

- Godine 1380/1960., Šejhu 'Abdurrezzāku 'Afifiju je ponovo povjereno mjesto profesora-predavača u Kraljevini Saudijskoj Arabiji, gdje je kao profesor nastavio svoje napredovanje, sve dok 1385/1965. godine, nije postao direktor Visokog instituta za

sudstvo (*al-Ma'had al-'ālī li al-qaḍā'*). Pored toga, Šejh 'Abdurrezzāk 'Afifī je bio član više stručnih odbora za izradu programa za prosvjetu i školstvo u Kraljevini Saudijskoj Arabiji. Godine 1391/1971., premješten je u Generalnu direkciju za naučna istraživanja, fetve, misionarstvo i duhovnu skrb i imenovan za pomoćnika predsjednika Stalnog komiteta za naučna istraživanja i fetve. Istovremeno, Šejh 'Abdurrezzāk 'Afifī - Allah mu se smilovao - je bio i član Vrhovnog vijeća Akademije znanosti (*Hay'a kibār al-'ulamā'*) Kraljevine Saudijske Arabije sve do svoje smrti 25. rebiu-l-evvela 1415., tj. 1. augusta 1994. godine. Pred njim se iškolovala cijela jedna generacija poznatih islamskih učenjaka, kako iz Kraljevine Saudijske Arabije tako i iz drugih zemalja islamskog svijeta, kao što su: Šejh 'Abdullāh b. Džibrīn, Šejh Sālih el-Luhejdān, Šejh 'Abdullāh b. Hasan b. Ku'ūd, Šejh 'Abdul'azīz Ālu eš-Šejh, Šejh 'Abdullāh b. Gudejjān, Šejh Sālih es-Sedlān, dr. Sālih el-Fevzān, dr. 'Abdullāh b. 'Abdulmuhsin et-Turkī, Šejh Menā' el-Katān i dr. Cijelo ovo vrijeme Šejh 'Abdurrezzāk 'Afifī je sarađivao i održavao tijesne veza sa pokretom.

* Šejh 'Abdurrahmān el-Vekil (1332/ 1913. - 1390/1971.). Školovao se na Univerzitetu al-Azher gdje je na Teološkom fakultetu (*Kulliyya uṣūl ad-dīn*) stekao diplomu o visokom obrazovanju. Uprkos svome širokom i svestranom obrazovanju, izuzetno dobrom poznavanju jezika, govorništva i jasnoće izražavanja, nije uspio završiti započeti postdiplomski studij, jer ga je u tome omela bolest. Pokretu prijatelja muhammedijskog sunneta (*Ǧamā' anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) priključio se 1936. godine, na ličnu preporuku gospođe Ni'me Sidkī, autorke knjige o otkrivanju i neislamskom odijevanju muslimanke (*Kitāb at-tabarruǧ*). Poslije toga, učestvovao je u raznim aktivnostima pokreta tako da je postao prvi zamjenik lidera pokreta i stekao lično povjerenje Šejha Muhammeda Hāmida el-Fakija. Čitaoci časopisa *al-Hady an-nabawī* su ga pamtili po njegovoj izvanrednoj sposobnosti ubjeđivanja i ušutkivanja svojih protivnika, pristalica sufijskih redova, zaljubljenika svakojakih prohtjeva i sljedbenika kadijanija i behaija i drugih zalutalih sekti. Činio je to putem rasprava koje je u spomenutom časopisu pod naslovom *aṭ-Ṭawāġīt** pisao i objavljivao u nastavcima, zbog čega su mu čitaoci časopisa dali nadimak "Rušitelj đavola" (*Hādim aṭ-ṭawāġīt*). Zbog toga su neki šejhovi sufijskih redova protiv njega podnijeli sudsku tužbu, pa je bio prisiljen na davanje iskaza pred javnim tužiocem. Na te optužbe on je odgovorio u svojoj knjizi pod naslovom "Pismo šejhu šejhova sufijskih redova" (*Risāla ilā šayḫ mašāyiḫ aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiya*) koje je kasnije štampano pod naslovom "Eto, šta je sufizam" (*Hāḏihī hiya aṣ-ṣūfiyya*) i prevedeno na indonezijski jezik. Potom su uslijedili i odgovori Prijatelja tradicije u Sudanu (*Anṣār as-sunna fī as-Sūdān*) i Pokreta muhammedijskog poziva na Pravi put (*Ǧamā'a ad-da'wa al-muḥammadiyya li aṣ-ṣirāṭ al-mustaqīm*) u Halepu u Siriji na čijem je čelu stajao Šejh Muhammed Nesīb er-Rifā'ī.

- Godine 1371/1952., zajedno sa Šejhom Muhammedom 'Abdulvehhābom el-Bennom, jednim od prvih osnivača pokreta, Šejh 'Abdurrahmān el-Vekil je otputovao u Rijad da radi na tamošnjem naučnom zavodu (*al-Ma'had al-'ilmī bi ar-Riyāḍ*).

- Nakon izbora Šejha 'Abdurrezzāka 'Afīfija za predsjednika pokreta, Šejh el-Vekīl je 22. safera 1379., tj. 27. augusta 1959. godine imenovan za njegovog zamjenika, a nakon 'Abdurrezzāk 'Afīfijeva odlaska u Saudijsku Arabiju, Šejh el-Vekīl je 15. muharrema 1380., tj. 9. jula 1960. godine, izabran za predsjednika pokreta, a dr. Muhammed Halīl Herras za njegovog zamjenika.

- Da bi zamrznula njegove aktivnosti, egipatska vlada je 1969. godine. Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ǧamā' anṣār as-sunna al-muḥammadiyya*) uvrstila u vjersku zajednicu (*al-ǧam'iyya aš-šar'iyya*), čime je bilo obustavljeno i izlaženje časopisa *al-Hadyu an-nabawī* koga je uređivao Šejh el-Vekil. U međuvremenu, Šejh el-Vekil je poslan da kao profesor radi

na Pravnom fakultetu (*Kulliyya aš-šarī'a*) u Mekki-Mukerremi, gdje je na odsjeku za postdiplomski studij, kao profesor predmeta akaid (*al-'aqīda*) radio sve do svoje smrti 22. džumade-l-evvela 1390/1971. godine. Šejh el-Vekil - Allah mu se smilovao - je iza sebe ostavio pravo bogatstvo, kako originalnih pisanih djela, tako i recenzija i kritičkih obrada, što samo po sebi najbolje govori o visokom stepenu njegova obrazovanja.

Tako je završena prva faza historije razvoja pokreta, da bi, nedugo potom, počela njegova druga faza.

* *Fazu reafirmacije* (*i'āda išhār*)

- Šejh Muhammed 'Abdulmedžīd eš-Šāfi'ī, poznatiji pod nadimkom kao Rešād eš-Šāfi'ī (1338/1919. - 1411/1990.) slovi kao drugi osnivač pokreta. Prije zaleđivanja aktivnosti pokreta, on je obavljao funkciju njegovog generalnog sekretara i nadzornika nad radom lokalnih ogranaka. Istovremeno, bio je i generalni direktor Direkcije za snabdijevanje za okrug el-Džiza. Njegov trud i rad na ponovnoj reafirmaciji pokreta urodio je plodom 1390/1972. godine, u vrijeme bivšeg predsjednika Egipta, Anvara Sadata.

- Tri godine nakon ponovnog osnivanja pokreta, 1393/1975. godine, umjesto ranijeg časopisa *al-Hadyu an-nabawī*, pokrenuo je prvi broj novog časopisa pod imenom *at-Tawḫīd*. Njegov prvi glavni urednik bio je lično on. Poslije njega, uređivanje časopisa prvo je preuzeo Šejh 'Antar Haššād, a poslije ovoga Šejh Ahmed Fehmī. Time je pokret, ne samo povratio svoju raniju aktivnost, nego se znatno povećao i broj njegovih pristalica i ogranaka.

- Još za vrijeme života drugog osnivača pokreta, prof. Muhammeda Rešada eš-Šāfije, za predsjednika pokreta, kao njegovog nasljednika, izabran je Šejh Muhammed 'Alī 'Abdurrahīm. Od tada je on vodio ogranak pokreta za okrug el-Džiza i na tome je položaju ostao sve do svoje smrti 1411/1990. godine.

- Šejh Muhammed 'Alī 'Abdurrahīm je rođen u okrugu Aleksandrija. Još kao dijete je naučio cijeli Kur'an napamet. Poslije osnovne škole upisao se u učiteljsku školu (*Madrasa al-mu'allimīn*) u Aleksandriji koju je završio 1923. godine. Od tada je cijelo vrijeme radio na polju prosvjete i obrazovanja. U svome napredovanju, obavljao je više različitih dužnosti, dok na kraju nije dospio do položaja savjetnika (*muwağğih*).

- Godine 1943., u Aleksandriji je osnovao Udruženje za hadžije (*Ğamā'a iḫwān al-ḫağğ*). Tokom jednog putovanja na hadždž 1948. godine, u organizaciji spomenutog udruženja upoznao se sa Šejhom Muhammedom Hamidom el-Fakijem.

- Njegova ljubav prema Sunnetu (tradiciji) i tevhidu zbližila ga je sa Šejhom Muhammedom 'Abdusselām eš-Šukajrijem, autorom djela *as-Sunan wa al-mubtada'āt*, velikim učenjakom (*al-'allāma*) iz južnog Egipta, Šejhom Ebulvefā Dervišom i Šejhom 'Abdul'azīzom b. Rāšidom en-Neddžidijem, zahvaljujući kojima je u Aleksandriji i okolini i raširen pokret tevhida (*Da'wa at-tawḫīd*).

- Šejh Muhammed 'Alī 'Abdurrahīm ubraja se u red najistaknutijih islamskih učenjaka svoga vremena. Pored toga što je bio izvrsni poznavalac geografije, posebnu pažnju i brigu posvećivao je očuvanju tradicije. Imao je istaknutu ulogu u osnivanju vjerskih zavoda u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i izradi njihovih programa. Za njega se kaže da je dugi niz godina proveo u mekkanskom haremu u potrazi za znanjem.

- Rukovođenje pokretom preuzeo je još za života njegovog ranijeg predsjednika, jer su ga na tu dužnost izabrali članovi generalne skupštine. U njegovo vrijeme, pokret je vodio živu aktivnost na podizanju islamskih centara za pružanje raznih usluga najširim slojevima muslimanske zajednice, bolnica, ambulanti i ustanova za pružanje pomoći siročadi, siromasima i nezbrinutima. U njegovo vrijeme tiraž časopisa *at-Tawḫīd* popeo se sa pet na 36 hiljada primjeraka.

- Predavanja koja je održavao Šejh i drugi učenjaci pokreta imala su ogroman utjecaj na omladinu, naročito na studente univerziteta u Aleksandriji i Kairu. Ona su produbila shvaćanje značaja misionarskog

djelovanja (*ad-da'wa*) i selefijskog metoda (*al-manhağ as-salafī*)* koji je upravljao talasom islamskog buđenja u pozivanju na čisti islamski monoteizam (*at-tawḫīd*) i pridržavanje Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta, s jedne, i suzbijanje višeboštva i inovacija u vjeri, s druge strane. Zahvaljujući tome, na tržištu knjige koje je ranije bilo preplavljeno, pretežno, sufijskom i evropskom literaturom, zdrava islamska knjiga se počela naglo širiti. To je, s jedne strane, rezultiralo ponovnim povratkom hidžaba i širenjem čestitosti i moralnih vrijednosti, a s druge strane, suzbijanjem strujanja tesavvufa u uske sredine.

- U periodu Šejh Muhammed 'Alī 'Abdurrahīmova rukovođenja, nastavljeno je redovno održavanje kongresa pokreta kao što je i nekada bilo. Tako je na Prvom kongresu misionara, preko svoga glavnog urednika Šejha Ahmeda Fehmija, časopis *at-Tawḫīd* digao svoj glas protiv sve izraženijeg vala evropeizacije i sekularizma. Na njemu su, također, razotkriveni u to doba sve izraženiji znakovi strujanja rafidijskih i batinijskih ideja i učenja. Ovome treba dodati i to da je na ovom kongresu objavljen i šerijatski sud o mnogim događajima i novoiskrslim problemima kako na području Egipta tako i islamskog svijeta uopće.

- Zbog svoga djelovanja, lideri pokreta kao i mnogi njegovi članovi, više puta su izlagani brojnim neprijatnostima, zlostavljanjima i hapšenju.

* Današnji predsjednik pokreta, Šejh Safvet Nuruddīn izabran je za nasljednika Šejha Muhammeda 'Abdurrahīma 1991. godine, nakon što je ovaj umro. Šejh Safvet je jedan od onih islamskih učenjaka koji posebnu pažnju poklanjaju izučavanju i primjeni Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Period njegova rukovođenja pokretom obilježen je polaganjem posebne pažnje podizanju znanstvenih zavoda za školovanje misionara i stipendiranje učenika i studenata. Pokret je, također, proširio svoje aktivnosti oko podizanja džamija, upućivanja misionarskih grupa, osnivanja centara za učenje Kur'ana napamet i organiziranja periodičnih sedmica kulture u svim svojim ograncima širom Egipta. Istovremeno, pokret nije zanemario ni svoje odranije poznate aktivnosti oko pružanja raznih vidova socijalne pomoći onima kojima je ona potrebna i zbrinjavanja siročadi. Također treba napomenuti da je pokret nastavio svoju borbu protiv svih vidova evropeizacije i laicizacije egipatskog društva i da preko svoga časopisa *at-Tawḫīd* koji uređuje Šejh Safvet eš-Ševdafi, budno prati probleme s kojima se suočavaju muslimani i muslimanske manjine u svijetu.

- U vrijeme njegova rukovođenja, pokret je ostvario blisku koordinaciju sa zvaničnim islamskim institucijama kao što su: Univerzitet al-Azher i Ministarstvo vakufa. Pokret je kao član-posmatrač učestvovao na zasjedanjima Međunarodnog islamskog vijeća za misionarstvo i pomoć u Kairu.

- Iz svoga razvoja, ovaj pokret je dao više poznatih učenjaka, kao što su: Šejh 'Abduzzāhir Ebū es-Semh, imam mekkanskog harema, osnivač i direktor dobrotvornog društva *Dār al-ḥadīṯ al-ḫayriyya* u Mekki-Mukerremi, Šejh 'Abdurezzāk Hamza, bivši član Akademije znanosti (*Hay'a kibār al-'ulamā'*) Kraljevine Saudijske Arabije, Šejh Ebū el-Vefā Dervīš, predsjednik ogranka pokreta u Suhadžu, dr. Muhammed Halīl Herras, profesor akaida na univerzitetima al-Azher i Umm el-Kurā, Šejh Muhammed 'Abdulvehhāb el-Bennā, profesor u mekkanskom haremu, dr. Muhammed Džemīl Gāzī, bivši predsjednik pokreta i drugi.

* *Upravna tijela pokreta su:*

- Predsjednik (*ar-Ra'īs al-'āmm li al-ğamā'a*) koga bira Generalna skupština pokreta,

- Generalna skupština (*al-Ğam'iyya al-'umūmiyya li al-ğamā'a*) u koju ulaze po dva člana iz svakog ogranka, izuzev kairskog i aleksandrijskog, koji zbog brojnosti članstva i mnoštva podogranaka, daju više članova, i to prvi 15, a drugi 7 članova,

- Upravni savjet (*Mağlis idāra al-ğamā'a*) koji se bira između članova Generalne skupštine i koji sačinjavaju predsjednik, njegov zamjenik, zastupnik, generalni sekretar, blagajnik i 15 članova,

- Izvršni odbor (*al-Hay'a at-tanfīḏiyya*) koji se imenuje od strane članova Upravnog savjeta i koji sačinjavaju sljedeće službe: Služba za planiranje i praćenje, Služba za misionarstvo, informiranje i naučno istraživanje, Služba za misionarske i humanitarne projekte, Služba za finansije, Služba za opće poslove, Služba za ogranke, Služba za rad sa omladinom i Služba za pravne poslove.

U Sudanu i Eritreji:

* Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā'a anṣār as-sunna al-muḫammadiyya*) u Sudanu i Eritreji nastao je iz male grupe, na čelu sa Šejhom Ahmedom Hasunom koji je 1935. godine, počeo pozivati na povratak na čisti islamski monoteizam. Poziv za takav angažman Šejh Ahmed Hasun je dobio od marokanskog Šejha 'Abdurrahmana b. Hadžera na čija se predavanja bio uključio još 1917. godine u gradu Nuhud u jugozapadnom Sudanu.

- Šejh Ahmed Hasun se prvo susreo sa Šejhom Muhammedom Fadilom et-Taklāvijem, učenikom Šejha 'Avada el-Kerima al-Azherija, koji je od Univerziteta al-Azher imao međunarodno priznatu diplomu, te učenikom koji je pratio predavanja Šejha Muhammeda 'Abduhua i Sejjida Muhammeda Rešida Ride, i sa njim se dogovorio oko osnivanja udruženja koje bi pozivalo na povratak na čisti islamski monoteizam i Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet. Po uzoru na pokret prijatelja muhammedijske tradicije u Egiptu čiji su časopis *al-Hadyu an-nabawī* dobijali i rado čitali, i oni su svome udruženju dali naziv Prijatelji muhammedijske tradicije (*Anṣār as-sunna al-muḫammadiyya*). Pokretom je od 1919. do 1948. godine rukovodio Šejh Muhammed Fadil et-Taklāvi. Za to vrijeme, uspostavljene su tijesne veze pokreta sa Glavnim centrom u Egiptu, tako da su istaknuti učenjaci pokreta u Egiptu često posjećivali ogranak pokreta u Kartumu i tamo održavali svoja predavanja.

- Godine 1948., Šejh et-Taklāvi je poslan u Eritreju da tamo kao profesor predaje u arapskim školama, pa je na njegovo mjesto za predsjednika pokreta u Sudanu izabran Šejh 'Abdulbākī Jūsuf Ni'me, direktor Društva za očuvanje Kur'ani-kerima (*Ğam'iyya al-muḥāfaẓa 'alā al-Qur'ān al-karīm*) u Umdurmanu i dobitnik od Azhera međunarodno priznate diplome o visokom obrazovanju.

* Godine 1956., rukovođenje pokretom preuzeo je sadašnji predsjednik, Šejh Muhammed Hāšim el-Hedijje koji je svoj životni put započeo kao pripadnik, prvo hatemijskog (*aṭ-ṭarīqa al-ḫatamiyya*), a potom azāimijskog (*aṭ-ṭarīqa al-'azā'imiyya*) sufijskog reda. Međutim, družeći se sa Šejhom 'Abdulbāki Jūsuf Ni'metom i slušajući njegova predavanja, on je duboko povjerovao u ispravnost ideja pokreta prijatelja tradicije, pa je napustio tesavvuf, postao aktivni član pokreta i na kraju njegov predsjednik. Kao predsjednik pokreta, poduzeo je široke korake na njegovom uključenju u javni život i razvoju, kako njegovih unutrašnjih, tako i vanjskih odnosa. Kao predstavnik pokreta prijatelja tradicije u Sudanu, 1962. godine je učestvovao u osnivanju Svjetske islamske lige (*Rābiṭa al-'ālam al-islāmī*), kao i na kongresu u Karačiju 1963. godine koji je održan pod predsjedavanjem muftije Emīna el-Husejnija. Također treba napomenuti da je jedan od osnivača Afričkog islamskog centra (*al-Markaz al-islāmī al-afrīqī*) koji je otvoren u Kartumu 1965. godine pod nazivom *Ğāmi'a afrīqiyā al-'ālamiyya*". Tih godina osobno je obišao neke od afričkih zemalja (Keniju i Tanzaniju) i otuda doveo nekoliko studenata kako bi ih iškolovao u ovome centru i pripremio za misionare Islama u svojim zemljama.

- Najznačajniji poduhvati pokreta u njegovo vrijeme:

1. Pokret prijatelja muhammedijske tradicije je odigrao značajnu ulogu u razotkrivanju i raskrinkavanju nakaradnih

ideja i učenja ekstremističkih sufijskih redova koji su u to doba u sudanskom društvu imali snažan utjecaj. Zbog toga su pokret i njegovi članovi bili izloženi brojnim pritiscima i zlostavljanjima. Pored navedenog, pokret je odigrao i značajnu ulogu u upozoravanju muslimana na opasnosti učenja raznih sekti kao što su rafidije (*ar-rāfiḍa*)*, mu'tezilije (*al-mu'tazila*)*, haridžije (*al-ḫawāriğ*)* i batinije (*al-bāṭiniyya*)*, te brojnih pokreta sa svakojakim racionalističkim i sekularističkim idejama.

2. Pokret je od samog svoga osnivanja snažno prisutan i aktivan u javnom životu u Sudanu. Godine 1957. učestvovao je u Islamskom frontu (*al-Ğabha al-islāmiyya*) koji je tražio uvođenje islamskog ustava u Sudanu, a 1964. godine u Frontu islamskog saveza (*Ğabha al-mīṯāq al-islāmī*). Na parlamentarnim izborima održanim 1966. godine pokret je podržao kandidate iz islamskih stranaka. U cilju što boljeg upoznavanja svijeta sa učenjem Islama, organizirao je brojne simpozije i predavanja o islamskom vjerovanju, Šerijatu i sistemu vlasti u Islamu. S druge strane, kroz sva ta svoja predavanja pokret je stalno upozoravao na opasnost koja prijeti od pobornika sekularizma, evropeizma i njihovih programa raskalašenog života.

Pokret je organizirao veliki kongres 1989. godine na kome se raspravljalo o mnogim pitanjima od kojih izdvajamo: selefijsko shvaćanje političkog djelovanja.

3. Ovaj pokret je među prvima pozvao na borbu (*al-ğihād*)* protiv Džona Garanga i njegovih ozloglašenih bandi koje su harale na jugu Sudana.

4. Što se, pak, tiče pozivanja u Allahovu vjeru, ovaj pokret je poznat po organiziranju misionarskih okupljanja po pijacama, javnim trgovima i ostalim mjestima okupljanja, kako po gradovima, tako i po selima. Pored organiziranja i upućivanja misionarsko-humanitarnih karavana u zabačene krajeve, pokret je poznat i po organiziranju sedmica kulture u sjedištima svojih ogranaka, gdje su, između ostalog, priređivana predavanja, razne rasprave, izložbe knjige, dijeljena propisana islamska odjeća za žene (*al-ḥiğāb*), lijepljene plakate sa prigodnim propagandnim sadržajem itd. Ovome treba dodati da je pokret vršio iskopavanje bunara, podizao socijalne ustanove, izdavao i distribuirao velike količine knjiga i islamske literature, naročito one koja je vezana za ispravljanje shvaćanja islamskog vjerovanja i vjerskih obreda, važnost pozivanja u vjeru, Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet i koja upozorava na opasnost uvođenja inovacija u vjeru (*al-bida'*)*. Istovremeno, pokret nije zanemario ni pitanje žene, nego joj je - uvjeren u izuzetnu važnost njene odgojno-obrazovne uloge u društvu - posvetio posebne programe.

5. U svojoj borbi protiv pokrštavanja muslimana, pokret je odigrao ogromnu ulogu tako što je na jug Sudana u neznabožačke i kršćanske sredine slao svoje misionare. To je, uz Allahovu pomoć, doprinijelo da mnogi od njih prime Islam i da ga dalje sami oni počnu širiti i podizati džamije u svojim krajevima. Ovdje treba istaći da je pokret organizirao više direktnih rasprava sa kršćanima. Najpoznatija među njima je ona koju je pokret organizirao 1979. godine sa grupom od 17 kršćanskih svećenika. Rasprava je trajala nekoliko dana i završila se tako što su svi prešli na Islam. Raspravu je sa muslimanske strane vodila grupa od nekoliko islamskih učenjaka na čelu sa dr. Muhammedom Džemilom Gazejom, potpredsjednikom pokreta u Egiptu i generalmajorom Ahmedom 'Abdulvehhābom.

* Pokretom rukovode neovisna upravna tijela, slična onima koja rukovode i Glavnim centrom pokreta u Egiptu, s tim što se u svome nazivu donekle razlikuju.

* Ideje pokreta prijatelja muhammedijske tradicije proširile su se i u više drugih afričkih zemalja kao što su: Eritreja, Etiopija, Čad i Centralna Afrika, prvenstveno, zahvaljujući stranim studentima iz Afrike koji studiraju na sudanskim univerzitetima, zatim boravku građana ovih zemalja na tlu Sudana, njihovom prolasku kroz Sudan na putu do Svetih mjesta (Mekke i Medine) radi obavljanja hadždža, ili pak preko

izbjeglica iz spomenutih zemalja koje usljed ratova i suša u svojim zemljama dolaze u Sudan gdje se upoznaju sa idejama pokreta i po povratku ih sa sobom prenose u svoje zemlje.

* Godine 1405/1984. pokret je, kao svoje glasilo, pokrenuo časopis *al-Istiğāba.*

* Među najistaknutije učenjake i misionare pokreta u Sudanu spadaju:

- Šejh Ebū Zejd Muhammed Hamza koji je svoju misionarsku naobrazbu stekao pred Šejhom Hamidom el-Fakijem, osnivačem pokreta u Egiptu, kao i drugim učenjacima pokreta. U Egiptu je ostao sve do smrti Šejha el-Fakija 1959. godine kada se vratio u Sudan i u gradu Vadi-Halfa i okolici počeo širiti ideje pokreta. U svojim predavanjima posebnu je pažnju posvećivao pitanju žena pa im je na njima odredio posebno mjesto, što je doprinijelo masovnom okupljanju svijeta oko njega i porastu broja njegovih pristalica, s jedne, i pokretanju žestoke kampanje protiv njega od strane sljedbenika hatemijskog reda (*aṭ-ṭarīqa al-ḫatamiyya*), s druge strane. Godine 1977. sudanska televizija je emitirala jednu raspravu između njega i Šejha ‘Alija Zejnul‘ābidina, jednog od vođa hatemijskog reda, u kojoj su raskrinkani lažnost principa i ništavost ubjeđenja sljedbenika spomenute sekte, što je doprinijelo još bržem širenju ideja ovoga pokreta u sudanskom društvu.

- Šejh Muhammed el-Hasan ‘Abdulkādir, svršenik Škole hadisa (*Dār al-ḥadīṯ*) u Mekki-Mukeremi i učenik Šejha ‘Abduzzāhira Ebū es-Semha. Svoju naobrazbu iz misionarstva stekao je pred Šejhom Muhammedom et-Tajjibom 1946. godine, koji je na njega, kao bivši misionar u gradu Agurdat u Eritreji, ostavio tako snažan utisak da se i sam Šejh el-Hasan posvetio misionarstvu. Međutim, to mu je od strane sljedbenika sufijskih redova prouzrokovalo mnoge teškoće i neprilike, zbog čega se sa svojim misionarskim djelovanjem prebacio prvo u grad Keren, a potom u Asmaru, gdje je radio kao profesor u školi tamošnje arapske kolonije. Za vrijeme svoga profesorskog rada u Asmari uspio je proširiti ideje pokreta u ovoj oblasti. U njegovu najznačajniju zaslugu spada to što je uspio okupiti i ujediniti pristalice pokreta prijatelja tradicije u Eritreji i organizirati njihove aktivnosti. Zahvaljujući tome, pokret je počeo djelovati u gotovo svim sferama društvenog života u ovoj oblasti. Uz sve ovo, pokret je odigrao značajnu ulogu u eritrejskoj borbi (*al-ğihād al-arīṭrayī*)* protiv etiopske okupacije i njenih pomagača.

- Godine 1963., Šejh se nastanio u pokrajini Kesela u Sudanu gdje je nastavio svoj misionarski rad. Ubrzo potom, kao rezultat njegova rada, pojavili su se ogranci pokreta u gradovima Kesela, Portsudanu i Istočnom Sudanu. Šejhu se pripisuje zasluga za misionarski rad i u mnogim drugim afričkim zemljama, kao što su: Maroko, Mauritanija, Gana, Etiopija, Gvineja, Nigerija, Kenija, nekim azijskim zemljama kao što su: Indonezija, Tajland, Bangladeš, te u nekim evropskim zemljama, naročito u Holandiji.

- Šejh Mustafa Nādžī, koji se u pokret prijatelja tradicije uključio nakon školovanja pred jednim od Azherskih učenjaka, Šejhom Tāhirom Mahmūdom es-Sevakīnijem. Šejh Mustafa Nādžī radi kao imam u prvoj džamiji (i današnjem glavnom centru pokreta) koju je ovaj pokret podigao u kvartu Sedžana u Kartumu 1957. godine, od njenog otvaranja pa sve do danas. Pored imamske dužnosti, Šejh rukovodi i pripremom misionara i vaiza ovog pokreta.

U Liberiji:

Pokret prijatelja sunneta (tradicije) u Liberiji osnovao je Šejh Habib eš-Šerif, prvobitno pod nazivom Pokret sljedbenika sunneta (tradicije) (*Ğamā‘a ahl-as-sunna*). Međutim, nakon što se tokom jednog seminara za imame i misionare, održanog na al-Azheru u Kairu 1988. godine, pobliže upoznao sa pokretom prijatelja tradicije u Egiptu i njegovim programom djelovanja, po povratku u svoju zemlju, Šejh Habib eš-Šerif je promijenio ime svoga pokreta u Pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ğamā‘a anṣāras-sunna al-muḥammadiyya*).

Ideje i ubjeđenja:

Ciljevi i ideje pokreta su definirani njegovim unutrašnjim pravilnikom. Njih je jedan od vođa pokreta, Muhammed Husejn Hāšim, ukratko iznio u brošuri Generalnog kongresa Pokreta prijatelja muhammedijske tradicije u kojoj stoji:

"Ovo ubjeđenje prijatelja muhammedijske tradicije jasno je definirano kroz sljedećih deset principa:

1. Vjerujemo da je temelj vjere (*ad-dīn*)* Kur'an i Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet (onako kako su ih shvaćali časni preci iz prvih generacija muslimana). Što se tiče imama-mudžtehida, islamskih učenjaka i muhaddisa, mi držimo da su časno služili Islamu i da su odigrali ulogu učitelja i prenosilaca istinskog učenja Islama. Zato ih volimo, cijenimo, uvažavamo, branimo i, u našim razmišljanjima i izvođenju zaključaka, kao svjetlo-vodilju slijedimo, te njihovo mišljenje u pitanjima oko kojih se slažemo prihvaćamo, a u pitanjima oko kojih se ne slažemo imamo razumijevanja. (Ovo zato što smatramo da nema nikakve smetnje da se diskutira o pitanjima iz domena slobodnog razmišljanja, sve dok se rasprava vodi u prijateljskoj i islamskoj atmosferi u cilju dolaska do istine.)

2. Vjerujemo da su Allahovi atributi (*ṣifāt*) u pravom smislu (*ḥaqīqatan*) onakvi kakvim je Sâm Sebe Uzvišeni Allah opisao i kakvim Ga je opisao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bez ikakva poređenja (*tašbīh*)* i poistovjećivanja (*tamṯīl*)* sa osobinama Njegovih stvorenja, interpretiranja (*ta'wīl*)*, iskrivljavanja (*taḥrīf*)* i lišavanja (*ta'ṭīl*)*, te da se, kada se o tome radi, ni sa kim u raspravljanje ne upuštamo. Prešutkujemo sve što su prešutkivali ashabi i časni preci iz prvih generacija muslimana, a govorimo o onome o čemu su oni govorili. Prema tome, mi u njima imamo najljepši uzor, te kada se radi o pitanjima vezanim za stvaranje i propise, postupamo mudro i oprezno rukovodeći se Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: "Razmišljajte o Allahovim znakovima, a ne razmišljajte o samom Allahu, jer to nije u okvirima vaše moći!"

3. Vjerujemo da se u zavjetovanju, zakletvi, traženju pomoći i svim drugim vrstama ibadeta treba obraćati isključivo Jednom i Jedinom Allahu, te suprotstavljati svakome onom ko se u ma čemu od navedenog - otvoreno ili kroz tumačenje - mimo Allaha, obraća nekome drugom.

4. Vjerujemo da je iman dobrovoljna potvrda vjerovanja koje za sobom povlači djela i da se kroz njih ono manifestira na organima tijela, te da svako pomanjkanje djela koja su se mogla, a nisu učinila, u istoj toj mjeri predstavlja pomanjkanje imana. Ovo zato što iman ne znači puko priznanje, tvrdnja ili izjava da se vjeruje, nego izjava jezikom, duboko uvjerenje u srcu, dokazivanje kroz moral i vladanje i potvrđivanje na djelima.

5. Vjerujemo da inovaciju u vjeri (*al-bid'a*)* predstavlja uvođenje ma kakvih novina u vjerske obrede (*fī al-'ibādāt*) za koje se zna da ih, bilo u osnovi ili načinu obavljanja, nije bilo u praksi Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

6. Svoju ljubav prema Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, dokazujemo tako što se - što više možemo - pridržavamo svega što je naredio, klonimo svega što je zabranio i što na njega i njegovu časnu porodicu donosimo što više salavata i selama.

7. Vjerujemo da - kao što stoji u hadisu - kada čovjek umre prestaju njegova dobra djela, osim u tri slučaja, da će na Sudnjem danu Uzvišeni Allah izaći u susret onim Svojim robovima s kojima bude zadovoljan, da će Njegov poslanik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, biti prvi koji će kod Njega imati pravo zauzimanja i da će on na Sudnjem danu od svih stvorenja biti najugledniji i kod Allaha na najodabranijem položaju (*ṣāḥib al-maqām al-maḥmūd wa al-ǧāh al-'aẓīm*).

8. Mi Kur'an učimo radi zikra i uzimanja pouke, kao što i stoji u riječima Uzvišenog:

A Mi smo Kur'an učinili dostupnim za učenje napamet i pouku, pa ima li ikoga ko bi pouku primio? (Al-Qamar, 17., 22., 32. i 40.) i priznajemo da su za izvođenje propisa iz njega kompetentni učeni ljudi.

9. Vjerujemo da vjera-Islam (*ad-dīn al-Islāmī*)* osigurava dobrobit i na ovome i na onome svijetu, da od svojih sljedbenika traži da budu jaki i da čine dobra djela, kako bi mogli biti dostojni nasljednika na Zemlji, jer je *jak vjernik bolji od nejaka vjernika.* (hadis)

10. Vjerujemo da je Islam i vjera (*dīn*)* i država (*dawla*) i ibadet (*'ibāda*) i zakon (*ḫukm*) i da vrijedi za sva vremena i sve prostore.

* U pravilniku su definirani i strateški ciljevi pokreta koji se ogledaju u radu na:

- uspostavljanju i jačanju bratskih odnosa i solidarnosti između ovoga pokreta i drugih islamskih pokreta u svijetu,

- saradnji sa raznim naučnim i kulturnim ustanovama na oživljavanju islamske baštine i

- vjerskom, kulturnom i društvenom odgoju muslimanske omladine.

* Na koricama časopisa *at-Tawḫīd* nabrojani su i još neki ciljevi za čiju se realizaciju pokret zalaže. To su:

- Poziv na duboki i besprijekorno čisti islamski monoteizam (*at-tawḫīd al-ḫāliṣ*), na iskrenu ljubav prema Uzvišenom Allahu koja se ogleda u pokornosti i bogobojaznosti, te na iskrenu ljubav prema Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, koja se ogleda u njegovom slijeđenju i uzimanju za najljepši primjer.

- Poziv za uzimanje vjere iz njena dva čista izvora, Kur'ana i vjerodostojnog Sunneta i za klonjenje svih vrsta inovacija, iskrivljavanja i novina u vjeri.

- Poziv za što čvršće povezivanje ovoga svijeta sa vjerom, kroz vjerovanje, djela i vladanje.

- Poziv za uspostavljanje muslimanskog društva i suda prema onome što je Allah objavio, jer su svi drugi zakoni - u ma kojoj sferi života bili - nepravedni i suprotstavljeni Uzvišenom u Njegovim pravima.

* Pored spomenutih ciljeva i ideja, prema onome što se može zaključiti iz pisanih djela pojedinih aktivista, ovaj pokret radi na:

- Upozoravanju na opasnost koja - kako pojedincu tako i islamskom društvu, uopće - prijeti od raznih zalutalih sekti i suprotstavljanju ekstremnim sufijskim redovima, protivnicima sunneta, behaijama (*al-bahā'iyya*), rafidijama (*ar-rāfiḏa*)*, batinijama (*al-bāṭiniyya*), te sve jačem valu evropeizma, sekularizma, ateizma (*al-ilḫād*)* i bezboštva (*az-zandaqa*)*.

- Okupljanju i ujedinjavanju muslimana oko jednog te istog vjerovanja i vjerozakona zasnovanog na programu (*al-manhaǧ*)* prvih generacija muslimana (*as-salaf*)* iz zlatnog doba Islama, jer posljednje generacije ovoga Ummeta svoju čestitost i slavu mogu izgraditi samo na onim istim principima na kojima su je izgradile i prve generacije.

- Pozivanju na obnovu vjere po uzoru na časne pretke iz prvih generacija muslimana i imama sunneta i idžtihada (*a'imma as-sunna wa al-iǧtihād*)* u svome nastojanju da, u skladu sa šerijatskim odredbama, iznađu rješenja za novoiskrsla pitanja i da na Zemlji, postupajući mudro, bez ikakve brzopletosti i sukoba, uspostave Allahov vjerozakon.

* Političko opredjeljenje, ideje i stremljenja pokreta možda najbolje odražava knjiga pod naslovom "Islamski hilafet i savremeni sistemi vlasti" (*al-Ḫilāfa al-islāmiyya bayna nuẓum al-ḫukm al-mu'āṣira*) iz pera dr. Džemala el-Murākibija u izdanju Odbora za naučna istraživanja pokreta pri Odsjeku za misionarstvo i informiranje u Egiptu, u kojoj on kaže:

- Politički poredak Islama, ni u kom slučaju nije demokratski, jer je on u svojim osnovnim načelima značajno drugačiji od demokratije.

- Politički poredak Islama nije ni totalitaran ni socijalistički. On ni izdaleka nije sličan diktatorskim porecima kako onima sa ideološkim tako ni onima sa carskim diktaturama.

- Islamski poredak ima svoj sopstveni identitet i kao takav se ne može svrstati ni u jedan od navedenih oblika vlasti. Politički poredak Islama je čisto islamski poredak i

nema nikakve veze sa bilo kojom vrstom teokratije, autokratije, demokratije niti socijalizma.

* U preporukama kongresa pokreta održanog u Kartumu u Sudanu 1989. godine, između ostalog, stoji:

1. Demokratija je nevjernički poredak (*niẓāmun kāfirun*), jer čovjeku daje pravo na zakonodavnu vlast (*ḥaqq at-tašrī'*), a to pravo ima jedino Uzvišeni Allah, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

Sud pripada jedino Allahu. (Yūsuf, 40. i 67.)

2. Izbori putem kandidiranja i glasanje za predložene kandidate, sami po sebi su dozvoljeni.

3. Sindikatske organizacije radnika, studentska udruženja i sl. nemaju nikakve veze sa zakonodavstvom (*at-tašrī'*), pa pitanje valjanosti učešća u njima zavisi od ciljeva za koje se zalažu, tj. da li su sa islamskog gledišta valjani ili nisu.

4. Nadmetati se na općim izborima sa pristalicama demokratije, u cilju umanjivanja zla od njihova uspjeha, je dozvoljeno (*ğā'iz*). Međutim, ovo u slučaju kada je moguće ispoštovati šerijatska pravila i kada su izgledi za opću korist veći od štete.

* Što se, pak, tiče temeljnih načela islamskog djelovanja (*uṣūl ad-da'wa*), pokret smatra da je zajednički rad jedini ispravan način djelovanja. Zato ne prihvaća nikakvu stranačku pripadnost mimo devize sunneta i džema'ata (*li ġayr ši'ār as-sunna wa al-ğamā'a*)*, dok prihvaća organiziranje u skladu sa šerijatskim propisima.

* Odgoj i duhovno čišćenje sljedbenici pokreta crpe iz programa (*manhağ*)* časnih predaka iz prvih generacija muslimana (*as-salaf aṣ-ṣāliḥ*). Oni se zasnivaju na pročišćavanju Islama od svakojakih natruha novotarija (*al-bida'*)*, devijacija u vjerovanju, ponašanju i obredima, izbacivanju apokrifnih hadisa i odgajanju naroda na tim principima.

Akaidski i idej[illegible]

Pokret prijatelja muhammedijske tradicije svoje učenje i ideje temelji na:

* Vjerovanju (*'aqida*) i programu (*manhağ*)* sljedbenika sunneta i džema'ata, kako u načinu shvaćanja i dokazivanja, tako i u obredima (*al-'ibādāt*), međusobnim odnosima (*al-mu'amālāt*) i ponašanju (*as-sulūk*).

* Pisanim djelima učenjaka iz prvih generacija muslimana, naročito onih vezanih za vjerovanje i temeljna učenja Islama (*al-i'tiqād wa al-uṣūl*).

* Pisanim djelima šejhul-Islama Ibn Tejmijje, Ibn el-Kajjima, Muhammeda b. 'Abdulvehhāba i drugih islamskih učenjaka sa Arapskog poluotoka kao što su: eš-Ševkānī, es-San'ānī, el-Albānī i drugi učenjaci selefijske da'we (misionarstva) (*ad-da'wa as-salafiyya*)*.

Raširenost i centri utjecaja:

* Pokret prijatelja muhammedijske tradicije najviše je raširen u Egiptu, gdje ima blizu 100 svojih ogranaka i oko 1.000 džamija, zatim u Sudanu, Eritreji, Liberiji, Čadu, Etiopiji, Južnoj Africi i još nekim afričkim zemljama, te nekim azijskim zemljama kao što su Tajland i Šri Lanka. U svim ovim zemljama pokret ima svoje glavne centre i mnoštvo ogranaka raspoređenih po susjednim regijama i oblastima. Iako su centri ovoga pokreta po svim spomenutim zemljama, u organizacionom smislu, neovisni, oni su ipak povezani istim idejama i programom rada.

* Pokret održava čvrstu vezu i blisku saradnju i sa ostalim selefijskim pokretima (*Ğamā'āt ad-da'wa as-salafiyya*)* iz Egipta, sa učenjacima saudijske da'we (*'ulamā' ad-Da'wa as-su'ūdiyya*), Društvom za očuvanje islamske baštine (*Ğam'iyya iḥyā' at-turāṯ al-islāmī*) iz Kuvajta, Dobrotvornom organizacijom *Dār al-birr* iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, Društvom za islamski odgoj (*Ğam'iyya at-tarbiyya al-islāmiyya*) iz Bahrejna, pokretom sljedbenika hadisa (tradicije) (*Ğam'iyya ahl al-ḥadīṯ*) sa Indijskog potkoninenta, Muhammedijskim pokretom (al-*Ğam'iyya al-muḥammadiyya*) iz

Jugoistočne Azije i mnogim drugim selefijskim pokretima i udruženjima iz Evrope, Amerike i Afrike.

Iz navedenog se vidi:

* Da je pokret prijatelja muhammedijske tradicije (*Ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḫammadiyya*) jedan od organiziranijih islamskih pokreta, koji svoje učenje i ideje zasniva na selefijskom vjerovanju (*al-'aqīda as-salafiyya*) u suprotstavljanju ekstremnim sufijskim redovima, borbi protiv svih vrsta inovacija u vjeri (*al-bida'*)* i predstavljanju sljedbenicima tradicije čistog islamskog monoteizma (*at-tawḫīd al-ḫāliṣ*).

* Da je pokret, uprkos razgranatosti mnogobrojnih sufijskih grupa i redova, imao pozitivnu ulogu u zaustavljanju sve jačeg talasa sufijskih aktivnosti i njihovom ograničavanju na uske prostore, te osvješćivanju islamske omladine, naročito u Egiptu i Sudanu.

* Pokret je imao veliku zaslugu u uspostavljanju saradnje sa drugim reformističkim i selefijskim pokretima (*ad-da'awā as-salafiyya wa al-iṣlāḫiyya*)* na afirmiranju selefijske literature i metoda djelovanja, što je odigralo pozitivnu ulogu u prihvaćanju programa (*manhağ*)* sljedbenika tradicije i konsenzusa, od strane sve jačeg talasa pobornika islamske svijesti, naročito u povratku islamskog odijevanja žene (*al-ḫiğāb*) i borbi protiv evropeizacije islamskog društva.

* S obzirom da više pažnje posvećuju pozivanju na program, nego na pristajanje uz pokret, učenjaci ovoga pokreta su poznati po tome što nemaju mnogo pisanih djela i što izbjegavaju populariziranje na taj način. To objašnjava činjenicu da se o pokretu i njegovom trudu malo piše, što je njegovim protivnicima donekle omogućilo da sa omalovažavanjem gledaju na njegove aktivnosti.

* Ovaj pokret ima ponajviše zasluga za stavljanje prvih cigli naučnog preporoda u Kraljevini Saudijskoj Arabiji. Učinio je to kroz osnivanje brojnih islamskih škola i univerziteta i izradu njihovih nastavnih programa, zbog čega je protiv sebe izazvao gnjev neprijatelja Šejh Muhammed b. 'Abdulvehhabova pokreta koji su ih počeli nazivati "vehabijama".

* Kritičari ovom pokretu zamjeraju što se previše bavi pitanjima tevhida i sunneta i što političkim aktivnostima i sukobu sa vladama koje krše Allahov vjerozakon ne posvećuju dovoljno pažnje. Uz to, prigovaraju mu i za nepotpunost njegovih obrazovno-odgojnih programa. Međutim, pokret smatra da su čisti islamski monoteizam (*at-tawḫīd al-ḫāliṣ*) i njegovo istinsko pridržavanje dva osnovna temelja za uspostavljanje jedinstva cjelokupnog islamskog Ummeta, a time i za ispunjenje Allahova obećanja o Njegovoj pomoći, davanju vlasti na Zemlji i povratku hilafeta (*'awda al-ḫilāfa*)*. U tom smislu, dr. el-Murākibī u svojoj knjizi "Islamski hilafet i savremeni sistemi vlasti" (*al-Ḫilāfa al-islāmiyya bayna nuẓum al-ḫukm al-mu'āṣira*) kaže:

"Analizirajući sve pobune protiv postojeće vlasti na tlu islamske države, od njenog nastanka pa sve do danas, ne možemo naići ni na jedan jedini slučaj koji je slutio na dobro. Nijedna od njih nije postigla željene reultate. Naprotiv, sve su propale i unutrašnje sukobe još više potpalile. Nasuprot njima, nijedan reformistički pokret koji se pojavio na tlu islamske države nije podigao pobunu niti se poslužio oružanom borbom..." Kao potvrdu svoga mišljenja, on u daljem tekstu navodi primjer kako je 'Umer b. 'Abdul'azīz uspio, mirnim putem, zavesti red i mir i kako se Ahmed b. Hanbel na miran način suprotstavio neredu, iako su i jedan i drugi imali mogućnost da mu se suprotstave i sabljom i ljudstvom. Uz to, on navodi kako je i Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, svojim sljedbenicima stavio u obavezu da uklone zlo, da bi se time postiglo dobro koje voli Allah i Njegov Poslanik. Međutim, ukoliko se za vladara ustanovi da čini nešto za što u Allahovim propisima postoji argumenat da je to otvoreno nevjerstvo, protiv njega se - nakon procjene da za takvo nešto postoje dovoljne snage i da je korist veća od štete - treba pobuniti.

Bibliografija:

- *Maqāṣid al-ǧamā'a* - Ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya bi Miṣr; *al-Mu'tamar al-'āmm li Ǧamā'a anṣār as-sunna* - Muḥammad Ḥusayn Hāšim; *Lā'iḥa al- al-ǧamā'a* - Ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya; *al-Mafhūm as-salafī li al-'amal as-siyāsī* - Muṣṭafā Abū Zayd; *al-Ḫilāfa al-islāmiyya bayna nuẓum al-ḥukm al-mu'āṣira* - dr. Ǧamāl al-Murākibī; *Risāla ilā Šayḫ mašāyiḫ aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *Hāḏihī hiya aṣ-ṣūfiyya* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *aṣ-Ṣūfiyya al-waǧh al-āḫar* - dr. Muḥammad Ǧāmīl Ǧāzī; *al-Bahā'iyya* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *Da'wa al-ḥaqq* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *Bayān Ǧamā'a anṣār as-sunna fī as-Sūdān* - 'an ḥuǧiyya as-sana bi tārīḫ 18. yūniyo 1988. al-milādī; *Ǧamā'a anṣār as-sunna al-muḥammadiyya, naš'atuhā wa ahdāfuhā wa riǧāluhā* - Fatḥī Amīn 'Uṯmān; *Mabāḥiṯ fī 'aqīda ahl as-sunna wa al-ǧamā'a wa mawqif al-ḥarakāt al-islāmiyya al-mu'āṣira minhā* - dr. Nāṣir 'Abdulkarīm al-'Aql; *al-Ǧamā'āt al-islāmiyya fī ḍaw' al-Kitāb wa as-sunna* - Sulaym al-Hilālī wa Ziyād ad-Dubayǧ; *aṭ-Ṭarīq ilā ǧamā'a al-muslimīn* - Ḥusayn b. Muḥsin b. 'Alī Ǧābir; *Šarḥ al-qaṣīda an-nūniyya li Ibn al-Qayyim* - dr. Muḥammad Ḫalīl Harrās; *Šarḥ al-'aqīda al-wāsiṭiyya li Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya* - dr. Muḥammad Ḫalīl Harrās; *Da'wa at-tawḥīd wa al-aṭwār at-tārīḫiyya allatī marra bihā* - dr. Muḥammad Ḫalīl Harrās; *Ibn Taymiyya as-salafī* - dr. Muḥammad Ḫalīl Harās; *Muḏakkira at-tawḥīd* - aš-Šayḫ 'Abdurrazzāq 'Afīfī; *aṣ-Ṣifāt al-ilāhiyya bayna as-salaf wa al-ḫalaf* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *Zandaqa al-Ǧaylī* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *al-Uṣūl al-'ilmiyya li ad-da'wa as-salafiyya* - aš-Šayḫ 'Abdurraḥmān 'Abdulḫāliq; *al-Islām wa ar-rūḥiyya* - aš-Šayḫ Abū al-Wafā Muḥammad Darwīš; *Ḫawāṭir fī ad-dīn wa al-iǧtimā'* - aš-Šayḫ Abū al-Wafā Muḥammad Darwīš; *at-Tawrāt wa al-Inǧīl wa madā iltizām al-muslimīn bi al-īmān bihimā* - aš-Šayḫ Muṣṭafā Darwīš; *Risāla ilā bābā Šanūda - muḏakkira difā'* - aš-Šayḫ Muṣṭafā Darwīš; *Waṣiyya al-Masīḥ- Šarḥ wa taḥlīl* - aš-Šayḫ Muṣṭafā Darwīš; *al-Wilāyāt al-islāmiyya al-muttaḥida - al-ḫilāfa al-islāmiyya* - aš-Šayḫ Muṣṭafā Darwīš; *Maǧalla al-Hady an-nabawī* - kānat taṣduruhā al-Ǧamā'a bi Miṣr; *Maǧalla at-tawḥīd* - mā zālat taṣduruhā al-Ǧamā'a bi Miṣr; *Maǧalla al-istiǧāba* - taṣduruhā al-Ǧamā'a bi as-Sūdān;

19. Muslimanska braća (*al-Iḫwān al-muslimūn*)

Definicija:

Muslimanska braća (*al-Iḫwān al-muslimūn*) su najveći savremeni islamski pokret (*al-ḥaraka*)*. Zalaže se za povratak Islamu, onakvom kakvim ga predstavljaju Kur'an i Sunnet i za primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u praktičnom životu. Snažno se suprotstavlja politici odvajanja vjere od države i sve jačem talasu nadiranja sekularizma u arapskim zemljama i islamskom svijetu, uopće.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ovog pokreta je Šejh Hasan el-Bennā (1324/1906.-1368/1949.). Rođen je u jednom selu u oblasti Buhajra (u zapadnom dijelu delte Nila) u Egiptu. Odrastao je u veoma religioznoj porodici koja je na cio njegov život ostavila dubok utjecaj.

- Pored vjerskog obrazovanja koje je stekao u kući i džamiji, pohađao je i državne škole. Poslije završene srednje škole, upisao se na fakultet *Dār al-'ulūm* u Kairu na kome je diplomirao 1927. godine.

- Poslije završenog školovanja, postavljen je za nastavnika u jednoj osnovnoj školi u Isma'iliji, gdje je među svijetom, naročito po kafanama u kojima su se okupljali radnici sa Sueskog kanala, počeo svoju misionarsku aktivnost. Tu je, u mjesecu zu-l-kade 1327., tj. aprilu 1928. godine, osnovao prvu ćeliju Muslimanske braće.

- Godine 1932., Šejh Hasan el-Bennā se preselio u Kairo i u njega premjestio rukovodstvo pokreta.

- Godine 1332/1933., izdan je prvi broj sedmičnog lista *al-Iḫwān al-muslimūn*. Za direktora lista izabran je Šejh Muhibbuddīn el-Hatīb (1302/1886-1389/1969). Zatim su

pokrenuti listovi *an-Nadīr* 1358/1938. i *aš-Šihāb* 1367/1747. godine, a nakon toga i više novina i časopisa ovoga pokreta.

- Osnivački odbor pokreta formiran je 1941. godine i sastojao se od 100 članova koje je Šejh el-Bennā lično odabrao.

- Muslimanska braća su sa svojim snagama učestvovala u Palestinskom ratu 1948. godine. O tome detaljno piše Kamil eš-Šerif, jedan od komandanata dobrovoljaca koje su dala Muslimanska braća, bivši jordanski ministar i sadašnji generalni sekretar Međunarodnog islamskog savjeta za misionarstvo i pomoć (*al-Mağlis al-islāmī al-'ālamī li ad-da'wa wa al-iğāṭa*) u svojoj knjizi pod naslovom "Muslimanska braća u Palestinskom ratu" (*al-Ihwān al-muslimūn fī harb Falasṭīn*).

- 8. novembra 1948. godine na Nakrāšija je izvršen atentat i za njegovo ubistvo optužena su Muslimanska braća. Na njegovoj dženazi, Nakrāšijeve pristalice su skandirale prijetnje da će se osvetiti i da će za njegovu glavu skinuti Benninu. To se, zaista, ubrzo i desilo, u atentatu na el-Bennū 12. februara 1949. godine.

* Zatim je došlo Nahhāsovo ministarstvo koje je - na osnovu odluke državnog parlamenta da je raspuštanje pokreta bilo potpuno neosnovano - zatvora oslobodilo članove pokreta.

* Godine 1950. za vođu Muslimanske braće izabran je jedan od visokih funkcionera egipatskog pravosuđa, sudski vijećnik (*al-mustašār*) Hasan el-Hudejbī (1306/1891.-1393/1973.) koji će kasnije više puta biti pritvaran. On je 1951. godine bio osuđen na smrt. Kasnije mu je smrtna kazna preinačena u doživotnu zatvorsku kaznu, ali je od njenog izdržavanja konačno oslobođen 1971. godine.

- U oktobru 1951. godine došlo je do krize između Britanije i Egipta u kojoj su Muslimanska braća protiv Engleza u Sueskom kanalu pokrenula gerilski rat. O tome detaljno piše Kamil eš-Šerif u jednoj svojoj drugoj knjizi pod naslovom "Tajni otpor u Sueskom kanalu" (*al-Muqāwama as-sirriyya fī qanāt as-Suways*).

- 23. jula 1952. godine grupa egipatskih oficira, predvođena generalmajorom Muhammedom Nedžibom, uz pomoć Muslimanske braće izvela je revoluciju (*aṭ-ṭawra*)* u Egiptu. Budući da su o programu revolucije imali jasan stav, Muslimanska braća su kasnije odbila učešće u vlasti. Ovo odbijanje Džemal 'Abdunnāsir je shvatio kao neku vrstu nametanja tutorstva nad revolucijom, pa su dvije strane počele voditi seriju rasprava i prepirki koje su dovele do toga da je vlast 1954. godine poduzela široku kampanju hapšenja najutjecajnijih članova Muslimanske braće i progona na hiljade drugih, pod izgovorom da su pokušali izvršiti atentat na 'Abdunnāsira na trgu *al-Manšiya* u Aleksandriji. Šesterica među njima su pogubljena i to: 'Abdulkādir 'Avde, Muhammed Fergalī, Jūsuf Tal'at, Hindāvī Duvejr, Ibrāhim et-Tajjib i Mahmūd 'Abdullatīf.

* Tokom 1965.-1966. godine ponovo je sprovedena široka kampanja hapšenja članova Muslimanske braće pod optužbom da su formirali tajni aparat koji je imao zadatak da izvrši državni udar i sruši vlast. U ovoj širokoj kampanji hapšenja, vlast je mnoge članove Muslimanske braće strpala u zatvor i podvrgla mučenju, dok su trojica članova pokreta pogubljena. Bili su to:

- Sejjid Kutb (1324/1906.-1387/1966.) koji se, nakon el-Benne, smatra drugim ideologom pokreta i jednim od prvih pionira moderne islamske misli. On je uhapšen još 1954. godine i u zatvoru je proveo punih deset godina, sve dok na ličnu intervenciju iračkog predsjednika 'Abdusselāma 'Arifa nije bio oslobođen 1964. godine.. Međutim, on je, ubrzo, ponovo bio uhapšen, vraćen u zatvor i osuđen na smrtnu kaznu.

Sejjid Kutb je autor mnogobrojnih književnih, ideoloških i islamskih djela. Među njima su najpoznatija: "U okrilju Kur'ana" (*Fī ẓilāl al-Qur'ān*), "Socijalna pravednost u Islamu" (*al-'Adāla al-iğtimā'iyya fī al-islām*), "Osobenosti islamskog shvaćanja i njegovi faktori" (*Haṣā'iṣ at-taṣawwur al-islāmī wa muqawwimātuhū*), "Znakovi na putu" (*Ma'ālim fī aṭ-ṭarīq*) i druga.

- Jūsuf Hevāš i
- ʻAbdulfettāh Ismāʻīl.

* Pokret je nastavio raditi u tajnosti sve do ʻAbdunnāsirove smrti 28. septembra 1970. godine.

* U vrijeme Anvara Sadata iz zatvora su postepeno pušteni ostali članovi pokreta koji su u vrijeme ʻAbdunnāsira bili zatvoreni.

* Poslije el-Hudejbīja, za generalnog lidera pokreta izabran je ʻUmer et-Tilimsānī (1904-1986). Rukovodstvo Muslimanske braće u njegovo vrijeme je tražilo da se pokretu daju sva ranije oduzeta prava i povrati sva imovina koja im je u doba ʻAbdunnāsira bila konfiskovana. Međutim, lider Muslimanske braće je uvijek nastojao slijediti onaj put kojim bi se izbjegao direktan sukob sa vlastima. On je uvijek ponavljao da pokret mora djelovati mirno i oprezno, izbjegavajući svaku vrstu nasilja i ekstremizma.

* Pokret je izdavao sljedeće časopise i novine: *an-Nadīr* (sedmični časopis), *ad-Daʻwa* (sedmični časopis), *al-Ihwān al-muslimūn* (dnevne novine), *aš-Šihāb* (mjesečni časopis), *al-Muslimūn* (mjesečni časopis) i časopis *Liwā' al-islām.* Svi navedeni časopisi i novine su ugašeni, izuzev posljednjeg časopisa *Liwā' al-islām* koji još uvijek izlazi.

* Poslije profesora Tilimsānija za lidera pokreta je izabran Muhammed Hāmid Ebū en-Nasr koji je u načinu rukovođenja slijedio put svoga prethodnika.

* Mustafa Mešhur, jedan od čelnih tvoraca ustrojstva pokreta tokom četrdesetih i početkom pedesetih godina. Za generalnog lidera Muslimanske braće izabran je poslije smrti svoga prethodnika, profesora Muhammeda Hāmida Ebū en-Nasra, 1996. godine. Poslije sedamdesetih godina ovoga stoljeća. period njegova rukovođenja pokretom ubraja se među najaktivnije periode. Sâm je napisao više knjiga i mnoštvo novinskih članaka. Ovdje treba spomenuti i njegovu zaslugu u osnivanju brojnih islamskih centara na Zapadu kao ogranke pokreta.

* Također treba spomenuti da se i van Egipta pojavilo nekoliko istaknutih ličnosti sa idejama Muslimanske braće. Među njima su najpoznatiji:

- Šejh Muhammed Mahmud es-Savvaf, osnivač i generalni nadzornik (*murāqib ʻāmm*) pokreta Muslimanske braće u Iraku. Autor je više pisanih djela. Nakon iseljenja iz Iraka 1959. godine i nastanjenja u Mekki-Mukeremi, odigrao je značajnu ulugu u širenju Islama u Africi.
- Dr. Mustafa es-Sibāʻī (1334/1915.-1384/1964.), prvi generalni nadzornik (*murāqib ʻāmm*) pokreta Muslimanske braće u Siriji. Doktorirao je na Azherovom Pravnom fakultetu (*Kulliyya aš-šarīʻa*) 1949. godine. Bio je komandant dobrovoljaca Muslimanske braće u Palestinskom ratu 1948. godine. Kao nezavisni kandidat za grad Damask, kandidirao se na parlamentarnim izborima u Siriji 1949. godine. Bio je izvanredan i u svoje vrijeme nenadmašan govornik. Osnovao je Pravni fakultet (*Kulliyya aš-šarīʻa*) u Damasku 1954. godine i bio njegov prvi dekan. Napisao je "Zakon o personalnom statusu" (*Qānūn al-ahwāl aš-šahsiyya*).
- Pokret Muslimanske braće u Jordanu osnovan je 13. ramazana 1363., tj. 19. novembra 1945. godine. Njegov prvi predsjednik je bio Šejh ʻAbdullatif Ebū Kūra koji je komandirao bataljonom dobrovoljaca Muslimanske braće iz Jordana u Palestinskom ratu 1948. godine.
- 26. novembra 1953. godine, profesor Muhammed ʻAbdurrahmān Halifa (rođ. 1919.) nosilac tri visoka naučna zvanja, izabran je za generalnog nadzornika (*murāqib ʻāmm*) Muslimanske braće u Jordanu.

Ideje i ubjeđenja:

* Muslimanska braća vjeruju u takvu ideju Islama koja bi u jednom integralnom programu (*manhağan šāmilan*)* regulirala stremljenja svih muslimana i na svim poljima života. Vođeni takvom idejom, oni zagovaraju uspostavu takve islamske države koja bi se borila za uzdizanje Allahove riječi na Zemlji.

Tu ideju najbolje objašnjava Šejh Hasan el-Bennā koji kaže: "Islam je i ibadet, i vođstvo, i vjera, (*dīn*)* i država, i duhovnost, i rad, i namaz, i borba na Božijem putu (*ğihād*)*, i pokornost, i sud, i mushaf, i sablja i ni jedno se od drugoga ne može odvojiti."

* Od samog svoga osnivanja, Muslimanska braća nastoje proširiti djelokrug svojih aktivnosti, kako bi njihov pokret poprimio svjetske razmjere, što bi - po logici postojanja mnoštva centara - bila najbolja garancija njegova opstanka i uspjeha. O ovome pokretu Hasan el-Bennā je rekao: "Muslimanska braća su i selefijski pokret, i sunnijski put, i sufijski hakikat, i politička organizacija, i sportsko udruženje, i naučno-kulturni savez, i ekonomsko preduzeće i socijalna ideja."

* Govoreći o najprepoznatljivijim obilježjima pokreta, el-Benna kaže: "Pokret Muslimanske braće se prepoznaje po:

- izbjegavanju svih vrsta neslaganja,
- izbjegavanju dominacije čelnika i utjecajnih ličnosti,
- izbjegavanju stranačke podvojenosti (*al-aḥzāb*)* i zvaničnih ustanova (*al-hay'āt*),
- brižljivosti u izgradnji i postepenosti u koracima,
- preferiranju znanstveno-proizvodne aktivnosti nad propagandom i plakatama,
- masovnom prilasku omladine.
- brzini širenja po selima i gradovima.

* Na drugom mjestu, govoreći o najkarakterističnijim osobinama ideje (*da'wa*) pokreta, on kaže: "Ideja pokreta Muslimanske braće je:

- *Božanska* (*rabbāniyya*), jer se svi naši ciljevi temelje na približavanju svijeta svome Gospodaru,
- *Svjetska* (*'ālamiyya*), jer je upućena svim ljudima, a svi ljudi su braća, jer potječu od istog korijena. Među sobom, jedni od drugih su bolji samo po bogobojaznosti i po učinjenom općem dobru za zajednicu i
- *Islamska* (*islāmiyya*), jer pripada Islamu.

* Definirajući stupnjeve potrebne aktivnosti koja se traži od svakog iskrenog brata, Šejh el-Bennā kaže da su to:

- *Samoosposobljavanje* (*iṣlāḥ nafsihī*) kako bi svaki pojedinac bio fizički snažan, čvrstih moralnih vrijednosti, obrazovan, sposoban za privređivanje, zdravog uvjerenja i ispravno obavljenih vjerskih obreda.
- *Formiranje zdrave muslimanske porodice* (*takwīn al-bayt al-muslim*), tako što će svoju čeljad naučiti kako da poštuju njegovo mišljenje i u svim sferama života u kući čuvati kodekse islamske etike.
- *Upućivanje društva u kome živi* (*iršād al-muğtama'*), tako što će u njemu pozivati da se čini dobro, a odvraćati od onoga što ne valja.
- *Oslobađanje domovine* (*taḥrīr al-waṭan*) od svake strane, neislamske vlasti i dominacije u političkom, ekonomskom, kulturnom i svakom drugom smislu.
- *Popravljanje vlasti* (*iṣlāḥ al-ḥukūma*), sve dok ona istinski ne bude čisto islamska.
- *Vraćanje identiteta islamskog Ummeta širom svijeta* (*i'āda al-kiyān ad-duwalī li al-umma al-islāmiyya*), kroz oslobađanje zemalja islamskog svijeta i povratak njegovog nekadašnjeg ponosa.
- *Prosvjećenju svijeta putem širenja Islama* (*ustāḏiyya al-'ālam bi našr da'wa al-islām*), sve dok mnogoboštva ne nestane i dok se Allahova vjera slobodno ispovijedati ne mogne. (*jer Allah želi vidljivim učiniti svjetlo Svoje, makar to i ne bilo po volji nevjernicima*).

* Pozivanje (*ad-da'wa*) el-Bennā dijeli na tri faze:

1. fazu upoznavanja,
2. fazu formiranja i
3. fazu sprovođenja.

* U svojoj poslanici pod naslovom *Risāla at-ta'ālīm*, Šejh el-Benna kaže: "Naša zakletva na vjernost sastoji se iz deset principa, pa ih dobro zapamtite: razumijevanja,

iskrene namjere, rada, borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)*, požrtvovanja, pokornosti, ustrajnosti, odricanja, bratstva i vjernosti." On potom, ukratko objašnjava svaki od navedenih principa, a zatim kaže: "Dragi brate, ovo bi ukratko bio tvoj poziv i pojašnjenje tvoje ideje. Sve ove principe možeš svesti na svega pet kratkih deviza: Allah je naš cilj, Poslanik je naš uzor, Kur'an je naš vjerozakon, Džihad je naš put i Pogibija na Božijem putu je naša najuzvišenija želja. U njihovom ispoljavanju, također, ih možeš svesti na pet kratkih riječi: jednostavnost, učenje, namaz, služenje u vojsci i moral."

* U svojoj knjizi "Osobenosti islamskog shvaćanja i njegovi faktori" (*Ḫaṣā'iṣ at-taṣawwur al-islāmī wa muqawwimātuhū*) Sejjid Kutb iznosi razumijevanje Islama, onako kako ga shvaćaju on i Muslimanska braća. Pri tome on kaže da se ono temelji na sljedećim osobenostima: božanstvenosti (*ar-rabbāniyya*), ustrajnosti (*aṯ-ṯebāt*), sveobuhvatnosti (*aš-šumūl*), uravnoteženosti (*at-tawāzun*), pozitivnosti (*al-īğābiyya*), stvarnosti (*al-wāqi'iyya*) i monoteizmu (*at-tawḥīd*). Nakon ove podjele, autor svaku od navedenih osobenosti u zasebnom poglavlju pojašnjava i tumači njeno značenje.

* Amblem Muslimanske braće predstavljaju dvije ukrštene sablje, sa Mushafom u sredini, kur'anska riječ "Pripremite!" (*wa a'iddū*) i tri kratke riječi: istina (*ḥaqq*), snaga (*quwwa*) i sloboda (*ḥurriyya*).

* Pokret je u posljednje vrijeme promijenio način djelovanja i odustao od direktnog sukoba s vlastima. Zbog takvog djelovanja u prošlosti, pokretu je nanesen težak udarac, naročito u Egiptu i Siriji, gdje je izgubio mnoge najuticajnije ličnosti i gdje su članovi pokreta bili izloženi hapšenjima, zatvaranju i mučenjima, što je dovelo do njegova nestanka u javnosti koja je pomagala širenju njegovih ideja.

* Pokret je zadržao svoj očiti utjecaj u strukovnim sindikatima i raznim političkim oblastima.

* Današnje egipatske vlasti ne dozvoljavaju osnivanje partija (*aḥzāb*)* na vjerskoj osnovi pod izgovorom nemiješanja vjere (*ad-dīn*)* u politiku i postojanja nemuslimanskih manjina, što Muslimanskoj braći ne onemogućava legalan izlazak u javnost. To ih prisiljava da ulaze u savez sa postojećim opozicionim partijama i da sa njima formiraju koaliciju, kako bi na taj način sa svojim predstavnicima mogli ulaziti u egipatski parlament (*mağlis aš-ša'b al-maṣrī*). Međutim, ove koalicije, kao i neke druge aktivnosti pokreta, dosada su više puta izazivale oštru kritiku kako od strane simpatizera tako i od protivnika pokreta.

* Muslimanskoj braći ne zamjera se samo zbog njihovih političkih stavova, nego i zbog nekih drugih nedorečenosti. Kritika im se upućuje i u pogledu nekih ideoloških i programskih promašaja kao i zbog izjava pojedinih aktivista. Tako se, recimo, el-Benni upućuju zamjerke na neke njegove izjave koje se tiču akaidskih pitanja, npr. kada u nabrajanju univerzalnih vrijednosti pokreta kaže da je on "i sufijski hakikat" (*wa ḥaqīqa ṣūfiyya*). Također mu se zamjera to što olahko prelazi (*mawqifuhū at-tafwīḍī*)* preko stvarnog značenja Allahovih imena i atributa i što znanje o njima prebacuje Allahu, zatim što dodatne inovacije u vjeri (*al-bida'al-iḍāfiyya*)* smatra pukim fikhskim neslaganjem (*ḫilāf fiqhī*)*. Očito, Hasan el-Bennā tesavvuf shvaća kao neku vrstu pobožnosti i isposništva, a ne kao devijaciju u vjerovanju i ponašanju. Što se, pak, tiče vjerovanja u Allahova imena i atribute, el-Bennā smatra da je put prvih generacija muslimana "najispravniji i najpreči da se slijedi" (*huwa aslam wa avlā bi al-itbā'*), bez obzira na to da li čovjek razumije sva značenja koja se odnose na imena i atribute ili ne.

* Nekim od pristalica pokreta (*al-ḥaraka*)* zamjera se to što pretjeruju (*al-ğuluww*)* u svom veličanju i divljenju Šejhu Hasanu el-Benni. Bez sumnje, pretjerivanje u veličanju i hvaljenju pojedinih vođa i istaknutih ličnosti je nešto što je ljudsko i čega se ni mnogi drugi muslimani nisu uspjeli sačuvati. Konačno, pretjerivalo se i kada se radilo o Poslaniku, nekim ashabima i dobrim ljudima poslije njih. Ovakvo preuveličavanje svojih vođa, manje-više je očito i kod pristalica drugih

savremenih islamskih pokreta. Tako se može naći da neko preuveličava Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba, neko el-Bennu, neko el-Mevdūdija, neko Sejjida Kutba itd.

Međutim, ispravno bi bilo da se svi pridržavaju islamskog puta (*manhağ al-islām*) i da se u tom pitanju pozivaju na Allahovu Knjigu i Sunnet Njegova Poslanika, i to onako kako su ih razumijevali i shvaćali časni preci iz prvih generacija muslimana, koji strogo zabranjuju pretjerivanje i preuveličavanje (*al-ğuluww*), čak i kada se radi o ličnosti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Ovome treba dodati i to da su neki lideri pokreta, poput et-Tilimsānija i Se'īda Have davali takve izjave i rješenja za pojedina pravna pitanja (*al-aqwāl wa al-iğtihādāt*) kakve zdravo poimanje Islama ne može prihvatiti. Ovdje treba podvući činjenicu da je svačije mišljenje, osim nepogrešivog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, upitno i da se kao takvo može prihvatiti i odbiti.

Akaidski i idejni korijeni:

* Na pokret Muslimanske braće snažno su utjecali: Selefijski pokret Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba, senusijski pokret i ideje es-Sejjida Rešida Ride. Većina ideja ovih pokreta nastavak su učenja Ibn Tejmijjine škole (umro 728/1328. godine) koje je, opet, on preuzeo iz škole Imama Ahmeda b. Hanbela - Allah mu se smilovao.

* Muslimanska braća su iz tesavvufa preuzela one elemente koji pozivaju na odgoj, čišćenje te preodgajanje duše, što je bila redovna praksa prvih sufija koji su se prepoznavali po čistoći vjerovanja, ustrajnosti i agilnosti.

* Spomenuta shvaćanja el-Benna je sakupio i ugradio u učenje svoga pokreta, dodavši im i neke nove elemente koje su iziskivali zahtjevi vremena i sredine, kako bi se suprotstavio sve jačem nadiranju novih strujanja, naročito u Egiptu, kao i u cijeloj regiji.

Raširenost i centri utjecaja:

* Pokret (*ḫaraka*)* Muslimanske braće prvo se pojavio u Ismailiji odakle se prenio u Kairo a potom proširio i po drugim egipatskim gradovima i selima. Krajem četrdesetih godina muslimanska braća u Egiptu imala su oko 3.000 ogranaka i veliki broj članova.

* Pokret Muslimanske braće proširio se iz Egipta i na druge arapske zemlje. Naročito snažan utjecaj pokret je imao u Siriji, Palestini, Jordanu, Libanu, Iraku, Jemenu, Sudanu i nekim drugim arapskim zemljama. Danas Muslimanska braća imaju svoje pristalice i simpatizere u većini zemalja svijeta.[1]

Iz navedenog se vidi:

- Da je pokret Muslimanske braće najmasovniji savremeni islamski pokret koji se zalaže za uvođenje Kur'ana i Sunneta i praktičnu primjenu islamskog vjerozakona u svim sferama života, da se odlučno suprotstavlja politici odvajanja vjere (*ad-dīn*)* od države (*faṣl ad-dīn 'an ad-dunyā*), da se bori protiv sve jačeg nadiranja sekularizma (*al-madd al-'ilmānī*) i za uzdizanje Allahove riječi na Zemlji i to sve kroz jedan globalni pokret, daleko od bilo kakvih nesporazuma i sukoba,

- Da, kroz svoje uzvišene ideje, u nadi u ponovno uspostavljanje islamske države, nastoji odgojiti mlada pokoljenja koja će reformirati vlade u svojim zemljama i raditi na uspostavljanju reda i mira u svojim sredinama,

- Da se u vezi sa programom (*al-manhağ*)* i ponašanjem pojedinih njegovih pripadnika i pokretu Muslimanske braće, kao i drugim pokretima, mogu iznijeti određene zamjerke.

[1] Vrlo značajnu ulogu, kao misionarski pokret, Muslimanska braća imaju danas i u Bosni i Hercegovini i širem prostoru Balkana.

Bibliografija:

- *Ḥasan al-Bannā - mabādi' wa uṣūl fī mu'tamarāt ḫāṣṣa* - al-Mu'assasa al-islāmiyya - Dār aš-šihāb bi al-Qāhira, aṭ-ṭāb'a al-ūlā 1400/1980.; *Qānūn ǧam'iyya Iḫwān al-muslimīn al-'āmm al-mu'addal* - Maṭba'a Iḫwān al-muslimīn 1354. al-Hiǧrī; *al- Iḫwān al-muslimūn - aḥdāṭ ṣuni'at at-tārīḫ* - Maḥmūd 'Abdulḥalīm - Dār ad-da'wa - al-Iskandariyya - aṭ-ṭab'a al-ūlā - Maṭābi' ǧarīda as-Safīr 1979. al-mīlādī; *Ḥasan al-Bannā - ad-dā'iya al-imām al-muǧaddid* - Anwar al-Ǧundī - Dār al-Qalam - Bayrūt; *aš-Šahīd Sayyid Quṭb* - Yūsuf al-'Aǵm - Dār al-Qalam - Bayrūt; *al- Iḫwān al-muslimūn wa al-ǧamā'āt al-islāmiyya* - dr. Zakariyyā Sulaymān Buyūmī - Maktaba Wahba - al-Qāhira; *Muḏakirāt ad-da'wa al-islāmiyya* - Ḥasan al-Bannā - al-Maktab al-islāmī - aṭ-ṭāb'a ar-rābi'a - Bayrūt, 1399/1979. Dār aš-šihāb bi al-Qāhira; *Maǧmū'a rasā'il al-imām Ḥasan al-Bannā; al- Iḫwān al-muslimūn* - dr. Ritchād Michal - tarǧama: 'Abdussalām Riḍwān - Maktaba Madbūlī - aṭ-ṭāb'a al-ūlā 1977. al-mīlādī.; *al-Iḫwān al-muslimūn kubrā al-ḥarakāt al-islāmiyya al-ḥadīṯa* - Isḥāq Mūsā al-Ḥusaynī; *al-Iḫwān al-muslimūn wa al-muǧtama' al-miṣrī* - Muḥammad Šawqī Zakī; *al- Ḥarakāt al-islāmiyya fī Miṣr wa Īrān* - dr. Rif'at Sayyid Aḥmad - Sīnā li an-našr; *Taqrīr istrātīǧī 'an ǧamā'a Iḫwān al-muslimīn wa al-ǧamā'āt al-uḫrā* - a'addahū Markaz ad-dirāsāt al-istrātīǧiyya wa as-siyāsa bi ǧarīda al-Ahrām al-miṣriyya (wa 'alayh ta'līq li ad-duktūr 'Alī Ġurayša); *Šahīd al-miḥrāb* - 'Umar at-Tilimsānī; *Ǧundullāh ṯeqāfatan wa aḫlāqan* - Sa'īd Ḥawḍ;

20. Islamski pokret na Indijskom potkontinentu

Definicija:

Islamski pokret na Indijsko-pakistanskom potkontinentu (*al-Ǧamā' al-islāmiyya fī šibh al-qārra al-hindiyya al-bākistāniyya*) je jedan savremeni islamski pokret koji sav svoj trud posvećuje uvođenju i primjeni islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* na svim poljima života i odlučno se bori protiv uvođenja svih oblika sekularizma, koji u ovome dijelu svijeta pokušavaju nametnuti svoju hegemoniju.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Ebū el-A'lā el-Mewdūdī (1321/1903.-1399/1979.). Rođen je u gradu Aurangabad u pokrajini Hajdarabad. Prvo obrazovanje i odgoj stekao je pred svojim ocem Sejjidom Ahmedom Hasanom koji vodi direktno porijeklo od, po pobožnosti i vjerskom ugledu, poznate porodice Kutbuddina Mevdudija.

- Svoj misionarski život započeo je kao novinar 1918. godine. Godine 1920., formirao je "Novinarski front" (*Ǧabha ṣaḥafiyya*) u cilju propagiranja Islama (*tablīǧ al-islām*). U svojoj novinarskoj karijeri radio je u više redakcija, kao novinar, direktor i urednik.

- Njegova knjiga pod naslovom "Džihad u Islamu" (*al-Ǧihād fī al-islām*) objavljena 1928. godine, naišla je na širok odjek među čitaocima i podstakla na borbu protiv Engleza, idolopoklonika (*al-waṭaniyyīn*)* i neprijatelja Islama širom oblasti.

- U Hajdarabadu je 1933. godine pokrenuo časopis pod imenom "Tumač Kur'ana" (*Tarǧumān al-Qur'ān*) sa devizom: "Muslimani, pronesite svijetom zov Kur'ana! Ustanite i sa njim obletite svijet!" Preko ovoga časopisa proširio je svoje ideje širom Indijsko-pakistanskog potkoninenta i pripremio teren za osnivanje kasnijeg Islamskog pokreta (*al-Ǧamā' al-islāmiyya*).

- El-Mevdudi se 1937/1938. godine na poziv upućen od Ikbala (1873-1938.) preselio u Lahor gdje je u Basankotu osnovao školu *Dār al-islām* u kojoj je odgajao ljude i pisao knjige. Međutim, svega nekoliko mjeseci nakon el-Mevdudijeva preseljenja u Lahor, Ikbal je umro.

- Preko časopisa *Tarǧumān al-Qur'ān* el-Mevdudi se obratio muslimanskoj ulemi i rukovodstvu i pozvao ih da prisustvuju osnivačkom kongresu koji se održao 26. augusta 1360/1941. godine u Lahoru. Na kongresu je prisustvovalo 75 uglednih muslimanskih ličnosti koje su predstavljale indijske pokrajine. Na ovome kongresu osnovan je islamski pokret za čijeg je vođu (emira) izabran el-Mevdudi.

- U to doba Britanci su držali vlast u svojim rukama. Mevdudijeva smjela fetva o zabrani muslimanima službe u okupacionim snagama, izazvala je pravu buru i žestok napad kolonijalnih snaga (*al-quwā al-isti'māriyya*)* na islamski pokret od samog njegovog osnivanja.

- 28. augusta 1947. godine na političkoj sceni pojavila se, u paganskoj Indiji (*al-Hind al-waṭaniyya*)*, neovisna država Pakistan, geografski razdvojena na dva dijela. Usljed toga bilo je nužno formiranje novoga neovisnog rukovodstva pokreta za Indiju, isključivo radi lakše koordinacije i rukovođenja pokretom. Pokret se u to doba punom parom angažirao na podizanju kampova za prihvat i pružanje pomoći muslimanskim muhadžirima dok se ne snađu.

- Zbog svoje neustrašive aktivnosti i borbe protiv protivnika uvođenja islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u Pakistanu, el-Mevdudi je u svome životu više puta hapšen i pritvaran. Jednom prilikom je bio osuđen i na smrtnu kaznu, ali mu je ona kasnije ublažena i preinačena u kaznu zatvorom. Međutim, sva ta silna hapšenja ni najmanje ga nisu omela ni pokolebala. Naprotiv, ona su ga još više jačala i ulijevala mu duboku vjeru u ispravnost svojih ideja i principa Islama.

- Islamski pokret pružao je i pruža veliku pomoć kašmirskim borcima u njihovoj legitimnoj borbi protiv Indije, naročito medicinsku pomoć i pomoć oko smještaja u kampovima za izbjeglice.

- U novembru 1971. godine Pakistan se podijelio na dva dijela Zapadni, današnji Pakistan i Istočni, današnji Bangladeš. El-Mevdudi je sa velikim žaljenjem dočekao ovu podjelu.

- Početkom novembra 1972. godine el-Mevdudi je na lični zahtjev, usljed pogoršanog zdravstvenog stanja, smijenjen sa položaja vođe pokreta, a za njegovog nasljednika je izabran Mejan Tufejl Muhammed. Poslije toga, el-Mevdudi se posvetio istraživanju i pisanju. U tom periodu je i završio svoje, ranije započeto djelo, "Razumijevanje Kur'ana" (*Tafhīm al-Qur'ān*).

- El-Mevdudiju je 28. februara 1979. godine, zbog njegovog doprinosa Islamu, dodijeljena nagrada kralja Fejsala. Novčane vrijednosti nagrade se odrekao u korist osnivanja Akademije islamskih znanosti u Lahoru.

- El-Mevdudi je preselio na Ahiret 11. zu-l-kadeta 1399., tj. 22. septembra 1979. godine nakon izvršene hirurške operacije u Njujorku. Njegovo tijelo je preneseno u Lahor, gdje je uz veliku žalost islamskog svijeta i ukopan.

- El-Mevdudi je iza sebe ostavio snažne ideje, ljude koji će ih nositi i bogatu biblioteku svojih pisanih djela, od kojih je većina prevedena na više stranih jezika i doživjela brojna štampana izdanja.

- Na kraju treba napomenuti da je el-Mevdudi - Allah mu se smilovao - zastupao i neka mišljenja oko kojih je među aktivistima da'we bilo puno neslaganja. Ona se, uglavnom, odnose na pojedina novoiskrsla pitanja i nove ideje.

* Mejan Tufejl Muhammed, rođen 1914. godine. Jedan je od osnivača pokreta. Za vrijeme el-Mevdudija bio je generalni sekretar pokreta, a poslije el-Mevdudijeva odlaska 1972. godine i njegov glavni lider (*amīr al-ǧamā'a*). Godine 1977. ponovo je izabran za ovu funkciju i na njoj ostao sve do 1987. godine. Uhapšen je i strpan u zatvor zajedno sa el-Mevdudijem. Učestvovao je na brojnim kongresima i drugim važnim sastancima pokreta, kako u Pakistanu, tako i van Pakistana. Imao je tri univerzitetske diplome za fiziku, matematiku i pravo.

* Kādī Husejn Ahmed, koji je jedno vrijeme bio generalni sekretar pokreta, a nakon Mejan Tufejlova odlaska 1987. godine i njegov glavni lider.

* Huršīd Ahmed, zamjenik lidera pokreta i bivši ministar u pakistanskom ministarstvu 1978. godine i član pakistanskog parlamenta.

* Muhammed Eslem Sulejmi, generalni sekretar pokreta.

* Halīl Ahmed el-Hāmidī, direktor ustanove *Dār al-'arūba* i direktor el-Mevdudijeva instituta za islamske studije (*Ma'had al-Mawdūdī al-'ālamī li ad-dirāsāt al-islāmiyya*).

* Huram-džāh Murād (umro u Pakistanu 1416/1995.), bivši direktor Islamskog udruženja (*al-Mu'assasa al-islāmiyya*) u Engleskoj, lider Islamskog pokreta u Istočnom Pakistanu prije odvajanja i zamjenik generalnog sekretara pokreta.

* Emīn Ahsen Islāhī, jedan od najpoznatijih učenjaka pokreta. Uhapšen je zajedno sa el-Mevdudijem. Pokret je napustio zbog ulaska pokreta u političku utrku i izbore, ali se njegova pisana djela još uvijek izučavaju u programima pokreta.

* Profesor 'Abdulgafūr Ahmed, bivši lider ogranka pokreta za Karači, član državnog parlamenta i ministar za industriju i metale u pakistanskoj vladi 1978. godine.

* Mahmūd A'zam el-Fārūkī, bivši član državnog parlamenta i ministar za informacije i radio-televiziju u pakistanskoj vladi 1978. godine.

* Es-Sejjid Es'ad el-Gajlānī, upravitelj pokrajine Pendžab i član državnog parlamenta (*'udw al-barlāmān al-markazī*)* ispred islamskog pokreta. Napisao je i izdao preko 80 djela iz raznih oblasti islamskog života.

* Šūdrī Rahmet Ilāhī, bivši ministar za vodoprivredu i energetske izvore u pakistanskoj vladi 1978. godine.

* Ebu el-Lejs el-Islāhī en-Nedevī, prvi lider pokreta u Indiji. Kasnije je ovaj položaj bio napustio, ali je na njega ponovo izabran i vraćen. Tu funkciju i danas obavlja.

* Šejh Muhammed Jūsuf, lider pokreta nakon prvobitne el-Lejsove ostavke.

* Sejjid Hāmid Husejn, istaknuti misionar i jedan od najdarovitijih govornika pokreta. Umro je nakon obavljenog hadždža 1405/1985. godine.

* Efdal Husejn, sadašnji generalni sekretar pokreta. Veliki je stručnjak u oblasti odgoja i obrazovanja. Na tom polju je napisao blizu 30 poznatih djela.

* Sejjid Ahmed 'Arūdž el-Kādirī, sadašnji pomoćnik lidera pokreta i glavni urednik časopisa "Zandankī" (*al-Hāyāt*). Ovaj časopis je glasilo islamskog pokreta u Indiji.

* Ebū el-Kelām Muhammed Ebū Jūsuf, prvi stvarni lider pokreta u Bangladešu nakon njegovog otcjepljenja od Pakistana 1972. godine.

* 'Abbās 'Alī-h̲ān, današnji lider pokreta.

* Gulām A'zam, kome je jedno vrijeme u njegovoj rođenoj zemlji bilo oduzeto pravo na državljanstvo. Naime, na njega su vlasti vršile svakojake pritiske, progonile ga i hapsile, sve u cilju slabljenja pokreta. Prije odvajanja Istočnog Pakistana od Zapadnog, bio je lider Islamskog pokreta u Istočnom Pakistanu. Poslije izlaska iz zatvora, ponovo je izabran za lidera pokreta u Bangladešu.

Ideje i ubjeđenja:

* Ideje i učenje Islamskog pokreta su iste one ideje i učenje koje zastupaju sljedbenici sunneta i džema'ata (*'aqīda ahl as-sunna wa al-ğamā'a*). U svojim najkraćim crtama one ne izlaze iz okvira pozivanja na čisti islamski monoteizam (*at-tawh̲īd*), striktno pridržavanje Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika i praktične primjene islamskog vjerozakona (*taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u svakodnevnom životu čovjeka.

- El-Mevdudi je stalno naglašavao da "Islam nije čisto filozofski način pogleda na život, nego univerzalni sistem života", te "da pred sobom nemamo nikakav njemu ni sličan, model života i da nikada nećemo uspjeti učiniti nikakvu uslugu za dobrobit Islama ako se budemo oslanjali samo na govore i prazne riječi".

* *Ciljevi Islamskog pokreta*:

Islamski pokret, u najkraćim crtama, ima sljedeće ciljeve:

- Islam kao univerzalni sistem za cijelo čovječanstvo, a naročito za islamski svijet.

- Upućivanje poziva svima koji se deklaraju kao muslimani da iskreno vjeruju u Allaha, da preodgoje svoje duše i da ih očiste od svih vrsta nedosljednosti i licemjerstva.

- Upućivanje poziva svim stanovnicima na Zemlji da se oslobode postojeće vlasti nasilnika (*aṭ-ṭawāġīt*)* koju provode diktatori, razvratnici i da iz njihovih ruku istrgnu emanet znanja i ideja i povjere ga u ruke vjernika muslimana.

* Svoju borbu el-Mevdudi je usredsredio na četiri sljedeća polja:

- Borbu protiv ideje o pripadnosti zajedničkoj naciji u cijeloj Indiji. Takvu ideju pokrenula je Kongresna partija (*Ḫizb al-mu'tamar*) koja se svim silama zalagala za srastanje Hindusa i muslimana u jednu zajedničku naciju. Svoje protivljenje takvoj ideji el-Mevdudi je otvoreno iznio i razloge za takav svoj stav objasnio u svojoj knjizi "Muslimani, današnji sukob i pitanje nacije" (*al-Muslimūn wa aṣ-ṣirā' al-ḥālī wa mas'ala al-qawmiyya*),

- Borbu protiv prevlasti i hegemonije zapadne civilizacije,

- Borbu protiv rukovodstva koje zagovara ideje koje se protive islamskim pogledima na život i

- Borbi protiv ideja koje nose pečat vjerske zaostalosti i konzervatizma.

* Za stabilnost pokreta el-Mevdudi je naglašavao sljedeća tri faktora:

- Da nije dovoljno da njegovi saradnici budu jaki samo u svome ubjeđenju, nego da svaki od njih mora biti povjerljiv i besprijekorno čistog vladanja,

- Da sistem *da'we* mora biti čvrst i da se ne može tolerisati nikakva aljkavost i nemar,

- Da *da'wa* u svojim redovima istovremeno mora imati dvije vrste misionara:

1. sljedbenike tradicionalne islamske kulture i

2. sljedbenike moderne islamske kulture.

* U svome govoru održanom 19. februara 1948. godine, na Pravnom fakultetu u Lahoru, el-Mevdudi je u četiri glavne tačke, definirao ciljeve mlade pakistanske države:

- Apsolutna vlast u Pakistanu pripada samo Allahu i pakistanska vlada ima zadatak da samo provodi Allahovu volju,

- Islamski vjerozakon (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* je osnovni zakon države,

- Ukidanje svih zakona koji su u suprotnosti sa islamskim vjerozakonom i nedonošenje ubuduće zakona koji bi se kosili sa islamskim vjerozakonom.

- Pakistanska vlada je dužna provoditi vlast u duhu islamskog vjerozakona.

* Ovaj prijedlog ciljeva iznesenih u četiri spomenute tačke naišao je na veliki odjek i odobravanje tako da mu je iz raznih krajeva sa odobravanjem i podrškom počelo pristizati na hiljade pisama podrške. Međutim, njima se u početku usprotivila vlast i uhapsila el-Mevdudija, zajedno sa njegovim saradnicima i istomišljenicima, ali je ubrzo promijenila mišljenje i pristala na iznesene zahtjeve tako da je Osnivačka skupština već u martu 1949. godine izdala svoju poznatu odluku o prihvaćanju navedenih ciljeva. Ova odluka o uvažavanju islamskog vjerozakona još je uvijek na snazi u državi Pakistan.

* *U ostvarenju svojih ciljeva pokret se služi sljedećim sredstvima:*

- Ispravljanjem shvaćanja svojih sljedbenika, usađivanjem, njegovanjem i razvijanjem islamskih ideja, pojašnjavanjem Pravoga puta i kritikom Zapada koji je uspio da sa svojim idejama zavede većinu svijeta,

- Posvećivanjem posebne pažnje čestitim pojedincima i njihovim odgajanjem u duhu pravog islamskog učenja,

- Zalaganjem u uvođenju reda i mira u svim slojevima islamskog društva, rješavanjem njegovih problema na naučnim osnovama i u duhu islamskog učenja o humanosti, bratstvu, pravdi i jednakosti,

- Pomaganjem u popravljanju vlasti, putem izrade i uvođenja programa za borbu protiv negativnih pojava u društvu, širenja zdrave islamske svijesti i odgajanja čestitih generacija mladih naraštaja koji će u budućnosti preuzimati odgovorna mjesta u vlasti i nastaviti dalje reforme na temelju učenja Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

* Pokret je dugo vremena radio na formiranju organiziranog islamskoga pokreta među studentima, poznatog pod nazivom *Islāmī ğam'iyya aṭ-ṭalaba.* U svojim aktivnostima i rukovođenju ovaj studenski pokret je neovisan.

- Pokret je stao na stranu afganistanskih izbjeglica i mudžahida, na taj način što im je pružio ogromnu pomoć u podizanju izbjegličkih kampova, liječenju u bolnicama itd. I danas, nakon završetka rata, ovaj pokret u Pakistanu veliki dio svojih aktivnosti posvećuje izbjeglicama iz Afganistana.

* Pokret je punih devet godina (1974. - 1956.) vodio žestoku borbu sa socijalistima, Hindusima i ateistima, sve dok 1956. godine nije uspio dobiti ustav koji se smatra jednim od tekovina proislamskog opredjeljenja. Ova borba još nije završena, jer se u raznim oblicima nastavlja voditi sve do danas.

* U ustavu pokreta u Pakistanu, između ostalog, doslovno stoji:

- Da će (pokret) Allahovu Knjigu i Sunnet Njegova Poslanika uzimati kao izvor na koji će se oslanjati u svim sferama života.

- Da se (pokret) u ostvarenja svojih ciljeva neće upuštati u ilegalni rad, kao što to čine ilegalni pokreti u svijetu, nego će sve što radi raditi javno i otvoreno.

- Da će se (pokret) u svome reformatorskom radu i ostvarivanju zacrtanih ciljeva koristiti ustavom i zakonom dozvoljenim sredstvima te da će pokušati pridobiti podršku javnog mnijenja za promjene koje je stavio sebi u zadatak.

* Pokretom rukovodi lider (*amīr*) i savjetodavno vijeće (*Mağlis šūrā*). Pokret održava bliske veze sa drugim islamskim ustanovama koje rade na polju propagiranja Islama.

Akaidski i idejni korijeni:

* Ideje svoga pokreta Ebū el-A'lā el-Mevdudi u prvom redu zasniva na učenju Allahove Knjige i Sunnetu Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

* Na njegov pokret snažan utjecaj ostavile su i ideje Muhammeda b. 'Abdulvehhāba, budući da se ovaj snažno zalagao za prečišćavanje vjere od svih vrsta natruha višeboštva, uporno insistirao na povratku na dva čista izvora (tj. Kur'an i Sunnet), na pozivanju na čvrst dokaz i na izbacivanju svih vrsta inovacija iz vjere.

* El-Mevdudi je bio pod snažnim utjecajem velikog islamskog filozofa i pjesnika Muhammeda Ikbala koji je sa oduševljenjem pjevao o ideji odvajanja islamskog Pakistana od paganske Indije (*al-Hind al-waṭaniyya*)*. Iako se sa njim direktno susreo samo tri puta, el-Mevdudi je sa divljenjem prihvatio Ikbalovu ideju.

* Između ovoga pokreta i pokreta Muslimanske braće uvijek su postojali bliska saradnja i međusobni utjecaji, tako da se literatura jednog pokreta rado čita i izučava u programima ovoga drugog. Kao potvrdu za ovo, dovoljno je navesti činjenicu da je i sâm Hasan el-Bennā u el-Mevdudijevoj knjizi "Borba u Islamu" (*al-Ğihād fī al-islām*) našao potpuno identične ideje u vezi sa borbom na Božijem putu i da nije mogao, a da prema njoj ne izrazi svoje divljenje.

Raširenost i centri utjecaja:

* Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*) najrašireniji je na Indijsko-pakistanskom potkontinentu.

* Centar Islamskog pokreta u Pakistanu nalazi se u gradu Lahoru.

* Iako pokret ima svoja brojna rukovodstva u Bangladešu, Indiji, Šri Lanki, Kašmiru i nekim drugim zemljama, sva su

ona prožeta istim idejama i ciljevima, i u suštini se ne razlikuju jedno od drugog. Prema tome, radi se o istom pokretu, samo što su njegovi ogranci u organizaciono-administrativnom smislu odvojeni jedan od drugog.

* Pokret ima svoje ogranke i živu aktivnost i u zapadnim zemljama, među iseljenicima sa Indijskog potkoninenta. Njegovi pripadnici dali su veliki doprinos na propagiranju Islama u Pakistanu i odgoju muslimanskih pokoljenja gdje god su došli.

* Pojedini kritičari imaju izvjesne zamjerke na račun el-Mevdudija i na rad pokreta poslije njegova odlaska. Međutim, čini se da se te kritike, ponekad, upućuju i u cilju dokazivanja ličnog autoriteta.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Islamski pokret na Indijsko-pakistanskom potkontinentu (*al-Ǧamā' al-islāmiyya fī šibh al-qārra al-hindiyya al-bākistāniyya*) jedan od onih islamskih pokreta koji se bori za uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* i koji se odlučno suprotstavlja svim oblicima sekularizma,

- Da ga je na temeljima sunnijskog vjerovanja, osnovao Šejh Ebū al-A'lā el-Mevdūdī - Allah mu se smilovao,

- Da se pridržava učenja Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika i da ima za cilj Islam učiniti univerzalnim sistemom za cijelo čovječanstvo, a posebno za muslimane,

- Da smatra nužnim da muslimani preotmu vlast iz ruku nasilnika (*aṭ-ṭawāġīt*)* i da se moraju osloboditi uskogrudnih nacionalističkih pogleda na svijet, odbaciti hegemoniju zapadne civilizacije, pokopati sve ideje koje se suprotstavljaju islamskoj misli i stvoriti takvu klimu u kojoj će svježe islamske ideje iskorijeniti konzervativizam i vjersku učmalost,

- Da se el-Mevdudi cio svoj život borio u dokazivanju da vlast na Zemlji pripada samo Allahu i da su državne vlasti dužne samo provoditi ono sa čim je Allah zadovoljan,

- Da je smatrao nužnim uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona (*taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*), da se svi neislamski zakoni moraju ukinuti i da pakistanska vlada svoju vlast provodi u granicama islamskog vjerozakona,

- Da je el-Mevdudi zbog svojih izjava hapšen i da su vlasti, kasnije, prihvatile spomenute principe i

- Da pokret smatra nužnim rad na društvenom preporodu, širenju islamske svijesti i informiranju organiziranog islamskog pokreta među studentima na putu uzdizanja Allahova vjerozakona.

Bibliografija:

- *Abū al-A'lā al-Mawdūdī, fikruhū wa da'watuhū* - As'ad Gīlānī - tarǧama: dr. Samīr 'Abdulḥamīd Ibrāhīm - Šarika al-Fayṣal bi Lāhūr, aṭ-ṭab'a al-ūlā bi al-'arabiyya 1398/1978; *al-Imām Abū al-A'lā al-Mawdūdī, ḥayātuhū, da'watuhū wa ǧihāduhū* - Ḫalīl Aḥmad al-Ḥāmidī - al-Maktaba al-'ilmiyya - Lāhūr - Pakistān 1980.; *al-Mawsū'a al-ḥarakiyya* (Muġalladān) - Fatḥī Yakin - Dār al-Bašīr - 'Ammān - al-Urdun, 1403/1982.; *Dustūr al-ǧamā'a al-islāmiyya bi Pakistān* - Naqalahū ilā al-'arabiyya Ḫalīl Aḥmad al-Ḥāmidī - Dār al-'urūba - al-Manṣūra - Lāhūr - Pakistān 1982.; *al-Maḏāhib wa al-afkār al-mu'āṣira fī at-taṣawwur al-islāmī* - Muḥammad al-Ḥasan; *Kutub wa mu'allafāt Abū al-A'lā al-Mawdūdī wa hiya kaṯīra wa ma'rūfa; al-ǧamā'a al-islāmiyya fī suṭūr, Da'wa Šayḫ al-islām Muḥammad b. 'Abdulwahhāb fī šibh al-qārra al-Hindiyya* - Abū al-Mukarram b. 'Abdulǧalīl, ṭab' Maktaba Dār as-Salām bi ar-Riyāḍ wa Lāhūr; *Aṯar da'wa Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya fī al-ḥarakāt al-islāmiyya al- mu'āṣira* - Ṣalāḥuddīn Maqbūl, ṭab' Maǧma' al-buḥūṯ al-'ilmiyya al-islāmiyya - Nyū Dalhī, 1412/1992.;

21. Pokret islamske orijentacije u Tunisu – "Partija preporoda"

Definicija:

Pokret islamske orijentacije (*ḥaraka al-ittiğāh al-islāmī*)* u Tunisu je islamski pokret nastao na programu (*manhağ*)* ideje Muslimanske braće u islamskom svijetu. Pojavio se kao masovna reakcija naroda na sve jači talas sekularizma koji je omalovažavao Islam, njegove vrijednosti i propise, i kao direktna posljedica pogoršavanja ekonomskih prilika i širenja politike samovolje i ugnjetavanja. Pokrenuli su ga: Rašid el-Ganūši, 'Abdulfettāh Mūrū i Uhmejde en-Nejfer koji su oko sebe okupili nekoliko mladih ljudi i zajedno formirali prvo jezgro za širenje islamskih ideja. Džamije, škole i univerziteti bili su glavna okosnica iz koje su se prilijevali simpatizeri ovoga islamskog pokreta, koji je iz dana u dan jačao svoju borbu protiv simbola zavisnosti i evropeizacije. Pokret je nastavio sa svojim aktivnostima sve dok od strane današnje tuniske vlasti nije izdat dekret o njegovom raspuštanju i pokrenuta široka kampanja hapšenja njegovih vođa i članova, pretežno iz reda omladine. Međutim, pokret je - smatrajući da je neovisan u svojim odlukama - uprkos progonjenju, nastavio sa svojim aktivnostima kako u Tunisu tako i u inostranstvu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Pokret islamske orijentacije (*ḥaraka al-ittiğāh al-islāmī*) osnovan je u Tunisu 1969. godine, nakon niza događaja koji su namjerno izazvani u cilju potpunog brisanja islamskog identiteta Tunisa. Među najistaknutije ličnosti ovoga pokreta spadaju:

* Dr. Rašid el-Ganūši, osnivač pokreta islamske orijentacije. Rođen je u gradiću Hāma u pokrajini Gabes na jugoistoku Tunisa 1939. godine. Školovao se u Damasku.

- Postdiplomski studij iz filozofije i pedagogije završio je u Francuskoj. Krajem sedamdesetih godina, više puta je hapšen. U Saifi je 1981. godine osuđen na deset godina zatvora, a potom oslobođen daljeg izdržavanja kazne 1984. godine. Međutim, ponovo je uhapšen 9. marta 1987. godine, te je nakon oslobađanja napustio zemlju. Danas živi u inostranstvu.

* Šejh 'Abdulfettāh Mūrū, generalni sekretar pokreta islamske orijentacije. Rođen je 1948. godine u gradu Tunisu. Završio je pravni fakultet i dobio diplomu pravnika 1970. godine. Radio je kao sudija sve do 1977. godine, nakon čega se počeo baviti advokaturom.

- Sa Rašidom el-Ganūšijem se prvi put susreo 1969. godine kada su se jedan drugom zakleli da će raditi na propagiranju Islama. Obojica su oduševljeni idejama Sejjida Kutba - Allah mu se smilovao.

- Tokom progonjenja pokreta (*al-ḥaraka*)* u vrijeme Burgibina nasljednika, Ibn 'Alija, 1412/1992. godine, napustio je ovaj pokret i osnovao novi.

Događaji i razvoj pokreta:

* Odmah poslije svoje izjave 1945. godine - dakle pune dvije godine prije stjecanja nezavisnosti - da namjerava uspostaviti sekularističku vlast u zemlji, Burgiba i njegova partija sistematski su počeli čistiti zemlju od Islama i svega što je islamsko... Tako je već 1957. godine proglašen zakon o personalnom statusu (*al-aḥwāl aš-šaḥṣiyya*) čime je iz porodičnog života potpuno izbačen islamski vjerozakon (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)*. Zatim su 1958. godine ukinute javne zadužbine (vakufi), a godinu dana kasnije, 1959. zabranjena vjeronauka u školama. Tokom 1960. godine, Burgiba je pokrenuo rat protiv posta, a 1962. godine ukinuo islamski (hidžretski) kalendar. Godine 1965. otvoren je prvi striptiz klub, a 1968. zabranjena islamska nošnja za žene. Godine 1969., pokrenuta je široka kampanja zatvaranja džamija, a 1974., Burgiba je u svojim govorima počeo napadati islamske vrijednosti i vrijeđati najviše svetinje kao što su Kur'an časni, Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, sunnet, šerijatski propisi i islamski običaji.

- Ovi i slični događaji natjerali su pojedine čestite ljude poput: Rašida el-Ganūšija, 'Abdulfettāha Mūrūa koji su ljubomorno čuvali i njegovali islamske vrijednosti, da dignu svoj glas protiv ovako svirepih napada na Islam i da poduzmu korake na formiranju pokreta islamske orijentacije 1969. godine.

- Ovome pokretu nije izostala ni Allahova pomoć i blagoslov, pa su mu se počeli priključivati omladinci i omladinke, naročito studenti. U njihovim redovima, ubrzo su se počeli sve više primjećivati prepoznatljivi znaci Islama: puštanje brade kod muškaraca, sve masovnije opredjeljenje žena za islamsku nošnju i sl.

Ciljevi Pokreta islamske orijentacije u Tunisu su:

* Preporod islamske ličnosti u Tunisu i povratak njenoga izvornoga islamskog identiteta, koji bi trebao poslužiti kao kamen temeljac za izgradnju islamske kulture u Africi i glavni faktor zaustavljanja sve jačeg talasa zavisnosti, evropeizacije i lutanja.

* Obnova (*tağdīd*)* islamske misli u duhu osnovnih učenja Islama i potreba života u novonastalim okolnostima, prečišćavanje od naslaga zaostalosti tokom stoljetne dekadencije i oslobađanje od tragova zapadnih, nemuslimanskih utjecaja.

* Vraćanje širokim masama legitimnog prava na samoopredjeljenje i odlučivanje o svojoj sudbini, bez ikakva tutorstva iznutra ili hegemonije izvana.

* Rekonstrukcija ekonomskih uvjeta života na temelju humanosti i pravedne raspodjele državnih dobara, u svjetlu islamskog načela "Svakome prema njegovoj muci i svakome prema njegovoj potrebi.", tj. "svaki pojedinac, u granicama općeg interesa zajednice, ima pravo uživati u plodovima svoga truda i, u svakom slučaju, dobiti najnužnije potrebe za život", kako bi široke narodne mase mogle povratiti svoje legalno pravo na častan život, daleko od svake vrste iskorišćavanja i lutanja u zatvorenom krugu ekonomskih sila svijeta.

* Davanje doprinosa u političkom i kulturnom preporodu Islama na lokalnom, magrebskom, arapskom i svjetskom planu, kako bi se naši narodi i cijelo čovječanstvo zajedno, oslobodili osjećaja izgubljenosti, socijalne nepravde i svjetskog hegemonizma.

U ostvarenju ovih ciljeva pokret se služi sljedećim sredstvima:

* Vraćanjem živosti u džamiju, kao centar u kome se robuje Allahu i mobiliziraju široke narodne mase, po uzoru na džamiju iz Vjerovjesnikova vremena i na ulogu kakvu je kasnije u očuvanju islamskog identiteta odigrala velika džamija Zejtuna. Sve ovo bi pomoglo jačanju ugleda zemlje, kao svojevrsnog islamskog centra iz kojeg bi sijalo svjetlo islamske kulture i civilizacije.

* Pospješivanjem kulturnih, misaonih i kreativnih akcija, recimo: organiziranja raznih simpozija, podsticanja spisateljsko-izdavačke djelatnosti, kristaliziranja islamskih ideja i vrijednosti na književnom i kulturnom polju, stimuliranja znanstvenih istraživanja, pomaganja studenata i propagiranja islamske nošnje za djevojke.

- Koliko su ova pitanja značajna, najbolje potvrđuje činjenica da im je francuski list "Le mond" 1974. godine, posvetio cijelu stranicu i Burgibu upozorio na sve veću opasnost koja prijeti od islamskog buđenja i koja bi mogla zaustaviti progres i dalji razvoj tokova kulture i civilizacije u Tunisu.

- Iste te godine novine vladajuće partije u Tunisu pokrenule su neviđenju kampanju protiv islamista. U početku su ih prvo ismijavale, a potom prešle na otvorene prijetnje. Te prijetnje su se počele ispunjavati čim je Rašid el-Ganūši objelodanio formiranje prvog javnog političkog biroa pokreta islamske orijentacije i podnio molbu za njegovu legalnu registraciju. Čim je pokret formiran i stupio na političku pozornicu, protiv njega je pokrenut rat.

* Tako su 1981. godine za članove islamskog pokreta otvorena vrata tuniskih zatvora. U toj kampanji osuđeno je na zatvorske kazne preko 200 aktivista pokreta pod lažnim optužbama.

* Godine 1984. osuđeni aktivisti pokreta islamske orijentacije su pušteni iz zatvora, ali im je prethodno oduzeto pravo na službu, zabranjeno izdavanje novina i držanje predavanja po džamijama.

* Godine 1986. Burgiba je izjavio da će narednih deset godina svoga života posvetiti borbi protiv islamskih stremljenja.

* Godine 1407/1987. aktivisti pokreta islamske orijentacije su pohapšeni i ponovo strpani u zatvor.

- Iste te godine sa vlasti je otišao i Burgiba koji je poslije toga bio politički mrtav čovjek.

* Poslije Burgibe na kormilo vlasti došao je Ibn 'Alī i muslimani su se ponadali da im dolaze bolji dani. Međutim, i on je, u borbi protiv Pokreta islamske orijentacije, ubrzo krenuo Burgibinim stopama, tako da danas 1417. h. godine aktivisti ovog pokreta ili truhnu po tuniskim zatvorima ili se proganjaju.

Principi i ideje pokreta:

* U osnivačkom manifestu pokreta islamske orijentacije stoji da će pokret raditi na ostvarenju sljedećih ciljeva:

- Objektivnom i odgovornom informiranju o kretanjima u društvu, umjesto dotadašnjeg lažnog i licemjernog informiranja,

- Podupiranju arapskog jezika na polju obrazovanja i administracije, uz istovremeno poklanjanje pažnje i stranim jezicima,

- Odbacivanju nasilja, kao sredstva za iznuđivanje promjena, i koncentriranju na mirna sredstva u rješavanju sporova u svim pitanjima ideološkog, kulturnog i političkog djelovanja,

- Odbacivanju principa samovolje jednopartijske vlasti (*Unipartisme*) koja nipodaštava volju građana, razara snagu naroda i tjera zemlju u nasilje i nered uz istovremeno zalaganje za davanje prava širokim narodnim masama slobode izražavanja, okupljanja, udruživanja s ostalim patriotskim snagama te drugih legitimnih prava.

- Kristaliziranju islamskog poimanja socijalnih problema u savremenim formama i analiziranju ekonomskih prilika u Tunisu kako bi se mogli odrediti oblici i uzroci nepravde i iznaći odgovarajuća rješenja,

- Svrstavanju na stranu obespravljenih radnika, seljaka i drugih obespravljenih slojeva društva u njihovoj borbi protiv silnika i rasipnika,

- Podupiranju sindikalnih udruženja u njihovoj borbi za samostalnost i nacionalno oslobođenje na svim poljima društvenog, političkog i kulturnog djelovanja,

- Prihvaćanju sveobuhvatnog poimanja Islama i privrženosti političkom radu daleko od svake vrste laicizma i oportunizma,

- Oslobađanju muslimana od kompleksa manje vrijednosti u poređenju sa pripadnicima zapadne kulture i civilizacije,

- Kristaliziranju i oblikovanju sistema islamske vlasti u savremenom dobu i to na takav način koji bi omogućio stavljanje nacionalnih problema u jedan objektivni ideološko-historijski okvir, na magrebsko-arapsko-islamskoj razini.

- Uspostavljanju i jačanju bratskih veza i saradnje sa svim muslimanima kako u samom Tunisu tako i na nivou arapskog magreba i cijeloga islamskog svijeta i

- Potpori i pomaganju oslobodilačkih pokreta u cijelome svijetu.

Akaidski i idejni korijeni:

- Pokret (*Ḥaraka*)* islamske orijentacije u Tunisu nastao je na programu (*manhağ*)* i idejama pokreta Muslimanske braće u Egiptu i arapskom svijetu.

- Pokret je, također, nastao i razvijao se pod snažnim utjecajem, kroz historiju Islama, dobro poznate racionalističke škole mu'tezilija i apologetičara (*al-mu'tazila - ahl al-kalām*).

Raširenost i centri utjecaja:

* Ideje pokreta (*al-Ḥaraka*)* duže vrijeme su se širile Tunisom. Godine 1985. pokret je objavio formiranje svoga trećeg izvršnog biroa pod rukovodstvom profesora

Rašida el-Ganūšija. Generalni sekretar biroa bio je profesor 'Abdulfettāh Mūrū, a članovi: Hamādī el-Džibālī, el-Habīb el-Levr i el-Habīb es-Suvejsī. Pokret je zvanično priznat kada ih je premijer Muhammed el-Gazālī primio u audijenciju u vladinoj palači. Tim činom i sve ostale strane su bile prisiljene priznati stvarno političko prisustvo pokreta islamske orijentacije i sa njim sarađivati. Putem novina *ar-Ra'y* objavljivani su radovi pojedinih ideologa pokreta kao što su: dr 'Abdulmedžid en-Nedždžār i Muhsin el-Mejlī. Kada je na vlast došao Ibn 'Alī, odmah na početku, iz zatvora je oslobodio najutjecajnije članove pokreta, čije je rukovodstvo, u skladu sa zakonom o radu političkih partija, 8. februara 1989. godine bilo prisiljeno da podnese molbu za registraciju pokreta i dobijanje dozvole za nastavak njegovih aktivnosti pod novim imenom Partija preporoda (*Ḥizb an-Nahḍa*). Međutim, vlast je ubrzo promijenila svoje mišljenje, okrenula se protiv pokreta i počela široku kampanju hapšenja njegovih članova i simpatizera. Tokom te kampanje mnogi su mladi ljudi strpani u zatvor, dok su drugi najutjecajniji članovi pokreta, nakon zabrane njegovog rada, bili prisiljeni da pobjegnu izvan zemlje kako bi sačuvali živu glavu i svoju vjeru.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Pokret islamske orijentacije u Tunisu jedan od onih islamskih pokreta koji je u svome programu ugradio mnoge ideje pokreta Muslimanske braće u Egiptu,

- Da se pokret bori protiv sve jačeg vala sekularizma, za preporod islamske ličnosti, obnovu (*taǧdīd*)* islamske misli, zasnovane na čvrstim i nepromjenjivim temeljima Islama, rekonstrukciju ekonomskih prilika za život na humanim osnovama, politički i kulturni preporod Islama - kako u zemlji, tako i u inostranstvu - odbacivanje svih vrsta nasilja, kao sredstva za promjene, vraćanje savjetodavne uloge islamskoj vlasti i stajanje na stranu obespravljenih radnika i seljaka.

Bibliografija:

- *Ma'lūmāt 'an ḥaraka al-ittiǧāh al-islāmī bi Tūnis* - Našra mawsū'a bi al-luġa al-'arabiyya 'an al- ḥaraka; *Taṣrīḥāt ea muqābalāt kull min aš-Šayḫ Rāšid al-Ganūšī wa aš-Šayḫ 'Abdulfattāḥ Mūrū* - fī kull min: Maǧalla al-Muǧtama' al-Kuwaytiyya fī 15. 11. 1985/4. 10. 1981.; Maǧalla al-Iṣlāḥ al-'adad 113 wa 114 fī 1. 6. 1981.; Maǧalla al-Gurabā', ramaḍān 1407/ āyār 1987.; Maǧalla al-Balāġ, fī 12. 9. 1984. wa 23. 8. 1981.; *al-Bayān at-ta'sīsī li al- ḥaraka*; - fī 6. 6. 1981.; *Ḥaraka al-ittiǧāh al-islāmī fī Tūnis* - Rāšid al-Ganūšī - Našr Dār al-qalam - al-Kuwayt, 1409/1989.;

22. Nacionalna partija spasa

(Islamski refah)

Definicija:

Partija spasa (*Ḥizb as-Salāma*) je turska islamska partija (*ḥizb*)* koja radi na izgradnji i reorganizaciji života na temeljima učenja osnovnih principa Islama. U ostvarenju svojih ideja i njihovom provođenju u realni život na Zemlji, Partija je odabrala put političke borbe. Na tom svome putu, ona je sve svoje potencijale podredila borbi protiv sekularističkih strujanja koja su, poslije ukidanja Osmanskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-'uṯmāniyya*)* potpuno preplavila Tursku. Partija je nedavno promijenila svoje ime u Partiju islamskog blagostanja (*Ḥizb ar-Rafāh al-islāmī*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač Partije je Nedžmuddīn Erbakan. Rođen je 1926. godine u gradu Sinopu na Crnom moru. Potječe iz stare patrijarhalne porodice. Diplomirao je na Tehničkom fakultetu u Istanbulu 1948. godine, nakon čega je dalje školovanje nastavio u Njemačkoj gdje je 1953. godine na Univerzitetu u Ahenu stekao zvanje doktora znanosti iz oblasti mašinstva i termodinamike.

- Za sve vrijeme školovanja bio je najbolji student u svojoj generaciji.

- U njegovu dosjeu na tehničkom fakultetu u Njemačkoj stoji napomena da je: "Za vrijeme studija najviše vremena provodio u dvije stvari: molitvi (*aṣ-ṣalā*) i radu na projektima."

- U svojoj zemlji obavljao je više visokih univerzitetskih položaja. Napisao je i objavio brojne naučne radove iz oblasti mašinstva.

- Prvi politički zaokret napravio je 1968. godine kada je postao član Upravnog odbora Saveza trgovačkih i industrijskih komora u Turskoj.

- Na parlamentarnim izborima u Turskoj održanim 1969. godine Erbakan je, zahvaljujući podršci 10.000 mladih svršenika srednjih vjerskih škola, kao nezavisni kandidat za grad Konju, osvojio većinu glasova.

- Kasnije je Nedžmuddīn održao više konsultativnih sastanaka sa najpoznatijim islamskim ličnostima, nakon čega je sa jednom grupom prijatelja 26. januara 1971. godine, formirao nacionalnu partiju "Nizām" (*Ḥizb an-Niẓām al-waṭanī*) čiji je simbol bio ispružena ruka prema gore sa kažiprstom okrenutim naprijed.

- U mjesecu februaru 1971. godine prišivene su mu neke namještene optužbe zbog kojih je izveden pred sud, koji je izdao presudu o ukidanju njegove partije, svega 16 mjeseci nakon njenog osnivanja, konfiskaciji njene imovine, zabrani njenim liderima da se bave političkim radom u bilo kojoj političkoj stranci, zabrani osnivanja nove partije i zabrani kandidiranja, čak i kao nezavisnih kandidata.

- Početkom 1971. godine, u Turskoj je došlo do snažnog vala nereda i previranja, pa su tadašnje turske vlasti uvidjele da bi povratak islamista na scenu, možda, mogao uspostaviti ravnotežu.

- Budući da zbog zabrane bavljenja politikom, Erbakan nije mogao podnijeti zahtjev za registraciju nove partije, umjesto njega učinili su to:

1. 'Abdulkerim Dugur, direktor jedne azotne kompanije koji će kasnije postati ministar za tehnologiju i

2. Turhan Akjul, poznati ekonomista.

- Tako je na osnovu vladine dozvole od 11. oktobra 1972., osnovana Partija spasa (*Ḥizb as-Salāma*).

- Poslije izbora održanih 14. oktobra 1973. godine, Partija spasa (*Ḥizb as-Salāma*)* je sa Narodnom partijom (*Ḥizb aš-ša'b*) formirala koaliciju za raspodjelu ministarstava. U toj vladi Erbakan je dobio mjesto zamjenika premijera, a njegova partija sedam ministarstava i to: ministarstvo za unutrašnje poslove, pravosuđe, trgovinu, carine, poljoprivredu, snabdijevanje i industriju.

- Međutim, tadašnja vlada je pala nakon samo devet i pol mjeseci rada.

- Kasnije je Partija spasa ušla u koaliciju sa Partijom pokreta (*Ḥizb al-ḥaraka*) i Partijom pravde (*Ḥizb al-'adāla*) radi formiranja nove vlade 1. augusta 1977. godine.

- Dana 5. decembra 1978. godine, turski javni tužitelj je zatražio da Erbakan napusti svoju partiju, pod izgovorom da zloupotrebljava vjeru u političke svrhe, što se kosi sa principima Ataturkovog sekularizma.

- Dana 12. septembra 1980. godine, general Kenan Evren je izvršio vojni udar, nakon koga je vojska preuzela vlast u zemlji.

- Nedžmuddin Erbakan je zajedno sa još 33 partijska lidera i ugledne ličnosti bio uhapšen. Suđenje pred vojnim sudom zakazano im je 24. aprila 1981. godine.

- Početkom 1985. godine Erbakan je pušten iz zatvora i stavljen u kućni pritvor koji je trajao sve do pred kraj te godine. Početkom 1986. godine, otputovao je u Mekku radi obavljanja umre. Nakon toga, ponovo se počeo baviti politikom kroz partiju koja je sada nosila novo ime "Partija blagostanja" (*Ḥizb ar-Rafāh*).

- Početkom 1996. godine, njegova partija je pobijedila na izborima za zakonodavnu skupštinu, pa je profesor Nedžmuddin Erbakan po drugi put došao na položaj premijera.

* Hasan Aksaj, jedan od čelnika Partije spasa (*Ḥizb as-Salāma*). Bio je ministar za vjerska pitanja.

Ideje i ubjeđenja:

* Ne postoji nikakva razlika u idejama partija *an-Nizām al-waṭanī* i *Ḥizb as-Salāma*, jer se zapravo radi samo o formalnoj promjeni imena partije.

* Ciljevi Partije spasa (*Ḥizb as-Salāma*) mogu se ukratko definirati u pet principa:

- Mir i sigurnost unutar države,
- Sjedinjenje naroda (*al-umma*) sa državom (*ad-dawla*),
- Ponovo velika Turska,
- Moralni preporod i
- Materijalni preporod.

* Dana 26. aprila 1980. godine ispred zgrade turskog parlamenta, Nedžmuddin Erbakan je održao govor u kome je, između ostalog, pozvao na:

- Formiranje Ujedinjenih naroda islamskih zemalja,
- Formiranje zajedničkog islamskog tržišta,
- Uvođenje zajedničke islamske valute (islamskog dinara),
- Osnivanje zajedničkih vojnih snaga koje bi branile islamski svijet i
- Osnivanje kulturnih ustanova, koje bi na temeljima islamskih principa, gradile idejno i kulturno jedinstvo.

* *Pored navedenih partija se zalaže i za sljedeće ideje:*

- Nužnost povratka važnih ustanova koje bi vodile brigu o islamskoj ideologiji,
- Rad na povratku širokih narodnih masa urođenoj prirodi (*al-fitra*) po kojoj ih je Allah stvorio,
- Vlast je sredstvo za postizanje Allahova zadovoljstva i služenje narodu,
- Reforma školstva, kako bi moglo služiti kao sredstvo za reguliranje etičkih vrlina,
- Otvaranje fabrika u Anadoliji i mobilizacija omladine za rad u njima, umjesto njenog iseljavanja u Evropu u potrazi za poslom usljed čega gubi svoju vjeru i moral,
- Nužnost bojkotiranja zajedničkog evropskog tržišta,
- Reforma sistema informiranja, kako bi mogao služiti interesima naroda (*al-umma*) i razvijati njegovu kulturu,
- Nužnost podizanja teške i vojne industrije.

* Dok je učestvovala u vlasti, ova partija je djelovala pod devizom: "Po jedna fabrika za svaku pokrajinu!" Ova deviza je zaista i realizirana. Međutim, ne smiju se zanemariti ni druge ideje ove partije:

- Otvaranje velikog broja vjerskih škola za školovanje imama i hatiba,
- Uvođenje predmeta "islamske etike" (*al-aḫlāq*) kao obaveznog predmeta u škole,
- Dozvoljavanje Turcima da putuju na hadždž kopnenim putem,
- Amnestija političkih zatvorenika, uključujući i islamiste,
- Poziv na ukidanje svih vrsta kamate,
- Poziv na ponovno uvođenje arapskog pisma i izbacivanje latinice,
- Izgradnja novih džamija u gradovima i selima, i formiranje jake uprave islamskih vakufa,
- Podupiranje palestinskog pitanja, kao zajedničkog islamskog pitanja, što se pokazalo u:

1. Borbi protiv zauzimanja proizraelskog stava u turskoj vladi,
2. Zahtjevu da Turska prekine diplomatske odnose sa Izraelom, nakon što je ovaj pozvao na premještanje prijestolnice iz Tel Aviva u Jerusalim.
3. Pobjedi u glasanju za oduzimanje povjerenja turskom ministru vanjskih poslova Hajruddinu Erkemanu, a time i njegovoj smjeni sa ministarskog položaja, zbog pretjerane lojalnosti Zapadu i Izraelu,
4. Organiziranju Islamskog kongresa u Konji, kada je 6. septembra 1980. godine na ulice izvedeno 100.000 muslimana koji su skandirali islamske parole i tražili oslobađanje Jerusalima od židova i otvaranje vrata džihada (*fatḥ bāb al-ğihād*)* za oslobađanje Jerusalima,

5. Otvaranju kancelarije Palestinske oslobodilačke organizacije u Turskoj,

6. Odavanju priznanja za častan odnos sultana 'Abdulhamida prema palestinskom problemu,

- Razvijanju osjećaja ponosa zbog pripadnosti Islamu i muslimanima,

- Naglašavanju da su i desnica, i ljevica i centar (*al-yamīn wa al-yasār wa al-wasṭ*) samo različite strane jedne te iste sekularističke kovanice i da se, sve one zajedno, bore protiv islamske struje te produbljavanju svijesti da Partija pravde (*Ḥizb al-'adāla*)* nije ništa manje zla ni opasna od Partije naroda (*Ḥizb aš-ša'b*) u njihovim antiislamskim stavovima.

* Jednom prilikom, Erbakan je rekao: "Oni nas optužuju za konzervativizam i zaostalost, ali će se postidjeti kada ustanove da 50 poslanika Partije spasa u parlamentu predstavlja 95% od ukupnog broja visoko obrazovanih parlamentaraca."

* Partija se oštro suprotstavila masonima (*al-māsūniyya*) i tražila da se ponovo razmotri pitanje njihovih loža i poradi na razotkrivanju istine o njima i njihovom neprijateljstvu prema vjeri (*ad-dīn*)* i domovini.

* U vrijeme dok je ova partija učestvovala u vladi, turske oružane snage su intervenirale na Kipru i postigle veliku vojnu pobjedu.

* Partija se više puta založila za promjenu turskog kemalističkog ustava.

* U januaru 1975. godine, ova partija je uspjela isposlovati od parlamenta zakon kojim se dozvoljava povratak u zemlju potomaka osmanske porodice koji su protjerani iz zemlje na osnovu odluke od 3. marta 1923. godine, neposredno poslije Ataturkova dolaska na vlast u Turskoj.

* U Turskoj izlaze dvije novine Narodne novine (*Milli gazet*) i Novi put (*Yeni dur*) koje odražavaju stavove ove partije (*al-ḥizb*).*

* Ovoj partiji se, donekle, može zamjeriti to što posvećuje previše pažnje okupljanju i mnoštvu pristalica, na račun njihova odgoja i upućivanja Pravim putem.

Akaidski i idejni korijeni:

* Ideje i ubjeđenja Partije spasa su u suštini islamsko-sunnijske i crpe se direktno iz Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

* Iako svi simpatizeri nursijskog pokreta (*Ǧamā'a an-Nūr*) nisu pristali uz Partiju spasa (*Ḥizb as-Salāma*), ova partija je uspjela iskoristiti sve jači osjećaj za vjeru, koji je kod širokih narodnih masa u Turskoj razvijao, njegovao i očuvao ovaj pokret.

* Partija spasa (*Ḥizb as-Salāma*) je nastavak Partije "Nizām" (*Ḥizb an-Niẓām al-waṭanī*), a današnja Partija blagostanja (*Ḥizb ar-Rafāh*), nastavak ove dvije prethodne.

* Cijelo tursko tlo danas je poprište djelovanja ove islamske partije (*al-ḥizb al-islāmī*) koja radi na buđenju islamskog duha i očuvanju islamske baštine, nakon što je njihova buktinja, zbog sve jačeg talasa evropeizacije i sekularizma, gotovo bila ugašena.

* Zahvaljujući aktivnosti Partije spasa (*Ḥizb as-Salāma*), značajno se povećao broj islamskih škola, tako da danas u Turskoj postoji 2.800 škola za učenje Kur'ana napamet (*Taḥfīẓ al-Qur'ān*), 172 škole za školovanje imama i hatiba i četiri visoke islamske škole (*Ma'āhid 'ulyā*) na kojima studira 24.000 studenata. Ovome treba dodati da predmet "islamsku etiku" (*al-aḫlāq*)* koji po svojoj prirodi nije ništa drugo do islamska vjeronauka (*mādda ad-dīn*)* danas u turskim školama predaje preko 5.000 profesora.

Iz gore navedenog se vidi:

- Da Partija spasa (*Ḥizb as-Salāma*), odnosno, kasnija Partija blagostanja (*Ḥizb ar-Rafāh*) - iako u svome službenom nazivu ne nosi odrednicu "islamska" jer to ne dopušta turski sekularistički poredak nijednoj partiji niti vjerskoj zajednici - svoj program temelji na islamskoj ideologiji (*aydiyūlūǧiyya islāmiyya*)*, vjeri u Allaha, brizi za islamski moral, ponosu islamskom civilizacijom i povratku Turske njenom islamskom naslijeđu.

Bibliografija:

al-'Ilmāniyya wa āṯāruhā 'alā al-awḍā' al-islāmiyya fī Turkiyā - 'Abdulkarīm Mašhadānī - Manšūrāt al-Maktaba ad-duwaliyya bi ar-Riyāḍ, Maktana al-Ḥāfiqayn bi Dimašq, aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1403/1983.; *al-Ḥaraka al-islāmiyya al-ḥadīṯa fī Turkiyā* - Muṣṭafā Muḥammad, Almāniyā al-Garbiyya, aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1404/1984.; *al-Mawsū'a al-islāmiyya* (Ğuz'ān) - Fatḥī Yakin, Dār al-Bašīr, 'Ammān - aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1403/1984.; *Mağalla aš-Šihāb al-Bayrūtiyya* - al-'adad al-ḫāmis, as-sana at-tāsi'a, 1974.; *Mağalla aš-Šihāb al-Bayrūtiyya* - al-'adad as-sādis, as-sana at-tāsi'a, 1975.; *Mağalla al-Muğtama' al-Kuwaytiyya* - al-'adad 296, as-sana as-sābi'a, abrīl, 1976.; *Ṣaḥīfa al-Mīṯāq al-Mağribiyya* - al-'adad 291, rabī' aṯ-ṯānī, 1399/1979.; *Mağalla al-Qabas al-Kuwaytiyya* - 12. abrīl 1977., wa hiya tanqul 'an ṣaḥīfa Taymz al-inğlīziyya;

23. Kurdistanska islamska partija

Definicija:

Kurdistanska islamska partija (*al-Ḥizb al-islāmāi al-kūrdistānī*)* je islamska politička partija koja se bori za osnivanje islamske države u Kurdistanu, a protiv nepravde, razjedinjenosti kurdskog naroda i imperijalističkih planova uperenih protiv ovoga naroda.

Geografsko-historijski pregled:

* Kurdistan (Zemlja Kurda) prostire se u dijelovima današnje Turske, Irana, Iraka, Sirije i bivšeg Sovjetskog Saveza. Njegova površina iznosi oko 500.000 km², a broj stanovnika oko 40.000.000, pretežno sunnijskih muslimana. Kurdistanske manjine žive još i u Pakistanu, Afganistanu i Sudanu.

* Kurdistan je bogat prirodnim bogatstvima kao što su: nafta, metali, stoka i voda. Kroz Kurdistan protiču velike rijeke: Tigris, Eufrat, Aras i Habur.

* Kurdi govore kurdskim jezikom koji spada u grupu iranskih jezika koja opet spada u indo-evropsku porodicu jezika. U istu grupu spadaju još i jezici: perzijski, peštu i tadžikistanski. Kurdski jezik u Iranu i Iraku piše se arapskim pismom, u Turskoj i Siriji, latinicom, a u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza, ćirilicom.

* Kurdistan se računa kolijevkom čovječanstva, jer je na planini el-Džūdijju, poslije potopa, prispjela Nuhova lađa. U šestom stoljeću prije nove ere, Perzijanci-Ahmenijci pokorili su Kurdsko carstvo Mediju.

* Kurdistan se po prvi put susreo sa Islamom u 18. godini poslije Hidžre. Sa sobom ga je donio 'Ijād b. Ganem, r.a. Od tada su Kurdi postali nosioci i čuvari Islama. Kurdi su u historiji Islama dali cio niz poznatijih imena. Čuveni vojskovođa, Salahuddīn el-Ejjūbī koji je porazio krstaše bio je Kurd. Kurdi su bili i mnogi islamski učenjaci i reformatori, kao što su: Ibn Tejmijja, Ibn Hadžr, Ibn es-Salāh i drugi.

* Poslije Prvog svjetskog rata Kurdistan je podijeljen, tako što su njegovi dijelovi pripojeni Iraku, Siriji, Turskoj, Iranu i Rusiji.

* Spomenute zemlje od tada među Kurdima provode politiku poturčavanja, iranizacije i evropeizacije i - potpirujući među njima plemenske sukobe i šireći marksističke i sekularističke ideje - pokušavaju zatrti njihov islamski identitet i nadaleko čuvenu hrabrost. Međutim, Kurdi se nisu nikada dali do kraja pokoriti, pa su neprestano dizali pobune čija baklja ni do dan-danas nije prestala gorjeti. Među najpoznatije kurdske pobune spadaju:

***U Turskoj*:**

1. Pobuna Šejha Se'īda Bejrana 1925. godine,
2. Pobuna generala Ihsana Nuri-paše 1927.-1930. godine i
3. Vebersemova pobuna 1937. godine.

***U Iranu*:**

- Pobuna Kādī Muhammeda i kurdske republike Mehabad 1945. godine.

***U Iraku*:**

1. Pobuna Šejha Mahmuda el-Hafida 1920.-1930. godine,
2. Pobuna Šejha Ahmeda el-Barezanija 1931. godine i
3. Pobuna Mula Mustafe el-Barezanija 1935. i 1943. godine.

El-Barezanijeva pobuna je trajala sve do 1975. godine, kada je između Iraka i Irana potpisan poznati Alžirski sporazum.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Za vrijeme obavljanja hadždža, 11. zu-l-hidždžeta 1400/1980. godine, u Mekki-Mukerremi održan je jedan sastanak između nekoliko kurdskih islamista, na kome su raspravljali o problemu kurdskih muslimana, njihovoj razjedinjenosti, stradanju i ugnjetavanju od strane zemalja koje su prisvojile njihovu zemlju, te o pokušaju njihovog istrebljenja na sve moguće načine.

Poslije cijepanja Kurdistana i njegovog pripajanja spomenutim zemljama, došlo je do formiranja više nacionalnih kurdskih pokreta. Nažalost, većina ovih pokreta imala je sekularističko-socijalistički karakter, pa su kao takvi bili neprijateljski raspoloženi prema Islamu. To je u drugoj polovici dvadesetog stoljeća dovelo do diskreditiranja ugleda Kurda, a kako i ne bi kada su takve kurdske partije (*al-aḥzāb*)* kroz svoje programe promicale ateizam (*ilḥād*)*, antivjersko raspoloženje (*muḥālafāt li ad-dīn*)*, pa čak i ismijavanje vjere. Žalosno je to što su i mnogi pobožni ljudi bili prisiljeni da se uključuju u rad takvih partija, jer jednostavno nije bilo alternativnih kurdskih partija sa proislamskim opredjeljenjem.

Okupljeni islamisti na spomenutom sastanku u Mekki uvidjeli su da se u Kurdistanu pod hitno mora osnovati jedna islamska partija (*ḥizb islāmī*)* koja bi saosjećala sa patnjama muslimanskog kurdskog naroda, na sebe preuzela dio njegovih briga, radila na rješavanju njegovih problema i ulagala svoje snage na izgradnji muslimanske države koja bi nosila simbole Islama i primjenjivala ga na svim poljima života... Zato su okupljeni islamisti na ovome sastanku odlučili osnovati partiju pod nazivom Kurdistanska islamska partija (*al-Ḥizb al-islāmī al-kurdistānī*).

Poslije ovoga sastanka u inostranstvu su održana četiri generalna kongresa ove partije. Na posljednjem kongresu partije usvojeni su njeni temeljni principi i program aktivnosti, kao i unutrašnja organizacija, koja je odobrila otvaranje ogranaka partije u Evropi i Sjevernoj Americi.

Partija je, kao svoje zvanično glasilo, pokrenula izdavanje časopisa pod nazivom *Ǧūdī,* koji se štampa na arapskom, turskom i kurdskom jeziku. *Ǧūdī* je planina u Kurdistanu na kojoj je poslije potopa pristala Nuhova, a.s., lađa. Spomenuta planina smatra se drugom kolijevkom cijeloga čovječanstva, jer su se sa njenih obronaka, poslije potopa, ljudi razišli i naselili širom Zemlje.

- Među najistaknutije ličnosti ovoga pokreta - prema objavljenoj literaturi o kurdskom problemu na arapskom i drugim stranim jezicima - spadaju:

- dr. Muzafer iz Iraka,
- dr. Sālih Kābūrī iz Sirije,
- Esrevan iz Sjedinjenih Američkih Država,
- mr. el-Kurdī iz Sudana i
- mr. Kezib Šūtī iz Turske.

Ideje i ubjeđenja:

* Muslimanski kurdski narod je dio jednog islamskog ummeta. Muslimanski Kurdistan je dio velike islamske države (*ǧuz'un min dār al-islām al-kubrā*). On je i historijski i geografski domovina kurdskog naroda. Kurdistan je tlo na kome Kurdi sačinjavaju većinski dio stanovništva.

* Narod sa zakonadavnom, izvršnom i sudskom vlasti u svojoj ruci. Izvori zakona su Allahova Knjiga i Sunnet Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Narod u vlasti zastupa Savjetodavna skupština (*Maǧlis aš-šūrā*) izabrana od strane naroda.

* U očuvanje čestitosti i dobrobiti društva, vlast je svima dužna osigurati slobodu i nepovredljivost: vjere (*ad-dīn*)*, mišljenja (*al-aql*)*, časti (*al-'irḍ*), života (*an-nafs*) i imetaka (*al-māl*).

* Svakom pojedincu vlast je dužna osigurati sve materijalne potrebe za život i na temelju vjerodostojnog islamskog ponašanja izgraditi pravedne odnose jedinki u društvu.

* Uspješno propagiranje i širenje Islama moguće je samo uz uvjerenje razuma i pridobijanje srca. U vjeri nema prisile. Džihad (*al-ğihād*)* je borba na Božijem putu radi odbijanja oholih silnika (*li daf' az-zālimīn al-mutakabbirīn*) i odbrane obespravljenih i potlačenih, bez obzira na to da li se radi o muslimanima ili nemuslimanima.

* Svako ima pravo na obrazovanje i stjecanje znanja, a poznavanje temeljnih učenja vjere je stroga obaveza (*farḍ 'ayn*) svakog muslimana.

* Sloboda (*al-ḥurriyya*)* je univerzalno pravo svih ljudi. Svakome je zagarantirana sloboda mišljenja, izražavanja, vjerovanja, pisanja, objavljivanja, formiranja sindikalnih udruženja i udruženja za žene, ukoliko se to ne kosi sa Islamom.

* Žena je u pravima, obavezama, izgradnji i upravljanju društvom ravnopravna sa muškarcem. Razlike između muškarca i žene usljed njihove urođene prirode i društvene uloge u vjersko-pravnom smislu se moraju uvažavati.

* Valjana i čestita porodica je kamen-temeljac u izgradnji muslimanskog društva. Zato je neophodno pružati potporu porodici, jačati veze između njenih jedinki, stimulirati rađanje, ženidbu i udaju i za to osigurati potrebne pretpostavke.

* Ekonomski problemi moraju se rješavati u duhu učenja Islama.

Akaidski i idejni korijeni:

* U svojim idejama i shvaćanjima, Kurdistanska islamska partija općenito preferira sunnijski Islam.

* U propagiranju svojih ideja i aktivnosti Kurdistanska islamska partija se najviše ugleda na pokret Muslimanske braće.

* U vjersko-pravnim pitanjima partija se oslanja na fikh imama Šafije - Allah mu se smilovao, jer je među većinom Kurda najraširenija šafijska pravna škola.

* Iako se to iz njenog imena može naslutiti, Kurdistanska islamska partija nije čisto nacionalna partija. Međutim, to je ne sprečava da se bori za stvaranje kurdske islamske države u Kurdistanu koja bi prakticirala Islam na svim poljima političkog, ekonomskog i društvenog života.

Raširenost:

Kurdistanska islamska partija djeluje u svim dijelovima Kurdistana u Turskoj, Iraku, Siriji i Iranu.

Iz navedenog se vidi:

- Da Kurdistanska islamska partija u svome programu u potpunosti ispoljava učenje sunnijskog vjerovanja, što se vidi iz osnovnih načela partije, njene unutrašnje organizacije i iz izjava njenih lidera na svim dosada održanim kongresima,

- Da se Kurdistanska islamska partija zalaže za osnivanje islamske države u Kurdistanu i povezivanje svih muslimana koji žive na njegovom tlu,

- Da pokušava otkloniti nepravdu koju trpi kurdistanski narod i osujetiti imperijalističke planove protiv njega i

- Da je partija sastavni dio svjetskog islamskog pokreta koji ima za cilj uvođenje Allahova vjerozakona na svim poljima života.

Bibliografija:

- *Kurdistān watanun wa ša'bun bi dūn dawla* - Ğawād al-Mulā - London, 1985.; *Mağalla Ğūdī* - aṣ-ṣādira fū Urubbā bi al-luġatayni al-'arabiyya wa at-turkiyya mundu 'āmm 1400 al-Hiğrī wa an-nāṭiqa bi ism al-Ḫizb al-islāmī al-kurdistānī; *Mağallāt wa aṣ-ṣūḫuf at-turkiyya*; *Našarāt ğam'iyya ḫuqūq al-insān al-kurdiyya* - fī London; *Maḫāḏir ğalasāt al-mu'tamar al-islāmī al-awwal* - allaḏī 'uqida fī Kolnya bi Almāniya fī 21. 1. 1990. al-Hiğrī; *Maḫāḏir ğalasāt al-mu'tamar al-islāmī al-awwal* - allaḏī 'uqida fī London 'āmm 1989. al-mīlādī wa mu'tamar Pašawār 'āmm 1411. al-Hiğrī; *Našra Ta'rīf 'āmm bi al-qaḏiyya al-kurdiyya* - wa hiya al-kalima allatī alqāhā ad-duktūr Muḫammad Ṣāliḫ, aḫad mu'assisī al-Ḫizb al-islāmī al-kurdistānī fī al-mu'tamar as-sanawī aṭ-ṭāliṭ 'ašara li Rābiṭa aš-šabāb al-muslim al-'arabī fī 22. 12. 1990. al-mīlādī fī al-Wilāyāt al-muttaḫida al-Amarīkiyya.

Al-marāği' al-ağnabiyya:

- *Lothar A. Heinrich Die Kurdiche Nationalbewegung in der Turkei, 1989. Hambery.*

24. Islamski nacionalni front u Sudanu

Definicija:

Islamski nacionalni front (*al-Ğabha al-islāmiyya al-qawmiyyya*) je islamski obnoviteljski (*tağdīdiyya*)* pokret koji je nastao iz pokreta (*haraka*)* Muslimanske braće, oko sebe okupio neke od islamskih snaga u Sudanu i sa njima formirao ujedinjeni front protiv drugih partija (*al-ahzāb*)*, a potom se, malo po malo, relativno daleko udaljio od programa Muslimanske braće.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ovog pokreta je dr. Hasan 'Abdullah et-Turābī. Rođen je u selu Ved et-Turabī u oblasti Džezira u Sudanu 1932. godine. Pred svojim ocem izučavao je discipline arapskog jezika, islamsko pravo (*al-fiqh*), izvore islamskih propisa (*uṣūl al-ahkām*), učenja pravnih škola (*fiqh al-maḏāhib*), kur'anske znanosti (*'ulūm al-Qur'ān*) i tefsir. Pred njim je naučio i cio Kur'an napamet na nekoliko kiraeta.

- Radio je kao predavač, a potom kao dekan na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kartumu. Potom je bio poslanik u državnom parlamentu, pa ministar pravde i na kraju predsjednik sudanskog parlamenta.

- Pored arapskog govori i piše na engleskom i francuskom jeziku i služi se njemačkim.

- Islamski pokret u Sudanu vodi još od šezdesetih godina, kada je bio supervizor pokreta Muslimanske braće.

- Biran je za generalnog sekretara Fronta islamskog saveza (*Ğabha al-mīṯāq al-islāmī*) 1964.-1969. godine i Islamskog narodnog fronta (*al-Ğabha al-islāmiyya al-qawmiyya*) 1985.-1989. godine.

- Izricane su mu preventivne mjere zabrane bavljenja političkim radom u trajanju od preko sedam godina.

- Objavljeno mu je više pisanih djela o problemima vjere, ibadeta, žene, društva, reforme, ustava, vlasti i raznim drugim islamskim i političkim problemima.

Dr. Hasan et-Turābi zastupa neka slobodna mišljenja i rješenja (*al-ārā' wa al-iğtihādāt*) s kojima se ne slažu islamski učenjaci. Ona su bila povod za upućivanje brojnih kritika, kako na njegov račun, tako i na račun ideja fronta.

Razvoj pokreta:

Pristalice fronta smatraju da je njihov pokret imao nekoliko faza svoga razvoja dok nije poprimio današnju formu. Ove faze ili periodi ukratko se mogu podijeliti na:

* ***Period formiranja*** (*'Ahd at-takwīn*), koji je trajao od 1949. do 1955. godine. Pokret je zvanično osnovan na zajedničkom kongresu održanom 1954. godine. Sve do tada, pokret se u svim svojim djelatnostima (kulturnim, organizacionim, individualnoj i zajedničkoj izgradnji) oslanjao, isključivo, na pokret Muslimanske braće u Egiptu.

* ***Period prvog javnog pojavljivanja*** (*'Ahd aẓ-ẓuhūr al-awwal*), koji je trajao od 1956. do 1959. godine, tj. period neposredno nakon stjecanja nezavisnosti Sudana. U tom periodu pokret se po prvi put sa svojim idejama počeo oglašavati u novinama, na hutbama i kroz rad svojih emisara. Prvi i najvažniji problem koji je u ovom periodu zaokupljao pokret bilo je pitanje izrade islamskog ustava.

* ***Period prvog prikrivanja*** (*'Ahd al-kumūn al-awwal*), koji je trajao od 1959. do 1964. godine, tj. period vladavine generala 'Abūda i njegove vojne hunte. U ovom periodu iškolovali su se brojni islamski kadrovi i živnuo radnički i sindikalni pokret.

* ***Period prve pobune*** (*'Ahd al-hurūğ al-awwal*), koji je trajao od 1964. do 1969. godine. U tom periodu dignuta je Oktobarska revolucija u kojoj je po prvi put organizirani narod stao uz pokret. Tada je, na osnovu programa koga je izradio pokret, formiran Front islamskog saveza (*al-Ğabha al-m itaq al-islāmī*) koji je oko sebe, u ujedinjenom političkom pokretu (*haraka*)*,

okupio brojne proislamske grupe i pojedince i tako pokrenuo široku političku kampanju za usvajanje islamskog ustava.

Krajem ovog perioda u ovom islamskom pokretu došlo je do polarizacije između unutrašnje matične organizacije i njenih pojedinih frontova izvana. Kasnije su ove nesuglasice izmirene pa je ponovo postignuto puno jedinstvo pokreta.

* ***Period borbe i sazrijevanja*** (*'Ahd al-muǧhada wa an-numuww*), koji je trajao od 1969. do 1977. godine. To je prvi period vladavine Dža'fera Nimeirija i majskog režima, u kome su, uz pomoć komunista i arapskih nacionalističkih snaga, na porođajne muke stavljeni: demokratija, patriotske snage i islamski pokret. U njemu su aktivisti pokreta bili izloženi žestokim progonima, mučenjima, hapšenjima, čistkama i likvidacijama. U uvjetima vezanih ruku, pokret se posvetio ideološkom radu, propagiranju vjere, organiziranju i problemu žene.

* ***Period pomirenja i razvoja*** (*'Ahd al-muṣālaḫa wa at-taṭawwur*), koji je trajao od 1977. do 1984. godine. To je drugi period vladavine majskog režima u kome je započeo proces nacionalnog pomirenja, čistke ljevičarskih snaga Dža'fera Nimeirija i zaokreta prema Islamu. U ovom periodu došlo je do sazrijevanja svijesti o problemu Južnog Sudana i do (zahvaljujući ljudima iz pokreta) formiranja Organizacije islamske da've (*Munaẓamma ad-da'wa al-islāmiyya*) koja se, kroz misionarski rad i razne socijalne programe, počela sve više posvećivati širenju Islama u muslimanskim sredinama u Sudanu.

U ovom periodu također je došlo do sve aktivnijeg rada žene i njenog ravnopravnog uključivanja u rad islamskog pokreta.

Na kraju perioda došlo je do uvođenja i primjene islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u Sudanu. Tu odluku objavio je Nimeiri, a iza nje je sa svojim snagama stao i et-Turābī.

* ***Period sazrijevanja*** (*'Ahd an-naḍǧ*) od 1984. do 1987. godine. U ovom periodu došlo je do punog sazrijevanja pokreta i njegove svijesti o sebi i prilikama oko sebe. U njemu je, u okruženju širokih narodnih masa okupljenih poslije uvođenja islamskog vjerozakona, došlo do formiranja Narodnog islamskog fronta (*al-Ǧabha al-islāmiyya al-qawmiyya*)*.

Ideje i ubjeđenja:

* Islamski nacionalni front je jedan od onih islamskih pokreta koji je sve svoje osnovne ideje preuzeo od pokreta Muslimanske braće. On svoje sljedbenike odgaja na djelima profesora Hasana el-Benne, Sejjida Kutba, Muhammeda el-Gazalije, Ebū 'Ali el-Mevdudija, Malika b. Nebija itd.

* Iz najprepoznatljivijih opredjeljenja ovoga fronta se vidi:

- Da su njegove ideje u tijesnoj sprezi sa islamskim identitetom i daleko od toga da bi, mimo Islama, bilo čemu drugom mogle biti naklonjene,

- Da front, kroz afirmaciju vjere i jačanje njenih zamrlih ili oslabljenih strana, gaji ideju o oživljavanju nekadašnje slave Islama.

* U svome shvaćanju slobode i vlasti pokret zauzima zlatnu sredinu i pozdravlja višepartijski demokratski poredak, uprkos njegovim brojnim nedostacima.

* Zahvaljujući ovome frontu, izrađena je strategija mobilizacije društva i natjecanja tradicionalnih partija koje uživaju simpatije širokih narodnih masa. U tom cilju, došlo je i do izmjene pravilnika o članstvu i prevazilaženja starog načina pojedinačnog izbora, tako da su u front sada ljudi mogli ulaziti i kao grupe i kao pojedinci. To znači da su sada, bez ikakve smetnje i bojazni, frontu mogla pristupati cijela plemena, zajednice i frakcije na isti način kao i pojedinci, čak i u slučaju da su i dalje bili privrženi nekom od sufijskih redova, plemenu ili ideologiji neke političke partije. Jedino što je od njih traženo bilo je da iznad svega budu lojalni islamskom frontu. Na taj način front (*al-ǧabha*)* pokušava apsorbirati tradicionalno društvo u Sudanu i ujediniti ga oko sebe.

- Narodni islamski front mnogo šta je naučio iz ideja i iskustva evropskog modela organiziranja, za koji je et-Turâbi rekao da je "u administrativnom smislu izvrsno organiziran, ali ne može biti zamjena za model islamske misli."

* U pokretu vlada duh slobodnog mišljenja (*rūḥ al-iğtihād*)* i iz njega se sve glasnije čuju pozivi za obnovu vjere (*tağdīd ad-dīn*)*, što ga je navelo na prihvaćanje nekoliko proizvoljnih rješenja koja su od strane islamskih učenjaka naišla na žestoku kritiku.

* Pokret, u cilju obrazovanja Ujedinjenog islamskog fronta, izbjegava raspravu i upuštanje u polemiku sa drugim islamskim orijentacijama kao što su: sufizam, selefizam (*as-salafiyya*)* i ulema.

* Žena u frontu ima aktivnu ulogu. Ona obavlja brojne aktivnosti na polju propagiranja ideja fronta, odgoju, obrazovanju i borbi. Broj žena u pokretu jednak je broju muškaraca.

* Front ima detaljno razrađen kulturni program za osposobljavanje budućih misionara Islama. Program uključuje devet sljedećih disciplina:

- kur'anske znanosti - Vjerovjesnikovu tradiciju - Vjerovjesnikovu biografiju,
- akaid - fikh - usuli fikh,
- islamsku historiju - sudanske studije - arapski jezik.

Program je podijeljen na tri stepena.

Raširenost i centri utjecaja:

Pokret (*al-ḥaraka*)* je široko rasprostranjen u Sudanu. Naročito bliske veze održava sa Pokretom islamskog opredjeljenja u Tunisu. Pokret je pomogao vojni udar kojim je na vlast doveden general el-Bešir. Danas je desna ruka režima koji je na vlasti.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Islamski nacionalni front u Sudanu ujedinjeni front koji je nastao iz pokreta Muslimanske braće i da je u organizacijskom smislu danas neovisan od njega,
- Da kao ujedinjeni front, na temelju sopstvenih rješenja, radi na dobrobiti Islama i da zajednički nastupa protiv drugih partija,
- Da je žalosno što je u Zaljevskoj krizi front stao na stranu agresorskog basijskog Iraka, uprkos njegovim dobro poznatim antiislamskim stavovima i ideološkom kursu koji je, zbog oprečnosti arapskog nacionalizma sa Islamom na globalnom planu, oprečan i kursu ovoga fronta,
- Da je, kako se čini, front u posljednje vrijeme promijenio kurs mišljenje i da je, kako bi došao na vlast, pribjegao izvođenju vojnog udara, što je u suprotnosti sa mišljenjem nekih islamskih učenjaka.

Bibliografija:

- *al-Ḥaraka al-islāmiyya fī as-Sūdān* - dr. Ḥasan at-Turābī; *Tağdīd al-fikr al-islāmī* - dr. Ḥasan at-Turābī; *al-Barnāmağ aṭ-ṭiqāfī li al-Ğabha al-islāmiyya al-qawmiyya* - Iṣdār: al-Ğabha al-islāmiyya al-qawmiyya; *al-Uṣūl al-fikriyya wa al-'ilmiyya li waḥda al-'amal al-islāmī* - Iṣdār: al-Ğabha al-islāmiyya al-qawmiyya bi as-Sūdān, 1976.; *Šarḥ niẓām al-aḥkām al-qaḍā'iyya al-islāmī as-Sūdānī* - dr. Muḥammad Šatā Abū Sa'īd 1985. al-mīlādī - Maṭba'a Ğāmi'a al-Qāhira; *Ḥiwār hādī' ma'at-Turābī* - al-Amīn al-Ḥāğğ.

25. Pokret islamskog otpora u Palestini "Hamas"

Definicija:

Hamas je borbeni palestinski islamski pokret (*ḥaraka*)* koji je prvo nastao u gradu Gazi u Palestini, a potom se proširio širom okupiranih teritorija. Pokret je, kao što stoji u njegovoj osnivačkoj povelji izdatoj 1. muharrema 1409., tj. 18. augusta 1988. godine, jedno od krila pokreta Muslimanske braće u Palestini.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* U svome prvom proglasu izdatom 14. decembra 1987. godine Hamas se deklarirao kao "udarna snaga" (*aḍ-ḍirā' aḍ-ḍārib*) pokreta Muslimanske braće u okupiranoj Palestini i zaprijetio jevrejskom

neprijatelju da će mu, kada god protiv njega upotrijebi silu, uzvratiti još jačom silom potvrđujući tako da je Islam jedino praktično rješenje palestinskog problema i odbacujući gubljenje truda i vremena u iščekivanju jalovih političkih rješenja i prazne priče po međunarodnim kongresima.

* U najveće zasluge pokreta Hamas ubraja se pokretanje neustrašive pobune (*al-intifāda*) popularno nazvane "kamenom revolucijom" (*tawra al-hiğāra*) 8. decembra 1987. godine Pokret je dosada dao i dalje daje na stotine zatvorenika, šehida i tvrdi da neće zaustaviti svoju revoluciju sve do potpunog oslobađanja Palestine od jevrejske pogani.

* Među najistaknutije ličnosti pokreta, čija su imena dosada prodrla u javnost, spadaju:

- Šejh Ahmed Jāsīn, star preko pedeset godina i nepokretan čovjek. Osnivač je pokreta Hamas i njegov prvi lider. Jevreji su ga uhapsili u Gazi 1984. godine, nakon što su u njegovoj kući pronašli oružje pripremljeno za oružani sukob sa cionistima. Osuđen je na dugogodišnju kaznu zatvorom.[1]

- Profesor Halil el-Kavkā, jedan od lidera pokreta Hamas. Nakon pobune (*al-intifāda*), jevrejske okupacione vlasti su ga protjerale iz okupirane Palestine.

Ideje i ubjeđenja:

Ideje i ubjeđenja pokreta (*haraka*)* Hamas predstavljene su u njegovoj prvoj povelji objavljenoj 1. muharrema 1409., tj. 18. augusta 1988. godine. U najkraćim crtama one se mogu svesti na sljedeće tačke:

- Hamas je pokret islamskog otpora. Islam je njegov program (*manhağ*)*. Iz njega crpi svoje ideje, shvaćanja i poimanja kosmosa, života i čovjeka. Na njega se poziva u svim svojim shvaćanjima, iz njega se nadahnjuje i njime se u svojim koracima rukovodi. (Prvi član)

- Pokret islamskog otpora je humanistički pokret (*haraka insāniyya*)* koji se odgovorno drži tolerancije Islama i duboko vjeruje da je u okrilju Islama, uz punu zaštitu života, imetka i slobode, moguć miran suživot pripadnika svih vjera.

- Pokret duboko vjeruje da je tlo Palestine islamska zadužbina (*waqf islāmī*) muslimanskih pokoljenja sve do Sudnjeg dana, s kojom se niko nema pravo poigravati niti od bilo koga njenog dijela odustajati. To pravo nema nijedna arapska zemlja, niti sve arapske zemlje zajedno, nijedan kralj ili predsjednik, niti svi kraljevi i predsjednici zajedno, kao što to nema pravo nijedna organizacija, niti sve organizacije zajedno, ma kako se zvale, palestinske ili arapske.

- Borba protiv Jevreja u Palestini stroga je islamska dužnost (*fard 'ayn*) svakog muslimana i muslimanke. U tu borbu dužna se uključiti i žena, čak i bez dozvole svoga muža... Jedini način rješenja palestinskog problema je borba (*al-ğihād*)*.

- Suprotstavljanje inicijativama takozvanog miroljubivog rješenja palestinskog problema, jer je to čisto gubljenje vremena i beskrajno izigravanje.

- Muslimanska žena u borbi koju vodi pokret ima svoju ulogu koja nije ništa manje važna od uloge muškarca. Ona je tvornica ljudi i odgajateljica pokoljenja u duhu učenja i etičkih vrijednosti vjere Islama.

- Uvažavanje drugačijih mišljenja drugih islamskih pokreta, sve dok su ona u okviru Islama.

* Ova povelja se sastoji od 36 tačaka. Jedna od najvažnijih tačaka je ona u kojoj se Palestinski oslobodilački pokret (*Munazzama at-tahrīr al-falastīniyya*) smatra najbližim pokretom Pokretu islamskog otpora, s tim što se sa njim ne slaže u njegovim sekularističkim idejama.

Akaidski i idejni korijeni:

U drugoj tački svoje povelje, Hamas se deklarira kao jedno od krila pokreta Muslimanske braće u Palestini. Njegovi akaidski i idejni korijeni ne izlaze iz okvira

[1] Ubijen zajedno sa svoja dva sina u atentatu koji su na njega izvršili Izraelci u raketnom napadu 2004. godine, kada se vraćao sa sabah-namaza.

islamskog poimanja svemira, čovjeka i života. Kao uzor mu služi praksa časnih predaka iz generacije prvih muslimana (*as-salaf aṣ-ṣāliḫ*).

Iz navedenog se vidi:

- Da je Hamas džihadski islamski pokret (*ḫaraka*)* u Palestini, da se prvo pojavio u Gazi u Palestini, a potom proširio širom okupiranih teritorija i da je njegov prvi lider Šejh Ahmed Jāsin,

- Da Pokret svoj program zasniva na Islamu,

- Da je Hamas pokret koji se pridržava tolerancije Islama i da duboko vjeruje da je u okrilju Islama moguć suživot pripadnika svih vjera,

- Da je tlo Palestine islamska zadužbina (*waqf islāmī*) muslimanskih pokoljenja sve do Sudnjeg dana i da se niko nema pravo s njom poigravati niti od bilo koga njenog dijela odustajati, nijedna arapska zemlja niti sve one zajedno i

- Da je borba (*ğihād*)* protiv Jevreja u Palestini stroga obaveza (*farḍ 'ayn*) svakog muslimana i muslimanke.

Bibliografija:

- *Ḫaraka al-muqāwama al-islāmiyya (Ḫammās) fī Falasṭīn* - li Aḫmad 'Izzuddīn - Dār at-tawzī' wa an-našr al-islāmiyya - al-Qāhira; *Mīṭāq Ḫaraka al-muqāwama al-islāmiyya (Ḫammās)*; *Bayānāt al-ḫaraka* allatī taṣduru tibā'an; *Mağalla ad-da'wa sa-su'ūdiyya* min 13. 10. 1409. al-Hiğrī; *Mağalla al-muğtama' al-kuwāytiyya* - allatī našarat 'idda maqābalāt ma'a qāda Ḫammās al-mub'adīn 'an Falasṭīn al-muḫtalla; *Ḫammās Ḫaraka al-muqāwama al-islāmiyya fī Falasṭīn* - li ad-duktūr 'Abdullāh 'Azām - Dār al-hudā;

26. Islamski front spasa u Alžiru

Definicija:

Islamski front spasa (*al-Ğabha al-islāmiyya li al-inqāḏ*) je po svojoj suštini islamski selefijski pokret (*ḫaraka*)* koji se zalaže za povratak Islamu, kao jedinom mogućem načinu za spas Alžira, s jedne strane od razarajuće socijalne i ekonomske krize, a s druge strane od ideološkog i kulturnog kolonijalizma (*isti'mār*)*. Po mnogima, jedino je ovaj pokret kadar očuvati identitet muslimanskog naroda u Alžiru, nakon 132 godine okupacije koja je ostavila duboke tragove zapadne kulture i cijelu zemlju umotala u plašt evropeizma i francuizma, što je neke islamske učenjake natjeralo na to da pokrenu akciju buđenja svijesti alžirskog naroda i usmjeravanja prema socijalnoj, političkoj i vjerskoj reformi.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Prije proglašenja osnivanja Islamskog fronta spasa u Alžiru 1989. godine, vođena je živa propagandna aktivnost i organizirana islamska okupljanja koja su pripremila teren i pretpostavke za njegovo osnivanje.

- Krajem sedamdesetih godina, na alžirskim univerzitetima i drugdje počela se javno pojavljivati islamska omladina. U periodu prije 1988. godine, nosioci organiziranog islamskog rada bile su tri grupacije: međunarodni pokret Muslimanske braće pod rukovodstvom Šejha Mahfūza Nahnā'ha, lokalni pokret Muslimanske braće pod rukovodstvom Šejha 'Abdullaha Džābullaha i studentski pokret ili pokret centralne univerzitetske džamije ili pristalice Mālika b. Nebija pod rukovodstvom, prvo, dr. Muhammeda Budžlaha, a potom Šejha Muhammeda es-Se'īda.

- Dana 12. novembra 1982. godine, održan je jedan sastanak islamskih učenjaka na kome su, između ostalih, prisustvovali: Šejh Ahmed Sahnūn, Šejh 'Abdullatīf Sultānī i dr. 'Abbāsi Medeni. Oni su sa ovoga sastanka uputili jedan poziv u 14 tačaka u kome se traži obavezna primjena

islamskog vjerozakona, osuđuje imenovanje žena i sumnjivih kadrova u pravosuđu, zagovara oslanjanje na sistem islamske ekonomije, odbija miješanje žena sa muškarcima u javnim ustanovama, kritizira korupcija, predlaže oslobađanje zatvorenika i oštro negoduje protiv prakse upošljavanja antiislamskih elemenata u državnom aparatu itd. (v. detaljnije pod tačkom: *Ideje i ubjeđenja*).

* Šejh Ahmed Sahnūn, učenik Imama 'Abdulhamīda b. Bādīsa. Učestvovao je u oslobodilačkom ratu protiv francuskog kolonijalizma, a poslije stjecanja nezavisnosti, obrazlažući to činjenicom da je Alžir islamska zemlja, tražio je primjenu islamskih zakona. Rukovodio je programom školovanja i osposobljavanja islamskih učenjaka i misionara. Uhapšen je poslije potpisivanja spomenutog proglasa i stavljen pod prinudni boravak sve do 1984. godine.

* Godine 1989. pod rukovodstvom Šejha Ahmeda Sahnūna kao najstarijeg člana (tada je imao 83 godine) osnovan je Savez misionara (*Rābiṭa ad-du'āt*). Savez je, zapravo, bio neka vrsta kišobrana za sve islamske struje. Među ostalim članovima saveza bili su još i Mahfūz Nahnā'h, 'Abbāsi Medeni, 'Abdullah Džābullah, 'Alī Belhādž i Muhammed es-Se'īd.

Među najvažnijim ciljevima Saveza misionara bili su:

- reforma i prečišćavanje ubjeđenja (*iṣlāḥ al-'aqīda*),
- pozivanje na pridržavanje islamskog morala (*al-aḫlāq al-islāmiyya*),
- poboljšanje propale ekonomije u Alžiru i
- borba na idejnom planu.

* U Savezu misionara (*Rābiṭa ad-du'āt*) vođene su brojne rasprave. Kao rezultat tih rasprava pojavile su se brojne islamske struje, od kojih su najvažnije:

- Struja mladog Šejha 'Alīja Belhādža koja je zagovarala formiranje Ujedinjenog islamskog fronta (*al-Ğabha al-islāmiyya al-muwaḥḥada*). Međutim, dr. Šejh'Abbāsi Medeni je predložio da se pokret zove Islamski front spasa (*al-Ğabha al-islāmiyya li al-inqāḏ*) obrazlažući svoj prijedlog činjenicom da izraz "front" (*al-ğabha*) u prvom nazivu aludira na borbu i širenje različitih mišljenja, dok u drugom sa odrednicom "islamski" (*al-islāmiyya*) znači jedini put za reformu i promjenu, a sa trećom "spasa" (*inqāḏ*) da je uzeta iz Kur'ana, jer u njemu stoji rečeno:

> ... *i bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio.* (Āli 'Imrān, 103.)

- Za razliku od njega, Šejh Muhammed es-Se'īd je u početku odbio ideju o formiranju fronta, ali mu se kasnije, nakon općinskih izbora, priključio.
- Također je u početku i Šejh Mahfūz Nahnā'h odbio ideju o formiranju fronta (partije). Kasnije je osnovao Pokret islamskog društva (*Ḥaraka al-muğtama' al-islāmī*), dok je 'Abdullah Džābullah osnovao pokret pod imenom Islamski preporod (*Ḥaraka an-nahḍa al-islāmiyyā*).

* Zvanični proglas o osnivanju Islamskog fronta spasa izdat je početkom 1989. godine. Iniciralo ga je nekoliko nezavisnih misionara među kojima su bili dr. Šejh 'Abbāsi Medeni, koji je postao vođa fronta i njegov zamjenik, Šejh 'Alī Belhādž.

* Dr. Šejh 'Abbāsi Medeni, rođen je 1931. godine, u Sidi 'Ukbi na jugoistoku Alžira. Kao dijete, pod francuskom okupacijom, prvo je pohađao francuske škole na francuskom jeziku, a potom škole Udruženja islamskih učenjaka. Diplomirao je na pedagoškom fakultetu, a potom se uključio u borbu (*ğihād*)* protiv francuskog kolonizatora, zbog čega je bio uhapšen i osuđen na zatvorsku kaznu. U zatvoru je proveo sedam godina. Poslije stjecanja nezavisnosti i izlaska iz zatvora, alžirska vlada ga je poslala u London gdje je (1975.-1978.) nastavio studije uporedne pedagogije (*at-tarbiyya al-muqārana*) i gdje je stekao zvanje doktora. Nakon toga vratio se u Alžir gdje je radio kao univerzitetski profesor. Pridružio se islamskim učenjacima u njihovom zahtjevu upućenom vladi 1982.

godine za uvođenje reforme i primjenu islamskog vjerozakona (*taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*)*. Također je, iste godine, učestvovao u još nekim događajima, zbog čega je uhapšen i stavljen u pritvor. Zajedno sa još nekim islamskim učenjacima formirao je prvo Savez misionara, a potom, nakon tzv. demonstracija "za kruh" (*Muẓāharāt al-ḫubz*) 1988. godine i Islamski front spasa (*al-Ǧabha al-islāmiyya li al-inqāḏ*). Nedavno je, zajedno sa mnogim drugim islamskim učenjacima, ponovo uhapšen. Još se uvijek nalazi u zatvoru (tj. sve do izlaska drugog izdanja ove enciklopedije 1996. godine).

* Šejh 'Alī Belhādž, rođen je u Tunisu 1956. godine. Oba roditelja su mu poginula u revoluciji protiv francuskog okupatora. Studirao je, a kasnije i sâm predavao arapski jezik. Učestvovao je u propagiranju Islama sve od sedamdesetih godina. Uhapšen je i osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od pet godina (1983.-1987.), pod optužbom da je učestvovao i podržavao mudžahidski pokret Mustafe Buja'le. Školovao se pod snažnim utjecajem alžirskih učenjaka 'Abdullatīfa Sultānīja i Ahmeda Sahnūna kao i djela Šejha Hasana el-Benne, Sejjida Kutba, 'Abdulkādira 'Avde i drugih.

- Pripadao je selefijskoj struji (*at-tayyār as-salafī*)* pa otuda nije bio oduševljen iranskom revolucijom. Kritizirao je Homeinijeva pisana djela i tvrdio da šiizacija (*tašayyu'*) pojedinih Alžiraca predstavlja opasnost za islamsku da'wu (*ad-da'wa al-islāmiyya*) i da joj se treba suprotstaviti. Biran je za zamjenika predsjednika Islamskog fronta spasa. Uhapšen je poslije demonstracija u Alžiru 1988. godine, ali je kasnije bio pušten, pa ponovo uhapšen poslije generalnog štrajka koji je front (*al-ǧabha*)* organizirao.

* Front je učestvovao na općinskim izborima 1990. godine i zabilježio veliku pobjedu u 856 općina. Poslije ove pobjede, vladajuća partija u Alžiru, Front oslobođenja (*Ǧabha at-taḥrīr*) počeo je intenzivnije osjećati opasnost po dalji ostanak na vlasti pa je alžirska vlada počela stavljati prepreke na putu napredovanja ovog fronta, na taj način što je izdala novi sistem izbornih pravila.

* Poslije toga došlo je do velikih demonstracija koje su tražile provođenje reforme. Demonstracije su završene krvavim sukobima nakon što su vladine snage otvorile vatru na demonstrante. Poslije ovih nereda, uhapšeni su vođa pokreta 'Abbāsi Medeni i njegov zamjenik Belhādž pod optužbom da su kovali zavjeru protiv države.

* Uprkos hapšenju svojih lidera Islamski front spasa učestvovao je na izborima za zakonodavnu skupštinu alžirskog parlamenta održanim 26. decembra 1991. godine i u prvom krugu od 228 poslaničkih mjesta osvojio 188, dok je vladajuća partija osvojila samo 16 mjesta.

- Pobjeda Islamskog fronta spasa na parlamentarnim izborima za zakonodavnu skupštinu u Alžiru, shvaćena je kao prijetnja cijelom Zapadu (Vidi šta je o tome 1990. godine pisala francuska i engleska štampa).

- Poslije ove pobjede krstaške snage su počele kovati zavjeru protiv ovog fronta. Prvo su se njihova sredstva informiranja okomila na Islamski front spasa i na sva zvona o njemu počela širiti laži tvrdeći da Alžir čeka crna budućnost u slučaju da on dođe na vlast u Alžiru.

- Najvažniji cilj antiislamskih snaga je bio po svaku cijenu onemogućiti završetak drugog kruga izbora.

* Dana 18. redžeba 1412., tj. 22. januara 1992. godine, uhapšen je privremeni predsjednik fronta, Šejh 'Abdulkādir Hašānī pod optužbom podsticanja vojske na pobunu.

- Zatim je počela široka kampanja hapšenja među simpatizerima fronta. U toj kampanji uhapšeno je na hiljade ljudi. Tako je Islamski front spasa ušao u sukob sa antiislamskim snagama u Alžiru i u inostranstvu.

* U ovim događajima istakle su se još i sljedeće ličnosti fronta:

- Rābih Kebīr, predsjednik Političkog komiteta privremenog izvršnog biroa za Front spasa,

- Šejh Muhammed Se'īd, nasljednik 'Abbāsija Medenija, koji je također uhapšen,

- Šejh Zubde b. 'Azūz, član Savjetodavne skupštine (*Mağlis aš-šūra*) i

- Šejh Jahlef Šerātī, svršenik Univerziteta *Umm al-Kurā* koji je - Allah mu se smilovao - pogubljen u zatvoru Serkādžī.

Ideje i ubjeđenja:

* Islamski front spasa vjeruje da Islam vrijedi za sva vremena i za sve prostore, da je najbolje rješenje za sve oblasti socijalnog, ekonomskog i političkog života. U svojim shvaćanjima, front se u mnogo čemu slaže sa idejama pokreta Muslimanske braće.

* Front spasa smatra da su Kur'an i Sunnet osnovni izvor njegovih aktivnosti, na polju vjerovanja (*al-'aqīda*), zakonodavstva (*at-tašrī'*) i vlasti (*al-ḥukm*). Zato se model njegovih ideja smatra nastavkom u historiji Islama dobro poznate selefijske struje.

* Dana 7. marta 1989. godine, front je alžirskom predsjedniku predao memorandum sa osnovnim principima i programom njegovih društveno-političkih aktivnosti. U memorandumu je, između ostalog, zatraženo:

- Da se predsjednik države, s obzirom da vlada državom sa muslimanskim narodom, obaveže na uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*),

- Da se osigura neovisno sudstvo,

- Da se sprovede reforma obrazovnog sistema,

- Da se poštuje dostojanstvo alžirske žene i zaštite njena prava u kući i na radnom mjestu,

- Da se odrede polja na kojima je potrebno provesti reformu i izraditi dinamički plan njihova provođenja,

- Da se raspusti nacionalna skupština i raspišu ponovni izbori u roku od tri mjeseca,

- Da se formira nezavisno tijelo koje će garantirati fer izbore na lokalnom nivou,

- Da se preispita rad finansijske kontrole,

- Da se preispita politika policije i državne sigurnosti,

- Da se ukine državni monopol (*al-iḥtikār*)* nad sredstvima informiranja,

- Da država obustavi provođenje presije protiv legitimnih zahtjeva građana,

- Da se obuzda kriza sve veće nezaposlenosti (*tadaḫḫum al-baṭāla*)*, emigracija najobrazovanijih kadrova i stane u kraj širenju droge,

- Da se pomogne alžirskim iseljenicima u drugim zemljama, da im se osigura islamsko obrazovanje i olakšaju uvjeti za povratak,

- Da se intervenira kod vlada Kine, Indije, bivšeg Sovjetskog saveza i Bugarske da prestanu sa ugnjetavanjem tamošnjih muslimana i

- Da se izradi program pomoći palestinskom ustanku (*al-intifāḍa al-falasṭīniyya*) i afganistanskim borcima.

* Ideje i principi Islamskog fronta spasa iznijeti su u pozivima nekih njegovih lidera, kao što su poziv dr. 'Abbāsīja Medenīja od 12. novembra 1989. godine i proglasi islamskog fronta upućeni alžirskoj vladi i alžirskom narodu. Oni se ukratko mogu svesti na:

- Obavezno uvođenje i primjena islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* na svim poljima života - društvenog, političkog, obrazovnog itd.,

- Davanje pune slobode (*al-ḥurriyya*)* narodu i prestanak sa provođenjem nepravde i represije nad njim,

- Prihvaćanje modela islamske ekonomije i zabranu poslovanja sa kamatom,

- Primjenu islamskog vjerozakona u porodičnom pravu i odbacivanje modela francuskih zakona koji zagovaraju liberalizam u porodici,

- Kulturnu neovisnost i osudu prakse falsificiranja pojma kulture,

- Osudu izbacivanja islamskog sadržaja iz odgoja i kulture,

- Osudu zloupotrebe sredstava informiranja od strane države i njihovo huškanje protiv vala islamskog osvješćivanja,

- Kažnjavanje prema islamskom vjerozakonu svakoga ko omalovažava i vrijeđa vjeru i vjerska osjećanja,

- Uzdizanje širokih narodnih masa po modelu učenja Islama, Kur'ana i Sunneta,

- Prosvjetu razuma svjetlom upute, okrepljenje duše duhovnom hranom kojom obiluju Kur'an i Sunnet i izoštravanje volje snagom imana,

- Postupanje po ispravnoj vjeri u očuvanju historijskih tekovina naroda i njegovih prirodnih i ljudskih potencijala, bez daljnjeg gubljenja vremena,

- Rad na ujedinjavanju islamskih redova i očuvanju jedinstva islamskog Ummeta, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

Ova vaša vjera - jedina je prava vjera, a Ja sam vaš Gospodar, zato se samo Meni klanjajte! (Al-Anbiyā', 92.) i riječima Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Vjernici su među sobom čvrsto povezani kao dijelovi zgrade."

- Iznalaženje cjelovite i sveobuhvatne zamjene za sve ideološke (*al-aydiyūlūğiyya*)*, političke, ekonomske i društvene probleme, u okviru učenja Islama, kao što su riječi Uzvišenog:

Kod Allaha je prava vjera jedino - Islam." (Āli 'Imrān, 19.) i

Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu." (Al-Isrā', 9.),

- Potpuno ugledanje na uzor spasitelja čovječanstva, Poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, za koga je Uzvišeni rekao:

Bili ste na ivici vatrene jame, pa vas je On nje spasio. (Āli 'Imrān, 103.) i

- Bodrenje duha inicijative i iskorišćavanje urođene darovitosti, genijalnosti i svih drugih potencijala u izgradnji bolje političke, ekonomske, društvene, kulturne i civilizacijske perspektive.

* Front se bori protiv zapadnih, naročito francuskih interesa u regionu koji se ogledaju u:

- Potpunom isključivanju Islama iz tokova politike,

- Otvaranju tržišta za evropske i američke proizvode i

- Uvlačenju alžirskog muslimanskog društva u val evropeizacije i francuske kulture u svim njenim oblicima.

* Otuda je, promatrano iz ugla Zapada, pobjeda fronta na izborima za zakonodavnu skupštinu predstavljala istinsku opasnost po zapadne interese. Zato je, kada je čuo za rezultate glasanja, Sejjid Ahmed Gazali izjavio: "Narod je, dakle, glasao protiv demokratije (*ad-dīmūqrāṭiyya*)*."

To je rezultiralo:

- Poništavanjem izbora, jer su oni željeli demokratiju bez Islama,

- Intervencijom vojske i odbijanjem da se na miran način preda vlast pobjedničkoj strani,

- Formiranjem novog aparata vlasti potpomognutog vojnom silom,

- Hapšenjem rukovodećeg i mladog kadra fronta i njihovim trpanjem po zatvorima smještenim duboko u pustinji u cilju zaustavljanja vala Islama,

- Izdavanjem sudske odluke o raspuštanju fronta (*al-ğabha*)* i izvlačenjem ćilima ispod njegovih nogu kako bi se mogle poduzeti i sve druge mjere na zabrani njegovih aktivnosti.

Međutim, rukovodstvo fronta je, uprkos svemu navedenom, izjavilo da će - uz Božiju pomoć - u Alžiru neminovno doći do uspostavljanja islamske države, sa njima ili bez njih, danas ili sutra. Poslije apsolutne pobjede fronta, alžirski predsjednik eš-Šazeli Ibn Džedid je podnio ostavku. Na mjesto predsjednika poslije njega je došao Muhammed Bu Dijaf koji je ubijen u atentatu. Krvavi događaji u Alžiru još se uvijek smjenjuju, munjevitom brzinom.

Akaidski i idejni korijeni:

Mišljenja Udruženja islamskih učenjaka (*Ǧam'iyya al-'ulamā'*) u Alžiru počevši od Ibn Bādīsa pa do el-Ibrāhīmija, smatraju se idejnim korijenima Fronta spasa koji se oslanjaju na učenje Kur'ana, Sunneta i prakse časnih predaka iz prve generacije muslimana. Pored navedenog, front svoje ideje temelji i na djelima Hasana el-Benne, Sejjida Kutba i drugih predstavnika islamskog preporoda.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Islamski front spasa u Alžiru u osnovi reformistički, islamski selefijski pokret koji se odlikuje jednostavnošću Islama i zagovaranjem uvođenja i primjene islamskog vjerozakona na svim poljima života,

- Da se javno zalaže da se, s obzirom da vlada muslimanskim narodom, predsjednik države, u svjetlu tolerantnosti islamskog vjerovanja, mora obavezati na uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona, provođenje reforme u sistemu obrazovanja, sigurnosti i sredstava informiranja,

- Da se front bori protiv zapadnih, naročito francuskih interesa u regionu, koji se ogledaju u potpunom isključivanju Islama iz politike, otvaranju tržišta za evropske i američke proizvode, uvlačenju alžirskog muslimanskog društva u val evropeizacije i nametanje alžirskom muslimanskom društvu francuske kulture i civilizacije što ovaj odlučno odbija.

Bibliografija:

S obzirom da ne postoje dostupna pisana djela o Islamskom frontu spasa zbog njegovog ozbiljnog djelovanja na islamskom polju, jedini mogući izvori na koje smo se obraćali, su sljedeći:

aṣ-Ṣaḫwa al-islāmiyya wa al-'awda ilā aḏ-ḏāt - dr. Muṣṭafā Ḫilmī; *Ta'ṯīr as-salafiyya fī al-muǧtama'āt al-mu'āṣira* - dr. Muḫammad Fatḫī 'Uṯmān; *'Abdulḫamīd b. Bādīs rā'id al-ḫaraka al-islāmiyya al-mu'āṣira bi al-Ǧazā'ir* - dr. Muḫammad Fatḫī 'Uṯmān; *Namāḏiǧ min al-ḫarakāt al-ǧihād al-islāmiyya al-ḫadīṯa* - li ustāḏ Ṣafwat Manṣūr "as-sunūsiyya - al-bādīsiyya - al-qasāmiyya"; *Maǧalla al-Bayān* - al-a'dād 23 wa 48 (wa fīh milaff aḫdāṯ al-Ǧazā'ir); *Maǧalla al-muǧtama'* - 'adad min 26. 6. 1990. al-mīlādī; (muqābala ma' nā'ib ra'īs al-ǧabha aš-Šayḫ 'Alī Balḫāǧ; *Medželletu:* El-islah - el-aded 169-2-redžeb 1412. h.; *Džeridetu al-ḫayāt* - al-a'dād: 10.588, 10.589, 10.590 min šubāṭ 'āmm 1992. al-mīlādī, ša'bān 'āmm 1412. al-hiǧrī; *Līqā' - 'Alī Balḫāǧ bi al-Bānī* - kāsīt; *Ašrīṭa tasǧīl wa ḫuṭab ǧum'a li al-mašāyiḫ* - 'Abdulwahhāb aṭ-Ṭarīrī - Salmān al-'Awda - Bišr al-Bišr;

SUFIZAM, SUFIJSKI REDOVI I UTJECAJ

***Uvod *Sufizam *Sufijski redovi**

Uvod

Islam nikada nije bio ništa drugo do vjera (*dīn*)* znanja i predanog rada, kao što i stoji u riječima Uzvišenog:

Znaj da nema boga osim Allaha! Traži oprost za svoje grijehe i za vjernike i za vjernice! (Muḥammad, 19.),

I reci: "Trudite se! Allah će trud vaš vidjeti, a i Poslanik Njegov i vjernici." (At-Tawba, 105.),

i riječima Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Fatima, trudi se i radi, jer ja te neću moći spasiti od onoga što će ti Allah odrediti."

Isto tako, Islam nikada nije bio ništa drugo do vjera čistog monoteizna (*illā dīn tawḫīd ḫāliṣ*) i obraćanja samo jednom i Jedinom Allahu. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

To je prava vjera. (At-Tawba, 36.)

Prema tome, Islam je vjera čistog uvjerenja (*ṣafā' al-'aqīda*) i ubjeđenja (*wa naqā' al-i'tiqād*), vjera bez ikakvih redova (*bilā ṭuruq*) i mezheba (*bilā maḏāhib*)* u temeljima svoga vjerovanja i bilo kakvog neslaganja oko osnovnih učenja.

Islam je u takvom svom veličanstvenom i jedinstvenom obliku i ostao, sve dok - nakon širenja na ogromnim prostorima i, usljed toga, pojave sve većeg izobilja i raskoši - nisu počeli puhati vjetrovi promjena. U takvim novonastalim okolnostima pojavili su se pojedini istinski skromni i pobožni ljudi (*az-zuhhād*) koji su - u nadi da se skroman život po uzoru na onaj iz prvih dana Islama i dalje može nastaviti - počeli pozivati na povratak na skromnost i isposništvo. Neki od ovih pobožnjaka-isposnika (*az-zuhhād*) okrenuli su se prema misticizmu (*at-taṣawwuf*). U svojoj početnoj fazi, ovaj pravac nije imao za cilj ništa drugo doli razvijanje i izoštravanje čestitosti kod muslimana, na taj način što bi se u skladu sa vjerovanjem posvetila veća pažnja odgoju duše.

Međutim, desilo se da je - usljed raširenosti neznanja, nastavka izobilja i udobnog života, unutrašnjih nereda i sukoba, ubacivanja zlobnika, profitera na račun vjere, pa i otvorenih neprijatelja Islama - došlo do pojave jedne sasvim nove, heretičke škole, čije je učenje odudaralo od izvornog islamskog vjerovanja. Bila je to škola novog sufizma (*madrasa aṣ-ṣūfiyya al-ğadīda*) koja je u svome učenju počela širiti medžusijske ideje (*fikr al-mağūs*)*, interpretirati Kur'an u prenesenom značenju, uvoditi u praksu pogubno ezoterično učenje (*fikr bāṭinī mudammir*)* i iskrivljavati značenje kur'anskih riječi. Učenje ove škole počelo se poput otrova širiti po tijelu islamskog ummeta. Kad god bi se ona od učenja Kur'ana i Sunneta udaljila za korak, otrov u tijelu islamskog ummeta bi se širio koracima. To je imalo za posljedicu da je današnji islamski svijet krcat zalutalim sektama zaogrnutim plaštom sufizma koji - kao što smo vidjeli - po svojoj suštini, u početku, nije bio uzrokom ovakve oštre devijacije. Da bi čitateljstvo pobliže upoznali sa prirodom sufizma, prvo ćemo se u najosnovnijim crtama osvrnuti na sufizam, a potom na redove koji su iz njega nastali, kao što su: tidžanije (*at-tīğāniyya*), hatemije (*al-ḫatamiyya*), senusije (*as-sanūsiyya*) i šazelije (*aš-šāḏaliyya*). Zatim ćemo se osvrnuti na one škole koje su, manje ili više, nastale pod utjecajem sufizma kao što su: divebendije (*ad-dīwabandiyya*), teblīg (*at-tablīğ*) i nursije (*an-nūrsiyya*). Iako su mehdije (*al-mahdiyya*) po mnogo čemu u

svojim shvaćanjima posebne i iako poriču svoju vezu sa tesavvufom, on je, ipak, na jedan način i kod njih prisutan. U svakom slučaju, ovo poglavlje ćemo, uz Božiju pomoć, završiti sa onim zajednicama koje su nastale ili se razvijale pod utjecajem sufizma.

27. Sufizam

Definicija:

Tesavvuf je vjerski pokret (*ḫaraka dīniyya*)* koji se u trećem stoljeću po Hidžri proširio po islamskom svijetu. Tesavvuf su u početku, kao lični nazor, širili pojedinci koji su pozivali na isposništvo i naglašenu pobožnost, kao svoj odgovor na sve jači val prepuštanja uživanju i raskošnom životu. Ove tendencije su u svom kasnijem razvoju prerasle u posebne redove poznate pod zajedničkim imenom "sufizam" (*aṣ-ṣūfiyya*). Sufije posvećuju posebnu pažnju odgoju i uzdizanju duše u svojoj želji da dođu do spoznaje Uzvišenog Allaha putem otkrovenja (*al-kašf*)* i intuicije (*al-mušāhada*), a ne putem vjerom propisanih sredstava. Zato su se na svome putu priklonili nekim drugim učenjima i u svoje učenje unijeli pojedine elemente filozofije (*al-falsafa*)* i idolopoklonstva (*al-waṭaniyya*)*, posebno onih sa indijskim, perzijskim i grčkim predznakom. Dâ se uočiti da između pojmova skromnosti (*az-zuhd*) i tesavvufa (*at-taṣawwuf*) postoji nekoliko suštinskih razlika. Najvažnija je ta što su skromnost i pobožnost vjerom naređeni, za razliku od tesavvufa koji predstavlja skretanje sa Pravoga puta koji su trasirali sljedbenici sunneta i džema'ta (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* U prva dva stoljeća Islama, počevši od perioda Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih nasljednika, prve četverice pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidīn*), pa sve do el-Hasan el-Basrijeve smrti, nije se znalo ni za kakav sufizam, kako po imenu, tako ni po obilježju i ponašanju. Naprotiv, za sve se koristilo, ili zajedničko ime kao što su izrazi "muslimani" ili "vjernici", ili neke bliže odrednice kao što su: "ashab", "učesnik Bitke na Bedru", "oni koji su dali zakletvu na vjernost" (*aṣḥāb al-bay'a*)*, "tabi'īni" itd.

U ovome periodu nije bilo nikakva pretjerivanja (*al-ğuluww*)* ni u praktičko-obredovnom ni u akaidsko-teoretskom smislu. Izuzetak, u tom smislu, predstavljaju slučajevi sklonosti rijetkih pojedinaca ka pretjeranom samoodricanju, što je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u više prilika zabranio. Jedan takav slučaj zbio se sa grupom koja ga je pitala nešto o njegovu ibadetu i kojoj je odgovorio: "Ali, ja i postim i jedem, noću i klanjam i spavam, ženim se ženama i jedem meso. Onaj kome se ne sviđa moja praksa (*sunna*) nije moj."

Drugom prilikom, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je - kako pripovijeda Aiša, r.a. - Havli bint Nuvejt koja je oko sebe stezala konopac da ne bi prespala noćni namaz, rekao: "Trudite se onoliko koliko ste u stanju podnijeti! Allahu neće dodijati dok vama ne dodije. Allahu je najdraže ono djelo u kojem se ustrajno, makar bilo i neznatno."

Takva praksa nastavljena je i u doba ashaba, tabi'ina i tabi'tabi'ina. Svi su oni slijedili spomenuti način (*al-manhağ*) istovremenog posvećivanja s jedne strane znanju, radu, ibadetu i trudu oko sebe i svoje čeljadi, a s druge strane ibadetu, borbi na Allahovom putu (*al-ğihād*)* i suprotstavljanju novotarijama u vjeri i svakojakim hirovima. Tako se npr. Ibn Mes'ūd, r.a., suprotstavio i ukinuo novotariju (*al-bid'a*)* izvođenja zajedničkog zikra u džamiji. Drugom prilikom suprotstavio se pristalicama Mu'addud b. Jezida el-'Idžlija i odvratio ih da to više ne čine, kada je čuo da su ovi, negdje u planini, sebi odabrali posebno mjesto za izvođenje ibadeta.

* ***Pojava pobožnjaka***

U drugom stoljeću po Hidžri, u vrijeme tabi'ina i još ponekog živog ashaba, pojavila se jedna grupa pobožnjaka koji su se, zagovarajući izolaciju i nemiješanje sa svijetom, toliko bili posvetili ibadetu kao

niko prije njih. Povod za takvo nešto bila je pojava unutrašnjih nereda i sukoba pa i prolijevanja nevine krvi. Zato je ova grupa, u želji da sebe i svoju vjeru sačuva od fitne koja je vladala u društvu, počela se osamljivati i povlačiti od svijeta. Ovome, svakako, treba dodati još jedan važan faktor, a to je otvaranje vrata dunjaluka pred očima muslimana, naročito poslije osvajanja ogromnih prostora i upuštanja nekih muslimanskih slojeva u raskošan i raskalašen život. To je izazvalo ovakvu reakciju pojedinih pobožnjaka-isposnika, naročito u Basri i Kufi, gdje je prvo i došlo do skretanja s prvobitnog kursa (*al-manhağ*)* ponašanja.

Tako se u Kufi pojavila jedna grupa građana koja se povukla od svijeta, izražavajući na taj način žestoko kajanje poslije pogibije el-Husejna b. 'Alija, r.a., nazivajući sami sebe pokajnicima (*at-tawwābīn*) i plačljivcima (*al-bakkā'īn*).

Isto tako, u to doba se pojavio i jedan sloj pobožnjaka sa naglašenom predanošću ibadetu i izbjegavanju bilo kakvoga svoga učešća u tokovima događaja što su se odvijali u državi, iako se za njih pouzdano znalo da su se, kao učeni, čestiti i vjeri odani ljudi, još odranije, bilo kao učenici ili učitelji, bili posvetili izučavanju Kur'ana i sunneta, te iznosili istinu i suprotstavljali se zametačima kavge i nereda. Kod njih su se, pored sve izraženijeg straha od Uzvišenog Allaha, sve češće počele primjećivati i neke druge pojave kao što su zanos i padanje u nesvijest prilikom učenja ili slušanja Kur'ana, što je od nekih ashaba i uglednih tabi'ina poput: Esme, Ebū Bekrove kćerke, 'Abdullaha b. ez-Zubejra, Muhammeda b. Sīrīna i drugih, naišlo na osudu. Zbog njih, u to doba, su se proširili nadimci "pobožnjaci" (*al-'ubbād*), "askete" (*az-zuhhād*) i "učači" (*al-qurrā'*). Među njima, najpoznatiji su bili: 'Amir b. 'Abdullah b. ez-Zubejr, Safvan b. Sulejm, Talk ibn Habib el-'Anezi, 'Atā es-Sulemī, el-Esved b. Jezid b. Kajs, Dāvud et-Tā'ī i neki od najbližih prijatelja el-Hasana el-Basrija.

* ***Početak skretanja***

Svako skretanje obično počinje polahko i neprimijetno, a onda se tokom vremena povećava dok ne poprimi velike razmjere. Pojava isposništva (*az-zuhd*) koji se u drugom stoljeću po Hidžri, počeo razvijati u Kufi i Basri kod pojedinih velikih asketa (*az-zuhhād*), poput: Ibrahima b. Edhema, Malika b. Dinara, Bišra el-Hafija, Rabije el-'Adevije i 'Abdulvahida b. Zejda prerastao je u značenje kakvo ranije askete (*az-zuhhād as-sābiqūn*) nisu poznavale. Ono je, naime, sada značilo: mučenje duše izostavljanjem jela, zabranu uzimanja mesa, putovanje kroz pustinju i zabačene krajeve, neženjenje ili neudavanje itd... U tom smislu, Malik b. Dinar kaže: "Čovjek ne može postići stupanj istinski iskrenog vjernika (*manzila aṣ-ṣiddīqīn*) sve dok svoju ženu ne ostavi da bude kao udovica i dok se zajedno sa psima ne nađe na smeću." Za ovu svoju tvrdnju on ne navodi nikakav dokaz niti od nekog prethodnog autoriteta, niti teksta Kur'ana, niti Sunneta. Međutim, ovdje je važno upozoriti na to da su ovim isposnicima pripisane proizvoljne izjave i pokuđeni pokreti tijela za što, kako navodi Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja, nema nikakva valjana dokaza da one, zaista, potječu od njih.

- U Kufi su Mu'addud b. Jezid el-'Idžli i njegove pristalice počeli sebe nagoniti na nespavanje i što duže klanjanje dok njegovim putem nisu krenule i neke druge askete iz Kufe koje su se, po ugledu na njega, počele povlačiti u planine radi posvećivanja ibadetu, iako im je to Ibn Mes'ud još odranije bio osporio.

- Od nekih od njih, kao što je Rabia el-'Adevija izrečene su izjave o Božanskoj ljubavi, u kojima se govori o ljubavi između roba i njegova Gospodara, uslijed kojih je došlo do pogrešnog shvaćanja ibadeta, po kojima se on ne čini ni radi želje za Džennetom, niti zbog straha od Džehennema, što je u suprotnosti sa riječima Uzvišenog u kojima se kaže:

... i molili su Nam se u nadi i u strahu."
(Al-Anbiyā, 90.)

- Razvoj sufizma u tom periodu, Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja ukratko opisuje sljedećim riječima: "Pri kraju perioda tabi'ina pojavile su se tri stvari: slobodno mišljenje (*ar-ra'y*), apologetika (*al-kalām*)* i tesavvuf (*at-taṣawwuf*). Pristalice slobodnog mišljenja bile su u Kufi, a pristalice apologetike i tesavvufa u Basri. Tamo su poslije el-Hasana i Ibn Sīrīna, došli 'Amr b. 'Ubejd i Vasil b. 'Atā', a poslije njih i Ahmed b. 'Ali el-Hudžejmi (umro 200 /815.), učenik 'Abdulvahida b. Zejda koji je, opet, bio učenik el-Hasana el-Basrija. On se upustio u ilmulkelamsku raspravu o sudbini (*kalām fī al-qadar*)* i sagradio malu kućicu za sufije. To je, mimo džamije u Basri, bila prva kuća sagrađena za učenje i slušanje zikra. Tako su se predali slušanju i glasu (aludirajući time na pjesmu). Stanovnici Medine bili su od ovih dosljedniji i u riječima i u djelima, dok su stanovnici Šama, uglavnom, bili mudžahidi."

Od tada se tesavvuf počeo razvijati u nekoliko faza, od kojih su najvažnije:

* *Nastanak i pojava*

- Izrazi tesavvuf (*at-taṣawwuf*) i sufizam (*aṣ-ṣūfiyya*) po prvi su se put pojavili u Kufi što je i razumljivo zbog njene bliskosti Perziji, utjecaja grčke filozofije (*at-ta'aṭṭur bi al-falsafa al-yūnāniyya*)* - nakon perioda prevođenja - i ponašanja kršćanskih monaha (*ruhbān ahl al-kitāb*)*. Islamski učenjaci i historičari se ne slažu oko toga ko je prvi nazvan imenom sufija. O tome postoje sljedeća tri mišljenja:

1. Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja i njegovi istomišljenici smatraju da je prvi ko se prozvao sufijom bio Ebū Hāšim el-Kūfi (umro 150/767. ili 162/779.) u Šamu gdje se bio preselio. Bio je savremenik Sufjana es-Sevrija (umro 155/772.) koji je za njega rekao: "Da nije bilo Ebū Hāšima, ne bi se znalo šta su finese licemjerstva." Također je bio savremenik Džafera es-Sādika. Spada među prve ši'ije. Ši'ije ga nazivaju "Izumiteljem sufizma" (*Muḫtari' aṣ-ṣūfiyya*).

2. Neki historičari spominju da je 'Abduk - tj. 'Abdulkerim ili Muhammed - (umro 210/825.) bio prvi koji se zvao sufijom. El-Hāris el-Muhāsibi za njega kaže da je pripadao jednoj proši'ijskoj grupi iz Kufe koja je sebe nazivala nadimkom "Sufije" (*aṣ-ṣūfiyya*), dok el-Maltī u svome djelu *at-Tanbīh wa ar-radd 'alā ahl al-ahwā' wa al-bida'* navodi da je 'Abduk bio kolovođa jedne grupe otpadnika (*az-zanādiqa*)* koji su tvrdili da je cio ovaj svijet zabranjen (*ḥarām*) i da od njega nikome nije dozvoljeno (*ḥalāl*) više od dnevne opskrbe, jer tako smatraju imami Pravoga puta. Osim toga, oni su tvrdili da ovaj svijet (*ad-dunyā*) može dozvoliti samo pravedni vladar i da je u suprotnom zabranjen isto kao što je zabranjeno i kontaktirati sa ljudima.

3. Za razliku od njih, Ibn Nedim u svom *Fihristu* kaže da je Dža'bir b. Hajjān, učenik Dža'fera as-Sadika (umro 208/823. godine) bio prvi koji se zvao imenom sufija. Njega ši'ije smatraju jednim od svojih velikana. Također ga i filozofi pripisuju ši'ijama.

Učenjaci se, također, ne slažu oko toga iz koga korijena je izvedena riječ tesavvuf. O tome postoji nekoliko mišljenja:

1. Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja, Ibn Haldun i više drugih učenjaka smatra da je riječ tesavvuf, najvjerovatnije, izvedena iz riječi "vuna" (*aṣ-ṣūf*), jer su grubu suknenu odjeću nosili i monasi-isposnici pod čijim su utjecajem bile prve sufije. Prema tome, ovo mišljenje isključuje sve druge dokaze i izvedenice na osnovu pravila arapskog jezika, uključujući i pokušaj dokazivanja samih sufija da je njihov naziv izveden iz izraza *ahl aṣ-ṣuffa* koji se koristio za jednu grupu siromašnih drugova Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao i njihove pokušaje dokazivanja da potječu od 'Ali b. Ebū Taliba, el-Hasana el-Basrija ili Sufjana es-Sevrija, r.a. Ni za jednu od ovih njihovih tvrdnji nema valjana dokaza.

2. Za razliku od njih, Ebū er-Rejhān el-Bīrūni (umro 440/1048.) i u novije vrijeme Von Hammer, kao i neki drugi učenjaci smatraju da je izraz "sufizam" (*aṣ-ṣūfiyya*)

izveden iz grčke riječi "Soph" koja znači "mudrost". Kao dokaz, zastupnici ovoga mišljenja navode činjenicu da je izraz *aṣ-ṣūfiyya* bio raširen u Bagdadu i okolici, gdje je u drugom stoljeću po Hidžri vladala živa prevodilačka aktivnost, za razliku od južnih i zapadnih krajeva tadašnjeg islamskog svijeta, gdje je ovaj izraz bio potpuno nepoznat. Osim toga, oni pored vremenske i prostorne bliskosti, nalaze i sličnost između osnovnih učenja sufizma i grčke filozofije, jer je i u grčkoj filozofiji i u sufizmu prisutno učenje o panteizmu (*waḥda al-wuğūd*), utjelovljenju (*al-ḥulūl*)*, iluminizmu (*al-išrāq*)* i emanaciji (*al-fayḍ*)*. Dokaze za svoju tvrdnju oni nalaze i u izjavama nekih od vodećih predstavnika sufizma, kao što je es-Suhraverdi koji je (pogubljen pod optužbom za herezu) izjavio: "Što se tiče svjetla koje je u bliskoj prošlosti najviše obasjavalo behaviorizam (*as-sulūk*)*, bilo je to učenje (doslovno "kvasac"/*ḫamīra*) pitagorista koje je prvo prihvatio moj brat Ahmīm - tj. Zunnūn iz Egipta - a potom od njega i Sejārsetri - tj. Sehl et-Tesetturī." Bez sumnje, u sufizam su preko njih ušli i neki drugi izrazi prevedeni sa grčkog, kao što su: filozofija (*al-falsafa*)*, muzika (*al-mūsīqā*), muzičar (*al-mūsīqār*), sofizam (*as-safsaṭa*)* i materija (*al-hayyūlā*).

* ***Vijesnici sufizma***

U trećem i četvrtom stoljeću po Hidžri došlo je do pojave sljedeće tri vrste (*ṭabaqāt*) sufija:

* ***Prva vrsta*** (*aṭ-ṭabaqa al-ūlā*) predstavlja struju poznatu po svom prakticiranju istinskog isposništva, koje je graničilo sa halucinacijama (*al-wiswās*), zatim po odricanju od ovosvjetskih blagodati (*ad-dunyā*) i odstupanju od onakvog načina ponašanja i obavljanja ibadeta kakav je bio, ne samo u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih drugova, nego i u doba prethodne generacije pobožnih i čestitih ljudi, s tim što je većina i dalje ostala na kursu ispravnog vjerovanja (*al-istiqāma 'alā al-'aqīda*), čestog obraćanja Allahu sa dovom, dosljednog pridržavanja Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta i ugledanja na ranije generacije, mada su od nekih pojedinaca, poput el-Džunejda, zabilježene izjave koje su islamski učenjaci ubrojali u nesvjesne postupke (*aš-šaṭaḥāt*) napravljene u ekstazi.

U najistaknutije predstavnike ove struje spadaju:

- El-Džunejd, Ebū el-Kāsim el-Harrāz (umro 298/911.) koga sufije nazivaju još i nadimkom "Starješina zajednice" (*Sayyid aṭ-ṭā'ifa*). Ubraja se u ključne ličnosti na čije se riječi i mišljenje - posebno kada se radi o islamskom monoteizmu (*at-tawḥīd*), spoznaji (*al-ma'rifa*) i ljubavi (*al-maḥabba*) - sufije najviše pozivaju. Bio je pod snažnim utjecajem mišljenjā Zunnūna en-Nūbija koja je poslije njega sakupio, sredio i širio njegov učenik eš-Šeblī, ali se nije slagao sa Zunnūnovim, el-Hallādžovim i el-Bistāmijinim shvaćanjem gubljenja (*al-fanā'*). Naprotiv, osuđivao je nekontrolirane izraze u ekstazi (*aš-šaṭaḥāt*) i više je cijenio prisebnost (*aṣ-ṣaḥw*)* od opijenosti (*as-sakr*)* i ostanak pri svijesti (*al-baqā'*) od njenog gubljenja (*al-fanā'*). Po njemu, gubljenje (*al-fanā'*) ima sasvim drugi smisao. Sufijama je osporio oslobađanje od vjerskih obaveza (*suqūṭ at-takālīf*)*. Džunejd je, također, bio pod snažnim utjecajem svoga učitelja el-Hārisa el-Muhāsibija, koji se računa prvim koji je pomiješao učenje 'ilmu-l-kelama (*al-kalām*)* sa tesavvufom i svoga daidže es-Sirrija es-Sekatija (umro 253/867.).

U ovu grupu spadaju i druga poznata imena kao što su: Ebū Sulejmān ed-Derānī, 'Abdurrahmān b. Ahmed b. 'Atijja el-'Anī (umro 205/820.), Ahmed b. Ebū el-Havārī, el-Husejn b. Mensūr b. Ibrāhīm Ebū 'Alī eš-Šatvī es-Sūfī, od koga u svome *Sahihu* el-Buhari prenosi hadise, es-Sirrī b. el-Muglis es-Sekatī Ebū el-Hasan (umro 253/867.), Sehl b. 'Abdullāh et-Tesetturī (umro 273/886.) i Ma'rūf el-Kerhī Ebū Mahfūz (umro 200/815.), kao i oni koji su došli kasnije, ali su slijedili njihov put, kao što su: 'Abdurrahmān es-Sulemī (umro 412/1021.), Muhammed b. el-Husejn el-Ezdī es-Sulemī, Muhammed b. el-Hasan b. el-Fadl b. el-'Abbās Ebū Ja'lā el-Basrī es-Sūfī (umro 368/978.) i Šejh el-Hatīb el-Bagdādī.

U druge najprepoznatljivije osobine ove grupe spadaju:

- Početak izdvajanja iz većine običnih muslimana i njihovih učenjaka,

- Pojava izraza (*al-muṣṭalaḥāt*)* koji su pripremili teren za kasniji nastanak posebnih redova, kao što su izrazi: "naše znanje" (*'ilmunā*), "naša škola" (*maḏhabunā*)*, naš red (*ṭarīqatunā*) itd. U tom smislu je i el-Džunejdova izjava: "Naše znanje je isprepleteno sa hadisima Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem." Ovakav odnos je po vjeri zabranjen (*muḥarramun šar'an*) jer vodi u novotariju (*al-bid'a*)*, neposlušnost (*al-ma'ṣiya*), pa čak i višeboštvo (*aš-širk*).

- Uvjetovanje onome koji im se na njihovom putu želi pridružiti: da se odrekne svoga imetka, da hranu svede na najmanju moguću mjeru i da se, budući da je na putu, ne ženi.

- Pretjerano zanimanje za vaz i priče sa skučenim znanjem i razumijevanjem fikha (*al-fiqh*)*, pa čak i upozorenjem na opasnost od njihova izučavanja, uz istovremeno ugledanje većine njih na ponašanje i držanje monaha (*ruhbān*)* i kršćanskih isposnika (*nussāk*) s kojima su se, barem neki, sastajali, što je doprinijelo sve višem udaljavanju od kursa ashaba i vođa tabi'īna. Rezultat toga je bilo uzimanje, mimo džamija, posebnih prostorija za ibadet, u kojima su se okupljali radi slušanja pobožnih pjesama ili kasida spjevanih u formi gazela u slavu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, što je dovelo do žestokog sukoba između njih i učenjaka fikha. Pored navedenog, među njima su se sve češće počele javljati tvrdnje o navodnim otkrovenjima (*al-kašf*)*, natprirodnim sposobnostima (*al-ḫawāriq*), kao i neke 'ilmulkelamske izjave (*al-maqūlāt al-kalāmiyya*). U ovom periodu nastala su njihova brojna pisana djela, kao što su djela Ebū Tāliba el-Mekkija, *Qūt al-qulūb wa ḥilya al-awliyā'* od Ebū Ne'īma el-Isfahānija i djela el-Hārisa el-Muhāsibija. Islamski učenjaci iz prvih generacija upozorili su na opasnost od ovakvih knjiga zato što sadržavaju apokrifne i nepoznate hadise (*al-aḥādīṯ al-mawḍū'a wa al-munkara*), israilijjate i izreke Jevreja i kršćana (*aqwāl ahl al-kitāb*). Upitan šta misli o ovim knjigama, kada mu je rečeno da u njima ima pouke, Imam Ebū Zur'a je rekao: "Onome kome nema pouke u Allahovoj, dž.š., Knjizi, nema ni u ovim knjigama."

* Među najprepoznatljivije karakteristike škola tesavvufa (*li maḏāhib at-taṣawwuf*)* i zajedničkog imenitelja različita načina njihova obavljanja ibadeta je tzv. "ukus" (*aḏ-ḏawq*) koji ih je doveo do tolike nespretnosti, da više nisu bili u stanju sačuvati svoj sufijski karakter od miješanja sa učenjima neislamskih filozofija (*falsafāt*)* ili barem njihova utjecaja što je olakšalo put izumiranja ove i širenja druge struje, koja je još više otišla u krajnost (*ġuluww*)*.

* ***Druga vrsta*** (*aṭ-ṭabaqa aṯ-ṯāniya*) predstavlja struju koja je isposništvo (*az-zuhd*) pomiješala sa batinijskim izrazima (*'ibārāt al-bāṭiniyya*)*. Ona je isposništvo iz domena praktičnih djela i ponašanja digla na stupanj apstraktnog razmišljanja i teoretske rasprave. Zato se u njihovom rječniku pojavljuju izrazi kao što su: jedinstvo (*al-waḥda*), gubljenje (*al-fanā'*)*, sjedinjenje (*al-ittiḥād*)*, utjelovljenje (*al-ḥulūl*)*, opijenost (*as-sakr*)*, budnost (*aṣ-ṣaḥw*)*, otkrovenje (*al-kašf*)*, ostanak (*al-baqā'*), učenik (*murīd*), gnostik (*'ārif*), stanja (*al-aḥwāl*), stupnjevi (*al-maqāmāt*) itd. Oni su prvi počeli praviti razliku između vjerozakona (*aš-šarī'a*) i suštine (*al-ḥaqīqā*), sebe nazivati poznavaocima suštine (*arbāb al-ḥaqā'iq*) i znalcima tajni (*ahl al-bāṭin*), a druge učenjake poznavaocima vanjštine i slika (*ahl aẓ-ẓāhir wa ar-rusūmāt*), što je između njih još više zaoštrilo nepodnošljivosti. Takvo nešto nije se moglo ni zamisliti u prvim generacijama časnih predaka niti, čak, u prvoj generaciji sufija. Takav zaokret, uistinu je predstavljao stvarni početak kursa kojim će tesavvuf nastaviti ići sve do danas.

* Među najznačajnije predstavnike ove struje spadaju:

- Ebū el-Jezīd el-Bistāmi (umro 263/878.), Zunnūn el-Misrī (umro 245/859.), el-Halladž (umro 309/921.), Ebū Se'īd el-Hazzār (umro 277/890. ili 286/899.), el-Hakīm et-Tirmīzī (umro 320/932.) i Ebū Bekr eš-Šeblī (umro 334/945.).

Mi ćemo ovdje dati kratki pregled životopisa samo onih predstavnika koji su ostavili veliki utjecaj i čiji se tragovi osjećaju sve do danas. To su:

- Zunnūn el-Misrī, Ebū el-Fejd Sevbān b. Ibrāhīm, (umro 245/859.). Po porijeklu je bio nubijski Kopt (*Qubṭī*)* iz sela Ihmīm u južnom Egiptu. Prema onome što navode Ibn Halikān i 'Abdurrahmān el-Džāmī, tesavvuf je izučavao kod Šakrāna el-'Ābida ili Isrā'īla el-Magribija. Ši'ije u svojim knjigama navode, a to potvrđuje i Ibn en-Nedīm u svom *Fihristu*, da je hemiju izučavao pred Džābirom b. Hajjānom. Ibn Halikān navodi da je bio sljedbenik melamitija (*al-malāmitiyya*)*, sufijskog reda čiji su članovi pred svijetom prikrivali svoju bogobojaznost i javno se podrugivali Šerijatu (*aš-šarī'a*)*.

Uz to, Zunnūn je bio poznat po svojoj mudrosti i rječitosti.

Sufijski autori ga ubrajaju u stvarnog osnivača svoga načina poimanja ljubavi (*al-maḥabba*) i spoznaje (*al-ma'rifa*) i u prvog koji je u Egiptu počeo govoriti o stupnjevima (*al-maqāmāt*) i stanjima (*al-aḥwāl*). Tvrdio je da je otkrovenje (*al-kašf*)* istina i da vjerozakon (*aš-šarī'a*)* ima svoje vanjsko (*ẓāhir*) i unutrašnje (*bāṭin*) značenje. U svojoj poslanici, el-Kušejri navodi da je on bio prvi koji je islamski monoteizam (*at-tawḥīd*) objasnio u sufijskom značenju, prvi koji je dao definiciju sufijskih pojmova "ekstaza" (*al-wağd*) i "slušanje" (*as-samā'*)* i prvi koji je u iskazivanju svoga stanja počeo koristiti aluziju (*ar-ramz*). Budući da je bio u čvrstim vezama sa batinijskim ismailijama (*al-ismā'iliyya al-bāṭiniyya*)* i tajnom organizacijom Ihvanu-s-safa' (*iḫwān aṣ-ṣafā*)* koji su baš u to vrijeme vodili živu aktivnost i pozivali u svoje zalutale mezhebe (*maḏāhibuhum al-bāṭila*)*, ni on nije mogao izbjeći utjecaju njihova učenja. Tako je i on počeo govoriti o skrivenom znanju (*'ilm al-bāṭin*), bogomdanom znanju (*al-'ilm al-ladunī*), sjedinjenju (*al-ittiḥād*) i pripisivanju uzroka stvaranja muhammedijskom svjetlu (*an-nūr al-muḥammadī*). Poznavanje koptskog jezika (*al-luġa al-qubṭiyya*)* pomoglo mu je da razriješi uklesane i nacrtane šifre na koptskim spomenicima u svome selu, što mu je omogućilo da prodre u tajne astrologije (*funūn at-tanğīm*), magije (*as-siḥr*) i zapisa (*aṭ-ṭalāsim*) kojima se bavio. Zunnūn je bio prvi sufija koji se posvetio izučavanju grčke kulture i neoplatonizma (*maḏhab al-aflāṭūniyya al-ğadīda*)*, a posebno Aristotelove teologije. Otuda je, pod utjecajem gnosticizma (*ġunūsiyya*)*, i izgradio svoju sopstvenu školu o spoznaji i gubljenju (*maḏhabuhū al-ḫāṣṣ fī al-ma'rifa wa al-fanā'*)*.

- Ebū Jezīd el-Bistāmī, Tajfūr b. 'Īsā b. Ādem b. Servešān, rođen u Bistamu u porodici medžusijskog porijekla (*min aṣl mağūsī*)*. Njemu se pripisuju grozne izjave za koje mnogi istraživači opravdano sumnjaju da su, zaista, njegove. Takve su izjave: "Izašao sam iz istine (*al-ḥaqq*) u istinu (*al-ḥaqq*) dok nisam začuo glas: 'O ti koji si Ja, obistinio si se u gubljenju u Allahu!'" i "Slava meni, kako sam uzvišen!" koje nikome ko ih izgovori ne može biti oprošteno, bez obzira na to izgovorio ih u stanju opijenosti (*fī ḥāla sakr*)* ili svijesti (*ṣaḥw*)*.

Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja ga je ubrajao u ovu vrstu, ali je sumnjao da su navedene i slične izjave, zaista, njegove, jer njegove druge izjave upućuju na to da se pridržavao Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta. Za razliku od njega, neki učenjaci sljedbenika sunneta i džema'ta ga svrstavaju u grupu zajedno sa el-Hallādžom i es-Suhraverdijem.

- El-Hakīm et-Tirmizī, Ebū 'Abdullāh Muhammed b. 'Alī b. el-Husejn et-Tirmizī (umro 320/932.). Bio je prvi koji je počeo govoriti o završetku velajeta (*ḫatm al-*

walāya) o čemu je napisao i knjigu pod naslovom *Ḫatm al-walāya* zbog koje je bio optužen za nevjerstvo i protjeran iz svoga grada Tirmiza. O njemu Šejhu-l-Islam Ibn Tejmijja kaže: "Neke sufije, kao što je el-Hakīm et-Tirmizi, govore o "Pečatu evlija" (*Ḫātam al-awliyā*) i veličaju njegovu slavu. To je jedna od njegovih pogrešaka. Ipak, većina njegovih izjava je tačna, za razliku od Ibn 'Arebija koji je mnoge stvari pobrkao." (Maǧmū' al-fatāwā; I/363).

Njemu se pripisuje da je rekao: "I evlije (*al-awliyā'*)* imaju svoj pečat, kao što i vjerovjesnici (*al-anbiyā'*)* imaju svoj", čime je pripremio put islamskim filozofima poput Ibn 'Arebija, Ibn Seb'ina, Ibn Hūda i et-Tilimsānija, da i oni počnu govoriti o "Pečatu evlija" (*Ḫātam al-awliyā*) i tvrditi da je njegov položaj viši od položaja "Pečata vjerovjesnika" (*Ḫātam al-anbiyā'*)*.

* ***Treća vrsta*** (*aṭ-ṭabaqa aṯ-ṯāliṯa*) predstavlja struju koja je tesavvuf pomiješala sa grčkom filozofijom (*al-falsafa al-yūnāniyya*)* i počela iznositi učenje o utjelovljenju (*al-ḥulūl*)*, sjedinjenju (*al-ittiḥād*)* i panteizmu (*waḥda al-wuǧūd*), u smislu da je istinski bitak (*al-mawǧūd al-ḥaqq*) Allah, a sve ostalo samo lažne slike (*ṣuwar zā'ifa*), iluzije (*awhām*) i mašta (*taḫayyulāt*), čime su se složili sa učenjem filozofa. Ova struja utjecala je na kasniju pojavu učenja o emanaciji (*al-fayḍ*)* i iluminizmu (*al-išrāq*)* koja su razradili el-Gazali i es-Suhraverdi. Zato se ova struja smatra jednom od najopasnijih i najkritičnijih faza kroz koje je prošao tesavvuf, jer se sa njom iz faze inovacija u djelima prešlo na fazu inovacija u učenju, čime je tesavvuf u potpunosti izašao iz okvira Islama. Među najpoznatije predstavnike ove struje ubrajaju se el-Hallādž (umro 309/921.), es-Suhraverdi (umro 587/1191.), Ibn 'Arebi (umro 638/1240.), Ibn el-Fārid (umro 632/1234.) i Ibn Seb'īn (umro 667/1269.).

- El-Hallādž, Ebū Mugīs el-Husejn b. Mensūr el-Hallādž (244/858. - 309/921.), rođen u Perziji kao unuk čovjeka koji je bio zaratustrovac. Odrastao je u Vasitu u Iraku. Najpoznatiji je predstavnik učenja o utjelovljenju (*al-ḥulūl*) i sjedinjenju (*al-ittiḥād*). Optužen je za nevjerstvo (*al-kufr*)* i pogubljen raspećem zbog sljedeće četiri optužbe:

1. veze sa karamitima (*al-qarāmiṭa*),
2. izjave "Ja sam istina!" (*ana al-ḥaqq*),
3. ubjeđenja svojih pristalica da je bog i
4. izjave da hodočašće Kabe ne spada u farz obavezu koja se mora izvršiti.

Njegov lik obavijen je mnogim tajnama. Bio je strog, tvrdoglav i fanatik. Napisao je djelo pod naslovom *aṭ-Ṭawāsīn* koje je redigirao i dotjerao francuski orijentalista Louis Massignon (1883-1962.).

* Neki istraživači smatraju da su svi pripadnici ove struje u trećem stoljeću po Hidžri zastupali jedno te isto ezoterično učenje (*'ilm bāṭinī wāḥid*), samo što su ga neki prikrivali, poput eš-Šeblija koji je izjavio: "I ja i el-Husejn b. Mensūr - el-Hallādž - smo zastupali isto mišljenje, s tim što ga je on javno iznosio, a ja prikrivao" - za razliku od drugih koji su ga, poput el-Hallādža, javno iznosili i zbog toga - kako je jedna žena, za vrijeme njegova razapinjanja po el-Džunejdovu naređenju, po navodima francuskog orijentaliste Massignona - povikala: "Iskusili gorčinu željeza!"

* ***Pojava sufijskih redova***

Iranski sufija Ebū Se'īd Muhammed Ahmed el-Mejhemī (357/968. - 430/1038.), učenik Ebū 'Abdurrahmana es-Selemija bio je prvi koji je postavio sistem organizacije sufijskih redova (*aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya*) i to na taj način što ga je učinio nasljednim.

* Peto stoljeće se smatra nastavkom razvoja ideja iz prethodnih stoljeća. One su se dalje nastavile širiti, najviše zahvaljujući pisanim djelima Ebū 'Abdurrahmana es-Selemija (umro 412/1021.) koja je Ibn Tejmijja opisao riječima: "U njegovim knjigama ima vjerodostojnih predaja i prenesenih izreka koje mogu koristiti u vjeri (*ad-dīn*)*, ali i slabih predaja i neprihvatljivih izreka koje mogu štetiti onome ko nema iskustva. Neki se ljudi

oklijevaju služiti njegovim predajama." (Mağmū' al-fatāwā, I/578). Za njega navode da je izmišljao hadise koji idu u prilog sufizma.

* U periodu od druge polovine petog do početka šestog stoljeća po Hidžri, u doba Ebū Hāmida el-Gazālije, poznatog još i pod nadimkom Hudždžetu-l-Islam (umro 505/1111.), tesavvuf je počeo zauzimati svoje mjesto i kod onih koji su sebe smatrali sljedbenicima sunneta (*ahl as-sunna*)*. Time je završena etapa pionira tesavvufa koji su začeli učenje zasnovano na neislamskim načelima.

Među najpoznatije predstavnike ove faze tesavvufa, čije se učenje održalo sve do danas, spadaju:

- Ebū Hāmid el-Gazālī, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tūsī, poznat još i pod nadimkom Hudždžetu-l-Islam (450/1058. - 505/1111.), rođen u Tusu u pokrajini Horasan. Odrastao je u sredini preplavljenoj raznim učenjima i mezhebima (*al-maḏāhib*)* kao što su: 'ilmu-l-kelam (*'ilm al-kalām*)*, filozofija (*al-falsafa*)*, batinije (*al-bāṭiniyya*)* i tesavvuf. To mnoštvo raznih učenja i mezheba često je kod njega izazivalo zbunjenost i sumnju, što ga je za vrijeme boravka u Bagdadu, natjeralo da se koleba između ova četiri mezheba. Putovao je u Džurdžan i Nejsabur, bio nerazdvojni pratilac Nizāmulmulka, predavao na školi *Nizāmiji* u Bagdadu, osamljivao se u munari velike džamije u Damasku, da bi se potom preselio u Jerusalim, zatim u Hidžaz, a onda se, ponovo, vratio u svoje rodno mjesto. Napisao je više djela, među kojima treba spomenuti: *Tahāfut al-falāsifa*, *al-Munqiḏ min aḍ-ḍalāl* i, svakako, njegovo najpoznatije i najvažnije djelo *Iḥyā 'ulūm ad-dīn*. El-Gazāli se smatra utemeljivačem škole otkrovenja (*al-kašf*) u spoznaji (*fī al-ma'rifa*) koja je zastavu tesavvufa iz ruku perzijskih elemenata predala u ruke sunnijskih elemenata. Među njegove najvažnije zasluge spadaju: obaranje grčke filozofije i razotkrivanje rugla batinijskog učenja koje je definitivno raskrinkao u svojoj knjizi *al-Mustaẓharī* poznatoj još i pod nazivom *Faḍā'iḥ al-bāṭiniyya*. Opisujući posljednju fazu njegova života, nakon povratka u rodni grad Tus, njegov učenik 'Abdulgāfir el-Fārisi kaže: "Tamo se bio potpuno posvetio proučavanju Poslanikova hadisa, druženju sa učenjacima hadisa i čitanju dvaju *Sahiha* - od Buharije i Muslima - koji su najbolji argument Islama." Učinio je to nakon druženja u svome gradu sa učenjacima hadisa kao što su: Ebū Suhejl Muhammed b. 'Abdullāh el-Hafsi, pred kojim je proučavao Buharijin *Sahīh* i el-Kādī Ebū el-Feth el-Hākimi et-Tūsi, pred kojim je proučavao Ebū Dāwūdov *Sunen*. (Ṭabaqāt as-Sabkī, IV/110).

- U ovoj fazi je napisao svoju knjigu pod naslovom *Ilğām al-'awām 'an 'ilm al-kalām* u kojoj je napao 'ilmu-l-kelam (*'ilm al-kalām*)* i njegov put, a stao u odbranu škole (*al-maḏhab*)* prvih generacija muslimana (*as-salaf*) i njihovog pravca (*al-manhağ*)*. On u njoj, između ostalog, kaže: "Najbolji dokaz da je škola prvih generacija muslimana (*as-salaf*) najispravnija je to što svako suprotstavljanje njoj predstavlja novotariju (*al-bid'a*)*, a svaka novotarija je pokuđena, jer vodi u zabludu. Upuštanje običnog svijeta u interpretaciju (*at-ta'wīl*)*, kao i njegovo navođenje od strane učenjaka (da to čini) je pokuđena novotarija. Za razliku od toga, neupuštanje je po sunnetu pohvaljeno" (v. str. 96).

- U ovoj knjizi, on je, također, odustao od svoga ranijeg učenja o otkrovenju (*al-kašf*)*, postizanju osobina i stupnja vjerovjesništva (*an-nubuwwa*)* i oslanjanja u tumačenju (*fī at-ta'wīl*)* ili dokazivanju na otkrovenje (*al-kašf*) koje je ranije smatrao ciljem masa.

* Šesto stoljeće po Hidžri predstavlja stvarni početak sufijskih redova i njihova širenja iz Irana na ostale istočne oblasti islamskog svijeta. U njemu se pojavio kadirijski red čije se osnivanje pripisuje 'Abdulkādiru el-Gejlāniji (umro 561/1166.) koji je imao 49 sinova. Njih jedanaest pronijeli su i proširili njegovo učenje širom islamskog svijeta. Iako se sa njim nikada nije mogao sresti, njegovi sljedbenici smatraju da je on grubu suknenu odjeću (*al-ḫirqa*) i tesavvuf preuzeo od el-Hasana

el-Basrija, a ovaj od 'Alī b. Ebū Tāliba, r.a. Oni mu, također, pripisuju neke stvari koje su svojstvene samo Uzvišenom Allahu, kao što su: poznavanje tajni i nevidljivog svijeta (*ma'rifa al-ġayb*), moć oživljavanja umrlih (*iḥyā' al-mawtā*) i utjecanja na svijet i dok je bio živ i poslije smrti (*taṣarrufuhū fī al-kawn ḥayyan wa mayyitan*), kao i određene zikrove, virdove i grozne izjave. Među njih spada i njegova izjava na jednom skupu: "Ova moja stopala (*qadamī hāḏihī*) su na vratu svakog Allahovog prijatelja (*waliyyullāh*)*." Imao je običaj reći: "Ko u brizi zatraži moju pomoć, ja ću mu je razbiti, ko me spomene u nedaći, otkloniću mu je i ko u moje ime zatraži kakvu potrebu, ja ću mu je ispuniti." Očito je da u ovakvim izjavama ima elemenata višeboštva i prisvajanja božanstvenosti (*iddi'ā' ar-rubūbiyya*).

- Es-Sejjid Muhammed Rešid Rida kaže: "U nekim predajama, Šejhu Gejlaniji se pripisuju takva čuda (*al-karāmāt*) i natprirodne sposobnosti (*ḫawāriq al-'ādāt*) koje se pored njega ne pripisuju nikome drugom. S obzirom na to da ona nemaju nikakvu osnovu ni dokaz, kritičari predaja se na njih i ne osvrću." (Dār al-ma'ārif al-islāmiyya, XI/171)

* U ovom periodu je došlo i do pojave rufaijskog reda (*aṭ-ṭarīqa ar-rufā'iyya*) koji se pripisuje Ebū el-'Abbāsu Ahmedu b. Ebū el-Husejnu er-Rufā'iji (umro 540/1145.). Ovaj red poznat je i pod imenom betā'ihije (*al-baṭā'iḥiyya*) koje je dobio po oblasti Betā'ih (močvarnom predjelu oko Eufrata i Tigrisa između Base i Vasita) u Iraku, gdje se prvi put i pojavio. Oko njegova imena - kao uostalom i oko imena osnivača drugih redova - sufijski autori su ispleli cijelu mrežu mitskih priča i legendi, koje ga veličaju i uzdižu do stepena božanstva (*maqām ar-rubūbiyya*). Tako se za njega kaže: "Bio je stožer stožera (*quṭb al-aqṭāb*)* na Zemlji, pa je potom postao stožer nebesa, te da su na kraju, na njegovoj nozi, svih sedam nebesa postali kao halhale." (Ṭabaqāt aš-Ša'rānī, str. 141 i Qalāda al-Ġawāhir, str. 42)

- Iako se više puta ženio, er-Rufā'ī nije imao djece, pa ga je, poslije njega, u vođenju reda naslijedio 'Alī b. 'Usmān (umro 584/1188.), a ovoga 'Abdurrahmān b. 'Usmān (umro 604/1207.). Hafiz ez-Zehebi navodi da se njegovi sljedbenici odlikuju čudnim stanjima i pokazivanjem neobičnih stvari, te na kraju dodaje: "Ipak, među njegovim pristalicama ima i dobrih i loših."

- U ovom stoljeću pojavili su se ples i drugi čudni postupci sufija u ekstazi (*aš-šaṭaḥāt*) i hereza (*zandaqa*)* Šihābuddīn Ebū el-Futūh Muhjiddīn b. Hasana es-Suhraverdija (549/1154. - 587/1191.), osnivača filozofske škole iluminizma (*Madrasa al-išrāq al-falsafiyya*), koja je nastala na sprezi učenja drevnih perzijskih religija i njihovih dualističkih učenja, s jedne, i grčke filozofije neoplatonizma sa svojim učenjem o emanaciji (*al-fayḍ*) i neprekidnom pojavljivanju (*aẓ-ẓuhūr al-mustamirr*), s druge strane, zbog čega su ga islamski učenjaci iz Halepa optužili za herezu (*az-zandaqa*)*, lišavanje Boga svih Njegovih atributa (*at-ta'ṭīl*)*, vjerovanje u filozofsko učenje o iluminizmu (*al-falsafa il-išrāqiyya*)* i sultanu Salāhuddinu el-Ejjūbiji poslali pismo u kome su ga optužili za nevjerstvo (*kufr*)* i herezu (*zandaqa*)*, na osnovu čega je ovaj naredio da se, kao otpadnik od Islama (*riddatan*), pogubi. Njemu se pripisuje suhraverdijski red sa svojim učenjem o emanaciji (*al-fayḍ*)* i neprekidnom pojavljivanju (*aẓ-ẓuhūr al-mustamirr*). Među njegova najpoznatija pisana djela se ubrajaju: *Ḥikma al-išrāq**, *Hayākil an-nūr*, *at-Ta'wīlāt al-'aršiyya* i *al-Maqāmāt*.

* Pod utjecajem nagomilanog učenja sufijskih škola tokom minulih stoljeća, Ibn 'Arebi, Ibn el-Fārid i Ibn Seb'īn su uspjeli ponovo oživjeti učenja Mensūra el-Hallādža, Zunnūna el-Misrija i es-Suhraverdija.

* U sedmom stoljeću po Hidžri, tesavvuf se proširio i na tlu Andalusa, gdje je Ibn 'Arebi et-Tā'ī el-Endelusi postao jedan od najprepoznatljivijih simbola sufizma, toliko poznat da je dobio nadimak *aš-Šayḫ al-Akbar* (Najveći Šejh).

- Muhjiddīn b. 'Arebi, eš-Šejh el-Ekber (560/1165. - 638/1240.) je bio najpoznatiji učitelj škole panteizma

(*madrasa waḥda al-wuğūd*). Sebe je smatrao "Pečatom evlija" (*Ḫātam al-awliyā'*)*. Rođen je u Andalusu, odakle se preselio, prvo, u Egipat, a odatle otišao na hadždž, zatim u Bagdad, i na kraju se nastanio u Damasku gdje je i umro. Tamo je i ukopan, gdje se nalazi njegovo turbe koje se od strane sufija rado posjećuje. Zastupao je teoriju o savršenom čovjeku (*al-insān al-kāmil*) koja se zasniva na učenju da se od svih stvorenja jedino na čovjeku mogu pokazati svi Božiji atributi (ğamī' aṣ-ṣifāt al-ilāhiyya), ukoliko uspije poronuti u Božiju jednoću (*waḥdāniyyatullāh*). Napisao je mnogo djela. Neki smatraju da njihov broj iznosi blizu 400, što u formi knjiga, što poslanica. Neka od njih čuvaju se u Biblioteci Jūsuf-aga u Konji i nekim drugim bibliotekama u Turskoj. Među njegova najpoznatija pisana djela ubrajaju se: *Rūḥ al-qudus**, *Tarğumān al-ešrāk**, *al-Futūḥāt al-makkiyya* i *Fuṣūṣ al-ḥikam*.

- Ebū el-Hasan eš-Šazeli (593/1196. - 656/1258.). U svom traganju za znanjem, u početku je bio nerazdvojan od Ibn 'Arebija. Međutim, njih dvojica su se kasnije razišli, jer se Ebū el-Hasanu više dopalo el-Gazalijino učenje o otkrovenju (*fī al-kašf*)*, za razliku od Ibn 'Arebija kome se više dopadalo el-Hallādžovo i Zunnūn el-Misrijevo učenje. Obje ove škole sve do danas među pripadnicima sufijskih redova, koji često miješaju njihova učenja, imaju svoje pristalice. Među najpoznatije učenike škole el-Hasana eš-Šazelije spadaju: Ebū el-'Abbās el-Mursi (umro 686/1287.), Ibrāhīm ed-Dusūkī i Ahmed el-Bedevi (umro 675/1276.). Kod pristalica ove škole sve do danas je primijetno naglašeno odobravanje i interpretiranje Ibn 'Arebijevih izjava i učenja.

* U sedmom stoljeću po Hidžri, također se sa svojim mevlevijskim redom (*aṭ-ṭarīqa al-mawlawiyya*) pojavio Dželāluddīn ar-Rūmī (umro 672/1273. godine) u Turskoj.

* Osmo i deveto stoljeće po Hidžri, uglavnom je obilježeno daljom razradom i komentiranjem Ibn 'Arebijevih i Ibn el-Fāridovih djela. U njemu nije zabilježena pojava nijedne nove originalne teorije u sufizmu. Devetom stoljeću po Hidžri pečat je dalo prepletanje i miješanje učenja ove dvije škole.

U ovom periodu, sa svojim nakšibendijskim redom (*aṭ-ṭarīqa an-naqšibandiyya*) pojavio se i Muhammed Behā'uddīn en-Nakšibendi (umro 791/1389.). Deseto stoljeće po Hidžri je također bilo stoljeće dalje razrade i komentiranja Ibn 'Arebijevih djela. U njemu je došlo do povećanog, pa i pretjeranog interesiranja za biografije najpoznatijih učenjaka tesavvufa. Najpoznatiji autobiografski sufijski pisac ovog stoljeća bio je 'Abdulvehhāb eš-Ša'rāni (umro 973/1565.) koji je napisao dva poznata autobiografska djela *aṭ-Ṭabaqāt al-kubrā* i *aṭ-Ṭabaqāt aṣ-ṣuğrā*.

* U narednim stoljećima došlo je do prave zbrke u miješanju raznih sufijskih učenja - naročito dvije spomenute škole - širenja anarhije među njima i do pojave perioda derviša.

- Među najprepoznatljivija obilježja kasnijih stoljeća tesavvufa spada pojava novih nadimaka i titula sufijskih šejhova, kao što su: *Šayḫ as-sağāda*, *Šayḫ mašāyiḫ aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya* i *al-ḫalīfa* itd., i do pojave sufijskih loza i porodica (*al-buyūt aṣ-ṣūfiyya*) kao svojevrsnih ogranaka pojedinih redova, sa znatnom dozom neovisnog djelovanja uz znanje halifa (*bi ma'rifa al-ḫulafā'*). U ovom periodu došlo je do izdavanja prvih zakonskih uredbi i pokušaja administrativnog ustrojstva sufijskih redova pod zajedničkom upravom. Taj proces započet je fermanom izdanim od strane egipatskog valije Muhammeda 'Ali-paše, kojim je on Muhammeda el-Bekrija imenovao za nasljednika svoga oca na položaju šejha bekrijskog reda (*šayḫan li as-sağāda al-bakriyya*) i dao mu pravo nadzora (*al-išrāf*) nad radom svih sufijskih redova, tekija, zavija i džamija sa turbetima, te pravo izrade i donošenja programa pouke (*at-ta'līm*) koja se u njima izvodila, čime je on pokušao potkopati ovlasti Šejhu-l-Azhera i azherske uleme. Organizacija i administrativno ustrojstvo sufijskih redova

nastavilo se razvijati, sve dok na kraju nije uspostavljeno Vrhovno vijeće sufijskih redova u Egiptu (*al-Mağlis al-a'la li aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya fī Miṣr*).

Među najpoznatija sufijska imena ovog perioda spadaju:

- 'Abdulganī en-Nablusi (1050/1640. - 1143/1730.),

- Ebū es-Su'ūd el-Bekri (umro 1227/1812.), prvi koji je neslužbeno ponio titulu vrhovnog šejha svih sufijskih redova (*šayḫ al-mašāyiḫ aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya*) u Egiptu,

- Ebū el-Hudā es-Sajjādī er-Rufa'i (1220-1287),

- Omer el-Futi et-Turi es-Senegāli el-Ezheri et-Tīdžāni (umro 1281/1864.), za koga treba napomenuti da je kao misionar Islama djelovao među neznabožačkim plemenima (*al-waṭaniyyīn*)*, da je od svojih pristalica formirao vojsku za borbu protiv neznabožaca, da je sa njima vodio ratove i uspio zauzeti kraljevstvo Segou (u današnjem Maliju) i pokrajinu Māsīna. Među njegova najznačajnija pisana djela ubrajaju se: *Suyūf as-Sa'īd*, *Safīna as-sa'āda* i *Rimāḫ ḫizb ar-Raḫīm 'alā nuḫūr ḫizb ar-Rağīm*.

- Muhammed 'Usmān el-Mīrganī (umro 1268/1852.), o kome će biti više riječi kada budemo govorili o hatemijskom redu (*al-ḫatamiyya*),

- Ebū el-Fejd Muhammed b. 'Abdulkebīr el-Ketāni (1268/1852. - 1333/1915.), poznati fakih, filozof i sufija iz Fesa u Maroku. Osnivač je ketanijskog sufijskog reda (*aṭ-ṭarīqa al-katāniyya*). Islamski učenjaci iz Fesa kritizirali su neka od njegovih shvaćanja i proglasili ih krivovjernim. Među njegova najpoznatija pisana djela ubrajaju se: *Ḫayāt al-insām* i *Lisān al-ḫuğğa al-burhāniyya fī aḏ-ḏabb 'an ša'ā'ir aṭ-ṭarīqa al-aḫmadiyya al-katāniyya*.

- Ahmed et-Tīgānī (umro 1230/1815.) o kome će biti više riječi kada budemo govorili o tidžanijskom redu (*aṭ-ṭarīqa at-tīgāniyya*).

- Hasan Ridvān (1239/1824. - 1310 /1892.), autor poznatog sufijskog spjeva u redžzu (*al-urğūza*) pod naslovom *Rawḏ al-qulūb al-mustaṭāb*.

- Sālih b. Muhammed b. Sālih el-Dža'ferī es-Sādikī (1328/1910. - 1399/1979.) koji se nakon odlaska u Egipat i upisa na el-Azher, uključio u red Ahmeda Sunusija. Sufijsku i tarikatsku naobrazbu stjecao je pred Šejhom Muhammedom Behitom el-Mutīom, Šejhom Habībullahom eš-Šenkītijem i Šejhom Jūsufom ed-Dedževijem. Među njegova najpoznatija pisana djela ubrajaju se: *al-Ilhām an-nāfi' li kull qāṣid*, *al-Qaṣīda at-tā'iyya* i *aṣ-Ṣalawāt al-ğa'fariyya*.

Ideje i ubjeđenja:

* Izvori sufijskog učenja su:

- ***Otkrovenje*** (*al-kašf*)* - Sufije se na otkrovenje (*al-kašf*)* oslanjaju, ne samo kao na pouzdan izvor znanja i spoznaje nego ga smatraju i vrhuncem ibadeta. Pod sufijskim otkrovenjem, između ostalog, se podrazumijeva:

1. ***Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem,*** (*an-Nabī*)* - tj. dobijanje znanja direktno od njega, bilo na javi ili u snu.

2. ***Hidr, a.s.***, (*al-Ḫiḍr*), o čijoj pobožnosti i bogobojaznosti među sufijama kruže mnoge priče. Oni smatraju da se od njega mogu naučiti šerijatski propisi, dobiti vjersko znanje, virdovi, zikrovi i razne vrline.

3. ***Nadahnuće*** (*al-ilhām*), bilo da je ono direktno od Allaha - čime su oni stepen (*maqām*) sufije izdigli iznad stepena Vjerovjesnika, jer vjeruju da evlija (*al-walī*)* dobija znanje direktno od Allaha, odakle ga dobija i melek koji ga, potom, prenosi vjerovjesniku (*an-nabī*)* ili poslaniku (*ar-rasūl*)*.

4. ***Pronicljivost*** (*al-firāsa*) s kojom se raspoznaju skrivene misli i razgovori duše.

5. ***Tajni glasovi*** (*al-hawātif*) od Uzvišenog Allaha, meleka, dobrih džina, nekog od evlija (*min aḥad awliyā'*)*, Hidra ili Iblisa, koji se čuju pomoću uha, u snu ili na javi, ili u stanju između sna i jave.

6. ***Putovanja i uspeća*** (*al-isrā'āt wa al-ma'āriğ*) pod kojim sufije podrazumijevaju evlijino uspeće u viši svijet (*al-'ālam al-'ulawī*), njegovo kruženje po njemu i donošenje iz njega svakojakih znanja i tajni.

7. ***Osjetilnog otkrovenja*** (*al-kašf al-ḥissī*), tj. otkrivanjem pravog stanja bitka (*kašf ḥaqā'iq al-wuğūd*)* dizanjem fizičkih zastora (*al-ḥuğub al-ḥissiyya*) sa srca i očiju.

8. ***Snovi i snoviđenja*** (*ar-ru'yā wa al-manāmāt*) na koja se sufije najčešće oslanjaju, tvrdeći da preko njih od Uzvišenog Allaha, Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ili nekog od svojih šejhova dobijaju znanje o vjerskim propisima.

- ***Osjećanje*** (*ad-dawq*) koga ima dvije vrste:

1. Opće osjećanje (*ad-dawq al-'āmm*) koje je svojstveno za sva stanja i sve stupnjeve. El-Gazālī u svome djelu *al-Munqid min ad-dlāl* smatra da putnik-isposnik (*as-sālik*) može osjetiti unutrašnji smisao vjerovjesništva (*ḥaqīqa an-nubuwwa*) i na odsjedanjima na putu spoznati njegove osobenosti.

2. Što se, pak, tiče posebnog osjećanja (*ad-dawq al-ḥāṣṣ*), on je kod svakog sufije različit, shodno različitosti njihovih stupnjeva, jer se, prvo, počinje kušati, a onda piti.

- ***Ekstaza*** (*al-wağd*), koja ima tri stupnja (*marātib*):

1. Stupanj prisutnosti (*at-tawāğud*),
2. Stupanj ekstaze (*al-wağd*) i
3. Stupanj nalaženja (*al-wuğūd*).

- ***Učenje i od drugih vjerovjesnika*** (pored Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem) i umrlih šejhova.

* Sufijske ideje i učenja su mnogobrojna i isprepletana, isto kao i njihove škole i redovi. Ona se u najkraćim crtama ogledaju u sljedećem:

- U pogledu vjerovanja u Uzvišenog Allaha, sufije zastupaju različita učenja. Neki od njih, kao što su pristalice el-Hallādžove škole (*madhab al-Ḥallāğ*)* vjeruju u Njegovo utjelovljenje (*al-ḥulūl*), drugi u panteizam (*waḥda al-wuğūd*) i nerazdvojivost Stvoritelja od Njegovih stvorenja, dok se treći drže el-Eš'arijeva i el-Maturidijeva učenja o Allahu i Njegovim imenima i atributima.

- U pogledu vjerovanja u Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*ar-rasūl*)*, ekstremne sufije (*al-ġulāt*)*, također, zastupaju različita učenja. Neki od njih tvrde da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije dospio do njihova stupnja i stanja, te da nije bio upućen u tajne i znanje sufizma kao što su upućene neke sufije. U tom smislu su i el-Bistamijine riječi: "Mi smo zagazili u more, na čijoj obali su se zaustavili vjerovjesnici."

Drugi, kao što su Ibn 'Arebi i njegovi sljedbenici, tvrde da je Poslanik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, kupola svemira (*qubba al-kawn*), da je on Allah koji je zasjeo na Aršu, da su: nebesa, Zemlja, Arš, Kursi i sva stvorenja stvoreni od njegova svjetla, te da je on (tj. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem) prvo stvorenje (*awwal mawğūd*).

Treći, opet, takvo shvaćanje ne samo da ne prihvaćaju, nego i odbacuju. Međutim, oni - iako vjeruju u njegovu ljudsku prirodu i poslanstvo - dozvoljavaju njegovo, sallallahu alejhi ve sellem, uzimanje za posrednika između sebe i Uzvišenog Allaha na način koji je u suprotnosti sa vjerovanjem sljedbenika sunneta i džema'ta (*'aqida ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*

- U pogledu vjerovanja u evlije (*al-awliyā'*)* sufije, također, imaju najrazličitija shvaćanja. Tako neki evliju (*al-walī*)* uzdižu iznad stepena vjerovjesnika (*an-nabī*)*. Drugi, opet, evliju u svim njegovim svojstvima izjednačavaju sa Bogom, tako da je evlija u stanju stvarati (*yaḥluq*), davati nafaku (*yarzuq*), davati život (*yuḥyī*) i smrt (*wa yumīt*) te vladati svemirom (*wa yataṣarraf fī al-kawn*).

Neke sufije prave podjelu u stupnjevima odabranosti (*al-wilāya*) evlija. Tako među njima postoje stožeri (*al-aqṭāb*)*, pomoćnici (*al-abdāl*)* i odabranici (*an-nuğabā'*)* koji

se svake noći okupljaju na svome sastanku (*dīwān*) u pećini Hira i na njemu odlučuju o sudbinama. Drugi, opet, u to ne vjeruju, ali evlije i dok su živi i poslije smrti, ipak, uzimaju za svoje posrednike kod svoga Gospodara.

Naravno, sva ova i njima slična učenja, u suprotnosti su sa učenjem Islama o odabranosti (*al-wilāya*) koju Uzvišeni Allah pruža Svojim prijateljima koji se drže propisa vjere (*ad-dīn*)*, bogobojaznosti (*at-taqwā*), činjenja dobrih djela (*'amal aṣ-ṣāliḥāt*), potpunog robovanja samo Allahu, vjerovanja u ovisnost samo o Njemu i ubjeđenja da evlija (al-walī) nije u stanju pomoći ni sâm sebi, a kamoli drugome, kao što stoji u riječima Uzvišenog, upućenih Svome Poslaniku Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem.:

Reci: "Ja nisam u stanju da od vas kakvu štetu otklonim niti da nekome od vas neku korist pribavim." (Al-Ğinn, 21.)

- Sufije, također, vjeruju da se vjera (*ad-dīn*) sastoji iz: Šerijata i hakikata, da je Šerijat (*aš-šarī'a*) samo vanjski okvir vjere i vrata na koja svako ulazi, a da je hakikat (*al-ḥaqīqa*) njen unutrašnji smisao koji dokučuju samo oni najodabraniji (*al-muṣṭafauna al-aḫyār*).

- Po mišljenju sufija, sufizam je ujedno i put (*aṭ-ṭarīqa*) i hakikat (*al-ḥaqīqa*).

- Po sufijskom učenju, u tesavvufu mora biti prisutan duhovni utjecaj, a on se može ostvariti jedino preko šejha od koga je sufija primio tarikat.

- Isto tako, u tesavvufu se mora prakticirati zikr (*aḏ-ḏikr*), meditacija (*at-ta'ammul ar-rūḥī*) i usredsrediti razmišljanje na viši svijet (*al-mala' al-a'lā*). Po njima, najviši stupanj u tesavvufu je stupanj evlije (*daraǧa al-walī*).

- Sufije često govore o bogomdatom znanju (*al-'ilm al-ladunī*) koje je, po njihovom mišljenju, svojstveno samo onima koji su na stupnju vjerovjesnika i evlija (*ahl an-nubuwwa wa al-wilāya*)* kao što je slučaj sa Hidrom, a.s., za koga je Uzvišeni Allah rekao:

I nađoše jednoga Našeg roba kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo naučili. (Al-Kahf, 65.)

- ***Gubljenje osjećaja u ekstazi*** (*al-fanā'*)* - Prvi koji je u Islamu počeo zagovarati ovakvo stanje bio je Ebū Jezid el-Bistāmī, koji ga je preuzeo od svoga Šejha Ebū 'Alia es-Sindija. Pod ovim stanjem se podrazumijeva potpuno utonuće u promatranju Božije veličine (*al-istihlāk fillāhi bi al-kuliyya*), pri čemu čovjek gubi svaki osjećaj za sebe i svijet oko sebe, osim za Allaha. U tom smislu, el-Kušejri kaže da potpuno utonuće (*al-istihlāk bi al-kuliyya*) može doživjeti samo onaj "nad kim potpuno zavlada snaga hakikata (*sulṭān al-ḥaqīqa*), do te mjere da od cijeloga svijeta koji ga okružuje ne primijeti ni koliko je trun prašine".

Stupanj (*maqām*) potpunog utonuća (*al-fanā'*) je stanje u kome se predodžbe putnika (*taṣawwurāt as-sālik*) sufijskog reda kreću između dvije potpune suprotnosti: negiranja svake vrste Božijeg nesavršenstva (*at-tanzīh wa at-taǧrīd*), s jedne, i dokazivanja utjelovljenja i antropomorfizma (*al-ḥulūl wa at-tašbīh*), s druge strane.

* ***Stupnjevi ponašanja***: (*Daraǧāt as-sulūk*):

- Među sufijama postoje razne kategorije: obični sufija (*aṣ-ṣūfī*), pobožnjak (*al-'ābid*), isposnik (*az-zāhid*) itd., što znači da svaka od ovih kategorija ima svoje metode, program i cilj.

Prvi stupanj ponašanja putnika u tarikatu je ljubav prema Allahu i Njegovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, a vodič na njemu je slijeđenje Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Drugi stupanj je ugledanje na Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao u najbolji uzor. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

Vi u Allahovu Poslaniku imate divan uzor. (Al-Aḥzāb, 21.)

Treći stupanj je pokajanje (*at-tawba*) koje se ogleda u odustajanju od daljeg griješenja, pokajanja za učinjena loša djela,

čvrste odluke da se ona više nikada neće ponoviti i, ukoliko se prema nekome drugom pogriješilo, izmirenje računa sa njim.

- ***Položaji*** (*al-maqāmāt*) su duhovna stajališta kroz koja putnik-sufija prolazi na svome putu do Allaha. Na svakom od njih on se - boreći se da se što bolje očisti i duhovno unaprijedi - zadržava određeno vrijeme dok ne pređe na sljedeće. Svaki sufija na svome putu mora proći kroz fazu borbe (*al-ğihād*)* i čišćenja (*at-tazkiya*). Oni između učenika (*al-murīd*) i Uzvišenog Allaha, kao prepreke smatraju četiri stvari: imetak, ugled, oponašanje drugog (*at-taqlīd*)* i neposlušnost (*al-ma'ṣiya*).

- ***Stanja*** (*al-aḫwāl*) su, kako je neko od sufija rekao: "Povjetarci koji, na njegovom putu, nježno zapuhnu putnika, pa se uz njih nekoliko trenutaka odmori i odahne, a onda - ostavljajući iza sebe miris - nestanu nakon čega duša nestrpljivo čeka da ponovo naiđu i zapuhnu ugodnim mirisom." El-Džunejd je rekao: "Stanje (*al-ḫāl*) je kratki osjećaj (*nāzila*) koji srce obuzme ali se ne zadržava."

Stanja (*al-aḫwāl*) su bogomdani darovi (*al-mawāhib*), a položaji (*al-maqāmāt*) zasluge (*al-makāsib*). U tom smislu su i riječi sufija: "Stanja (*al-aḫwāl*) izviru iz vrela milosti i dobrote (*'ayn al-ğūd*), a položaji (*al-maqāmāt*) se stječu trudom."

- ***Pobožnost*** (*al-wara'*) se ogleda u tome da putnik (*as-sālik*) ostavi sve u što sumnja. Odnosi se na jezik (tj. riječi), srce i djela.

- ***Skromnost*** (*az-zuhd*) se sastoji u tome da čovjeku ovaj svijet bude na dohvat ruke, a srce predano onome što je u Allahovoj ruci. Neko od sufija je, u tom smislu, o skromnosti rekao: "Istinu govori taj i taj (*fulān*). Allah mu je srce očistio od dunjaluka i dao mu ga u ruke, i njegovoj vanjštini."

Čovjek istovremeno može biti i bogat i skroman, jer se pod skromnošću ne podrazumijeva siromaštvo. Otuda ni svaki siromah nije skroman (*zāhid*) niti svaki skroman čovjek siromah (*faqīr*). Skromnost (*az-zuhd*) se dijeli na tri stepena:

1. Ostavljanje onoga što je zabranjeno, i to je skromnost običnog svijeta (*zuhd al-'awām*).

2. Ostavljanje pretjerivanja u onome što je dozvoljeno, i to je skromnost odabranih (*zuhd al-ḫawāṣṣ*).

3. Ostavljanje svega što čovjeka zaokuplja od razmišljanja o Uzvišenom Allahu, i to je skromnost onih koji su istinski spoznali Allaha (*al-'ārifīn*).

- ***Pouzdanje u Allaha*** (*at-tawakkul*) - Sufije kažu: "Pouzdanje (*at-tawakkul*) je početak, predaja (*at-taslīm*) sredina, a prepuštanje (*at-tafwīḍ*) kraj, ukoliko pouzdanje u Allaha, uopće, može imati kraj." Sehl et-Tesetturi kaže: "Pouzdanje u Allaha je prepuštanje Uzvišenom Allahu da bude ono što On hoće da bude."

- ***Ljubav*** (*al-maḫabba*) - El-Hasan el-Basri (umro 110/728.) kaže: "Znak ljubavi je slaganje sa voljenim, utrkivanje u svemu na njegovim stazama, približavanje njemu na sve moguće načine i bježanje od svega što mu se ne sviđa."

- ***Zadovoljstvo*** (*ar-riḍā*) - Neko od sufija je rekao: "Vrhunac zadovoljstva sa Allahom je da čovjekovo srce ostane mirno na svaki Allahov sud i odredbu." Neko drugi je rekao: "Zadovoljstvo je posljednje stanište na putu sufije (*āḫir al-maqāmāt*). Iza njega dolaze stanja gospodara srca (*aḫwāl arbāb al-qulūb*), poniranje u nevidljive svjetove (*muṭāla'a al-ğuyūb*) i preispitivanje tajnih misli radi prečišćavanja zikra i upoznavanja sa stvarnim značenjem stanja (*wa tahḏīb al-asrār li ṣafā' al-aḏkār wa ḫaqā'iq al-aḫwāl*).

- Izraz "***mašta***" (*al-ḫiyāl*) sufije koriste za razumijevanje Allahove Knjige i sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, sve dok putnik (*as-sālik*) ne dođe do sigurne spoznaje. Ona ima tri stepena:

1. *'Ilm al-yaqīn* - pod kojim se podrazumijeva spoznaja preko tradicionalnog dokaza; ajeta ili hadisa, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

Ne valja tako, nek znate pouzdano. (At-Takāṯur, 5.),

2. *'Ayn al-yaqīn* - pod kojim se podrazumijeva spoznaja putem gledanja okom ili otkrovenja (*al-kašf*)*, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

I još jednom, doista ćete ga jasno vidjeti. (At-Takāṯur, 7.) i

3. *Ḥaqq al-yaqīn* - pod kojim se podrazumijeva spoznaja stečena putem kušanja (*'an ṭarīq aḏ-ḏawq*)), kao što stoji u riječima Uzvišenog:

Sama je istina, zbilja, sve ovo - zato hvali ime Gospodara svoga Veličanstvenog! (Al-Wāqi'a, 96.)

- Što se tiče vlasti, vladanja i politike, sufijski metod (*al-manhağ aṣ-ṣūfī*)* u tom pogledu ne dozvoljava suprotstavljanje zlu i vlasti vladara, jer je po njihovom mišljenju odnose među Svojim robovima uredio Sâm Allah onako kako On hoće.

- Možda najopasniju stvar u sufijskom vjerozakonu (*aš-šarī'a aṣ-ṣūfiyya*) predstavlja njihov sistem odgoja (*manhağuhum fī at-tarbiyya*), jer kroz njega potpuno ovladaju razumom svijeta do te mjere da ga potpuno negiraju, i to na taj način što nove pristalice u tesavvuf uvode postepeno i uz krajnju učtivost i ljubaznost, zatim im se do granice strahopoštovanja preuveličava uloga i značaj tesavvufa i njegovih predstavnika, zatim prikrivanjem i zapetljavanjem pojedinih pitanja, zatim sa postepenim upoznavanjem s učenjem tesavvufa i na kraju uvezivanjem u red (*aṭ-ṭarīqa*), a time i zatvaranjem svih puteva za izlazak iz njega.

* ***Škole sufizma*** (*Madāris aṣ-ṣūfiyya*) su:

- Škola asketizma (*Madrasa az-zuhd*) čije su pristalice isposnici (*an-nussāk*), askete (*az-zuhhād*), pobožnjaci (*al-'ubbād*) i plačljivci (*al-bakkā'ūn*). Među najpoznatije predstavnike ove škole spadaju: Rabī'a el-'Adevija, Ibrāhīm b. Edhem i Mālik b Dīnār.

- Škola otkrovenja i spoznaje (*Madrasa al-kašf wa al-ma'rifa*)* koja se zasniva na učenju da zdrava logika (*al-manṭiq al-'aqlī*) nije sama dovoljna za stjecanje znanja i spoznaju pravog smisla postojećeg svijeta (*ḥaqā'iq al-mawğūdāt*), jer se čovjek kroz treniranje duše (*ar-riyāḏa an-nafsiyya*) razvija do granice skidanja zastora neznanja sa njegovih očiju, kada mu se počnu ukazivati stvari u njihovom pravom smislu i pokazivati na ogledalu srca. Lider ove škole je Imam Ebū Hāmid el-Gazālī.

- Škola panteizma (*Madrasa waḥda al-wuğūd*). Lider ove škole je Muhjiddīn b. 'Arebi koji je, između ostalog, rekao: "Od provjerenih istraživača (*al-muḥaqqiqīn*) je dokazano da u bitisanju (*al-vuğūd*) postoji samo Allah. Mi i ako postojimo, postojimo po Njemu. Od bitka koji postoji po Istinskom Bitku samo istina dolazi. Istinski bitak (*al-wuğūd al-ḥaqq*) je zapravo samo jedan. Ne postoji ništa što je Njemu slično, jer je nezamislivo da postoje dva različita ili slična bitka."

- Škola sjedinjenja i utjelovljenja (*Madrasa al-ittiḥād wa al-ḥulūl*)* čiji je lider el-Hallādž. U ovoj školi očevidan je utjecaj indijskog i kršćanskog misticizma, jer sljedbenik ove škole vjeruje da se Allah utjelovio (*ḥalla fīhi*)* u njemu i da se on sjedinio (*ittaḥada*)* s Allahom. U tom su smislu poznate el-Hallādžove riječi: "Ja sam Istina." I: "U džubetu nije niko drugi do Allah." Ovome treba dodati i druge slične izraze i nekontrolirane pokrete (*aš-šaṭaḥāt*) koji se kod njih javljaju u trenucima opijenosti (*fī laḥaẓāt as-sakr*)* vinom osvjedočenosti (bi ḫamra aš-šuhūd), kako ga oni nazivaju.

* ***Sufijski redovi*** (*Ṭuruq aṣ-ṣūfiyya*):

- Gejlanije (*al-ğaylāniyya*). Gejlanijski red se pripisuje 'Abdulkādiru el-Gejlaniji (470/1077. - 561/1166.). Ukopan je u Bagdadu, gdje svake godine njegov grob, nadajući se sreći, posjećuju mnogi od njegovih sljedbenika. Bio je dobro načitan i upoznat sa znanostima koje su se u njegovo vrijeme izučavale i njegovale. Njegove pristalice mu, kao što smo ranije rekli, pripisuju mnogobrojna čuda (*al-karāmāt*)*.

Njegov red je dosta doprinio u podizanju islamskih centara koji su odigrali veliku ulogu u širenju Islama u Africi i zaustavljanju prodora sve jačeg evropskog utjecaja na arapskom magrebu.

- Rufā'ije (*ar-rufā'iyya*). Rufā'ijski red osnovao je Ahmed er-Rufā'ī (512/1118. - 580/1184.) iz plemena Rufā'a u Maroku. Prilikom izvođenja zikra, u pokazivanju čuda (*al-karāmāt*), pripadnici rufā'ijskog reda upotrebljavaju sablje i vatru. O njima Šejh el-Alūsī u svome djelu *Gāya al-amānī fī ar-radd 'alā an-Nabhānī* kaže: "U ovo vrijeme najopasniji ljudi po vjeru i državu su pripadnici rufā'ijskog reda. Nema novotarije (*al-bid'a*)*, a da je oni nisu uveli. Sav njihov zikr se ogleda u plesu, pjesmi, obožavanju svojih šejhova i traženju utočišta mimo Allaha, dok su im sva djela vezana za hvatanje i igru sa zmijama." (Gāya al-amānī fī ar-radd 'alā an-Nabhānī, I/370)

Rufā'ijsko učenje se u mnogo čemu podudara sa ši'ijskim (*aš-šī'a*)*. Tako npr. rufā'ije vjeruju u Dža'ferovu knjigu (*Kitāb al-Ğa'far*)*, u dvanaestericu imama (*al-a'imma al-iṯnā 'ašara*) i u svoga šejha Rufā'iju kao trinaestog imama. Pored toga, kao i ši'ije, na Dan ašure (*yawm 'āšūrā'*) priređuju ceremoniju žalosti itd.

Ovo, uprkos tome što se šejh njihova reda - Šejh Ahmed Rufā'i - snažno zalagao za pridržavanje Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, sunneta i izbjegavanje novotarija u vjeri. U tom smislu su i njegove riječi: "Nijedan narod nije zanemario sunnet i borbu protiv novotarija, a da Allah nad njim nije dao vlast neprijatelju, i nijedan narod nije podržao sunnet i borio se protiv novotarija i njihovih pobornika, a da mu Allah nije ulio strahopoštovanje, pružio Svoju pomoć i pomogao da se popravi."

Rufā'ijski red najviše je raširen u Zapadnoj Aziji.

- Bedevije (*al-badawiyya*). Bedevijski red osnovao je Ahmed el-Bedevī (596/1200. - 634/1237.). Rođen je u Fesu u Maroku. Poslije obavljanja hadždža, prvo je otišao u Irak, a otuda se preselio i nastanio u Tanti (Egiptu) gdje je ostao sve do svoje smrti. U Tanti se nalazi i njegovo turbe koje njegovi sljedbenicu rado posjećuju i tamo - kao što je slučaj i sa drugim sufijskim evlijama - jednom godišnje priređuju ceremonijalnu proslavu njegova rođenja, prilikom koje se izvode razne novotarije, praznovjerni običaji i vjerom nedozvoljene stvari kao što su: molitve u njegovo ime, traženje od njega pomoći i blagoslova u njegovo ime itd., što vodi u višeboštvo koje izvodi iz vjere. Bedevijski red raširen je u pojedinim oblastima u Egiptu. Tamo postoje i ogranci ovoga reda kao što su: bujumije (*al-buyūmiyya*), šenavije (*aš-šanāwiyya*), Nuhova djeca (*awlād Nūḥ*) i šu'bije (*aš-šu'byya*). Pripadnici ovoga reda prepoznaju se po crvenim turbanima.

- Desukije (*ad-dasūqiyya*). Desukijski red osnovao je Ibrāhīm ed-Desūki (633/1237. - 676/1277.) koji je ukopan u gradu Desuku u Egiptu. Sufije vjeruju da je on jedan od četiri stožera (*aḥad al-aqṭāb al-arba'a*) koji upravljaju kosmosom.

- Ekberije (*al-akbariyya*). Ekberijski red osnovao je Šejh Muhjiddīn b. 'Arebi. Ovaj njegov red se zasniva na učenju o panteizmu (*waḥda al-wuğūd*), šutnji (*aṣ-ṣamt*), povučenosti (*al-'uzla*), gladovanju (*al-ğū'*) i bdijenju preko noći (*as-sahr*). Pripadnici ovoga reda se odlikuju po sljedećim trima osobinama: strpljivošću u podnošenju nedaća (*aṣ-ṣabr 'alā al-balā'*), zahvalnošću na izobilju (*aš-šukr 'alā ar-raḫā'*) i zadovoljstvom sa sudbinom (*ar-riḍā bi al-qaḍā'*).

- Šazelije (*aš-šāḏaliyya*). Šazelijski red osnovao je Ebū Hasan eš-Šazeli (593/1197. - 656/1258). Rođen je u Selu 'Amara u blizini Mersije u Maroku, odakle se kasnije preselio u Tunis. Obavio je hadždž nekoliko puta i u međuvremenu boravio u Iraku. Umro je u pustinji 'Ajzāb u južnom Egiptu na putu za hadždž. Za njega se kaže da je "olakšao put za ulazak u tesavvuf (*aṭ-ṭarīqa*) običnom svijetu", jer je njegov red najlakši i najbliži običnom svijetu, bez puno zahtjeva za borbu i odricanje. Šazelijski red proširen je u Egiptu, Jemenu i nekim drugim arapskim zemljama. Šazeliju posebno poštuju i duboko vjeruju u njegov evlijaluk stanovnici lučkog grada Moke u Jemenu. Šazelijski red, također, je raširen u Marakešu u Maroku, Zapadnom Alžiru, Sjevernoj i Zapadnoj Africi.

- Bektašije (*al-bakdāšiyya*) su sufijski red kome su pripadali uglavnom Turci-Osmanlije. Danas je raširen u Albaniji. Bektašijski red po svome učenju je bliži ši'ijskom nego sunnijskom tesavvufu. Ovom redu pripada velika zasluga za širenje Islama, naročito među Turcima i Mongolima. Imao je veliki utjecaj u Osmanskom carstvu, čak i među osmanskim sultanima.

- Mevlevije (*al-mawlawiyya*). Mevlevijski red osnovao je poznati perzijski pjesnik i sufija Dželāluddīn er-Rūmī (604/1207. - 672/1273.). Rođen je u Belhu u Perziji, a ukopan u Konji u Turskoj. Pripadnici mevlevijskog reda poznati su po tome što u svome zikru koriste ples i muziku. Mevlevijski red raširio se u Turskoj i Zapadnoj Aziji. Međutim, od ovoga reda u današnje vrijeme ostalo je samo nekoliko tekija u Turskoj, Halepu i nekim zemljama na Istoku.

- Nakšibendije (*an-naqšibandiyya*). Nakšibendijski red je osnovao Šejh Behā'uddīn Muhammed b. Muhammed el-Buhāri, poznat i pod nadimkom Šah-Nakšibend (umro 791/1389.). Nakšibendijski red je lahak za prakticiranje, slično kao i šazelijski. Raširen je u Perziji, Indiji i Zapadnoj Aziji.

- Melāmitije (*al-malāmitiyya*). Melamitijski red osnovao je Ebū Sālih Hamdān b. Ahmed b. 'Ammār, poznat još i pod nadimkom el-Kasār (umro 271/884.). Neki sljedbenici ovoga reda dozvoljavaju proturječenje duši (*muḥālafa an-nafs*) u želji da se ona preodgoji i otklone njeni nedostaci. U posljednje vrijeme u Turskoj su se pojavile ekstremne pristalice ovoga reda koje, ne osvrćući se na vjerske propise o naredbama i zabranama, dozvoljavaju mnoge stvari koje su zabranjene, pa čak i ponižavanje pojedinih svetinja u Islamu.

- Pored navedenih, postoji još mnogo drugih tesavvufskih redova, kao što su: kana'ije (*al-qanā'iyya*), kajrevanije (*al-qayrawāniyya*), murabitije (*al-murābiṭiyya*), bešbešije (*al-bašbašiyya*), senusije (*as-sanūsiyya*), muhtarije (*al-muḥtāriyya*), hatemije (*al-ḥatamiyya*) itd.. bez sumnje, sve su to novotarijski redovi (*ṭuruq bid'iyya*).

* ***Sufijska tumaranja*** (*aš-šaṭaḥāt aṣ-ṣūfiyya*):

- Pripadnici nekih sufijskih redova, uvjereni da i to spada u tesavvuf, koriste razne načine u prizivanju duhova (*taḥḍīr al-arwāḥ*) uključujući i mađioničarske trikove (*ša'waḏa*) i obmanjivanje (*ad-dağl*). Drugi se, opet, posvećuju podizanju turbeta i drugih obilježja na grobovima "evlija" (*qubūr al-awliyā'*)*, paljenjem svijeća, posjetama njihovih grobova i traženju blagoslova potiranjem ruku njima itd. Sve su to novotarije (*al-bida'*)* za koje nema nikakva od Allaha objavljena dokaza.

- Pojedine sufije smatraju da su neke evlije oslobođene od vršenja vjerskih dužnosti (*isqāṭ at-takālīf 'an al-valī*), tj. da više nisu dužni obavljati pojedine vjerske obrede (*al-'ibāda*), jer su dospjeli na takav položaj (*maqām*) na kome im više nisu potrebni. Takve svoje tvrdnje objašnjavaju time da - u slučaju da nastave sa izvršavanjem spoljašnjih vjerskih dužnosti - ne bi više bili u stanju očuvati ono što su postigli u nevidljivom svijetu i da bi im bavljenje sa vanjskim stvarima, odvraćalo pažnju sa unutrašnjih, duhovnih dostignuća.

- One koje je na takav način šejtan zaveo, el-Gazali je oštro kritizirao, podijelivši ih na sljedeće grupe (*al-firaq*):

1. Grupa koja je zavedena odjećom (*az-zayy*), izgledom (*al-hay'a*) i logikom (*al-manṭiq*)*.

2. Grupa koja je zavedena uvjerenjem da je ovladala spoznajom (*'ilm al-ma'rifa*), osvjedočenjem istine (*mušāhada al-ḥaqq*) i da je prošla kroz sve stanice puta (*al-maqqmāt*) i sva stanja (*al-aḥwāl*).

3. Grupa koja se upustila u dozvoljavanje zabranjenog (*al-ibāḥa*), stavila vjerozakon van snage, odbacila stanja (*rafaḍū al-aḥwāl*) i izjednačila ono što je dozvoljeno (*al-ḥalal*) sa onim što je zabranjeno (*al-ḥarām*).

4. Grupa koja se pravda riječima: "Fizička djela (*al-a'ml bi al-ğawāriḥ*) nemaju nikakve vrijednosti. Važno je ono što je u srcu, a naša srca su obuzeta ljubavi prema Allahu koja će nas dovesti do Njegove spoznaje. Mi se u dunjaluk upuštamo samo rukama, dok su nam srca kod Gospodara. Prema tome, mi svoje prohtjeve upražnjavamo samo u vanjskom smislu, a ne i srcem."

- Škola o apsolutnoj jednoći (*madrasa al-waḥda al-muṭlaqa*) je nešto što u Islamu prije Ibn 'Arebija nije postojalo. On je udario temelje takvom učenju, osnovao njegovu školu i detaljno razradio njena učenja i stupnjeve. Napisao je više djela među kojima su mu najpoznatija *Fuṣūṣ al-ḥikam* i *al-Futūḥāt al-makkiyya.*

- Što se tiče el-Hallādža, on se smatra osnivačem škole sjedinjenja (*al-ittiḥād*)* i utjelovljenja (*al-ḥulūl*)*.

On je, između ostalog, rekao:

Ja sam onaj koji voli, a onaj koga volim sam ja,

Mi smo dvije duše utjelovljene u istom tijelu.

Kada ugledaš mene, ugledaš i Njega,

a kada ugledaš Njega, ugledaš i nas.

On je, također, rekao:

Svoju dušu si pomiješao sa mojom dušom,

kao što se miješa vino sa vodom pitkom.

Kada nešto dodirne Tebe, dodirne i mene,

Dakle, Ti si, u svakom slučaju, ja.

- Sufije često upotrebljavaju izraze "pomoć" (*al-ğawṯ*) i "pomagač" (*al-ğiyāṯ*). U vezi sa ovim izrazima, Ibn Tejmijja je, kako se navodi u njegovom djelu *Mağmū' al-fatāwā* (v. na str. 437.) dao sljedeću fetvu: "Što se tiče izraza "pomoć" (*al-ğawṯ*) i "pomagač" (*al-ğiyāṯ*), oni su svojstveni samo Allahu. Budući da oni znače pomaganje (*ğawṯ*) onima koji pomoć mole od Allaha (*al-mustağīṯīn*), niko ne može takvu pomoć moliti od nekoga drugog mimo Njega, ma o kome se radilo; kako od Allahu bliskog meleka, tako ni od poslanika-vjerovjesnika."

- Svi sufijski redovi se slažu da njihovi sljedbenici moraju prakticirati zikr. U nakšibendijskom redu to je samo jedna riječ *Allah*!. U šazelijskom redu to su riječi; *Lā ilāhe illallāh!*. Takav je slučaj i u drugim redovima uz dodavanje riječi *istigfāra* i blagosiljanja Vjerovjesnika (tj. donošenje salavata). Neke sufije u zanosu zikra izgovaraju samo riječ *Hū* (tj. ličnu zamjenicu). U vezi s tim Ibn Tejmijja, kako se navodi u njegovom djelu *Mağmū' al-fatāwā* (v. na str. 229.), kaže: "Što se tiče skraćivanja riječi zikra na samo jednu riječ *Allah!* ili zamjenicu *Hū*, za takvo nešto nema nikakve osnove, tim prije što to može biti spominjanje (*ḏikr*) pojedinih vodećih ličnosti (*al-ḫāṣṣa*) i gnostika (*al-'ārifīn*). Zapravo, to je put u svakojake vrste novotarija (*wasīla ilā anwā' al-bida'*) i zabluda (*wa aḍ-ḍalālāt*) i izgovor za predodžbe nenormalnih stanja pobornika ateizma (*ahl al-ilḥād*) i sjedinjenja (*wa ahl al-ittiḥād*)."

Na str. 228 on, također, kaže: "Onaj ko kaže: *Yā Hū! Yā Hū!* ili *Hū! Hū!* itd., lična zamjenica *Hū!* koju izgovara može se odnositi samo na ono što on u srcu zamišlja, a srce može biti i na Pravom i na krivom putu."

- Pojedine sufije pokazuju čudna i neuobičajena djela. O tome Ibn Tejmijja na 494. str. spomenutog djela kaže: "Što se tiče otkrivanja glave, uplitanja kose i nošenja zmija, to nije bio znak nijednog čestitog čovjeka, nijednog ashaba, nijednog tabi'ina, nijednog muslimanskog vođe, ni iz ranijih ni iz kasnijih generacija, pa ni Šejha Ahmeda er-Rufā'ija, nego su takve stvari izmišljene, dugo nakon Šejhove smrti."

- On dalje, na 504. strani spomenutog djela, kaže: "Što se tiče zavjetovanja umrlim vjerovjesnicima (*li al-mawtā min al-anbiyā'*)*, šejhovima i sl., ili njihovim

grobovima, ili onima koji stanuju u blizini njihovih kaburova, to su zavjeti višeboštva i nepokornosti Uzvišenom Allahu."

- Na 506. strani spomenutog djela, on dalje kaže: "Zaklinjanje melekima, vjerovjesnicima, šejhovima, vladarima i bilo kim ili čim drugim, mimo Allaha, je zabranjeno."

- Na 505. strani spomenutog djela, on također kaže: "Što se tiče bratimljenja muškaraca sa ženama koje im nisu ništa u rodu, njihova osamljivanja i zagledanja u nihove ukrase, to je po jednoglasnom mišljenju svih muslimana zabranjeno (*harām*). Onaj ko tu praksu uvede u vjeru je šejtanski drug."

- O stepenu gubljenja osjećaja (*maqām al-fanā'*)* za sve oko sebe osim za Gospodara - tj. namjernom dovođenju u stanje gubljenja osjećaja (*al-fanā' 'an al-irāda*) - Ibn Tejmijja na 337. strani spomenutog djela kaže: "Na ovom stepenu gubljenja osjećaja (*al-fanā'*), može se desiti da neko izjavi: "Ja sam istina." Ili: "Hvaljen nek sam!" ili "U džubetu nije niko drugi do Allah" - jer je izgubio osjećaj za svijet oko sebe. U ovakvim situacijama dolazi do opijenosti (*as-sakr*)* u kojoj se gubi sposobnost zdravog rasuđivanja, uz ostanak osjećaja slasti imana, slično kao što se dešava u opijenosti vinom ili ljubavlju. Kada u ovakvom slučaju neko od ovih izgubi zdrav razum, zbog nečega što samo po sebi nije zabranjeno, taj nije grešan ni odgovoran za riječi i djela koja su, inače, u normalnom stanju zabranjena, za razliku od slučaja kada je uzrok gubljenja razuma sam po sebi zabranjen. Kao što takve osobe nisu grešne, jer se njihove riječi i postupci ne mogu uzeti za svjesne i ozbiljne, isto tako nije dozvoljeno povoditi se za njima, nego ih treba tretirati kao posebnu kategoriju, kao što su oni koji nisu svjesni ili luđake, koji ne podliježu obavezama."

- Što se, pak, tiče stepena gubljenja osjećaja (*maqām al-fanā'*)* za postojanje svega osim Allaha, on na 337. strani spomenutog djela kaže: "Treće, gubljenje osjećaja za postojanje svega osim Allaha, tj. priviđanje da postoji samo Allah i ništa više osim Njega, ni sa Njim ni bez Njega, je heretičko učenje o sjedinjenju (*al-ittihādiyya az-zanādiqa*)* kasnijih šejhova poput el-Belijānija, et-Tilimsānija, el-Konjevija i drugih koji za stvarnost (*al-haqīqa*) tvrde da je On izvor i suština svega postojećeg (*'ayn al-mawğūdāt wa haqīqa al-kā'ināt*) i da ne postoji ništa osim Njega, ne u smislu da stvari postoje sa Njim i preko Njega, nego u smislu da je On izvor svega postojećeg što je nevjerstvo (*kufr*)* i zabluda (*dalāl*)*."

* ***Prekoračenja nekih pripadnika tesavvufa u današnje vrijeme***:

- Među najčešće vidove višeboštva zbog kojih se sufijama može zamjeriti su:

1. Pretjerivanje i preuveličavanje Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, ličnosti (*al-ğuluww fī ar-rasūl*)*,

2. Utjelovljenje (*al-hulūl*)* i sjedinjenje (*al-ittihād*)*,

3. Panteizam (*wahda al-wuğūd*),

4. Pretjerivanje i preuveličavanje ličnosti evlija (*al-ğuluww fī al-awliyā'*),

5. Mnoštvo lažnih tvrdnji, kao što su tvrdnja o neprekidnosti objave (*al-wahy*)* i o njihovim odlikama na ovome i budućem svijetu,

6. Tvrdnja da su preokupirani zikrom i da nemaju vremena za saradnju na uvođenju Allahova vjerozakona (*tahkīm šar'illāh*)* u praksu niti za borbu na Allahovu putu (*al-ğihād*)*, iako su i neki od njih imali velike zasluge u borbi protiv kolonijalizma, kao što je slučaj sa Emirom 'Abdulkādirom el-Džezā'irijem,

7. Olahko shvaćanje i često nepridržavanje šerijatskih propisa nekih koji sebe smatraju sufijama,

8. Pokornost i besprijekorna poslušnost prema šejhovima, priznavanje grijeha među sobom i potiranje po njihovim grobovima poslije smrti.

9. Pored navedenih, kod nekih sufija su prisutne i mnoge druge krajnosti o kojima Allah nije objavio nikakva dokaza. One se ogledaju u načinu njihova izvođenja zikra

pri čemu tresu tijelom, njišu se lijevo-desno i Allahovo ime, svaki put, izgovaraju odvojeno. Pored toga, oni tvrde da su njihovi šejhovi vidoviti, uzimaju ih za posrednike u ispunjavanju svojih potreba i u svojim dovama se pozivaju na njihov položaj kod Allaha, kako za vrijeme života, tako i poslije njihove smrti.

Akaidski i idejni korijeni:

- Učenje o sufijskoj borbi (*al-muğāhadāt aṣ-ṣūfiyy*) je veoma staro i datira od onda kada je čovjek osjetio potrebu za borbom sa sobom i svojim prohtjevima.

- Nema sumnje da su stvari koje zagovaraju sufije kao što su: skromnost, pobožnost, pokajanje, zadovoljstvo itd... uzete iz Islama, da Islam podstiče na njih i rad na njihovom postizanju. Međutim, sufije u svome prakticiranju spomenutih stvari, postupaju drugačije nego što o njima uči Islam, tako što pod ove pojmove (*al-muṣṭalaḫāt*)* uvode shvaćanja i ponašanja koja su u suprotnosti sa onim kako su ih shvaćali i prakticirali Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, (*ar-rasūl*)* i njegovi drugovi (*wa ṣaḫābatuhū*).

- Međutim, pojedina sufijska učenja kao što su: učenje o utjelovljenju (*al-ḫulūl*)*, sjedinjenju (*al-ittiḫād*)* i gubljenju osjećaja za svijet oko sebe (*al-fanā'*)*, kao i primjena iscrpljujućih metoda borbe u nekim redovima, su uvedena iz drugih neislamskih izvora kao što su: hinduizam, đainizam, budizam, platonizam, zaratustrizam i kršćanstvo (*al-masīḫiyya*)*, na što ukazuju i brojni istraživači tesavvufa, kao što su:

- Orijentalista Markiz, koji smatra da je tesavvuf preuzet iz šamskog monaštva (*rahbāniyya aš-Šām*)*,

- Orijentalista Jones, koji smatra da je tesavvuf preuzet iz indijske Vede (svete brahmanske knjige na sanskritu),

- Nicholson, koji kaže da je tesavvuf nastao sintezom grčke filozofske misli i istočnih religija (*ad-diyānāt aš-šarqiyya*)*, ili još preciznije, sintezom neoplatonizma (*al-falsafa al-aflāṭūniyya al-ḫadīḏa*)*, kršćanskih religija (*ad-diyānāt al-masīḫiyya*) i gnosticizma (*al-maḏhab al-ġnūṣī*)*.

- Upadanje u nihilizam (*al-'adamiyya*)*, ukidanje obaveza i prekoračenje vjerskih propisa, poznato je još i u brahmanizmu, jer brahmanac kaže: "Budući da sam sjedinjen s Brahmom, nisam obavezan izvršavati nikakve obrede ni dužnosti."

- El-Hallādžovo učenje o utjelovljenju i Ibn 'Arebijevo o savršenom čovjeku, poklapaju se sa kršćanskim učenjem o 'Isāu, a.s.

- Iskrivljeni tesavvuf je širom otvorio vrata za ulazak svakojakih zala među muslimane kao što su: ravnodušnost, pasivnost, nipodaštavanje čovjekove ličnosti, uz istovremeno veličanje i uzdizanje ličnosti šejha, da ne spominjemo druge zablude i novotarije (*al-bida'*)* koje čovjeka izvode iz Islama.

Raširenost i centri utjecaja:

- Sufijski redovi su, zahvaljujući svome snažnom duhovnom utjecaju koji sufije nazivaju izrazom *al-ğaḏb*, u mnogim krajevima svijeta uspjeli proširiti Islam, čak i tamo gdje nikada nije kročila muslimanska vojska, kao što su: Indonezija, većina afričkih zemalja i drugi udaljeni krajevi.

- Tesavvuf se vremenom raširio u većini zemalja islamskog svijeta. Sufijski redovi rašireni su u Egiptu, Iraku, Sjevernoj i Zapadnoj Africi, Srednjoj i Istočnoj Aziji.

- Sufije su ostavile snažan utjecaj na poeziju, prozu, muziku i pjesmu. Također su imale presudan utjecaj u podizanju zavija i tekija.

- Sufijska duhovnost, također, je imala utjecaja u privlačenju u Islam zapadnih materijalista. Jedan od njih, Martin Langez, kaže: "Ja sam Evropljanin, ali sam duhovni spas pronašao u islamskom tesavvufu." Međutim, interesiranje Evropljana i orijentalnih centara pri zapadnim i istočnim univerzitetima za tesavvuf, u najmanju ruku izaziva sumnju. Uprkos sklonosti pojedinih zapadnjaka duhovnosti tesavvufa i njihovom divljenju svemu što je o njemu napisano, sigurno postoje i neki drugi motivi za interesiranje orijentalista i zapadnih naučnih ustanova za tesavvuf. Među njih spadaju:

- Isticanje negativne kapitulantske strane tesavvufa i njeno predstavljanje kao učenje Islama.

- Podudarnost učenja tesavvufa sa učenjem kršćanskog monaštva (*ar-ruhbaniyya al-masīḥiyya*)* i njegovo prihvaćanje kao nastavkom toga kursa,

- Tendencija zalutalih sufija za prihvaćanjem svih vjera (*al-adyān*)* i njihovo držanje sredstvom duhovnog odgoja. Naime, na zapadu postoje pojedini ljudi koji sebe smatraju sufijama i koji koriste neke izraze (*al-muṣṭalaḥāt*)* i islamske norme ponašanja (*as-sulūkiyyāt al-islāmiyya*), iako nisu muslimani. To su najčešće pripadnici judaizma, kršćanstva, budizma i nekih drugih religija,

- Preuveličavanje dimenzije sukoba između islamskih pravnika i zalutalih sufija i širenje propagande da je to glavno obilježje islamskog vjerovanja i prava,

- S obzirom na to da više ne uživa naklonost vlasti kao nekada, od kraja devetnaestog i i početka dvadesetog stoljeća, utjecaj tesavvufa je u stalnom opadanju. Ovo uprkos činjenici da pojedine islamske zemlje još uvijek podupiru tesavvuf, što predstavlja obeshrabrujući faktor za ostvarenje želje muslimana za uvođenjem i primjenom univerzalnog islamskog vjerozakona.

Iz navedenog se vidi:

- Da tesavvuf kroz svoju dugu historiju predstavlja skretanje sa puta (*manhağ*)* skromnosti (*az-zuhd*) na koju Islam snažno podstiče, uporedo sa znanjem, radom, borbom na Božijem putu (*al-ğihād*)*, naređivanjem da se čine dobra djela i odvraćanjem od nevaljalih, čime se koristi cijelom islamskom ummetu i širenju vjere (*našr ad-dīn*)*,

- Da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, (*ar-rasūl*)* pojedinim svojim drugovima nije odobrio pretjerivanje u njihovom odricanju od onoga što je dozvoljeno,

- Da se devijacija tesavvufa kasnije još više pojačala, naročito poslije njegovog miješanja sa učenjima indijske i grčke filozofije (*al-falsafāt al-hindiyya wa al-yūnāniyya*)* te u posljednje vrijeme i sa kršćanskim monaštvom (*ar-ruhbāniyya an-naṣrāniyya*)*,

- Da je problem tesavvufa naročito zaoštren od onoga momenta kada je on postao trgovina mađioničara i lažova, sa malo znanja, a dosta pohlepe za lahkom i haram zaradom i

- Da su to neprijatelji Islama dobro shvatili i pokušali da kroz tesavvuf iznutra iskrive sliku o Islamu, da sruše čisti islamski monoteizam kao najprepoznatljivije obilježje Islama i da muslimane okrenu na put lijenosti i pasivnosti, kako više ne bi predstavljali nikakav značajniji faktor.

Bibliografija:

- *at-Taṣawwuf al-islāmī* - Aḥmad Tawfīq 'Iyād, al-Anğlū al-Miṣriyya, 1970.; *al-Munqiḏ min aḏ-ḏalāl - li Ḥuğğa al-islām al-Gazālī, ma' abḥāṯ fī at-taṣawwuf* - dr. 'Abdulḥalīm Maḥmūd, Maṭba'a Ḥasān, al-Qāhira; *Mağmū' fatāwā Ibn Taymiyya* - al-Muğallad XI, 'an at-taṣawwuf, wa al-Muğallad X, 'an as-sulūk, Ṭab'a 1398/1977.; *ad-Da'wa al-islāmiyya fī Garb Afrīqiyā* - dr Ḥasan 'Isā 'Abduẓẓāhir, Maṭbū'āt Ğāmi'a al-Imām Muḥammad b. Su'ūd, 1401/1981.; *Naš'a al-falsafa aṣ-ṣūfiyya wa taṭawwuruhā* - dr. 'Irfān 'Abdulḥamīd Fattāḥ, al-Maktab al-islāmī, Bayrūt, 1394/1974.; *Fī at-taṣawwuf al-islāmī wa tārīḫihī* - Abūl'alā 'Afīfī; *aṣ-Ṣūfiyya al-islāmiyya* - Nicholson, tarğama šarība; *Iḥyā 'ulūm ad-dīn* - li al-Imām al-Gazālī, Dār al-kutub al-'arabiyya, 1957.; *al-Futūḥāt al-Makkiyya* - li aš-Šayḫ al-Akbar Muḥyiddīn Muḥammad b. 'Arabī - Bayrūt, Dār Ṣādir, bilā tārīḫ; *Kitāb aṭ-Ṭawāsīn* - li al-Ḥallāğ, Našra Louis Massinnon, Paris 1913.; *Aḫbār al-Ḥallāğ* - Našra Louis Massinnon Sīrāb, Novinsām S. Š.; *Dīwān al-Ḥallāğ* - Našra Louis Massinnon, Paris 1913.; *Kitāb al-Lam'* - li Abū Naṣr as-Sirāğ aṭ-Ṭūsī, Taḥqīq: dr. 'Abdulḥalīm Maḥmūd wa Ṭāhā 'Abdulbāqī Sarūr, Dār al-kutub al-ḥadīṯa, Miṣr 1960.; *ar-Risāla al-qušayriyya* - li Abū al-Qāsim 'Abdulkarīm b. Hawāzin, Maktaba Muhamed 'Alī Ṣubayḥ, al-Qāhira 1957.; *Fī at-taṣawwuf al-islāmī wa tārīḫihī* - Arnaud Reynolds Nicholson, Mağmū' al-maqālāt tarğamahā ad-Duktūr Abūl'alā 'Afīfī, al-Qāhira 1947.; *al-Maḏāhib aṣ-ṣūfiyya wa madārisuhā* -

'Abdulhakīm 'Abdulğanī Qāsim; *El-Fikr es-Sufi fi davi El-Kitab ve es-Suneh,* Abdurrahman Abalulhâlik, *al-Maṣādir al-'āmma li at-talaqqī 'inda aṣ-ṣūfiyya, 'ardan wa naqdan* - Ṣādiq Salīm Ṣādiq; *Abū Ḥāmid al-Gazālī wa at-taṣawwuf* - 'Abdurraḥmān Dimašqiyya; *Dirāsāt ḥawla at-taṣawwuf* - Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *Es-Sufije,* Muhammed el-Abde Tarik Abdulhalim, *al-Madāhib wa al-afkār fī at-taṣawwuf al-islāmī* - Muḥammad al-Ḥasan; *Dirāsāt fī al-firaq wa madāhib al-qadīma wa al-mu'āṣira* - 'Abdullāh al-Amīn; *at-Taṣawwuf wa al-adab* - Zakī Mubārak, dr. 'Abdurraḥmān Badawī; *Tārīḫ at-taṣawwuf* - 'Abdurraḥmān Badawī;

Bibliografija stranih izvora:

- Nicholson R. A., *Studies in Islamic Mysticism* - Cambridge, 1961.; Spencer Trimingham T., *The Syfi Orders of Islam* - Oxford, 1971.; Arberry A. J. *An Introduction to the History of Sufism* - Oxford, 1942.; Nicholson, *Literary History of the Arabs*; Macdonald, *Development of Moslem Theology*; *Sufism: An Acount of the Mystich of Islam,* London, 1956.; Fazlur Rahman, *Islam* - London, 1966.; *Encyclopedia of Religion and Ethich, 1908., The Articles: Soul-Tantheism Sufis*; *Encyclopedia of Islam* - The New Edition, The Articles: *Al-Hallaj-ibn-Arabi, Al-Bistami-Asceticism*;

SUFIJSKI REDOVI

*** Šazelije, *Tidžanije, *Senusije, *Hatemije, *Barerilvije**

28. Šazelije

Definicija:

Šazelije su sufijski red koji nosi naziv po svome osnivaču Ebū el-Hasanu eš-Šazeliji. Njegovi sljedbenici, kao i pripadnici drugih redova, vjeruju u većinu sufijskih ideja i ubjeđenja. Od ostalih sufijskih redova razlikuje se po specifičnom ponašanju i načinu odgoja učenika (*al-murīd*), kao i po tome što u svome zikru koriste riječi *Allah!* i *Hū!*.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Ebū el-Hasan eš-Šazeli, oko čijeg porijekla postoji više mišljenja. Njegovi učenici i pristalice, kao što to po običaju čine pripadnici i svih drugih sufijskih redova, pripisuju mu plemićko porijeklo i tvrde da ono potječe od el-Hasana b. 'Alija b. Ebū Taliba, r.a. Drugi, pak, tvrde da on vodi porijeklo od el-Husejna, a neki mu, opet, pripisuju drugo porijeklo.

- Imam ez-Zehebī ga spominje u svom djelu *al-'Ibar* riječima: "aš-Šazeli; Ebū el-Hasan 'Ali b. 'Abdullah b. 'Abduldžebbar el-Magribi, asketa (*az-zahid*) i šejh šazelijskog reda, živio je u Aleksandriji. O tesavvufu je dao neke izjave preko kojih teško da se može preći. Tesavvufsko učenje od njega je preuzeo Ebū el-'Abbās el-Mursi. Eš-Šazeli je umro u pustinji 'Ajzāb (u južnom Egiptu) na putu za hadždž, početkom mjeseca zu-l-ka'deta 656/1258. godine."

- U svome djetinjstvu, Ebū el-Hasan eš-Šazeli je učio kod Ebū Muhammeda 'Abdusselama b. Bešīša u Maroku, koji je ostavio snažan utjecaj na njegovo dalje obrazovanje i kasniji sufijski život.

- Poslije toga, eš-Šazeli je otputovao u Tunis, gdje se u planini Zagvān (*Zaġwān*) posvetio ibadetu tokom koga je, kako tvrde sufije, dospio do najviših stupnjeva spoznaje.

- Poslije toga otputovao je u Egipat i nastanio se u Aleksandriji, gdje se oženio i gdje su mu se rodili sinovi: Šihābuddīn Ahmed, Ebū el-Hasan 'Alī i Ebū 'Abdullah Muhammed i kćerka Zejneb. U Aleksandriji je stekao svoje prve pristalice i učenike preko kojih se njegov red proširio širom Egipta i o njemu, kao jednom od glavnih stožera sufizma (*aqṭāb aṣ-ṣūfiyya*)*, na sve strane proširio glas.

- Sufijska literatura prepuna je priča o njegovim nadnaravnim sposobnostima (*al-karāmāt*)* i izjavama koje su daleko od toga da bi mogle biti istinite, jer u sebi sadrže otvorenu proturječnost sa islamskim vjerovanjem, Kur'anom i Sunnetom koji su, kako sâm kaže, temelj njegova učenja. Spomenut ćemo samo neke od njegovih, navodnih, nadnaravnih sposobnosti (*al-karāmāt*)* i izjava:

- Dr. 'Abdulhalīm Mahmūd iz djela *Durra al-asrār* o njemu navodi sljedeći citat: "Kada je došao u Medinu - Allah joj još više povećao ugled i poštovanje - zaustavio se na vratima harema i tu, gologlav i bos, čekao od jutra do podne, moleći za dozvolu da uđe kod Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Upitan, zašto to čini, odgovorio je: 'Dok mi se ne dozvoli da uđem, jer je Uzvišeni Allah rekao: *O vjernici, ne ulazite u sobe Vjerovjesnikove, osim ako vam se dopusti...*' (Al-Aḥzāb, 52.), pa je čekao dok iz Revde-i-šerife - neka je na onoga ko je u njoj Allahov blagoslov i mir - nije začuo glas: 'O Alī, uđi!'" - što se kosi sa vjerovanjem.

- Eš-Šazeli je za sebe rekao: "Da nije uzde vjerozakona na mome jeziku, kazao bih vam šta će biti sutra, prekosutra i tako sve do Sudnjeg dana." Ovakve izjave su tvrdnja o poznavanju tajni (*'ilm al-ġayb*) i pripisivanje Uzvišenom Allahu sudruga (*širkun billlāhi ta'ālā*).

- Eš-Šazeli je sastavio zbirku virdova poznatu pod nazivom *Ḥiz aš-Šaḏalī.* Od drugih djela najpoznatija su njegova poslanica *al-Amīn* o pravilima lijepog ponašanja sufija, podijeljena na više poglavlja, kao i djelo pod naslovom *as-Sirr al-ġalīl fī ḫawāṣṣ ḥasbu-nallāhu wa ni'malwakīl.* Imam Tekijjuddīn Ibn Tejmijja dao je ozbiljnu kritiku na njegove virdove.

* Ebū el-'Abbās el-Mursī, čije je puno ime Ahmed b. 'Umer el-Mursi Ebū el-'Abbās Šihābuddīn (umro 686/1287.), je živio u Aleksandriji. Ne zna se za godinu njegovog rođenja, ali se zna da potječe iz porodice koja vodi porijeklo iz grada Murcia u Andalusu.

- Ebū el-'Abbās el-Mursī se smatra nasljednikom Ebū el-Hasana eš-Šazelija. Sufije vjeruju da je nakon njegove (tj. eš-Šazelijine) smrti Ebū el-'Abbās el-Mursī postao jedan od stožera sufizma. U Aleksandriji jedna od velikih džamija nosi njegovo ime.

- Za njega se kaže da je o sebi rekao: "Tako mi Allaha, kada bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, samo jedan treptaj oka nestao iz moga vida, ne bih se više ubrajao među muslimane."

- Tvrdio je da se druži i redovno sastaje sa Hidrom.

- Kao i njegov Šejh Ebū el-Hasan, pojedine vjerske tekstove imao je običaj tumačiti u unutrašnjem prenesenom značenju. Tako npr., njegov učenik Ibn 'Atā'ullāh el-Iskenderi kaže: "Čuo sam našeg Šejha - Allah sa njim bio zadovoljan - da je u vezi sa riječima Uzvišenog: *Mi nijedan propis ne promijenimo, niti ga u zaborav potisnemo, a da bolji od njega ili sličan njemu ne donesemo.* (Al-Baqara, 106.) rekao: 'tj. Mi nijednog Allahova prijatelja (*waliyyullāh*)* ne uzmemo, a da ne dovedemo drugog boljeg od njega ili sličnog njemu.'"- što predstavlja otvoreni jeres (*ilḥād bayyin*)*i iskrivljavanje značenja Allahovih ajeta.

Poslije Ebū el-'Abbāsa el-Mursija, rukovođenje šazelijskim redom preuzeo je Jākūt el-'Arš, Abesinac koji se nazivao "Rubinom Arša" jer mu je, kao što tvrde sufije, srce bilo pod Aršom a noge na Zemlji i jer je, kako kažu, slušao ezan meleka koji nose Arš. Sve ovo se navodi u djelu *Ṭabaqāt aš-Ša'rānī* koje obiluje brojnim sufijskim praznovjerjima i legendama.

Ideje i ubjeđenja:

* Iako se među sobom razlikuju u načinu vođenja i odgoja učenika (*al-murīd*) i svojih sljedbenika (*sālik*), svi sufijski redovi imaju svoje zajedničke ideje i ubjeđenja. Učenje i ideje šazelijskog reda možemo ukratko svesti na nekoliko sljedećih elemenata (iako ove elemente, kao što ćemo kasnije vidjeti, sufije tumače drugačije nego što ih obično tumače islamski učenjaci i pravnici):

- ***Pokajanje*** (*at-tawba*) je polazna tačka svakog učenika (*al-murīd*) ili putnika (*as-sālik*) na njegovom putu ka Uzvišenom Allahu.

- ***Iskrenost*** (*al-iḫlāṣ*) koja se dijeli na dvije vrste:

1. iskrenost istinoljubivih (*iḫlāṣ aṣ-ṣādiqīn*) i

2. iskrenost provjerenih i dokazanih (*iḫlāṣ aṣ-ṣiddīqīn).*

- ***Namjeru*** (*an-niyya*) koja predstavlja temelj djela (*al-a'māl*), morala (*al-aḫlāq*)* i obreda ibadeta (*al-'ibādāt*).

- ***Osamljivanje*** (*al-ḫulwa*), tj. povlačenje od svijeta. Ovo je jedan od osnovnih principa sufijskog odgoja. U šazelijskom redu učenik se prije stupanja na put stavlja u izolaciju u trajanju od tri dana.

- ***Zikr*** (*aḏ-ḏikr*) koji se sastoji od izgovaranja Allahovih imena i učenja virdova, tako da se razna, tačno određena

poglavlja, redovno uče u toku dana i noći. Uobičajeni zikr kod šazelija predstavlja izgovaranje Božijeg imena *Allah!* i njegovog skraćenog oblika u vidu lične zamjenice *Hū* - što u tom obliku predstavlja novotariju (*al-bid'a*)*, jer kao što smo ranije vidjeli, Ibn Tejmijja kaže da takav zikr nije propisan ni u Kur'anu ni u Sunnetu i jer je po vjerozakonu pohvalan samo onaj zikr koji je po svojoj formi i smislu potpun, kao što su recimo riječi: *Lā ilāhe illallāh!* / "Nema Boga osim Allaha!" ili *Allāhu ekber!* / "Allah je najveći!".

- ***Skromnost*** (*az-zuhd*) koja kod sufija ima više definicija, od kojih su najčešće sljedeće dvije:

1. Oslobađanje srca od svega osim od Allaha - što predstavlja skromnost pravih znalaca (*al-'ārifīn*) i

2. Zadovoljavanje sa minimumom od onoga što je dozvoljeno (*az-zuhd fī al-ḥalāl*) i ostavljanje u potpunosti onoga što je zabranjeno (*tark al-ḥarām*).

- ***Dušu*** (*an-nafs*) čijim stanjima šazelije posvećuju posebnu pažnju s obzirom na to da je ona:

1. glavni faktor pokornosti, ukoliko se uspije očistiti i prisiliti na bogobojaznost,

2. glavni faktor prohtjeva koji čovjeka navodi na grijehe,

3. glavni faktor koji čovjeka navodi na bezbrižnost i opuštenost i

4. glavni faktor slabosti u redovnom izvršavanju obaveza.

Zbog svega navedenog, čišćenju duše se mora posvetiti maksimalna pažnja kako bi ona bila samo faktor poslušnosti i pokornosti.

- ***Pobožnost*** (*al-wara'*), tj. svjestan i potpuno predan rad, isključivo u ime Allaha.

- ***Pouzdanju u Allaha*** (*at-tawakkul*), tj. rasterećenju srca od svega drugog, osim od zaokupiranosti Allahom.

- ***Zadovoljstvu*** (*ar-riḍā*), tj. Allahovu zadovoljstvu sa Svojim robom.

- ***Ljubavi*** (*al-maḥabba*) koja se, po šazelijskom učenju, ogleda u puštanju srca da slobodno ide stazama traganja za voljenim, s jedne, i jezika da stalno izgovara riječi zikra, s druge strane.

Po šazelijama, ljubav ima više stupnjeva, a najviši stupanj je onaj koji je Rābi'a el-'Adevija opisala riječima:

Volim Te sa dvije ljubavi:
ljubavi zanosa, i ljubavi, jer
Ti si jedino dostojan toga.

- ***Naslađivanju*** (*aḏ-ḏawq*) koje oni definiraju kao: podučavanje duhova (*talaqī al-arwāḥ*), čistim tajnama (*li al-asrār aṭ-ṭāhira*), o čudima (*al-karāmāt*)* i nadnaravnim sposobnostima (*ḫawāriq li al-'ādāt*) i smatraju najboljim načinom vjerovanja u Allaha, stjecanja Njegove bliskosti i dokazivanja svoga robovanja Njemu. Zato sufije daju prednost znanju koje se dobija putem kušanja i naslađivanja (*'an ṭarīq aḏ-ḏawq*), nad klasičnim vjerskim disciplinama kao što su fikh, usuli fikh itd. U tom smislu su i njihove izjave: "Mi smo za znanje koje se stječe putem kušanja (*'ilm al-aḏwāq*), a ne za znanje sa papira." Oni također kažu: "Do znanja o stanjima (*'ilm al-aḥwāl*) dolazi se putem kušanja (*'an ṭarīq aḏ-ḏawq*), a iz njega se, opet, razvijaju znanja o ekstazi (*al-wağd*)*, ljubav (*al-'išq*) i neodoljiva želja (*aš-šawq*).

- ***Sigurnoj spoznaji*** (*'ilm al-yaqīn*), tj. sigurnoj spoznaji Uzvišenog Allaha, do koje se može doći jedino putem kušanja (*'an ṭarīq aḏ-ḏawq*), bogomdanim znanjem (al-'ilm al-ladunī) ili putem otkrovenja (*al-kašf*)*.

* Uprkos svemu ovome, eš-Šazeli uporno tvrdi da je pridržavanje Kur'ana i Sunneta temelj njegova učenja. Tako on kaže: "Ukoliko ti se desi da otkrovenje bude u suprotnosti sa Kur'anom i Sunnetom, ti se drži Kur'ana i Sunneta, ostavi otkrovenje i sâm sebi reci da ti je Allah u Kur'anu i Sunnetu zagarantirao nepogrešivost, ali ne i u nekim otkrovenjima, nadahnućima i osvjedočenjima (*al-mušāhada*)*."

- On, također, kaže: "Svako znanje kome prethodi sumnjičavo kopkanje, kome je sklona duša (*an-nafs*) i u kome urođena

priroda uživa (*wa taladdu bihi aṭ-ṭabī'a*), odbaci, čak i ako je istinito, a prihvati se i drži znanja koje je Uzvišeni Allah objavio Svome Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i ugledaj se na njegove nasljednike (*al-ḫulafā'*), drugove i tabi'ine poslije njega."

* Također, treba napomenuti da sufije, općenito, a među njima i šazelije, smatraju da se znanje o učenju Kur'ana i Sunneta može stjecati samo preko šejha, odgajatelja ili duhovnog vođe (*muršid*) i da učenik (*al-murīd*) ne može doći do pravog znanja (*al-'ilm aṣ-ṣaḥīḥ*) sve dok potpuno i slijepo ne bude pokoran svome šejhu, jer je, kako sufije imaju običaj reći: "Učenik pred svojim šejhom isto kao i mrtvac pred svojim gasalom." Zato se na šejha i gleda sa poštovanjem i uvažavanjem kao da je svetac, što ga uzdiže iznad njegova ljudskog stepena.

- ***Slušanju*** (*as-samā'*), koje se sastoji od slušanja pobožnih pjesama i sufijskih ljubavnih spjevova. Od jednog sufijskog prvaka se prenosi da je rekao: "Sufija je onaj koji sluša (tj. pobožne pjesme) i koji ih drži prečim od uzroka." Od el-Harisa el-Muhasibija se prenosi da je eš-Ša'rāni rekao: "Ono u čemu uživaju siromasi je slušanje lijepa glasa." i "Ono (tj. slušanje pobožnih pjesama) je jedna od Allahovih tajni ovoga svijeta."

- Koliku pažnju sufije posvećuju slušanju pobožnih pjesama (*as-samā'*), najbolje se vidi po tome da su mu sufijski autori u svojim djelima posvetili posebna poglavlja.

- Po svome sadržaju, neke pjesme i stihovi koje sufije rado slušaju graniče sa nevjerstvom (*al-kufr*)* i višeboštvom (*aš-širk*)*. U takve primjere spada uzdizanje Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, na tako visok stepen kakav mu se ne pripisuje ni u jednoj izjavi njegovih drugova (ashaba), niti se spominje u Kur'anu i Sunnetu. Osim toga, pojedine pjesme i hvalospjevi, uopće, ne predstavljaju *munadžat* (tihi razgovor sa Bogom), nego traženje pomoći, direktno od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Tako se u jednom od njih kaže:

O knjigo tajni,
utočište smo našli kod tebe.
O iscjelitelju srca,
neka si blagoslovljen!

* U sufijskim knjigama čitalac može naći i mnoge druge ideje i ubjeđenja koje su čista novotarija (*mubtadi'a*)* i koje su u islamsku misao ušle pod utjecajem grčke i indijske filozofije (*al-falsafāt al-yūnāniyya wa al-hindiyya*)*.

Akaidski i idejni korijeni:

Sva sufijska učenja (*al-madāhib aṣ-ṣūfiyya*)* u početku svoga nastanka su bila svojevrsne škole odgoja koje su pozivale na čišćenje duše, na odricanje od ovoga svijeta i na činjenje dobrih djela. Međutim, kasnije su se ova učenja ispreplela sa drugim učenjima kao što su: grčka i indijska filozofija, kršćanstvo, judaizam i neke druge filozofije. Do toga je došlo tokom živog prevodilačkog pokreta u četvrtom stoljeću po Hidžri, kada su brojni prijevodi na arapski jezik počeli ostavljati svoj utjecaj na sufizam i kada je on sâm počeo skretati sa pravog islamskog puta.

Tako je islamski sufizam iz indijske filozofije preuzeo faze čovjekova uzdizanja kroz nestajanje ili utonuće (*al-fanā'*)* ili tzv. nirvanu (*nirfāna*)* i to na taj način što se čišćenje duše pokušava postići kroz izgladnjivanje i odricanje od ovoga svijeta, kako bi se došlo do istinske sreće.

Islamski tesavvuf preuzeo je i mnoge elemente iz iskrivljenog kršćanskog asketizma (*ar-ruhbāniyya an-naṣrāniyya*)*, naročito povlačenje u samoću, izbjegavanje svijeta i isposništvo (*az-zuhd*).

Iz grčke filozofije, neki sufijski redovi preuzeli su učenje o neprekidnoj Božijoj emanaciji (*al-fayḍ al-ilāhī*)*, o sjedinjenju s Bogom (*al-ittiād*)* i o Božijem utjelovljenju (*al-ḥulūl*)*.

Pažljivi istraživač sufijskih redova bi se začudio koliko bi u njima našao izraza i podataka koji nemaju ama baš nikakve veze sa učenjem islamskog vjerozakona (*ta'ālīm aš-šarī'a al-islāmiyya*)*.

Raširenost:

- Šazelijski red najrašireniji je u Egiptu, naročito u gradovima: Aleksandriji, Tanti, zatim u Desuku u pokrajini Kefrušejh, odakle se proširio i u ostale krajeve arapskog svijeta. Izvan Egipta, šazelijski red prisutan je još i u Siriji i zemljama Arapskog Magreba. Danas je šazelijski red prisutan i u Libiji, a u najnovije vrijeme i u Sudanu.

Iz navedenog se vidi:

- Da su šazelije sufijski red koji je svoje ime dobio po Ebū el-Hasanu eš-Šazeliji, čije je puno ime 'Alī b. 'Abdullah b. 'Abduldžebbār b. Jūsuf Ebū el-Hasan el-Hezelī eš-Šazeli. Nadimak eš-Šazeli dobio je po gradu Šazila na Arapskom Magrebu u Sjevernoj Africi (u današnjem Tunisu),

- Da, iako se od njih razlikuje u načinu vođenja i odgoja svojih učenika i sljedbenika, šazelijski red sa ostalim sufijskim redovima dijeli iste ideje i učenja,

- Da se učenje šazelijskog reda zasniva na: pokajanju (*at-tawba*), iskrenosti (*al-iḫlāṣ*), čistoj namjeri (*an-niyya*), osamljenju (*al-ḫulwa*), zikru (*aḏ-ḏikr*), skromnosti i odricanju (*az-zuhd*), odgoju duše (*an-nafs*), pobožnosti (*al-wara'*), pouzdanju (*at-tawakkul*), zadovoljstvu (*ar-riḍā*), ljubavi (*al-maḥabba*), kušanju (*aḏ-ḏawq*), sigurnoj spoznaji (*'ilm al-yaqīn*) i slušanju (*as-samā'*), s tim što se značenje ovih pojmova manje ili više razlikuje od značenja koja imaju u islamskom vjerozakonu,

- Da se po šazelijskom učenju Kur'an i Sunnet mogu valjano izučavati samo preko šejha, odgajatelja ili duhovnog vođe (*al-muršid*) prema kojima je poželjno da se putnik (*as-sālik*) slijepo pokorava i

- Da se i šazelijama - kao i drugim sufijskim redovima - mogu izreći neke zamjerke zbog skretanja sa pravog islamskog puta.

Bibliografija:

- *al-Madrasa aš-šāḏaliyya al-ḥadīṯa - imāmuhā Abū al-Ḥasan aš-Šāḏalī* - li ad-Duktūr 'Abdulḥalīm Maḥmūd; *Dirāsāt fī at-taṣawwuf* - Iḥsān Ilāhī, Lāhor, Pakistan 1409/1988.; *al-Maḏāhib aṣ-ṣūfiyya wa madārisuhā* - 'Abdulḥakīm 'Abdulġanī Qāsim, Maktaba Madbūlī, al-Qāhira, 1989.; *at-taṣawwuf fī mīzān al-baḥṯ wa at-taḥqīq* - 'Abdulqādir Ḥabībullāh as-Sindī - Maktaba Ibn al-Qayyim, al-Madīna al-Munawwara, 1410/1990.; *aṭ-Ṭabaqāt al-kubrā* - li aš-Ša'rānī, Maṭba'a al-Qāhira, 1390/1970.; *Laṭā'if al-minan* - Ibn 'Aṭā'ullāh al-Iskandarī, Maṭba'a Ḥassān, al-Qāhira; *Min a'lām et-tesawuf el-islamij* - Ṭāhā 'Abdulbāqī Sarūr, Dār Nahḍa, Miṣr; *Sayr a'lām an-nubalā'* - li al-Imām aḏ-Ḏahabī, Ṭab'a Bayrūt; *Ǧāmi' ar-rasā'il* - Ibn Taymiyya, Taḥqīq: dr. Muḥammad Rašād Sālim, al-Qāhira, 1389/1969.; *al-Istiqāma* - Ibn Taymiyya, Taḥqīq: dr. Muḥammad Rašād Sālim, Ṭab'a Ǧāmi'a al-Imām 1403/1983.;

29. Tidžanije

Definicija:

Tidžanije (*at-tīǧāniyya*) su sufijski red čiji sljedbenici, pored vjerovanja u općepoznate sufijske ideje i ubjeđenja, vjeruju još i u mogućnost susreta sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, (*an-nabī*)* na ovome svijetu, u stvarnom fizičkom smislu, te da im je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, dao posebnu formu blagoslova (*salavata*) poznatu pod imenom *al-Fātiḥu limā uġliqā* (Otvarač za ono što je zatvoreno) koji kod njih zauzima posebno poštovanje.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač tidžanijskog reda je Ebū el-'Abbās Ahmed b. Muhammed b. el-Muhtār b. Ahmed b. Muhammed Salim et-Tīdžānī (1150/1737. - 1230/1815.). Rođen je u selu 'Ayn Māḍī u pustinji Sahari koje se nalazi u današnjem Alžiru.

- Dosta rano je naučio cio Kur'an napamet i ponešto o Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.

- Također se bavio izučavanjem vjersko-pravnih znanosti (*al-'ulūm aš-šar'iyya*). Puno je putovao između Fesa, Tilimsana, Tunisa, Kaira, Mekke-Mukerreme, Medine-Munevvere i Orana (u današnjem Alžiru).

- Svoj red je osnovao 1196/1782. godine u selu Ebū Semġūn u Maroku. Prvo uporište ovoga reda bio je grad Fes, odakle se proširio širom Afrike.

- Dvije najznačajnije stvari koje je svojim nasljednicima ostavio su tidžanijska zavija u Fesu i djelo koje je sakupio i preradio njegov učenik 'Alī Ḫurāzm, pod naslovom *Ǧawāhir al-ma'ānī wa bulūġ al-amānī fī fayḏ Sayyidī Abū al-'Abbās at-Tīǧānī.*

- Među najpoznatije predstavnike tidžanijskog reda, poslije osnivačeve smrti, ubrajaju se:

- 'Alī Ḫurāzm Ebū el-Hasan b. el-'Arebī Berāde el-Magribī el-Fāsī (iz Fesa u Maroku) koji je umro u Medini-Munevveri,

- Muhammed el-Mušrī el-Hasenī es-Sābihī es-Sibā'ī (umro 1224/1809.), autor dvaju poznatih djela pod naslovom *al-Ǧāmi' limā ufturiqa fī al-'ulūm* i *Nusra aš-šurafā' fī ar-radd 'alā ahl al-ǧafā',*

- Ahmed Sukejredž el-'Ajāšī (1295/1878. - 1363/1944.). Rođen je u Fesu, a studirao na Univerzitetu *Masǧid al-Qurawiyyayn,* gdje je poslije završenog školovanja bio imenovan za profesora. Kasnije je bio postavljen za kadiju. Posjetio je i obišao većinu mjesta na Arapskom Magrebu. Autor je dvaju poznatih djela: *al-Kawkab al-wahhāǧ* i *Kašf al-ḥiǧāb 'amman talāqā ma' Sayyidī Aḥmad at-Tīǧānī min al-aṣḥāb,*

- 'Umer b. Se'īd b. 'Usmān el-Fūtā es-Senegālī, rođen 1797. godine u selu el-Fār u pokrajini Dejmar u današnjem Senegalu. Svoje obrazovanje stekao je na Univerzitetu el-Azher u Egiptu. Kada se ponovo vratio u svoju zemlju, tamo je svoje znanje počeo širiti među neznabošcima (*bayna al-waṭaniyyīn*)*. Imao je velike zasluge u suprotstavljanju francuskom kolonijalizmu. Umro je 1283/1866. godine. Poslije njegove smrti, naslijedila su ga dvojica njegovih pristalica. Njegovo najvažnije pisano djelo je ono pod naslovom *Rimāḥ ḥizb ar-Raḥīm 'alā nuḥūr ḥizb ar-raǧīm* koje je napisao 1261/1845. godine i

- Muhammed el-Hāfiz b. 'Abdullatīf b. Sālim eš-Šerif el-Haseni et-Tīdžānī el-Misrī (1315/1879. - 1398/1977.). Smatra se pionirom tidžanijskog reda u Egiptu. Iza sebe je ostavio bogatu biblioteku koja se sada nalazi u sastavu tidžanijske zavije u Kairu. Njegova najpoznatija pisana djela su: *al-Ḥaqq fī al-Ḥaqq wa al-Ḫalq, al-Ḥadd al-awsaṭ bayna man afraṭa wa fraṭa* i *Šurūṭ aṭ-ṭarīqa at-tīǧāniyya.* Ovome treba dodati i to da je 1370/1950. godine, pokrenuo i časopis pod nazivom *Ṭarīq al-ḥaqq.*

Ideje i ubjeđenja:

* Pripadnici tidžanijskog reda u osnovi su vjernici, samo što se u njihovo vjerovanje u Uzvišenog Allaha uvuklo mnogo višebožačkih elemenata.

* Općenito uzevši, i na tidžanije se odnosi ono što je ranije rečeno za većinu sufijskih redova, u pogledu njihove privrženosti sufijskom učenju, idejama i filozofiji, uključujući tu njihovo vjerovanje u panteizam (*waḥda al-wuǧūd*)* i gubljenje osjećaja u zanosu ekstaze za svijet oko sebe (*al-fanā'*)*, što oni najčešće nazivaju jedinstvom osvjedočenja (*waḥda aš-šuhūd*)*. (Vidi: *Ǧawāhir al-ma'ānī,* I/259 i I/191).

* Svijet tajni (*al-ġayb*)* tidžanije dijele na dvije vrste:

- apsolutne tajne (*ġayb muṭlaq*) koje zna samo Allah i

- ograničene tajne (*ġayb muqayyad*) koje su tajne samo za neke, ali ne i sve ljude.

- Iako, općenito uzevši, u ovakvom svome shvaćanju dijele mišljenje sa još nekim muslimanima, ipak treba naglasiti da oni u pripisivanju poznavanja tajni svojim šejhovima, idu mnogo dalje.

- Tako, npr. oni vjeruju da su stalno pod budnim okom svojih šejhova. U tom smislu, oni za svoga šejha Ahmeda et-Tidžaniju tvrde: "U znake njegova - Allah sa njim bio zadovoljan - savršenstva spada to što on svojom bogomdanom pronicljivošću (*baṣīratihī ar-rabbāniyya*) i prosvijećenom intuicijom (*wa firāsatihī an-nūrāniyya*) poznaje stanja prijatelja, i to tako što mu se otkriva ono šta u sebi taje, što mu se dojavljuje ono šta će se tek desiti, što dobija znanje o svršetku stvari i njihovim posljedicama, kako onim željenim tako i neželjenim, kao i drugim događajima u budućnosti." (Vidi: *al-Ǧawāhir,* I/63).

* Njihov lider Ahmed et-Tīdžānī tvrdi da se fizički, u stvarnom materijalnom smislu, susreo sa Vjerovjesnikom, sallallahu

alejhi ve sellem, (*an-nabī*)*, da je sa njim razgovarao i da je direktno od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, naučio salavat pod nazivom *al-Fātiḥu limā uġliqa* (Otvarač za ono što je zatvoreno).

- Taj salavat glasi: *Allāhumma ṣalli 'alā sayyidanā Muḥammad, al-fātiḥ limā uġliqa, wa al-ḥātim limā sabaqa, nāṣir al-ḥaqq bi al-ḥaqq, al-hādī ilā ṣirāṭ al-mustaqīm, wa 'alā ālihī ḥaqqa qadrihī wa miqdārihī al-'aẓīm*! / "Bože, blagoslovi našeg gospodina Muhammeda, otvarača onoga što je zatvoreno, pečata onoga što je završeno, pomagača istine istinom, vodiča na Tvoj Pravi put, kao i njegovu porodicu, onako kako on najbolje zaslužuje!"

U vezi sa ovim salavatom, tidžanije njeguju brojna vjerovanja i ubjeđenja od kojih navodimo samo neka:

- Da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, (*ar-rasūl*)* Ahmedu et-Tidžaniju kazao da samo jedanput proučeni ovaj salavat vrijedi koliko šest puta proučeni cijeli Kur'an,

- Da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prilikom svog drugog susreta sa njim, Ahmedu et-Tidžaniji kazao da samo jedanput proučeni ovaj salavat vrijedi više od šest hiljada puta proučenog svakog drugog zikra, svake druge dove, kao i od proučenog Kur'ana. (Vidi: al-Ğawāhir, I/136),

- Da zaslugu za njegovo učenje može dobiti samo onaj ko ga uči sa dozvolom (*ma'ḏūnan bi tilāwatihī*), što znači da se dozvola (*al-iḏn*) za njegovo učenje mora dobiti od nekoga ko je u direktnom i neraskidivom lancu prenosilaca sve do Ahmeda et-Tidžanija koji ga je, navodno, dobio od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

- Da je spomenuti salavat Allahov govor i da je, kao takav, na nivou kudsi-hadisa (Vidi: *ad-Durra al-farīda*, IV/128),

- Da onaj ko ovaj salavat prouči deset puta ima viši sevab (nagradu) od znalca (*al-'ārif*) koji ga nije proučio, makar ovaj živio milion godina,

- Da će onome ko ga prouči samo jedanput, to biti otkup za sve grijehe i da je nagrada za njega šest hiljada puta viša nego za bilo koji drugi tesbih (slavljenje Allaha), dovu i zikr koji se prouče u cijelom kosmosu... (Vidi: *Kitāb al-muštahī al-ḥārif al-ğānī*, str. 299.-300.).

* Kod tidžanija se dâ primijetiti sklonost, po slobodnom nahođenju, ka preuveličavanju sitnih pitanja, s jedne, i umanjivanju značaja važnih pitanja, s druge strane, što je dovelo do širenja lijenosti među njihovim redovima, izbjegavanju redovnog obavljanja vjerskih obreda, pa i do njihovog omalovažavanja. Svemu ovome doprinijele su priče o ogromnim nagradama i sevabima koji ih čekaju za najsitnija djela koja urade.

* Tidžanije vjeruju da se odlikuju privilegijama zahvaljujući kojima će na Sudnjem danu biti iznad ostaloga svijeta. One se ogledaju u sljedećem:

- Da će im biti olakšane patnje na samrti,

- Da će ih Allah na Sudnjem danu staviti u hlad Svoga Arša,

- Da imaju svoj berzah (život između smrti i ponovnog proživljenja) u kome će sami uživati u hladovini,

- Da će sigurno i mirno čekati pored džennetskih vrata i da će u njega ući odmah sa prvom grupom u društvu Poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih najbližih prijatelja.

* Tidžanije tvrde da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, (*an-nabī*)* njihovom šejhu Ahmedu et-Tidžaniji zabranio da se Allahu moli Njegovim lijepim imenima (*bi al-asmā al-ḥusnā*) i da mu je umjesto toga naredio da se Allahu obraća sa salavatom *al-Fātiḥ limā uġliqa*, što je u otvorenoj suprotnosti sa jasnim kur'anskim ajetom: *Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima*! (Al-A'rāf, 180.)

* Tidžanije tvrde da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, (*an-nabī*)* njihovom šejhu Ahmedu et-Tidžaniji naredio da se Allahu obraća sa salavatom *al-Fātiḥ limā uġliqa* i da to prije njega nikome drugom nije naredio, što predstavlja izmišljotinu na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i optužbu da je on od svog muslimanskog

ummeta sakrio nešto što mu je od Njegova Gospodara bilo objavljeno i to cijelo vrijeme tajio dok nije došlo vrijeme da to otkrije njihovom šejhu Ahmedu et-Tidžaniji.

* Kao i drugi sufijski redovi, i tidžanije dozvoljavaju uzimanje Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kao i drugih Allahovih dobrih robova za svoje posrednike, tako da preko njega i njih traže pomoć. To isto čine i preko Šejha 'Abdulkādira el-Gejlanija i naročito preko Ahmeda et-Tidžanija, što islamski vjerozakon najstrožije zabranjuje.

* U njihovoj literaturi često se spominju brojni sufijski nadimci i titule poput: "plemeniti" (*an-nuǧabā'*)*, "starješine" (*an-nuqabā'*)*, "zamjenici" (*al-abdāl*)* i "stubovi" (*al-awtād*)*. Riječi "pomoć" (*al-ġawṯ*)* i "stožer" (*al-quṭb*)* upotrebljavaju kao sinonime jednu za drugu i pod njima podrazumijevaju "savršenog čovjeka" (*al-insān al-kāmil*) pomoću koga Uzvišeni Allah čuva poredak univerzuma (*niẓām al-vuǧūd*).

* Tidžanije tvrde da je Ahmed et-Tidžani "Pečat evlija" (*Ḫātam al-awliyā'*)* isto onako kao što je Vjerovjesnik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, "Pečat vjerovjesnika" (*Ḫātam al-anbiyā'*)*.

* Ahmed et-Tidžani je rekao: "Ko me vidi, ući će u Džennet". On, također, tvrdi da će onaj ko ga vidi u petak i ponedjeljak, ući u Džennet. Svojim pristalicama je tvrdio da je njemu i njegovim pristalicama sâm Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, zagarantirao da će ući u Džennet, bez ikakve kazne ili polaganja računa za svoja učinjena djela.

* Tidžanije od svoga Šejha Ahmeda et-Tidžanije prenose da je rekao: "Sve što je dato onima koji su spoznali Allaha, dato je i meni."

* Isto tako, pripisuju mu da je rekao da - kada bi se njegovi drugovi uporedili sa stožerima (*aqṭāb*)* cijelog Muhammedova ummeta - svi oni zajedno ne bi vrijedili ni koliko jedan od ovih (tj. od njegovih prijatelja), a da ne govorimo kada bi se uporedili sa njim!

* On je, također, rekao: "Ova moja dva stopala su na vratu svakog evlije, otkako je Allah stvorio Adema pa dok se ne puhne u trubu (*ṣūr*)."

* Tidžanije imaju svoj vird koji uče svaki dan, ujutro i naveče. Isto tako, imaju poseban obred (*waẓīfa*) koji obavljaju svako jutro i svaku veče. Također, imaju i svoj poseban obred zikra koji izvode u petak poslije ikindije, s tim što se mora nastaviti sve do zalaska sunca. Obadva posljednja obreda, tj. vazifa i zikr moraju se obavljati pod abdestom uzetim vodom. Pored ovih, postoji još mnogo drugih virdova koji se izvode za razne prilike.

* Onaj ko se prihvati virda stavio se na velike muke, jer nije dozvoljeno od njega odustati. U suprotnom, može očekivati da ga svaki čas pogodi najteža kazna (*al-'uqūba al-'uẓmā*).[1]

* Ahmed et-Tidžani je sâm sebe uzdigao na položaj vjerovjesnika (*maqām an-nubuwwa*)* na Sudnjem danu, jer je rekao: "Meni će na Sudnjem danu biti postavljen minber od svjetla, pa će svi okupljeni začuti glas koji će pozivati: 'O okupljeni, ovo je vaš imam od koga ste dobijali pomoć, a da niste ni osjećali'" (Vidi: *al-Ifāda al-Aḥmadiyya* str. 84.).

[1] Svjetska asocijacija muslimanske omladine je primila jedno podože pismo od nekoga ko se predstavlja kao el-Hadždž 'Abdullah et-Tidžani u kome on poriče neke od gore spomenutih navoda. Pored toga on u njemu iznosi objašnjenja pojedinih navoda o et-Tidžaniji i tidžanijskom redu. Tako on npr. pokušava dokazati mogućnost fizičkog viđenja Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, još na ovome svijetu. Uprkos trudu koji je spomenuti el-Hadždž 'Abdullah et-Tidžani u svome pismu uložio u pokušaju da opravda neke tidža-nijske postupke, on nije naveo nikakav dokaz da je ova enciklopedija u vezi sa spomenutim redom bilo šta pogriješila ili izašla iz okvira nastojanja da rasvijetli istinu i pokaže Pravi put sljedbenika Islama i Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ono što se od spomenutog el-Hadždža 'Abdullaha et-Tidžanija i ostalih muslimana koji su skrenuli sa pravog kursa učenja Islama i jedinog univerzalnog ispravnog i čistog Allahovog puta očekuje, jeste: da iskoriste sve mogućnosti koje im je Uzvišeni Allah dao pa da se predomisle i vrate na stranu istine i tako potraže put spasa, umjesto da brane mišljenja ovoga ili onoga, jer svačije drugo mišljenje, osim nepogrešivih vjerovjesnika, može biti i prihvatljivo i neprihvatljivo, ispravno i neispravno, jer svako drugi može biti izložen varki šejtana i svojih ili tuđih prohtjeva.

Akaidski i idejni korijeni:

* Nema sumnje da je Ahmed et-Tidžani većinu svojih ideja uzeo iz postojeće sufijske misli i da im je dodao neka od svojih mišljenja.

* Također je sigurno da je neka od svojih učenja preuzeo iz djela 'Abdulkādira el-Gejlānija, Ibn 'Arebija, el-Hallādža i drugih poznatih velikana tesavvufskog učenja.

* Prije nego što je osnovao svoj red, Ahmed et-Tidžani je imao susrete sa više sufijskih šejhova od kojih je uzimao dozvole i virdove. Među spomenutim redovima najpoznatiji su bili kaderijski i halvetijski red.

* Neke od svojih ideja Ahmed et-Tidžani preuzeo je iz djela *al-Maqṣad al-aḥmad fī at-ta'rīf bi Sayyidī Abū 'Abdullāh Aḥmad* od Ebū Muhammeda 'Abdusselāma b. et-Tajjiba el-Kādirija el-Husejnija, koje je kasnije, 1351/1932. godine štampano u Fesu.

* Opća raširenost neznanja bila je jedan od važnih faktora koji je doprinio širenju tidžanijskog reda među svijetom.

Raširenost i centri utjecaja:

* Ovaj pokret (*al-ḥaraka*)* se počeo širiti, prvo u Fesu, a odatle i u drugim oblastima Arapskog Magreba, Senegala, Nigerije, Sjeverne Afrike, Egipta, Sudana i nekih drugih afričkih zemalja, gdje je stekao značajan broj sljedbenika.

* Autor knjige o tidžanijskom redu, 'Alī b. Muhammed ed-Dehīlullāh procjenjuje da je 1401/1981. godine, samo u Nigeriji bilo preko 10.000.000 pristalica tidžanijskog reda.

Iz navedenog se vidi:

- Da tidžanijski obredi obiluju mnoštvom novotarija (*al-bida'*)* naročito u pogledu korišćenja pojedinih dova koje se u vjerozakonu nigdje ne spominju, iako se zna da je svaka novotarija zabluda,

- Da bez ikakve valjane osnove svoje sljedbenike obavezuje pojedinim obredima koji se moraju obavljati u tačno određeno vrijeme i

- Da zastupa neka učenja, kao što su učenje o utjelovljenju (*al-ḥulūl*)* i sjedinjenju (*al-ittiḥād*)*, koja onoga ko ih prihvati izvode iz vjere (*al-milla*)*.

Bibliografija:

- *al-Hidāya al-hādiya ilā aṭ-ṭā'ifa at-tīğāniyya* - ad-Duktūr Muḥammad Taqiyyuddīn al-Hilālī, Dār aṭ-ṭibā'a al-ḥadīṯa bi Dār al-Bayḍā', aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, 1397/1977.; *Kitāb muštahā al-ḫārif al-ğānī fī radd zalaqāt at-Tīğānī al-ğānī* - Muḥammad al-Ḫiḍr b. Sayyidī 'Abdullāh b. Māyābī al-Ğankī aš-Šanqīṭī, Ṭubi'a bi Maṭba'a Dār iḥyā' al-kutub al-'arabiyya bi Miṣr; *at-Tīğāniyya* - 'Alī b. Muḥammad ad-Daḫīlullāh - Našr wa tawzī': Dār Ṭayyiba - ar-Riyāḍ, Dār Miṣr li aṭ-ṭibā'a, 1401/1981.; *al-Anwār ar-raḥmāniyya li hidāya al-firqa at-tīğāniyya* - 'Abdurraḥmān b. Yūsuf el-Afrīqī, aṭ-Ṭab'a ar-rābi'a - Tawzī': al-Ğāmi'a al-islāmiyya bi al-Madīna al-Munawwara, 1396/1976.; *Ğawāhir al-ma'ānī wa bulūğ al-amānī fī fayḍ Sayyidī Abū al-'Abbās at-Tīğānī* - wa bi hāmišihī: *Rimāḥ ḥizb ar-Raḥīm 'alā nuḥūr ḥizb ar-rağīm* - qāma bi ğam'ihī 'Alī Ḫurāzm (wa huwa fī ğuz'ayni) - Maṭba'a Muṣṭafā al-Bābī al-Ḥalabī wa awlduhū bi Miṣr, 1380/1961.; *al-Maqṣad al-aḥmad fī at-ta'rīf bi sayyidinā Abū 'Abdullāh Aḥmad* - Abū Muḥammad 'Abdussalām b. aṭ-Ṭayyib al-Qādirī al-Ḥusaynī - al-Maṭba'a al-Ḥağariyya bi Fās, Ṭubi'a sana 1351/1932.; *ad-Durra al-ḫarīda šarḥ al-yāqūta al-farīda* - Muḥammad b. 'Abdulwāḥid as-Sūsī an-Naẓīfī - Ṭab'a 1398/1978.; *Buğya al-mustafīd bi šarḥ munya al-murīd* - Muḥammad al-'Arabī as-Sā'iḥ - Dār al-'ulūm li al-ğamī', 1393/1973.; *Aqwā al-adilla wa al-barāhīn 'alā Aḥmad at-Tīğānī ḫātam al-aqṭāb al-muḥammadiyyīn bi yaqīn* - Ğama'ahū: Ḥusayn Ḥasan aṭ-Ṭā'ī at-Tīğānī, Dār aṭ-ṭibā'a al-muḥammadiyya - al-Qāhira; A'dād mağalla *Ṭarīq al-ḥaqq* - wa hiya ḫāṣṣa bi aṭ-ṭarīqa at-tīğāniyya - Tuṣdaru bi al- Qāhira; *al-Fikr aṣ-ṣūfī fī ḍaw al-Kitāb wa as-sunna* - 'Abdurraḥmān 'Abdulḫāliq - aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāniya - Mektebetu Ibn Taymiyya, al-Kuwayt;

30. Senusije

Definicija:

Senusije su islamski obnoviteljsko-reformistički duhovni pokret (*da'wa islāmiyya iṣlāḥiyya taǧdīdiyy rūḥiyya*)* čije se učenje zasniva na Kur'anu i Sunnetu. Nastao je u Libiji, odakle se proširio na druge vjerske centre u Sjevernoj Africi, Sudanu, Somaliji i još nekim islamskim zemljama.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Senusijski pokret osnovan je u Libiji u trinaestom stoljeću po Hidžri (devetnaestom stoljeću po Isau, a.s.), nakon što je njegov osnivač primijetio slabljenje muslimana i njihovo sve više zaostajanje na vjerskom, političkom i društvenom polju. Najznačajnije ličnosti ovog obnoviteljskog pokreta (*al-ḥaraka at-taǧdīdiyya*)* koji se zasniva na učenju Kur'ana i Sunneta su:

- Šejh Muhammed b. 'Alī es-Senūsī (1202/1787. - 1276/1859.), osnivač senusijskog pokreta. Pokret je nazvan po imenu njegovog šukundjeda, Senusija.

Šejh Muhammed b. 'Alī es-Senūsī je rođen u Mustagnemu u današnjem Alžiru, gdje je i proveo svoje djetinjstvo u učevnoj porodici, nadaleko poznatoj po svojoj pobožnosti. Kada je odrastao, nastavio je svoje školovanje na Univerzitetu *Masǧid al-Qurawiyayn* u Maroku. Poslije toga, u potrazi za znanjem i daljim usavršavanjem, nastavio je obilaziti pojedine arapske zemlje. Tako je posjetio Tunis, Libiju, Egipat, Hidžaz i Jemen. Iz Jemena se uputio za Mekku i tamo osnovao prvu zaviju senusijskog pokreta.

Napisao je oko četrdeset knjiga i risala. Među njima su najpoznatija *ad-Durar as-saniyya fī aḫbār as-sulāla al-idrīsiyya* i *Iqāḏ al-wasnān fī al-'amal bi al-ḥadīṯ wa al-Qur'ān.*

- Šejh el-Mehdī Muhammed b. 'Alī es-Senūsī (1261/1844. - 1319/1902.). Naslijedio je svoga oca u vođenju senusijskog pokreta kada je imao dvanaest godina.

- Šejh Ahmed eš-Šerif es-Senusi, sin Mehdijevog amidže, rođen je 1290/1873. godine po Isau, a.s. Učio je lično pred Šejhom koji mu je ujedno bio i amidža. Bio je savremenik napada evropskog kolonijalizma (*al-isti'mār al-urubbī*)* na Sjevernu Afriku i italijanskog napada na Libiju. Godine 1917. lično je zatražio pomoć od osmanske vlasti, ali mu ju ova nije pružila, bojeći se da ne ugrozi svoj vjerski položaj. Misleći da je zaštitnik vjere, kako se u odbrani Turske od zapadne agresije predstavljao, stao je na stranu Mustafe Kemala Ataturka. Kada je uvidio njegove prave namjere uperene protiv Islama, Šejh se predomislio i napustio Tursku, preselivši se u Damask 1923. godine. Međutim, sada je od njega Francuska osjetila opasnost po svoju mandatnu vladu u Siriji, pa ga je i ona počela progoniti, ali se od nje uspio spasiti, bijegom kroz pustinju prema Arapskom poluotoku.

- Šejh 'Umer el-Muhtar (1275/1856. - 1350/1931.), heroj, borac i lav iz Kajrevana, koga ni duboka starost od 70 godina nije omela da se uključi u borbu (*al-ǧihād*)* protiv italijanskog okupatora Libije i da preko deset godina provede u borbi protiv desetorostruko nadmoćnijeg agresora, opremljenog teškim i najmodernijim oružjem u to doba, sve dok ga zločinački italijanski okupator (*al-isti'mār al-iṭālī*)* nije uspio zarobiti i nad njim izvršiti smrtnu kaznu, u četvrtak, 16. septembra 1931. godine, kada je - ako Bog da - kao šehid u borbi na Allahovu putu, preselio na onaj svijet.

Ideje i ubjeđenja:

* Senusije su islamski obnoviteljski pokret (*ḥaraka*)* koji se zasniva na učenju Kur'ana i Sunneta.

- Na Senusiju su utjecali Ahmed b. Hanbel, Ibn Tejmijja, Ebū Hāmid el-Gazāli i posebno na polju vjerovanja Muhammed b. 'Abdulvehhāb i njegov selefijski pokret (*ḥarakatuhū as-salafiyya*)*.

- Na Senusiju je, također, utjecao sunnijski tesavvuf u kome nema novotarija i praznovjerja kao što je uzimanje umrlih i

dobrih za posrednike (*at-tavassul bi al-amwāt wa aṣ-ṣāliḥīm*). Senusija je izradio sopstveni integralni program uzdizanja muslimana.

- Senusije u svome programu imaju dosta stroge propise ibadeta, kao i maksimalno odricanje od nepotrebnog jela i odjeće. Tako npr. senusije izbjegavaju pijenje čaja, kahve i pušenje duhana.

- Senusije se u svome učenju zalažu za slobodu mišljenja (*al-iğtihād*)* i borbu protiv slijepog oponašanja (*at-taqlīd*)*. Ovo uprkos činjenici da je Senusija bio sljedbenik malikijskog mezheba. On je, naime, sebi dozvoljavao izvjesna neslaganja sa Malikovim mišljenjem, ukoliko je vidio da mu je drugo prihvatljivije i bliže istini.

- Senusije se zalažu za pozivanje Allahu mudrošću i lijepim riječima, i protiv su primjene pretjerane strogosti i sile.

- Senusije, također, u svome učenju posebnu brigu posvećuju fizičkom radu (*al-'amal al-yadawī*). Sam Senusija je, naime, stalno ponavljao: "Mnoge vrijedne stvari kriju se u zasađivanju sadnice drveta i u njenim listovima." Zahvaljujući tome, u njegovo vrijeme značajno je živnula zemljoradnja i trgovina u libijskim oazama koje su bile žarišta njegovog pokreta.

- Glavna parola senusija je: "Neprekidna borba (*al-ğihād*)* na Allahovom putu protiv kršćanskih kolonizatora." Njenu cijenu glavom je platilo hiljade boraca u svojoj borbi protiv italijanskog kolonijalizma za koje se nadamo da, ako Bog da, neće biti uskraćeni titule šehida, palih u borbi na Allahovom putu.

Akaidski i idejni korijeni:

* Senusijev islamski odgoj još od malih nogu, njegova iskrenost i zanesenost Islamom, te urođena oštroumnost i čvrstina, bili su glavni faktori za nastanak senusijskog pokreta.

* Što se, pak, tiče idejnih korijena njegova učenja i faktora koji su na njega utjecali, oni se ogledaju u sljedećem:

- Na Senusiju su snažno utjecala učenja Imama Ahmeda b. Hanbela, Ibn Tejmijje i Muhammeda b. 'Abdulvehhāba i njihove selefijske ideje, posebno, na polju vjerovanja. Pod navedeni utjecaj Senusi je došao prilikom svoje posjete Hidžazu i obavljanja hadždža 1254/1837. godine, kada je po prvi put i obznanio pokretanje senusijskog pokreta. Iz sufizma je Senusija preuzeo način davanja zakletve na vjernost (*al-bay'a*)* i put duhovnog čišćenja i napredovanja, tako da i kod senusija nalazimo prvo, stupanj pripadnika (*daraǧa al-muntasib*), zatim stupanj braće (*daraǧa al-iḫwān*), a zatim stupanj uglednika (*daraǧa al-ḫawāṣṣ*).

Raširenost i centri utjecaja:

- Oaza Džagbūb u libijskoj pustinji u blizini današnje libijsko-egipatske granice, bila je prvo uporište senusijskog pokreta. U ovome selu, svake godine podučavalo se i pripremalo po stotinu mladića-misionara, koji bi se nakon obuke razišli širom Sjeverne Afrike i tamo svijet pozivali u Islam.

* Senusijski pokret ima 121 lokalnu zaviju koje od centralne zavije dobivaju uputstva o svim pitanjima vezanim za rad i aktivnosti na širenju senusijskog pokreta koji danas u svojim redovima okuplja muslimane svih rasa.

* Senusijski pokret raširen je po cijeloj Sjevernoj Africi, tako da se njegove zavije danas mogu naći na cijelom prostoru od Egipta do Marakeša, na jugu Sahare, u Sudanu, Somaliji i Alžiru. Također treba napomenuti da je senusijski pokret u svome širenju odavno prevazišao granice Afrike, tako da se njegovi pripadnici mogu naći čak i na Malajskom arhipelagu, na Dalekom Istoku.

* Senusijski pokret uspio je proširiti Islam i među nekim neznabožačkim plemenima (*al-qabā'il al-waṭaniyya*)* u Africi i tamo osnovati svoje škole i zavije. Ovdje treba napomenuti da senusijski pokret u svoje akcije opismenjavanja i obrazovanja, pored muškaraca, uključuje i žene i djecu oba spola i da u širenju Islama među ženama iz neznabožačkih plemena angažira žene-misionarke.

Iz navedenog se vidi:

- Da su senusije islamski obnoviteljsko-reformatorski pokret (*ḥaraka da'wa islāmiyya iṣlāḥiyya taǧdīdiyy*)* koji svoje ideje zasniva na učenju Kur'ana i Sunneta,

- Da se prvo pojavio u Libiji u trinaestom stoljeću po Hidžri i odatle proširio po Sjevernoj Africi, u Sudanu, Somaliji i još nekim drugim arapskim zemljama,

- Da je nastao pod utjecajem učenja Imama Ahmeda b. Hanbela, Šejhu-l-Islama Ibn Tejmijje, Ebū Hamida el-Gazalije, Šejha Muhammeda b. 'Abdulvehhāba i njegovog selefijskog pokreta (*wa ḥarakatihī as-salafiyya*)*, te da je spomenuti utjecaj bio dubok, naročito na polju islamskog vjerovanja,

- Da je na senusijski pokret, također, utjecao sunnijski tesavvuf u kome nije bilo novotarija i praznovjerja, kao što je, recimo, uzimanje umrlih i dobrih ljudi za posrednike,

- Da senusijski pokret ima izgrađen sopstveni integralni plan i program za uzdizanje i obrazovanje muslimana,

- Da je osnivač pokreta Muhammed b. 'Alī es-Senūsi (1202/1787. -1276/1859.) bio pod utjecajem malikijskog mezheba, iako ga je, u stvarima za koja je po njegovom mišljenju bilo boljih rješenja, zaobilazio,

- Da se pokret u svome pozivanju Allahu oslanja, prvenstveno, na principe mudrosti i lijepa savjeta, s jedne, i izbjegavanje nasilja, s druge strane i

- Da pokret posebnu pažnju poklanja fizičkom radu (*al-'amal al-yadawī*) i stalnoj borbi na Allahovom putu (*al-ǧihād*)* protiv kršćanskih kolonizatora itd.

Bibliografija:

- *al-Islām fī al-qarn al-'išrīn* - 'Abbās Maḥmūd al-'Aqqād; *Ḥaraka at-taǧdīd al-islāmī fī al-'ālam al-'arabī al-ḥadīṯ* - Ǧamāluddīn 'Abdurraḥīm Muṣṭafā; *Muḥāḍarāt 'an al-ḥarakāt al-iṣlāḥiyya* - Ǧamāluddīn aš-Šayyāl; *Muḥāḍarāt 'an tārīḫ al-'ālam al-islāmī al-mu'āṣir* - dr. 'Abdulfattāḥ Manṣūr; *Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - Aḥmad 'Abdulǧafūr 'Aṭṭār; *Qāda fatḥ al-Maǧrib al-'arabī* - Maḥmūd Šīt Ḫaṭāb; *Ḥāḍir al-'ālam al-islāmī* - L. Stewart, Ta'līq: Šakīb Arslān; *al-A'lām* - az-Ziriklī; *al-Islām fī an-naẓariyya wa at-taṭbīq* - al-Mahdiyya Maryam Ǧamīla;

31. Hatemije

Definicija:

Hatemije (*al-ḫatamiyya*) su sufijski red koji se u mnogim svojim shvaćanjima (*al-mu'taqadāt*) slaže sa drugim sufijskim redovima, kao što su pretjerivanje i preuveličavanje (*al-ġuluww*)* ličnosti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, tvrdnje o susretima sa njim, dobijanje znanja, posebnih virdova i zikrova, direktno, od njega itd. Pored navedenog, ovaj red je tijesno povezan sa ši'ijskim idejama, učenjima, književnošću i dijalektikom. U posljednje vrijeme, uočljivi su pokušaji predstavnika ovoga reda da se direktno povežu sa savremenim ši'ijskim pokretom (*al-ḥaraka aš-šī'iyya al-mu'āṣira*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač hatemijskog reda je Muhammed 'Usmān b. Muhammed Ebū Bekr b. 'Abdullah el-Mīrganī el-Mahdžūb koji je poznat još i po nadimku el-Hatm. Ovaj nadimak ukazuje na to da je on "Pečat evlija" (*Ḫātam al-awliyā'*) i da je red po njemu i dobio naziv "hatemije" (*al-ḫatamiyya*). Red je, također, poznat i po nazivu "mirganije" (*al-mīrǵaniyya*), osnivačevu djedu 'Abdullahu el-Mīrganīji el-Mahdžūbu.

- Muhammed 'Usmān el-Mīrganī (el-Hatm) rođen je u Mekki 1208/1883. godine, gdje je kod mekanskih učenjaka i stekao prvu vjersku naobrazbu. Međutim, pošto je i on - kao, uostalom, i cijela njegova porodica - još od djetinjstva bio sklon sufizmu, uključio se u više sufijskih redova: kaderijski (*al-qādiriyya*), džunejdijski (*al-ǧunaydiyya*), nakšibendijski (*an-naqšibandiyya*), šazelijski (*aš-šaḏaliyya*) i mirganijski (*l-mīrǵaniyya*), tj. red svoga djeda 'Abdullaha el-Mīrganīja. Pored navedenog, bio je i učenik Šejha Ahmeda b. Idrīsa, kod koga je izučavao

idrisijski red (*aṭ-ṭriqa al-idrīsiyya*). Na kraju je od svih spomenutih redova uzeo ponešto i osnovao svoj vlastiti red pod nazivom "hatemije" (*al-ḫatamiyya*).

- Njegov šejh, Ahmed b. Idris ga je poslao u Sudan da tamo širi idrisijski i šazelijski red. U tome je imao određenog uspjeha u sjevernim i istočnim oblastima Sudana.

- Poslije smrti svoga šejha, Ahmeda b. Idrisa (1253/1838.), el-Mirgani se za mjesto njegovog nasljednika natjecao sa Muhammedom b. 'Alijem es-Senūsijem (osnivačem senusijskog reda). Zahvaljujući podršci nekih od pristalica umrlog šejha, el-Mirgani je u ovoj utrci izašao kao pobjednik tako da je uspio promovirati svoj hatemijski red i osnovati nekoliko njegovih zavija u Mekki, Džiddi, Medini i Taifu.

- Međutim, el-Mirgani se nije na ovome zaustavio, nego je svoje sinove poslao na nekoliko strana: jug Arapskog poluotoka, Egipat i Sudan sa zadatkom da tamo propagiraju i šire hatemijski red.

- Napisao je više djela iz oblasti tefsira i islamskog vjerovanja (*at-tawḥīd*), kao i nekoliko zbirki (*dawāwīn*) pjesama u kojima preovlađuje sufijski karakter, kako u jeziku, tako i u njihovu sadržaju. Najpoznatija među ovim djelima su: *Tāğ at-tafāsīr*, *an-Nafaḥāt al-makkiyya wa al-lamḥāt al-ḥaqqiyya fī šarḥ asās aṭ-ṭarīqa al-ḫatamiyya*, *an-Nūr al-barrāq fī madḥ an-nabī al-miṣdāq*, divani *an-Nafaḥāt al-madaniyya fī al-madā'iḥ al-muṣṭafawiyya* i *Mağma' al-ġarā'ib wa al-mufarriqāt min laṭā'if al-ḫurāfāt aḏ-ḏāhibāt*, te djela *Mağmū'a fatḥ ar-rasūl* i *Mawlid an-nabī al-musammā bi al-asrār ar-rabbāniyya*.

- Poslije jedne prepirke sa mekkanskim učenjacima u kojoj je izrazio svoje neslaganje sa njima, Muhammed 'Usmān el-Mirganī je napustio Mekku i nastanio se u Taifu gdje je ostao sve do svoje smrti 1268/1853. godine.

* El-Hasan b. Muhammed 'Usmān (*el-Ḫatm*), rođen u gradu Bara u zapadnom Sudanu (1235/1816.), od žene koju je u spomenutom gradu oženio njegov otac, prilikom njegovog, ranije spomenutog boravka u Sudanu. El-Hasan se priključio svome ocu u Mekki i tu je pred njim započeo svoje školovanje. Kada je odrastao, otac ga je ponovo poslao u Sudan da tamo propagira i širi hatemijski red. Tamo je el-Hasan u propagiranju hatemijskog reda postigao veliki uspjeh, naročito u sjevernom i istočnom Sudanu. Kada je imenovan za šejha hatemijskog reda u Sudanu, el-Hasan je, kao njegov centar, osnovao "hatemijsko selo" (*qarya al-ḫatamiyya*) u blizini grada Kessala u istočnom Sudanu, čime je u tim krajevima stekao tako veliki ugled kakav nije uživao ni sâm njegov otac, osnivač reda. El-Hasan je ostao na položaju šejha hatemijskog reda sve do svoje smrti 1286/1889. godine.

* Muhammed 'Usmān Tādžu-s-sirr, sin el-Hasana b. Muhammeda 'Usmāna (el-Ḫatma). Šejhom hatemijskog reda postao je nakon smrti svoga oca. Za vrijeme njegova rukovođenja hatemijskim redom, u Sudanu se pojavio mehdijski pokret (*al-Ḥaraka al-mahdiyya*), kome se on od samog početka žestoko suprotstavljao. Na kraju je Muhammed 'Usmān Tādžu-s-sirr okupio svoje pristalice iz hatemijskog reda i poveo ih u nekoliko bitaka protiv mehdijske vojske u istočnom Sudanu. Sukob je završen njegovim porazom i bijegom u Egipat, gdje je ostao sve do svoje smrti 1303/1886. godine.

* 'Alī el-Mīrganī, sin Muhammeda 'Usmāna Tādžu-s-sirra (1298/1880. - 1388 /1968.). Rođen je u ravničarskom mjestu Messāvi gdje Nil pravi veliki meandar u oblasti Morowe u sjevernom Sudanu, 1298/1880. godine. Sa svojim ocem preselio se u grad Kessala u istočnom Sudanu. Kada je njegov otac, poslije poraza od mehdijske vojske, bio prisiljen na bijeg u Egipat, ostavio ga je sa njegovim amidžom Tādžu-s-sirr el-Hasanom u mjestu Suakin (na obali Crvenog mora, oko 50 km južno od lučkog grada Port Sudan). Kasnije se i on pridružio svome ocu u Egiptu i tamo ostao sve do dolaska engleske okupatorske vojske koja ga je izabrala za pratioca u svome pohodu na Sudan i rušenju mehdijske

vlasti koju su ovi tamo bili uspostavili. Kada su Englezi okupirali Sudan i porazili mehdije, uzeli su ga za svoju marionetu, dali mu razne titule, odlikovali ordenjem i obilato ga nagradili za usluge koje im je učinio. Pored toga, priznali su mu i titulu vrhovnog lidera hatemijskog reda u Sudanu. Tako su Englezi, uz njegovu pomoć, u Sudanu istovremeno postigli dva cilja; ugušenje vjerskog zanosa koji je pokrenula mehdijska revolucija (*aṯ-ṯawra al-mahdiyya*)*, s jedne i pridobijanje lojalnosti Sudanaca s druge strane.

- Međutim, kada se uz blagoslov Engleza mehdijski pokret predvođen jednim od Mehdijinih sinova ponovo pojavio, 'Alī el-Mirgani je osjetio svu opasnost novonastale situacije, naročito kada je shvatio da Englezi žele izazvati direktan sukob između hatemija i ensarija i za sebe iskoristiti stalno rivalstvo koje je vladalo između ovih dviju strana i njihovih lidera. Usljed toga, lider hatemijskog reda je svoju lojalnost počeo pokazivati prema Egiptu, da bi na kraju postao centralna ličnost političkog pokreta koji je zagovarao uspostavljanje unije između Egipta i Sudana. Sve do svoje smrti 1968. godine on nikada nije prestao, iza kulisa, pokretati razne političke događaje i u njima igrati veoma opasnu ulogu.

* Muhammed 'Usmān, sin 'Alīja el-Mīrganīja, sadašnji lider hatemijskog reda, rođen je 1936. godine. Rukovođenje hatemijskog reda preuzeo je 1968. godine, nakon smrti svoga oca. Za razliku od svoga oca koji je političke događaje tajno pokretao i iza kulisa sâm u njima učestvovao, njegov sin Muhammed 'Usmān se, zahvaljujući podršci svojih pristalica, javno uključio u politički rad, tako da je danas, istovremeno, i lider hatemijskog reda i Unionističke demokratske partije (*al-ḥizb al-ittiḥādī ad-dimuqrāṭī*)*. Ovdje treba napomenuti da je on iskoristio pristalice hatemijskog reda za podršku svoje političke partije, uprkos činjenici da su mnogi najistaknutiji članovi njegove partije, ne samo sekularisti i ljevičari, nego i kršćani koji u njoj zauzimaju najodgovornije položaje. Osim toga, partija zauzima pojedine političke stavove koji su nespojivi sa njenim vjerskim opredjeljenjem, kao što su, recimo: njeno savezništvo sa komunistima i sklapanje jednostranih ugovora sa otpadnicima od vjere. Na kraju, treba još naglasiti da je on i vođa tzv. Demokratskog foruma (*at-taǧamu' ad-dīmuqrāṭī*) koji okuplja razne sekulariste i ljevičare koji su neprijateljski raspoloženi prema Allahovoj vjeri, a istovremeno naklonjeni pokretu odmetništva koji se bori protiv Islama.

Ideje i ubjeđenja:

* Hatemije su sufijski red koji u svome učenju njeguje sufijske ideje, ubjeđenja i filozofiju. Hatemije su u svome učenju prihvatile ideju panteizma (*waḥda al-wuǧūd*)* koju su mnogo prije njih u sufizmu ustanovili Muhjiddin Ibn 'Arebi i njegovi učenici. Isto tako, oni podržavaju učenje o muhammedijskom svjetlu (*an-nūr al-muḥammadī*), i muhammedijskom hakikatu (*al-ḥaqīqa al-muḥammadīyya*) koje u obliku proze i poezije plasira među svojim pristalicama putem raznih hvalospjeva, munadžata, zikrova i virdova. Hatemije, također, koriste sufijsko-filozofske izraze poput: jedinstva (*al-waḥda*), pokazivanja (*at-taǧallī*), izlijevanja (*al-inbiǧās*), pojavljivanja (*aẓ-ẓuhūr*), emanacije (*al-fayḍ*) itd. i kao dokaze za njih navode: u prenesenom značenju protumačene ajete, izmišljene hadise i od drugih preuzete ideje.

* Hatemije Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pripisuju takve osobine i svojstva kakva dolikuju samo Uzvišenom Allahu. Tako oni npr. tvrde da se prava istina o njemu (*ḥaqīqtuhū*) ne može dokučiti niti njegova ličnost riječima opisati. Zato oni Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, opisuju kao "krajnjim ciljem svoga poronuća (*ġāya fanā'ihim*) i završetkom svoga putovanja (*muntahā sayrihim*)". Svoje dove i molbe za pomoć upućuju direktno njemu moleći ga da im otkloni nevolje i pomogne ih protiv njihovih neprijatelja, obraćajući mu se imenima kao što su: "Otklonitelj žalosti i tuge" (*Muzīl li al-ġamm wa al-kurab* i "Razbijač brige i nevolje" (*Mufriǧ li al-hamm wa aḍ-ḍīq*).

* Šejhovi hatemijskog reda tvrde da se redovito susreću i viđaju sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, da on prisustvuje proslavama koje oni priređuju u povodu njegova rođendana (mevludima), te da od njega dobivaju osnovna načela svoga reda, njegovo učenje i virdove.

- Tako npr., osnivač reda tvrdi da je visinu svoje plaće odredio uz dozvolu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da mu je on (tj. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.) lično naredio da napiše spjev o mevludu, i to tako da se prva polovina stiha završava na slovo "h"(*hā*), a druga na slovo "n" (*nūn*), da i on lično prisustvuje njegovu učenju, da je dova u njegovu prisustvu sigurno uslišana, kao i prilikom obilježavanja njegova rođenja.

- On, također, tvrdi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, oporučio meleku Ridvanu da njemu, njegovim sinovima, prijateljima i pristalicama njegovih pristalica sve do Sudnjeg dana, podigne i pripremi džennetske bašče i stanove, a meleku Maliku da u Džehennemu pripremi mjesto za njegove neprijatelje.

* Šejhovi hatemijskog reda tvrde da su oni predvorje Božijeg prisustva (*al-madẖal li al-ḫaḏarāt al-ilāhiyya*), da je njihov položaj između vjerovjesništva i evlijaluka (*barzaẖ bayna an-nubuwwa wa al-walāya*)*, da imaju moć slobodnog raspolaganja u kosmosu, pružanja pomoći onome ko ih za pomoć zamoli, zaštite ko zaštitu zatraži, da otklanjaju žalost ožalošćenih, da razbijaju brigu zabrinutih i da preko njih vodi put sreće na ovome svijetu i spasa od patnje na Sudnjem danu.

* Osnivač reda tvrdi da je on "Pečat evlija" (*H̱ātam al-awliyā'*), da je veći od svih ranijih evlija i da njegov položaj dolazi odmah iza Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, položaja.

* Osnivač reda je, također, rekao: "Ko vidi mene ili onoga ko je vidio mene i tako redom pet puta, neće ga dohvatiti džehennemska vatra" - dodavši da mu je to obećao lično Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

On tvrdi da mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također, rekao: "Ko se sa tobom druži tri dana, umrijeće samo kao evlija", te da mu je, kada je došao u Medinu, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Onaj ko me posjeti ovako kao što si me ti posjetio, i prije i poslije, bit će mu kod nas primljeno (*maqbūl*)."

* Hatemijski red ima svoje posebne virdove, zikrove i kodekse ponašanja prilikom njihova izvođenja, drugačije od onih u svim drugim redovima.

- Hatemije posebnu pažnju posvećuju priređivanju svečanosti i proslava u obilježavanju određenih događaja, kao što su: priređivanje mevludskih svečanosti povodom Vjerovjesnikova, sallallahu alejhi ve sellem, rođenja, svečanosti prilikom rođenja i smrti šejhova hatemijskog reda, te tzv. "noći zikra" (*Layālī aḏ-ḏikr*) ili "godišnjica" (*al-ḫawliyya*). Prilikom svih ovih svečanosti hatemije oblače posebnu odjeću i izvode posebne obrede koji se sastoje od zikra i slušanja pobožnih pjesama i recitala.

- Hatemijski zikrovi i virdovi uveliko se razlikuju od onih kakvi se spominju u Kur'anu i kakvi se prenose od Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Neki od zikrova i virdova namijenjeni za tačno određene prilike i u tačno određene dane, nemaju nikakve valjane podloge ni dokaza u izvorima vjere kako u Kur'anu tako ni u Tradiciji (Sunnetu). Većina njihovih zikrova i virdova prenabregnuta je nepotrebnim nabrajanjima koja odvraćaju pažnju od iskrene usmjerenosti ka Uzvišenom Allahu. Uz to, neki od njihovih virdova prepuni su stranih i nerazumljivih izraza i čudnih imena duhova s kojima - kako tvrde - saobraćaju u svome nastojanju da ih potčine i angažiraju u pomaganju svojih pristalica i njihovoj zaštiti.

* Hatemije imaju svoju posebnu formulaciju zakletve na vjernost (*al-bay'a*)*. U njoj učenik (*al-murīd*), između ostalog, izgovara: "Bože, ja Ti se iskreno kajem i zadovoljan sam s tim da mi gospodin Muhammed 'Usmān el-Mirgani bude vođa (*šayẖan*) i na ovome i na onome svijetu.

Bože, zato učvrsti moju ljubav prema njemu i njegovu redu i na ovome i na onome svijetu!"

* U hatemijskom redu se prakticira institucija izolacije u vršenju ibadeta (*al-ẖulwa li al-'ibāda*)* u kojoj se od učenika (*al-murīd*) traži da se za pomoć obrati Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, Džibrilu i šejhovima hatemijskog reda, pri čemu učenik mora prizivati lik gospodina Muhammeda 'Usmāna (el-Hatma) sve dok mu se on ne pojavi i ne pokaže njegov duh (*rūḫāniyyatuhū*) te dok mu se zatim - kako tvrde - sa desne strane, iz pravca srca, ne pojavi svjetlost i tako nastavi sve dok mu se, na kraju, ne pojavi i duh samog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, (*rūḫāniyya an-nabī*).

* Između učenja hatemijskog reda i učenja ši'izma (*fikr aš-šī'a*)* postoji bliska veza, zbog čega savremene hatemije učenje svoga reda nastoje povezati sa modernim ši'ijskim pokretom.

- Šejhove hatemijskog reda, kako oni tvrde, povezuje ista loza porijekla sa ši'ijama imamijama (sljedbenicima dvanaesterice imama) iako je dvanaesti ši'ijski imam - kako oni tvrde - još kao dječak, po jednima od tri, a po drugima od pet godina života, nestao ili se povukao.

- Hatemije, također, prihvataju ši'ijsko učenje o Poslanikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, porodici (*Āẖl al-bayt*), njezinoj povezanosti sa pitanjima imameta (vođstva) i pravom koje joj na nju pripada. U cilju dokazivanja da to pravo pripada njihovim šejhovima, hatemije se pozivaju na ši'ijsku literaturu i na, u njoj iznesene dokaze i nepobitne argumente da najviše pravo na vlast i vođstvo (*al-walāya wa al-imāma*) ima Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, porodica (*ahl al-bayt*).

- Pojedine savremene hatemije, poput ši'ija prije njih, upuštaju se u praksu vrijeđanja nekih ashaba i njihovog optuživanja da su prikrili neke Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise koji, po njihovoj navodnoj tvrdnji, govore o Alijinom, r.a., pravu na vlast (*al-walāya*). Dakle, oni pokušavaju pojedine događaje iz historije Islama protumačiti na isti onaj način kao i ši'ije tvrdeći da je postojala namjerno skovana zavjera za skidanje i udaljavanje Poslanikove porodice (*ahl al-bayt*) sa vlasti.

- Savremene hatemije historiju svoga reda i njegovu budućnost vežu za historiju ši'ijskog pokreta i to na dva kolosijeka; tako što, s jedne strane, svoje tesavvufsko učenje direktno povezuju sa ši'izmom, a s druge strane što pokret islamskog preporoda (*ḫaraka al-ba'ṯ al-islāmī*) ograničavaju isključivo na ove dvije grupe (ši'ije i hatemije) koje vjeruju u - navodno - neotuđivo pravo Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*ahl al-bayt*) na vlast (*al-walāya*).

Akaidski i idejni korijeni:

Osvrćući se na izvore iz kojih je uzeo osnovna učenja svoga reda, osnivač hatemijskog reda Muhammed b. 'Usmān el-Mirgani kaže: "Znaj da se ovaj naš red sastoji iz pet slova (n, q, š, ğ i m) i da je "n" (*nūn*) iz nakšibendijskog, "q" (*qāf*) iz kaderijskog, "š" (*šīn*) iz šazelijskog, "ğ" (*ğīm*) iz džunejdijskog i "m" (*mīm*) iz mirganijskog (tj. hatemijskog) reda, te da on u sebi sadržava tajne svih ovih pet redova i pojedine njihove virdove."

* Iz pažljive analize učenja hatemijskog reda može se zaključiti da je on svoje ideje i ubjeđenja preuzeo iz gnostičko-filozofskog sufijskog naslijeđa (*aṭ-ṭurāṭ aṣ-ṣūfī al-falsafī āl-ġunūṣī*) koje je počeo razrađivati el-Hallādž i koje su razvili, prilagodili i zaokružili njegovi učenici kao što su: Ibn Seb'īn i Ibn el-Fārid pod raznim izrazima kao što su: utonuće (*al-fanā'*)*, utjelovljenje (*al-ḫulūl*)*, sjedinjenje (*al-ittiḫād*)* i panteizam (*waḫda al-wuğūd*)*.

* Hatemije, naročito one savremene, mnoge od svojih ideja i ubjeđenja preuzele su iz ši'ijskog učenja. Pored toga, oni se u svojim raspravama o pitanju vlasti (*al-imāma*) oslanjaju na ši'ijsku literaturu.

Raširenost i centri utjecaja:

- Hatemijski red nastao je i počeo se širiti iz Mekke i Taifa. U svom daljem razvoju, on se širio prema južnim i zapadnim dijelovima Arapskog poluotoka te prešao u Sudan i Egipat.

- Najsnažniji centri hatemijskog reda, u pogledu broja sljedbenika, danas se nalaze u Sudanu, posebno na sjeveru i istoku Sudana, u susjednoj Eritreji i Egiptu.

Iz navedenog se vidi:

- Da su hatemije sufijski red koji se u mnogom svojim učenjem podudara sa učenjem drugih sufijskih redova,

- Da je njihovo učenje iskrivljeno, naročito u pogledu pretjerivanja i pregonjenja u vezi sa ličnošću Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, te pitanju utjelovljenja (*al-ḫulūl*)* i panteizma (*waḥda al-wuǧūd*)*,

- Da je u posljednje vrijeme primjetna sve čvršća sprega između hatemijskog i ši'ijskog učenja, naročito u slaganju sa ši'ijama oko pitanja vlasti (*al-imāma*) i

- Da je u današnje vrijeme hatemijski red najrašireniji u Egiptu i Sudanu, naročito na sjeveru i istoku Sudana, te u susjednoj Eritreji.

Bibliografija:

- *Maǧmū'a an-nafaḫāt ar-rabbāniyya* - al-muštamala 'alā sab'a rasā'il mīrġaniyya, Miṣr, Muṣṭafā al-Ḫalabī, aṭ-Ṭab'a aṭ-ṯāniya, 1400/1980.; Wa min ahamm mā taštamilu 'alayh: a) *an-Nafaḫāt al-makkiyya wa al-lamaḫāt al-ḫaqqiyya fī šarḥ asās aṭ-ṭarīqa al-ḫatamiyya* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī al-Makkī; b) *Lu'lu'a al-ḫusn as-sāṭi'a fī ba'ḍ manāqib ḏī al-asrār al-lāmi'a* - Ǧa'far aṣ-Ṣādiq b. Muḥammad 'Uṭmān; c) *Šarḥ ar-rātib al-usammā bi al-asrār al-mutarādifa* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī al-Makkī; *an-Nūr al-barrāq fī madḥ an-nabiyy al-miṣdāq* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, al-Qāhira, Maktaba al-Qāhira, D. T.; *Tāǧ at-tafāsīr* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Bayrūt, Dār al-ma'rifa, 1399/1979.; *Dīwān an-nafaḫāt al-madīna fī al-madā'iḥ al-muṣṭafawiyya* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Mulḥaq bi an-Nūr al-barrāq; *Maǧmū'a fatḥ ar-rasūl* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Miṣr, Muṣṭafā al-Ḫalabī, 1367/1948.; *Dīwān maǧma' al-ġarā'ib wa al-mufāraqāt min laṭā'if al-ḫurāfāt aḏ-ḏāhibāt* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Miṣr, Muṣṭafā al-Ḫalabī, 1355/1936.; *Mawlid an-nabī al-musammā bi al-asrār ar-rabbāniyya* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, al-Ḫarṭūm, al-maktaba al-islāmiyya, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1396/1976.; *ad-Dīwān al-kabīr al-musammā Riyāḍ al-madīḥ* - Ǧa'far Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Bayrūt, al-Maktaba aṭ-ṭiqāfiyya; *Ṭā'ifa al-ḫatamiyya, uṣūluhā at-tārīḫiyya wa ahamm ta'ālīmihā* - Aḥmad Muḥammad Aḥmad Ǧalī, Bayrūt, Dār Ḫiḍr li an-našr wa at-tawzī', aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1413/1992.; *al-Ḫatamiyya: al-'aqīda wa at-tārīḫ wa al-manhaǧ* - Muḥammad Aḥmad Ḥāmid Ḫayr, al-Ḫarṭūm, Dār al-Ma'mūn, aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāniya, 1407/1987.; *Tāǧ al-awliyā' wa al-awliyā'* -'Alī Zaynuddīn al-'Ābidīn, Dār maktaba al-hilāl, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1984.; *Maǧmū' al-awrād al-kabīr* - Muḥammad 'Uṭmān al-Mīrġanī, Miṣr, Muṣṭafā al-Ḫalabī, 1358/1939.;

32. Bareilvije

Definicija:

Bareilvije (*al-barīlwiyya*) su sufijska sekta na Indijsko-pakistanskom potkoninentu nastala u gradu Bareilly u pokrajini Uttar Pradesh u Indiji za vrijeme britanskog kolonijalizma (*ayyām al-isti'mār al-briṭānī*)*. Sekta je poznata po svojoj pretjeranoj ljubavi i veličanju (*taqdīs*) vjerovjesnika i evlija (*al-awliyā'*)*, a naročito Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ove sekte je Ahmed Riḍā-Hān b. Tekī 'Alī-Han (1272/1865. - 1340/1921.) koji je sâm sebi dao nadimak 'Abdulmustafa, što u Islamu nije dozvoljeno, jer 'Abdulmustafa znači Mustafin (tj. Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem.) rob, i jer se u Islamu može robovati samo Allahu. Ahmed Riḍā-Hān je rođen u gradu Bareilly u pokrajini Uttar Pradesh. Učenik je el-Mirze Gulama Kadir-bega.

- Godine 1295/1878. je posjetio Mekku - Mukerremu gdje je neko vrijeme učio pred tamošnjim šejhovima. Bio je mršav, oštre

naravi, obolio od hroničnih bolesti. Stalno se žalio na glavobolju i bolove u leđima. Bio je nervozan, oštra jezika, ali istovremeno i veoma bistar i dosjetljiv. Među njegova najpoznatija pisana djela spadaju: *Anbā' al-Muṣṭafā*, *Ḫāliṣ al-i'tiqād*', *Dawām al-'ayš wa al-amn wāli'ī lanā'atī al-Muṣṭafā*, *Marǧi' al-ġayb*, *al-Malfūẓāt* i divan poezije pod naslovom *Ḥadā'iq baḫš*.

* Didar 'Alī Bareilvī, rođen 1270/1854. godine u Newabpuru u pokrajini Ulur. Umro je u mjesecu oktobru 1935. godine. Njegova najpoznatija pisana djela su: *Tafsīr Mīzān al-adyān* i *'Alāmāt al-wahābiyya*.

* Ne'īmuddīn el-Muradabādī (1300/1883. - 1367/1948.), poznat još i pod nadimkom Sadr el-Efādil. Osnivač je škole poznate pod nazivom *al-Ǧāmi'a an-neīymiyya*. Njegovo najpoznatije pisano djelo je *al-Kalima al-'ulyā fī 'aqīda 'ilm al-ġayb*.

* Emdžed Alij b. Džemaludin b. Hadabahš, rođen u Kehasi. Školovao se u Hanefijskoj školi u Džunburu koju je završio 1320. po Hidžri. Umro je 1367 /1948. godine. Napisao je djelo *Bahār šarī'at*.

* Hišmet 'Ali-Hān, rođen u gradu Lucknov. Školovanje je završio 1340/1921. godine. Sebe je nazivao Psom Ahmeda Ride-Hana i tim se nadimkom ponosio. Njegovo najpoznatije pisano djelo je *Taǧānub ahl as-sunna*, poznato još i pod nazivom *Ġayẓ al-munāfiqīn*. Umro je 1380/1970. godine.

* Ahmed Jār-Hān (1906.-1971.). Bio je veoma pristrasan pristalica svoje sekte. Njegova najpoznatija pisana djela su: *Ǧā'a al-ḥaqq wa zahaqa al-bāṭil* i *Sulṭanat Muṣṭafā*.

Ideje i ubjeđenja:

* Sljedbenici ove sekte vjeruju da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ima moć upravljanja kosmosom. U tom smislu, Emdžed 'Alij kaže: "Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je apsolutni zamjenik Uzvišenog Allaha. Cio svijet se odvija po njegovoj volji. On radi ono što on hoće. Daje ono šta on hoće kome on hoće, a uzima ono šta on hoće i od koga on hoće. Nema nikoga ko se njemu, gospodaru ljudi, u upravljanju svijetom može suprotstaviti. Onaj ko ga ne priznaje za svoga gospodara, uskraćen je u uživanju slasti njegova sunneta."

* Bareilvije vjeruju da Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i evlije poslije njega imaju moć upravljanja kosmosom. U tom smislu Ahmed Rida-Han kaže: "O pomagaču (*yā ġawṯū*!), tj. O, 'Abdulkādir Gejlāni, moć naredbe "Budi!" (*kun*!) Muhammed je dobio od svoga Gospodara, a ti od Muhammeda. Sve što ti činiš dokaz je tvoje moći upravljanja kosmosom i da si ti stvarni izvršilac (*al-fā'il al-ḥaqīqī*) iza zastora."

* Bareilvije po pitanju svoga shvaćanja ličnosti Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, toliko pretjeruju da ga - ne'uzu billāhi - uzdižu na stepen božanstva. Tako Ahmed Rida-Han u svome djelu *Ḥadā'iq baḫš* (Vidi svezak II, str. 104.) doslovno kaže: "Muhammede, ne mogu da ti kažem da si Allah, ali ne mogu ni da između vas dvojice napravim razliku. Allah, opet, najbolje zna šta si ti zapravo."

* Oni, također, pretjeruju u pripisivanju Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, osobina, koje su u suprotnosti sa učenjem islamskog vjerozakona. Tako mu npr. pripisuju poznavanje tajni nevidljivog svijeta. U tom smislu, Ahmed Rida-Han u svome djelu *Ḫāliṣ al-i'tiqād* (Vidi: str. 33.) kaže: "Uzvišeni Allah, vlasniku Kur'ana i našem gospodinu Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, je dao sve što je u Levhi-Mahfuzu zapisano."

* Oni u svome vjerovanju imaju jednu dogmu koja se zove *'Aqīda aš-šuhūd* pod kojom oni podrazumijevaju da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prisutan i upoznat sa djelima svih ljudi, sada i u svako drugo vrijeme i na svakom mjestu. Tako Ahmed Jār-Hān u svome djelu *Ǧā'a al-ḥaqq* (Vidi: Svezak I, str. 160.) kaže: "Pod pojmovima 'prisutan' (*al-ḥāḍir*) i 'upoznat' (*an-nāẓir*) se misli da je vlasnik svete moći (*ṣāḥib al-queea al-qudsiyya*) sa

mjesta na kome se nalazi u stanju sav svijet pratiti i gledati kao na svome dlanu, čuti svaki glas, bio on blizu ili daleko, cio svijet u jednom trenutku obići, pomoći svima onima koji su u nuždi i uslišati dove onih koji mole."

* Oni poriču ljudsku prirodu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i tvrde da je on svjetlo od Allahova svjetla (*nūr min nūrillāh*). Tako Ahmed Jār-Hān u svome djelu *Mawā'iz nu'aymiyya* (Vidi: str. 14.) kaže: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svjetlo od Allahova svjetla, a sva ostala stvorenja od njegova svjetla."

Isto tako, Ahmed Rida-Han u stihu kaže:

Kakva bi bila vrijednost ove gline i vode,
kada Božije svjetlo ne bi bilo u liku čovjeka!?

* Oni svoje sljedbenike podstiču da se za pomoć obraćaju vjerovjesnicima (*al-anbiyā'*)* i evlijama (*al-awliyā'*)*. Onoga ko u to ne vjeruje optužuju za nevjerstvo (*yarmūnahū bi al-ilḥād*)*. Tako Emdžed 'Alij u svojoj knjizi *Bihār šarī'at* (Vidi: Svezak I, str. 122.) kaže: "Oni koji osuđuju traženje pomoći od vjerovjesnika, evlija i njihovih kaburova su nevjernici."

* Oni, također, podižu nadgrobne spomenike, uređuju ih i betoniraju, nad njima pale svijeće i zavjetuju se, od njih traže blagoslov, priređuju svečanosti, na njih stavljaju cvijeće, ukrašavaju ih prekrivačima i zavjesama i svoje pristalice pozivaju, da radi bereketa, oko njih obilaze.

* Oni, također, krajnje pretjeruju u uzdizanju i veličanju ličnosti 'Abdulkādira Gejlanije, kao i veličanju ostalih evlija sufijskih prvaka, pripisuju im nevjerovatna djela i natprirodnu sposobnost isprepletenu praznovjerjem i legendama.

* Oni vjeruju i prakticiraju tzv. *isqāt*, tj. davanje otkupa za propuštene namaze i post umrlog, tako da za svaki propušteni namaz ili post umrlog daju otkup u visini sadekatu-l-fitra, i to na taj način što pribjegavaju varci, tako što - kada podijele iznos otkupnine za jednu godinu - to vrate pa ponovo počnu ispočetka i tako ponavljaju onoliko puta koliko se pretpostavlja da je umrli propustio namaza ili posta.

* Njihov najveći praznik je godišnjica rođenja Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada tim povodom priređuju veliku svečanost i troše ogromna sredstva. To je kod njih sveti i najpoznatiji praznik, kada recitiraju i pjevaju hvalospjeve napisane u slavu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u stilu bajki i legendi. Tom prilikom čitaju odlomke iz knjige *Surūr al-qulūb fī ḏikrā al-mawlid al-maḥbūb* od Ahmeda Rida-Hana koju je on protkao maštom i mnogobrojnim legendama.

* Pored navedenog, pripadnici ove sekte organiziraju zabave (*al-a'rās*) i okupljanja na grobovima svojih šejhova. Takav je slučaj sa proslavama na grobu Šejha Šaha-Varisa u gradiću Divehu i Havadže Mu'īnuddina Džeštija gdje se zna okupiti na milione posjetilaca, i muškaraca i žena, i gdje se dešavaju neka sramotna po Šerijatu zabranjena djela.

- Izostavljanje namaza i posta, po njima nije toliko strašno, jer su i za takve propuste našli rješenje, ali je, po njima, najveća nesreća i nevolja (*aṭ-ṭāmma al-kubrā*) propustiti i ne otići na proslavu mevluda ili spomenuto okupljanje na grobu (*al-'irs*). Muslimane koji nisu pripadnici sekte bareilvija, oni zbog najsitnijih propusta proglašavaju nevjernicima. Tako se ne može naći muslimanski skup, niti islamska ličnost a da ju nisu proglasile nevjernikom. U njihovim knjigama, obično poslije proglašavanja nebareilvijske osobe nevjernikom, obično stoji napomena: "Onaj ko ga ne smatra nevjernikom i sâm je nevjernik." Između ostalih, oni nevjernicima smatraju: divebendije, nedevije, sve lidere prosvjetiteljskih i reformističkih pokreta, borce za oslobođenje Indije od kolonijalizma kao što su: Šejh Ismā'il ed-Dehlevi (indijski učenjak koji je cio svoj život proveo u borbi protiv novotarija i praznovjerja), Muhammed Ikbal, bivši pakistanski predsjednik Zijaulhakk i više njegovih ministara.

- Oni, također, smatraju nevjernicima: Šejhu-l-Islama Ibn Tejmijju, koga opisuju riječima da je malouman i umno poremećen (*fāsid al-'aql*)*, njegovog učenika Ibn el-Kajjima, zatim Imama Muhammeda b. 'Abdulvehhaba, koga optužuju najtežim optužbama i nazivaju najpogrdnijim nadimcima, ni radi čega drugog nego zato što se čvrsto i odlučno suprotstavio praznovjerju i što je pozivao na iskreno vjerovanje u samo Jednog Allaha (*at-tawḫīd al-ḫāliṣ*).

* Neprekidno rade na cijepanju jedinstva muslimanskih redova, slabljenju njihove moći i ubacivanju razdora zbog najmanjih sitnica. Tako npr. oni uporno insistiraju na novotariji ljubljenja palčeva prilikom učenja ezana i na potiranje njima očiju do te mjere kao da je to temeljno učenje vjere i da onoga ko to ne čini proglašavaju neprijateljem Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, tvrdeći uz to da onaj ko to redovno čini nikada neće oboljeti od upale očiju niti u njima osjetiti krmeljine. (Vidi: *Munīa al-'aynayn fī taqbīl al-ibhāmayn*).

Akaidski i idejni korijeni:

Obično se u osnovi ova sekta svrstava u sljedbenike sunneta (tradicije) (*ǧamā'a ahl as-sunna*) privržene hanefijskom mezhebu, što je velika greška, jer neki istraživači smatraju da porodica osnivača sekte vodi ši'ijsko porijeklo i da se je pod plaštom *taqiyye* (prikrivanja) pokušala proturiti kao sunnijska. Međutim, oni su svoje učenje izmiješali sa drugima, uveli proslavljanje Poslanikova rođenja (mevluda) po uzoru na proslavu kršćanske Nove godine i pretjerivanja u vezi Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, ličnosti, po uzoru na praznovjerja i izmišljotine koje se pripisuju Isā'u, a.s.

* Zbog okruženja njihova djelovanja na Indijskom potkontinentu sa mnoštvom različitih vjera i učenja, ova sekta je poprimila brojne utjecaje hinduizma i budizma i pomiješala ih sa učenjem Islama.

* Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, (*an-nabī*)* i evlijama (*al-awliyā'*)* pripisuju osobine slične onima koje ši'ije (*aš-šī'a*)* pripisuju svojim - po njihovom mišljenju - nepogrešivim imamima.

* Pored navedenog, u ovu sektu su se uvukla i učenja pojedinih ekstremnih sufijskih redova, posebno onih koji previše pažnje posvećuju grobovima umrlih i provode višebožačke običaje, kao i onih čija su učenja prožeta idejama o utjelovljenju (*al-ḫulūl*)*, panteizmu (*waḫda al-wuǧūd*)* i sjedinjenju (*al-ittiḫād*)*. Sve navedene stvari pripadnici ove sekte su utkali u svoje učenje.

Zbog svega navedenog bareilvijama se zamjera:

* zbog pristrasnosti i pretjerivanja u pogledu ličnosti Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, (*ar-rasūl*)* i miješanja takvog shvaćanja sa učenjima višebožaca,

* zbog izbjegavanja istine, iznošenja neistine i napada na Šejhu-l-Islama Ibn Tejmijju, Imama Muhammeda b. 'Abdul-vehhāba i na sve časne učenjake islamskog ummeta koji pozivaju na čisti islamski monoteizam (*at-tawḫīd al-ḫāliṣ*),

* zbog popuštanja uzde svojim jezicima u proglašavanju muslimana nevjernicima (*takfīr al-muslimīn*)*, samo zato što se sa njima ne slažu u mišljenju i

* zbog njihovog upornog nastojanja na razbijanju jedinstva muslimana i slabljenju njihove moći.

* Uprkos svemu navedenom, ovoj i njoj sličnim sektama potreban je neko ko bi im mudrošću i lijepim savjetom rasvijetlio put istine i pred očima njihovih sljedbenika razbio zablude, neznanje, praznovjerje i zaostalost i izveo ih na Pravi put, kao što se to u nekim mjestima, zaista, i desilo.

Raširenost i centri utjecaja:

* Ova sekta prvo se pojavila u gradu Bareilly u pokrajini Uttar Pradesh u Indiji, a odatle se proširila na gotovo cijelom Indijskom potkontinentu (Indiji, Pakistanu, Bangladešu, Burmi i Šri Lanki).

* Pored navedenih oblasti, ova sekta ima svoje pristalice u: Engleskoj, Južnoj Africi, Keniji, na Mauricijusu (otočju u Indijskom okeanu) i nekim drugim afričkim zemljama.

Iz navedenog se vidi:

- Da su bareilvije sufijska sekta koja se pojavila na Indijsko-pakistanskom potkontinentu za vrijeme britanskog kolonijalizma,
- Da njene pristalice pretjeruju (*yaġlūna*)* po pitanju ličnosti vjerovjesnika (*al-anbiyā'*)* i evlija (*al-awliyā'*)* i da se bore protiv pobornika čistog islamskog monoteizma (*at-tawẖīd al-ẖāliṣ*),
- Da vjeruju da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ima moć upravljanja kosmosom i da evlije poslije njega, također, imaju moć utjecaja na odvijanja u kosmosu,
- Da imaju svoju dogmu tzv. *'aqīda aš-šuhūd* po kojoj vjeruju da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u svako vrijeme i na svakom mjestu prati i nadgleda djela svih ljudi,
- Da poriču ljudsku prirodu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem,
- Da svoje sljedbenike podstiču na obraćanje za pomoć vjerovjesnicima i evlijama i
- Da podižu nadgrobne spomenike svojim umrlim, uređuju ih i nad njima pale svijeće i kandilje.

Bibliografija:

- *al-Barīlwiyya, 'aqā'id wa tārīẖ* - Iẖsān Ilāhī, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1403/1983. - Idāra tarğumān as-sunna, Lahor -Pakistan; *al-Barīlwiyya* - Risāla māğistīr muqaddama ilā Ğāmi'a al-Imām Muẖammad b. Su'ūd al-islmiyya bi ar-Riyāḏ - Kulliyya uṣūl ad-dīn; *al-Amn wa al-'ulā li Nā'atī Muṣṭafā* - Aẖmad Riḏā-H̱ān - Qādirī Bikdabū - Bareilly - al-Hind; *Abnā' al-Muṣṭafā* - Aẖmad Riḏā-H̱ān, Maṭba'a Ṣubẖī - bi Dīwān al-Hind, 1318/1900.; *Anwār Riḏā* - Ğamā'a min al-mu'allifīn, Lahor, 1397/1977.; *Bahār šarī'at* - Amğad 'Alī al-A'ẓam, Delhī, al-Hind; *Tağānub ahl sunnat* - H̱išmat 'Alī-H̱ān, al-Hind 1361/1942.; *Ğā'a al-ẖaqq wa zahaqa al-bāṭil* - Aẖmad Yār-H̱ān Nu'aymī, Kanpur, al-Hind; *H̱adā'iq Baẖš* - Aẖmad Riḏā-H̱ān, Moradabad, al-Hind; *H̱āliṣ al-i'tiqād* - Aẖmad Riḏā-H̱ān, Bareilly, al-Hind, 1328/1910.; *Sulṭanat Muṣṭafā* - Aẖmad Yār-H̱ān, Kanpur, al-Hind; *Mağalla Ṣirāṭ mustaqīm* - Maẖmūd Aẖmad Mīrfūrī, Birminghan, Brīṭāniyā, awġusṭus, 1980.; *Malfūẓāt* - Aẖmad Riḏā-H̱ān, Lahor, Pakistan; *al-Kawkaba aš-šihābiyya fī kufriyyāt Abū al-wahābiyya* - Aẖmad Riḏā-H̱ān, Azimabad, al-Hind, 1316/1898.; *Taskīn al-ẖawāṭir fī mas'ala al-ẖāḏir wa an-nāẓir* - Aẖmad Sa'īd, Ṭab'a Sukkur, Pakistan;

POKRETI POD UTJECAJEM SUFIZMA

*** Divebendije *Mehdije *Pokret "At-Tablîg wa da'wa" *Nursije**

33. Divebendije

Definicija:

Divebendije (*ad-dīwabandiyya*) su svoj naziv dobile po Univerzitetu *Dār al-'ulūm* u selu Divebendu (Deoband) u pokrajini Saharanpur u Indiji. Ta kulturna ustanova sa dubokom tradicijom izvela je brojne svršenike kojima je dala svoj prepoznatljivi pečat učenosti, tako da je i ovaj pokret po njoj dobio svoje ime.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Univerzitet u Divebendu osnovala je jedna grupa islamskih učenjaka u Indiji, nakon što su Englezi ugušili islamsku revoluciju u toj zemlji 1857. godine. To je bila snažna reakcija u zaustavljanju prodora Zapada i njegove materijalističke kulture na Indijskom potkontinentu i pokušaj spašavanja muslimana od opasnosti koje su im u novonastalim okolnostima zaprijetile, naročito poslije pada glavnog grada Delhija u engleske ruke i njegovog razaranja poslije revolucije. U takvom okruženju, muslimanski učenjaci su se ozbiljno pobojali da ne dođe do potpunog gubljenja njihove vjere, pa je Šejh Imdādullah el-Muhādžir el-Mekki, zajedno sa svojim učenikom Šejhom Muhammedom Kāsimom en-Nanatevijem i drugim prijateljima, počeo osmišljavati plan za očuvanje Islama i njegova učenja. Na kraju su došli do zaključka da je najbolje rješenje za to osnivanje vjerskih škola i islamskih centara. Tako je došlo do osnivanja islamsko-arapske škole u Divebendu, kao svojevrsnog islamskog centra za izučavanje vjere i islamskog vjerozakona u Indiji u vrijeme engleske uprave.

- Univerzitet *Dār al-'ulūm* prvo je počeo raditi kao jedna mala škola u selu Divebend 15. muharrema 1283., tj. 30. januara 1866. godine, kasnije je prerastao u jedan od najvećih vjerskih zavoda na arapskom jeziku na cijelom Indijskom potkontinentu.

- Godine 1291/1874., podignuta je zasebna zgrada univerziteta, nakon što se punih devet godina nastava izvodila pod vedrim nebom u dvorištu jedne male džamije.

Među najpoznatije ličnosti ove vjerske škole spadaju:

* Šejh Muhammed Kāsim, rođen 1248/1832. godine u Natevitu. Još kao dječak otišao je u Saharanpur gdje se upoznao sa kompendijima djela Šejha Muhammeda Nevaza el-Harnipurija. Nakon toga otputovao je u Delhi, gdje se, učeći kod Šejha Memluka 'Alija en-Nanutija, upoznao sa drugim djelima. Hadis je učio pred Šejhom 'Abdulgani b. Ebū Se'īdom ed-Dehlevijem. Sufizmu ga je podučavao Šejh el-Hādž Imdādullah el-'Umri et-Tehanevi el-Muhadžir el-Mekki, jednim od učesnika poznate revolucije iz 1273/1856. godine protiv britanskog kolonijalizma (*al-isti'mār al-briṭānī*)*. Dana 15. muharrema 1273/1856. godine, osnovao je školu *Dār al-'ulūm* u Divebendu kojom je duže vremena lično rukovodio. U školovanju i odgajanju učenika pomagao mu je njegov prijatelj Šejh Rešid Ahmed el-Kunkuhī. Ciljeve ove škole ukratko je iznio u svome odgovoru engleskom lordu Macaulay-u (Thomas Babington, član Vrhovnog vijeća Indije i ministar rata, rođen 1800., umro 1859. godine) riječima: "Naš cilj obrazovanja je da

stvorimo takvu generaciju koja će po boji i porijeklu biti indijska, čije će srce i razum obasjavati svjetlo Islama, a u duhovnom, kulturnom i političkom životu, prožimati osjećaj pripadnosti Islamu."

To je bio odgovor lordu Macaulayu koji je rekao: "Cilj našeg obrazovnog programa u Indiji je stvaranje generacije koja će po porijeklu i boji biti indijska, a po idejama i načinu razmišljanja evropska."

* Šejh Rešid Ahmed el-Kunkuhī, jedan od imama i simbola hanefijske pravne škole i tesavvufa. Bio je učenik najpoznatijih šejhova svoga vremena. U poznavanju i tradicionalnih i racionalnih znanosti prednjačio je među svojim vršnjacima. Brojni su oni koji su se okoristili njegovim znanjem. Jedan je od onih koji je Šejhu Imdādullahu el-Muhadžiru el-Mekkiju dao zakletvu na vjernost i koji je prihvatio njegov red. Bio je drug i prijatelj Šejha Muhammeda Kāsima en-Nanatevija. Napisao je više djela, među kojima mu je najpoznatija zbirka fetvi (*Mağmū' al-fatāwā*) u više tomova. Umro je 1323/1905. godine.

* Šejh Husejn Ahmed el-Medeni, koji je imao titulu šejhu-l-Islama. Rođen je 19. ševvala 1296/1879. godine. Osnovno znanje stekao je u Tandeu u pokrajini Faizabad u Indiji, prapostojbini svojih predaka. Godine 1309/1891. upisao se na *Dār al-'ulūm* u Divebendu gdje je pred Šejhom Mahmudom Hasanom ed-Divebendijem, od koga se dugo vremena nije odvajao, izučavao hadiske znanosti. Pored njega, učio je i pred Šejhom Halilom Ahmedom es-Sihanfurijom. Zakletvu na vjernost (*al-bay'a*)* dao je Šejhu Rešidu Ahmedu el-Kunkuhīju koji mu je - pored toga što ga je primio u svoj red - izdao i diplomu (*al-iğāza*)* kojom ga je ovlastio da i on može primati nove kandidate u ovaj red, od njih uzimati zakletvu (*al-bay'a*)* voditi red i na druge prenositi tajne njegova učenja. To je, bez sumnje, novotarija (*al-bid'a*), jer takvo nešto nije prakticirano među prvim generacijama muslimana.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, u pratnji svoga oca posjetio je Mekku-Mukerremu i Medinu-Munevveru, gdje je - zbog pobune protiv Osmanskog carstva - od strane namjesnika Šerifa Husejna bio zarobljen i u pratnji svoga Šejha Muhammeda Hasana ed-Divebendija sproveden u Egipat, a odatle na Maltu, gdje je u zarobljeništvu proveo tri godine i dva mjeseca, sve dok 1338/1919. godine nije bio oslobođen i vraćen u Indiju. U Indiji je nastavio predavati hadiske znanosti i održavati veoma nadahnute hutbe i govore protiv engleskog kolonijalizma, sve dok u mjesecu džumade-l-uhra 1361/1942. godine, nije ponovo uhapšen. Poslije hapšenja, preko dvije godine i nekoliko mjeseci proveo je u zatvorima u Muradabadu i Ilahabadu, sve dok 6. ramazana 1363/1944. godine nije pušten na slobodu. Međutim, i poslije toga nastavio je svoju borbu (*al-ğihād*)* perom i suprotstavljanjem kolonijalizmu, sve dok ga nije zatekla smrt 13. džumade-l-ule 1377/1957. godine. Od njegovih pisanih djela najpoznatija su: *Naqš Ḥayāṭ* u dva sveska i *aš-Šihāb aṭ-ṭāqib 'alā al-mustariq al-kāḏib.*

* Muhammed Anvar-Šāh al-Kašmīrī, jedan od najpoznatijih učenjaka i stubova hanefijske pravne škole u svoje vrijeme. Studije je završio na univerzitetu u Divebendu, nakon čega je radio kao profesor na "Eminijskoj školi" (*al-madrasa al-amīniyya*) u Delhiju, a potom i kao šef katedre za hadis na univerzitetu u Divebendu. Godine 1346/1927. postavljen je za šefa katedre za hadis na univerzitetu Dabhiyalu (u pokrajini Surat) i univerzitetu u Gujratu. Napisao je brojna djela. Ubraja se među najpoznatije i najobrazovanije učenjake svoga vremena. Pripada mu velika zasluga za suzbijanje nereda (*fitna*) koji su na Indijskom potkontinentu unijele kadijanije. Umro je 1352/1933. godine.

Među najpoznatije savremene divebendije ubrajaju se:

* Šejh Ebū el-Hasan 'Alī el-Hasani en-Nedevi, predsjednik Udruženja islamskih učenjaka u Lucknowu i Međunarodnog udruženja za islamsku književnost. Riječ je o učenjaku i misionaru čija se popularnost proširila i izvan islamskog svijeta.

* Veliki poznavalac hadisa (*al-muhaddiṯ*), Šejh Habiburrahman el-A'zami o kome smo već ranije govorili u poglavlju o mezhebima.

Ideje i ubjeđenja:

* Divebendije slijede mezheb Imama Ebū Hanife u fikhu i Mensura el-Maturidije u akaidu. Pripadaju raznim sufijskim redovima, a najčešće nakšibendijskom (*an-naqšibandiyya*), džeštijskom (*al-ğaštiyya*), kaderijskom (*al-qādiriyya*) i suhraverdijskom (*as-suhrawardiyya*).

* Ideje i principi divebendijske škole, u najkraćim crtama, ogledaju se u:

- Očuvanju islamskog učenja i njegovanju moći Islama i njegovih obreda,

- Širenju Islama i borbi protiv destruktivnih i kršćanskih misionarskih učenja (*al-maḏāhib al-haddāma wa at-tabšīriyya*)*,

- Širenju islamske kulture i borbi protiv sve agresivnije engleske kulture,

- Širenju arapskog jezika, jer je to jezik izvora islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*) i

- objedinjavanju srca i razuma (*al-ğam' bayna al-qalb wa al-'aql*) s jedne i znanja i duhovnosti (*va bayna al'ilm wa ar-rūḥāniyya*) sa druge strane.

Akaidski i idejni korijeni:

* Kur'an i Sunnet su dva osnovna temelja učenja i ideja divebendijske škole i to:

- škola (*al-maḏhab*)* Ebū Mensura el-Maturidije u akaidu,

- škola Imama Ebū Hanife b. en-Nu'mana u fikhu (*al-fiqh*)* i obredoslovlju (*al-furū'*) i

- nizu sufijskih redova, prvenstveno: nakšibendijskog (*an-naqšibandiyya*), džeštijskog (*al-ğaštiyya*), kaderijskog (*al-qādiriyya*) i suhraverdijskog (*as-suhrawardiyya*).

Raširenost i centri utjecaja:

* Ubrzo po otvaranju škole *Dār al-'ulūm* u Divebendu, sa svih strana Indijskog potkontinenta u nju su pohitale kolone učenika u potrazi za islamskim znanjem.

* Škola *Dār al-'ulūm* iz Divebenda odigrala je ogromnu ulogu u širenju islamske kulture izvan granica Indije. Ogranci vjerske škole *Dār al-'ulūm* ubrzo su se proširili i u mnogim drugim gradovima širom Indije i Pakistana.

* Tako je početkom ovoga stoljeća, jedan od svršenika škole *Dār al-'ulūm* u Divebendu, osnovao školu "Savletiju" (*al-Madrasa aṣ-Ṣawlatiyya*) u Mekki-Mukerremi koja je odigrala veliku ulogu u širenju islamskih znanosti. Isti je slučaj i sa šerijatskom školom u Medini-Munevvveri, u blizini Medinskog harema koju je osnovala porodica Šejha Husejna Ahmeda el-Medenija, bivšeg predsjednika nastavnog vijeća u školi *Dār al-'ulūm* koji je poslije preseljenja u Medinu za vrijeme nereda u Indiji, punih sedamnaest godina predavao u ovoj školi u Medinskom haremu.

* Općepoznato je da je većina aktivista pokreta *at-Tablīğ* - poznatog u Indiji i islamskom svijetu pod ovim imenom - završila upravo školu *Dār al-'ulūm.* Među njih spadaju i Šejh Muhammed Jūsuf, autor knjige *Ḥayāt aṣ-ṣaḥāba* i Šejh Muhammed Iljās, osnivač pokreta *at-Tablīğ.*

* Također treba napomenuti da je i većina članova Udruženja učenjaka u Lucknowu u Indiji, među njima i sadašnji predsjednik i misionar Islama Ebū el-Hasan en-Nedevi, završila školu *Dār al-'ulūm.*

Iz navedenog se vidi:

- Da su divebendije vjerska škola koju je osnovala jedna grupa islamskih učenjaka u Indiji i da se vremenom razvila u najveći arapsko-islamski zavod hanefijske pravne škole u Indiji,

- Da je najpoznatiji savremeni predstavnik ove škole Šejh Ebū el-Hasan 'Ali el-Hasani en-Nedevi,

- Da su glavni ciljevi ove škole: očuvanje izvornog islamskog učenja, širenje Islama, suzbijanje destruktivnih učenja (*muqāwama al-maḏāhib al-haddāma*)*, borba protiv strane kulture i njegovanje arapskog jezika kako bi se bolje razumjevali izvori islamskog vjerozakona,

- Da u fikhskim pitanjima divebendije slijede hanefijsku pravnu školu (*al-maḏhab al-ḥanafī*) a u akaidu maturidijsku (*al-'aqīda al-māturīdiyya*) i

- Da od sufijskih redova pretežno prakticiraju džeštijski (*al-ğaštiyya*), suhraverdijski (*as-suhrawardiyya*), nakšibendijski (*an-naqšibandiyya*) i kaderijski (*al-qādiriyya*) red.

Bibliografija:

Divebendijski izvori:

- *Ğāmi'a Diwaband, risālātuhā wa inğāzātuhā* - li 'adad min al-'ulamā'; *Ğāmi'a Dār al-'ulūm bi Diwaband, tārīḫuhā wa ḫadamātuhā*; *Mi'a wa sab'a 'ašara 'āman li al-Ğāmi'a al-islāmiyya Dār al-'ulūm bi Diwaband, al-Hind - fī ḍaw ḫadamātuhā al-'ilmiyya wa ad-da'awiyya wa al-iğtimā'iyya*- (haḏihī al-maṭbū'āt min našr Maktab al-iḥtifāl al-mi'awī li al-Ğāmi'a al-islāmiyya Dār al-'ulūm bi Diwaband, al-Hind); *Arwāḥ ṭalāṭa* - urdū - Nağmuddīn Ḥafqātī, Maṭba'a kutub ḫāṣṣa Maẓharī - Karāchi; *aš-Šihāb aṭ-ṭāqib* - urdū - Ḥasan Aḥmad Madanī, Maṭba'a maktaba madīna Lahor; *'Aqā'id wa kamālāt Diwaband* - urdū - Mawlānā Bār, Maṭba'a Maktaba Rašīdiyya Lahor; *Naqš ḥayāt* - urdū - Ḥasan Aḥmad Madanī, Maṭba'a al-Asā'at, Karāchi; *Muqaddima maslak 'ulamā' Diwaband* - urdū - Mawlānā Yūsuf Banūrī, Maṭba'a al-Asā'at, Karāchi; *Sawāniḥ Qāsimī* - Munğẓir Aḥmad Gaylānī, Maktaba Raḥmāniyya Lahor; *Šamā'im imdādiyya* - Ḥāğğ Imdādullāh al-Muhāğir al-Makkī; *Maqālāt Ḥikmat* - Ašraf 'Alī Tahānawī, Idāra at-ta'līf; *al-Muhannad 'alā manfaḏ* - Aḥmad Sahārnfūrī, Maktaba al-Madīna Lahor; *Našr aṭ-ṭayyib* - Ašraf 'Alī Tahānawī; *Karāmāt imdādiyya*- Ašraf 'Alī Tahānawī; *Ğarīda ad-dā'ī* - min iṣdār al-Ğāmi'a al-islāmiyya Dār al-'ulūm bi Diwaband, al-Hind, al-'adad 17-18, as-sana 16, al-'adad 10, as-sana 17;

Ostali izvori:

- *Da'wa Šayḫ al-islām Ibn Taymiyya wa aṭaruhā fī al-ḥarakāt al-islāmiyya al-mu'āṣira* - Ṣalāḥuddīn Maqbūl Aḥmad; *Da'wa al-Imām Muḥammad b. 'Abdulwahhāb* - Abū al-Mukarram b. 'Abdulğalīl fī Šibh al-Qārra al-Hindiyya bayna mu'ayyidīhā wa mu'ānidīhā - Maktaba Dār as-salām. ar-Riyāḍ; *ad-Diwabandiyya* - Sayyid Ṭālib ar-Raḥmān, Pakistan;

34. Mehdije

Definicija:

Mehdije su jedan od najpoznatijih reformističkih pokreta koji se u arapsko-islamskom svijetu pojavio krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća. To je u suštini vjersko-politički pokret sa izvjesnim akaidskim i ideološkim zastranjenostima. Mehdijini unuci i simpatizeri još uvijek nastoje igrati značajnu ulogu u vjerskom i političkom životu u Sudanu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač pokreta, Muhammed Ahmed el-Mehdi b. 'Abdullah (1260/1845. - 1302 /1885.), rođen je u međuriječju Lubab, južno od grada Dongole na rijeci Nilu. Mehdije tvrde da vode plemićko porijeklo (*al-ašrāf*). Odgajan u krugu pobožne porodice, još u ranom djetinjstvu naučio je cio Kur'an napamet. Bio je učenik Šejha Mahmuda eš-Šenkitija. Semanijsko-kaderijski sufijski (*aṭ-ṭarīqa as-samaniyya al-qādiriyya aṣ-ṣūfiyya*) red primio je od Šejha Muhammeda Šerifa Nuruddā'ima.

- Međutim, primijetivši pojedine nedosljednosti svoga Šejha, Muhammed je ubrzo napustio ovaj red i pridružio se Šejhu el-Kurešijju Ved ez-Zejnu u međuriječju *al-Ğazīra*, (između Plavog i Bijelog Nila) kome je iznova dao zakletvu na vjernost (*al-bay'*)*. Ovdje treba napomenuti da su ova oba šejha u to doba bili najpoznatiji šejhovi sufijskih redova.

- Godine 1870., nastanio se u međuriječju Abba, gdje su stanovali i njegovi roditelji. Tamo se dugo vremena povukao u jednu pećinu u razmišljanje.

- Godine 1297/1880., umro je njegov Šejh el-Kureši na čijem je grobu el-Mehdi podigao veliko turbe sa ogromnom kupolom. Poslije Šejhove smrti, svijet je masovno počeo dolaziti kod njega i izražavati mu lojalnost (*al-valā'*)* kao novom šejhu spomenutog reda.

- Godine 1881., izdao je fetvu u kojoj je objavio svetu borbu (*al-ğihād*)* protiv engleskog nevjerničkog kolonizatora čime je počeo širiti svoj utjecaj širom zapadnog Sudana.

- U međuriječju Abba povukao se u jednu pećinu punih četrdeset dana i nakon izlaska iz nje 1. ša'bana 1298., tj. 29. juna 1881. godine, objavio učenjacima fikha, šejhovima i uglednim ličnostima da je on "Očekivani Mehdija" (*al-Mahdī al-Muntaẓar*) koji će na Zemlji zavesti pravdu kao što je ranije na njoj vladala nepravda.

- Vladine snage koje su bile poslane sa zadatkom da uguše njegov pokret dočekao je i do nogu potukao 16. ramazana 1298 1881. godine, nakon čega su njegov položaj i pokret još više ojačali.

- Poslije toga povukao se u planinu Māsse i tamo podigao zastavu svoga pokreta. Tamo je imenovao četvericu svojih nasljednika:

1. 'Abdullaha et-Te'ājušija, sa plavom zastavom, kome je dao nadimak Ebū Bekr,

2. 'Alī Vedhalva, sa zelenom zastavom, kome je dao nadimak 'Umer b. el-Hattāb,

3. Muhammeda Mehdija es-Senūsija - vođu utjecajnog senusijskog pokreta u Libiji - kome je Mehdija ponudio položaj halife 'Usmāna b. 'Affāna, na koji Senusija nije odgovorio i

4. Muhammeda Šerifa, svoga amidžića, sa crvenom zastavom, kome je dao nadimak 'Alī b. Ebū Tālib.

- Godine 1882., dočekao je eš-Šelālija koji je želio da provede naredbu pomoćnika guvernera 'Abdulkādira Hilmīja i uguši njegov pokret. Međutim, eš-Šelāli je ovu bitku izgubio i sâm u njoj poginuo.

- U novembru 1883. godine, Mehdi se sukobio sa vojskom engleskog pukovnika W. Hicksa koju je, također, do nogu potukao i u bici ubio i samog komandanta.

- Poslije toga Mehdi se sukobio sa Gordonom (Gordon Charles George, zvani Gordon-paša, britanski guverner ekvatorijalnih oblasti i Sudana) i sa svojom vojskom ušao u Kartum 26. januara 1885. godine. U bici za Kartum poginuo je i sâm Gordon, čija je glava odsječena i poslana Mehdiji koji ga je želio uhvatiti živa i razmijeniti za Ahmeda 'Arebija koji je bio prisiljen da napusti Egipat i potraži azil u inostranstvu. Pad Kartuma u Mehdijine ruke označio je definitivan kraj osmanske vlasti u Sudanu.

- Od tog trenutka Mehdiji u cijelom Sudanu nije bilo ravna protivnika. Osnivanje svoje države označio je izgradnjom velike džamije koja je završena i otvorena 17. džumade-l-ule 1305/1887. godine.

- Sudsku vlast Mehdija je povjerio Šejhu Muhammedu Ahmedu Džebbariju kome je dao nadimak "Sudija Islama" (*Qāḏī al-islām*).

- Dana 9. ramazana 1302., tj. 22. juna 1885. godine, nakon što je postavio temelje svojoj mladoj državi, el-Mehdi je umro. Ukopan je na istom onome mjestu gdje ga je zadesila smrt. Međutim, ovoj mladoj državi nije bilo suđeno da živi dugo nakon njenog osnivača. Naime, već 1896. godine Lord Kitchener (Horatio Herbert Kitchener, Earl of Khartoum), vrhovni zapovjednik egipatske vojske ponovo je pokorio ovu državu i kao osvetu za Gordonovo ubistvo, srušio Mehdijino kubbe, prekopao njegov grob i njegove kosti i lobanju poslao u Britanski muzej.

Druge ličnosti:

* 'Abdullāh et-Te'ājuši, rođen u Dārte'ājušu u pokrajini Dārfur u Sudanu. S Mehdijom se prvi put upoznao u međuriječju (*al-Ğazīra*) dok je ovaj podizao turbe svome Šejhu el-Kurešiji i odmah mu dao zakletvu na vjernost (*al-bay'a*). Bio je jedan od onih koji su najviše hrabrili Mehdiju u njegovim tvrdnjama da je on, zaista, Mehdija. S obzirom da je bio čovjek od prakse rukovođenja i akcije, 'Abdullāh je u Mehdijinom životu bio desna ruka.

- Poslije Mehdijine smrti, 'Abdullāh je postao njegov prvi nasljednik, na osnovu oporuke koju je iza sebe ostavio sâm Mehdija, stalno ponavljajući: "On je moj i ja sam njegov."

- Kada je preuzeo mjesto nasljednika (*manṣib al-ḫilāfa*)*, 'Abdullāh se prihvatio posla na širenju ideja mehdijskog učenja, postavljajući svoga brata Emira Ja'kuba na položaj koji je njemu, još od ranije, bio pripremio Mehdija.

- 'Abdullāh se zanosio idejom o širenju mehdijskog pokreta i na oblasti Nedžda, Hidžaza i Zapadnog Sudana, pa se u tom smislu, za saglasnost putem jednog pisma obratio i osmanskom sultanu 'Abdulhamidu.

* 'Abdurrahmān en-Nudžūmi, vojni zapovjednik koji je na čelu velike vojske 3. ramazana 1306., tj. 3. maja 1889. godine, krenuo na sjever u susret egipatskoj vojsci, ali se, bez ikakvog značajnijeg napretka i pobjede, morao vratiti nazad.

* Sufijski pjesnik, el-Husejn ez-Zehrā' (1833.-1895.), istaknuti pobornik mehdijskog pokreta koji je mehdijsko učenje pokušao povezati sa Ibn Sināovom iluminističkom filozofijom.

* Hamdān Ebū 'Andža, Mehdijin vojni komandant, koji se sa svojom vojskom suprotstavio pukovniku W. Hicksu izvan oblasti Abyad (u sjevernom Sudanu).

* Mehdijini sinovi i unuci:

- 'Abdurrahmān b. Muhammed b. Ahmed el-Mehdi (1885. - 1956.), rođen u Umm Durmanu, gdje je i stekao svoju vjersku naobrazbu. Kada je odrastao, pokušao je ponovo organizirati mehdijski pokret koji se bio raspao. Godine 1914., postao je duhovni vođa simpatizera mehdijskog pokreta (*al-anṣār*). Godine 1919., poslan je da ispred vlade britanskom kralju prenese čestitke na pobjedi saveznika (*al-ḫulafā'*) u Prvom svjetskom ratu. Tom prilikom kralju je poklonio sablju svoga oca, koji ju je poljubio i ponovo vratio 'Abdurrahmānu zamolivši ga da ju umjesto njega čuva on i njom brani carstvo. Taj gest je značio kraljevo indirektno priznanje ovoga pokreta i 'Abdurrahmana kao njegova lidera. Za vrijeme engleske vlasti (*al-isti'mār al-inğlīzī*)* u Sudanu 'Abdurrahman je osnovao mehdijsku političku partiju pod nazivom *Ḫizb al-umma*.

- Es-Siddīk b. 'Abdurrahmān (umro 1961.) i

- El-Hādī b. 'Abdurrahmān (umro 1971.).

* Spomenuta mehdijska partija *Ḫizb al-umma*, kasnije se podijelila na tri frakcije:

- jednu pod rukovodstvom es-Sādika b. es-Siddīka b. 'Abdurrahmāna, koja je ujedno danas i najjača partija u Sudanu,

- drugu pod rukovodstvom Ahmeda b. 'Abdurrahmāna i

- treću pod rukovodstvom Velijjuddīna 'Abdulhādija.

* Međunarodni simpozij o historiji mehdijskog pokreta održan je u Mehdijinoj kući u Kartumu od 29. novembra do 2. decembra 1981. godine. Na ovom skupu Ahmed b. 'Abdurrahmān el-Mehdi je održao predavanje o historiji mehdijskog pokreta.

Ideje i ubjeđenja:

* Snažna Mehdijina ličnost, učenje koje je propagirao, opći gnjev na namjesnike koji su svijetu nametali visoke poreze, raširenost korupcije i nepravde, te tuđinska vlast Turaka i Engleza, sve je to odigralo snažnu ulogu u okupljanju svijeta oko Mehdijina pokreta i njega, kao spasioca, iz ovako bijednog položaja.

* U takvim okolnostima, pojavio se Mehdija sa svojim pozivom direktnog povratka na učenje - isključivo - Kur'ana i Sunneta i odbacivanja svih drugih knjiga koje su, po njegovom mišljenju, svojim neslaganjem samo još više zaoštravale i produbljivale različitosti u shvaćanjima običnog muslimanskog svijeta.

* U tom smislu Mehdi je obustavio primjenu svih fikhskih mezheba, zabranio bavljenje 'ilmu-l-kelamom (*'ilm al-kalam*)*

i otvorio vrata slobodnog mišljenja u vjeri (*bāb al-iğtihād fī ad-dīn*)*. Od pisanih djela prihvatio je *Kašf al-ġumma* od eš-Ša'rānija, *as-Sīra al-halebijja*, tefsir *Rūḥ al-bayān* od el-Bejdavija i *Tefsīr al-Ğalālayn*.

* Ukinuo je sve sufijske redove, izbacio virdove i pozvao svijet na odbacivanje svih neslaganja i na okupljanje oko njegovog mehdijskog reda. Istovremeno, on je dao zajednički vird za sve koji se svakodnevno treba učiti, čime se i sâm mehdijski red ponovo zapleo i stopio u loncu sufizma, jer su u njega prodrla pojedina iskrivljena učenja u samim temeljima vjerovanja kao što su npr. Mehdijina tvrdnja da je on nepogrešiv (*ma'ṣūm*) i da je on "Očekivani Mehdija" (*al-Mahdī al-Muntaẓar*).

* Kada je vlast pokrenula vojsku da silom uguši mehdijski pokret u međuriječju (*al-Ğazīra*) između Bijelog i Plavog Nila, Mehdija je podigao pet zastava pod devizom *Lā ilāhe illallāh, Muḥammad rasulullāh!* - "Nema boga osim Allaha, Muhammed je Allahov poslanik", pri čemu je dao da se na svakoj od njih ispiše ime po jednog sufijskog stožera (*al-quṭb*). Prva zastava je nosila ime el-Gejlānija, druga er-Rufā'ija, treća ed-Desukija, četvrta el-Bedevija, a peta njegovo ime Muhammed el-Mehdi, nasljednik Allahova Poslanika (*Muḥammad al-Mahdī, ḫalīfa Rasūlullāh*). Prema tome, on je za sebe tvrdio da je vođa (*al-Imām*), Mehdija (*al-Mahdī*) i nasljednik Allahova Poslanika (*Ḫalīfa Rasūlillāh*).

* Težište učenja mehdijskog pokreta ogleda se u neophodnosti triju stvari: borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)*, snazi (*al-quwwa*) i viteštvu (*al-futuwwa*).

* Mehdija tvrdi da je svoj mehdijski pokret osnovao na zahtjev samog Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer on kaže: "On (tj. Allahov Poslanik) mi je došao na javi (*fī al-yaqẓa*), zajedno sa četvericom pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*), stožerima (*al-aqṭāb*)* i Hidrom (*al-Ḫiḍr*), a.s., uzeo me za ruku i postavio na svoje prijestolje rekavši mi: 'Ti si 'Očekivani Mehdija' (*al-Mahdī al-Muntaẓar*) i svako ko sumnja u to da si ti Mehdija je nevjernik.'"

* Mehdija sebi pripisuje nepogrešivost (*al-'iṣma*) i tvrdi da je on nepogrešiv (*ma'ṣūm*), jer se preko njega proteže apsolutno svjetlo (*an-nūr al-a'ẓam*) Stvoritelja kosmosa (*Ḫāliq al-kawn*) sve do Sudnjega dana.

* Insistirao je na strogoj skromnosti, osuđivao raskalašenost i prepuštanje uživanjima, raskoši i rasipništvu i radio na socijalnom zbližavanju svih slojeva društva. Lično su i on i njegovi sljedbenici živjeli veoma skromno noseći staru i iskrpljenu odjeću. Međutim, njegovi potomci poslije njega, živjeli su krajnje raskošnim i udobnim životom.

* Zabranio je priređivanje velikih svečanosti prilikom svadbi i sunećenja, jer je smatrao da to izlaže velikim troškovima i nepotrebnom rasipništvu.

* Umnogome je olakšao ženidbu siromašnim slojevima, jer je smanjio visoke vjenčane darove (*al-muhūr*), svadbe sveo na krajnje skromne svečanosti i u potpunosti zabranio ples, igru, pjesmu i muziku.

* Zabranio je oplakivanje umrlih, bavljenje čaranjem i zapisivanjem (*al-ištiġāl bi ar-ruqā wa at-tamā'im*)*, pušenje duhana, njegovo uzgajanje i trgovinu duhanom.

* Uveo je šerijatske kazne kao što su: odmazda (*al-qiṣāṣ*), zadržavanje petine plijena (*ḥiyāza ḫumus al-ġanā'im*) i konfiskacija imetka kradljivaca i trgovaca alkoholnim pićima. Počeo je kovati novac sa svojim imenom počevši od mjeseca džumade-l-ula 1302., tj. februara 1885. godine.

* U oblastima koje su bile pod njegovom vlašću uveo je islamski sistem, po njemu uredio trgovačke poslove i odredio sakupljače zekata. Država koju je osnovao zasnivala se na prihodima od zekata, globama za prekršaje, ratnom plijenu i prihodima od poljoprivrede.

* Dana 10. rebiu-l-evvela 1300/1883. godine, Mehdija je svoj pokret proglasio svjetskim, jer je objavio da mu je Poslanik,

sallallahu alejhi ve sellem, obećao da će klanjati prvo u Abyadu (u Sudanu), zatim među Berberima, pa u el-Mesdžidu el-haramu u Mekki-Mukerremi, zatim u džamiji u Medini, potom u džamiji u Kairu, te u Jerusalimu, pa u Bagdadu i najzad u Kufi (*al-Kūfa*)*.

* Mehdiji se upućuju kritike i ozbiljne zamjerke zbog nekih njegovih stavova donesenih na osnovu njegovog proizvoljnog mišljenja (*al-iğtihādāt*). One se, u najkraćim crtama, ogledaju u tome:

- što je proglasio nevjernikom svakoga ko se sa njim ne slaže, ko ne vjeruje ili sumnja u to da je on, zaista, Mehdija,
- što je vrijeme prije sebe nazvao "vremenom neznanja" (*zamān al-ğāhiliyya*) ili "slabošću" (*al-fatra*),
- što je onoga ko se nemarno odnosi prema namazu izjednačio sa onim koji ga nikako ne obavlja i što je smatrao da se takav ima kazniti smrtnom kaznom,
- što je izdao fetvu da onoga ko puši duhan (*tunbāk*) treba podvrgnuti bičevanju sve dok ne izjavi da se kaje ili dok ne umre (*hattā yatūba aw yamūta*),
- što je sve pravne škole (*al-madāhim al-fiqhiyya*) i sufijske redove (*at-turuq aṣ-ṣūfiyya*) smatrao samo kanalima (*qanawāt*) koji se ulijevaju u njegovo veliko more (*bahruhū al-'azīm*),
- što je zabranio vlasništvo nad zemljom, pod izgovorom da ona sva mora pripadati državi (*bayt al-māl*) i
- što je punodobnoj ženi osporio pravo udaje bez staratelja (*walī*) i bez vjenčanog dara (*mahr*).

Akaidski i idejni korijeni:

* Na Mehdiju i njegovu tvrdnju da je on, zaista, Mehdija koji će na Zemlji zavesti pravdu, nakon što je njom vladalo nasilje i nepravda, snažno je utjecalo ši'ijsko učenje. Isti je slučaj i sa njegovim insistiranjem na važnosti dokazivanja svoga porijekla koje direktnom lozom vodi sve do el-Hasana b. 'Alije, kao i sa idejom o nepogrešivosti (*al-'iṣma*) i nepogrešivim vođom (*al-imām al-ma'ṣūm*).[1]

- Iz pokreta Muhammeda b. 'Abdul-vehhāba preuzeo je ideju o direktnom povratku na Kur'an i Sunnet, otvaranju vrata slobodnog mišljenja (*fath bāb al-iğtihād*)* i borbi protiv podizanja nadgrobnih spomenika. Međutim, ni sâm se ovoga nije pridržavao, jer je na grobu svoga šejha podigao turbe.

* U formiranju Mehdijine ličnosti i njegova reda, sufijsko učenje je odigralo važnu ulogu.

* Značajan utjecaj na njega su ostavili Džemāluddīn el-Afgāni i Imam Muhammed 'Abduhu o čijim je idejama o oslobođenju islamskog svijeta od evropskog kolonijalizma (*al-isti'mār al-urubbī*)*, ujedinjenju (*tawhīdihā*) i neophodnosti uvođenja islamskog vjerozakona (*darūra taṭbīq aš-šarī'a*)* u praktičnom životu muslimana, Mehdi bio dobro upoznat.

* Mehdi je bio izbliza upoznat sa događajima koji su se odvijali u susjednom Egiptu, a naročito sa pokretom Ahmeda 'Arābija koji se zalagao za oslobođenje i nezavisnost od engleske dominacije.

---

[1] ***Napomena***: Nema apsolutno nikakve veze između učenja sljedbenika sunneta i džem'ata o "Očekivanom Mehdiji" *(al-Mahdi al-Muntazar)*, o čemu iscrpno govore brojni Poslanikovi hadisi sa mutevatir predajom i između ši'ijskog učenja o Mehdiji. Ovo zato što sljedbenici sunneta i džem'ata, kao što kaže uvaženi Šejh 'Abdul'aziz b. Baz, vjeruju "da je nedvosmisleno potvrđeno da je osoba čiji je dolazak najavljen istina i da će se zvati Muhammed b. 'Abdullah el-'Alevi el-Haseni, te da će potjecati od loze el-Hasana b. 'Alija b. Ebu Taliba - neka je Allah sa njima zadovoljan. To će biti vođa *(al-imam)* koga će Uzvišeni Allah iz milosti prema muslimanskom Ummetu poslati pred kraj svijeta (*fi akir az-zaman*). Kada se pojavi, on će među ljudima zavesti pravdu i istinu, a sprečavati nepravdu i nasilje. Allah će preko njega islamskom Ummetu dati da među njima zavlada pravednost i pomoći da svijet uputi Pravim putem." (Vidi: *'Aqida ahl as-sunna wa al-atar fi al-Mahdi al-Muntazar* - li al-'Allama aš-Šayk 'Abdulmuhsin b. Hamad al-'Abbad wa *al-Mahdi haqiqa la kurafa* - li ad-duktur Muhammad b. Ahmad Isma'il al-Muqdim)

Raširenost i centri utjecaja:

* Mehdija je svoj pokret počeo propagirati prvo u međuriječju između Bijelog i Plavog Nila (*al-Ğazīra*), gdje mehdijski pokret i danas ima jako uporište, a odatle se preko susjednih plemena proširio na ostale oblasti u Sudanu.

* Mehdija i njegov nasljednik et-Te'ājuši su se zanosili idejom da mehdijski pokret prenesu i izvan Sudana, ali je padom Tukera 1891. godine ta nada izgubljena.

* Mehdijski pokret još uvijek ima brojne pristalice. Njih okuplja politička partija *Ḫizb al-umma* preko koje učestvuju u kreiranju političkih kretanja u današnjem Sudanu. Mehdijski pokret ima svoje pristalice u Americi i Britaniji preko kojih svoje ideje i ubjeđenja pokušava proširiti među pripadnicima tamošnje islamske kolonije, naročito među Sudancima.

Iz navedenog se vidi:

- Da je mehdijska revolucija (*aṯ-ṯawra al-mahdiyya*)* uspjela ujediniti sve Sudance i u jednom kotlu ih stopiti u jedan narod koji se borio na čelu sa jednim vođom i duhovnim liderom i da je protiv svojih neprijatelja uspio izvojevati sjajne pobjede,

- Da je mehdijski pokret ukinuo sve mezhebe i sufijske redove i sebe proglasio selefijskom pokretom (*as-salafiyya*)* koji u novonastalim okolnostima poziva na onakvo vjerovanje i borbu (*al-ğihād*)* kakvu su prakticirale prve generacije muslimana,

- Da je mehdijski pokret, mimo sve ostale vjerske obaveze, najviše pažnje posvećivao borbi protiv nevjernika (*al-ğihād ḏidda al-kuffār*),

- Da se mehdijski pokret smatra jednim od najtrezvenijih pokreta u islamskom svijetu,

- Da su u mehdijskom pokretu, na osnovu slobodnog mišljenja (*al-iğtihādāt*), ugrađena i pojedina nastrana učenja, posebno u pogledu vjerovanja i da mu je Mehdija dao pečat nekih sufijskih obilježja u cilju pokretanja zanosa svojih sljedbenika, što je donekle i razumljivo, jer je na taj način želio iskoristiti privrženost svoga naroda jednoj vrsti duhovnog treninga, tim prije što ni on sâm nije mogao zanemariti duboku ukorijenjenost sufijskih redova i naklonost koju su prema njima u njegovo vrijeme pokazivale široke narodne mase.

Bibliografija:

- *Muẖammad Aẖmad al-Mahdī* - Tawfīq Aẖmad al-Bakrī, Lağna tarğama dā'ira al-ma'ārif al-islāmiyya - Dār iẖyā' al-kutub al-'arabiyya, 1944.; *al-Mahdī wa al-Mahdiyya* - dr. Aẖmad Amīn- bak, Iṣdār: Dā'ira al-ma'ārif bi Miṣr; *Dirāsāt fī tārīẖ al-Mahdiyya* - Maṭbū'āt Qism at-tārīẖ - Ğāmi'a al-Ḫarṭūm, A'addahū li an-našr ad-duktūr 'Umar 'Abdurrazzāq an-Naqr, 1982.; *Sa'āda al-mustahdī bi sīra al-Imām al-Mahdī* - Ismā'īl 'Abdulqādir al-Kardafānī, Taẖqīq: ad-duktūr Muẖammad Ibrāhīm Abū Salīm, aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, Dār al-ğayl, Bayrūt, 1402/1982.; *al-Mawsū'a al-ẖarakiyya* fī al-ğuz'ayni, Fatẖī Yakin, aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, Dār al-Bašīr, al-Urdun, 1403/1983.; *al-Fikr aṣ-ṣūfī*- dr. 'Abdulqādir Maẖmūd, aṭ-ṭab'a al-ūlā, Maṭba'a al-ma'rifa, al-Qāhira, 1968.; *al-Islām fī al-qarn al-'išrīn* - 'Abbās Maẖmūd al-'Aqqād; as-Sūdān 'abra al-qurūn - dr. Makkī Šabīka - Dār aṭ-ṭaqāfa, Bayrūt - Lubnān, bi dūn at-tārīẖ; *Tārīẖ as-Sūdān wa ğūġrafiyyatuhū* - Ta'līf: Na'ūm Šuqayr; *Dā'ira ma'ārif al-qarn al-'išrīn* - Muẖammad Farīd Wağdī; *Manšūrāt al-Mahdī* - mawğūda fī al-idāra al-markaziyya fī wizāra ad-dāẖiliyya bi al-Ḫarṭūm bi uṣūlihā wa qad našarathā ad-dāẖiliyya as-sūdāniyya muṣawwaratan 'an aṣl maṭbū' bi Maṭba'a al-ẖağar fī Umm Durmān sana 1382/1963. fī ğuz'ayn kabīrayn bi 'unwān *Manšūrāt al-Imām al-Mahdī 'alayh as-salām*; *Yas'alūnaka 'an al-Mahdiyya* - as-Ṣādiq al-Mahdī; *Ḫaraka al-Mahdī as-Sūdānī* - Šarīṭ kāsīt ad-duktūr Muẖammad b. Aẖmad b. Ismā'īl al-Muqdim;

35. Pokret "At-tablîġ wa ad-da'wa"

Definicija:

Pokret *at-Tablīġ* je islamski pokret koji po svojoj koncepciji i organizaciji više podsjeća na grupu propovjednika i vaiza nego na organiziranu zajednicu. Njegove aktivnosti isključivo se sastoje u propagiranju i prenošenju islamskih vrlina među svim ljudima do kojih mogu doći. Ovaj pokret svoje sljedbenike obavezuje da svako od njih dio vremena provede u propagiranju Islama i islamskih vrijednosti, daleko od upuštanja u bilo kakve stranačke ili političke probleme. Njegovi članovi odlaze daleko od svoje kuće i širom svijeta, na muslimanske skupove: po džamijama, kućama, trgovinama, klubovima, kafanama itd., među njima održavaju svoje vazove i predavanja o islamskim temama, pri čemu podstiču i ostale muslimane da im se u njihovom propagiranju i širenju Islama i sami pridruže. Prilikom svojih aktivnosti preporučeno im je da se sa muslimanima ne upuštaju ni u kakve rasprave i diskusije (*ğadal*)* niti u sukobe sa vlastima.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

- Osnivač ovoga pokreta je Šejh Muhammed Ilijas el-Kandehlevi (1303./1895. - 1364./1945.), rođen u selu Kandehli (Chandehlly) u blizini Saharanpura u Indiji u kome je i stekao osnovnu vjersku naobrazbu. Kasnije se preselio u Delhi, gdje je nastavio svoje školovanje u školi Divebend, jednoj od najvećih i najpoznatijih hanefijskih škola na cijelom Indijskom potkontinentu koja je osnovana 1283/1868. godine.

- Svoje prvo vjersko obrazovanje dao mu je njegov stariji brat Šejh Muhammed Jahja koji je radio kao muderris u jednoj školi u Saharanpuru.

- Nakon toga, svoje školovanje je nastavio kod Šejha Rešida Ahmeda el-Kunkūhija (1829. - 1905.) kome je Šejh Ilijas dao zakletvu na vjernost i 1315/1897. godine primio njegov sufijski red.

- Kasnije je svoju zakletvu na vjernost (*al-bay'a*) dao jednom od najpoznatijih vođa divebendijske škole, Šejhu Halilu Ahmedu es-Saharanfūriju.

- Neko vrijeme se družio i slušao predavanja Šejha 'Abdurrahima er-Rā'īfurija koja su mu kasnije mnogo koristila.

- Neke vjerske znanosti izučavao je i pred Šejhom Ešrefom 'Alijem et-Tehānevijem (1280/1863. - 1364/1943.), poznatim još i pod nadimkom "Mudrac ummeta" (*Ḥakīm al-umma*).

- Pored navedenih šejhova, družio se i slušao predavanja Šejha Mahmuda Hasana (1268/1851. - 1339/1920.) koji je slovio kao jedan od najpoznatijih učenjaka divebendijske škole i Šejh pokreta *at-Tablīġ*.

Među njegove najbliže prijatelje ubrajaju se:

- Šejh 'Abdurrahim-Šāh ed-Divebendī et-Teblīgi koji je dugo vremena u propagiranju učenja pokreta *at-Tablīġ* proveo sa Šejhom Muhammedom Ilijasom, a poslije njega i sa njegovim sinom Šejhom Muhammedom Jūsufom.

- Šejh Ihtišām el-Hasan el-Kāndehlevi, muž Muhammed Ilijasove sestre i njegov glavni oslonac. Dugo vremena je proveo u rukovođenju pokretom i bio nerazdvojni pratilac Šejha koji je ovaj pokret i osnovao (tj. Šejha Muhammeda Ilijasa).

- Profesor Ebū el-Hasan 'Ali el-Hasani en-Nedevi, upravitelj škole *Dār al-'ulūm* pri Udruženju islamskih učenjaka u Lucknowu u Indiji i poznati islamski pisac, blizak ovome pokretu.

- Šejh Muhammed el-Kāndehlevi (1335 /1917. - 1385/1965.), sin i nasljednik Šejha Muhammeda Ilijasa. Rođen je u Delhiju. Kada je porastao, mnogo je putovao, prvo radi stjecanja znanja, a potom radi širenja ideja ovoga pokreta. Više puta je posjetio Saudijsku Arabiju radi obavljanja hadždža, kao i oba Pakistana. Smrt ga je zatekla u Lahoru, odakle je njegovo tijelo preneseno u Nizamuddīn u Delhiju, gdje je sahranjen pored svoga oca.

- Šejh je napisao više djela, od kojih su mu najpoznatija: *Amānī al-aḫbar* koje zapravo predstavlja komentar Tahavijevog djela *Ma'ānī al-aṯar* i poznato djelo o

biografijama ashaba pod naslovom *Ḥayāt aṣ-ṣaḥāba*. Iza sebe je ostavio sina Šejha Muhammeda Hārūna koji ide njegovim stopama.

- Šejh Muhammed Zekerijjā el-Kāndehlevi (1315/1897. - 1364/1944.), amidžić Šejha Muhammeda Jūsufa i muž njegove sestre, koji se brinuo o njegovu odgoju i obrazovanju. Bio je veoma učen čovjek tako da ga nazivaju još i nadimcima "Bosiljak Indije" (*Rayḥāna al-Hind*) i "Blagoslov vremena" (*Baraka al-'aṣr*). Svojevremeno je bio veliki poznavalac hadisa (*Šayḫ al-ḥadīṯ*) i vrhovni nadzornik nad aktivnostima pokreta *at-Tablīġ*.

- Šejh Muhammed Jūsuf el-Benūrī, direktor arapske škole u New Tovnu u Karačiju i predavač hadisa. Istovremeno je i direktor redakcije jednog mjesečnog časopisa koji izlazi na urdu jeziku. Ubraja se među najistaknutije učenjake divebendijske škole i pokreta *at-Tablīġ*.

- El-Mevlevi Gulām Gavs el-Hazārdī, istaknuti učenjak pokreta *at-Tablīġ* i član državnog parlamenta.

- Muftija Muhammed Šefī' el-Hanefi, vrhovni muftija u Pakistanu i bivši direktor škole *Dār al-'ulūm* u Landahi u Karačiju. Nasljednik je Šejha Ešrefa et-Tehānevija, "Mudraca ummeta" (*Ḥakīm al-umma*) i istaknuti učenjak pokreta *at-Tablīġ*.

- Šejh Menzūr Ahmed en-Nu'mānī, istaknuti učenjak pokreta *at-Tablīġ* i jedan od najbližih prijatelja Šejha Zekerijjā'a i profesora Ebū el-Hasana en-Nedevija. Također se ubraja među istaknute učenjake Divebenda.

- In'ām el-Hasan, treći lider pokreta. Rukovođenje pokretom je preuzeo poslije smrti Šejha Muhammeda Jūsufa i na tom položaju se još uvijek nalazi. Zajedno je studirao sa Šejhom Muhammedom Jūsufom i često ga je pratio na njegovim putovanjima. Približno su istih godina starosti i načina u rukovođenju pokretom i propagiranju njegovih ideja.

- Šejh Muhammed 'Umer el-Palenpūri, pratilac i jedan od najbližih savjetnika Šejha In'āma.

- Šejh Muhammed Bešīr, lider pokreta u Pakistanu, čiji se glavni centar nalazi u Rajevandu, predgrađu Lahora.

- Šejh 'Abdulvehhāb, jedan od visokih funkcionera u glavnom centru pokreta u Pakistanu.

- Šejh Ibrāhim 'Izzet, bivši imam Enes b. Malikove džamije na Zemaleku u Kairu i lider pokreta u Egiptu. Umro je 1981. godine u Saudijskoj Arabiji, prilikom obavljanja umre. Pokopan je u groblje *al-Baqī'* u Medini-Munevveri.

Ideje i ubjeđenja:

Ovaj pokret se zasniva na šest glavnih principa koje je definirao sâm njegov osnivač i koji su predmet rasprava na kongresima pokreta i rezolucija koje se na njima izdaju. To su:

- Lijepa riječ (*al-kalima aṭ-ṭayyiba*): *Lā ilāhe illellāh, Muḥammedun resūlullāh!* /"Nema boga osim Allaha, Muhammed je Allahov poslanik!",
- Skrušeno obavljanje namaza,
- Znanje i zikr,
- Poštovanje i uvažavanje muslimana,
- Iskrenost u namjeri i
- Širenje ideja pokreta.

Sljedbenici ovoga pokreta njegove ideje propagiraju na sljedeći način:

- Prvo između sebe odaberu jednu grupu za propagiranje Islama među stanovnicima nekog mjesta pri čemu svaki član grupe ponese nešto prostirke, hrane i novca za najnužnije potrebe na putu. Pri tome se vodi računa da krajnja skromnost i isposništvo budu glavno obilježje njihove misije.

- Kada stignu u određeni grad ili selo u kome se namjeravaju obratiti njegovim mještanima, prvo se smjeste i rasporede tako da neko od njih preuzme brigu oko čišćenja i pripreme mjesta za boravak, dok se drugi raziđu po okolnim mahalama, pijacama, radnjama i drugim mjestima gdje se ljudi okupljaju i tamo spominjući Allaha, počnu

pozivati svijet da dođe i sasluša njihovo predavanje (*al-ḫuṭba*) ili kako ga oni nazivaju *al-bayān*.

- Kada dođe zakazano vrijeme za održavanje predavanja, svi se sastanu da ga saslušaju, a poslije toga zatraže od prisutnih da im se i oni pridruže i krenu na Allahov put. Poslije sabah-namaza, prisutne podijele na grupe i svaki od njih uzme po jednu grupu i počne ih učiti suru Fatihu i još nekoliko kratkih sura. To ponavljaju nekoliko dana.

- Prije nego što napuste mjesto, obavezno pozovu njegove stanovnike da im se pridruže u propagiranju Islama, koliko ko može, dan, tri dana, sedam dana ili mjesec, pozivajući se pri tome na riječi Uzvišenog:

Vi ste najbolji narod od svih koji se ikada pojavio... (Āli 'Imrān, 110.)

- Po njima, najbolje bi bilo u propagiranju Islama svake sedmice provesti po jedan dan, ili tri dana mjesečno, ili četrdeset dana godišnje, ili četiri mjeseca u životu.

- Sljedbenici ovoga pokreta ne prihvaćaju pozive na gozbu koje im upućuju stanovnici grada ili kvarta u kome su odsjeli, pod izgovorom da ne žele da ih bilo šta ometa u njihovom propagiranju i zikru i želje da njihov rad bude isključivo u ime Uzvišenog Allaha.

- U svome djelovanju ne dotiču se pitanja uklanjanja nevaljalih pojava (*al-munkarāt*) smatrajući da se nalaze u fazi iznalaženja pogodnog okruženja za islamski život i da bi takvi postupci mogli izazvati prepreke na njihovom putu ili odbojnost svijeta prema njima.

- Oni vjeruju da će nevaljale pojave - u slučaju da uspiju preodgojiti pojedince - same od sebe u društvu nestati.

- Oni smatraju da je upućivanje na ovakav misionarski put i pozivanje svijeta u vjeru nešto što je neophodno potrebno za odgoj misionara i njegovo praktično prekaljenje. Zato je svako ko se osjeća sposobnim da bude vođa, dužan u potpunosti se pridržavati svega onoga na što poziva druge.

- Sljedbenici ovoga pokreta ugledanje na drugog (*at-taqlīd*)* u pravnim školama (*al-maḏāhib*)* smatraju obaveznim (*wāǧib*) i protiv su rješenja donesenih na osnovu slobodnog mišljenja. Svoje mišljenje opravdavaju tvrdnjom da današnja ulema ne ispunjava uvjete koji su potrebni da bi neko od njih mogao donositi vjersko-pravna rješenja na osnovu slobodnog mišljenja.

- Sljedbenici ovoga pokreta pod snažnim su utjecajem učenja brojnih sufijskih redova širom Indije. Zato se i na njih odnose mnoge stvari koje se odnose i na sljedbenike sufijskih redova, kao što su:

- Svaki učenik (*murīd*) mora imati svoga šejha kome je dao zakletvu na vjernost, jer po njihovom mišljenju, svako ko umre bez spomenute zakletve (*bay'a*)*, umro je kao neznabožac (*māta maytatan ǧāhiliyyatan*)*. Zakletva na vjernost šejhu često se daje na javnom mjestu, gdje okupljeni svijet zajedno ponavlja riječi zakletve. Na ovakvim masovnim skupovima, pored muškaraca, učestvuju i žene.

- Pristalice ovoga pokreta pretjerano pokazuju ljubav prema svome šejhu. Isto tako, oni pretjeruju i u pokazivanju svoje ljubavi prema Allahovu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, što ih ponekad izvodi iz okvira učtivog odnosa kakav treba biti prema Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem.

- Umjesto na vjerske istine (*al-ḥaqā'iq*), oni se često oslanjaju na snove (*al-manāmāt*) na kojima zasnivaju pojedina shvaćanja, što ostavlja dubok utjecaj na tokove pokreta.

- Vjeruju da je tesavvuf najbolji način da se u srcu osjeti slast vjerovanja (*ḥalāwa al-īmān*).

- Često spominju imena istaknutih sufija kao što su: 'Abdulkādir el-Gejlāni, rođen u Gejlanu (470/1077.), es-Suhraverdi, Ebū Mensūr el-Māturīdi (umro 332/943.) i Dželāluddīn er-Rūmī (rođen 604/1207.), autor poznatog djela *al-Maṯnawī*.

- Veliku pažnju ovaj pokret posvećuje podsticanju (*at-tarġīb*), zastrašivanju (*at-tarhīb*) i faktoru osjećajnosti. Zahvaljujući

tome, uspjeli su u vjeru privući mnoge ljude koji su se bili odali uživanjima i grijesima, pridobiti ih za sebe i uliti im ljubav prema ibadetu, zikru i učenju Kur'ana.

- Nikada ne govore o politici i članovima svoga pokreta strogo zabranjuju upuštanje u političke probleme, a one koji to učine žestoko kritiziraju. Oni smatraju da je najbolja politika ne baviti se politikom. Možda je upravo taj momenat najbitnija razlika između njih i sljedbenika islamskog džemata (*al-ğam'a al-islāmiyya*) koji smatraju da se neprijateljima Islama na Indijskom potkontinentu mora otvoreno suprotstaviti.

Sljedbenicima ovoga pokreta se sljedeće zamjera:

- Što se šire samo po horizontali, tj. što vode računa samo o kvantitetu, a ne i kvalitetu. Naime, da bi se postigao kvalitet, potrebno je znanje, umijeće, njegovanje i praćenje, a upravo to nedostaje ovome pokretu, jer osobu s kojom danas saobraćaju, možda više nikada neće ponovo sresti ili će se, pod utjecajem sredine i izazova života, ponovo vratiti starim navikama. Otuda, efekat njihova djelovanja ne traje dugo, jer novopridobijena osoba često nije kadra oduprijeti se sve jačem valu materijalizma. Drugim riječima, onaj ko zasadi mladu sadnicu, o njoj se mora, bar neko vrijeme, i brinuti.

- Što sljedbenici ovoga pokreta nisu uvezani u čvrsto organiziran sistem, nego su njegovi propagatori prepušteni sâmi sebi, tako da svako od njih, svoj odnos sa pojedincima kojima se obraća, mora izgrađivati na ličnom razumijevanju i prijateljstvu.

- Što hadise koji govore o borbi na Božijem putu (*al-ğihād*)* tumače u značenju izlaska (*al-ḫurūğ*) i mirnog propagiranja vjere, što bi - da je tako kao što oni tvrde - dovelo do ukidanja jedne od najvažnijih institucija Islama; borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)*. Pored toga, oni se veoma često, olahko oslanjaju na slabe (*da'īf*) hadise i prepričavanje svakojakih čuda (*al-karāmāt*) koja se dešavaju njihovim pripadnicima i drugim dobrim ljudima.

- Što u cilju smanjenja troškova putovanja, prakticiraju boravak, spavanje i jelo po džamijama, zbog čega ih mnogi, naročito na Zapadu, kritiziraju. Ipak, to im se ne može uzeti za mahanu sve dok vode računa o higijeni i dok džamije iza sebe ostavljaju čiste i u najboljem redu.

- Što njihova misionarska aktivnost nije sama dovoljna za uspostavljanje svih propisa Islama u životu ljudi niti za suprotstavljanje antiislamskim strujanjima koja sa svoje strane mobiliziraju sve raspoložive potencijale u borbi protiv Islama i muslimana.

- Što njihov način djelovanja ostavlja utjecaj samo na one muslimane koji dolaze u džamiju, za razliku od onih koji imaju drugačije ideje i ideološka ubjeđenja, na koje oni ne ostavljaju gotovo nikakav utjecaj i trag.

- Što svojim načinom rada daju povoda za sumnjičenje da dio Islama prakticiraju, a dio ne prakticiraju, čime se dovode u opasnost raščlanjivanja islamskog učenja koje je po svojoj prirodi integralna i nerazdvojiva cjelina. Uprkos činjenici da se uporno drže logike: "Najbolja politika je da se ne baviš politikom", nisu uspjeli izbjeći udarce gospodara vlasti i zabranu djelovanja u više zemalja.

Uprkos svemu, ne smije se zanemariti njihova zasluga i brojni rezultati. Zahvaljujući njima mnogi su nemuslimani primili Islam, kao što su se i mnogi muslimani prošli grijeha i nevaljalih navika. I ne samo to, oni su prije svih drugih, prvi uspjeli probiti čeličnu zavjesu koju su u nekim zemljama bili postavili komunistički režimi.

Akaidski i idejni korijeni:

* Pokret *at-Tablīğ wa ad-da'wa* je islamski pokret koji svoje učenje i ideje temelji na Allahovoj Knjizi i sunnetu Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Osnivači, učenjaci i misionari ovoga pokreta na Indijskom potkontinentu u akaidu su ostali vjerni maturidijskoj a u fikhu hanefijskoj pravnoj školi (*al-maḏhab*).

* Pripadnici ovoga pokreta su pod snažnim utjecajem sufijskih redova u Indiji, naročito džeštija (*al-ğaštiyya*), kaderija (*al-qādiriyya*), nakšibendija (*an-naqšibandiyya*) i suhraverdija (*as-suhrawardiyya*), prema čijim šejhovima pokazuju posebno uvažavanje, naročito u pogledu odgoja i duhovne skrbi.

* Postoje neka mišljenja da je ovaj pokret pojedina svoja učenja preuzeo od nursija iz Turske.

* U arapskim zemljama se najviše oslanjaju na čitanje djela *Riyāḏ aṣ-ṣāliḥīn*, a u nearapskim zemljama djela *Tablīğī niṣāb* i *Ḥayāt aṣ-ṣaḥāba*. Ovo posljednje je prepuno legendi i slabih hadisa.

* Mnogi selefijski učenjaci od njih traže da se prestanu baviti pisanjem zapisa (*kitāba at-tamā'im*)* prepunih talismana, da ostave izmišljene virdove i zikrove, da se prestanu oslanjati na snove kao izvor, te da se umjesto toga posvete izučavanju vjerskih znanosti, naročito islamskog monoteizma (*'ilm at-tawḥīd*).

Raširenost i centri utjecaja:

- Pokret *at-Tablīğ wa ad-da'wa* prvo se pojavio u Indiji, a onda se odatle proširio u Pakistanu, Bangladešu, kao i nekim drugim zemljama arapsko-islamskog svijeta. Od arapskih zemalja, ovaj pokret danas ima svoje pristalice u Siriji, Jordanu, Palestini, Libanu, Egiptu, Sudanu, Iraku i u Hidžazu u Saudijskoj Arabiji.

- Ovaj pokret danas ima svoje pristalice u većini zemalja u Evropi, Americi, Aziji i Africi. Naročitu zaslugu u propagiranju Islama među nemuslimanima pokret ima u Evropi i Americi.

- Centar ovoga pokreta nalazi se u Nizamuddinu u Delhiju odakle se rukovodi njegovim djelovanjem širom svijeta.

- U finansiranju pokret se uglavnom oslanja na svoje članove i povremene direktne donacije od pojedinih bogatih ljudi. Pored navedenog, ne treba zaboraviti da većina misionara ovoga pokreta na put odlazi o svome trošku.

Iz navedenog se vidi:

- Da je pokret *at-Tablīğ wa ad-da'wa* jedan od onih sunnijskih pokreta koji se u svome učenju oslanja na Allahovu Knjigu i sunnet Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem,

- Da je ovaj pokret velika psihološka i društvena podrška muslimanima na Indijskom potkontinentu,

- Da je simbol propagiranja Islama u Evropi i obje Amerike,

- Da njegovi pripadnici propagiranje Islama vrše putem lijepe riječi, skrušenosti u obavljanju namaza, zikra, uvažavanja muslimana, iskrenošću i odlaskom na put propagiranja i

- Da se njegovi misionari odlikuju skromnošću te da smatraju da je tesavvuf najbolji način da se u srcu osjeti slast imana.

Bibliografija:

- *Ḥayāt aṣ-ṣaḥāba* - aš-Šayḫ Muḥammad Yūsuf al-Kāndahlawī, Dār al-Qalam, Dimašq, aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāniya, 1403/1983.; *al-Mawsū'a al-ḥarakiyya* - Fatḥī Yakin, Dār al-Bašīr, 'Ammān - al-Urdun, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1403/1983.; *Ğamā'a at-tablīğ wa 'aqīdatuhā wa afkār mašāyiḫihā* - Mayān Muḥammad Aslam al-Pākistānī, wa huwa baḥt muqaddam li Kulliyya aš-šarī'a bi al-Ğāmi'a al-islāmiyya bi al-Madīna al-munawwara, li al-'āmm ad-dirāsī 1396/1976. - 1397/1977.; *aṭ-Ṭarīq ilā ğamā'a al-muslimīn* - Ḥusayn b. Muḥsin b. 'Alī b. Ğābir, Dār ad-da'wa- al-Kuwayt, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1405/1984.; *Muškilāt ad-da'wa wa ad-dā'iya* - Fatḥī Yakin, Mu'assasa ar-Risāla - Bayrūt - Lubnān, aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāliṭa, 1394/1974.; *as-Sirāğ al-munīr* - ad-duktūr Taqiyyuddīn al-Hilālī; *ad-Da'wa al-islāmiyya farīḍa šar'iyya wa ḍarūra bašariyya* - ad-duktūr Ṣādiq Amīn - Ğam'iyya 'ummāl al-maṭābi' at-ta'āwuniyya, 'Ammān - al-Urdun, 1978.; *Ḥaqīqa ad-da'wa ilallāhi ta'ālā wa mā iḫtaṣṣat bihī Ğazīra al-'Arab* - Sa'd b. 'Abdurraḥmān al-Ḥuṣayn, Taqdīm: aš-Šayḫ Ṣāliḥ b. Fawzān al- Fawzān; *Ra'y āḫar fī ğamā'a at-Tablīğ* - Sa'd al-Ḥuṣayn, Baḥt muqaddam ilā Nadwa ittiğāhāt al-fikr al-islāmī al-mu'āṣir, al-Baḥrayn, 1405/1985.;

36. Nursije u Turskoj

Definicija:

Nursije (*an-Nūrsiyya*) su islamsko-vjerski pokret koji po svom sadržaju više podsjeća na sufijski red nego na organizirani pokret (*al-ḥaraka al-munaẓẓama*)*. Njegov osnivač svoj poziv je usredsredio na glavne istine vjerovanja (*ḥaqā'iq al-īmān*) i rad na preodgajanju duše (*tahḏīb an-nufūs*), pokušavajući tako izazvati islamski pokret otpora sve jačem prodoru kemalističko-masonsko-sekularističkog vala u Turskoj poslije pada Osmanskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-'uṯmāniyya*) i dolaska Kemala Ataturka na kormilo vlasti.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ovoga pokreta je Šejh Se'īd en-Nūrsī (1873. - 1960.), rođen od roditelja kurdskog porijekla u selu Nūrs u blizini jezera Van u pokrajini Hizan, u oblasti Bitlis u istočnoj Anadoliji. Svoje prvo obrazovanje stekao je u rodnom mjestu. Kada je odrastao pokazao se veoma darovitim i oštroumnim tako da je još od tada dobio nadimak *Badī' az-zamān* (Genij vremena) i *Sa'īdī Mašhūr* (Poznati Se'īd).

- U osamnaestoj godini života posvetio se izučavanju vjerskih i racionalnih znanosti, kao i nekim sportskim disciplinama kao što su streljaštvo, hrvanje i jahanje. Dosta rano je napamet naučio cio Kur'an i počeo živjeti skromnim i asketskim životom.

- Poslije završenog školovanja, radio je punih 15 godina kao profesor u gradu Van, gdje je i počeo svoju aktivnost na duhovno-odgojnom planu.

- Nakon toga se preselio u Istanbul, gdje je po uzoru na Univerzitet *el-Azher* u Egiptu, namjeravao osnovati Univerzitet *ez-Zehrā'*. U Istanbulu se u to doba, slučajno, zatekao i rektor Univerziteta *el-Azher*, Šejh Buhajt koji je ostao impresioniran Bedī'u-z-Zemānom i njegovim idejama.

- Bio je član najviše naučne ustanove u Osmanskoj državi, poznate pod nazivom *Dār al-ḥikma al-islāmiyya*.

- Kada su (u novembru 1919.), kao okupatori, saveznici ušli u Istanbul, bio je na čelu mudžahida koji su im pružali otpor.

- Godine 1908., nakon svrgavanja sa vlasti sultana 'Abdulhamida, u zavjeri koju je skovalo Društvo za jedinstvo i napredak (*Ǧam'iyya al-ittiḥād wa at-taraqqī*) ITC, pod parolom "jedinstvo - sloboda - reforma" (*al-waḥda - al-ḥurriyya - al-iṣlāḥ*) kako bi se prikrila zavjera protiv muslimana i Islama, Bedī'u az-Zemān je sa još nekima isto-mišljenicima formirao Društvo za islamsko jedinstvo (*Ǧam'iyya al-ittiḥād al-muḥammadī*), pod istom parolom kao i Unionisti (*al-ittiḥādiyyūn*), samo sa islamskom koncepcijom, kako bi raskrinkao njihovu prevaru i pokazao da se iza njih, zapravo, kriju masoni.

- Kada su masoni (*al-māsūniyyūn*) jednom prilikom na pregovore sa njim poslali Kara Sua (Jevreja), ovaj je nakon izlaska od njega izjavio: "Ovaj me čudnovati čovjek svojom pričom zamalo nije preobratio u Islam."

- U Drugom svjetskom ratu služio je kao oficir u turskoj vojsci, gdje je naveče, u slobodno vrijeme, svojim kolegama i vojnicima održavao časove iz Kur'ana.

- U jednoj od bitaka, zarobili su ga Rusi i deportirali u Sibir. Međutim, njemu je pošlo za rukom da otuda pobjegne i ponovo se, preko Njemačke i Bugarske, vrati u Istanbul.

- Kada je Mustafa Kemal Ataturk (1880. - 1938.) u Anadoliji objavio ustanak, pokušao je na svoju stranu pridobiti Bedī'u-z-Zemāna, nudeći mu luksuznu vilu i visoki položaj. Ovaj je to, međutim, potpuno izbjegavajući politiku sve odbio i pod devizom "Utječem se Bogu od šejtana i politike" posvetio se ibadetu, odgoju i čišćenju duše.

- Sekularisti koji su nakon ukidanja Osmanskog hilafeta vladali Turskom, nikada se nisu prestali bojati njegova pokreta. Zato su mu se najstrožije suprotstavljali, hapsili ga, mučili, premještali iz zatvora u egzil i iz egzila na suđenja.

- Sudske vlasti su ga više puta osuđivale na smrtnu kaznu, ali su svaki put, u strahu od pobune njegovih pristalica, odustajale od njenog izvršenja i preinačavale je u kaznu zatvorom.

- Godine 1327/1909. preselio se u Siriju i nastanio u Damasku, gdje je u Emevijskoj džamiji održao svoju čuvenu hutbu poznatu pod nazivom "Šamska hutba" (*al-ḫuṭba aš-šāmiyya*) u kojoj je objasnio razloge zbog čega Evropa napreduje, a muslimanski svijet nazaduje, nabrajajući ih u sljedećim tačkama:

1. Krajnji očaj i beznađe u kome su se muslimani našli,

2. Moralna pokvarenost i pomanjkanje iskrenosti u političkom i društvenom životu,

3. Raširenost neprijateljstva i mržnje među muslimanskim redovima,

4. Pomanjkanje prijateljstva, uzajamne pomoći i saradnje među muslimanima,

5. Raširenost despotizma poput zaraznih bolesti i

6. Vođenje računa o ličnim interesima više nego o zajedničkim.

- Pred kraj života, povučen od svijeta, živio je u Sparti. Priča se da se na tri dana prije smrti, bez službene dozvole, uputio prema Urfi i da je tamo živio još samo dva dana. Umro je 27. ramazana 1379/1960. godine.

Ideje i ubjeđenja:

* Ideje ovoga pokreta definirao je sâm njegov osnivač, tako da se, gotovo, ne može naći nikakvih značajnijih dorada od strane drugih ličnosti.

* Sve svoje glavne ideje kao svjetlo vodilju, ovaj pokret je uzeo iz Allahove Knjige i sunneta Njegova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

* Ovaj pokret je formiran, prvenstveno, u cilju buđenja islamskog vjerovanja u dušama svojih sljedbenika. U surovim okolnostima u kojima se puka pripadnost islamskoj vjeri tretirala kao zločin koji se po zakonu strogo kažnjava, ovaj pokret je svome djelovanju morao primijeniti i taktiku shodno tim okolnostima.

* Bedī'u-z-Zemān je bio veoma skroman i odmjeren čovjek koji se obazrivo čuvao sumnjivih stvari i njegova stalna deviza je bila: "Ostavi ono u što sumnjaš, a drži se onoga u što ne sumnjaš!"

* Ovaj pokret strogo zagovara nemiješanje u politiku, jer je ona šejtanska stvar. Ovakav stav Bedī'u-z-Zemān je zauzeo poslije sukoba sa Mustafom Kemalom koji ga je na svaki način pokušao pridobiti na svoju stranu. Međutim, Se'īd en-Nūrsi je to uporno odbijao, tako da je, ostavljajući politiku iza sebe, 1921. godine napustio Ankaru i preselio se u Van. Ova godina uzima se kao prekretnica između dva perioda njegova života, ili kako su je neki potpisali; između starog i novog Se'īda.

* Dok je bio u zatvoru u Eskišehiru, Bedī'u-z-Zemān je na sudu izjavio: "Pitate se da li sam i ja jedan od onih koji se posvetio sufijskim redovima. Ja vam kažem da je ovo vrijeme čuvanja vjere, a ne sufijskog reda, jer mnogo je onih koji će u Džennnet ući bez sufijskog reda, ali u Džennet niko neće ući bez vjere."

* Drugom prilikom je rekao: "Kunem se Allahom da ću sav svoj život posvetiti Kur'anu, ma koliko bilo prljavo lukavstvo britanskog ministra" - misleći pod time na britanskog ministra kolonija Gladstona (William Ewart, 1809.-1898.), koji je svojevremeno izjavio: "Sve dok muslimani u svojim rukama drže Kur'an, oni će nam stajati na putu. Zato ga moramo izbaciti iz njihova života."

- On je, također, rekao: "Kada bih imao hiljadu života, ne bih se nimalo dvoumio da ih sve žrtvujem radi samo jedne istine Islama, jer ja za vjeru priznajem samo Islam. Kažem vam da se nalazim pred berzahom (*al-barzaḫ*) koga vi nazivate zatvorom (*as-siǧn*), iščekujući voz koji će me povesti u Džennet."

- Također su njegove riječi: "Kao što dostojanstvenom starcu ne dolikuje da se presvuče u odoru plesača, tako ni Istanbulu ne dolikuje da se presvuče u odoru evropske kulture i morala."

* Glavne optužbe koje su prilikom suđenja Bedī'u-z-Zemanu upućivane, uglavnom se mogu svesti na:

- optužbe za rad na rušenju sekularističkog poretka države i kemalističke revolucije (*aṯ-ṯawra al-kamāliyya*)*,

- optužbe za podsticanje vjerskog duha u Turskoj,

- optužbe za formiranje tajne organizacije (*ǧam'iyya sirriyya*)*i

- optužbe za napade na Mustafu Kemala Ataturka.

Međutim, on se od svih ovih optužbi uvijek znao krajnje vješto i argumentirano odbraniti tako da su se ona pretvarala u svojevrsno propagiranje njegovih ideja i pridobijanje još većeg broja pristalica.

* Osnivač ovoga pokreta svu svoju aktivnost usredsredio je na borbu protiv sve jačeg vala sekularizma koji se ogledao u:

- rušenju Osmanskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-'uṯmāniyya*)*,

- ukidanju islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*)* i uvođenju svjetovnih zakona (*al-qawānīn al-waḍ'iyya*)*, konkretnije švicarskog zakona,

- ukidanju vjeronauke (*at-ta'līm ad-dīnī*),

- zabrani pisanja arapskim pismom i uvođenju latinice kao obaveznog pisma,

- ukidanju ezana na arapskom i uvođenju njegova učenja na turskom jeziku,

- uvođenju turanijske teorije (*an-naẓariyya aṭ-ṭūrāniyya*) po kojoj su Turci korijen svih civilizacija,

- uvođenju obaveznog nošenja šešira za muškarce,

- uvođenju nedjelje kao neradnog dana u sedmici, umjesto ranijeg petka,

- zabrani nošenja crnog džubeta i bijele ahmedije, svima osim vjerskim službenicima,

- prevođenju Kur'ana na turski jezik 1350 1931. godinę i njegovom rasturanju po svim džamijama,

- zabrani proslave Ramazanskog i Kurban-bajrama,

- ukidanju hidžretskog kalendara i uvođenju promjena u nasljednom pravu,

- okretanju prema zapadnoj kulturi i oponašanju njenih običaja i tradicije i

- gušenju islamskog vjerovanja, općenito kod svih ljudi, a naročito među omladinom.

* Pripadnici ovoga pokreta koje sačinjava uglavnom omladina, odlikuju se izvanrednom čistoćom i čestitošću. To je ona čestita omladina koja se čvrsto drži svoje vjere, u vrijeme dok se na sve strane šire svakojaki izazovi, smutnje i moralna izopačenost.

Ovome pokretu se zamjera:

- Što nije uspio na širokoj platformi organizirati muslimane i suprotstaviti se židovskom lukavstvu koje se u to doba bilo uvuklo u gotovo sve pore političkog života i koje je bilo usmjereno protiv Islama i muslimana. Ipak, mora se priznati da okolnosti u kojima se ovaj pokret pojavio objektivno nisu dozvoljavale da se on pojavi u drugačijem obliku nego što se pojavio.

- Što je Bedī'u-z-Zemānovo učešće u formiranju Društva za islamsko jedinstvo (*Ǧam'iyya al-ittiḥād al-muḥammadī*) u koaliciji sa drugim pokretima bila brzopleta i nepromišljena reakcija. To društvo se, naime, ubrzo raspalo, nakon čega su Unionisti (*al-ittiḥādiyyūn*)* sav gnjev, spletke i zavjeru okrenuli protiv njega i njegovog pokreta.

- Što su pokretovo nebavljenje politikom sve od 1921. godine i Se'id en-Nūrsijeva deviza "Utječem se Allahu od šejtana i politike!" negativno utjecali na njegove pristalice, od kojih su neki kao žrtva pali u zagrljaj sekularističkih partija (*aḥzāb 'ilmāniyya*).*

- Što je njegov lider (*aš-šayḫ*) odbio pružiti pomoć Šejhu Se'īdu el-Kurdiju koji je 1925. godine, stajući na stranu svrgnutog hilafeta (*al-ḫilāfa*)*, digao ustanak protiv Mustafe Kemala Ataturka, tokom kojeg je u

oblasti Dijarbekira sa Kemalistima došlo do nekoliko žestokih bitaka koje su odnijele na hiljade muslimanskih života.

- Ovakav stav pokret je zauzeo prvenstveno na osnovu osnivačeve ideje o potrebi borbe, prvo, sa samim sobom (*ǧihād an-nafs*)*, pa tek onda pozivu na prosvjećivanju ideja. Rukovođen takvim shvaćanjem, pokret se zalagao za čišćenje srca i neulaženje u unutrašnje sukobe sa muslimanima koji imaju drugačije mišljenje, bez obzira na to da li se radi o onima koji vladaju ili onima nad kojima se vlada. Prema tome, ovaj pokret se zalagao za mirno propagiranje vjere i postepeni napredak, dok je otvorenu oružanu borbu na Božijem putu (*al-ǧihād al-musallaḫ*)* odobravao samo protiv vanjskog neprijatelja, nevjernika i otpadnika od vjere.

- Kod nekih pripadnika nursijskog pokreta u posljednje vrijeme je sve više izražen osjećaj izoliranosti i superiornosti, što im sužava mogućnost upliva u slojeve širokih narodnih masa, te njihovog okupljanja i osvješćivanja.

* Poslije osnivačeve smrti, ovaj pokret se raspao na tri međusobno suprotstavljene frakcije i to:

- Jednu koja se priključila Partiji spasa (*Ḫizb as-salāma*)*,

- Drugu koja je ostala neutralna i

- Treću koja je, pokazujući otvoreno neprijateljstvo prema Partiji spasa (*Ḫizb as-salāma*), odnosno kasnijoj Partiji blagostanja (*Ḫizb ar-rafāh*), ušla u koaliciju sa Strankom pravde (*Ḫizb al-'adāla*) koju predvodi Sulejman Demirel. Ova posljednja uživa svakojaku podršku i pomoć. Postoji pokušaj i široka zavjera na rušenju ideja pristalica ovoga pokreta, naročito među omladinom. U tom smislu posebno je aktivno društvo koje sebe naziva "Mladoazijcima" (*Yeni Asiyacilar*) sa svojim listom *Yeni Asiya* koji zajedno sa listom *Yeni nesil* uporno rade na diskreditiranju Partije spasa (*Ḫizb as-salāma*), odnosno Partije blagostanja (*Ḫizb ar-rafāh*) i njenog lidera Nedžmuddina Erbakana.

Akaidski i idejni korijeni:

- Pokret Nur (nursija) je jedan od onih islamskih pokreta koji je nastao u krilu sljedbenika tradicije (*ahl as-sunna*) sa maturidijskom školom vjerovanja (*'alā al-'aqīda al-māturīdiyya*) i idejama o obnovi Osmanskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*) u Turskoj.

- Budući da pokret slijedi put islamskog odgoja (*ṭarīq at-tarbiya*) i očuvanja vjere, on u nekim svojim elementima podsjeća na sufijski red.

- Neki ovaj pokret nazivaju i "Jusufovom školom" (*al-madrasa al-yūsufiyya*) želeći time istaći da su zbog svojih ideja njegovi sljedbenici često bili izlagani progonima, hapšenjima i svakojakim mučenjima i da na nepravdu i nasilje nikada nisu odgovarali silom, nego argumentima, trezvenošću i strpljivim podnošenjem.

Raširenost i centri utjecaja:

- Pokret nursija prvo se pojavio u kurdskoj oblasti u istočnoj Anadoliji, odakle se kasnije proširio u okolini Erzuruma i Sparte, a potom i u samom Istanbulu.

- Kasnije se ovaj pokret proširio u cijeloj Turskoj i jednostavno pomeo sve ostale organizacije i pokrete toga vremena.

- Na vrhuncu svoje moći, ovaj pokret je bio toliko masovan da je brojao preko milion članova od kojih su mnogi svoj život posvetili prepisivanju i rasturanju Nursijevih poslanica. Naročito su u ovome bile aktivne djevojke.

- Danas ovaj pokret ima svoje sljedbenike u Pakistanu i Indiji, kao i u Americi, naročito među turskim studentima, simpatizerima ove škole.

Bibliografija:

- *Badī' az-Zamān* - Naẓra 'āmma 'an ḥayātihī wa āṯārihī - Muṣṭafā Zakī 'Āšūr; *an-Nūrsī - ḥayātuhū wa ba'd āṯārihī* - dr. Muḥammad Sa'īd Ramaḍān al-Būṭī; *Ǧawānib ġayr ma'rūfa min ḥayāt Sa'īd an-Nūrsī* - al-ustāḏ Naǧmuddīn Šāhīn; *al-Mawsū'a al-ḥarakiyya* - fī ǧuz'ayni,

Fathī Yakin, Dār al-Bašīr - 'Ammān, al-Urdun, 1403/1983.; *al-'Ilmāniyya wa āṯāruhā 'alā al-awḍā' al-islāmiyya fī Turkiyā* - 'Abdulkarīm Mašhadānī, Manšūrāt al-Maktaba ad-duwaliyya bi ar-Riyāḍ, Maktaba al-Ḫāfiqayn bi Dimašq, aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1403/1983.; *al-Ḥaraka al-islāmiyya al-ḥadīṯa fī Turkiyā* - Muṣṭafā Muḥammad, Ṭubi'a bi Almāniyā al-ġarbiyya, aṭ-ṭab'a al-ūlā, 1404/1984.; *al-Maṯnawī al-'arabī an-Nūrī* - li an-Nūrsī, Tarğama: ad-Duktūr Muḥammad 'Abdussalām Kafāfī ma' aš-šarḥ wa ad-dirāsa, al-Maktaba al-'aṣriyya, Bayrūt, 1966.; *Mağalla al-Umma* - Maqāl 'an Badī' az-Zamān an-Nūrsī, bi qalam ad-Duktūr 'Imāduddīn Ḫalīl, 'adad ḏū al-ḥiğğa, 1405/1985.; *ar-Rağul aṣ-ṣanam Kamāl Atāturk* - Ta'līf: Ḍābiṭ Turkī Sabiq, Tarğama: 'Abdullāh'Abdurraḥmān, Mu'assasa ar-Risāla, Bayrūt, aš-Šarika al-muttaḥida, aṭ-ṭab'a aṯ-ṯāniya, 1398/1987.; Qāma aš-Šayḫ Sa'īd bi ta'līf akṯar min 130 risāla yu'āliğu fīhā mūḫtalaf al-muškilāt ad-dīniyya wa qr-rūḥiyya wa an-nafsiyya wa al-'aqliyya inṭilāqan min al-Qur'ān wa tafsīrih, wa qad qāma al-ustāḏ Iḥsān Qāsim Iṣlāḥī bi tarğama 'adad min hāḏihī ar-rasā'il ilā al-luġa al-'arabiyya minhā: 1) *Quṭūf azāhīr an-Nūr* - Maṭba'a al-'Ānī, Baġdād, 1983.; 2) *al-Ḥašr* - Dār al-Kitāb, Baġdād, 1983.; 3) *al-Āya al-kubrā* - Maṭba'a al-'Ānī, Baġdād, 1983.; 4) *al-Insān wa al-īmān* - Dār al-I'tiṣām, al-Qāhira, 1983.; 5) *Ḥaqā'iq al-īmān* - Maṭba'a al-'Ānī, Baġdād, 1984.; 6) *Zahra an-Nūr* - Maṭba'a al-'Ānī, Baġdād, 1984.; 7) *al-Malā'ika* - Maṭba'a az-Zahrā', al-Mawṣil, 1984.; 8) *aš-Šukr* - Maktaba al-Quds, Baġdād, 1984.; 9) *aš-Šuyūḫ* - Maṭba'a az-Zahrā', al-Mawṣil, 1984.; 10) *al-Imān wa takāmul al-insān* - Maktaba al-Quds, Baġdād, 1984.; Wa li aš-Šayḫ Sa'īd an-Nūrsī kaḏālika: 1) *Išārāt al-i'ğāz fī maẓānn al-mağāz* - wa huwa awwal mu'allaf lahū bi al-luġa al-'arabiyya; 2) *aṣ-Ṣayqal al-islāmī*; 3) *at-Tafkīr al-īmānī*; 4) *Ḏū al-fiqqār*; 5) *Rā'id aš-šabāb*; 6) *al-Ḫuṭba aš-Šāmiyya*; 7) *al-Ḫuṭuwāt as-sitt*; (yataḥaddaṭu fīhi 'an mu'āmarāt al-Inğlīz wa dasā'isihim wa qad ashama hāḏā al-kitāb fī iš'āl aṯ-ṯawra fī an-nufūs ḍidda al-Inğlīz mimmā 'ağğala bi ṭardihim).

EKSTREMISTIČKI POKRETI

Uvod * Pokret** ***at-Takfīr wa al-hiğra

Uvod

Islam je vjera nastavka života sa svim nedaćama koje život sa sobom nosi u iščekivanju ostvarenja najuzvišenijih ideja i ideala. To je vjera nade u čisto vjerovanje (*al-'aqīda aṣ-ṣāfīya*) i mogućnost izgradnje plemenitosti čovjeka, vjera srednjeg puta, vjera istinskog sjedinjenja materijalnog i duhovnog, ideala i realnosti, ciljeva i sredstava za njihovo ostvarenje. To je vjera ravnoteže, bez ikakva ekstremizma (*ğuluww*)*, pretjerane strogosti (*at-tašaddud*) i cjepidlačenja u tako širokoj tolerantnosti svoga učenja. Kao što je Islam središnji put u poređenju sa drugim vjerama, tako su i sljedbenici sunneta i džem'ata (*ahl-as-sunna wa al-ğamā'a*) na središnjem putu u odnosu na postojeće frakcije ovoga Ummeta. Allahova vjera zastupa središnji put između dvije krajnosti; onih koji u njoj pretjeruju i onih koji se od nje otuđuju. Središnji put sljedbenika sunneta (*wasaṭiyya ahl as-sunna*)* ogleda se kako u ovome, tako i u drugim pitanjima vjere (*sā'ir abwāb ad-dīn*)*: izvorima iz kojih crpe svoje učenje, vjerovanju, vladanju, moralu (*al-aḫlāq*)* i načinu prakticiranja (*al-minhāğ*). Ovakav središnji put sljedbenici sunneta (*ahl as-sunna*)* postigli su zahvaljujući svojoj posvećenosti stjecanju i njegovanju znanja, razboritosti u vjeri, s jedne, i pravednosti prema drugima, sa druge strane.

Pretjerivanje i prelaženje u vjeri dozvoljene granice jedan je od vidova devijacija koje su se javljale i još uvijek javljaju u pojedinim muslimanskim grupama koje se okreću prema jednoj te istoj Kibli. Uzroci za ovakvo pretjerivanje (*hāḏā al-ğuluww*)* leže u:

- Nepoznavanju Allahove vjere, povođenju za sumnjivim stvarima i nerazumijevanju teksta izvora vjerozakona,
- Potcjenjivanju načina na koji su prve generacije muslimana shvaćale i razumijevale vjeru i odbacivanje njihova načina shvaćanja i razumijevanja i
- Otuđenosti od vjere i prihvaćanju ekstremnih utjecaja sa strane.

Pojava ekstremizma i ekstremista po Islam i muslimane je imala kobne posljedice. Zato je bilo neophodno da ova enciklopedija muslimanskoj omladini skrene pažnju na najpoznatije ekstremističke pokrete kako bi svaki musliman sâm sebi trasirao središnji put pod okriljem islamskog vjerozakona bez ikakva pretjerivanja i upuštanja u bilo koju krajnost.

37. Muslimanski pokret At-takfīr wa al-hiğra

Definicija:

* Muslimanski džem'at (*Ğamā'a al-muslimīn*), kako sami sebe nazivaju njegovi sljedbenici, ili pokret *at-Takfīr wa al-hiğra* kako ga nazivaju sredstva informiranja, je jedan od onih ekstremističkih islamskih pokreta koji olahko proglašavaju nevjernikom (*at-takfīr*)* svakog griješnika koji je krenuo stopama haridžija (*al-ḫawāriğ*). On je prvobitno nastao među islamistima u egipatskim zatvorima. Nakon njihova izlaska iz zatvora, ideje pokreta su se iskristalizirale i prenijele na brojne simpatizere u južnom Egiptu i studente na egipatskim univerzitetima.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Ideje i učenja Muslimanskog džem'ata (*Ğamā'a al-muslimīn*), poznatog u sredstvima informiranja pod nazivom pokret *at-Takfīr wa al-hiğra* nastale su i razvile se u egipatskim zatvorima, naročito nakon vala

hapšenja 1965. godine, kada su po naređenju tadašnjeg egipatskog vladara, Džemala 'Abdunnāsira pogubljeni Sejjid Kutb i neki njegovi istomišljenici.

* Mnogi islamisti u egipatskim zatvorima bili su, naime, u to doba izloženi takvoj torturi i mučenjima od čijeg se samog spomena ježi koža i strepi tijelo. Pred njihovim očima, usljed mučenja, kao šehidi su pali mnogi njihovi drugovi, a da na njih ogrezli silnici nisu obraćali nikakvu pažnju. U ovako užasnim uvjetima rodila se i naišla na pogodno tlo ideja o proglašenju nevjernikom (*at-takfīr*)* svakoga ko služi režimu.

* Godine 1967., visoki funkcioneri snaga sigurnosti (*riğāl al-amn*) zatražili su od svih zatvorenika-islamista da izraze lojalnost i podršku tadašnjem predsjedniku države, Džemalu 'Abdunnāsiru, usljed čega je među zatvorenicima došlo do podjele na nekoliko grupa:

- Jedna grupa koja se predstavljala da govori u ime svih islamista, u želji da se što prije oslobode zatvora i vrate na posao, odmah se odazvala na poziv i objeručke podržala predsjednika i njegov režim. Među ovom grupom bilo je dosta doušnika za koje je ustanovljeno da u islamskom pokretu predstavljaju petu kolonu, kao i onih koji u pravom smislu riječi nisu bili doušnici nego političari koji su se, u želji da se domognu položaja, uključili u ovaj pokret.

- Druga grupa, kojoj je pripadala ogromna većina zatvorenika, pribjegla je šutnji tako da poziv nisu ni odbili ni prihvatili, pod izgovorom da su pod prisilom.

- Treća grupa koju je sačinjavala manja grupa mladih ljudi, kategorički je odbila ponudu od strane vlasti i proglasila nevjernikom i otpadnikom od vjere ne samo predsjednika države, nego i sve svoje dojučerašnje kolege koji su podržali vlast kao i sve one koji ih ne smatraju nevjernicima. Po njima, cijelo društvo je ispalo nevjerničko, jer podržava postojeću vlast. pa od njega kao takvog ne može biti valjan ni post ni namaz. Vođa ove grupe i arhitekta njenih ideja bio je Šejh 'Alī Ismā'īl.

Među najznačajnije ličnosti ovoga pokreta spadaju:

* Šejh 'Alī Ismā'īl, vođa ove grupe mlađih zatvorenika. Svršenik je al-Azhera i brat Šejha 'Abdulfettāha Ismā'īla, jednog od šesterice zatvorenika koji su pogubljeni zajedno sa Sejjidom Kutbom. Šejh 'Ali je idejni tvorac načela učenja ovoga pokreta koji se ogledaju u izbjegavanju i držanju nevjernicima (*al-'uzla wa at-takfīr*) svojih neistomišljenika. Svoje učenje Šejh 'Ali je izgradio pod utjecajem haridžijskih ideja (*muta'attiran bi afkār al-hawāriğ*)* i dao im šerijatski okvir i to tako kao da je strogo zasnovano na učenju Kur'ana i praksi Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u njegova dva perioda: mekkanskom i medinskom. Međutim, on se kasnije povukao i sâm se odrekao od ovih ideja koje je u početku zagovarao.

- Šukri Ahmed Mustafa (Ebū Sa'd), rođen u selu el-Havātika u okrugu Asjut, 1942. godine. Kao jedan je od mladih članova pokreta Muslimanske braće, uhapšen je 1965. godine zbog pripadnosti spomenutom pokretu. U vrijeme hapšenja nije imao ni pune dvadeset i tri godine starosti.

- Vođenje pokreta je preuzeo u zatvoru, nakon što se njegov bivši lider Šejh 'Ali 'Abduhu Ismā'īl pokajao i odrekao prvobitnih ideja. Iz zatvora je pušten 1971. godine, nakon što je stekao diplomu poljoprivrednog fakulteta. Međutim, čim je izašao na slobodu, počeo je raditi na formiranju i organiziranju ovoga pokreta. U tom smislu, od strane njegovih sljedbenika data mu je zakletva na vjernost kao vladaru pravovjernih (*amīran li al-mu'minīn*) i lideru muslimanskog džem'ata kako su sebe nazivali. Istovremeno, on je za sve okruge i oblasti odredio namjesnike (*al-umarā'*) i u Kairu, Aleksandriji, Džizi i nekim istočnim okruzima počeo iznajmljivati brojne stanove koji su služili kao tajna sjedišta ovog pokreta.

- U mjesecu septembru 1973. godine, on je članovima svoga pokreta naredio da se povuku u brdovite predjele i utočište potraže u pećinama u okrugu Ebū Karkās u oblasti

al-Minyā, nakon što su prethodno prodali svoju imovinu i opskrbili se potrebnim namirnicama i hladnim oružjem, primjenjujući tako u praksi svoje shvaćanje ideje hidžre (*al-hiğra*)*.

- Dana 26. oktobra 1973. godine, posumnjavši u njihove namjere, snage egipatske službe sigurnosti su ih pohapsile i izvele pred sud po optužbi br. 618 iz 1973. godine podnesene od strane državne sigurnosti.

- Dana 21. aprila 1974. godine, poslije oktobarskog rata 1973. godine, izdana je opća odluka o pomilovanju Mustafe Šukrije i njegove grupe. Međutim, on je i ovaj put nastavio svoje djelovanje, samo još intezivnije i agresivnije nego prije. Radeći na omasovljenju baze svoga pokreta i reorganiziranju njegovih redova, on je za ovaj pokret uspio pridobiti nove članove iz gotovo svih okruga u Egiptu. Uz to, neke od svojih grupa poslao je van zemlje radi sakupljanja finansijske pomoći, što mu je omogućilo da se njihove ideje proširе i u nekim drugim zemljama.

- Šukri Mustafa je za svoje sljedbenike osigurao puno radno okruženje, tako što ih je maksimalno angažirao na propagiranju ideja pokreta i zaokupio radom, obavljanjem namaza i studijem, čime ih je izolirao od društva. Svaki od članova u svim svojim potrebama, oslanjao se isključivo na kolege unutar pokreta. Svako ko bi skretao sa ovog kursa bio je fizički kažnjavan, a u slučaju da bi neko napustio pokret, bio bi automatski smatran nevjernikom, jer je cijelo društvo van ovoga pokreta smatrano nevjerničkim. Svako ko bi se usudio na takvo nešto bio bi praćen i na kraju fizički likvidiran.

- Iako je Šukri Mustafa sve svoje odluke donosio samovoljno, nije mu nedostajala ni slijepa pokornost njegovih sljedbenika, budući da su zakletvu na vjernost (*'aqd al-bay'a*)* svi novi članovi davali njemu lično prilikom njihovog primanja u pokret.

- Općepoznata je činjenica da je prema članovima ovoga pokreta od strane egipatskih vlasti krajnje surovo postupano, naročito poslije atentata na Šejha Muhammeda Husejna ez-Zehebija, bivšeg egipatskog ministra vakufa. Poslije žestokih sukoba između članova ovoga pokreta i egipatskih vlasti, više stotina njih je bilo uhapšeno i izvedeno pred sud na osnovu optužnice br. 6 od 1977. godine. Na osnovu spomenute optužnice pet vođa ovoga pokreta, na čelu sa Šukri Mustafom i Mahirom 'Abdul'azizom Bekrijem je osuđeno na smrt, a ostali članovi na kaznu zatvorom u različitom trajanju.

- Smrtna kazna nad Šukri Mustafom i njegovim drugovima izvršena je 30. marta 1978. godine, uoči Sadatove posjete Jerusalimu.

- Poslije pretrpjelih žestokih udaraca, ovaj pokret se potpuno povukao u ilegalu i tako nastavio djelovati sve do danas. Međutim, zahvaljujući sve jačem valu zrele islamske svijesti pobornika programa vjerovanja i rada (*al-manhağ*)* prvih generacija muslimana (*as-salaf*)*, njihovim dijalozima i otvorenim raspravama sa pripadnicima ovoga pokreta kako u zatvorima tako i van zatvora, ovaj pokret više nema neku značajniju ulogu, jer su se mnogi od njegovih članova pokajali i odrekli ovoga pokreta.

* Mahir 'Abdul'aziz Zinati, Ebū 'Abdullah, sestrić Šukri Mustafe i njegov zamjenik u vođenju pokreta u Egiptu. Jedno vrijeme je ispred pokreta bio zadužen za poslove sa javnošću. Pogubljen je zajedno sa Šukrijem pod optužbom br. 6 od 1977. godine za izvođenje atentata na Šejha Muhammeda Husejna ez-Zehebija. Napisao je djelo pod naslovom *al-Hiğra.*

Ideje i ubjeđenja:

* Držanje svojih neistomišljenika nevjernicima (*at-takfīr*)* je osnovni elemenat učenja ovoga pokreta.

- Njegovi sljedbenici, naime, za nevjernika drže svakoga ko počini bilo koji veliki (*kabīra*)* grijeh, na tome ustraje i zbog toga se ne pokaje. Oni, također, nevjernicima smatraju sve vladare koji u potpunosti ne vladaju i ne sude tačno po onome što je Allah objavio. Isto tako, oni nevjernicima, bez razlike, smatraju i sve

podanike takvih vladara, zato što su se pomirili i pristali da im oni budu vladari. Što se, pak, tiče islamskih učenjaka (*al-'ulamā'*), oni ih smatraju nevjernicima zato što ove ne smatraju nevjernicima. Konačno, oni smatraju nevjernikom i svakoga onoga kome se ponudi da prihvati njihove ideje, pa ih; ili ne prihvati, ili ih prihvati, a ne pristane se uključiti u njihov pokret i dati zakletvu na vjernost njihovom vođi. Što se, pak, tiče onoga koji prihvati ideje njihova pokreta i u njega se uključi, pa ga poslije napusti, takvoga smatraju otpadnikom od vjere čiju je krv halal proliti. Po njihovu mišljenju, svi drugi islamski pokreti koji čuju za njihovo učenje, pa ga odbiju prihvatiti i dati zakletvu na vjernost njihovom vođi su nevjernički i od vjere otpadnički pokreti (*fa hiya kāfira māriqa min ad-dīn*)*.

- Svakoga ko drži do mišljenja imama pravnih škola (*aqwāl al-a'imma*), do konsenzusa (*al-iğmā'*)* islamskih učenjaka pa čak i jednoglasnog mišljenja ashaba ili analogije (*al-qiyās*)*, ili do višeg interesa (*al-maṣlaḥa al-mursala*)*, ili od više rješenja do onog koje je najbolje ili najmanje zlo (*al-istiḥsān*)* itd., oni smatraju nevjernikom i višeboščem.

- Po njihovom mišljenju, sva historija Islama poslije četvrtog stoljeća po Hidžri je čisto nevjerstvo (*kufr*)* i neznaboštvo (*ğāhiliyya*)*, jer kao takva predstavlja robovanje idolu slijepog oponašanja (*li taqdīsihā li ṣanam at-taqlīd*)* mimo Allaha. Prema tome, musliman je, po njima, dužan vjerske propise uzimati na osnovu nepobitnih argumenata i apsolutno ni po kom vjerskom pitanju (*fī ayy amr min umūr ad-dīn*)* nije mu dozvoljeno povoditi se za tuđim mišljenjem, ma o kome se radilo.

- Riječi i postupci ashaba, makar se radilo i o nekom od četverice pravednih vladara (*al-ḫulafā' ar-rāšidūn*), po njima nisu u vjeri valjan dokaz (*ḥuğğa*).

* Drugi osnovni elemenat učenja ovoga pokreta je povučenost (*al-hiğra*)* pod kojom se podrazumijeva potpuno izbjegavanje i povlačenje od neznabožačkog društva (*al-muğtama' al-ğāhilī*). Po njihovom mišljenju, sva današnja društva su neznabožačka i kao takva ih treba izbjegavati. Pod navedenom povučenosti od svijeta oni podrazumijevaju kako povučenost u prostoru tako i u osjećanjima, tj. život zajednice u takvom okruženju u kome bi se, po njihovom mišljenju, provodio istinski islamski život, onakav kakav je proživljavao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovi časni drugovi u mekkanskom periodu.

- U sadašnjoj fazi islamske slabosti muslimani su, po njima, u cilju jačanja odanosti Islamu isključivo kroz muslimanski pokret, tj. Pokret *at-Takfīr wa al-hiğra* dužni živjeti s osjećajem odvojenosti od drugih i ne upuštati se u borbu na Božijem putu (*wa an yakuffū 'an al-ğihād*)* sve dok za takvo nešto ne steknu potrebnu snagu.

* Po njima, sva dosadašnja historija Islama nema nikakvu vrijednost, jer historija nije ništa drugo do kazivanje lijepih priča i jer je kao takvo kur'ansko kazivanje najljepše.

* Isto tako, po njima, mišljenja islamskih učenjaka, kao ni većina islamskih djela iz oblasti tefsira i akaida nemaju nikakvu vrijednost, jer su islamski učenjaci, uključujući i one najpoznatije - kako ranije, tako i kasnije - po njihovom mišljenju, svi redom, bili otpadnici od Islama (*murtaddūn 'an al-islām*).

* Oni tvrde da kao valjan argumenat prihvaćaju samo tekst Kur'ana i Sunneta. Međutim, i oni poput drugih sljedbenika inovatorskih ideja kao polazište prvo uzimaju svoje shvaćanje pa tek onda u tom smislu tumače kur'anske riječi. Što se, pak, tiče sunneta, oni ga prihvaćaju samo u onoj mjeri u kojoj ga je moguće protumačiti u duhu njihova shvaćanja, a ukoliko to nije moguće, onda ga; ili tumače u prenesenom značenju, ili kao dokaz odbacuju.

* Pripadnici ovoga pokreta zbog krivog razumijevanja hadisa: "Mi smo nepismen narod" (*Naḥnu umma ummiyya*) snažno zagovaraju nepismenost muslimana. U tom smislu oni pozivaju na napuštanje fakulteta i zabranjuju upis na visoke i

srednje škole kako islamske tako i neislamske tvrdeći da su to đavolje ustanove (*mu'assasāt aṭ-ṭāġūt*)* i stavljajući ih u istu razinu sa džamijama podignutim u cilju ubacivanja razdora među muslimanima (*masāğid aḍ-ḍirār*).

- U tom smislu, oni sve akcije na iskorjenjivanju nepismenosti nazivaju židovskim idejama, kako bi se kroz njih, umjesto izučavanja Islama, ljudi naveli na bavljenje nevjerničkim znanostima. Zato je, po njima, pravo znanje jedino ono koje se izučava na kursevima koje organizira njihov pokret.

* Pripadnici ovoga pokreta pozivaju na neklanjanje džume i drugih namaza u džamiji, jer su - po njihovom shvaćanju - sve džamije podignute radi ubacivanja razdora u muslimanskim redovima i jer su njihovi imami nevjernici, osim četiri džamije: Mesdžidu-l-harama u Mekki, Poslanikove džamije u Medini, džamije Kuba u Medini i Mesdžidu-l-Aksâa u Jerusalimu. Oni ne klanjaju, čak ni u ove četiri džamije, osim ako je u njima imam neko između njih.

* Oni tvrde da je njihov lider (*al-amīr*) Šukri Mustafa očekivani Mehdija ovoga Ummeta i da će preko njegovog pokreta Uzvišeni Allah dati da Islam nadjača sve druge vjere (*ẓuhūr al-islām 'alā ğamī' al-adyān*)* i tako se ostvariti ono što se nije ostvarilo ni preko Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

- Prema tome, stvarna uloga ovoga pokreta doći će do izražaja tek nakon razaranja Zemlje i svega što je na njoj u svjetskom ratu između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog saveza usljed koga će se istrošiti sve zalihe modernog naoružanja kao što su rakete, avioni i sl. i ponovo preći na klasičnu borbu kakva je bila u prošlosti, pri čemu će čovjek na čovjeka ići sa starinskim vrstama oružja kao što su: sablje, mačevi, koplja, lukovi itd.

* Lideri ovoga pokreta tvrde da su dospjeli do položaja imama (*darağa al-imāma*) i apsolutnog idžtihada (*al-iğtihād al-muṭlaq*)*, te da se kao takvi imaju pravo ne slagati sa ostalim imamima i njihovim jednoglasnim mišljenjem, kako sa onima iz ranijih, tako ni sa onima iz kasnijih generacija.

- Najpoznatija knjiga u kojoj su razotkrivene tajne njihovog učenja i vjerovanja je knjiga pod naslovom *Ḏikrayātī ma' ğamā'a al-muslimīn* - tj. *at-takfīr wa al-hiğra* od 'Abdurrahmana Ebū el-Hajra, jednog od bivših članova koji je ovaj pokret kasnije napustio.

Akaidski i idejni korijeni:

Problem držanja muslimana nevjernikom je veoma star. On u historiji islamske misli seže do vremena pojave haridžija (*al-ḫawāriğ*)* i kao takav je ostavio duboke tragove na brojne generacije kako na spoznajnom tako i u praktičnom smislu. Do ponovnog buđenja ove pojave došlo je usljed nekoliko faktora koje islamski učenjaci u najkraćim crtama svode na:

- Raširenost nereda (*al-fasād*), pokvarenosti (*al-fisq*) i nevjerstva (*al-ilḥād*)* u islamskom društvu protiv kojih se niko ne bori, niti od strane vlasti, niti od strane islamskog društva skršenog pod nogama tirana i silnika,

- Gušenje islamskih reformističkih pokreta (*al-ḥarakāt al-islāmiyya al-iṣlāḥiyya*)* od strane muslimanskih vladara i punjenje zatvora islamskim aktivistima uz upotrebu najrazličitijih vrsta torture i psovki prepunih riječi nevjerstva (*ma' talaffuẓ bi alfāẓ al-kufr*)* kojima se služe mučitelji i zatvorsko osoblje,

- Pojavu i širenje pojedinih islamskih knjiga napisanih u ovako surovim okolnostima, u kojima je posijana klica proglašavanja neistomišljenika nevjernicima (*at-takfīr*), preuzimanju tih ideja i njihovom njegovanju u krilu pokreta *at-Takfīr wa al-hiğra*, te odgajanju njegovih sljedbenika u duhu ekstremizma i nasilja (*al-ġuluww wa al-'unf*)*.

Glavni uzrok za sve gore navedeno su: nerazumijevanje suštine vjere (*ḥaqīqa ad-dīn*)*, površno shvaćanje tekstova njenih

izvora, pretjerivanje u zabranama, brkanje u shvaćanjima i razvodnjavanje učenja i načina djelovanja sljedbenika sunneta i džem'ata (*ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)* od strane lidera nekih islamskih pokreta. Ovome se, svakako, mogu dodati: povođenje za sumnjivim stvarima (*al-mutašābihāt*), a izostavljanje onih koje su jasne i nedvosmislene (*al-muhkamāt*) i nepoznavanje historije, stvarnosti, zakona odvijanja kosmosa i života, te načina (*manhağ*)* djelovanja sljedbenika sunneta i džem'ata.

Raširenost:

Ovaj pokret raširen je u većini okruga u Egiptu, a naročito u oblasti južnog Egipta. Odatle se proširio i u nekim drugim arapskim zemljama kao što su: Jemen, Jordan, Alžir itd.

Iz navedenog se vidi:

- Da je ovaj pokret jedan od onih ekstremističkih pokreta koji je oživio haridžijske ideje (*fikr al-hawāriğ*)* o smatranju nevjerikom svakoga onoga ko počini neki od velikih grijeha (*kull man irtakaba kabīratan*)*, ustraje u njemu i za njega se ne pokaje,

- Da ovaj pokret smatra nevjernicima apsolutno i bez izuzetka sve vladare, jer ne sude i ne vladaju po Allahovom vjerozakonu,

- Da ovaj pokret smatra nevjernicima i apsolutno sve podanike koji odobravaju vlast ovakvih vladara, kao i islamske učenjake, jer takve vladare ne smatraju nevjernicima,

- Da je izolacija i izbjegavanje neistomišljenika drugi najvažniji elemenat učenja ovoga pokreta, pod čim njegovi sljedbenici podrazumijevaju prostorno i duhovno izbjegavanje neznabožačkog društva (*al-muğtama' al-ğāhilī*), uključujući tu i hramove neznaboštva (*ma'ābid al-ğāhiliyya*),* tj. džamije,

- Da se njegovi sljedbenici zadovoljavaju sa minimalnim poimanjem učenja Islama.

- Da je sasvim jasno da je učenje ovoga pokreta u suprotnosti sa idejama i načinom razumijevanja i prakticiranja Islama od strane sljedbenika sunneta i džem'ata mišljenja većine islamskih učenjaka (*ahl as-sunna wa al-ğamā'*)*, naročito u pogledu izvora, dokaza, pitanja vjerovanja (*al-īmān*) i nevjerovanja (*al-kufr*)* itd.

Bibliografija:

a) *Kutub wa rasā'il al-ğamā'a (mahṭūṭāt ġayr maṭbū')*: 1.) *Risāla al-hağiyyāt* - Šukrī Muṣṭafā (Abū Sa'd); 2.) *Risāla at-tawassumāt* - Šukrī Muṣṭafā (Abū Sa'd); 3.) *Kitāb al-hilāfa* - Šukrī Muṣṭafā (Abū Sa'd); 4.) *Risāla al-hiğra* - Māhir al-Bakrī (Abū 'Abdullāh); 5.) *Risāla iğmāl ta'wīlihim wa ar-radd 'alayhā* - (Abū 'Abdullāh); 6.) *Dikrayātī ma' ğamā'a al-muslimīn - at-takfīr wa al-hiğra* - 'Abdurrahmān Abū al-Hayr, al-Kuwayt, 1980.;

b) *Kutub wa rasā'il ġayr al-ğamā'a*: 1.) *al-Uṣūliyya fī al-'ālam al-'arabī* - Richard Ğarīr Dakmiğyān, Dār al-Wafā' - al-Manṣūra; 2.) *Zāhira al-ġuluww fī at-takfīr* - dr. Yūsuf al-Qaradāwī, Dār al-I'tiṣām- al-Qāhira; 3.) *al-Hukm wa qaḍiyya takfīr al-muslim* - Sālim al-Bahnasāwī, al-Kuwayt, 1981.; 4.) *Du'āt lā quḍāt* - Hasan al-Hudaybī, al-Qāhira, 1977.; 5.) *al-Guluww fī ad-dīn*" - 'Abdurrahmān al-Luwayhiq al-Muṭayrī; 6.) *Ḍawābiṭ at-takfīr 'inda ahl as-sunna wa al-ğamā'a* - 'Abdullāh al-Qarnī; 7.) *al-Hukm bi ġayr mā anzalallāh wa ahl al-ġuluww* - Muhammad Surūr b. Nāyif Zayn al-'Ābidīn; 8.) *at-Takfīr ğudūruhū wa asbābuhū wa mubarrirātuhū* - Nu'mān as-Sāmarā'ī; 9.) *Tahkīm al-qawānīn* - Muhammad b. Ibrāhīm Āl aš-Šayh; 10.) *Hukm takfīr al-ma'ayyan wa al-farq bayna qiyām al-huğğa wa fahm al-huğğa* - Ishāq b. 'Abdurrahmān b. Hasan Āl aš-Šayh; 11.) *al-Imān al-awsaṭ* - Ibn Taymiyya; 12.) *Uṣūl i'tiqād ahl as-sunna wa al-ğamā'a* - al-Lālkā'ī; 13.) *at-Takfīr wa al-hiğra wağhan li wağh* - Rağab Muhtār Madkūr; 14.) *Munāẓara aš-Šayh al-Albānī ma' ğamā'a at-takfīr* bi al-Urdun (kāsīt); 15.) *Munāqaša kitāb hadd al-islām wa hadd al-īmān* - Muhammad b. Ismā'īl al-Muqdim (kāsīt), qaḍāyā al-kufr wa al-īmān;

POKRETI KOJI SE ZALAŽU ZA OBNOVU HILAFETA

***Uvod, *Partija oslobođenja,**

***Islamski pokret u Egiptu**

Uvod

Ponovno uspostavljanje islamskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)* predstavlja veliku nadu u dušama mnogih muslimana. Zagovornici povratka islamskog hilafeta u tome vide priliku za ostvarenje svojih brojnih ideja kao što su:

1. Ostvarenje sreće i blagostanja u posljednjim generacijama ovoga Ummeta kao što su bile ostvarene u njegovim prvim generacijama, na osnovu objedinjavanja vjere (*ad-dīn*)* i države i povjeravanja musli-manskom vođi (*imām al-muslimīn*) rukovođenja njihovim vjerskim i duhovnim životom (*ḥayātihim ad-dīniyya wa al-'ilmiyya*).

2. Potvrđivanje valjanosti Islama i kao vjere i kao države, ne samo u suočeljavanju sa novim izazovima nego i u dokazivanju nastavka muslimanskih pobjeda u budućnosti, pri čemu se mora naglasiti da je i u prošlosti do velikih islamskih osvajanja došlo isključivo pod okriljem islamskog hilafeta.

3. Potvrđivanje identiteta islamskog ummeta.

4. Da je Islamu, jedinstvenom po svojoj osobenosti i karakteru, pored Kur'ana potrebna i vlast (*sulṭān*) kako bi se uz Allahovu pomoć ostvarila dominacija islamskog vjerovanja, uzdigla zastava Islama i moć islamske države.

S obzirom na to da po shvaćanju njegovih protagonista islamski hilafet u sebi nosi sva gore navedena značenja, bilo je neophodno da u ovoj enciklopediji (*al-mawsū'a*)* damo pregled ideja nekih od njegovih zagovornika, u ovom slučaju ideja Partije oslobođenja (*Ḥizb at-taḥrīr*)* i Islamskog pokreta (*al-Ǧamā'a al-islāmiyya*) u Egiptu.

Da li je moguće da se njihove ideje obistine i da se ostvari cilj ponovnog povratka islamskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)*? Ostavljamo čitaocu da iz ove enciklopedije sâm izvuče odgovor na ovo pitanje.

38. Partija oslobođenja (Hizb at-taḥrîr)

Definicija:

Partija oslobođenja (*Ḥizb at-taḥrīr*)* je islamska politička partija koja se snažno zalaže za praktičnu primjenu sistema islamskog učenja kao temelja za odgoj i obrazovanje svijeta i osnivanje islamske države koja bi u cilju promjena nabolje, počivala prvenstveno na ideji islamske vlasti (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)*. Od strane ove partije, izdata su brojna vjersko-pravna rješenja (*iǧtihādāt šar'iyya*)* koja su bila predmetom kritike velikog broja islamskih učenjaka.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Ovu partiju osnovao je Palestinac, Šejh Tekijjuddīn en-Nebhāni (1326/1908. - 1397/1977.), rođen u selu Idžzem u kadiluku Haifa u Palestini. Osnovno obrazovanje stekao je u svome rodnom selu, a potom se upisao, prvo na al-Azher, a zatim na "Dār al-'ulūm" u Kairu. Poslije završenog školovanja u Egiptu, ponovo se vratio u Palestinu gdje je radio prvo kao profesor a potom kao kadija u više gradova.

- Poslije nesreće (tj. poraza u Prvom arapsko-izraelskom ratu) 1948. godine, napustio je domovinu i sa porodicom se nastanio u Bejrutu.

- Kasnije je bio imenovan za člana Šerijatskog apelacionog suda (*Maḥkama al-isti'nāf aš-šar'iyya*) u Jerusalimu, a potom i za profesora na Islamskom fakultetu u Ammanu.

- Godine 1952., osnovao je svoju partiju i posvetio se njenom rukovođenju i izdavanju knjiga i brošura, koje se smatraju glavnim kulturno-obrazovnim izvorom učenja njegove partije. Ostatak života proveo je u čestim premještanjima između Jordana, Sirije i Libana. Smrt ga je zatekla u Bejrutu gdje je i ukopan.

* Poslije en-Nebhanijeve smrti rukovođenje partijom preuzeo je 'Abdulkādir Zelūm, rođen u gradu el-Halīl u Palestini, svršenik al-Azhera i autor djela *Hākaḏā huddimat al-ḫilāfa* i *al-Amwāl fī dawla al- ḫilāfa.*

* Dana 19. 10. 1378/1959. godine, na zahtjeve: 'Alīja Fahruddina, Talāla el-Bisāta, Mustafe Sāliha, Mustafe en-Nuhhāsa i Mensura Hajdara osnovan je ogranak ove partije u Libanu.

* Šejh Ahmed ed-Dā'ūr, iz Kalkile u Palestini, svršenik al-Azhera i rukovodilac ogranka ove partije (*al-ḫizb*)* u Jordanu. Uhapšen je 1969. godine poslije pokušaja ove partije da preuzme vlast. Bio je osuđen na smrtnu kaznu, ali je ona kasnije ukinuta.

* Šejh 'Abdul'aziz el-Bedri, poznati islamski učenjak i misionar iz Bagdada. Pogubljen je od strane Ba's partije (*Ḥizb al-ba'ṯ*).

* Advokat, 'Abdurrahman el-Māliki, prof., iz Damaska, autor knjiga *as-Siyāsa al-iqtiṣādiyya al-mutlā* i *Niẓām al- 'uqūbāt.*

* Gānim 'Abduhu, prof., trenutno nastanjen u Jordanu. Autor je knjige pod naslovom *Naqd al-ištirākiyya al-mārksiyya.*

* U mjesecu augustu 1984. godine, javljeno je da je 32 pripadnika Partije oslobođenja izvedeno pred sud u Egiptu. Tom prilikom je saopćeno da su vođe ove grupe, optužene za pokušaj izvođenja državnog udara, bili: 'Abdulgani Džābir Sulejman (inženjer) i Salāhuddin Muhammed Hasan (doktor hemije) nastanjeni u Austriji, Palestinac, Kemāl Ebū Lihje (doktor elektronike) tada nastanjen u Njemačkoj i 'Alā'uddin 'Abdulvehhab Hadždžadž (sa Kairskog univerziteta).

Ideje i ubjeđenja:

* Cilj ove partije je nastavak islamskog života putem uspostavljanja islamske države, prvo, u arapskim zemljama, a potom uspostavljanja islamskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)* nakon čega bi se preko muslimanskog Ummeta (*al-umma al-islāmiyya*) ideje partije širile i u neislamskim zemljama.

* Glavna odlika ove partije je posvećivanje velike pažnje pitanju kulture i obrazovanja i oslanjanje na njih u izgradnji islamske ličnosti, prvo kao pojedinca, a potom i kao islamskog Ummeta u cjelini. Partija se posebno zalaže za razvijanje ove strane obrazovanja kod svojih sljedbenika.

* Partija se, također, posebno zalaže za vraćanje povjerenja u Islam, putem kulturnih djelatnosti s jedne i političkog rada s druge strane.

- Kulturna djelatnost "bi se odvijala na taj način što bi se milioni ljudi prosvjećivali islamskom kulturom na kulturnom i društvenom planu. Zato Partija treba izaći pred široke narodne mase i sa njima raspraviti sva pitanja i moguće sumnje kako bi dobila njihovu podršku i približila ih Islamu". (Iz djela *Mafahīm islāmiyya*, str. 87.)

- Politički rad "bi se odvijao na taj način što bi se pomno pratila kretanja i događaji u društvu i nastojalo da se oni odvijaju strogo po propisima i odredbama Islama kako bi se na taj način steklo povjerenje širokih narodnih masa". (Vidi: *Nidā' ḥārr* str. 96.)

* Partija (*al-ḫizb*)* mnogo filozofira oko toga kako misli ostvariti svoje ciljeve. Tako ona smatra da se u svakom društvu u kome žive ljudi nalaze dva debela zida; zid

misli i ideologije i zid sistema koji u njemu regulira način života ljudi. Ukoliko se takvo društvo želi promijeniti iznutra, tj. od strane samih njegovih žitelja, onda ono sve snage mora skoncentrirati na rušenje njegovog vanjskog zida (tj. ideja), što neminovno dovodi do borbe ideja koja treba rezultirati njihovom promjenom, a kada dođe do promjene ideja, doći će i do političke promjene. Pri svemu tome, ova partija uporno insistira na pravilu: "Uredi društvo pa će se u njemu stalno usavršavati i pojedinac!"

* Ova partija postupak izvođenja željenih promjena zamišlja u sljedeće tri faze:

- u prvoj fazi bi trebalo doći do borbe ideja (*aṣ-ṣirā' al-fikrī*) i to putem kulturno-prosvjetne djelatnosti koju bi pokrenula partija,

- u drugoj fazi bi trebalo doći do promjene ideja (*al-inqilāb al-fikrī*) na taj način što bi se putem kulturno-prosvjetne i političke djelatnosti izvršio utjecaj na društvo i

- u trećoj fazi bi od strane cijeloga Ummeta došlo do potpunog preuzimanja vlasti u svoje ruke.

Partija smatra da je za uspješno izvođenje treće faze potrebno dobiti pomoć od predsjednika države ili bloka, ili vođe pokreta, ili plemenskog starješine, ili ambasadora ili tome slično.

* Partija je prvobitno bila odredila da joj je od dana osnivanja do dolaska na vlast potrebno 13 godina, zatim je to ponovo produžila za 13 godina, te po treći put na tri decenije (30 godina) pravdajući to produženje raznim nepredviđenim okolnostima i pritiscima. Međutim, iako je od njenog osnivanja do danas prošlo dva puta toliko vremena, ništa od navedenog se nije desilo.

* Partija ne pridaje nikakav značaj važnosti duhovnih faktora, nego na njih gleda sa čisto ideološkog stanovišta tako da tvrdi: "U čovjeku ne postoje nikakve posebne duhovne želje niti tjelesne sklonosti, nego u čovjeku postoje samo potrebe i nagoni kojima se mora udovoljiti."

"Ukoliko se ovim tjelesnim potrebama i nagonima udovoljava na način kako je to dato od Boga, one će se potčiniti duši (*ar-rūḥ*). U suprotnom, ukoliko im se udovoljava bez ikakva reda ili na način kako to nije reguliranо od Boga, nego od nekog drugog, to udovoljavanje postaje materijalno i kao takvo dovodi do čovjekove nesreće."

* Nabrajajući teškoće koje stoje na putu uspostavljanja islamske države, Šejh Tekijjuddīn kaže da se one ogledaju u:

- Postojanju neislamskih ideja koje su preplavile islamski svijet (*al-ġazw al-fikrī*).

- Primjeni obrazovno-prosvjetnih programa koje je uveo kolonijalizam i daljem nastavku njihove primjene.

- Postojanje neke vrste preuveličavanja pojedinih segmenata kulture i njihovo držanje znanostima od svjetskog značaja.

- Činjenici da društvo u islamskom svijetu živi neislamskim životom.

- Sve dubljem jazu između muslimana i islamske vlasti koju u potpunosti ne primjenjuje ni jedna jedina zemlja, naročito kada se radi o načinu vladanja i načinu poslovanja (*siyāsa al-ḥukm wa siyāsa al-māl*). Ovaj jaz direktno utječe na shvaćanje muslimana i osjećaj da su izgledi za čisto islamski život veoma slabi.

- Postojanju vlada u islamskim zemljama koje počivaju na temeljima demokratije (*'alā asās dīmūqrāṭī*)*, provođenju nad narodom sistema zasnovanog u potpunosti na kapitalizmu, te njihovom povezivanju sa stranim zemljama, uz uporno baziranje na lokalnom karakteru.

- Postojanju javnog mnijenja zasnovanog na nacionalizmu, patriotizmu i socijalizmu, daleko od učenja Islama.

* Ova partija (*al-ḥizb*)* svojim članovima ne dozvoljava vjerovanje u patnju u kaburu niti u dolazak Mesije Dedždžala i tvrdi da je grešnik svako ko u to vjeruje.

* Lideri ove partije smatraju da se ne treba upuštati u upućivanje drugih na dobro niti u odvraćanje od ružnih djela (*al-amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar*) jer to,

po njima, može izazvati smetnje u ovoj fazi djelovanja. Osim toga, oni smatraju da je pitanje preporučivanja činjenja dobrih djela i odvraćanja od onoga što ne valja nešto čime se treba baviti islamska država kada se uspostavi.

* Partija ima svoj ustav koji se sastoji od 187 članova i kao takav pripremljen je za buduću islamsku državu koja treba tek nastati. Iako je ovaj ustav do detalja razrađen i objašnjen i iako još nigdje nije praktično primjenjen, na njega su upućene brojne kritike i primjedbe da ni izdaleka ne može ispuniti zahtjeve koje zahtijeva savremena islamska država.

Partiji oslobođenja istraživači zamjeraju:

a) U vezi sa načinom propagiranja:

- što se partija previše koncentrira na idejno-političku, a zapostavlja odgojno-duhovnu stranu,

- što se pripadnici partije upuštaju u žučnu polemiku (*al-ğadal*)* sa svim drugim islamskim pokretima,

- što u izgradnji ličnosti i u akaidskim pitanjima partija daje razumu (*al-'aql*)* presudnu važnost,

- što se partija u iščekivanju svoga dolaska na vlast previše oslanja na spoljne faktore, na taj način što otvoreno traži pomoć ne znajući koliko će je to skupo koštati,

- što se partija unaprijed odrekla pozivanja na činjenje dobra i suzbijanja zla ostavljajući to za neka bolja vremena kada bude uspostavljena islamska država koja će propise provoditi silom,

- što čitajući ideje ove partije (*fikr al-ḫizb*), čitalac može zaključiti da je njena prvenstvena briga kako najlakše i najbrže doći do vlasti,

- što se oni koji govore o ciljevima partije dotiču samo pojedinih, a ne i svih ciljeva Islama,

- što pristalice partije smatraju da će ih faza prosvjećivanja (*marḫala at-taṭqīf*), automatski dovesti do faze sjedinjenja (*tafā'ul*) sa širokim narodnim masama, a ova do faze preuzimanja vlasti (*marḫala istilām al-ḫukm*), što je u suprotnosti sa Allahovim zakonom, sa iskušenjima koja iziskuje misionarski rad i realnošću života na čijem putu stoje brojne prepreke i poteškoće,

- što se pristalice ove partije netrpeljivo i neprijateljski odnose prema svim drugim pokretima na svijetu, što ih izlaže opasnosti neprekidnih hajki hapšenja i progona i

- što je, možda, tajnost njihova rada i neodoljiva želja da se domognu vlasti, jedan od glavnih razloga što ih se postojeća vlast toliko pribojava i nemilosrdno proganja. Ovo uprkos činjenici što progonjenja od strane vlasti u većini zemalja islamskog svijeta nisu pošteđeni ni drugi islamski pokreti sa sličnim idejama i stremljenjima.

b) U vezi sa vjersko-pravnim pitanjima:

Ova partija je, ne samo izdala više vjersko -pravnih rješenja (*fatāwā*) i čudnovatnih propisa koji sa islamskim pravom i urođenim smislom za ukus nemaju nikakve veze nego na postupanje po njima i njihovo propagiranje strogo obavezala sve svoje pripadnike. Tu, između ostalog, spada i to što partija:

- dozvoljava da njeni članovi mogu biti i nemuslimani, a žene članovi Savjetodavnog vijeća (*Mağlis aš-šūrā*),

- dozvoljava gledanje pornografskih slika (*aṣ-ṣuwar al-'āriya*),

- dozvoljava ne samo rukovanje nego i ljubljenje sa ženom-strankinjom, bez obzira da li se to čini sa strašću ili ne,

- dozvoljava da žena nosi periku i pantalone i ne smatra je nepokornom čak ni u slučaju kada odbije poslušati muža da to više ne čini,

- dozvoljava da vođa (*qā'id*) u muslimanskoj zemlji bude nevjernik,

- dozvoljava da muslimanska država nemuslimanskoj državi plaća danak (*al-ğizya*),

- dozvoljava da se musliman bori pod zastavom plaćenika koji provodi plan nemuslimanske države, sve dok se ovaj bori protiv drugog nevjernika,

- smatra da namaz nije dužan obavljati kosmonaut-musliman,

- smatra da nisu dužni postiti ni klanjati stanovnici Južnog ni Sjevernog pola,

- smatra da je za osobu koja se oženi ženom koja joj je, zbog rodbinske veze, trajno zabranjena, adekvatna kazna zatvorom u trajanju od deset godina,

- smatra da su vodeni prolazi, uključujući tu i Sueski kanal, javni prolazi i da kroz njih nema niko pravo zabranjivati prolaz bilo kakvim konvojima,

- dozvoljava prijevoz transportnim sredstvima (brodovima, avionima itd.) koja su u vlasništvu stranih kompanija, dok istovremeno ne dozvoljava prijevoz takvim sredstvima ukoliko su ona vlasništvo muslimana jer, po njihovom mišljenju, ovi posljednji nisu sposobni za zaključivanje sa njima valjanih ugovora,

- vlasništvo nad zemljom tumače u značenju njenog obrađivanja zbog čega se onome ko ju ne obrađuje tri godine može oduzeti i dati drugome na obrađivanje,

- po njima iznajmljivanje zemlje ni u kom slučaju nije dozvoljeno i

- štednja i gomilanje imetka ni u kom slučaju nisu dozvoljeni, čak ni u slučaju kada se na njega uredno daje zekat.

Akaidski i idejni korijeni:

- Osnivač ovoga pokreta u početku je bio okupiran idejama o arapskom nacionalizmu. U tom smislu, on je 1950. godine izdao knjigu pod naslovom *Risāla al-'arab.* To je utjecalo na raspored prioriteta uspostavljanja islamske države, prvo u arapskom svijetu, a onda i šire.

- En-Nebhani je u početku bio u tijesnoj vezi sa Muslimanskom braćom u Jordanu gdje je na njihovim skupovima održavao predavanja i veoma se pohvalno izražavao o njihovom pokretu i njegovom osnivaču Hasanu el-Bennau. Međutim, ubrzo poslije toga, on je obznanio formiranje svoje nezavisne partije.

- U početku su ga mnogi pokušali ubijediti da odustane od te svoje ideje, među njima i sâm Sejjid Kutb, koji se prilikom svoje posjete Jerusalimu 1953. godine sa njim sastao i dugo raspravljao o prijekoj potrebi ujedinjenja i zbijanja redova. Međutim, sve je to bilo uzalud, jer je ostao uporan u svome stavu.

- Svima koji su se zalagali za ujedinjenje islamskih pokreta (*tawḫīd al-ḫarakāt al-islāmiyya*)*, on je uvijek odgovarao tvrdnjom da je različitost mišljenja osnova za valjano razumijevanje teorije islamskog učenja, a da se jedinstvo (*al-waḫda*) koje zagovara Islam odnosi samo na političko jedinstvo unutar islamske države, a ne i na jedinstvo mišljenja pojedinaca.

Raširenost i centri utjecaja:

- Svoje aktivnosti ovaj pokret je u početku usmjerio prvenstveno na Jordan, Siriju i Liban, odakle su se njegove ideje proširile i na neke druge islamske zemlje, a u posljednje vrijeme i u neke zemlje Evrope, naročito Austriju i Njemačku.

- Partija je u početku imala svoj sedmični list pod nazivom *ar-Rāya* koji je izlazio u Jordanu. Kada je ovaj list zabranjen, partija je pokrenula drugi pod nazivom *al-Ḫaḏāra* u Bejrutu, ali je i on prestao izlaziti.

- Oblasti u kojima djeluje, ova partija naziva provincijama (*al-wilāyāt*), pri čemu za svaku provinciju ima svoj posebni odbor (*lağna al-wilāya*) koji sačinjavaju 3 do 10 članova.

- Svi regionalni odbori (*liğān al-wilāyāt*) u svome radu podliježu kontroli tajnog upravnog vijeća (*Mağlis al-qiyāda as-sirrī*).

Iz gore navedenog se vidi:

- Da je partija oslobođenja (*Ḫizb at-taḫrīr*)* islamska politička partija koja se zalaže za uspostavljanje zemlje sa islamskom vlašću (*Dawla al-ḫilāfa al-islāmiyya*)*,

- Da ova partija smatra da se promjene u društvu mogu izvesti samo putem napada na ideje na kojima ono počiva, što bi prvo trebalo izazvati promjenu ideja, a potom i politike društva,

- Da se ovoj partiji zamjera to što svojim učenjem odudara od učenja i programa sljedbenika sunneta i džem'ata (*'aqīda wa manhağ ahl as-sunna wa al-ğamā'a*)*, naročito u pogledu davanja prednosti razumu (*taqdīm al-'aql*)* nad tekstom islamskih izvora, čime se ona priklonila učenju sljedbenika mu'tezilijskog ilmu-l-kelama i nekim drugim sektama, što ju je navelo da na kraju zaniječe vjerovanje u patnju u kaburu i dolazak Mesije Dedždžala,

- Da ova partija zanemaruje pitanje odgoja i traženja da se čini dobro i odvraća od nevaljalih pojava sve dok se ne uspostavi islamska država i

- Da je ova partija izdala više vjerskopravnih rješenja (*al-fatāwā*) koje odudaraju od općepoznatih normi islamskog prava (*al-fiqh*) i bilo kakvog islamskog ukusa (*al-ḫiss al-islāmī*).

Bibliografija:

* *Min kutub al-ḫizb*: *al-Fikr al-islāmī*, *Hākadā huddima al-ḫilāfa*; *Nizām al-islām*; *an-Nizām al-iqtiṣādī fī al-islām*; *Nizām al-ḫukm fī al-islām*; *ad-Dustūr al-islāmī*, *Nuqta al-inṭilāq*; *at-Takattul al-ḫizbī*, *Mafāhīm siyāsiyya li Ḫizb at-Taḫrīr*, *Kitāb at-tafkīr*, *Kitāb al-ḫilāfa*; *Sur'a al-badīha*; *Naqd an-nazariyya al-ištirākiyya*; *aš-Šaḫṣiyya al-islāmiyya*; *Nidā' ḫārr ilā al-'ālam al-islāmī*

* *Kutub li gayr al-ḫizb*: *ad-Da'wa al-islāmiyya farīda šar'iyya wa darūra bašariyya* - dr. Ṣādiq Amīn, Ğam'iyya 'ummāl al-maṭābi', 'Ammān, 1978.; *al-Mawsū'a al-ḫarakiyya* fī ğuz'ayni - Fatḫī Yakin, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Dār al-Bašīr, 'Ammān, 1403/1983.; *aṭ-Ṭarīq ilā Ğamā'a al-muslimīn* - Ḫusayn b. Muḫsin b. 'Alī Ğābir, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Dār ad-da'wa - al-Kuwayt, 1405/1985.; *al-Mawsū'a al-falsafiyya* - Iṣdār: Hay'a al-Mawsū'a al-falsafiyya, Ṭubi'a fī maṭābi' Milano stāmpa al-iṭāliyya, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Dār ad-da'wa 1389/1969.; *al-Fikr al-islāmī al-mu'āṣir* - Gāzī at-Tawba, aṭ-Ṭab'a al-ūlā 1389 /1969.; *Muškilāt ad-da'wa wa ad-dā'iya* - Fatḫī Yakin, Mu'assasa ar-Risāla, Bayrūt, aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāliṭa, 1394/1974.; *ad-Dūsiyya* - wa hiya al-umūr al-latī yatabannāhā al-ḫizb; *Naṣṣ naqd mašrū' ad-dustūr al-īrānī* - al-maṭrūḫ li al-munāqaša fī lağna al-ḫubarā' wa naṣṣ ad-dustūr al-islāmī al-ma'ḫūd min Kitābillāh wa sunna rasūlihī al-ladāni qaddamahumā Ḫizb at-taḫrīr ilā Ayatullāh al-Ḫoma'īnī wa lağna al-ḫubarā' 7. šawwāl 1399., 30. āb 1979.;

39. Islamski pokret u Egiptu (al-Ğamâ'a al-islâmiyya)

Definicija:

Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*) u Egiptu je jedan od onih islamskih pokreta koji je nastao na egipatskim univerzitetima. On zagovara borbu na Božijem putu (*al-ğihād*)*, tu zaboravljenu svetu dužnost (*al-farīda*) u životu muslimana, u cilju uspostavljanja islamske države (*ad-dawla al-islāmiyya*), povratka istinskog Islama među muslimane, te ponovnu uspostavu islamskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-islāmiyya*)*. Sredstva informiranja ovaj pokret često nazivaju imenom "Pokret za džihad" (*Ğamā'a al-ğihād*). Međutim, pored drugačijih ideja, ovaj pokret se od drugih pokreta koji pozivaju na džihad razlikuje i po sistemu organizacije i po načinu propagiranja i djelovanja.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*) je nastao na egipatskim univerzitetima, početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća u obliku vjerskih udruženja (*ğam'iyyāt dīniyya*), u cilju izvođenja sitnih društveno-kulturnih aktivnosti među studentima, nakon perioda izvjesnog zastoja islamske aktivnosti. Uprkos tome, ovaj pokret je u to vrijeme bio malobrojan i prilično slab, u poređenju sa snažnim marksističkim i nacionalno-prona-serovskim strujanjima koja su dominirala univerzitetskim životom, naročito na univerzitetima "Kairo", "Ayn šams", "Aleksandrija" i "Asjūt".

* Spomenuta vjerska udruženja po raznim fakultetima univerziteta su se postepeno razvijala, širila svoju bazu među studentima i idejno sazrijevala za sve ozbiljniji rad na islamskom planu. Nekoliko aktivista ovoga pokreta jednom prilikom se sastalo i odlučilo da svome pokretu daju naziv "Islamski pokret" (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*). Tom prilikom oni su razradili organizacijsku shemu rada ovoga pokreta. Ona je unutar svakog fakulteta počinjala sa Savjetodavnim vijećem (*Mağlis li aš-šūrā*)

na čijem je čelu stajao vođa (*amīr*), a završavala se sa Savjetodavnim vijećem svih univerziteta (*Mağlis li aš-šūrā al-ğāmi'āt*) na čijem je čelu stajao vrhovni vođa (*al-amīr al-'āmm*), odnosno vrhovni lider Islamskog pokreta (*amīr al-umarā' al-ğamā'a al-islāmiyya*).

* Poslije Arapsko-izraelskog rata u mjesecu ramazanu 1393., tj. oktobru 1973. godine, islamske aktivnosti na egipatskim fakultetima poprimile su masovniji karakter. U takvim okolnostima, Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*) je uspio preuzeti vodeću ulogu unutar studentskog pokreta i na izborima studenskih udruženja (*al-ittiḥādāt aṭ-ṭullābiyya*) izboriti apsolutnu pobjedu i podršku od studenata na gotovo svim egipatskim fakultetima.

* Od tog momenta, kulturno-prosvjetne i odgojne aktivnosti Islamskog pokreta postaju sve šire i masovnije. One se odvijaju putem masovnih okupljanja studenata kroz razne sastanke (*al-liqā'āt*), simpozije (*an-nadawāt*) i kampovanja (*al-mu'askarāt*), na kojima se sve češće raspravlja o rješavanju socijalnih problema studenata. Aktivnosti Islamskog pokreta se ne zaustavljaju na tome, nego izlaze iz okvira univerziteta i sve se više posvećuju rješavanju svakodnevnih problema egipatskog društva.

* Godine 1977., nekoliko vodećih ličnosti ovoga pokreta se otcijepilo i pripojilo Pokretu Muslimanske braće koji se u to doba ponovo počeo vraćati na političku scenu i obnavljati svoje aktivnosti. To je dovelo do toga da je unutar Islamskog pokreta na nekim fakultetima univerziteta u Kairu i Aleksandriji, počela djelovati struja prožeta idejama Muslimanske braće. Međutim, broj pristalica ove struje je bio mali, a time i njihov utjecaj ograničen. Drugo krilo Islamskog pokreta, znatno brojnije i utjecajnije, sve se više pokazivalo kao pobornik i nosilac selefijske struje (*at-tayyār as-salafī*)*. Ona je uspjela ovladati gotovo svim univerzitetima i sa njih potisnuti dominantni utjecaj sekularista i kršćana, naročito u južnom Egiptu.

* Ovaj pokret imao je precizno definiran svoj stav naspram nekih važnih političkih događaja toga vremena. On je posebno iskristaliziran u osudi Kemp Dejvidskog mirovnog sporazuma sa Izraelom i posjeta iranskog šaha i nekih izraelskih ministara Egiptu. Uoči i tokom tih događaja, Islamski pokret je, izvan univerziteta, organizirao brojne kongrese i masovne protestne demonstracije, tražeći uvođenje i primjenu islamskog vjerozakona (*taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*)*, što je dovelo do miješanja vlasti u politiku studentskih udruženja i izdavanja novog zakona o njihovom radu, poznatog pod nazivom "Zakon iz 1979." (*Lā'iḥa 1979.*), kojim su aktivnosti studentskog pokreta bile znatno ograničene. Od tada su se na rukovodstvo Islamskog pokreta počeli vršiti sve jači pritisci i kampanje progonjenja, prvo od strane sredstava informiranja, a potom i snaga sigurnosti. Ta kampanja naročito je bila izražena na univerzitetima u južnom Egiptu, gdje je došlo do hapšenja pojedinih rukovodstava pokreta i njihovog otpuštanja sa univerziteta.

* Godine 1979. održan je jedan sastanak na kome su se susreli: Kerem Zuhdi, član Savjetodavnog vijeća Islamskog pokreta, inžinjer 'Abdusselām Faradž, član jedne mudžahidske grupe i kasniji član Savjetodavnog vijeća Islamskog pokreta i autor knjige *Al-Farīḏa al-ğā'iba*. Na njemu je ovaj posljednji Kerimu Zuhdiji iznio ideju o potrebi džihada (*fikr al-ğihad*)*, tvrdeći da je vladar (tj. predsjednik države) otišao u nevjerstvo (*qad kafara*)* i napustio vjeru (*wa ḫarağa 'an al-milla*)*, te da se protiv njega treba pobuniti, svrgnuti ga i promijeniti režim povjerivši mu se da njegova organizacija već ima za tu namjenu pripremljene i formirane grupe. Na kraju mu je ponudio da se i on sa svojim snagama uključi u njegovu organizaciju i da zajedno planiraju uspostavu islamske države.

* Ovu ideju Kerem Zuhdi je iznio Savjetodavnom vijeću Islamskog pokreta u južnom Egiptu, na čijem se čelu nalazio dr. Nadžih Ibrahim. Savjetodavno vijeće se sa

tim složilo, pod uvjetom da se ustanovi Vrhovno savjetodavno vijeće (*Mağlis šūrā 'āmm*) i njegov ogranak za Kairo (*Mağlis šūrā al-Qāhira*), te da rukovođenje pokretom preuzme jedan od poznatih islamskih učenjaka, dr. 'Umar 'Abdurrahman, za koga se pouzdano znalo da je veliki i nepokolebljivi protivnik "tirana" (*aṭ-ṭāġūt*)*, tj. postojeće vlasti. Na tom sastanku, donesena je odluka o formiranju vojnog krila (*al-ğanāḥ al-'askarī*) pokreta, sa odsjecima za: propagandu i misionarstvo (*ğihāz ad-da'wa*), znanstvena istraživanja (*al-baḥṯ al-'ilmī*), mobilizaciju (*at-tağnīd*), primjenu islamskih zakona (*taṭbīq al-qawānīn al-islāmiyya*) i pružanje Pokretu potrebne pomoći (*wa ğihāz ad-da'm al-lāzim li al-ḥaraka*)* na svim poljima njegova djelovanja. Tim činom ova grupa je napustila raniji program selefijske struje djelovanja i propagiranja Islama na miran način, dotada poznatu pod nazivom Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*).

* Za vođu (*amīr*) ovoga pokreta je izabran Šejh dr. 'Umer 'Abdurrahman, profesor tefsira i kur'anskih znanosti na Teološkom fakultetu (*Kulliya uṣūl ad-dīn*) Univerziteta *al-Azhar*, na isturenom odjeljenju u Asjutu, koji je i ranije, za vrijeme vladavine Džemala 'Abdunnasira, bio hapšen. On će, kasnije, biti optužen u poznatom procesu oko Sadatova ubistva, pod optužbom da je kao lider Pokreta *Tanẓīm al-ğihād* izdao fetvu da je dozvoljeno (*ḥalāl*) proliti Sadatovu krv. Međutim, sud ga je oslobodio ove optužbe, kao i optužbe da je pripadao Pokretu *Tanẓīm al-ğihād*. Ipak, on je, i poslije toga, nastavio svoju misionarsku aktivnost, obilazeći jedan po jedan okrug i učestvujući na raznim kongresima i simpozijima na kojima je otvoreno iznosio ideje partije, podsticao omladinu na džihad (*al-ğihād*)* i na pobunu protiv tadašnjeg režima. Zbog toga je više puta bio hapšen i stavljan pod prinudni boravak u svojoj kući u Fejjumu pod optužbom organiziranja okupljanja i podsticanja vjernika na protestna okupljanja poslije džuma-namaza. Međutim, zbog nedostatka dokaza, sud za prekršaje ga je i ovaj put oslobodio odgovornosti za navedene optužbe. Na kraju, on je uspio otputovati u Ameriku, nastanio se u državi New Jersey gdje ima svoje mnogobrojne sljedbenike. Njemu se pripisuje da je izdao fetve za ubistvo Faradža Fuade, pisca sa svjetovnim opredjeljenjem, za paraliziranje turističkih putovanja u Egiptu i za miniranje Međunarodnog trgovačkog centra, zbog čega je u Americi izveden na sud i osuđen na doživotnu zatvorsku kaznu.

* Dana 6. oktobra 1981. godine, poslije atentata na predsjednika Egipta, Anvara Sadata, ovaj pokret je snažno stupio na javnu scenu u Egiptu, tako što je vojno krilo pokreta, pod komandom poručnika Halida Ahmeda Ševkija el-Islambulija i njegovih drugova, bivšim oficirom u egipatskoj vojsci, 'Abdulhamidom 'Abdusselamom, podoficirskim dobrovoljcem-snajperistom i egipatskim šampionom u gađanju, čiji je prvi metak smrtonosno pogodio Sadata, Husejnom 'Abbasom Muhammedom i poručnikom u rezervi, 'Atā Tājil Humejda Rehīlom izvršilo atentat na Anvara Sadata, za vrijeme proslave pobjede u Oktobarskom ratu, koja se održavala u predgrađu Nasr u Kairu. Pokretu se pripisuje da je unaprijed bio pripremio plan za izazivanje nereda i za zauzimanje zgrade radija i televizije i drugih vitalnih ustanova u egipatskim okruzima. Za vrijeme ovih događaja sve gore navedene vođe su uhapšene i kasnije izvedene pred sud koji ih je osudio na smrtnu kaznu strijeljanjem. Tom prilikom smrtna kazna vješanjem izrečena je i izvršena i nad njihovim kolegom, inžinjerom 'Abdusselamom Faradžom, autorom knjige *al-Farīḍa al-ġā'iba.*

* Potpukovnik 'Abūd 'Abdullatif ez-Zumer, oficir za vojnu sigurnost i član pokreta *Tanẓīm al-ğihād* u Kairu, koji se nakon izglađivanja nesporazuma po nekim pitanjima sa Islamskim pokretom u zatvoru Laymān Tara u Kairu, upravo bio u njega uključio, u početku se suprotstavio planu za Sadatovo ubistvo zbog nepodobnosti odabranog trenutka. Međutim, on se na kraju, zbog posebnih okolnosti, složio sa spomenutim planom, zbog čega je pod

optužbom poznatom pod nazivom *Tanẓīm al-ğihād* osuđen na zatvorsku kaznu u trajanju od 40 godina.

* Dana 8. oktobra 1981. godine, pripadnici vojnog krila Islamskog pokreta napali su upravu sigurnosti i policijske stanice u gradu Asjutu i zauzeli grad. Između njih i egipatskih snaga sigurnosti vođena je žestoka borba u kojoj je poginuo veliki broj visokih policijskih ličnosti i snaga za specijalne namjene. Na kraju su pobunjenici, na čelu sa dr. Nādžihom Ibrāhimom, Keremom Zuhdijem i 'Isāmom Derbālom pohapšeni i izvedeni na sud u poznatom procesu pod nazivom *Tanẓīm al-ğihād*. Svi su osuđeni na po 25 godina zatvora uz teški fizički rad.

* Godine 1984., poslije oslobađanja iz zatvora brojnih članova pokreta koji nisu bili optuženi za pripadnost organizaciji *Tanẓīm al-ğihād*, ponovo je organiziran rad Islamskog pokreta pod rukovodstvom Muhammeda Ševkija el-Islambulija. Poslije toga, misionarska aktivnost pokreta po džamijama, kroz razna okupljanja, simpozije i kampovanja je naglo pojačana, naročito među omladinom, učenicima i studentima, tako da se može reći da je pokret aktivno djelovao unutar brojnih škola i univerziteta u većini okruga u Egiptu. Koristeći se popularnošću koju je stekao u poznatim događajima tokom 1981. godine, pokret je ponovo počeo zagovarati pobunu protiv postojeće vlasti i borbu protiv onih koji se protive uvođenju islamskog vjerozakona. Zbog svega toga, egipatske snage sigurnosti su bile u stalnom sukobu sa njima, pri čemu su mnogi članovi pokreta bili izloženi, ne samo hapšenju, mučenju i žestokom progonjenju nego i primjeni raznih načina fizičke likvidacije. To je, opet, među pripadnicima pokreta izazvalo žestoku reakciju tokom koje su likvidirani brojni oficiri i pripadnici policije.

* Islamski pokret je imao zapaženu ulogu u afganistanskoj borbi (*al-ğihād al-afġānī*)* tokom koje su u Afganistanu brojni pripadnici ovoga pokreta pali kao šehidi, među kojima je najpoznatiji Šejh 'Alī 'Abdulfettāh, bivši lider Islamskog pokreta za okrug al-Miniya. U Afganistanu je pokret pokrenuo svoj časopis *al-Murābiṭūn* i formirao svoje vojne baze.

- Ovome pokretu se pripisuje pokušaj za izvođenje atentata na neke ministre i visoke policijske funkcionere u Egiptu, među kojima su najpoznatiji dr. Rif'at el-Mahdžub, predsjednik egipatske narodne skupštine (*Ra'īs Mağlis aš-ša'b al-miṣrī*) i poznati sekularistički pisac, dr. Faradž Fevda. To je bio odgovor na vladine akcije fizičke likvidacije i masovnog progonjenja pripadnika Islamskog pokreta (*al-Ḥaraka al-islāmiyya*)*.

Ideje i ubjeđenja:

Većina ideja Islamskog pokreta iznesena je u knjigama i poslanicama nastalim u zatvoru Lejmān Tara. Među njima su najznačajnija djela:

* *Mīṯāq al-'amal al-islāmī*, zapravo, ustav (*dustūr*) pokreta koji u najkraćim crtama odražava njegove sljedeće ideje:

- Naš cilj (*ġāyatunā*) je postizanje Allahova zadovoljstva putem iskrenog robovanja samo Njemu i slijeđenja Njegova Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

- Naše vjerovanje (*'aqīdātūnā*) je i u najužem i najširem smislu isto kao i vjerovanje časnih predaka iz prvih generacija muslimana.

- Naše shvaćanje (*fahmunā*) univerzalnosti i sveobuhvatnosti Islama je onakvo kako su ga shvaćali i razumijevali pouzdani učenjaci ovoga Ummeta koji su slijedili praksu Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i praksu njegovih nasljednika, pravednih vladara - *al-ḫulafā' ar-rāšidūn*, r.a.

- Naš cilj (*hadafunā*) je:

1. da svi ljudi robuju svome Gospodaru i

2. uspostavljanje islamske vlasti (*al-ḫilāfa*)* po uzoru na onu koju je bio uspostavio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, (*'alā nahğ an-nubuwwa*)*.

- Naš put (*ṭarīqatunā*) je pozivanje u vjeru (*ad-da'wa*), preporučivanje dobra (*al-amr bi al-ma'rūf*), odvraćanje od onoga što ne valja (*an-nahy 'an al-munkar*) i podsticanje na borbu na Božijem putu (*al-ğihād fī sabilillāh*)* kroz organizirani pokret čije je učenje utemeljeno na vjerozakonu, koji odbacuje licemjerstvo (*al-mudāhana*) i ovisnost i koji prihvaća sva prethodna iskustva.

- Naša opskrba (*zādunā*) je: bogobojaznost (*taqwā*), znanje (*'ilm*), sigurna spoznaja (*yaqīn*), pouzdanje u Allaha (*tawakkul*), zahvalnost (*šukr*), strpljivost (*ṣabr*), skromnost (*zuhd*) na ovome svijetu i ljubav prema onome svijetu (*īṯār li al-āḫira*).

- Naša ljubav i naklonost (*walā'unā*)* usmjerene su isključivo prema Allahu, Njegovom Poslaniku i vjernicima.

- Naše neprijateljstvo (*'adā'unā*) upereno je protiv nasilnika (*aẓ-ẓālimīn*). Međutim, budući da nevjerstvo (*al-kufr*)* i nepravda (*aẓ-ẓulm*) mogu biti izraženi u većoj ili manjoj mjeri, potrebno je voditi računa o tome da neprijateljstvo prema njima bude u istoj toj mjeri.

- Naše jedinstvo (*iğtimā'unā*) ogleda se u istovjetnosti cilja, istovjetnosti vjerovanja i istovjetnosti ideja.

* *Al-Farīḍa al-ğā'iba, ḥukm qitāl aṭ-ṭā'ifa al-mumtani'a 'an šarā'i' al-islām* - po kome oni vjeruju:

- Da pravu borbu na Allahovu putu (*al-ğihād*)* predstavlja istinska borba protiv neprijatelja u kojoj se žrtvuje život i prolijeva krv, za razliku od borbe miroljubivim sredstvima kao što su: pisana riječ, predavanja, govori, prosvjetno-kulturno i odgojno osposobljavanje Ummeta, nadmetanje sa političarima i njihovim političkim partijama i metodama, pa čak i razmišljanje o hidžri (*al-ihtimām bi al-hiğra*)*, predstavljaju odraz kuka vičluka i nemoći. Drugim riječima, muslimani mogu pobijediti jedino silom oružja. Zato su se dužni uključiti u borbu (*al-ğihād*)*, ma koliko bili malobrojni. Ovakvo mišljenje prenebreže koncepciju džihada u Islamu ili bolje reći borbe i pobune protiv postojeće vlasti (*ḫurūğ*)[1], jer je džihad u svim slučajevima poželjan (*maḥmūd*), za razliku od obične borbe (*al-qitāl*) koja u nekim slučajevima nije poželjna, u zavisnosti od toga protiv koga se pobuna podiže i od stvarnih ciljeva onoga ko ju podiže. Dokazi za to se mogu naći i u samom Kur'anu časnom. Tako npr., Uzvišeni Allah unutrašnji sukob (*al-ḥarb*) između muslimana nije nazvao džihadom (*ğihād*) nego običnom borbom i sukobom (*qitāl*). Pored toga, obrađujući borbu protiv pobunjenika (*qitāl al-buğāt*), islamski učenjaci su u svojim djelima detaljno razradili propise o njoj koji su sasvim drugačiji od propisa džihada (*aḥkām al-ğihād*)*.

- Da se svi oni koji se izjašnjavaju kao pripadnici Islama, a koji se striktno ne pridržavaju izvršavanja pojedinih njegovih propisa, silom moraju natjerati da to čine. To isto važi i za borbu protiv onih koji im u tome pomažu kao što su pripadnici policije i sl.. Ukoliko, pak, izađu pod prisilom, onda ih treba pogubiti, s tim što će na budućem svijetu biti proživljeni prema svojim namjerama.

- Da borba (*qitāl*) nije obavezna samo protiv onih koji ih napadnu na njihovom ognjištu i zauzmu dio islamske države, nego i protiv onih koji se oružjem i silom (*bi as-*

---

[1] Oni time krše osnovno pravilo u Islamu o dozvoljenosti podizanja masovne pobune protiv vođe (*al-imām*) za koga se nepobitno, na osnovu dokaza iz Kur'ana, dokaže da je otvoreni nevjernik (*kufr bawāh 'alayh*). Međutim, ovakvom pobunom (*al-ḫurūğ*) se ne može nazvati pobuna samo pojedinih podanika. U tom smislu, Imamu-l-haremejn el-Džuvejni u svome djelu *Ġiyāt al-umam* (v. str. 115.-116.) kaže: "Ali, ovakvom pobunom se ne naziva pobuna samo pojedinih pripadnika Ummeta u jednom dijelu države, jer u slučaju da je i dignu, takva pobuna može samo još više povećati pogoršati postojeću situaciju i potpiriti još više nerede (*al-fitan*). Međutim, ukoliko bi se desilo da se u takvoj državi pojavi autoritet koji bi imao masovnu podršku podanika i bio u stanju od gore navedenih rizika poštedjeti muslimane, osigurati promjenu stanja nabolje i narediti da se čini dobro i sprečava ono što ne valja, vodeći računa o općim interesima, nakon procjene realnih izgleda za uspjeh i sagledavanja posljedica, on bi se, poštujući gore navedene uvjete, u takvo nešto mogao upustiti."

sayf wa as-sulṭān) suprotstavljaju širenju njihovih ideja, jer ih time sprečavaju da se slobodno obraćaju svijetu i pozivaju ga u Allahovu vjeru i na primjenu Allahova vjerozakona. Štaviše, kolonijalizam (*al-isti'mār*)* je po njima dalji, a vladari-nevjernici bliži neprijatelj, pa je borba protiv bližeg neprijatelja preča od onoga koji je dalje.

- Da je borba protiv svake vlasti na svijetu koja ne sprovodi Allahov vjerozakon među ljudima obavezna, bez obzira na to da li je ona nevjernička ili se predstavlja kao islamska.

Na osnovu svega navedenog, kao što se uostalom i kaže u njihovoj poslanici pod naslovom *Ḫatmiyya al-muwāğaha*, sukob sa neistomišljenicima je neminovan radi sljedećih ciljeva:

- svrgavanja nevjerničke vlasti koja ne poštuje Allahov vjerozakon,

- borbe protiv onih koji odbijaju da izvršavaju propise Islama,

- uspostavljanja islamske vlasti (*al-ḫilāfa*)* i zajedničkog vođe svih muslimana (*tanṣīb ḫalīfa al-muslimīn*),

- oslobađanja zemlje, spašavanja zarobljenika i širenja vjere (*našr ad-dīn*)*.

* Pripadnici Islamskog pokreta smatraju da Egipat i njemu slične zemlje i pored toga što su njeni stanovnici muslimani nisu ni islamske (*Dār as-silm*) u kojima se sprovode propisi Islama, niti neislamske (*Dār al-ḥarb*), jer njihovi stanovnici nisu nevjernici, nego treća vrsta u kojima bi se prema muslimanima trebalo postupati onako kako zaslužuju, a protiv onih koji izlaze iz okvira islamskog vjerozakona boriti onako kako su zaslužili. Prema tome, pripadnici ovoga pokreta ne proglašavaju cio islamski ummet nevjernicima, nego samo vlasti koje mijenjaju islamski vjerozakon i stavljaju ga van snage. Otuda oni ne zabranjuju obavljanje državnih funkcija kao što to čine pripadnici pokreta *at-Takfīr*.

* Ovaj pokret svoje pripadnike, čak i kao pojedince-podanike, u sve tri faze obavezuje na pozivanje u Allahovu vjeru, na preporučivanje drugima činjenja dobrih djela i odvraćanje od onoga što ne valja. U tom pogledu im se zamjera to što se dosljedno ne pridržavaju islamskih propisa u svome pozivanju na dobro i odvraćanju od onoga što ne valja i što su skloni žurbi i ishitrenosti, suprotno zlatnom pravilu: "Onaj ko žuri prije vremena, snosi posljedice neuspjeha."

* Islamski pokret se protivi uključivanju proislamskih pokreta u rad sekularističkih antiislamski raspoloženih vlasti, jer to može dovesti do brojnih zabuna i kod širokih narodnih masa izazvati nerazumijevanje i podozrenje, tim prije što se one pozivaju na legitimitet vlasti koja izdaje i sprovodi svjetovne zakone (*al-qawānīn al-waḍ'iyya*)*.

Ideološki korijeni:

* Islamski pokret svoje učenje i ideje temelji prvenstveno na Kur'anu i Sunnetu, kao dva osnovna izvora. Otuda se njegovi pripadnici u dokazivanju ispravnosti svoga učenja, najčešće pozivaju na brojne kur'anske ajete o džihadu i hadise koji podstiču na džihad.

* Isto tako, Islamski pokret se često poziva na fetve poznatih islamskih učenjaka, naročito fetve Šejhu-l-Islama Ibn Tejmijje (661/1263.-728/1328.). Uzgred treba napomenuti da je literatura islamskog pokreta prepuna njegovih fetvi i mišljenja.

* Islamski pokret se u svome učenju i dokazivanju ispravnosti svojih ideja i principa, također, često poziva na historijske činjenice i mišljenja islamskih učenjaka kao što su: Ibn el-Kajjim, el-Kādi 'Ijad, Ibn Kesir, en-Nevevi i Sejjid Kutb.

* Islamskom pokretu se zamjera to što se pretjerano (*ğuluwwuhā*)* koristi izrazima džihada (*al-ğihād*)* i što ga svodi isključivo na fizičku borbu (*al-qitāl*), za razliku od ispravnog islamskog shvaćanja po kome je džihad (*al-ğihād*)* mnogo širi pojam od puke borbe, jer u sebi, kao što kaže eš-Šerif el-Džurdžani, sadržava "sva sredstva pozivanja u pravu vjeru" (Vidi: *at-Ta'rīfāt* - aṭ-ṭab'a al-ūlā, al-Qāhira, 1938.).

Ovome treba dodati i to da u hadisu koji navodi Tirmizija stoji da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Borite se protiv višebožaca svojim imecima, svojim životima i svojim jezicima (tj. riječima)."

Raširenost:

* Glavni centar moći Islamskog pokreta nalazi se u južnom Egiptu, naročito u okrugu Asjut. Pokret, također, svoje pristalice ima u gotovo svim egipatskim gradovima i na univerzitetima. Pored toga, Islamski pokret ima svoje pristalice i u nekim drugim državama u koje su se sklonili pred progonima od strane egipatskih vlasti.

Iz navedenog se vidi:

- Da Islamski pokret džihad smatra jedinim pravim načinom i putem za ponovno uspostavljanje islamske vlasti (*al-ẖilāfa al-islāmiyya*)* za sve muslimane,

- Da uspostavljanje, prvo, islamske države (*ad-dawla al-islāmiyya*), a potom i islamske vlasti (*al-ẖilāfa al-islāmiyya*)* pokret smatra strogom obavezom (*farḏ 'ayn*) svakog muslimana i muslimanke,

- Da pokret smatra da su muslimanski vladari koji odbijaju primjenu islamskog vjerozakona (*aš-šarī'a al-islāmiyya*) nevjernici i da se protiv njih po svaku cijenu treba pobuniti,

- Da Islamski pokret ne smatra sav islamski ummet nevjernicima, kao što to čini pokreta *at-Takfīr wa al-hiğra*,

- Da Islamski pokret, kao vrhunac ibadeta, za pravi džihad drži samo borbu (*al-qitāl*), za razliku od džihada isključivo miroljubivim sredstvima, za koji smatra da je kukavičluk i čista naivnost.

Ovdje treba napomenuti da Islamski pokret (*al-Ğamā'a al-islāmiyya*) ne treba miješati sa sličnim pokretima poznatim pod imenom *Tanẓīm al-ğihād* koji su se zalagali za pobunu protiv postojeće vlasti i njeno svrgavanje silom oružja kao što su bili: Pokret *Tanẓīm al-faniyya al-'askariyya* 1974. godine, pod rukovodstvom Saliha Sirrije i Karima el-Anadolija, pokret *Tanẓīm ğihād al-Iskandariyya* 1976. godine i pokret *Tanẓīm Sālim er-Rihal al-Urdunī*.

Bibliografija:

* *Mu'allafat wa rasā'il al-Ğamā'a*: 1.) *Kalima al-ẖaqq* - dr. 'Umar 'Abdurraẖmān; 2.) *Aṣnāf al-ẖukkām wa aẖkāmuhum* - dr. 'Umar 'Abdurraẖmān; 3.) *al-Farīḏa al-ġā'iba* - Muẖammad 'Abdussalām; 4.) *Mīṯāq al-'amal al-islāmī* - dr. Nāğiẖ Ibrāhīm, 'Āṣim 'Abdulmāğid wa 'Iṣāmuddīn Darbāla; 5.) *aṭ-Ṭā'ifa al-mumtani'a 'an šarī'a min šarā'i' al-islām* - 'Iṣāmuddīn Darbāla; 6.) *Hatmijetu-l-muvadžeheti* Ledžnetu-l-ebhas bi-l-džem'ati, *al-'Uḏr bi al-ğahl* - Lağna al-abẖāṭ bi al-Ğamā'a; 7.) *aḏ-Ḏabb 'an aṣ-ṣaẖāfa* - Ṭal'at Fu'ād; 8.) *Šaẖḏ al-himma fī ğam' šamal al-umma* - Rufā'ī Ṭāhā; 9.) *ar-Radd 'alā fikr at-takfīr* - Lağna al-abẖāṭ bi al-Ğamā'a; 10.) *ar-Radd 'alā šubuhāt al-amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar* - 'Abdul'āẖir Ḫammād; 11.) *Man naẖnu wa māḏā nurīdu?* - Lağna al-abẖāṭ bi al-Ğamā'a; 12.) *A ilāhun ma'llāh? I'lān al-ẖarb 'alā mağlis aš-ša'b* - Lağna al-abẖāṭ bi al-Ğamā'a; 13.) *Silsila aṭ-ṭarīq ilallāh* - Nāğiẖ Ibrāhīm - Karam Zuhdī; 14.) *Manhağ Ğamā'a al-ğihād al-islāmī* - 'Abūd az-Zumer;

* *Mağallāt taṣduruhā al-Ğamā'a*: 1.) Mağalla *Kalima al-ẖaqq*, 2.) Mağalla *Ṣawt al-azhar El-džema'atu - el-islamijetu - fikreten we minhadžen*, Tal'at Fuad Kasim Ebu Talal el-Ensari - šerit video; 3.) Mağalla *al-Muslimāt*, 4.) Mağalla *al-Murābiṭūn*;

* *Mu'allafat wa rasā'il li ġayr al-Ğamā'a*: 1.) *al-'Umda fī i'dād al-'udda* - 'Abdulqādir 'Abdul'azīz; 2.) *Taẖṣīl az-zād fī taẖqīq al-ğihād* - dr. Sa'īd 'Abdul'aẓīm; 3.) *aš-Šahāda* - Ṣalāẖ Abū Ismā'īl; 4.) *al-Guluww fī ad-dīn* - 'Abdurraẖmān al-Luwayẖiq al-Muṭayrī; 5.) *al-Amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar* - Yāsir Burhānī; 6.) *Man qatala as-Sādāt?* - Ḫusayn Abū al-Yazīd;

* *Ašriṭa kāsīt*: 1.) *al-Amr bi al-ma'rūf wa an-nahy 'an al-munkar* - Sayyid Sa'duddīn al-Gabāšī; 2.) *Marāẖil tašrī' al-ğihād* - dr. Muẖammad b. Ismā'īl al-Muqdim;

* *al-Mağallāt*: 1.) Mağalla *al-Muğāhid* - Afġanistān; 2.) Mağalla *Ṣawt ad-da'wa* - Tuṣduruhā Dār al-Hudā as-salafiyya al-iskandariyya, al-'adad as-sādis;

RASISTIČKI POKRETI

***Islamska nacija na Zapadu (Bilalije) *Farrakhanije**

40. Islamska nacija na Zapadu (Bilalije)

Definicija:

Islamska nacija na Zapadu (*Umma al-islām fī al-garb* ili *The Nation of Islam in the West*) je pokret koji se pojavio među crncima u Americi čije se shvaćanje Islama temelji na naglašenom rasističkom duhu. Kasnije, kada je mnoga od svojih shvaćanja i ideja ispravio, ovaj pokret je postao poznat pod imenom "Bilalije" (*al-Bilāliyyūn*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ovog pokreta je Wallace D. Fard, crnac sumnjiva porijekla koji se, iznenada, 1930. godine pojavio u Detroitu i tamošnje crnce počeo pozivati u svoj mezheb. Kao što se iznenada pojavio, tako je iznenada i nestao u junu 1934. godine.

* Elijah Pool, kasnije Elijah Muhammed (1898. - 1975.) koji je, nakon što se priključio pokretu (*al-ḥaraka*)*, brzo napredovao i po Fardovom nestanku postao njegov nasljednik i vođa pokreta. Godine 1959., posjetio je Saudijsku Arabiju. Nakon toga u pratnji svoga sina Wallaca Muhammeda koji mu je bio lični prevodilac, obišao je Tursku, Etiopiju, Sudan i Pakistan.

* Malcolm X (Malik Šabbaz), predsjednik Hrama broj 7 u Njujorku, poznat kao sposoban govornik i mislilac. Posjetio je neke arapske zemlje i 1963. godine obavio hadždž. Poslije povratka sa hadždža odrekao se rasističkih principa ovoga pokreta, napustio ga i osnovao novi pokret pod nazivom "Pokret sljedbenika tradicije" (*Ǧamā'a ahl as-sunna*). Poginuo je u atentatu 21. februara 1965. godine.

* Lewis Farrakhan koji je primio Islam 1950. godine. Poslije Malcolma X, preuzeo je vođenje Hrama broj 7. Slovi kao vješt govornik, pisac i predavač. Trenutno je u bliskim odnosima sa pukovnikom Gadafijem. Ukoliko ne dobiju sva društvena i politička prava, zalaže se za osnivanje nezavisne države crnaca u Americi.

* Wallace W. Muhammed, poznat još i pod nadimkom Varisuddīn Muhammed. Rođen je u Detroitu 30. oktobra 1933. godine. U periodu između 1958. i 1960. godine bio je predsjednik Hrama ovoga pokreta (*al-ḥaraka*)* u Filadelfiji. Godine 1967., obavio je hadždž i poslije toga više puta posjećivao Kraljevinu Saudijsku Arabiju.

- Godine 1964. napustio je pokret i odrekao se principa koje je zastupao njegov otac. Međutim, pet mjeseci prije očeve smrti, u nadi da će iznutra uspjeti izvršiti njegovu reformu, ponovo se vratio u ovaj pokret.

- Prisustvovao je kongresu Islamske svjetske lige (*Rābiṭa al-'ālam al-islāmī*) održanom u Njujorku u državi New Jersey 1397/1977. godine.

- U mjesecu decembru 1975. godine, posjetio je Islamski centar u Vašingtonu.

- Na čelu delegacije prisustvovao je Islamskom kongresu održanom u Kanadi 1977. godine. Na svim ovim sastancima izjavljivao je da iskreno prihvaća islamsko opredjeljenje i da ulaže sve napore u promjeni pogrešnih shvaćanja koja vladaju u njegovom pokretu.

- Tokom 1976. godine, posjetio je Kraljevinu Saudijsku Arabiju, Tursku i još nekoliko zemalja na Istoku. Tokom ovih posjeta, susreo se sa najvišim ličnostima zemalja koje je posjetio.

- Godine 1975., objavio je imena najvažnijih ličnosti na koje će se u svome rukovođenju pokretom oslanjati. Najistaknutiji među njima su bili:

- njegovi lični pomoćnici Kerim 'Abdul'aziz i dr. Ne'im Ekber,

- službeni predstavnik pokreta za odnose sa javnošću, 'Abdulhalim Ferhan,

- savjetnici za kulturu: dr. 'Abdul'alīm Šabbaz, dr. Fatima 'Ali i Fehmija Sultan,

- generalni sekretar, Džon 'Abdulhakk i

- načelnik vojne komande Elijah Muhammed II.

* Raymond Šerif koji je dospio do položaja ministra pravosuđa (*wazīran li al-'adl*), nakon što je bio vrhovni zapovijednik garde pokreta (*al-ḥaraka*)*, zvane "Plod Islama" (*Ṯamra al-islām* ili *Fruit of Islam*), skraćeno (F.O.I.) koja je osnovana još 1937. godine.

* Emina Resul, zadužena za organiziranje razvoja žene (*Ǧihāz taṭwīr al-mar'a*), skraćeno (M.G.T.).

* Dr. Michel Ramadan, predstavnik svih džamijskih odbora i predsjednik Odbora za usmjeravanje i duhovnu skrb (*Ra'īs laǧna at-tawǧīh*).

* Tiron Mehdi koji je pokretu pristupio 1967. godine i postao predsjednik službe za otkrivanje nemorala i društvenih bolesti među pripadnicima pokreta koja je osnovana 1976. godine pod imenom "Blight Arrest Pioneer Patrol", skraćeno (B.A.P.P.), umjesto ranije garde pod nazivom F.O.I.

* Ibrahim Kemaluddin, supervizor Ureda za dodjelu novih zemljišnih posjeda "New Earth Team", skraćeno (N.E.T.) i projekata naseljavanja oblasti južno od Čikaga.

* Sultan Muhammed, jedan od unuka Elijaha Muhammeda, za koga se smatra da je dobro poznavao Islam. Bio je imam u Vašingtonu. Studirao je na Islamskom univerzitetu "Imām Muhammed b. Sa'ūd" u Rijadu, gdje je i umro 1410/1989. godine.

* Muhammed 'Ali-Klej, poznati svjetski bokser. Za njega se smatra da ga je u pokret uveo Malcolm X. Bio je jedan od članova Vijeća kojeg je, nakon što je preuzeo vođenje pokreta, osnovao Wallace Muhammed a koje je imalo zadatak planiranje nekih važnih projekata unutar pokreta.

Ideje i ubjeđenja:

Dâ se primijetiti da su se ideje ovoga pokreta (*al-ḥaraka*)* postepeno razvijale pod utjecajem ličnosti lidera koji je njim rukovodio. Zato se razvoj pokreta mora promatrati kroz njegova sljedeća tri perioda:

I. Period Wallace D. Farda:

* Ova organizacija (*al-munaẓẓama*)* od svoga osnivanja poznata je pod imenom "Islamska nacija" (*Umma al-islām* ili *The Nation of Islam*) ili "Otkrivena izgubljena islamska nacija" (*Umma al-islām al-mafqūda al-muktašifa*). Najvažniji ciljevi ovoga pokreta ogledaju se u:

- pozivanju na slobodu (*al-ḥurriyya*)*, jednakost (*al-musāwāt*), pravdu (*al-'adāla*) i rad za unapređenje prilika unutar zajednice,

- isticanju superiornosti i slave crne rase, potvrđivanju njenog afričkog porijekla i osudi bijelog čovjeka koji u sebi nosi karakter đavola (*wa waṣfihim bi aš-šayāṭīn*),

- radu na preobraćanju svojih sljedbenika od učenja Tevrata (*at-Tawrāt*)* i Indžila (*al-Inǧīl*)* na učenje Kur'ana, uz nastavak daljnjeg crpljenja pojedinih ideja iz Biblije (*al-Kitāb al-muqaddas*)*.

Lider ovoga pokreta osnovao je dvije njegove organizacije: jednu za žene pod nazivom "Obuka muslimanskih djevojaka" (*Tadrīb al-banāt al-muslimāt* ili *Training Muslim Girls*), skraćeno (T.M.G.) i drugu za muškarce pod nazivom "Plod Islama" (*Ṯamra al-islām* ili *Fruit of Islam*), skraćeno (F.O.I.). Druga je imala za cilj stvaranje snažne vojske za zaštitu pokreta i podupiranje njegovog društvenog i političkog položaja.

II. Period Elijaha Muhammeda:

* Po svome preuzimanju vođenja pokreta, Elijah Muhammed je izjavio "da Bog nije nešto što je nevidljivo, da se On morao predstaviti u nečijoj ličnosti i da je to ličnost Farda u kome se Bog utjelovio, te da je on (tj. Fard) kao takav dostojan da mu se robuje i da mu se upućuju molitve" - čime je u učenje svoga pokreta on unio ezoterična shvaćanja (*mafāhīm bāṭiniyya*)*.

* Istovremeno, Elijah Muhammed je sebe postavio na položaj vjerovjesnika (*maqām an-nubuwwa*)* i za sebe uzeo titulu Allahova poslanika (*Rasūlullāh* ili *Messenger of Allah*)*.

* Elijah Muhammed je svojim sljedbenicima strogo zabranjivao kocku, alkohol, pušenje, pretjerivanje u jelu i blud. Također je ženama zabranjivao miješanje sa muškarcima-strancima. Podsticao je brakove između mladića i djevojaka unutar pokreta i zabranjivao im posjećivanje mjesta za zabavu i javnih kafana.

* Pokret je uporno propagirao ideju o odabranosti crne rase kao izvoru svakog dobra i o pokvarenosti i manjoj vrijednosti bijelog čovjeka. Nema sumnje da je primanje isključivo crnaca u ovaj pokret, bez ikakve mogućnosti da se u njega uključuju i bijelci, zasigurno bila velika greška.

* Elijah Muhammed nije vjerovao niušto što se ne može osjetiti čulom. Otuda on nije vjerovao u meleke niti u fizičko proživljenje poslije smrti (*al-ba'ṯ al-ğismānī*). Naime, on je proživljenje shvaćao samo u duhovnom smislu, i to jedino proživljenje američkih crnaca.

* Elijah Muhammed, također, nije vjerovao u to da je sa Vjerovjesnikom (*an-nabī*)* Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, završeno poslanstvo (*ar-risāla*). Naprotiv, on je sâm sebe proglasio posljednjim poslanikom (*ḫātam ar-rusul*)*, tvrdeći da nije bilo nijednog poslanika a da nije govorio jezikom svoga naroda i da je on (tj. Elijah Muhammed) poslan kao vjerovjesnik kome se objavljuje od strane Farda na jeziku njegova crnačkog naroda.

* On je vjerovao u postojeće Nebeske knjige (*al-kutub as-samāwiyya*), ali je istovremeno vjerovao i u posebnu knjigu koja će, kao posljednja nebeska knjiga čovječanstvu, biti objavljena njegovom crnačkom narodu.

* Po njemu, namaz (*aṣ-ṣalā*) se ogleda u pet dnevnih molitvi koje se sastoje od učenja Fatihe (*al-fātiḥa*), nekoliko kur'anskih ajeta i dove, uz okretanje prema Mekki i zamišljanje Fardova lika.

* Elijah je smatrao da umjesto ramazana, svake godine treba postiti mjesec decembar.

* Svaki član je dužan izdvajati jednu desetinu svojih prihoda za pokret.

* Elijah Muhammed je napisao više djela u kojima je opširno objasnio svoje ideje i učenje. Među njima su najpoznatija sljedeća djela:

- *Risāla ilā ar-rağul al-aswad* (Message to the Black Man in America),
- *Munqiḏunā qad waṣla* (Our Saviorus Has Arrived),
- *al-Ḥikma al-'ulyā* (Supreme Wisdom),
- *Suqūṭ Amarīkā* (The Fall of America) i
- *Kayfa ta'kul lita'īša* (How to Eat to Live).

* Elijah Muhammed je pokrenuo glasilo (*ṣaḥīfa*) pod nazivom *Muḥammad yatakallam* (Muhammad Speaks) koje je odražavalo zvanični stav Pokreta.

III. Period Varisuddina Muhammeda:

* Dana 24. novembra 1975. godine, Varisuddin je ovoj organizaciji dao novo ime bilalije (*al-Bilāliyyūn*) po Poslanikovom, sallallahu alejhi ve sellem, mujezinu Bilalu.

* Varisuddin je 19. novembra 1975. godine, ukinuo zakon koji je bijelcima zabranjivao uključivanje u ovaj pokret, tako da se 25. februara 1976. godine u svečanoj sali, rame uz rame sa crncima, pojavilo i nekoliko članova-bijelaca.

* Od tada se uz zastavu ove organizacije počela isticati i američka zastava. Prije toga ta zastava sa likom bijelog čovjeka sa plavim očima predstavljala je kavkazskog đavola. (*aš-šayṭān al-qawqāzī*).

* Dana 29. novembra 1975. godine izdana uredba o obaveznosti ramazanskog posta i proslavi Ramazanskog bajrama.

* Dana 14. novembra 1975. godine, glasilo *Muḫammad yatakallam* (Muhammad speaks) promijenilo je naziv, prvo u *Bilalian News*, a kasnije u *al-Ǧarīda al-islāmiyya* (The Muslim journal).

* Varisuddin je umjesto ranije titule Glavni predsjednik (*Ra'īs ar-ru'asā'*) uzeo titulu Vrhovni imam (*al-Imām al-akbar*). Istovremeno, dotadašnje titule predsjednika hramova (*Ru'asā' al-ma'ābid*) zamijenio je sa titulom vođa (*al-imām*). Lično se posvetio vjerskim pitanjima, a ostale poslove je raspodijelio među rukovodećim ljudima u pokretu.

* Pokrenuo je akciju preuređivanja hramova i prilagodio ih tako da se u njima može klanjati.

* Dana 3. oktobra 1975. godine, izdao je naredbu da se namaz obavlja pet puta dnevno i to onako kako ga muslimani inače i obavljaju.

* U ovom periodu pokret posebnu pažnju posvećuje islamskom moralu, etici, ukusu, lijepom izgledu i odijevanju žene u skladu sa islamskim propisima.

* Misionari ovoga pokreta (*du'āt fī al-ḫaraka*)* redovno posjećuju zatvorenike i među njima propagiraju Islam. Snage sigurnosti su primijetile da crnački zatvorenik, poznat po svojoj buntovnosti i nepokornosti u zatvoru, čim primi Islam, postaje mnogo discipliniraniji i susretljiviji. Otuda vlasti rado prihvaćaju misionarsku djelatnost ovoga pokreta među zatvorenicima.

* Ovaj period, također, je prepoznatljiv i po pokušaju ispravljanja brojnih islamskih shvaćanja koja su u učenje pokreta pogrešno ugradili raniji lideri Fard i Elijah Muhammed.

* Gore navedeno još uvijek ne znači da je učenje pokreta (*al-ḫaraka*)* potpuno ispravljeno i dovedeno u ispravne okvire Islama, ali u svakom slučaju znači da su, u poređenju sa ranijim periodom, njegove ideje i ubjeđenja znatno poboljšane. U ovome Pokretu će trebati izvršiti još dosta ideoloških i praktičnih promjena kako bi bio na pravom islamskom putu.

* Stalna previranja i neslaganja između lidera ovoga pokreta su dovela do toga da je 25. maja 1985. godine, Varisuddin objavio njegovo raspuštanje, ostavljajući svakom pojedinom ogranku (*šu'ba*) slobodu samostalnog djelovanja. O ovome pokretu, gotovo svakodnevno, se čuje neka novina, tako da je njegova sudbina neizvjesna.

* Ovdje treba spomenuti da u posljednje vrijeme pukovnik Gadafi i iranske vlasti ulažu velike napore u pokušajima pridobijanja ovoga pokreta i njegovog usmjeravanja po svojim željama. Gotovo svakodnevno unutar ovoga pokreta, pojavljuju se nove ličnosti, nestaju stare i dolazi do daljnih podjela u njegovim redovima što ozbiljno, na štetu svih, prijeti interesima sviju.

* Pokret je poznat pod brojnim nazivima. Jedan od posljednjih je "Islamska nacija na Zapadu" (*Umma al-islām fī al-ġarb* ili *The Nation of Islam in the West*).

Akaidski i idejni korijeni:

* Ovaj pokret je nastao na ruševinama dvaju snažnih pokreta koji su se ranije među crncima bili pojavili i to:

- Maurskog pokreta koji je 1913. godine osnovao američki crnac Timothy Drew Ali (1886.-1929.), čije je učenje bilo svojevrsna mješavina raznih vjerskih, ideoloških i socijalnih doktrina i čiji su se sljedbenici predstavljali kao muslimani. Međutim, ovaj pokret se raspao poslije smrti njegovog lidera i osnivača.

- Organizacije Marcusa Garvija (1887.-1940.) koji je 1916. godine osnovao političku organizaciju crnaca pod nazivom "Universal Negro Improvement Association". Sljedbenici ovoga pokreta su se predstavljali

kao kršćani, s tim što su vjerovali da su Krist (*al-Masīh*)* i njegova majka bili crnci. I ovaj pokret se raspao nakon što je njegov lider 1925. godine protjeran iz Amerike.

* Zato se može reći da sljedbenici ovoga pokreta (tj. Islamske nacije na Zapadu) Islam smatraju svojim duhovnim nasljeđem koje crnce može osloboditi dominacije bijelog čovjeka i pomoći u formiranju posebne nacije koja bi, kao i ostale nacije, uživala sva prava, historijske tekovine i položaj u društvu.

* Glavni osnivač i lider ovoga pokreta Elijah Muhammed, pored Islama i rasističkih ideja nastalih u Sjedinjenim Državama, u svoje učenje ugradio je i brojne ideje preuzete iz Tevrata (*at-Tawrāt*)* i Indžila (*al-Inğīl*)*.

Raširenost i centri utjecaja:

* U Americi živi oko 35 miliona crnaca, od čega oko milion onih koji se predstavljaju kao muslimani.

* Svoje džamije oni nazivaju hramovima (*Ma'ābid* ili *Temples*). Crnački muslimani danas su organizirani u preko 80 grupacija (*šu'ba*)* u mnogim gradovima širom Amerike. Pored toga, oni danas imaju preko 60 svojih škola i vjerskih zavoda širom Amerike. Prvi čas nastave u njima svaki dan je predviđen za islamsku vjeronauku.

* Najveća koncentracija crnačkih muslimana je u Detroitu, Čikagu, Vašingtonu i drugim velikim američkim gradovima. Zanose se idejom o uspostavljanju nezavisne države i, općenito uzevši, solidarišu se u rješavanju problema crnaca.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Islamska nacija na Zapadu (*Umma al-islām fī al-ğarb*) ideološko-vjerski pokret (*haraka madhabiyya fikriyya*)* koji za sebe tvrdi da je islamski. Međutim, po svojoj doktrini, ovaj pokret dugo vremena nije odražavao suštinsko učenje Islama. Ovo zato što je, uprkos tvrdnji da svoje pristalice usmjerava prema učenju Kur'ana časnog, naročito u svome prvom periodu, nastavio crpiti ideje iz Tevrata i Indžila,

- Da je u drugom periodu svoga razvoja, prihvatio ezoterična shvaćanja (*al-mafāhīm al-bātiniyya*)*, tvrdeći da Bog (*al-Ilāh*)* nije nešto nevidljivo, da se morao utjeloviti u nečijem liku i da se utjelovio u liku Farda,

- Da je naučavao da Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, nije posljednji Poslanik, da je nagovještavao objavu Nebeske knjige crncima i da je umjesto posta mjeseca ramazana za mjesec posta odredio decembar,

- Da je u trećem periodu svoga razvoja, po Bilalu Habešiji, Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, mujezinu, ova organizacija promijenila ime u "Bilalije" i

- Da je Varisuddin Muhammed naredio da se namaz počne obavljati na ispravan i općepoznat način i da se isprave neka ranija pogrešna shvaćanja Islama, čime se učenje ovoga pokreta počelo okretati prema istinskom učenju Islama.

Bibliografija:

- *al-Muslimūn as-sūd fī Amarīkā* - Ta'līf: dr. J. Erik Lincoln, Tarğama: 'Umar ad-Dayrāwī - Dār al-'ilm li al-malāyīn, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Bayrūt, 1964.; *al-Islām fī Amarīkā* - Muhammad Yūsuf aš-Šawārī, Lağna al-Bayān al-'arabī, al-Qāhira, 1379/1960.; *Munazzama Elijāh Muhammad al-amarīkiyya* - Ta'līf: dr. 'Abdulwahhāb Ibrāhīm Abū Sulaymān, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Dār aš-Šarq, Ğadda, 1399/1979.; *al-Wuğūd al-islāmī fī al-Wilāyāt al-Muttahida al-Amarīkiyya* - 'Abdullāh Ahmad ad-Dārī, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Maṭba'a al-Ğam'iyya al-'arabiyya as-sa'ūdiyya li aṭ-ṭaqāfa wa al-funūn, Ğadda, 1403/1983.; *al-Firaq al-bāṭiniyya al-mu'āṣira fī al-Wilāyāt al-Muttahida al-Amarīkiyya* - Bilāl Fīlīphs, Risāla māğīstīr bi Kulliyya at-tarbiyya bi Ğāmi'a al-Malik Sa'ūd, ar-Riyāḍ, 1405/1984.; *al-Muslimūn tahta as-saytara ar-ra'smāliyya* - Mahmūd Ahmad Šākir, al-Maktab al-islāmī, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Bayrūt, 1397/1977.; *al-Muslimūn fū Urubbā wa Amarīkā* - dr. 'Alī al-Muntaṣir al-Katānī, Dār Idrīs, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, ar-Ribāṭ, 1396/1976.; *Mağalla al-Muslimūn* 20. 09. 1405.

al-Hiğriyya, 08. 06. 1985. al-Mīlādiyya; *Mağalla al-Mustaqbal* - al-'adad 422 fī 22. āḏār 1985.; *Ğarīda al-Ğazīra as-Sa'ūdiyya* - al-'adad 1683 fī 12. Muharram 1397. al-Hiğriyya, 02. 01. 1977. al-Mīlādiyya; *Ğarīda Aḫbār al-'Ālam al-islāmī* - al-'adad 470 fī 23. rabī' al-awwal 1396. al-Hiğriyya, taṣdur 'an Rābiṭa al-'Ālam al-islāmī, Makka al-Mukarrama wa kaḏālik al-'adad 510 min 20. 01. 1397.; *Mağalla al-Muğtama'* - al-Kuwayt, al-'adad 428 fī 28. 03. 1399. al-Hiğriyya, 30. 03. 1979. al-Mīlādiyya;

41. Farrakhanije

Definicija:

Farrakhanije (*al-farāḫāniyya*) su jedna od najbrojnijih batinijskih sekti (*iḥdā al-firaq al-bāṭiniyya*)* u Sjedinjenim Američkim Državama koja još uvijek slijedi učenje Elijaha Muhammeda.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

- Osnivač ove sekte Lewis Valket potječe od porodice porijeklom sa Karibskih otoka koja se bavila zabavljanjem muzikom i pjesmom.

- Godine 1956. pristupio je u sektu Elijaha Muhammeda koji je sebe proglasio vjerovjesnikom (*an-nabī*)*, a svoga učitelja Farda Muhammeda utjelovljenim bogom. Kada je Malcolm u Bostonu osnovao svoj Hram br. 11 (*Ma'bad Muḥammad li al-islām raqam 11*) Lewisa X je postavio za njegova upravitelja i propovjednika.

- Lewis X je napisao nekoliko pjesama i pozorišnih komada koji su, kao važni elementi, u propagiranju Elijah Muhammedova učenja izvođeni u svim hramovima, što mu je donijelo veliku slavu i popularnost.

- Kada je Elijah Muhammed napustio Malcolma X, Lewisa X je, davši mu nadimak Farrakhan, prvo imenovao zvaničnim predstavnikom sekte za odnose sa javnošću, a potom i za propovjednika u najvećem i najutjecajnijem hramu *Muḥammad li al-islām* br. 7, kojim je ranije, prije protjerivanja iz sekte, rukovodio Malcolm.

- Međutim, kada je poslije Elijah Muhammedove smrti, rukovođenje pokretom preuzeo njegov sin Volas D. Muhamed (Wallace D. Muhammad) Farrakhana je razriješio svih položaja u sekti i postavio ga na neki drugorazredni položaj u Čikagu. U ovom periodu Lewis je, po ugledu na Volasa (Wallace), poricao Elijahovo vjerovjesništvo i božanstvenost Farda Muhammeda.

- Međutim, poslije povlačenja iz sekte proroka Sailsa (*al-Mutanabī' Sāyls*), Farrakhan je dao ostavku na ovaj položaj, vratio se u Njujork i tamo počeo okupljati svoje ranije pristalice pozivajući ih na okupljanje oko prvobitnog Elijahovog učenja. U tom cilju on je u Njujorku, Čikagu i Los Anđelesu otvorio hramove u kojima je okupio svoje pristalice. Za zvanični centar svoje sekte, Lewis Farrakhan je odabrao Čikago. U cilju propagiranja povratka na izvorno učenje Elijaha Muhammeda i ponovne izgradnje Islamske nacije (*Umma al-islām*), on je pokrenuo i glasilo sekte pod nazivom "Posljednji poziv" (*an-Nidā' al-aḫīr*).

- Farrakhan je, radi održavanja predavanja na univerzitetima, obraćanja crncima u svakoj mogućoj prilici i nastupa u TV i radio emisijama, često putovao po Sjedinjenim Američkim Državama.

- Budući da se zalagao za obnovu Elijahove organizacije "Islamska nacija" (*Umma al-islām*) i oživljavanje "njegovog čistog učenja, bez ikakve lične koristi za sebe" - kao što je to činio i prorok (Sails), Farrakhanu se odazvala većina potomaka Elijahove porodice.

- Godine 1981., Farrakhan je obnovio sistem dodjele titula svetaca (*tawzī' al-asmā' al-muqaddasa*), uvjetujući svakom članu sekte da napiše *Risāla al-mulaḫḫiṣ* u kojoj svako mora izjaviti "da nema boga osim Allaha koji se pojavio u liku gospodina Farda Muhammeda i da je Elijah Muhammed, Allahov poslanik" (*an lā ilāha illallāh al-laḏī ğā'a fī ṣūra as-sayyid Fard Muḥammad wa anna al-mukarram Elijah Muhammad rasūlullāh)*.

- Farrakhan je stekao veliku popularnost učestvujući u predizbornoj kampanji crnačkog svećenika (*al-qiss al-aswad*)* Džesi Džeksona.

Ideje i ubjeđenja:

* *Vjerovanje farrakhanija* (*'aqā'id farāḥāniyya*):

- Farrakhan je, izuzimajući neke manje izmjene, potvrdio sva glavna učenja Elijaha Muhammeda. Na posljednjoj stranici svakog broja glasila svoje sekte "Posljednji poziv" (*an-Nidā' al-aḫīr*) redovno je objavljivao dva članka pod naslovom "Šta hoće muslimani?" i "Šta vjeruju muslimani?" u kojima je iznosio ciljeve Elijahove sekte, doslovno ih prenoseći onako kako ih je u Elijahovo doba objavljivao svaki broj glasila "Muhammed govori". U svakom broju spomenutog glasila sekte, on je, također, prenosio Elijahove članke iz starih brojeva glasila "Muhammed govori".

Farrakhan je, između ostalih, oživio i sljedeća Elijahova učenja:

- da je Allah Sâm Sebe stvorio,

- da su svi crnci bogovi i da se svakih 25 hiljada godina među njima rađa po jedan apsolutni bog (*ilāh muṭlaq*),

- da je (Poslanik) Muhammed b. 'Abdullah, sallallahu alejhi ve sellem, poslan samo Arapima i da je Elijaha, kao posljednjeg poslanika (*āḫir al-mursalīn*), Allah poslao američkim crncima.

Farrakhan je vjerovao:

- da se pod u kršćanstvu (*al-masīḥiyya*)* poznatim apostolom Pavlom misli na njega,

- da će iako sâm ne posjeduje moć proživljenja pomoću glasa Elijaha Muhammeda oživjeti cijelu naciju,

- da je bijeli čovjek đavo (*šayṭān*),

- da je crni čovjek napisao sve Nebeske knjige,

- da je većina kur'anskih poruka upućeno poslaniku Elijahu Muhammedu i američkim crncima,

- da poslije smrti, tijelo neće biti proživljeno i da se pod proživljenjem misli na duhovno buđenje (*yaqẓa rūḥiyya*) onih crnaca koji namjeravaju zaspati u grobovima mašte (*fī qubūr al-awhām*), te da se to može postići jedino spoznajom i vjerovanjem u Elijaha i njegova boga.

- Sljedbenici Farrakhanove sekte kažu: "Ukoliko Arapi, zaista, smatraju da je Muhammed "Pečat vjerovjesnika" (*Ḫātam an-nabiyyīn*), mi smo se, kako bi došli do zajedničke riječi, spremni sa njima sastati i na osnovu dokaza to raspraviti. Ali, o Arapi, vi ste rasisti i ni vi niste, kao ni bijeli čovjek koji je đavo, spremni preći preko svoje urođene prirode. Vi, Židovi i bijeli čovjek, svi ste vi đavoli."

Novine koje je uveo Farrakhan:

Farrakhan je u učenje o Elijahu uveo neke novine kao što su:

- Obožavanje Elijaha poput kršćanskog obožavanja Isusa. Štaviše, Farrakhan je za sebe tvrdio da je Isus Krist,

- Iako je Elijah snažno poricao tjelesno proživljenje nakon smrti, Farrakhan je tvrdio da Elijah nije mrtav i da ga je Bog ponovo proživio.

- Farrakhan je tvrdio: "Ja sam ovdje zato da potvrdim da je poštovani (*al-Mukarram*) Elijah Muhammed uzdignut i da je Isus koga tražite i čiji povratak očekujete, među vama bio svih ovih četrdeset godina, ali vi niste znali ko je on."

- Farrakhan je, također, govorio: "Poštovani Elijah Muhammed je živ. On je zajedno sa Bogom (*ma' al-ilāh*)* i njegov dolazak samo što se nije desio. Svjedočim da je jedan od vaše braće Elijah između vas uzdignut na odabrano mjesto (*maqām maḥmūd*) s desne strane Boga i da je Gospodar svjetova (*Rabb al-'ālamīn*) u njega, koliko je to god po prirodi bilo moguće, ulio apsolutnu vlast."

- On je, također, rekao: "Poštovani Elijah Muhammed nas je naučio da smo mi (tj. crni čovjek) gospodar i stvoritelj Zemlje (*mālik al-arḍ wa ḫāliquhā*), najodabranije stvorenje i bog cijelog kosmosa. Jer, da poštovani Elijah Muhammed nije bio bog, ni mi ne bismo mogli dospjeti do položaja boga (*darağa al-ulūhiyya*) i jer da on nije

proživljen, ni mi ne bismo imali nade da ćemo biti proživljeni od naše misaone, duhovne, političke i društvene smrti.

***Nekoliko primjera Farrakhanovih interpretacija*:**

- Svoje učenje o Elijahu, Lewis Farrakhan zasniva na čudnim interpretacijama pojedinih kur'anskih ajeta (*āyāt qur'āniyya*)* i odlomaka iz Svetog pisma.

- Tako se npr., trasirajući put svojoj tvrdnji da je Elijah Muhammed, zapravo Isā, sin Merjemin, Farrakhan koristi interpretiranjem 44. ajeta iz kur'anskog poglavlja Āli 'Imrān.

- Djevicu Mariju (*Maryam al-Batūl*), Farakhan interpretira kao simbol poštenja i čestitosti američkih crnaca. U tom smislu, on kaže: "Gdje možemo tražiti ovakvog Isusa? Izraz "Djevica" (*Batūl*) je ključ za razrješenje ove tajne. Riječ "Djevica" (*Batūl*) kako je razumijemo u ovom materijalnom svijetu, upućuje na čednost žene koju nije dodirnuo ni jedan muškarac. Međutim, u Svetom pismu izraz "Djevica" (*Batūl*) aludira na čednost naroda kome se Bog još nije direktno obratio. Američki crnci, kako se iz naših postupaka i vladanja vidi, su bez sumnje ti neokaljani i čedni ljudi."

- Svoje interpretiranje ovoga pitanja Farrakhan završava Elijahovim uspećem. Pri tome se on oslanja na interpretaciju 157. i 158. ajeta kur'anskog poglavlja "Žene" (*An-Nisā'*).

- Farrakhan kaže: "Znam da vi mislite da je Elijah Muhammed umro. Međutim, ja sam se digao da cijelom svijetu potvrdim da je on živ i zdrav i da i dalje djeluje."

- On dalje kaže: "Ja sam njegov svjedok. Mi smo svi njegovi svjedoci. On je zapisan u Kur'anu u riječima: *'I kada Allah reče: - O Isa, dušu ću ti uzeti k Sebi te uzdignuti i spasit ću te od nevjernika ...*" (Āli 'Imrān, 55.) i na drugom mjestu gdje se u Kur'anu kaže: *'već im se učinilo'* da je umro (An-Nisā', 157.). To je Allahov odgovor na lukavstvo i spletke zlih nevjernika."

***Pokušaji ispravljanja Farrakhanovih ideja*:**

Farrakhan je posjetio Kraljevinu Saudijsku Arabiju gdje se susreo sa nekim visokim ličnostima zaduženim za da'vu. Tom prilikom je pokazao spremnost za preispitivanje nekih od svojih shvaćanja i obećao da će ih uskladiti sa učenjem Islama. Međutim, kada se vratio u Ameriku, nastavio je raditi po starom bez ikakvih promjena u svome shvaćanju i ponašanju, istina, ovaj put sa nešto manjom propagandom. Izgleda da se radi o krajnje neiskrenom čovjeku koji po svaku cijenu želi biti lider i na koga utječu brojni faktori. Molimo Uzvišenog Allaha da njega i svakog drugog zalutalog čovjeka uputi i izvede na Pravi put.

Bibliografija:

- Vidi iste izvore i literaturu navedene na kraju prethodnog poglavlja pod naslovom "Islamska nacija na Zapadu - *Bilalije*" (*Umma al-islām fī al-ġarb - al-Bilāliyyūn*).

BATINIJSKI I ANTIISLAMSKI POKRETI

***Uvod *Jezidije *Karmatije *Ismailije *Nusajrije**
***Druzi *Asasini *Babije i Behaije *Kadijanije**
***Republikanska partija u Sudanu *Habešije**
***Ensarije *Homeinije *Emel**

Uvod

Brojne destruktivne judeističke i kršćanske sekte odavno svoju pozornost usmjeravaju na Islam i svojim strijelama pokušavaju ubaciti razdor i neslogu u njegovim redovima. U cilju rušenja Islama, one se koriste svakojakim sredstvima i lukavstvima, pa i angažiranjem pojedinih muslimana, koje pod izgovorom striktnog pridržavanja vjere, zapravo navode na rušenje njenih temelja i to tako što im proturaju destruktivna tumačenja i interpretacije njenog unutrašnjeg smisla s kojima istinsko učenje vjere nema nikakve veze.

Tako su se - nakon što muslimani dugo vremena nisu znali za destruktivne škole (*al-maḍāhib al-haddāma*)*, drugi put do sljedbenika sunneta (*ahl as-sunna*)* niti za heterogene sekte koje bi bile u stanju ugroziti i narušiti njihovo jedinstvo - među njihovim redovima našle ezoteričke i antiislamske sekte i pokreti (*al-firaq wa al-ḥarakāt al-bāṭiniyya al-munāwi'a li al-islām*) koje su počele raditi na cijepanju vjere i sijanju klice razdora među njenim sljedbenicima.

Iako se spomenute sekte u stvarnosti mogu podijeliti na dvije vrste: one koje djeluju otvoreno i one koje djeluju potajno, sve one, zajedno, rade na rušenju učenja sljedbenika sunneta i džema'ta (*an-nayl min sabīl ahl as-sunna wa al-ǧamā'a*)* i izlasku iz okvira suštinskih, općepriznatih i temeljnih učenja islamskog vjerovanja.

Tako su se u javnosti pojavile ezoteričke antiislamske sekte (*firaq bāṭiniyya munāwi'a li al-islām*) kao što su: jezidije, karmatije, ismailije, nusajrije, druzi, asasini, babije, behaije, kadijanije, Republikanska partija u Sudanu, habešije, ensarije, homeinije i pokret *Emel*. Sve ove sekte su bile i takve će, sve dok se budu uporno pridržavale svojih opredjeljenja, ostati kao instrumenat za rušenje islamskog monoteizma (*'aqīda at-tawḥīd*). Sve one u sebi sadrže elemente licemjerstva i sve su, kako one ranije tako i one kasnije, nastale, razvijale se i djelovale u interesu nastojanja judaizma i kršćanstva da pocijepaju jedinstvo islamskog bića i da njegove pristalice podijele na sekte i frakcije poput sekti u judaizmu i kršćanstvu. To je nesumnjivo išlo u prilog ciljeva antiislamski raspoloženih sekularista, materijalista i komunista, upravo onako kao što stoji u riječima Uzvišenog: *Oni bi jedva dočekali da i vi budete nevjernici kao što su oni nevjernici, pa da budete jednaki.* (An-Nisā', 89.).

U cilju rasvjetljavanja učenja ovih zalutalih sekti, mi ćemo u okviru ove kratke studije, u najkraćim crtama, pokušati muslimanskoj omladini predstaviti svaku od spomenutih sekti u nadi da će pred sobom vidjeti put istine i sami o ovim sektama dati svoj sud uvjereni da im nema drugog spasa nego da se prihvate Allahovog čvrstog užeta, nepokolebljive vjere i Njegovog pravog puta, onako kako su to činili sljedbenici sunneta i džema'ta iz prvih generacija časnih predaka ovoga Ummeta.

42. Jezidije

Definicija:

Jezidije (*al-yazīdiyya*) su zalutala sekta nastala 132/749. godine, poslije propasti emevijske države. Jezidije su u početku predstavljale čisto politički pokret (*ḥaraka siyāsiyya*)* koji se borio za povratak nekadašnje slave Emevija. Međutim, okruženje u kojima je nastao i faktori neznanja učinili su svoje i ovaj pokret okrenuli putem veličanja do granice svetosti (*taqdīs*) Jezida b. Mu'āvije i Iblisa koga Jezidije nazivaju imenom *Ṭāwūs Malak* i *'Azāzīl*.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Kada je poslije poraza u velikoj bici kod Zaba (*az-Zāb al-Kubrā*) u Sjevernom Iraku 132/749. godine, propala emevijska država, emir Ibrāhim b. Harb b. Halid b. Jezid je pobjegao u planinsku oblast na sjeveru Iraka i tamo okupio ostatke razbijenih Emevija, pozivajući se na Jezidovo pravo na hilafet i vlast (*aḥaqqiyya Yazīd fī al-ḫilāfa wa al-wilāya*)*, tvrdeći da je on očekivani Sufjanov potomak koji će se vratiti i na Zemlji zavesti red i pravdu kao što su na njoj, prije toga, vladali nered i nepravda.

- Razlog za njihovo sklanjanje u kurdskoj oblasti u sjevernom Iraku treba tražiti u činjenici što je majka Mervana II, u čije je doba propala emevijska država, bila Kurdkinja.

* 'Addī b. Musafir, jedna od vodećih ličnosti među bjeguncima od abbasijske vlasti, potomak Mervana b. el-Hakema, poznat još i pod nadimcima Šerefuddin i Ebulfedā'il koji se iz Libana sklonio u provinciju Hakarija (*al-Ḥakāriyya*) u Kurdistanu. On se tamo susreo sa 'Abdulkadirom el-Gejlanijom od koga je primio tesavvuf. Rođen je 466/1073 ili 471/1078. godine i živio je preko 90 godina. Umro je i ukopan u mjestu Laleš u oblasti Šejhan u Iraku.

* Sahr b. Sahr b. Musafir, poznat još i pod nadimkom Ebū el-Berekat, koji je pratio i bio nerazdvojan od svoga amidže 'Addija. Kada je 'Addi umro, ovaj ga je naslijedio. Ukopan je pored svoga amidže u Lalešu.

* 'Addī b. Ebū el-Berekat, poznat još i pod nadimcima Ebū el-Mefahir i el-Kurdi. Umro je 615/1217. godine.

* Šemsuddīn Ebū Muhammed, poznat još i pod nadimkom Šejh Hasan, 'Addī b. Ebū el-Berekatov sin koji je naslijedio svoga oca. Rođen je 591/1154. godine. Pod njegovim rukovođenjem, sekta jezidija je potpuno zalutala i umjesto dotadašnje naklonosti prema Jezidu i 'Addī b. Musafiru, sada su im pridružili i šejtana Iblisa i počeli ih uzdizati i veličati do granice svetosti. Umro je 644/1246. godine. Napisao je knjige pod naslovima: *al-Ğalwa li aṣḥāb al-ḫulwa*, *Maḥikk al-īmān* i *Hidāya al-aṣḥāb*. Svoje ime dodao je uz kelimei-šehadet, kao što se i dan-danas može naći kod pojedinih jezidija.

* Šejh Fahruddīn, brat Šejha Hasana. Na njegove potomke preneseno je rukovođenje vjerskim pitanjima i izdavanje fetvi.

* Šerefuddīn Muhammed, sin Šejha Fahruddīna. Ubijen je 655/1257. godine, dok je bio na putu ka seldžučkom sultanu 'Izzuddīnu.

* Zejnuddīn Jūsuf, sin Šerefuddīna Muhammeda, koji je otputovao u Egipat i tamo se posvetio stjecanju znanja i ibadetu. Umro je u Adevijskoj tekiji u Kairu 725/1325. godine.

* Poslije toga, historija jezidija je dosta maglovita zbog stalnih borbi koje su se vodile između njih, Mongola, Seldžuka i Fatimija.

* Šejh Zejnuddīn Ebū el-Mehasin koji se u međuvremenu pojavio i koji vodi porijeklo od brata 'Addija Ebū el-Berekata. Bio je postavljen za vođu jezidija u Šamu, ali ga je tamo, nakon što je sa svojim brojnim sljedbenicima postao opasnost, uhapsio vladar Sejfuddevle Kalavun i u zatvoru zadržao sve do njegove smrti.

* Šejh 'Izzuddīn, sin Zejnuddīna Ebū el-Mehasina, poznat još i pod nadimkom Emīr el-Umerā (*Emir Emīrā*). On je za svoje sjedište bio izabrao Šam namjeravajući tamo podići emevijsku revoluciju (*ṯawra*

*amawiyya)**. Međutim, on je zbog toga 731/1330. godine bio uhapšen i zadržan u zatvoru sve do svoje smrti.

* Kasnija historija jezidijskog djelovanja obilježena je progonima i ugnjetavanjem od strane raznih vladara. Oblast Šejhan u Iraku i dalje je ostala kao najjače jezidijsko uporište. Tajnost djelovanja bila je i ostala jedna od najprepoznatljivijih osobina ove sekte.

* Posljednji lider ove zajednice Emir Bājazīd el-Emevi uspio je isposlovati dozvolu za otvaranje Biroa za jezidijsku djelatnost u ulici er-Rešid u Bagdadu 1969. godine u cilju oživljavanja arapskog identiteta emevijsko-jezidske zajednice putem širenja nacionalne ideje potkrepljene duhovnim i historijskim činjenicama pod parolom "Arapi emevijske nacionalnosti i jezidijskog ubjeđenja!"

* Posljednji jezidijski lider je Emir Tahsin b. Sa'd Emir eš-Šejhan.

* Ukratko, može se reći da je ovaj pokret prošao kroz nekoliko faza svoga razvoja:

- ***U prvoj fazi***, jezidije su predstavljale čisto politički pokret naklonjen Emevijama sa naglašenom ljubavi prema Jezidu b. Mu'āviji.

- ***U drugoj fazi***, u doba Šejha 'Addija b. Musafira el-Emevija, jezidijski pokret se pretvorio u adevijski red (*ṭarīqa 'adawiyya*).

- ***U trećoj fazi***, lider pokreta Šejh Hasan se povukao u osamljenost u trajanju od šest godina, nakon čega se pojavio sa svojim knjigama čije je učenje bilo u potpunosti oprečno učenju čiste vjere - Islama.

- ***U četvrtoj fazi***, jezidije su upotpunosti skrenule sa učenja Islama, strogo zabranjujući bilo kakvo čitanje i pisanje i uvodeći u svoj nauk i vjerovanje potpuno kriva učenja.

Ideje i ubjeđenja:

I - Uvod u razumijevanje jezidijskog vjerovanja:

* U doba Jezida b. Mu'āvije došlo je do Bitke na Kerbeli u kojoj je ubijen el-Husejn b. 'Ali, r.a., i mnogi članovi Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*Āhl Bayt*), r.a.

* Poslije toga, šī'ije su počele proklinjati Jezida i optuživati ga za herezu (*az-zandaqa*)* i pijenje vina.

* Poslije propasti emevijske države jezidije su se po prvi put pojavile kao politički pokret (*ḥaraka siyāsiyya*)*.

* Jezidije su pokazivale svoju naklonost prema Jezidu i oštro osuđivale one koji ga proklinju.

* Nakon toga su osudili svaku vrstu proklinjanja.

* To ih je, međutim, dovelo do problema kako riješiti pitanje kur'anskog proklinjanja Iblisa. Na kraju su osudili i kur'ansko proklinjanje Iblisa, pa su u Allahovoj Knjizi (Kur'anu) počeli voskom precrtavati svaku riječ u kojoj se spominju proklinjanje (*al-la'n*), kletva (*la'na*), šejtan (*šayṭān*) i traženje zaštite od šejtana (*isti'āḏa*), tvrdeći da to prvobitno u osnovi Kur'ana nije ni postojalo i da su to muslimani, naknadno, dodali.

* Nakon toga su do granice svetosti počeli slaviti i veličati u Kur'anu prokletog Iblisa. Filozofija njihovog veličanja i slavljenja Iblisa zasniva se na:

- Tome što on nije učinio sedždu Ademu, čime se - po njihovom shvaćanju - dokazao kao prvi monoteist (*al-muwaḥḥid al-awwal*) koji nije zaboravio savjet svoga Gospodara da nikome drugom ne čini sedždu, za razliku od meleka koji su to zaboravili i Ademu učinuli sedždu. Po njihovom učenju, činjenje sedžde Ademu, bio je puki čin slobodnog izbora i jedino je Iblis uspio učiniti pravi izbor, čime se on dokazao kao prvi monoteista (*awwal al-muwaḥḥidīn*). Zato ga je, po njima, Allah učinio "Paunom meleka" (*Ṭāwūs al-malā'ika*) i njihovim starješinom.

- Tome što ga se boje, jer je toliko moćan da se u stanju suprotstaviti i samom Bogu (*al-Ilāh*)* i odbiti Njegove zapovijedi.

- Tome što slave njegovu hrabrost u neposlušnosti i odmetništvu.

* Iblis je naveo Adema da okusi plod zabranjenog drveta, zbog čega mu se naduo stomak, pa ga je Allah izveo iz Dženneta.

* Iblis nije protjeran iz Dženneta, nego je iz njega izašao kako bi na Zemlji mogao voditi brigu o jezidijskoj zajednici?!

II - Jezidijsko vjerovanje:

* Vjerovanje u to da je Iblis "Paun meleka" (*Ṭāwūs al-malā'ika*), jezidije je navelo da obožavaju bakreni kip pauna u liku pijetla veličine zatvorene šake s kojim oni obilaze sela u akciji sakupljanja priloga.

* Dolina Laleš (*Wādī Lālaš*) u Iraku je sveto mjesto jezidija. Nalazi se između visokih planina zvanih Bejt-Uzri (*Bayt 'Uzrī*) obraslih hrastovim i orahovim drvećem.

* Livadu (*al-Marğa*) u dolini Laleš jezidije smatraju svetim krajem za čije ime tvrde da je izvedeno iz riječi *Marğa aš-Šām* (Šamska livada) na čijoj se istočnoj strani - po njihovoj tvrdnji - nalazi brdo Arefat i izvor Zemzema.

* Jezidije imaju svoj takozvani *Muṣḥafi-Rašš* (tj. Crnu Knjigu) u kome su zapisani njihovo učenje i vjerovanje.

* Kelimei-šehadet kod jezidija glasi: "Svjedočim jednog Allaha i sultana Jezida, Allahova miljenika!" *(Ašhadu wāḥid Allāh, sulṭān Yazīd ḥabīb Allāh!).*

* Jezidije poste tri dana mjeseca decembra svake godine u kome je rođen Jezid b. Mu'āvija.

* Jezidije ubiru zekat pomoću "Pauna" (*aṭ-Ṭāwūs*). Taj posao obavljaju posebni ljudi-recitatori poznati pod imenom *al-Qawwālūn*. Ubrani zekat predaje se rukovodstvu zajednice.

* Jezidije obavljaju hadždž tako što deseti dan mjeseca zu-l-hidždžeta provode stojeći na brdu Arefatu na "Svijetloj livadi" (*al-Marğa an-nūrāniyya*) u Lalešu u Iraku.

* Jezidije klanjaju samo u 15. noći mjeseca ša'bana, vjerujući da im to nadoknađuje klanjanje tokom cijele godine.

* Po jezidijskom vjerovanju proživljenje poslije smrti će biti u selu Batat (*Bāṭaṭ*) na planini Sindžar (u sjevernom Iraku) gdje će se terezije postaviti pred njihovog Šejha 'Addija koji će suditi svijetu i koji će svoje sljedbenike izdvojiti i uvesti ih u Džennet.

* Jezidije u zakletvi koriste nedozvoljene stvari, najčešće jaku (*ṭawq*) košulje sultana Jezida.

* Jezidije obilaze grobove i turbeta svojih istaknutih ličnosti kao što su: grobovi Šejha 'Addija, Šejha Šemsuddina, Šejha Hasana i 'Abdulkadira el-Gejlanija. Svako od ovih svetišta ima svoje sluge koje za njihovu rasvjetu koriste ulje i svijeće.

* Jezidije zabranjuju brak između pripadnika različitih slojeva. Jezidiji je dozvoljeno šest žena. Ženidba se obavlja krađom mlade od strane mladoženje, nakon čega dolaze njeni roditelji da se izmire.

* Jezidije zabranjuju plavu boju, jer je to preovlađujuća boja pauna.

* Također zabranjuju konzumiranje zelene salate, kupusa, tikve, pasulja, mesa od ćurke i pauna - jer je paunovo meso sveto, zato što je po njima, paun među pticama kao Iblis među melekima - zatim meso od pilića, riba, koza, divokoza i svinja.

* Jezidije zabranjuju brijanje brkova koje ostavljaju izrazito dugačkim.

* Ukoliko bi oko nekoga ko je jezidija na zemlji na kojoj stoji nacrtao krug, on nipošto ne bi iz njega izašao sve dok onaj ko ga je nacrtao dio kruga ne bi izbrisao. Ovo zato što je jezidija ubijeđen da je ovome to naredio šejtan.

* Jezidije strogo zabranjuju čitanje i pisanje, jer se oslanjaju isključivo na znanje u prsima (*'ilm aṣ-ṣadr*), što je dovelo do opće nepismenosti, neznanja i zaostalosti među njihovim redovima i još više povećalo prijetnju njihovog daljeg lutanja i pretjerivanja u vjerovanju u Jezida, 'Addija i Iblisa.

* Jezidije imaju dvije svete knjige. Prva koju nazivaju *al-Ğalwa* govori o Božijim svojstvima i savjetima, a druga koju nazivaju *Muṣḥafi-Rašš* ili *al-Kitāb al-aswad* govori o stvaranju svemira, melekima, historiji nastanka i razvoja jezidija i njihovom učenju.

* Jezidije vjeruju da čovjek koji u svome krilu pridržava jezidijsko dijete dok se sunneti postaje brat djetetove majke. Zato je njegov otac sve do smrti dužan poštovati i braniti tog čovjeka.

* Jezidija se moli Bogu okrenut prema Suncu dok ono izlazi i zalazi. Nakon toga, dužan je poljubiti zemlju i dotaknuti je svojim licem. Jezidije imaju posebnu dovu prije spavanja.

* Od praznika, jezidije proslavljaju: Novu godinu po gregorijanskom kalendaru, dolazak proljeća, Tjelovo, godišnjicu svoje sekte, Jezidov rođendan, dan Hidra Ilijasa i praznik zemlje. Proslavljaju i "Crnu noć" (*al-Layla as-sawdā'*) koju nazivaju *Šafiršak* u kojoj po običaju gase sva svjetla i u kojoj dozvoljavaju zabranjene stvari i vino.

* U njihovim knjigama stoji zapisano: "Slušajte i pokoravajte se onome čemu vas uče moje sluge! Ne otkrivajte svoje tajne strancima kao što su Jevreji, kršćani i muslimani, jer oni ne razumiju njihov smisao. Ne odajite im ništa iz svojih knjiga, jer će vam ih iskriviti, a da vi to nećete ni primijetiti."

Akaidski idejni korijeni:

* Kada se susreo sa Šejhom 'Abdul-kadirom el-Gejlanijom, 'Addī b. Musafir je prihvatio njegovo učenje o utjelovljenju (*al-ḥulūl*), seobi duša (*at-tanāsuḫ*) i panteizmu (*waḥda al-wuğūd*). Njihovo učenje o Iblisu slično je Halladžovu učenju koji ga smatra prvim vođom monoteista (*imām al-muwaḥḥidīn*).

* Jezidije poštuju kršćansku vjeru do te mjere da ljube ruke kršćanskih svećenika i sa njima učestvuju na Tajnoj večeri (*al-'ašā' ar-rabbānī*)*. Vjeruju da je vino krv stvarnog Isusa (*dam al-Masīḥ al-ḥaqīqī*)*. Zato, dok ga piju, paze da na zemlju ne prospu nijednu njegovu kap i da ga ne dohvate svojom bradom.

* Jezidije su od kršćana preuzeli krštenje (*at-ta'mīd*)*. Ono se sastoji u tome da novorođenče uzmu i odnesu na izvor zvani "Bijelo vrelo" (*'Ayn al-Bayḍā'*) u kome ga krste. Kada dijete napuni sedam dana, odnesu ga na grob (*marqad*) Šejha 'Addija, gdje navodno izvire Zemzem. Tamo ga zagnjure u vodu i glasno zovnu po danom mu imenu tražeći od njega da bude pravi jezidija i da iskreno vjeruje u "Pauna meleka" (*Ṭāwūs Malak*), tj. Iblisa.

* Kada je Islam došao u oblast Kurdistana, većina njegovih stanovnika ispovijedala je zoroastrizam. Neki elementi učenja ove religije ušli su i u jezidijsku sektu.

* Jezidijsko vjerovanje isprepleteno je i sa učenjem obožavalaca vatre i pagana (*'aqā'id al-mağūs wa al-waṭaniyya*)*, tako da Jezida uzdižu i veličaju do stupnja božanstva. Redoslijed vjerovanja kod jezidija ide ovim redom: Allah-Jezid-'Addi.

* Paun meleka (*Ṭāwūs Malak*), paganski simbol Iblisa, u jezidijskom vjerovanju zauzima posebno mjesto i poštovanje.

* Jezidije su od šī'ija (*aš-šī'a*)* preuzeli tzv. *al-Barā'at*, tj. lopticu napravljenu od zemlje uzete iz zavije Šejha 'Addija, koju radi blagoslova svaki jezidija obavezno nosi u svome džepu po ugledu na grumen zemlje koji sa sobom nose šī'ije-dža'ferije (*aš-šī'a al-ğa'fariyya*). Kada jezidija umre u usta mu se stavlja ova loptica od zemlje. U slučaju da je nema, smatra se da je umro kao nevjernik.

* Općenito uzevši, oblast u kojoj su se proširile jezidije, poznata je po šarolikosti religija kao što su: zoroastrizam (*az-zarādušiyya*), idolopoklonstvo (*'abada al-awṯān*), obožavanje prirodnih sila (*'abada al-quwā aṭ-ṭabī'iyya*), judaizam (*al-yahūdiyya*), kršćanstvo (*an-naṣrāniyya*) itd. Neke od njih isprepletane su sa vjerovanjem u razna ašurska, babilonska i sumeranska božanstva.

Pored navedenog, tu su prisutna i razna sufijska učenja. Spomenute religije, bez sumnje su, manje ili više, utjecale na jezidijsko učenje, što je zbog nepismenosti i neukosti jezidija još više doprinijelo njihovom skretanju sa kursa učenja pravog Islama.

Raširenost i mjesta utjecaja:

* Ova sekta koja do svetosti veliča šejtana raširena je u Siriji, Turskoj, Iranu, Rusiji i Iraku. Relativno malu koloniju svojih pristalica ona ima u Libanu, bivšoj Zapadnoj Njemačkoj i Belgiji.

* Ova sekta broji ukupno oko 120.000 sljedbenika, od kojih 70.000 hiljada živi u Iraku, a ostatak u drugim državama. Sve sljedbenike ove sekte povezuje zajedničko rukovodstvo emevijske loze (*al-Bayt al-amawī*).

* Većina sljedbenika ove sekte su Kurdi, mada među njima ima i onih koji vode arapsko porijeklo.

* Govore kurdskim jezikom na kome su i njihove knjige, molitve i vjerske pjesme.

* Imaju svoj biro sa legalnom dozvolom pod nazivom "Emevijski biro za arapsku da'vu" (*al-Maktab al-Amawī li ad-da'wa al-'arabiyya*) koji se nalazi u Ulici er-Rešid u Bagdadu.

Iz navedenog se vidi:

- da su jezidije zalutala islamska sekta čiji sljedbenici veličaju Jezida b. Mu'āviju, Iblisa i Azraila,

- da često obilaze grobove i turbeta svojih umrlih vođa,

- da o svakom od temelja Islama imaju svoje sopstveno učenje,

- da imaju svoje posebne praznike kao što je Nova godina po gregorijanskom kalendaru i

- da jezidiji dozvoljavaju da ima do šest žena itd.

Bibliografija:

- *al-Yazīdiyya* - Ta'līf: Sa'īd ad-Dīwağī; *al-Yazīdiyya fī ḥāḏirihim wa māḏīhim* - Ta'līf: 'Abdurrazzāq al-Ḥasanī; *al-Yazīdiyya, aḥwāluhum wa mu'taqadātuhum* - Ta'līf: dr. Sāmī Sa'īd al-Aḥmad; *al-Yazīdiyya wa aṣl 'aqīdatihim* - Ta'līf: 'Abbās al-'Azzāwī; *al-Yazīdiyya wa manša' niḥlatihim* - Ta'līf: Aḥmad Tīmūr; *al-Yazīdiyya* - Ta'līf: Ṣiddīq ad-Damlūğī; *al-Yazīdiyyūn* - Ta'līf: Hāšim al-Banā'; *Mā hiya al-Yazīdiyya? Wa man hum al-Yazīdiyyūn?* - Ta'līf: Maḥmūd al-Ğundī, Maṭba'a at-Taḍāmun, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, Bağdād, 1976.; *Kurd wa Turk wa 'Arab* - Ta'līf: Edmonds, Tarğama: Ğorğis Fatḥullāh; *Mabāḥiṯ 'Irāqiyya* - Ta'līf: Ya'qūb Sarkīs; *al-Akrād* - Ta'līf: Bāsīl Nīktan; *Mağmū'a ar-rasā'il wa al-masā'il* - Ta'līf: Šayḫ al-Islām Ibn Taymiyya; *Riḥlatī ilā al-'Irāq* - Ta'līf: Ğams Baknaghām, Tarğama: Salīm Ṭāhā at-Takrītī; *Ğarīda at-Ta'āḫī al-'irāqiyya* - Bağdād, 16. 09. 1974.; *al-'Irāq aš-Šimālī* - Ta'līf: dr. Šākir Ḥaṣbāk; *Tārīḫ al-Mūṣul* - Ta'līf: Sulaymān aṣ-Ṣāyiğ;

43. Karmatije

Definicija:

Karmatije (*al-qarāmiṭa*) su destruktivni batinijski pokret (*ḥaraka bāṭiniyya haddāma*)* koji je osnovao Hamdan b. el-Eš'at, zvani "Karmat" (doslovno: onaj koji sitno korača) zbog niskog rasta i kratkih nogu. Rođen je u Huzistanu u pokrajini Ahvaz, odakle se preselio u Kufu, gdje je osnovao ovaj tajni pokret sa snažnom vojnom organizacijom. Pokret se predstavljao da se tobože bori za interes Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*Ahl al-Bayt*) i da svoje porijeklo vodi od Muhammeda b. Ismā'īla b. Dža'fera es-Sadika. Međutim, on je u svojoj suštini imao za cilj širenje nevjerstva (*al-ilḥād*), liberalizma (*al-ibāḥiyya*), uništenje morala (*hadm al-aḫlāq*) i rušenje poretka islamske države.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Nastanak i razvoj ovoga pokreta može se pratiti jedino kroz izučavanje njegovih vodećih ličnosti koje su se predstavljale kao muslimani, a u sebi, zapravo, skrivale

odanost poklonicima vatre (*al-mağūsiyya*) koji su tokom dugog niza godina na ovaj pokret ostavili dubok utjecaj.

- Abdullah b. Mejmun b. el-Kaddah, karmatijska zmija-otrovnica, prvo je oko 260/873. godine na jugu Perzije počeo širiti ismailijsko učenje.

- On je zatim u Iraku, angažirao svoga misionara Faradža b. 'Usmana el-Kāšānija, zvanog Zikrevejh da i tamo tajno počne propagirati karmatijske ideje.

- Godine 278/891., Hamdan Karmit b. el-Eš'as je u blizini Kufe počeo javno propagirati ideje ove sekte. Potom je u blizini Kufe sebi sagradio službenu rezidenciju koju je nazvao *Dār al-Hiğra* koja je postala centar pokreta. Da bi se, tobože, pokazao pobožnim, počeo je pedeset puta na dan obavljati namaz.

- U međuvremenu se Zikrevejh sklonio i pred očima javnosti se nije pojavljivao dvadeset godina. Za to vrijeme, njegovi sinovi, koje je ranije razaslao širom zemlje, propagirali su učenje ovoga pokreta.

- Zikrevejh je iza sebe za zamjenika ostavio Ahmeda b. el-Kāsima koji je presretao karavane i pljačkao hadžije, sve dok nije poražen u Bici kod Himsa. Nakon toga je uhvaćen i Zikrevejh koji je sproveden u Bagdad, gdje je u zatvoru ostao sve do svoje smrti 294/907. godine.

- Karmatije su se u Bahrejnu okupile oko el-Hasana b. Behrama, poznatog još i pod nadimkom Ebū Sa'īd el-Džennābi, koji ih je 283/896. godine poveo na Basru, ali je tamo bio poražen.

* Poslije njega, rukovođenje pokretom preuzeo je njegov sin, Sulejman b. el-Hasan b. Behram, poznat još i pod nadimkom kao Ebū Tāhir. On je uspio osvojiti mnoga mjesta na Arapskom poluotoku i njima gospodariti punih 30 godina. Smatra se stvarnim osnivačem karmatijske države i utemeljiteljem njenog društveno-političkog poretka. U njegovo doba, karmatijska država je postala strah i trepet vlasti u Bagdadu. Do koje je mjere vladao strah od njega najbolje pokazuje činjenica da je bagdadski hilafet prisilio da mu plaća godišnji danak (*al-itāwa*).

On i njegovi ljudi činili su užasne stvari kao što su:

- Presretanje hadžija na povratku iz Mekke, njihovo pljačkanje i ostavljanje bez hrane i vode, tako da su mnogi umirali od gladi i žeđi.

- U doba halife el-Muktedira (295/908 - 320/932), napao je i zauzeo Kufu. U trajanju od šest dana, koliko je u njoj ostao, svojim ljudima je dozvolio da u njoj slobodno čine šta god zažele.

- Godine 319/931., u samoj sezoni hadždža, napao je Mekku, opljačkao hadžije, zatrpao izvor Zemzem, Mekkanski harem napunio tijelima pobijenog svijeta, skinuo prekrivač sa Kabe, razvalio vrata Drevne kuće (tj. Kabe), izvalio Crni kamen (*al-Ḥağar al-Aswad*) i sa sobom ga ponio u el-Ahsu (današnji el-Hufūf), gdje je ostao dvadeset godina, sve do 339/951. godine, kada je vraćen i ponovo uzidan u zid Kabe.

* Nakon Sulejmanove smrti, rukovođenje pokretom preuzeo je njegov brat el-Hasan el-A'sam koji je toliko bio osnažio da je 360/970. godine zauzeo Damask, nakon čega je krenuo na Egipat. Međutim, tamo ga je dočekala fatimijska vojska koja ga je u bici porazila i natjerala na povlačenje. Nakon poraza, el-A'sam se sa ostacima karmatijske vojske ponovo povukao u el-Ahsu.

* Zbog dove za dobrobit Abbasija, karmatije su sa položaja lidera pokreta svrgnule el-Hasana el-A'sama i rukovođenje pokretom povjerile dvojici ljudi od kojih se jedan zvao Dža'fer, a drugi Ishak. Međutim, oni su se ubrzo osilili i između njih je došlo do sukoba. Obojicu je pogubio el-Asfer et-Taglebi koji je zauzeo Bahrejn sa el-Ahsom i tako okončao njihovu karmatijsku moć i državu.

* Karmatijska zajednica imala je specifičan sistem ustrojstva. Ona se po svojoj unutrašnjoj strukturi sastojala iz sljedeće četiri prepoznatljive društvene klase:

- ***Prvu klasu*** - Poslanice "Iskrene braće" (*Iḫwān aṣ-ṣafā*)* nazivaju "Samilosnom, čestitom braćom" (*al-iḫwān al-abrār ar-ruḥamā'*). Nju su sačinjavali mlađi članovi

od 15 do 30 godina starosti. Oni su bili spremni prihvatiti karmatijske ideje, u sebi ih nositi i za njih se odano boriti.

- ***Drugu klasu*** - poznatu pod nazivom "Vrijedna odabrana braća" (*al-iḫwān al-aḫyār al-fuḍalā'*) sačinjavali su članovi od 30. do 40. godine starosti. Oni su zauzimali položaj političkih starješina (*martaba ar-ru'asā' ḏawī as-siyāsāt*) koji su bili zaduženi za odgoj članova sekte (*al-iḫwān*), pri čemu su bili dužni prema njima lijepo postupati i pružati im svaku potrebnu pomoć.

- ***Treću klasu*** - sačinjavali su članovi od 40. do 50. godine starosti. Oni su ti koji su, po karmatijskom učenju, bili pronikli u tajne Božijeg zakona (*an-Nāmūs al-ilāhī*) i kao takvi imali pravo naredbe i zabrane (*ḥaqq al-amr wa an-nahy*), podupiranja karmatijskog učenja i odbrane od napada protivnika. Oni su ti koji su napisali poznate poslanice o karmatijskom učenju (*Rasā'il al-'aqā'idiyya al-qarmaṭiyya*) i rasturili ih širom svijeta.

- ***Četvrtu klasu*** - čije su članove nazivali prvo "učenicima" (*al-murīdūn*), zatim "učiteljima" (*al-mu'allimūn*), a zatim "odabranicima" (*al-muqarrabūn*) sačinjavali su članovi preko 50 godina starosti. To je ujedno bio i najviši stepen napredovanja u karmatijskoj sekti. Onoga ko bi uspio postići taj stepen ostali članovi ove sekte su smatrali oličjem zakona i prirode (*min an-nāmūs wa aṭ-ṭabī'a*) i kao takav je bio dorastao za otkrovenje svih tajni (*yuṣbiḥ min ahl al-kašf al-ladunī*)*, jer je bio u stanju direktno gledati događanja na Sudnjem danu, proživljenje (*al-ba'ṯ*), okupljanje (*an-nušūr*), polaganje računa (*al-ḥisāb*), mjerenje na vagi ljudskih djela (*al-mīzān*) itd.

Ideje i ubjeđenja:

* Kada su osnovali svoj pokret, karmatije su pred svijet izašli sa tvrdnjom da se bore za određene ideje. Tako su npr. tvrdili da se bore za Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, porodicu (*Ali al-Bayt*). Međutim, to je bio samo njihov izgovor, jer od njihove sablje, kasnije, nisu bili pošteđeni ni sami pripadnici Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, porodice (*Ahl al-Bayt*).

* Karmatije su, zatim, osnovale komunističku državu koja je počivala na komunističko-revolucionarnoj doktrini zajedničke raspodjele bogatstava (*šuyū' aṯ-ṯarwāt*) koja nije pokazivala nikakva poštovanja prema privatnom vlasništvu.

* Karmatije su zajedničkim vlasništvom proglasile čak i žene pod izgovorom iskorjenjivanja uzroka mržnje i međusobne netrpeljivosti. Po njima, nikome nije dozvoljeno da svoju ženu skriva od svoje braće. U tom smislu su širili ideju da takva praksa doprinosi jačanju međusobnog prijateljstva i ljubavi. Takvo shvaćanje, prije njih, zastupali su mazdakijski Perzijanci (*al-Mazdakiyyūn al-Fārisiyyūn*).

* Karmatije su ukinule sve osnovne islamske propise, kao što su post, namaz i ostale farz obaveze.

* Dozvoljavali su primjenu sile pod izgovorom postizanja željenih ciljeva.

* Smatrali su besmislenim vjerovanje u proživljenje poslije smrti i nagrađivanje i kažnjavanje za djela na ovome svijetu. Po njihovom shvaćanju, Džennet je uživanje na ovome svijetu, a kazna opterećivanje sa obavljanjem vjerskih obreda kao što su: namaz, post, hadždž i džihad (*al-ǧihād*)*.

* Svoje učenje i ideje karmatije su prvenstveno širile među radnicima, seljacima, beduinima, beskućnicima i općenito među onima koji su jedva čekali da se što prije dograbe uživanja. Time su se karmatije svrstale u društvo nevjernika i krvnika koji ni najmanje nisu poštovali svetost života, imetka i časti.

* Tvrdili su da su njihove vođe nepogrešive i da svako vrijeme mora imati nepogrešivog vođu (*imām ma'ṣūm*) koji će interpretirati vanjske (*zahir*) stvari i u nepogrešivosti biti ravan Vjerovjesniku. U tom smislu, karmatije su u prenesenom značenju interpretirale:

- Post (*aṣ-ṣawm*) u značenju neotkrivanja tajne (*al-imsāk 'an kašf as-sirr*),

- Proživljenje (*al-ba'ṯ*) u značenju upućenosti na njihovo (tj. karmatijsko) učenje (*al-ihtidā' ilā maḏhabihim*),

- Vjerovjesnika (*an-nabī*)* u značenju osobe kojoj je praiskonski Bog (*al-Ilāh al-Awwal*) ulio čistu svetačku snagu (*quwwa qudsiyya ṣāfiya*) i

- Kur'an (*al-Qur'ān*) u značenju Muhammedova izražaja o spoznajama koje su mu ulivene, čije je riječi on, sām od sebe, iskonstruisao i u prenesenom značenju (*maǧāzan*) ih nazvao Allahovim govorom (*Kalāmullāh*).

* Karmatije su svojim sljedbenicima nametale tako visoke poreske obaveze da je gotovo sav lični prihod odlazio u zajedničku kasu.

* Karmatije vjeruju u postojanje dva praiskonska boga (*Ilāhayn qadīmayn*)*, od kojih je jedan prouzrokovao drugog. Oni, također, tvrde da je onaj stariji, svijet stvorio preko mlađeg, a ne sâm on. Prema tome, ispada da je prvi potpun (*tāmm*), a drugi nepotpun (*nāqiṣ*). Osim toga, prvi se ne može opisati ni da postoji ni da ne postoji (*lā yūṣaf bi wuǧūd wa lā 'adam*), pa prema tome nije ni opisan ni neopisan (*fa lā huwa mawṣūf wa lā ġayr mawṣūf*).

* Karmatije svijetu prilaze sa pozicije upoznavanja sa nepravdom koju je Ummet učinio prema 'Ali b. Ebū Tālibu i njegovom sinu el-Husejnu koji je mučki ubijen.

* Karmatije vjeruju u povratak Mehdije (*ar-raǧ'a*) i tvrde da je 'Ali znao šta se dešava u nevidljivom svijetu. Kada nekoga pridobiju za svoga novog člana, karmatije ga, tek tada, upoznaju sa učenjem svoje sekte o ukidanju vjerskih dužnosti i rušenju vjere.

* Karmatije smatraju da vođe (*al-a'imma*), vjere (*al-adyān*)* i moralne vrijednosti (*al-aḫlāq*)* nisu ništa drugo do čista zabluda.

* Karmatije u svoju sektu pozivaju Jevreje, Sabejce, kršćane, vatropoklonike (*al-maǧūsiyya*)*, filozofe (*al-falāsifa*), razvratnike (*aṣḥāb al-maǧūn*), ateiste (*al-malāḥida*) i materijaliste (*ad-dahriyyūn*). Prilikom pozivanja u svoju sektu, karmatije vode računa da se svakome obraćaju onako kako njemu odgovara.

Akaidski i idejni korijeni:

* Karmatijska filozofija je materijalistička (*māddiyya*)*. U nju su se uvukla razna ateistička shvaćanja i učenja zavjereničkih perzijskih vođa.

* Na karmatije su snažan utjecaj ostavila politička i ilmu-l-kelamska shvaćanja haridžijskog učenja (*mabādi' al-ḫawāriǧ al-kalāmiyya wa as-siyāsiyya*) i materijalističke škole.

* Na karmatijsko učenje, također, su utjecale ateističke škole Mazdaka i Zaradušte.

* Karmatijsko učenje se temelji na izostavljanju vjerskih obreda, dozvoljavanju zabrana i uspostavljanju društva koje se zasniva na liberalizmu i zajedničkom raspolaganju ženama i imetkom.

* Osnovna karmatijska ideja je okupljanje što većeg broja sljedbenika i njihovo masovno angažiranje na zadatku za koji ne znaju kakav mu je cilj.

Raširenost i centri utjecaja:

- Ovaj pokret (*al-ḥaraka*)* je aktivno djelovao blizu cijelog jednog stoljeća. Svoje djelovanje počeo je na jugu Perzije, a potom se prenio na okolinu Kufe i Basre odakle se nastavio širiti prema el-Ahsi, Bahrejnu i Jemenu, tako da je, jedno vrijeme, djelovao na ogromnom prostoru koji je obuhvaćao jug Arapskog poluotoka, Centralnu pustinju, Oman i Horasan. Pripadnici ovoga pokreta provalili su u Mekku i u njoj počinili užasne stvari. Potom su osvojili Damask i došli do Himsa i Selamije. Na vrhuncu moći, u jednom trenutku su prodrli čak i u Egipat gdje su se ulogorili u 'Ajn eš-Šemsu u blizini Kaira. Nakon toga, njihova moć je sve više počela slabiti. Na kraju je propala i njihova država i uporišta u el-Ahsi i Bahrejnu. U posljednje vrijeme, sve se češće pojavljuju sumnjive knjige koje karmatijski i njemu slične otpadničke pokrete pokušavaju prikazati kao reformističke, a njihove lidere kao slobodnjake koji su širili pravdu (*al-'adāla*)* i slobodu (*al-ḥurriyya*)*

Iz navedenog se vidi:

- Da je karmatijski pokret osnovan s ciljem rušenja Islama svim sredstvima; činjenjem velikih grijeha (*al-kabā'ir*)*, povredom časti, prolijevanjem krvi, pljačkanjem imetka, dozvoljavanjem zabranjenog i dopuštanjem njegovim sljedbenicima, čak i pubertetlijama i najnižim slojevima društva da se slobodno upuštaju u svakojaka uživanja,

- Da je njegovo učenje isto kao i učenje ismā'ilija, uz izvjesne razlike u praktičnoj primjeni, jer su se ismā'ilije pribojavale pobune naroda,

- Da karmatije iz okvira Islama izvode njihovi sljedeći postupci:

1. vjerovanje da se Allah prerušio u lik čovjeka,

2. tvrdnja o postojanju dva boga,

3. primjena principa zajedničke vlasti nad ženama i imecima,

4. nepridržavanje ni u najmanjoj mjeri učenja Islama,

5. iskrivljenost vjerovanja u objavu (*al-waḥy*)*, vjerovjesništvo (*an-nubuwwa*)* i poslanstvo (*ar-risāla*),

6. povreda i napadi na islamske svetinje kao što su: napad na hadžije, provala Kabe, skidanje "Crnog kamena" (*al-Ḥağar al-aswad*) i njegovo premještanje na drugo mjesto i

7. poricanje Sudnjeg dana, Dženneta i Džehennema.

Bibliografija:

- *Kašf asrār al-bāṭiniyya wa aḫbār al-qarāmiṭa* - Muḥammad b. Mālik al-Ḥammādī al-Yamānī; *Tārīḫ al-ğamā'āt as-sirriyya wa al-ḥarakāt al-haddāma* - Muḥammad 'Abdullāh 'Inān; *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya* - Muḥammad Abū Zahra; *al-Mu'āmara 'alā al-islām*"- Anwar al-Ğundī; *al-Qarāmiṭa* - 'Abdurraḥmān b. al-Ğawzī; *"Islam bila mezahib"*; dr. Mustafa eš-Šek'ah *al-Milal wa an-Niḥal* - li Abū al-Fatḥ aš-Šahrastānī; *Faḍā'iḥ al-bāṭiniyya* - li Abū Ḥāmid al-Gazālī; *al-Farq bayna al-firaq* - 'Abdulqāhir al-Bağdādī; *Dirāsāt fī al-firaq wa al-maḏāhib al-qadīma wa al-mu'āṣira* - 'Abdullāh Amīn;

44. Isma'ilije

Definicija:

Isma'ilije (*al-ismā'īliyya*) **su batinijska** sekta (*firqa bāṭiniyya*)* **koja je svoj naziv** dobila po Imamu Ismā'ilu **b. Dža'feru es-**Sādiku. Ova sekta u javnosti se **predstavlja** kao zaštitnik Poslanikove, sallallahu **alejhi** ve sellem, porodice (*Ahl al-Bayt*), **a u** stvarnosti, zapravo, radi na rušenju Islama. Sekta se tokom vremena razbila na brojne frakcije koje su nastavile djelovati sve do danas. Međutim, zajedničko obilježje sviju njih je da se njihovo učenje kosi sa ispravnim islamskim vjerovanjem. Ismailijska sekta je u svome učenju toliko otišla u krajnost (*al-ğuluww*)* da njene sljedbenike drže nevjernicima čak i one šī'ije koje slijede dvanaestericu imama (*aš-šī'a al-iṯnā 'ašariyya*)*.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

I - Isma'ilije-karmatije: (Vidi opširnije u poglavlju o karmatijama u ovoj knjizi).

* Isma'ilije-karmatije su se po prvi put pojavile u Bahrejnu i Šamu, nakon što su otkazali poslušnost i samom isma'ilijskom imamu, opljačkavši njegov imetak i sve što se moglo ponijeti. Na kraju je i sām isma'ilijski imam, u strahu od njihova terora, morao pobjeći iz Selemije u Siriji i skloniti se u Transoksaniji.

Među najistaknutije Isma'ilije-karmatije spadaju:

- 'Abdullah b. Mejmun el-Kaddah koji se 260/874. godine pojavio u južnoj Perziji,

- el-Faradž b. 'Usman el-Kāšāni (Zikrevejh) koji se pojavio u Iraku i tamo počeo pozivati svijet u odsutnosti prikrivenog imama (*al-imām al-mastūr*),

- Hamdan Karmat b. el-Eš'as koji je 278/891. godine po prvi put javno počeo pozivati svijet u svoju sektu u blizini Kufe,

- Ahmed b. el-Kāsim, poznat po svojoj okrutnosti i napadima na karavane trgovaca i hadžija,

- el-Hasan b. Behram (Ebū Se'īd el-Džennabi) koji se pojavio u Bahrejnu i koji se smatra stvarnim osnivačem karmatijske države,

- Njegov sin, Sulejman b. el-Hasan b. Behram (Ebū Tāhir) koji je vladao trideset godina. U njegovo doba došlo je do ekspanzije i širenja karmatijske države. Godine 319/931., napao je Mekku, ukrao "Crni kamen" (*al-Ḥağar al-aswad*) i kod sebe ga zadržao preko dvadeset godina i

- el-Hasan el-A'sam b. Sulejman koji je 360/970. godine zauzeo Damask.

***II - Isma'ilije-fatimije*:**

* Isma'ilije-fatimije su u osnovi isma'ilijski pokret (*al-ḥaraka al-ismā'īliyya al-aṣliyya*)* koji je u svome razvoju prošao kroz više faza:

- Fazu prikrivanja (*Dawr as-satr*), od Isma'ilove smrti 143/760. godine, pa sve do pojave 'Ubaydullaha el-Mehdije. Zbog tajnosti rada sekte, postoje izvjesna neslaganja oko imena vođa (*asmā' al-a'imma*) sekte u ovome periodu.

- Fazu prvog pojavljivanja (*Bidāya aẓ-ẓuhūr*), koja počinje pojavom el-Hasana b. Havšeba koji je 266/879. godine u Jemenu osnovao ismailijsku državu, odakle se njegovo djelovanje proširilo na Sjevernu Afriku, gdje je za sebe pridobio poglavice berberskog plemena Kitame (*Kutāma*). Poslije toga, pojavio se njegov prijatelj 'Ali b. Fadl koji se proglasio za vjerovjesnika (*idda'ā an-nubuwwa*)* i svoje sljedbenike oslobodio dužnosti posta (*aṣ-ṣawm*) i namaza (*aṣ-ṣalāh*).

- Fazu javnog djelovanja (*Dawr aẓ-ẓuhūr*) koja počinje od pojave 'Ubaydullaha el-Mehdije. On je prvobitno živio u Selemiji u Siriji, ali je odatle morao pobjeći u Sjevernu Afriku, gdje se sklonio kod svojih tamošnjih prijatelja iz plemena Kitame.

* 'Ubaydullah je pogubio svoga misionara Ebū 'Abdullaha eš-Šī'iju es-San'āniju i njegovog brata Ebū el-'Abbāsa zbog toga što su u njega posumnjali i što im se učinilo da više nije onakav kakvog su ga upoznali u Selemiji u Siriji.

* 'Ubaydullah je osnovao prvu ismailijsko-fatimijsku državu u el-Mehdiju u Africi (Tunisu). On je 297/909. godine uspio zauzeti Rekkādu (aglebidsku rezidenciju u predgrađu Kajrevana). Poslije njega na prijestolju su se, jedan iza drugog, smijenili sljedeći fatimijski vladari:

- el-Mensūr Billāh (Ebū Tāhir Ismā'īl), 334/945. - 341/952.,

- el-Mu'izz Lidīnillāh (Ebū Temīm Me'add), 341/952. - 365/975. U njegovo vrijeme 361/971. godine osvojen je Egipat u koji se el-Mu'izz preselio u mjesecu ramazanu 362/973. godine,

- el-'Azīz Billāh (Ebū Mensūr Nizār), 365/975. - 386/996.,

- el-Hākim Bi'emrillāh (Ebū 'Alī el-Mensūr), 386/996. - 411/1021.,

- ez-Zāhir (Ebū el-Hasan 'Alī), 411/1021. - 427/1035.,

- el-Mustensir Billāh (Ebū Temīm), 427/1035. - 487/1094.

* Poslije el-Mustensirove smrti 487 /1094. godine, došlo je do podjele fatimija na dvije dinastije; nizarije, na istoku i musta'lije, na zapadu. Uzrok za ovu podjelu je bio taj što je imam el-Mustensir za svoga nasljednika ostavio najstarijeg sina Nizara, kojeg je vezir el-Fadl b. Bedr el-Džemali svrgnuo i na položaj imama postavio najmlađeg el-Mustensirova sina el-Musta'lija (dijete od svega pet godina) koji je, istovremeno, bio i vezirov sestrić. Legitimnog el-Mustensirovog nasljednika Nizara vezir el-Fadl se riješio tako što ga je strpao u zatvor i naredio da se u zatvoru zazida i tako umre.

* Tako su ismailijske fatimije-musta'lije nastavile vladati Egiptom, Hidžazom i Jemenom, pri čemu su se na prijestolju izmijenili sljedeći imami:

- el-Musta'li (Ebū el-Kāsim Ahmed), 487/1094. - 495/1101.,

- el-Āmir (Ebū 'Alī el-Mensūr), 495 /1101.- 525/1130.,

- ez-Zāfir (Ebū el-Mensūr Ismā'īl), 544/1149. - 549/1154.,

- el-Fā'iz (Ebū el-Kāsim 'Īsā), 549/1154. -555/1160.,

- el-'Āḍud (Ebū Muhammed 'Abdullah), od 555/1160. godine pa do rušenja fatimijske dinastije od strane Salahuddina el-Ejjubije 567/1171. godine.

III - Isma'ilije-asasini:

* Isma'ilije-asasini (*al-Ismā'iliyya al-ḥaššāšūn*) su sljedbenici isma'ilijsko-nizārijskog pokreta koji se proširio u Šamu, Perziji i općenito na istoku tadašnjeg islamskog svijeta. Među njihove najistaknutije ličnosti spadaju:

* el-Hasan b. es-Sabbāh, po porijeklu Perzijanac (iz Tusa) koji je do kraja ostao vjeran Imamu el-Mustensiru. Poslije povratka iz Egipta, on je u Perziji počeo propagirati isma'ilijsko učenje prikrivenog imama (*al-imām al-mastūr*). Godine 483/1090., el-Hasan es-Sabbāh je osvojio jaku brdsku tvrđavu Alamūt (sjeverozapadno od Kazvina) i osnovao istočnu, isma'ilijsko-nizārijsku državu. Njegovi sljedbenici poznati su pod nazivom asasini (*al-ḥaššāšūn*), tj. oni koji se odaju upotrebi *hašiša* (opojne konoplje). El-Hasan es-Sabbāh je odatle u Egipat uputio nekoliko svojih ljudi sa zadatkom da ubiju drugog imama, Ibn el-Musta'lija, koga su, zaista, i ubili zajedno sa njegova dva sina 525/1130. godine. El-Hasan es-Sabbāh je umro 518/1124. godine.

* Kijābezrek Āmīd, umro 530/1135. godine,

* Muhammed b. Kijābezrek Āmīd, umro 558/1162. godine,

* el-Hasan es-Sānī (tj. Hasan II) b. Muhammed, umro 562/1166. godine,

* Muhammed es-Sānī (tj. Muhammed II) b. el-Hasan, umro 607/1210. godine,

* el-Hasan es-Sālis (tj. Hasan III) b. Muhammed es-Sānī, umro 618/1221. godine,

* Muhammed es-Sālis (tj. Muhammed III) b. el-Hasan es-Sālis, umro 653/1255. godine,

* Ruknuddīn Hūr-Šāh, koji je vladao od 653/1255. do 1256. godine kada je vojska Mongola Hūlāga srušila asasinsku državu i zauzela njihova utvrđenja. Hūlāgū je ubio i samog Ruknuddīna, čije su se razbijene snage razbježale na sve strane. Oni imaju svoje sljedbenike sve do danas.

IV - Isma'ilije u Šamu:

Isma'ilije u Šamu (*Ismā'īliyya aš-Šām*) su nizarijske isma'ilije koje su se uspjele održati cijelo ovo vrijeme i očuvati svoje vjerovanje. Iako nikada nisu imali svoju zasebnu državu, oni su, kao vjerska zajednica, svoje učenje širili po brojnim utvrđenjima i igrali i još uvijek igraju značajnu ulogu, naročito u oblasti Selemije i predjelima Kadmusa, Mesajifa, Banijasa, Havabija i Kehfa.

Među najpoznatije isma'ilije u Šamu spada Rāšiduddīn Sinān, poznat još pod nadimkom Šejhu-l-Džijl (*Šayḫ al-Ğiyl*). U svojim potezima on podsjeća na el-Hasana es-Sabbaha. Osnovao je sinanijski red koji vjeruje u preseljenje duše iz jednog tijela u drugo, pored ostalih isma'ilijskih vjerovanja.

V - Isma'ilije-behrije:

* Isma'ilije-behrije (*al-ismā'īliyya al-bahira*) su musta'lijske isma'ilije koje priznaju imame: el-Musta'lija, el-Āmira i njegovog sina et-Tajjiba. Po ovom posljednjem, poznate su još i pod nazivom isma'ilije-tajjibije (*al-ismā'īliyya aṭ-ṭayyibiyya*). Ovu grupu isma'ilija predstavljaju isma'ilije iz Jemena i Indije, koje su se, ostavivši politiku, počele baviti trgovinom. Obavljajući trgovačke poslove, oni su puno putovali tako da su dospjeli i do Indije gdje su neki Hindusi prešli na Islam pod imenom behrije (*al-bahira*), "al-Bahira" je stari indijski naziv za trgovca.

* Njihov imam et-Tajjib je 525/1130. godine prešao na tajni rad (*as-sitr*). Od tada, pa sve do danas, prikriveni imami iz njegove loze djeluju u tajnosti i o njima se ništa ne zna, čak, ni za njihova imena. Njihova imena ne znaju ni sami behrijski učenjaci.

* Isma'ilijske-behrije su se kasnije podijelile na dvije frakcije:

1. Behrije-dāvūdije (*al-bahriyya ad-dāwūdiyya*) koje su svoj naziv dobile po Kutbu Šahu Davudu. Behrije-dāvūdije su

najviše raširene u Indiji i Pakistanu. Njihove vođe, od desetog stoljeća po Hidžri imaju sjedište u Bombaju u Indiji.

2. Behrije-sulejmanije (*al-bahriyya as-sulāymāniyya*) koje su svoj naziv dobile po Sulejmanu b. Hasanu. Glavno uporište behrija-sulejmanija bio je i sve do danas ostao Jemen.

***VI - Isma'ilije-Aga Kanova*:**

* Isma'ilije-Aga Kanova (*al-ismā'īliyya al-Aġā Ḫāniyya*) su se po prvi put pojavile u Iranu tokom tridesetih godina devetnaestog stoljeća. Svoje učenje i vjerovanje ove isma'ilije su preuzele od isma'ilija-nizarija (*al-ismā'īliyya an-nizāriyya*). Među njihove najistaknutije ličnosti spadaju:

- Hasan 'Alī šah (Aga Kan I), koga su Englezi nagovorili da digne revoluciju (*at-ṯawra*)* kako bi imali izgovor za svoju intervenciju. Hasan 'Alī šah je prihvatio učenje isma'ilija-nizarija (*al-ismā'īliyya an-nizāriyya*) i u navodnoj odbrani toga učenja digao revoluciju. Kasnije je protjeran u Afganistan, odakle se preselio u Bombaj u Indiji. Englezi su mu dali titulu Aga Kan. Umro je 1881. godine.
- Aga 'Alī šah (Aga Kan II) 1881-1885.,
- Muhammed el-Husejni (Aga Kan III), sin Aga Kana II, 1885 - 1957. On je, prepušten udobnostima i raskošu, veći dio života proveo u Evropi. Na samrti je za svoga nasljednika odredio svoga unuka Kerima, čime je pogazio isma'ilijsko pravilo (*al-qā'ida al-ismā'īliyya*) o nasljeđu najstarijeg sina.
- Kerim (Aga Kan IV), koji je na položaj došao 1957. godine. Studirao je u Americi. Duhovno i svjetovno vođstvo nad svojim sljedbenicima ostvaruje iz svoje rezidencije u Parizu.

***VII- Isma'ilije-vakifije*:**

Isma'ilije-vakifije (*al-ismā'īliyya al-wāqifa*) su isma'ilijska sekta koja priznaje samo prvih sedam imama. Posljednji od njih, Muhammed b. Ismā'il je nestao. Oni vjeruju da se on cijelo ovo vrijeme skriva i da će se ponovo pojaviti.

Ideje i ubjeđenja:

* Nužnost postojanja nepogrešivog vođe (*imām ma'ṣūm*) legitimno imenovanog od strane svoga prethodnika (*manṣūṣ 'alayh*), koji mora voditi direktno porijeklo od Muhammeda b. Ismā'ila i biti najstariji sin prethodnog imama. Međutim, kroz historiju se više puta desilo da se odstupilo od ovoga pravila.

* Pod nepogrešivosti (*al-'iṣma*) isma'ilije ne podrazumijevaju činjenje prijestupa i grešaka, naprotiv, oni prijestupe i greške svojih vođa interpretiraju onako kako odgovara njihovom učenju.

* Onaj ko umre, a ne zna ko mu je imam u vremenu u kome živi ili mu nije dao zakletvu na vjernost (*wa lam yakun fī 'unuqihī bay'a*)*, umro je kao neznabožac (*māta maytatan ğāhiliyyatan*)*.

* Svome vođi (*al-imām*) pripisuju svojstva koja ga uzdižu gotovo do stupnja božanstva (*tarfa'uh ilā mā yušbih al-Ilāh*)*. Također mu pripisuju skriveno znanje (*'ilm al-bāṭin*) i daju petinu svojih prihoda.

* Vjeruju u dozvoljenost licemjerja (*taqiyya*)* i prikrivanja (*as-sirriyya*) koje prakticiraju u teškim vremenima kada to okolnosti iziskuju.

* Vođa (*al-imām*) je centralno pitanje isma'ilijske da've i isma'ilijskog vjerovanja oko čije ličnosti je sve povezano.

* Na Zemlji mora postojati vođa (*al-imām*), bilo da je javan otkriven (*ẓāhir makšūf*), bilo tajan prikriven (*bāṭin mastūr*). Ako je vođa (*al-imām*) javan i poznat, dozvoljeno je da njegov "hudždža" (hijerarhijsko-propagandni vođa kompetentan za vjerska pitanja u odsutnosti imama) bude prikriven (*mastūran*), a ako je prikriven (*mastūr*), njegov "hudždža" i njegovi misionari (*dā'ī*, množ. *du'āt*) moraju biti javni i poznati (*ẓāhirīn*).

* Isma'ilije vjeruju u seobu duša (*at-tanāsuḫ*)*. Po njima, imam je nasljednik svih vjerovjesnika i prethodnih imama.

* Poriču ili gotovo poriču Božije atribute (*ṣifāt*), jer je - po njihovom shvaćanju - Allah nedokučiv razumu (*fawqa mutanāwul al-*

'aql)*, ni postojeći ni nepostojeći (*lā mawğūd wa lā ğayr mawğūd*), ni onaj koji zna ni onaj koji ne zna (*lā 'ālim wa lā ğāhil*), ni moćan ni nemoćan (*lā qādir wa lā 'āğiz*). Oni Boga niti apsolutno potvrđuju niti apsolutno niječu (*lā yaqūlūn bi al-iṯbāt al-muṭlaq wa lā bi an-nafy al-muṭlaq*). Po njima, On je Bog dviju suprotstavljenosti (*Ilāh al-mutaqābilayn*), Stvoritelj dviju oprečnosti (*Ḫāliq al-mutaḫāṣimayn*) i Sudija između dvije proturječnosti (*al-Ḥākim bayna al-mutaḍāddayn*), niti je oduvijek, niti postao (*laysa bi al-qadīm wa laysa bi al-muḥaṯ*). Ono što je kod Njega oduvijek (*al-qadīm*) su Njegovo stvaranje i govor (*amruhū wa kalimatuhū*), za razliku od Njegova stvaranja i naravi (*ḫalquhū wa fiṭratuhū*) koji su nastali (*al-ḥadīṯ*).

Behrijsko učenje, između ostalog, ogleda se u:

* Neklanjanju u džamijama u kojima klanjaju ostali muslimani.

* Po vanjštini, njihovo vjerovanje je slično ostalim umjerenim islamskim sektama.

* Međutim, po unutrašnjem smislu, stvari stoje sasvim drugačije. Tako npr., oni klanjaju, ali je njihov namaz namijenjen skrivenom ismā'iljskom imamu iz loze et-Tajjiba b. el-Āmira.

* Oni odlaze u Mekku i kao i ostali muslimani obavljaju hadždž, ali tvrde da je Kaba simbol imama.

* Deviza assasina je bila: "U postojećem svijetu nema nikakva stvarnog smisla. Sve je dozvoljeno" (*Lā ḥaqīqa fī al-wuğūd, kull amr mubāḥ*). Njihov način djelovanja ogledao se organiziranju atentata i povlačenju u niz snažnih utvrđenja.

* O njima Imam el-Gazali kaže: "Ono što se o njima zna je da su apsolutno sve dozvoljavali (*al-ibāḥa al-muṭlaqa*), da su ukinuli islamsko oblačenje žene, da su zabranjeno proglašavali dozvoljenim (*istibāḥa al-maḥẓūrāt*) i da su poricali propise vjerozakona. Međutim, kada bi im se to spomenulo, svi bi poricali to što im se pripisuje."

* Oni vjeruju da Allah svijet nije stvorio direktno, nego preko Univerzalnog Uma (*al-'aql al-kullī*) koji obuhvaća sve Božije atribute i koga oni nazivaju zastorom (*al-ḥiğāb*). Oni, također, vjeruju da se Univerzalni Um (*al-'aql al-kullī*) potvrdio i u čovjeku, i to u Vjerovjesniku (*an-Nabī*) i u njegovim nasljednicima, prikrivenim imamima (*al-a'imma al-mastūrūn*). Po njima, Muhammed je onaj koji govori, a 'Ali temelj koji tumači.

Akaidski i idejni korijeni:

* Isma'ilijska sekta prvobitno je nastala u Iraku. Odatle su isma'ilije prebjegle u Perziju, Horasan, Transoksaniju i Turkmenistan, gdje se njihovo učenje isprepletalo sa starim perzijskim vjerovanjima i indijskim idejama, nakon čega su se među njima javljali sve veći i veći prohtjevi koji su ih, uz preuzeta učenja iz drugih sekti, još više odveli na krivi put.

* Tamo su došli u dodir sa indijskim brahmancima, iluminističkim filozofima, budistima, preživjelim ostacima ideja Kaldejaca i Perzijanaca i njihovim učenjima o duhovnosti, astronomiji i astrologiji. Iz svakog od ovih učenja oni su, manje ili više, ponešto preuzeli i tako, dodajući svojoj misterioznosti nove legende i praznovjerja, još više zalutali.

* Neki od njih, poput karmatija npr., prihvatili su mazdakijske i zoroastrijske ideje o liberalizmu i komunizmu.

* U svakom slučaju, njihovo učenje se ne zasniva na Kur'anu i Sunnetu. Na njihovo učenje su utjecale i sa njim se isprepele razne ideje i filozofije, što ih je dovelo dotle da izađu iz okvira Islama i da se više ne smatraju njegovim sljedbenicima.

Raširenost i centri utjecaja:

* Isma'ilijski utjecaj u oblastima kojima su vladale vremenom je jačao ili slabio, u zavisnosti od promjena prilika tokom dugog vremenskog perioda. Njihov utjecaj se osjećao na prostorima, gotovo cijelog islamskog svijeta, ali je on - u zavisnosti od vremena i prostora - bio različitog intenziteta.

- Karmatije su djelovale na Arapskom poluotoku, u Šamu, Iraku i Transoksaniji.

- Fatimije su osnovale državu koja je obuhvaćala Sjevernu Afriku sve do Atlanskog okeana. One su vladale cijelim Egiptom i Šamom. Njihovo učenje je jedno vrijeme bilo prihvaćeno i u Iraku, tako da su se 540/1145. godine, njihove hutbe slušale i sa minbera u Bagdadu. Fatimijsku državu srušio je, Allah mu se smilovao, Salahuddin el-Ejjubi.

- Isma'ilije Aga Kanova žive i djeluju u Najrobiju, Daru-s-selamu, Zanzibaru, Madagaskaru, Kongu, Belgiji, Indiji, Pakistanu i Siriji. Njihovo glavno uporište nalazi se u gradu Karačiju u Pakistanu.

- Behrije su raširene u Jemenu, Indiji i okolnim priobalskim oblastima.

- Šamske isma'ilije su dugi niz godina imale svoja utvrđenja uzduž i poprijeko cijelog Šama. One su i dan-danas prisutne u oblastima Selemije, Havabije, Kadmusa, Mesajifa, Banijasa i Kehfa.

* Asasini su se raširili u Iranu, gdje su južno od Kaspijskog mora, zauzeli tvrđavu Alamut i odatle svoju vlast zaveli na širokom prostoru u srcu Abbasijske sunnijske države. Oni su zauzeli cio lanac utvrđenja i u svom naletu stigli do Banijasa, Halepa i Mosula. Za vrijeme krstaša jedan od asasina obavljao je dužnost damaškog kadije. Asasini su razbijeni pred naletom Mongola Hūlāgā.

- Mekarimije su se nastanile u Nedžranu.

Iz navedenog se vidi:

- Da su u početku isma'ilije bile šī'ijska sekta, ali da su kasnije, pod mnogobrojnim utjecajima sa strane, počele preuveličavati svoje vođe (*al-a'imma*) do te mjere da ih je većina drugih islamskih sekti počela smatrati nevjernicima i otpadnicima od Islama. Ovo zato, što su isma'ilije svojim vođama počele pripisivati svojstva kojima ih uzdižu, gotovo, na stepen božanstva, što su počeli vjerovati u seobu duša (*at-tanāsuḫ*)*, što su zanijekali Allahove atribute (*ṣifātillāh*) i što svoje vjerovanje nisu crpili iz Kur'ana i Sunneta.

Bibliografija:

- *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya* - al-Ğuz' al-awwal, Muḥammad Abū Zahra; *Islām bilā maḏāhib* - dr. Muṣṭafā aš-Šak'a; *Ṭā'ifa al-ismā'īliyya, tāriḫuhā, nuẓumuhā, 'aqā'iduhā* - dr. Muḥammad Kāmil Ḥasan, Maktaba an-Nahḍa al-Miṣriyya, 1959.; *Dā'ira al-ma'ārif al-islāmiyya* - Mādda al-ismā'īliyya; *al-Milal wa an-Niḥal* - Muḥammad b. 'Abdulkarīm aš-Šahristānī - aṭ-Ṭab'a aṭ-ṭāniya, Dār al-Ma'rifa; *al-Mu'āmara 'alā al-islām* - Anwar al-Ğundī; *Tārīḫ al-ğam'iyyāt as-sirriyya wa al-ḥarakāt al-haddāma*"- Muḥammad 'Abdullāh 'Inān; *Uṣūl al-ismā'īliyya wa al-fāṭimiyya wa al-qamaṭiyya*"- Bernard Lewis; *Kašf asrār al-bāṭiniyya wa aḫbār al-qamaṭiyya* - Muḥammad b. Mālik al-Yamānī al-Ḥamādī; *Faḍā'iḥ al-bāṭiniyya*"- li Abū Ḥāmid al-Gazālī; *al-Ismā'īliyya* - Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr;

45. Nusajrije

Definicija:

Nusajrije (*an-nuṣayriyya*) su batinijski pokret (*ḥaraka bāṭiniyya*)* koji se pojavio u trećem stoljeću po Hidžri. Njegovi sljedbenici ubrajaju se u ekstremističke šī'ije (*ğulāt aš-šī'a*)* koje Aliju smatraju inkarnacijom Boga. Oni imaju za cilj rušenje Islama i otupljenje čvrstine njegova učenja. Zato su se kroz cijelu svoju historiju svrstavali na stranu onih koji su napadali Islam i muslimane. Kako bi prikrili pravu istinu o njihovom rafidijskom i batinijskom učenju (*li ḥaqīqatihim ar-rāfiḍa wa al-bāṭina*)*, francuski kolonijalisti (*al-isti'mār al-faransī*) u Siriji su ih prozvali alevijama (*al-'Alawiyyūn*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ove sekte je Ebū Šu'ajb Muhammed b. Nusajr el-Busrī en-Numejrī, umro 270/883. godine. On je bio savremenik trojice šī'ijskih imama: desetog 'Alija el-Hādija, jedanaestog el-Hasana el-'Askerija i dvanaestog Muhammeda el-Mehdije (el-Mewhūm).

- On je tvrdio da je "kapija" (*al-bāb*) Imama el-Hasana el-'Askerija, da je nasljednik njegovog znanja, hudždža i izvor

(*al-ḥuğğa wa al-marğa'*) šī'ijskog učenja, kao i to da je, poslije nestanka Imama el-Mehdija, tajna o njegovom povratku i mjestu odakle će se pojaviti ostala kod njega.

- Tvrdio je da je vjerovjesnik i poslanik (*idda'ā an-nubuwwa wa ar-risāla*)* i preuveličavao ulogu vođa (*al-a'imma*) do te mjere da ih je uzdizao na stepen božanstva.

* U rukovođenju sektom, naslijedio ga je Muhammed b. Džundub.

* Poslije Džunduba, rukovođenje sektom preuzeo je Ebū Muhammed 'Abdullah b. Muhammed el-Džinan el-Džunbulānī, porijeklom iz Džunbula u Perziji, poznat još i pod nadimcima: el-'Abid, ez-Zahid i el-Farisi, (235/849 -287/900). Putovao je u Egipat i tamo sa svojim učenjem upoznao el-Husejbija.

* Husejn b. 'Ali b. el-Husejn b. Hamdan el-Husejbi, porijeklom iz Egipta, rođen 260/873. godine. U Džunbulu ga je iz Egipta doveo njegov učitelj 'Abdullah b. Muhammed el-Džunbulānī koga je naslijedio u rukovođenju sektom. Živio je pod zaštitom hamdanijske države u Halepu i osnovao dva nusajrijska centra, jedan u Halepu pod rukovodstvom Muhammeda 'Alija el-Dželija i drugi u Bagdadu pod rukovodstvom 'Alija el-Džisrija.

- Umro je u Halepu, gdje se nalazi njegov grob. Napisao je više djela o svome učenju (*fī al-madhab*)* i jedan spjev u slavu Poslanikove porodice (*Ahl al-Bayt*). Vjerovao je u seobu duša (*at-tanāsuḫ*)* i utjelovljenje (*al-ḥulūl*)*.

* Nusajrijski centar u Bagdadu se raspao poslije Hūlāgova napada na Bagdad.

* Nusajrijski centar iz Halepa preselio se u Latakiju pod rukovodstvom Ebū Sa'da el-Mejmūna Surur b. Kasima et-Taberanija (358/969 - 427/1036).

* Usljed sve učestalijih napada od strane Kurda i Turaka, nusajrije su bile prisiljene da zatraže pomoć od Emira Hasana el-Mekzuna es-Sindžarija (583/1187 - 638/1240) koji je dva puta pokušao osvojiti ovu oblast. Njegov prvi pokušaj je propao, ali je u drugom pokušaju uspio osnovati snažne baze nusajrijskog učenja (*al-madhab an-nuṣayrī*)* u planinskoj oblasti Latakije.

* Oko 700/1300. godine među njima se pojavio 'Ismetuddevle Hatim et-Tubani, autor poznatog djela pod naslovom *ar-Risāla al-qubrusiyya.*

* U oblasti A'nā pojavio se Hasan 'Adžred, umro u Latakiji 836/1432. godine.

* Poslije njega nailazimo na vođe (*ru'asā'*) nusajrijskih skupina kao što je kumrijski pjesnik Muhammed b. Jūnus Kulāzī u blizini Latakija (umro 1011/1602), zatim Ali el-Māḫūs, Nāsir Nusejfi i Jūsuf 'Ubejdi.

* Sulejman-efendi el-Uzuni, rođen u Antakiji 1250/1834. godine koji se posvetio izučavanju ove sekte, a potom preko jednog misionara primio kršćanstvo i pobjegao u Bejrut gdje je izdao svoju knjigu poznatu pod naslovom *al-Bākūra as-sulaymāniyya* u kojoj je razotkrio tajne učenja nusajrijske sekte. Poslije toga nusajrije su ga, garantirajući mu sigurnost, nagovorile da se ponovo vrati među njih. Međutim, kada se vratio, uhvatile su ga, zadavile i njegovo tijelo javno spalile na trgu u Latakiji.

* Ova sekta kroz historiju je bila poznata pod svojim izvornim nazivom nusajrije (*an-nuṣayriyya*). Međutim, kada je u Siriji formirana politička partija (*ḥizb siyāsī*)* pod nazivom "Nacionalni blok" (*al-Kutla al-waṭaniyya*), u želji da na svoju stranu pridobije nusajrije, ova partija ih je prozvala "alevijama" (*al-'alawiyyūn*) što se podudarilo sa njihovim željama. Taj novi naziv oni ljubomorno čuvaju sve do danas. Kada je Francuska dobila mandat u Siriji, tamo im je osnovala državu pod nazivom "Alevijska država" (*Dawla al-'alawiyyīn*) koja je trajala od 1920. do 1936. godine.

* Muhammed Emīn Gālib et-Tavīl, istaknuta nusajrijska ličnost i jedan od njihovih lidera za vrijeme francuske okupacije Sirije. Napisao je knjigu pod nazivom "Historija alevija" (*Tārīḫ al-'alawiyyīn*) u kojoj je opširno obradio korijene ove sekte.

* Sulejman el-Ahmed, koji je 1920. godine u Alevijskoj državi zauzimao visoki vjerski položaj.

* Sulejman el-Muršid, bivši čoban i gonič goveda, koga su Francuzi objeručke prihvatili i pomogli mu da se proglasi za božanstvo. On je kasnije za svoga poslanika (*rasūl*) proglasio Sulejmana el-Mida, također čobana. Kasnija vlada koja se borila za nezavisnost, poznata pod nazivom *Ḥukūma al-istiqlāl* izvršila je njegovo pogubljenje vješanjem 1946. godine.

* Poslije njega, na kormilo sekte došao je njegov sin Mudžib koji se, također, proglasio za božanstvo. Međutim, i on je 1951. godine bio ubijen od strane tadašnjeg šefa sirijske obavještajne službe. Njegovo ime nusajrijska frakcija zvana muwahišije (*al-muwāḥiša*) i dan-danas izgovaraju prilikom prinošenja svojih žrtava.

* Među nusajrijama postoji ukorijenjeno vjerovanje da je drugi sin Sulejmana el-Muršida zvani Mugīs navodnu božanstvenost naslijedio od svoga oca.

* Alevije (nusajrije) su se, pod fasadom sunnija, uspjele uvući u nacionalna udruženja i organizacije u Siriji i ojačati svoj utjecaj u sirijskoj vlasti, naročito poslije 1965. godine. Kada je pod vođstvom komunističkih i nacionalističkih snaga okupljenih u Ba'ს partiji, 12. marta 1971. godine u Siriji izvela revoluciju, alevije su izbile u sami vrh vlasti i preuzele sve glavne položaje u rukovođenju Republikom.

Ideje i ubjeđenja:

* Nusajrije Aliju smatraju bogom (*ilāhan*)* i tvrde da je njegovo pojavljivanje duhovno u fizičkom prolaznom tijelu (*ẓuhūruhū ar-rūḥānī bi al-ğasad al-ğismānī al-fānī*) kao što je bila pojava Džibrila u liku pojedinih osoba.

* Pojava boga-Alije (*al-Ilāh 'Alī*) u ljudskom liku (*fī ṣūra an-nāsūt*)* bila je samo zato da se njegovim stvorenjima i robovima pokaže prisnost i utjeha.

* Posebnu naklonost, i ljubav izražavaju prema ubici Imama 'Alija, 'Abdurrahmānu b. Muldžemu, izgovarajući pri spominjanju njegova imena "Raḍijallāhu 'anhu!" (*Neka je Allah sa njim zadovoljan!*) i tvrdeći da je on njegovim ubistvom božansku prirodu (*al-lāhūt*)* oslobodio okova ljudske prirode (*an-nāsūt*)*. Zato smatraju grešnicima one koji, prilikom spominjanja njegova imena (tj. 'Abdurrahmāna b. Muldžema) izgovaraju "La'anahullāh!" (*Allah ga prokleo!*).

* Neki od njih vjeruju da 'Alija, nakon što se oslobodio okova tijela, prebiva u oblacima. Zato ga kada iznad njih naiđe oblak, pozdravljaju riječima: *es-Selāmu 'alayka yā Abā al-Ḥasan!* Oni također vjeruju da je grom njegov glas, a sijevanje njegov bič.

* Vjeruju da je 'Alija stvorio Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, da je Muhammed stvorio Selmana el-Farisija, a da je Selman el-Farisi stvorio petoro sljedećih siročadi:

- el-Mikdāda b. el-Esveda, koga smatraju gospodarom ljudi i njihovim stvoriteljem koji upravlja gromovima,
- Ebū Zerra el-Gaffariju koji upravlja kretanjem planeta i zvijezda,
- 'Abdullaha b. Revvahu koji upravlja vjetrovima i uzima duše ljudima,
- 'Usmana b. Maz'ūna koji upravlja čovjekovim stomakom, temperaturom i bolestima i
- Kanbera b. Kādāna koji udahnjuje dušu u tijelo.

* Oni imaju svoju noć u kojoj kao i neke druge batinijske sekte čine dar-mar.

* Oni slave i piju vino. Zbog toga što je ona izvor vina, veličaju vinovu lozu, nazivaju je "svjetlom" (*an-nūr*) i zgražavaju se na njeno čupanje ili sječu.

* Klanjaju pet dnevnih namaza, ali drugačije od ostalih muslimana, jer se njihovo klanjanje razlikuje po broju rekata i po tome što u njihovom namazu nema sedžde, iako ima neka vrsta ruku'a.

* Ne klanjaju džumu i ne pridržavaju se propisa o čistoći, budući da prije namaza ne uzimaju abdest niti gusul u slučaju dženabeta.

* Nemaju svoje javne džamije, nego klanjaju po kućama. Poslije namaza izgovaraju praznovjerne i nerazumljive molitve.

* Imaju svoje mise (*quddāsāt*) slične kršćanskim misama, kao što su:

- Misa: *eṭ-Ṭayyib laka aḫ ḥabīb*!

- Misa: *al-Buḥūr fī rūḥ mā yadūr fī maḥall al-faraḥ wa as-surūr*! i

- Misa: *al-Adān wa billāh al-musta'ān*!

* Ne priznaju hadždž i tvrde da je odlazak u Mekku i obavljanje hadždža čin nevjerstva (*al-kufr*)* i idolopoklonstva (*wa 'ibāda al-aṣnām*).

* Ne priznaju Šerijatom propisani zekat kakav prakticiraju muslimani, nego svojim vođama plaćaju neku vrstu poreza koji iznosi petinu od onoga što se posjeduje.

* Njihov post se sastoji u neprimicanju ženama tokom cijeloga mjeseca ramazana.

* Preziru i žestoko mrze neke ashabe, a Ebū Bekra, 'Umera i 'Usmana, r.a., pri spominjanju njihovih imena, proklinju.

* Smatraju da vjerovanje (*al-'aqīda*) ima svoj unutrašnji i vanjski smisao (*bāṭin wa ẓāhir*) i da jedino oni poznaju unutrašnji smisao tajni (*bāṭin al-asrār*). U tom smislu, po njima:

- Nečistoća (*al-ğanāba*) znači: naklonost prema antagonizmu (*muwālāt al-aḍdād*) i neupućenost u unutrašnje znanje (*al-ğahl bi al-'ilm al-bāṭinī*),

- Čistoća (*aṭ-ṭahāra*): neprijateljstvo prema antagonizmu (*mu'ādāt al-aḍdād*) i upućenost u unutrašnje znanje (*ma'rifa al-'ilm al-bāṭinī*),

- Post (*aṣ-ṣiyām*): čuvanje tajni vezanih za trideset muškaraca i trideset žena (*ḥifẓ as-sirr al-muta'alliq bi ṭalāṭīn rağulan wa ṭalāṭīn imra'atan*),

- Zekat (*az-zakā*): simbol Selmanove ličnosti (*yurmazu lahā bī šāḫṣiyya Salmān*),

- Borba (*al-ğihād*): zasipanje kletvama protivnika i onih koji otkrivaju tajne,

- Vlast (*al-wilāya*): iskrenost i naklonost prema nusajrijskoj porodici i mržnja prema njenim protivnicima,

- Šehadet (*aš-šahāda*): pokazivanje na tajnu izraženu slovima: '*ayn - mīm - sīn*,

- Kur'an (*al-Qur'ān*): uvod za učenje od 'Alije sure *Iḫlāṣ*. Selman je od Muhammeda učio Kur'an pod imenom *Džibrīl*.

- Namaz (*aṣ-ṣalā*): pet sljedećih imena: 'Alī, Hasan, Husejn, Muhsin i Fatima. Muhsin je skrivena tajna (*as-sirr al-ḫafī*) pod kojim podrazumijevaju navodno nedonošče koje je pobacila Fatima. Umjesto kupanja zbog nečistosti (*al-ğanāba*) i uzimanja abdesta, po njima, je dovoljno da se izgovore ova imena.

* Islamski učenjaci su jednoglasni u mišljenju da sa ovim nusajrijama nije dozvoljeno sklapati brak, da ono što zakolju nije dozvoljeno jesti, da se njihovim umrlim ne može klanjati dženaza, da se ne mogu ukopavati u muslimansko groblje i da ih nije dozvoljeno angažirati u pograničnim stražama i utvrđenjima.

* O njima Ibn Tejmijja kaže: "Ovi ljudi koji se zovu nusajrijama i ostale vrste batinijskih karmatija su veći nevjernici ne samo od Jevreja i kršćana, nego i od većine višebožaca (*akfar min al-yahūd wa an-naṣārā, bal wa akfar min kaṭīr min al-mušrikīn*). Opasnost od njih je veća od nevjernika s kojima smo u ratu kao što su: Tatari, Evropljani i drugi (*wa ḍararuhum a'ẓam min ḍarar al-kuffār al-muḥāribīn miṭla at-Tatār wa al-Frank wa ğayrihim*). Oni su uvijek na strani muslimanskih neprijatelja. Oni su zajedno sa kršćanima protiv muslimana. Za njih najveću nesreću predstavlja pobjeda muslimana nad Tatarima. Na kraju-krajeva, Tatari su, isključivo uz njihovu pomoć, uspjeli provaliti u islamsku zemlju i ubiti halifu u Bagdadu i druge muslimanske vladare."

* Nusajrije proslavljaju brojne praznike koji su usko povezani sa njihovim vjerovanjem. Među njihove najvažnije praznike spadaju:

- Praznik *Najrūz* koji pada na dan 4. aprila, prvi dan perzijske godine,

- Praznik "Gadīr" (*'Īd al-Gadīr*),

- Praznik "Postelje" (*'Īd al-Farāš*),

- Praznik "Ašure" (*Yawm 'āšūrā'*), 10. muharrem na godišnjicu el-Husejnove pogibije na Kerbeli,

- Dan "Proklinjanja" (*Yawm al-mubāhala*) ili (*Yawm al-kasā*) 9. rebiu-l-evvela na godišnjicu Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, poziva kršćana Nedžrana na proklinjanje (*al-mubāhala*),

- Kurban-bajram (*al-'Īd al-aḍḥā*) koji kod njih pada 12. zu-l-hidždžeta,

- Oni proslavljaju i neke kršćanske praznike kao što su: Bogojavljenje (*'Īd al-ġiṭās*), Duhovi (*'Īd al-'anṣara*), Blagdan Svete Barbare (*'Īd al-Qaddīsa Barbāra*), Nova godina (*'Īd al-mīlād*), Blagdan križa (*'Īd aṣ-ṣalīb*) koga nusajrije uzimaju kao datum za početak sjetve, berbe, početak trgovine i zaključivanje ugovora o iznajmljivanju i zakupljivanju.

- Oni proslavljaju i "Crni dan" (*Yawm dalām*) 9. rebiu-l-evvel, dan kada je ubijen 'Umer b. el-Hattāb r.a., veseleći se njegovom ubistvu i ismijavajući se s njim.

Akaidski i idejni korijeni:

* Svoje učenje crpe iz starih paganskih vjerovanja (*al-waṭaniyya al-qadīma*)*. Obožavaju zvijezde i planete za koje tvrde da na njima prebiva Imam 'Ali.

* Njihovo učenje nastalo je pod utjecajem neoplatonizma iz koga su preuzeli učenje o svjetlosnoj emanaciji stvari (*al-fayḍ an-nūrānī 'alā al-ašyā'*).

* Neka od svojih vjerovanja oni temelje na školi medžusijske filozofije (*maḏhab al-falsafa al-maǧūs*)*.

* Neke svoje ideje preuzeli su iz kršćanstva i kršćanskog gnosticizma (*al-ġnūṣiyya an-naṣrāniyya*)* iz kojih su preuzeli učenje o trojstvu (*at-taṯlīṯ*)*, mise (*al-quddāsāt*) i dozvoljenost vina (*ibāḥa al-ḫumūr*).

* Iz indijskih i istočno-azijskih učenja, preuzeli su ideje o seljenju duša (*at-tanāsuḫ*)* i utjelovljenju (*al-ḥulūl*).

* Budući da spadaju u ekstremne šī'ije (*ġulāt aš-šī'a*), njihovo učenje je obojeno i šī'izmom, općenito vjerovanjem rafidija (*ar-rāfiḍa*)*, a naročito sebeija - sljedbenika Jevreja 'Abdullaha b. Sebea - (*as-saba'iyya*)*.

Raširenost i centri utjecaja:

* Nusajrije nastanjuju brdovitu oblast u okolini Latakije. U posljednje vrijeme, proširili su se i po okolnim sirijskim gradovima.

* Prilično veliki broj nusajrija živi i u zapadnoj Anadoliji. Tamošnja zajednica nusajrija poznata je pod imenima "tahtadžije" (*at-taḫtağiyya*) i "hatabije" (*al-ḫaṭṭābūn*). Nusajrije koje žive u istočnoj Anadoliji poznate su pod imenom *kizilbašije*"

* Nusajrije iz ostalih dijelova Turske i Albanije poznate su pod imenom *bektašije*.

* Neke nusajrije žive u Libanu i Palestini. Neke nusajrije žive u Perziji i Turkistanu gdje su poznati pod imenom "ali ilahijje".

Iz navedenog se vidi:

- Da su nusajrije batinijska sekta (*firqa bāṭiniyya*)*, da su nastale u trećem stoljeću po Hidžri, da su ekstremistička sekta, da su raskinuli vezu sa Islamom, odbacili njegovo učenje i da su zadržale samo muslimansko ime,

- Da ih sljedbenici sunneta (*ahl as-sunna*)* smatraju otpadnicima od Islama i da, zbog njihovih ekstremističkih ideja i učenja, nikakvi odnosi muslimana sa njima nisu valjani,

- Da svojim učenjem ruše temelje Islama, da ne klanjaju džumu, da ne uzimaju abdest, da imaju svoje mise slične kršćanskim i da ne priznaju općepoznate islamske dužnosti kao što su hadždž i zekat.

Bibliografija:

- *al-Ǧudūr at-tārīḫiyya li an-nuṣayriyya al-'alawiyya* - al-Ḥusaynī 'Abdullāh, Dār al-I'tiṣām, al-Qāhira, 1400/1980.; *al-Milal wa an-Niḥal* - Abū al-Fatḥ aš-Šahristānī; *Šarḥ Nahǧ al-balāġa* - Ibn al-Ḥadīd, Dār al-Kutub al-Miṣriyya, al-Qāhira; *Rasā'il Ibn Taymiyya - Risāla fī ar-radd 'alā an-nuṣayriyya*"; *al-Bārūka as-Sulaymāniyya fī kašf asrār ad-diyāna an-nuṣayriyya* - Sulaymān Afandī al-Uḏunī, Bayrūt, 1864.; *Tārīḫ al-'alawiyyīn* - Muḥammad Amīn Gālib aṭ-Ṭawīl, Ṭubi'a fī al-Lāḏiqiyya 'āṣima dawla al-'alawiyyīn 'āmm 1924. al-mīlādī; *Ḫuṭaṭ aš-Šām* - Muḥammad Kurd 'Alī, Ṭubi'a fī Dimašq, 1925., al-Ǧuz' aṯ-ṯāliṯ, ṣafaḥāt 268 - 267 wa al-Ǧuz' as-sādis, ṣafaḥāt 107 - 109; *Dā'ira al-ma'ārif al-islāmiyya - Mādda Nuṣayrī, Islām bilā maḏāhib* - dr. Muṣṭafā aš-Šak'a, Ṭab' Dār al-Qalam, al-Qāhira, 1961.; *Tārīḫ al-'aqīda an-nuṣayriyya* - al-mustašriq Rainer Dussaud, Našarathu Maktaba Amīl Layūn wa bi dāḫilihī kitb al-maǧmū' bi naṣihī al-'arabī; *al-A'lām* - li az-Ziriklī, al-Ǧuz' aṯ-ṯānī, ṣafḥa 254, Bayrūt, 1956.; *Tārīḫ al-adab al-'arabī* - li Brockelmann, al-Ǧuz' aṯ-ṯāliṯ, ṣafḥa 357, Ṭab' Dār al-Ma'ārif, 1962.; *al-Ḥarakāt al-bāṭiniyya fī al-'ālam al-islāmī* - dr. Aḥmad Muḥammad al-Ḫaṭīb, Maktab al-Aqṣā, 'Ammān; *Dirāsāt fī al-firaq*" - dr. Ṣābir Ṭu'ayma, Maktaba al-Ma'ārif - ar-Riyāḍ, 1401/1981.; L. Massignon Minora, Bayrouth, 1963.;

46. Druzi

Definicija:

Druzi (*ad-darūz*) su batinijska sekta (*firqa bāṭiniyya*)* koja obožava fatimijskog halifu el-Hākima bi Emrillāh. Većinu svoga učenja preuzela je od isma'ilija. Svoje ime dobila je po Druzu Ništekinu. Nastala je u Egiptu, ali se odatle ubrzo preselila u Šam. Njeno učenje predstavlja mješavinu raznih vjera i ideja. Tajne svoga učenja Druzi drže u strogoj tajnosti i ne otkrivaju ga čak ni svojoj djeci sve dok ne postanu odrasli ljudi i ne napune četrdeset godina starosti.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Centralna ličnost druzijskog učenja je fatimijski halifa Ebū 'Alī el-Mensūr b. el-'Aziz b. el-Mu'izz li Dinillāh el-Fātimi, poznat još i pod nadimkom el-Hākim bi Emrillāh. Rođen je 375/985., a ubijen 411/1021. godine. Bio je nastran u svojim idejama i ponašanjima, strog, mrzovoljan i okrutan prema svijetu. Bez ikakvih opravdanih razloga mučio je i pobio mnoge ljude.

* Stvarnim osnivačem ovoga učenja se smatra Hamza b. 'Alī b. Muhammed ez-Zevzeni (375/985. - 430/1038.). On je 408 /1017. godine izašao sa tvrdnjom da se duh Božiji utjelovio u el-Hakimu (*anna rūḥ al-Ilāh qad ḥallat fī al-Ḥākim*) i počeo pozivati svijet da u to vjeruje. Napisao je knjige o druzijskom vjerovanju.

* Muhammed b. Ismā'īl ed-Darūzī, poznat i pod nadimkom Neštekīn. Radio je zajedno sa Hamzom na utemeljenju druzijskog učenja, ali ga je preduhitrio i 407/1016. godine objavio el-Hakimovu božanstvenost (*ulūhiyya al-ḥākim*). To je razbijesnilo Hamzu pa je protiv njega među svijetom pokrenuo kampanju, tako da je bio prisiljen na bijeg u Šam gdje je počeo propovijedati svoje učenje (*wa hunāka da'ā ilā maḏhabihī*)*. Tako se pojavila druzijska sekta (*al-firqa ad-darūziyya*) koja je vezana za njegovo ime uprkos tome što ga sami Druzi proklinju zato što je napustio učenje Hamze na kojeg je 411/1021. godine planirao i izvršio atentat.

* El-Husejn b. Hajdara el-Fergānī, poznat još i pod nadimcima el-Ahrem i el-Edžda'. Bio je misionar Hamzina učenja među svijetom.

* Behā'uddīn Ebū el-Hasan 'Ali b. Ahmed es-Semūki, poznat još i pod nadimkom ed-Dajf. Njemu pripada najveća zasluga za širenje ovoga učenja nakon Hamzinog nestanka 411/1021. godine. Napisao je više poslanica o njihovom učenju, među kojima su najpoznatije one pod naslovima *Risāla at-tanbīh wa at-ta'nīb wa at-tawbīḫ* i *Risāla at-ta'nīf wa at-tahǧīn*. On je taj koji je - u želji da zadrži temelje učenja koje je postavio on i Hamza et-Temimi - zatvorio vrata slobodnog mišljenja u mezhebu (*aġlaqa bāb al-iǧtihād fī al-maḏhab*)*.

* Ebū Ibrāhim Ismā'īl b. Hāmid et-Temimi, Hamzin zet i desna ruka u propagiranju ovoga učenja. On u hijerarhiji dolazi odmah iza Hamze.

* ***Među najpoznatije lidere ove sekte u novije vrijeme spadaju:***

- Kemāl Džunblāt (*Kamāl Jumblatt*), libanski politički lider koji je osnovao "Progresivnu socijalističku partiju" (*al-Ḥizb at-taqaddumī al-ištirākī*)*. Ubijen je u atentatu 16. maja 1977. godine.

- Velid Džunblat, nasljednik svoga oca Kemāla Džunblāta i današnji lider Druza i vođa "Progresivne socijalističke partije".

- Dr. Nedžīb el-'Asrāvī, predsjednik Udru-ženja Druza (*Ra'īs Rābiṭa ad-Darūziyya*) u Brazilu.

- Adnān Bešīr Rešīd, predsjednik Udruženja Druza (*Ra'īs Rābiṭa ad-Darūziyya*) u Australiji.

- Sāmī Mekārim, koji je zajedno sa Kemālom Džunblātom napisao više djela u odbrani druza.

* Članovi druzijske sekte su podijeljeni na tri stepena:

- ***Prvi stepen*** sačinjavaju teolozi koji su zaduženi za izučavanje i očuvanje sekte. Oni se nazivaju zajedničkim imenom "Um" (*al-'aql*). Svrstani su u tri grupe: vođe (*ru'asā'*), mudrace (*'uqalā'*) i umješne (*ağāwīd*). Njihov vrhovni starješina se zove *Šayḫ al-'aql*',

- ***Drugi stepen*** sačinjavaju oni koji su se upoznali sa tajnama učenja vjere i obavezali na njihovo čuvanje i nazivaju se imenom "umiješni" (*al-aāwīd*) i

- ***Treći stepen*** sačinjava obični svijet koji se zove "neupućeni" (*al-ğuhāl*).

Ideje i ubjeđenja:

* Druzi vjeruju u božanstvenost el-Hākima bi Emrillāha u njegovu odsutnost i ponovni povratak.

* Poriču sve vjerovjesnike (*yunkirūn al-anbiyā'*)* i poslanike (*wa ar-rusul ğamī'an*)* i nazivaju ih pogrdnim imenima.

* Vjeruju da je Mesija (*al-Masīḥ*)* njihov misionar Hamza.

* Mrze sljedbenike svih drugih vjera, a posebno muslimane, tvrdeći da je dozvoljeno prolijevati njihovu krv, pljačkati njihove imetke i varati ih kad god se to u stanju.

* Vjeruju da je njihovo učenje derogiralo sva ranija i poriču sve islamske propise, obrede i temelje.

* Neki od njihovih savremenih mislilaca putovali su u Indiju kao hodočasnici, tvrdeći da njihovo učenje, navodno, potiče iz indijske mudrosti.

* Niko ne može biti Druz dok ne napiše ili ne izgovori posebnu zadužnicu (*al-mīṯāq al-ḫāṣṣ*).

* Vjeruju u seobu duša (*tanāsuḫ al-arwāḥ*)* i da do nagrade (*aṯ-ṯawāb*) i kazne (*al-'iqāb*) dolazi usljed preseljenja duše iz tijela u drugo, sretnije ili nesretnije tijelo.

* Poriču postojanje Dženneta, Džehennema, nagrade i kazne na budućem svijetu.

* Poriču Kur'an-časni i govore da je on djelo Selmana el-Farisija. Imaju svoj mushaf koji je namijenjen samo njima i koga nazivaju *al-Munfarid bi ḏātihī.*

* Tvrde da njihovo učenje potiče iz najstarijih vremena. S ponosom tvrde da ono potiče od starih Egipćana i starih indijskih mudraca.

* Po njima, historija počinje od 408/1018. godine, tj. godine u kojoj je Hamza objavio el-Hākimovu božanstvenost.

* Vjeruju da je Sudnji dan (*al-qiyāma*) ponovni povratak el-Hākima koji će ih povesti na rušenje Kabe i slamanje muslimana i kršćana širom svijeta. Također, vjeruju da će poslije toga vječno vladati svijetom i da će muslimanima nametnuti plaćanje danka (*al-ğizya*) i poniženje.

* Vjeruju da je el-Hākim poslao pet vjerovjesnika i to: Hamzu, Ismā'ila, Muhammeda el-Kelima, Ebū el-Hajra i Behaa.

* Svojim članovima zabranjuju ženidbu i udaju izvan sekte, davanje milostinje i pomaganje onima koji nisu iz njihove sekte. Također, zabranjuju poligamiju i vraćanje puštene žene.

* Ženskoj djeci ne daju pravo nasljedstva.

* Ne priznaju svojatluk sestre i brata po mlijeku.

* Druzi nikoga sa strane ne primaju u svoju vjeru niti kome dozvoljavaju izlazak iz nje.

* Savremeno druzijsko društvo, kao što je bilo i ranije, u pogledu vjerske hijerarhije dijeli se na dva staleža:

- Duhovni (*ar-ruḥāniyyūn*) u čijim su rukama tajne učenja sekte i koji se opet dijeli na tri sloja:

1. vođe (*ru'asā'*),
2. mudrace (*'uqalā'*).
3. umješne (*aǧāwīd*).

- Svjetovne (*al-ǧuṭmāniyyūn*) koji se brinu o svjetovnim pitanjima i koji se opet dijele na dva sloja:

1. vođe (*umarā'*) i
2. neupućene, tj. obični svijet (*ǧuhāl*).

* **U društvenom pogledu, ne priznaju postojeću vlast nego vlast vrhovnog poglavice koji se zove *Šayḫ al-'aql* i njegovih pomoćnika u skladu sa feudalnim vjerskim ustrojstvom.**

* Kao i filozofi, smatraju da je njihov bog prvo stvorio Univerzalni Um (*al-'aql al-kullī*), pomoću koga je nastala Univerzalna Duša (*wa bi wasiṭatihī waǧadat an-nafs al-kulliyya*), a od nje ostala stvorenja (*wa 'anhā al-maḫlūqāt*).

* Ashabe (drugove Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) nazivaju pogrdnim imenima. Tako npr., pod riječima: *al-faḥšā' wa al-munkar* (razvrat i odvrat) misle na Ebū Bekra i 'Omera, r.a.

* Tajnost i prikrivenost spadaju u temelje njihova učenja i to ne u smislu poželjne "dvoličnosti" (*at-taqiyya*)* nego u smislu vjerom propisane dužnosti (*mašrū'a fī uṣūl ad-dīn*).

* U oblastima u kojima žive nema džamija. Umjesto džamija, oni koriste halvate (*ḫalawāt*) u kojima se sastaju i u koje nikome sa strane ne dozvoljavaju ulazak.

* Ne poste mjesec ramazan i ne hodočaste Sveti Allahov hram (*Baytullāh al-ḥarām*) u Mekki. Umjesto toga, oni hodočaste *Ḫalwat al-Bayāḍa* u gradiću Hasbeja u Libanu. Isto tako ne posjećuju džamiju Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ali posjećuju Marijinu crkvu u selu Ma'lūla kod Damaska.

* Druz se ne podučava svojoj vjeri, niti mu se otkrivaju njene tajne, niti je to dužan, sve dok ne napuni četrdeset godina starosti koje su kod Druza godine umne zrelosti (*sinn al-'aql*).

* Druzi se svrstavaju u batinijske sekte (*al-firaq al-bāṭniyya*) zato što vjeruju u dozvoljenost "licemjerja" (*at-taqiyya*) i što vjeruju u ezoterizam i skrivene tajne u vjerovanju.

* Vjeruju u seobu duše (*at-tanāsuḫ*)* u smislu da se, kada umre, čovjekova duša iz njegova tijela seli u tijelo drugog čovjeka koji će se, nakon smrti ovog prvog, roditi. Kada, pak, ovaj drugi umre, njegova se duša seli u tijelo trećeg itd., tako da to predstavlja staništa putovanja duše jedne osobe.

* Brojevi 5 i 7 u druzijskom učenju imaju poseban značaj.

Druzi, između ostalih, imaju sljedeće knjige:

- Svete poslanice koje se zovu *Rasā'il al-ḥikma* ("Poslanice mudrosti"). Ukupno ih ima 111 i napisali su ih Hamza i Behāuddin i et-Temimi,

- Mushaf koji se zove *al-Munfarid bi ḏātihī*,

- Knjiga zvana *an-Nuqāṭ wa ad-dawā'ir* ("Tačke i krugovi") koja se pripisuje Hamzi b. 'Aliji. Međutim, neki historičari smatraju da ju je napisao 'Abdulgaffār Tekijjuddīn el-Ba'kali koji je ubijen 900 /1495. godine.

- Knjiga *Mīṯāq walī az-zamān* koju je napisao Hamzi b. 'Ali. Ona se pokazuje Druzijcu kada se upoznaje sa učenjem.

- Knjiga *an-Naqḍ al-ḫafī*. To je knjiga u kojoj je Hamza ukinuo sve islamske obrede uključujući i svih pet temelja Islama.

- Knjiga *al-Aḍwā' 'alā maslak at-tawḥīd* koju je napisao dr. Sami Mekarim.

Akaidski i idejni korijeni:

* Na Druze su utjecala općenito ezoterička učenja (*al-bāṭiniyya*)*, a naročito grčkog ezoterizma predstavljena u Aristotelu, Platonu i pitagoristima koje Druzi smatraju svojim duhovnim učiteljima.

* Većinu svojih učenja Druzi su preuzeli iz ismā'ilijske sekte.

* Na njihovo učenje o vječnom životu utjecali su materijalisti (*ad-dahriyyūn*).

* Na mnoga njihova učenja i ideje utjecao je budizam kao i neki perzijski, indijski i staroegipatski filozofi.

Raširenost i centri utjecaja:

* Današnji Druzi žive u Libanu, Siriji i Palestini.

* Ogromna većina Druza živi u Libanu. Značajan broj ih živi u okupiranoj Palestini. Oni su primili izraelsko državljanstvo i neki od njih služe u izraelskoj armiji.

* Druzi imaju svoja udruženja (*rābiṭa*) u Brazilu i u Australiji.

* Trenutno u Libanu imaju veliki utjecaj pod rukovodstvom Velida Džunblata koji je ujedno i lider njihove "Progresivne socijalističke partije" (*al-Ḥizb at-taqaddumī al-ištirākī*)*. U građanskom ratu u Libanu, Druzi su igrali ogromnu ulogu i cijelo vrijeme, što je svakome jasno, bili neprijateljski okrenuti protiv muslimana.

* Broj Druza danas se kreće oko 250.000 od čega u Siriji živi oko 121.000, u Libanu 90.000, a ostatak u Palestini i nekim državama u egzilu.

Iz navedenog se vidi:

- Da su Druzi batinijska sekta (*firqa bāṭiniyya*)* koja obožava fatimijskog halifu el-Hakima bi Emrillāha,

- Da su nastali u Egiptu odakle su se preselili u Šam,

- Da poriču sve vjerovjesnike (*yunkirūn ğamī' al-anbiyā'*)* i poslanike (*wa ar-rusul*)* i

- Da vjeruju da je Mesija (*al-Masīḥ*) njihov misionar Hamza, što je dovoljno kao dokaz njihove zalutalosti.

Bibliografija:

- *'Aqīda ad-Darūz, 'arḍ wa naqd* - Muḥammad Aḥmad al-Ḫaṭīb; *Aḍwā' 'alā al-'aqīda ad-darūziyya* - Aḥmad al-Fawzān; *Islām bilā maḏāhib* - dr. Muṣṭafā aš-Šak'a; *Aṣl al-muwaḥḥidīn, ad-Darūz wa uṣūluhum* - Amīn Ṭal'; *Tārīḫ al-maḏāhib al-islāmiyya* - Muḥammad Abū Zahra; *Tārīḫ ad-da'wa al-ismā'īliyya* - Muṣṭafā Gālib; *ad-Darūz wa aṭ-ṭawra as-sūriyya* Karīm Nāšid; *Ṭā'ifa ad-Darūz* - Muḥammad Kāmil Ḥusayn; *Maḏāhib ad-Darūz wa at-tawḥīd* - 'Abdullāh an-Nağār; *ad-Darūz, wuğūduhum wa maḏhabuhum* - Abū Ismā'īl Salīm; *al-Ḥarakāt fī Lubnān ilā 'ahd al-mutaṣarrifiyya* - Yūsuf Abū Šaqrā'; *Maḏāhib al-islāmiyyīn* - 'Abdurraḥmān Badawī; *Dirāsa fī al-firaq wa al-maḏāhib al-qadīma al-mu'āṣira* - 'Abdullāh al-Amīn;

47. Asasini

Definicija:

Asasini (*al-ḥaššāšūn*) su istočno-isma'ilijska fatimijsko-nizarijska sekta (*ṭā'ifa ismā'īliyya fāṭimiyya nizāriyya mašriqiyya*)* koja se otcijepila od fatimija, pozivajući da se slijedi imam Nizar b. el-Mustensir Billah i njegovi potomci. Osnovao ju je el-Hasan b. es-Sabbāh koji je tvrđavu Alamut u Perziji uzeo za centar širenja svoje sekte i učvršćivanja temelja svoje države.

Ova sekta poznata je po ubistvima i atentatima u cilju ostvarenja svojih ekstremističkih političkih i vjerskih ciljeva. Na Zapadu je različitim oblicima poznata pod imenom "assassin" u značenju mučkog ubistva (*al-qatl ḫilsatan aw ğadran*) ili plaćenog profesionalnog ubice (*al-qātil al-muḥtarif al-ma'ğūr*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* el-Hasan b. es-Sabbāh, rođen u Reju 430/1038. godine, gdje je odrastao i odgojen u duhu šī'ijskog učenja (*wa naša'a naš'atan šī'iyyatan*)* da bi, kao mladić od sedamnaest godina prihvatio isma'ilijsko-fatimijsko

učenje. Godine 471/1078. otišao je kao hodočasnik svome imamu el-Mustensiru Billah, odakle se kasnije vratio da bi u Perziji nastavio širiti ovo učenje. Tamo je 483/1090. godine, zauzeo nekoliko jakih utvrđenja od kojih je najznačajnija bila tvrđava Alamut koju je uzeo za prijestolnicu svoje države.

- U njegovo vrijeme, 487/1094. godine, umro je imam el-Mustensir Billāh, nakon koga je vezir Bedr el-Džemali dao da se njegov stariji sin prijestolonasljednik Nizar, ubije i na mjesto imama dovede najmlađi sin al-Musta'la koji je, istovremeno bio i vezirov sestrić. Time su se fatimije pocijepale na dvije frakcije: nizarije na istoku i musta'lije na zapadu.

- Poslije toga, el-Hasan b. es-Sabbāh je počeo propagirati Nizarov imamet (vodstvo), po jednoj verziji, tvrdeći da je on prenesen na Nizarova unuka, koji je kao dijete, u Alamut u Perziji tajno donesen iz Egipta, a po drugoj, da je jedna Nizarova konkubina, koja je sa njim bila trudna, dovedena u Alamut i tamo rodila njegovo dijete. Dalja sudbina ovog novog imama obavijena je velom tajne.

- El-Hasan es-Sabbāh je umro 518/1124. godine ne ostavivši iza sebe muškog nasljednika, jer je još za života pogubio oba svoja sina.

* Kijābezrek Āmīd, koji je vladao od 518/1124. do 532/1138. godine. On je prvobitno, punih dvadeset godina, bio zapovjednik tvrđave Lamasar. Za vrijeme svoje vladavine vodio je više ratova sa susjednim Seldžucima. Bio je mnogo tolerantniji i mudriji diplomata od svoga prethodnika el-Hasana es-Sabbāha.

* Muhammed b. Kijābezrek Āmīd, koji je vladao od 532/1138. do 557/1162. godine. Cijelo vrijeme svoje vladavine pozivao je na vjerovanje u imama i tako nastojao učvrstiti vlast. Pored toga, nametnuo je spoljašnje poštivanje islamskih dužnosti (*al-iḥtirām al-ḫāriğī li al-farā'iḍ al-islāmiyya*). Za to vrijeme, mnoge od svojih sljedbenika koji su vjerovali u imamet njegova sina je pobio, a druge progonio i mučio.

* El-Hasan es-Sānī (tj. Hasan II) b. Muhammed, koji je vladao od 557/1162. do 561/1166. godine. On je u mjesecu ramazanu 559/1164. godine objavio dolazak Smaka svijeta, stavio van snage vjerozakon, ukinuo vjerske dužnosti i dozvolio da se ne posti. Poslije toga, poduzeo je neke druge korake. Tako je počeo tvrditi da je on u vanjskom smislu Kijābezrekov unuk, a da je u stvarnosti vođa svoga vremena (*imām al-'aṣr*) i sin prethodnog vođe iz Nizarove loze.

* Muhammed es-Sānī (tj. Muhammed II) b. el-Hasan es-Sānī, koji je vladao od 561/1166. do 607/1210. godine. On je dalje razvio i učvrstio teoriju o dolasku Smaka svijeta. U tome su mu pomogli slabljenje vlasti okolnih Seldžuka, pojava Turkmena i početak ekspanzije Turaka.

* Dželaluddin el-Hasan es-Sālis (tj. Hasan III) b. Muhammed es-Sānī, koji je vladao od 607/1210. do 618/1221. godine. On je odbacio učenje svojih predaka o Smaku svijeta, prokleo ih i proglasio nevjernicima, spalio njihove knjige i javno se počeo predstavljati kao musliman, te uspostavljati odnose sa islamskim svijetom. Tako se svojim pismima sa potvrdom iskrenog povratka učenju Islama obratio abbasijskom halifi en-Nasiru li Dinillāhu, seldžučkom sultanu Havarizmu šahu i drugim vladarima i namjesnicima. Tu su vijest islamske zemlje sa oduševljenjem primile i njegove sljedbenike počele nazivati novim muslimanima.

* Muhammed es-Sālis (tj. Muhammed III) b. el-Hasan es-Sālis, koga neki izvori nazivaju još i nadimkom 'Alā'uddīn Mahmud, vladao je od 618/1221. do 653/1255. godine. Svoga oca je naslijedio kao dječak od devet godina, pa je stvarnu vlast u Alamutu provodio vezir njegovog oca. U njegovo doba svijet je ponovo zagazio u grijehe i ateizam (*al-ilḥād*)*. Dječak je vladao svega pet-šest godina, a onda je doživio umni poremećaj, nakon čega su zemljom zavladali krađe, pljačke, hajdučija i razbojništvo.

* Ruknuddīn Hūr-šāh, vladao od 653/1255. do 656/1258. godine. Godine 654/1256. Hūlāgū je poveo napad na

isma'ilijska utvrđenja i napredovao sve dok Ruknuddīn nije kapitulirao i predao mu tvrđavu Alamut zajedno sa još 40 tvrđava koje je ovaj sravnao sa zemljom. Hūlāgū je Ruknuddīna primio sa dobrodošlicom i kao poklon mu za ženu dao jednu djevojku Mongolku. Međutim, i njega je 656/1258. godine mučki ubio čime je definitivno učinio politički kraj asasinskoj državi u Perziji.

* Šemsuddin Muhammed b. Ruknuddin. Isma'ilijske verzije navode da je Ruknuddin uspio sakriti svoga sina Šemsuddina Muhammeda, kome je pošlo za rukom da, prerušen, krišom pobjegne od Hūlāgūa prema južnom Kavkazu. On se kasnije nastanio u selu Andžuda, na putu između Isfahana i Hemedana, gdje je ostao sve do svoje smrti u prvoj polovici osmog stoljeća po Hidžri. U devetnaestom stoljeću, iz njegove loze se pojavilo više imama. Od jednog od njih vodi porijeklo i porodica Aga Kan. Poslije Šemsuddina, asasini su se raspali na dva ogranka:

- **Jedan** čiji sljedbenici priznaju imamet Muhammeda šaha i njegovih potomaka, čija se loza prekinula polovicom desetog stoljeća po Hidžri. Posljednji među njima bio je Imam Zahir šah III, poznat još i pod nadimkom ed-Deknī koji se preselio u Indiju, gdje je i umro oko 950/1543. godine, čime je loza ovoga ogranka prekinuta, uprkos činjenici da u Mesajifu i Kadmusu u Siriji sve do danas ima njegovih sljedbenika i

- **Drugi** čiji sljedbenici priznaju imamet Kasima šaha. Oni čine većinu ove sekte i nastanjuju gornji tok rijeke Amu Darja.

Asasini u Šamu:

- Među asasinima u Šamu pojavilo se nekoliko poznatijih vođa kao što su Behram el-Ester'ābādī i ed-Dā'ī Ismā'īl el-Fārisī. Oni su pridobili naklonost namjesnika Halepa, Ridvāna b. Teteša koji je prihvatio njihovo učenje. Po ugledu na njega, to isto učinio je i veliki broj perzijskih ismā'ilija, tako da su u Šamu predstavljali snažan elemenat.

- Najpoznatija asasinska ličnost u Šamu bio je Šejhu-l-Džebel Sinān b. Sulejmān b. Mahmūd, poznat još i pod nadimkom Rešiduddīn. On je odrastao u Basri a asasinsko učenje usavršio u tvrđavi Alamut. On je bio bliski prijatelj prijestolonasljednika el-Hasana b. Muhammeda koji ga je, kada je preuzeo vlast, i poslao u Šam.

- Kada je došao u Šam, on je oko sebe okupio značajan broj isma'ilija, tako da je stekao snažan utjecaj i vlast usljed čega ga je svijet priznao za svoga imama. Međutim, poslije njegove smrti, svijet je ponovo iskazao pokornost imamima iz Alamuta. Šejhu-l-Džebel je bio izuzetno odvažna ličnost koja je svojom pojavom ulijevala strahopoštovanje. Zbog toga ga sve do danas pamte kao svoj apsolutno najveći autoritet. Njega su naslijedili nesposobni namjesnici što je olakšalo njihov svršetak i da nad njima zavlada ez-Zahir Bejbers.

- Među njihove najpoznatije tvrđave u Šamu ubrajaju se one u Banijasu, Kadmusu, Mesajifu, Kehfu, Havabiju, Munifi i Kalī'i.

- Držali su brojna utvrđenja i odupirali se Zengijama. Više puta su pokušali izvršiti atentat na Salahuddina el-Ejjubija.

Njihovu kolaboraciju sa krstašima pokazuju sljedeće činjenice:

1. Nije zabilježeno da su ikada zarobili ili svojim oružjem ubili ijednog krstaša.

2. Protiv njih se borio seldžučki vladar iz Mosula koji je došao u Damask da svojoj tamošnjoj muslimanskoj braći pruži pomoć u borbi protiv krstaša.

3. Svoje utvrđenje u Banijasu bez borbe su predali krstašima kod kojih je njihov vođa Isma'īl zatražio azil i kod njih ostao sve do svoje smrti.

4. Nakon što je Nuruddin osvojio Halep, isma'ilijske snage u Antakiji su se borile na strani krstaša.

Ideje i ubjeđenja:

* Učenje asasina se, općenito uzevši, poklapa sa isma'ilijskim učenjem, jer i jedni i drugi vjeruju u nužnost postojanja nepo-

grešivog imama imenovanog od svoga prethodnika i to pod uvjetom da je on najstariji sin prethodnog imama.

* Sve asasinske vođe predstavljale su se ili kao *hudždža* ili kao *dā'ija* skrivenog imama (*li al-imām al-mastūr*). Izuzetak predstavljaju jedino el-Hasan II i njegov sin koji su tvrdili da su imami iz Nizarove loze.

* Asasinski imam u Šamu Rešiduddin Sinan b. Sulejman, pored ostalih isma'ilijskih ubjeđenja, vjerovao je i u seobu duša (*at-tanāsuh*)*. On je, također, tvrdio da poznaje tajne nevidljivog svijeta.

* El-Hasan es-Sānī (tj. Hasan II) b. Muhammed je objavio nastupanje Smaka svijeta i ukinuo vjerozakon (*alġā aš-šarī'a*)* i vjerske dužnosti.

* Hodočašće Svetog hrama (*al-bayt al-ḥarām*) u Mekki, po njima, ima samo vanjski smisao. U suštini, ono predstavlja hodočašće imama vremena (*imām az-zamān*) u kome se živi, svejedno bio on poznat (*ẓāhiran*) ili skriven (*mastūran*).

* U nekim periodima svoga razvoja, njihova deviza je bila: "U postojećem svijetu nema nikakva stvarnog smisla. Sve je dozvoljeno" (*Lā ḥaqīqa fī al-wuǧūd, kull amr mubāḥ*).

* Način njihovog djelovanja zasnivao se na sistemu organiziranih atentata (*al-iġtiyāl al-munaẓẓam*). S tim ciljem, djecu su odgajali u duhu slijepe pokornosti i bespri-jekornog vjerovanja u sve što im se kaže. Kada bi porasla i stasala, obučavali su ih vještini rukovanja oružjem, naročito upotrebe noža. Posebnu pažnju posvećivali su vještini skrivanja i tajnosti, do te mjere da je svaki komandos (*al-fidā'ī*) bio spreman prije izvršiti samoubistvo, nego otkriti ijednu riječ tajne. Zbog toga su svojevremeno smatrani svojevrsnim ubicama-komandosima (*ṭā'ifa al-fadā'iyyīn*) koji su u islamskom svijetu utjerivali strah u kosti.

* Nastanjivali su cio lanac jakih utvrđenja i uporišta i gotovo da nije bilo brda, a da na njemu nisu podigli neko svoje uporište niti tvrđave, a da na nju nisu bacili svoje oko i osvojili je.

* Historičar Kemaluddin b. el-'Adim o njima kaže: "Godine 572/1176., stanovnici planinske oblasti el-Mesarik (*al-Masāriq*), nazivajući sebe onima koji se žele očistiti (*al-mutaṭahhirīn*), masovno su se upustili u grijehe i raskalašenost. Na njihovim pijankama, zajedno su učestvovali muškarci i žene. Na njima su se žene oblačile kao muškarci i na njima čovjek nije pazio ni ko mu je sestra ni ko kćerka. Na jednoj od ovakvih pijanki, jedan od njih je izjavio da je Sinan njegov "gospodar"."

Akaidski i idejni korijeni:

* Prve korijene svoga učenja asasini su uzeli od šī'ija i ismā'ilija.

* Misteriozna ubistva, atentati i sijanje straha među protivnicima bili su političko i vjersko sredstvo asasina za učvršćivanje svoga učenja.

* Učenje o seobi duša (*fikra at-tanāsuh*)*, koje je zagovarao Rešiduddin Sinan, preuzeto je od nusajrija.

Raširenost i centri utjecaja:

* Asasinsko učenje prvo se pojavilo u Kermanu i Jezdu u centralnom Iranu, a potom proširilo na Asfahan, Huzistan i visoravan ed-Dejlem, da bi se konačno učvrstilo u tvrđavi Alamut. Ono se odatle nastavilo širiti istočno prema Zenderanu i Kazvinu gdje su asasini osvojili oblasti Rudbar, Lamasar i Kuhistan, a potom i mnogobrojna utvrđenja koja su se prostirala sve do rijeke Amu Darje.

* Potom se asasinsko učenje proširilo u Siriji, gdje su asasini, uzduž i poprijeko ove oblasti, držali cio niz tvrđava i uporišta, među njima i tvrđave Banijas, Mesajif, Kadmus, Kehf, Havabi i Selemiju. U Iranu ih je srušio Hūlāgā-mongolski vladar, a u Siriji Ez-Zahir Bajbers.

* Sekta asasina danas imaju svoje pristalice u Iranu, Siriji, Libanu, Jemenu, Nedžranu, Indiji i u centralnim oblastima bivšeg Sovjetskog Saveza.

Iz navedenog se vidi:

- Da su asasini krilo isma'ilija-nizarija koji su kao sredstvo svoga širenja koristili razgranat sistem misterioznih ubistava i atentata na vodeće ličnosti, vladare, vojne komandante i sve druge koji su prema njima bili neprijateljski raspoloženi i

- Da su islamski učenjaci donijeli fetve o dozvoljenosti prolijevanja njihove krvi, potrebi čišćenja zemlje od njihove pogani, zabrani korištenja mesa životinja koje oni zakolju i sklapanju prijateljstva sa njima.

Bibliografija:

- *al-Ismā'īliyya, tārik wa 'aqā'id* - Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *Miškāt al-anwār* - Yaḥyā b. Ḥamza al-'Alawī; *Faḍā'iḥ al-bāṭiniyya*"- li Abū Ḥāmid al-Gazālī; *al-Ḥaššāšūn* - Ta'līf: Bernard Lewis, Ta'rīb: Muḥammad al-'Azb Mūsā, Dār al-Mašriq al-'arabī al-kabīr, Bayrūt, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1400/1980.; *Ṭā'ifa al-ismā'īliyya, tārīḫā wa nuẓumuhā wa 'aqā'iduhā* - dr. Muḥammad Kāmil Ḥusayn; *Islām bilā maḏāhib* - Muṣṭafā aš-Šak'a; *Uṣūl al-ismā'īliyya wa al-fāṭimiyya wa al-qarmaṭiyya* - Bernard Lewis;

48. Babije i behaije

Definicija:

Babije i behaije (*al-bābiyya wa al-bahā'iyya*) su pokret (*ḥaraka*)* nastao iz šejhijske struje šī'ijskog mezheba (*naba'at min al-maḏhab aš-šī'ī aš-šayḫī*)* 1260/1844. godine pod pokroviteljstvom ruskog kolonijalizma (*taḥta ri'āya al-isti'mār ar-rūsī*)*, svjetskog judaizma (*al-yahūdiyya al-'ālamiyya*)* i engleskog kolonijalizma (*al-isti'mr al-inğlīzī*) u cilju rušenja i iskvarivanja islamskog učenja, razbijanja jedinstva muslimana i odvraćanja njihove pažnje sa najvažnijih problema.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač pokreta babija je Mirza 'Ali Muhammed Riza eš-Šīrāzī (1235/1819. - 1266/1850.). U šestoj godini života on je svoje prvo vjersko obrazovanje počeo stjecati pred misionarima jedne šī'ijske frakcije zvane šejhije (*'alā yad du'āt aš-šayḫa min aš-šī'a*)*. Kasnije je prekinuo dalje školovanje i počeo se baviti trgovinom.

- U sedamnaestoj godini života ponovo je nastavio svoje školovanje i posebnu sklonost pokazao prema sufijskoj literaturi (*kutub aṣ-ṣūfiyya*) i knjigama koje su se bavile pitanjem duhovne vježbe (*ar-riyāḍa ar-rūḥiyya*), a naročito hurufijskoj literaturi (*kutub al-ḥurūfiyyīn*), sekte koja se bavila gatanjem i proricanjem tajni iz značenja brojeva i znakova.

- Godine 1259/1843., on je otišao u Bagdad i tamo, pred tadašnjim šejhijskim imamom Kazimom er-Ruštijem, počeo izučavati učenje i ideje šejhijske sekte. Tokom slušanja er-Ruštijevih predavanja sa njim se upoznao jedan ruski špijun po imenu Genadi Gorki koji se predstavljao kao musliman pod imenom 'Isā en-Nekrani. On je među Ruštijevim učenicima počeo polahko provlačiti ideju da je Mirza 'Ali Muhammed eš-Šīrāzī očekivani Mehdija (*al-Mahdī al-Muntaẓar*) i Bāb (doslovno: kapija; vrata) za uspostavljanje veze sa skrivenim, od Boga izabranim duhovnim vođom koji će se pojaviti poslije er-Ruštijeve smrti (*al-bāb al-muwaṣṣil ilā al-ḥaqīa al-ilāhiyya al-laḏī sayaẓharu ba'd wafāt ar-Ruštī*). Međutim, sve je to činio zbog toga što je u njemu našao pogodnu osobu za ostvarenje svoga plana na cijepanju jedinstva muslimana.

- Uoči petka 5. džumade-l-ula 1260., tj. 23. marta 1844. godine, Mirza 'Ali Muhammed se - shodno vjerovanju šī'ijskih šejhija u njegovu očekivanu pojavu poslije er-Ruštijeve smrti, koji je umro 1259/1843. godine - proglasio za "Bāba" tvrdeći da je on poslanik (*rasūl*)* ne samo kao što su bili Mūsā, 'Īsā i Muhammed, a.s., nego - Bože sačuvaj - i bolji od njih.

- U to su povjerovali er-Ruštijevi učenici i većina običnog svijeta. Poseban značaj za historiju i učenje *babizma* imaju osamnaestorica njegovih najbližih učenika koje je on odabrao i poslao na sve strane da šire njegovo učenje, nazvavši ih "Slovima života" (*Ḥurūf al-ḥayy*). Međutim, on je - nakon niza nereda, ubistava, pobuna i

otvorenih optužbi za nevjerstvo muslimana, koje su širom zemlje širile njegove pristalice - 1261/1845. godine bio uhapšen i doveden u el-Vekilovu džamiju, gdje je sa minbere javno izjavio da se pokajao.

- Godine 1266/1850., Bāb je ustvrdio da se bog u njemu u materijalnom, fizičkom smislu utjelovio zbog čega je ponovo bio uhapšen. Kada su islamski učenjaci o tome sa njim poveli raspravu, pokušao se i ovaj put izvući, ponovo tvrdeći da se pokajao i odustao od svojih izjava. Međutim, oni mu ovaj put nisu povjerovali, pa je zajedno sa svojim istomišljenikom ez-Zenuzijem i pisarem tobožnje objave Husejnom el-Jezdijem bio osuđen na smrt. Ovaj posljednji se prije pogubljenja pokajao i odrekao *babizma*, pa je pomilovan i pušten na slobodu. Smrtna kazna strijeljanjem nad Mirzom 'Alijem Muhammedom je izvršena u Tabrizu 27. ša'bana 1266., tj. 8. jula 1850. godine.

* Kurretul'ajn, čije je pravo ime bilo Ummu Selma. Rođena je u Kazvinu 1231/1815., ili 1233/1817., ili 1235/1819. godine od oca Mula Muhammeda Saliha el-Kazvinija, ši'ijskog učenjaka pred kojim je stekla svoju prvu naobrazbu. Međutim, pod utjecajem svoga mlađeg amidže, Mula 'Alija koji je i sam bio šejhija, ona je - ne samo pokazivala sklonost prema učenju ove sekte nego se sa njim dobro upoznala i postala njegov vatreni pobornik. Ona je potom, zajedno sa "Bābom" nastavila svoje školovanje kod Kazima er-Ruštija na Kerbeli. Za nju neki kažu da je - kao vješt govornik, obrazovana, rječita, lijepa i privlačna, ali u isto vrijeme, slobodna i moralno pokvarena zbog čega ju je muž pustio, a djeca je se odrekla - bila inžinjer "Bābovih" ideja. Bila je poznata i pod nadimkom "Zerin Tadž" (Autor zlatne poezije) na perzijskom jeziku.

- U mjesecu redžebu 1264/1848. godine, zajedno sa drugim babijskim liderima, ona je u Bedeštu organizirala veliki skup na kome se obratila narodu i zatražila od pristalica da izađu na masovne demostracije i protestiraju zbog "Bābovog" hapšenja objavljujući ukidanje islamskog vjerozakona (*nasẖ aš-šarīa al-islāmiyya*)*.

- Učestvovala je u zavjeri ubistva Šaha Nasiruddina el-Kadžarija nakon čega je uhapšena i osuđena na smrt spaljivanjem. Međutim, jedan od dželata ju je uspio zadaviti prije spaljivanja, 1. zu-l-kadeta 1268/1852. godine.

* Mirza Jahjā 'Ali Ehū el-Behā', poznat još i pod nadimkom Subhi-Ezel (*Zora vječnosti*) koga je za svoga nasljednika ostavio Bāb. Po njemu su njegove pristalice dobile naziv ezelije (*al-azaliyyūn*). Međutim, tome se usprotivio njegov brat Husejn el-Behā', prvo u vođenju sekte (*al-ẖilāfa*), a potom u poslanstvu (*ar-risāla*) i u manifestaciji božanstvenosti (*al-ilāhiyya*), što je dovelo do sukoba između dva brata i pokušaja da jedan drugoga otruju. Zbog žestokih sukoba između pripadnika ove sekte s jedne i šī'ija s druge strane, ova sekta je 1863. godine protjerana, prvo u Istanbul, a onda u Jedrene u Turskoj gdje su živjeli Jevreji. Zbog nastavka sukoba između Subhi-Ezelovih i Behāovih pristalica, osmanski sultan je naredio da se Behā' sa svojim pristalicama i nekim Subhi-Ezelovim pristalicama protjera u Akru u Palestini, a Subhi-Ezel sa svojim pristalicama na Kipar. Subhi-Ezel je na Kipru ostao sve do svoje smrti koja ga je zatekla u 83 godini života. Sahranjen je 29. aprila 1912. godine. Na perzijskom jeziku je napisao dvije knjige pod naslovom *al-Alwāẖ-takmila al-Bayān* i *al-Mustayqiẓ-Nasiẖ al-Bayān*. Za svoga nasljednika je ostavio sina koji se bio pokrstio, pa su se od njega pristalice razbježale.

* Mirza Husejn 'Ali, poznatiji pod nadimkom Behā'ullāh, rođen 1917. godine. On se usprotivio svome bratu u nasljedstvu Bāba, pa je u Bagdadu 1863. godine jednoj grupi svojih sljedbenika otkrio da je on ličnost čiji je dolazak najavio Bāb, da je on Božiji poslanik (*rasūlullāh*)* u kome se otjelovio Božiji duh kako bi završio posao koji je nagovijestio Bāb, te da njegova misija predstavlja drugu fazu učenja.

- On je u Jedrenama uspostavio bliske veze sa turskim Jevrejima iz Jedrena i Soluna, oblasti koju behaije nazivaju "Tajnom zemljom" (*Arḍ as-sirr*). Uz

njihovu pomoć, on je tamo uspio likvidirati mnoge pristalice svoga brata Subhi-Ezela i pokušao ubiti i samog Subhi-Ezela, ali mu to nije pošlo za rukom. Zbog toga je, zajedno sa svojim pristalicama, odatle protjeran u Akru u Palestini. Godine 1892., ubijen je u Akri od strane ezelija. Sahranjen je u mjestu zvanom el-Behdža u Akri. Njegovo najvažnije pisano djelo je *Kitāb al-Aqdas* (Najsvetija knjiga) u kojem je on detaljno izložio svoje učenje, zakone i upute. On je njime stavio van snage svoje ranije učenje izneseno u djelu *Kitāb al-Īqān* (Knjiga sigurnosti) kao i učenje Bābove knjige na perzijskom jeziku pod nazivom *al-Bayān* (Objašnjenje). U svojim djelima, on se zalagao za grupiranje cionista na tlu Palestine.

* 'Abbās-efendī, zvani 'Abdul-Behā' (Behā'ov sluga), rođen 23. maja 1844. godine, isti dan kada je Bāb objelodanio svoje učenje. Prije smrti, njegov otac Behā' ga je odredio za svoga nasljednika. 'Abbās-efendī je bio veoma vrijedna i agilna ličnost do te mjere da većina historičara tvrdi "da nije bilo 'Abbāsa babizam i behaizam ne bi imali nikakva oslonca". Behaije vjeruju da je bio . nepogrešiv (*ma'ṣūm*). Svome ocu on je pripisivao atribut božanstva kadrog da stvara (*ṣifa ar-rubūbiyya al-qādira 'alā al-ḫalq*).

- Posjetio je Švajcarsku i učestvovao na kongresima cionista, između ostalih i na kongresu održanom u Bazelu 1911. godine. Pokušavao je među Arapima formirati "petu kolonu" (*aṭ-ṭābūr al-ḫāmis*) za pružanje podrške cionistima. Prilikom njegova dolaska u Palestinu, generala Lenbija je dočekao sa dobrodošlicom i tolikim izrazima poštovanja da mu je Britanija, pored brojnih visokih odlikovanja, dodijelila i titulu *Sir* (gospodin).

- Radi propagiranja svoga pokreta, obavio je niz putovanja po inostranstvu. S tim ciljem posjetio je London, Ameriku, Njemačku, Mađarsku, Austriju i Aleksandriju i svuda osnivao ogranke pokreta. Tako je u Čikagu osnovao Veliku ložu behaija. Godine 1913., posjetio je Haifu, a poslije toga i Kairo, gdje je i umro 1340/1921. godine. Prije toga, proglasio je nevažećim neka od učenja svoga oca kojima je sada, da bi ih uskladio sa svojim shvaćanjima, dodao i neke citate iz Starog zavjeta.

* Ševki-efendī (ili Šogi-efendi), koji je u dvadeset i četvrtoj godini života, 1340/1921. godine naslijedio svoga djeda 'Abdulbehā'a i po uzoru na njega, nastavio putovati po svijetu u cilju što boljeg organiziranja behaija u okviru "Svjetske kuće pravde" (*Bayt al-'adāla ad-duwalī*). Umro je u Londonu od srčanog udara 1957. godine, gdje je i sahranjen na posebnoj lokaciji koju je behaijskoj zajednici poklonila britanska vlada.

* Godine 1963., upravljanje behaijskom zajednicom preuzelo je novoformirano tijelo pod nazivom "Svjetska kuća pravde" (*Bayt al-'adāla ad-duwalī*) koje sačinjava devet članova, od kojih su četiri iz Amerike, dva iz Velike Britanije i tri iz Irana. Njegov prvi predsjednik bio je Fernando Saint. Poslije njega, predsjedavanje ovim tijelom preuzeo je američki Jevrej i dokazani cionista Maison.

Ideje i ubjeđenja:

* Behaije vjeruju da je Bāb svojom riječju stvorio sve postojeće i da je on početak (*al-mabda'*) od koga je nastalo sve ostalo.

* Vjeruju u utjelovljenje (*al-ḥulūl*)*, sjedinjenje (*al-ittiḥād*)*, seobu duša (*at-tanāsuḫ*)*, vječnost bića (*ḫulūd al-kā'ināt*) i da će nagrada i kazna biti samo u duhovnom smislu, nešto kao u mašti (*'alā wağh yušbihu al-ḫayāl*).

* Vjeruju u svetost broja 19, pa broj mjeseci u godini i broj dana u mjesecu računaju 19. U ovoj besmislici za njima se poveo i Muhammed Rešad Halifa kada je izašao sa tvrdnjom o svetosti broja 19 i pokušao dokazati da se i kur'anski sklop riječi i slova zasniva na broju 19. Međutim, njegove tvrdnje, po svim mjerilima, su oborive i neodržive.

* Oni tvrde da su Buda*, Konfučije, Brahma, Zaratustra i drugi indijski, kineski i perzijski mudraci pravi, od Boga poslani vjerovjesnici.

* Slažu se sa tvrdnjama kršćana i Jevreja o Mesihovom razapeću na krstu (*bi ṣulb al-Masīḥ*)*.

* Kur'anski tekst interpretiraju u ezoteričnom smislu (*ta'wīlāt al-bāṭiniyya*) kako bi odgovarao njihovom učenju.

* Ne vjeruju u vjerovjesnička čuda (*mu'ğizāt al-anbiyā'*)* niti u stvarno postojanje meleka, džinna, Dženneta i Džehennema.

* Zabranjuju pokrivanje žene (*ḥiğāb al-mar'a*) i dozvoljavaju privremeni brak (*al-mut'a*) i zajedničko vlasništvo nad ženama i imetkom (*šuyū'iyya an-nisā' wa al-amwāl*). Govore da je njihova vjera derogirala Šerijat Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

* Sudnji dan tumače u značenju pojave el-Behā'. Umjesto prema Kibli u Svetom hramu u Mekki, oni se okreću prema mjestu zvanom Behdža (*al-Bahğa*) u Akri u Palestini.

* Namaz obavljaju tri puta po devet rekata. Abdest uzimaju ružinim uljem, a ako ga nema onda umjesto toga pet puta prouče besmelu koja glasi *Bismillāhi al-Aṭhar al-Aṭhar!*"

* Kod njih nema namaza u džematu, osim dženaza koja se sastoji od šest tekbira, s tim što oni tekbir ne izgovaraju *Allāhu Ekber!* (Allah je najveći!) nego *Allāhu Ebhā*! (Allah je najsvjetliji!).

* Oni poste svoj devetnaesti behaijski mjesec zvani *el-'alā* pri čemu se od jela suzdržavaju devetnaest dana od izlaska do zalaska Sunca. Pri tome paze da zadnji dan u mjesecu bude praznik Nevruz (*'Īd an-Nayrūz*) 21. mart. Post je po njima obavezan za osobe od 11. do 42. godine starosti. Behaije starije od 42 godine starosti oslobođene su posta.

* Po njihovom učenju džihad (*al-ğihād*)*, nošenje i potezanje oružja na neprijatelja je zabranjeno čime čine najbolju uslugu interesima kolonijalizma.

* Ne vjeruju da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, posljednji vjerovjesnik (*Ḫātam an-nabiyyīn*) i tvrde da se Objava (*al-waḥy*)* i dalje spušta. Imaju svoje knjige proturječne Kur'anu-časnom, prepune jezičkih grešaka i suhoparnog stila.

* Ne obavljaju hodačašće Svetog hrama u Mekki. Umjesto toga hodočaste Behaullahov grob u Behdži u gradu Akri u Palestini.

Akaidski i idejni korijeni:

* Imamijske rafidije (*ar-rāfiḍa al-imāmiyya*)*,

* Šejhije (*aš-šayḫa*)*, pristalice Šejha Ahmeda el-Ihs'ija,

* Svjetski masonizam (*al-māsūniyya al-'ālamiyya*) i

* Svjetski cionizam (*aṣ-ṣahyūniyya al-'ālamiyya*).

Raširenost i centri utjecaja:

* Ogromna većina ukupnog broja današnjih behaija živi u Iranu. Manji broj ih živi u Iraku, Siriji, Libanu i okupiranoj Palestini gdje se i nalazi njihov štab. Manji broj behaija živi i u Egiptu, gdje su na osnovu odluke sa najvišeg državnog nivoa br. 263 iz 1960. godine, zatvorena sva njihova udruženja. Behaije u Africi svoje centre imaju u Adis Abebi u Etiopiji, Kampali u Ugandi, Lusaki u Zambiji (u ovoj posljednjoj, od 23. maja do 13. juna 1989. godine, održan je godišnji kongres behaija) i Johanesburgu u Južnoj Africi. Behaije, također, imaju svoje nacionalno udruženje u Karačiju u Pakistanu. Od zapadnih zemalja, behaije imaju svoja udruženja u Londonu, Beču i Frankfurtu, kao i u Sidneju u Australiji. Najveći behaijski hram u Sjedinjenim Američkim Državama, poznat pod nazivom *Mašriq al-aḏkār* nalazi se u Čikagu, gdje izdaju svoj časopis pod nazivom "Zvijezda Zapada" (*Nağm al-Garb*). Drugi veliki behaijski hram pod nazivom "Američki centar behaijskog učenja" (*al-Markaz al-Amarīkī li al-'aqīda al-bahā'iyya*) nalazi se u Vilmetu u Ilinoisu, pored jezera Mičigen. U Njujorku behaije imaju svoj omladinski pokret pod nazivom "Karavan Istoka i Zapada (*Qāfila aš-Šarq wa al-Garb*) koji njeguje behaijsku tradiciju. Pokret je štampao knjigu pod naslovom "Vodič karavana i prijatelja znanja" (*Dalīl al-qāfila wa aṣdiqā' al-'ilm*). Behaije imaju i

svoje velike zajednice u Hjustonu, Los Anđelesu i Bruklinu u Njujorku. Procjenjuje se da u Sjedinjenim Američkim Državama živi oko 2.000.000 behaija organiziranih u preko 600 udruženja. Ono što začuđuje je da ova sekta ima svoga predstavnika u Ujedinjenim nacijama u Njujorku, Viktora de Eriha, predstavnika u sjedištu Ujedinjenih nacija u Ženevi[1], zatim svoga predstavnika za Afriku sa sjedištem u Najrobiju, zatim savjetodavne članove u Vijeću za ekonomska i socijalna pitanja pri Ujedinjenim nacijama (ECOSCO), u Programu Ujedinjenih nacija za čovjekovu okolinu (UNEP), u Međunarodnom fondu Ujedinjenih nacija za pomoć djeci (UNICEF) i u Birou Ujedinjenih nacija za javno informiranje. Predstavnik svjetskih behaijskih udruženja, Vedzi Bews je istovremeno i predstavnik Biroa Ujedinjenih nacija za prava čovjeka, a Rustem Hajrov predstavnik Međunarodne organizacije za zaštitu čovjeka.

Iz navedenog se vidi:

- Da su babije i behaije zalutale sekte (*al-fi'āt aḍ-ḍālla*),

- Da su izašle iz Islama (*al-ẖāiğa min al-islām*) zato što poriču da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zaista, posljednji Vjerovjesnik (*H̱ātam an-nabiyyīn*)*, što tvrde da se Božija duša utjelovila u Bābu ili Behā', što ne vjeruju u Allahovu kaznu, što se uporno nastavljaju prijateljiti sa Jevrejima, što svim silama nastoje judeizirati muslimane i što tvrde da je njihovom knjigom *al-Bayān* derogiran Kur'an-časni.

- Da su najviše i najkompetentnije islamske ustanove kao što su Akademija islamskog prava (*Mağma' al-Fiqh al-islāmī*) u Mekki i Egipatsko muftijstvo (*Dār al-Iftā' al-Miṣriyya*) izdale fetve da su babije i behaije izašle iz okvira islamskog vjerozakona i da su njihove pristalice otvoreni nevjernici (Ğarīda al-Madīna, al-aḥad 2. 11. 1399. al-Hiğrī, al-muwāfiq 23. 09. 1979. al-mīlādī).

Bibliografija:

* ***Kutub wa rasâ'il li al-bâbiyya wa al-bahâ'iyya***: - *Mağalla Nağm al-Garb* - Taṣduru min al-maḥfal al-bahā'ī "Mašriq al-aḏkār" - Shicago; *Ğarīda al-Aẖbār al-āmiriyya* - Lisān al-maḥfil al-bahā'ī al-'ālamī - bi Falasṭīn al-muḥtalla; *al-Bayān al-fārisī* - Ṭubi'a fī Iran wa al-Hind; *al-Bayān al-'arabī*"- Ṭubi'a fī al-Hind wa al-'Irāq; *al-Īqā'* - Ṭubi'a fī al-maḥfil al-millī bi Karachi, mavğūd nusẖa bi Maktaba Paris wa London; *Bahā' yā ilāhī nasā'im ar-raḥmān* - al-Maḥfil ar-rūḥānī al-markazī al-bahā'ī bi šimāl Afrīqyā; *Muḏakkirāt Dalġūrkī* - Ṣaḥīfa aš-Šarq ar-rūsiyya, 1925. al-mīlādī; *al-Farā'id li Abū al-Faḍā'il al-Ğarfādaqānī* - Maṭba'a Amīn Hindiyya, al-Qāhira, wa u'īda ṭab'uhū bi al-maḥfil al-millī bi Karachi, Pakistan; *al-Ḥuğağ al-bahiyya* - Maṭba'a as-Sa'āda al-Qāhira, 1925. al-mīlādī wa u'īda ṭab'uhū bi al-maḥfil ar-rūḥānī al-bahā'īyya bi šimāl šarq Afrīqyā; *Muẖtaṣar al-mabādi' al-ilāhiyya*"- al-Maḥfil ar-rūḥānī al-bahā'ī bi šimāl šarq Afrīqyā; *al-Kawākib ad-durriyya fī tārīẖ ẓuhūr al-bābiyya wa al-bahā'īyya* - Mu'arriẖ al-bahā'īyya Mīrzā 'Abd al-Ḥusayn, Idāra al-Qāhira, 1924. al-mīlādī; *H̱uṭab 'Abd al-Bahā' fī Urubbā wa Amarīkā* - al-Maḥfil ar-rūḥānī al-bahā'ī bi šimāl šarq Afrīqyā Adis Ababa, al-Ḥabaša; *Dā'ira al-ma'ārif* - li al-Bustānī, Ṭubi'a fī Ṭahrān; *Maqāla Sā'iḥ fī al-bābiyya wa al-bahā'īyya*"- li 'Abd al-Bahā', Maṭba'a as-Sa'āda, al-Qāhira, 1341/1922.; *al-Alwāḥ al-mubāraka* - li al-Bahā', Maṭba'a as-Sa'āda, al-Qāhira, 1343/1925.;

* ***Kutub wa rasâ'il li gayr al-bâbiyya wa al-bahâ'iyya***: *Muẖtaṣar at-tuḥfa al-iṯnā 'ašariyya* - li as-Sayyid Maḥmūd Šukrī al-Alūsī; *H̱afāyā aṭ-ṭā'ifa al-bahā'īyya* - dr. Muḥammad Aḥmad 'Awf, Maṭba'a Dār an-Nahḍa al-'arabiyya, al-Qāhira, 1972. al-mīlādī; *al-Bābiyya 'arḍ wa naqd*'- Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *al-Bahā'īyya aḍwā' wa ḥaqā'iq* - Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *Hāḏihī hiya al-bahā'īyya* - Iṣdār Rābiṭa al-'ālam al-islāmī; *al-Bābiyyūn wa al-Bahā'īyyūn māḍīhim wa ḥāḍiruhum* - 'Abdurrazzāq al-Ḥusayn; *al-Bahā'īyya, tārīẖuhā wa 'aqīdatuhā* - 'Abdurraḥmān al-Wakīl; *al-Bayānāt* - Abū 'Alī al-Mawdūdī;

[1] Njegovo ime je Anton Blanka i obavljao je dužnost Generalnog direktora Ujedinjenih nacija za Evropu. 1993. godine Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Butros Gali ga je imenovao za Generalnog sekretara Svjetskog kongresa za prava čovjeka. Zato je pripremni sastanak i održan u Glavnoj centrali behaijske zajednice u Švajcarskoj, na Akademiji Landig.

49. Kadijanije

Definicija:

Kadijanije su pokret (*ḥaraka*)* nastao 1900. godine u okviru projekta engleskog kolonijalizma (*al-isti'mār al-inğlīzī*)* na Indijskom potkontinentu, s ciljem udaljavanja muslimana od njihove vjere, a posebno od borbe (*al-ğihād*)* i suprotstavljanja kolonijalizmu u ime Islama. Službeno glasilo ovog pokreta bio je časopis *al-Adyān* koji je izlazio na engleskom jeziku.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Mirza Gulam Ahmed el-Kadijani (1839 - 1908) je bio glavna ličnost u nastanku kadijanija. Rođen je 1839. godine u selu Kadijan u Pendžabu u Indiji. Porodica iz koje potječe i od ranije je bila poznata po svojoj vjerolomnosti i izdaji vjere i domovine. U takvom okruženju, Gulam Ahmed je još od malih nogu, odgajan strogo u duhu vjernosti i poslušnosti kolonijalizmu. Istovremeno, njemu je bila dodijeljena uloga budućeg proroka (*al-mutanabbī*) koji je oko sebe trebao okupiti muslimane i odvraćati ih od borbe protiv engleskog kolonijalizma. Njega, njegovu porodicu i pristalice, kroz razne vidove privilegija i poklona, britanske vlasti su obilno pomagale tako da su stekle njihovu potpunu lojalnost. Ovo, uprkos činjenici da je Gulam Ahmed među svojim pristalicama bio poznat po svojoj neuravnoteženosti, bolešljivosti i sklonosti opojnim drogama.

- Među onima koji su na vrijeme shvatili svu pogubnost njegovih zlih namjera i koji su mu se suprotstavili, bio je Šejh Ebū el-Vefā' Senā'ullāh el-Emurtesrī, vođa Pokreta sljedbenika tradicije (hadisa) u Indiji. On ga je pozvao na otvorenu raspravu tokom koje je pobio njegove dokaze, razotkrio podlost njegovih namjera i dokazao vjerolomstvo i zalutalost njegove sekte. Kada se, ni nakon toga, Gulam Ahmed nije opametio, Šejh Ebū el-Vefā' je prokleo onoga ko od njih dvojice laže i zamolio Allaha da onaj ko laže umre još za života onoga ko istinu govori. Nije prošlo ni nekoliko dana poslije toga, kada je 1908. godine, Mirza Gulam Ahmed el-Kadijani umro. Iza sebe je ostavio više od 50 pisanih djela, što knjiga, što poslanica, što novinskih članaka. Među njima najpoznatija su ona pod naslovima: *Izāla al-awhām*, *I'ğāz Aḥmadī*, *Barāhīn Aḥmadiyya*, *Anwār al-islām*, *I'ğāz al-Masīḥ*, *at-Tablīğ* i *Tağalliyāt ilāhiyya*.

* Nūruddīn, prvi kadijanijski vođa (*al-ḫalīfa al-awwal*). Njemu su, kao nasljedniku osnivača kadijanija, Englezi doslovno stavili krunu na glavu (*tāğ al-ḫilāfa*), što je imalo za rezultat da uz njega krenu mnoge pristalice. Napisao je djelo pod nazivom *Faṣl al-ḫiṭāb*.

* Muhammed 'Alī i Hodža Kemaluddīn, dvojica kadijanijskih vođa u Lahoru. Muhammed 'Alī je na engleski jezik napravio iskrivljeni prijevod Kur'ana. Od ostalih pisanih djela najpoznatija su mu ona pod nazivima: *Ḥaqīqa al-iḫtilāf*, *an-Nubuwwa fī al-islām* i *ad-Dīn al-islāmī*. Hodža Kemaluddīn je napisao više djela od kojih mu je najpoznatije ono pod naslovom *al-Muṭul al-a'lā fī al-enbija*. Iako ova ahmedijska sekta iz Lahora na Gulama Ahmeda Mirzu gleda samo kao na obnovitelja, ona i kadijanije se, u suštini, smatraju jednim te istim pokretom, jer su njihova učenja međusobno isprepletena.

* Muhammed 'Alī, vođa i teoretičar kadijanija iz Lahora, kolonijalistički doušnik (*ğāsūs al-iati'mār*)* i urednik časopisa koji je bio glasilo kadijanijske sekte. Sačinio je iskrivljeni prijevod Kur'āna časnog na engleski jezik. Među njegova najpoznatija pisana djela, kao što je ranije navedeno, spadaju knjige: *Ḥaqīqa al-iḫtilāf* i *an-Nubuwwa fī al-islām*.

* Muhammed Sādik, kadijanijski muftija i autor djela "Pečat vjerovjesnika" (*Ḫātam an-nabiyyīn*).

* Bešir Ahmed b. el-Gulam, autor djela *Sīra al-Mahdī* i *Kalima al-Faṣl*.

* Mahmūd Ahmed, Gulamov sin i njegov drugi nasljednik. Među njegova najpoznatija djela spadaju: *Anwār al-ḫilāfa*, *Tuḥfa al-mulūk* i *Ḥaqīqa an-nubuwwa*.

* Imenovanje Zaferullāha el-Kadijanija na položaj prvog pakistanskog ministra za vanjske poslove znatno je utjecalo na

jačanje ove zalutale sekte kojoj je u to doba dodijeljen širok prostor u pokrajini Pendžab s ciljem da se on pretvori u svjetski centar kadijanija. Ovu oblast kadijanije su nazvale imenom *Rabwa* koje su uzele iz kur'anskog teksta, gdje se pod imenom "Rabwa" spominje uzvisina na kojoj je Uzvišeni Allah nastanio Merjem i njenog sina:

Mi smo njih na jednoj visoravni sa tekućom vodom nastanili. (Al-Mu'minūn, 50.)

Ideje i ubjeđenja:

* Gulam Ahmed je u početku djelovao kao tobožnji misionar Islama i tako nastavio sve dok oko sebe nije okupio značajan broj pristalica, kada je počeo tvrditi da je on obnovitelj Islama nadahnut direktno od Boga (*ṯumma idda'ā annahū muğaddid wa mulhim min Allāh*). Poslije toga je, u svome učenju, poduzeo drugi korak i počeo tvrditi, prvo da je on očekivani Mehdija (*al-Mahdī al-Muntaẓar*), potom ranije najavljeni Mesija (*al-Masīḥ al-Maw'ūd*) da bi se na kraju proglasio Božijim vjerovjesnikom (*ṯumma idda'ā an-nubuwwa*), tvrdeći da je njegovo vjerovjesništvo (*nubuwwatuhū*) više od vjerovjesništva našeg Poslanika i Vjerovjesnika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

* Kadijanije tvrde da Allah (a On je Uzvišen i daleko od toga da bi bio kao što oni govore) posti, klanja, spava, budi se, piše, griješi i spolno opći.

* Kadijanija je tvrdio da je Bog (*Ilāh*)* Englez, jer mu se, tobože, obraćao na engleskom jeziku.

* Kadijanije tvrde da se vjerovjesništvo (*an-nubuwwa*)* nije završilo sa Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, da se ono i dalje nastavlja, da Allah po potrebi i dalje šalje Svoje poslanike i da je Gulam Ahmed najodabraniji od svih vjerovjesnika.

* Oni vjeruju da je Džibril, a.s., dolazio Gulamu Ahmedu i dostavljao mu objavu na isti način kao što je objavljivan Kur'an.

* Kadijanije tvrde da nema drugog Kur'ana do onog koji je objavljen unaprijed najavljenom Mesiji (*al-Masīḥ al-Maw'ūd*), tj. Gulamu Ahmedu. Isto tako oni tvrde da nema hadisa do onog koji je u svjetlu njegova učenja, te da nema vjerovjesnika a da nije pod vlašću Gulama Ahmeda.

* Oni tvrde da Kur'an-časni (*al-Qur'ān al-Karīm*) nije objavljeni Kur'an nego njihova knjiga koja se zove *al-Kitāb al-Mubīn.*

* Oni vjeruju da su oni sljedbenici nove, neovisne vjere i novog, neovisnog vjerozakona (*ennahum aṣḥāb dīn ğadīd mustaqill wa šarī'a mustaqilla*)* i da su Gulamovi drugovi na istom stupnju dužnog poštovanja kao i ashabi.

* Vjeruju da je Kadijan ne samo kao Medina-Munevvera i Mekka Mukerrema nego i bolji od njih, da je tlo Kadijana sveto, te da je njihova kibla i mjesto hodočašća Kadijan, a ne Mekka.

* Kadijanije su se snažno zalagale za ukidanje borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)* i pozivale na besprijekornu lojalnost i slijepu pokornost engleskoj vlasti jer je ona - navodno - Bogom dana i Kur'anom propisana.

* Oni tvrde da je svaki musliman, sve dok ne prihvati učenje kadijanija, nevjernik. Isto tako, oni smatraju da je svako ko se oženi nekadijankom ili uda za nekadijaniju, nevjernik.

* Dozvoljavaju upotrebu vina, opijuma, droga i opojnih sredstava.

Akaidski i idejni korijeni:

* Prozapadni pokret (*haraka*)* Sir Ahmeda Kana sa svojim iskrivljenim učenjem pripremio je pogodno tlo za pojavu kadijanijske sekte.

* Ovakvo okruženje Englezi su vješto iskoristili i izmislili kadijanijski pokret dovodeći na njegovo čelo čovjeka iz stare porodice dobro poznate po svome ranijem mešetarstvu.

* Godine 1953., u Pakistanu je došlo do masovne pobune naroda (*ṯawra ša'biyya*)* sa zahtjevom za smjenu Zaferullaha Kana, tadašnjeg ministra za vanjske poslove i

proglašavanjem kadijanijske sekte nemuslimanskom manjinom u Pakistanu. U ovoj pobuni poginulo je oko 10.000 muslimana, ali su na kraju ipak uspjeli smijeniti spomenutog kadijanijskog ministra.

* U mjesecu rebiu-l-evvelu 1394., tj. aprilu 1974. godine, u Mekki-Mukerremi je u sjedištu Islamske svjetske lige održan veliki kongres kome su prisustvovali predstavnici svih islamskih organizacija iz cijelog svijeta na kome je odlučeno da se kadijanijska sekta zbog svoga izlaska iz okvira Islama proglasi nevjerničkom. Kongres je u svojoj rezoluciji od svih muslimana na svijetu zatražio da se suprotstave opasnosti koja prijeti od ove sekte i izdao uputstva da se sa njenim pripadnicima ne sarađuje te da se njeni umrli članovi ne sahranjuju u muslimanska groblja.

* Pred državnim parlamentom u Pakistanu (*Mağlis al-umma*) o kadijanijskom problemu vođena je rasprava između lidera ove sekte, Mirze Nasira Ahmeda i pakistanskog muftije, Šejha Mahmuda - Allah mu se smilovao. Ova rasprava je trajala blizu trideset sati i kada Nasir Ahmed nije mogao odgovoriti na sva postavljena pitanja, razotkrilo se vjerolomstvo ove sekte na osnovu čega je parlamenat (*al-Mağlis*) izglasao zakon po kome se pripadnici kadijanijske sekte imaju smatrati nemuslimanskom manjinom u Pakistanu.

* Vjerolomstvo (*kufr*)* Mirze Gulama Ahmeda, između ostalog, ogleda se:

- u njegovoj tvrdnji da je Božiji vjerovjesnik (*iddi'ā'uhū an-nubuwwa*)*,

- u njegovom ukidanju obaveznosti borbe na Božijem putu (*al-ğihād*)* čime je učinio najbolju uslugu kolonijalizmu,

- u njegovom ukidanju hodočašća Kabe u Mekki i umjesto njega uvođenju hodočašća sela Kadijan,

- u njegovom poistovjećavanju Uzvišenog Allaha sa čovjekom (*tašbīhuhu Allah bi al-bašar*),

- u njegovom vjerovanju u seobu duša (*at-tanāsuḫ*)* i otjelovljenje Boga u liku čovjeka (*al-ḥulūl*)*,

- u njegovom pripisivanju Uzvišenom Allahu djeteta i tvrdnji da je on Sin Božiji (*wa iddi'ā'uhu annahū Ibn al-Ilāh*),

- u njegovom poricanju da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, posljednji Božiji Vjerovjesnik (*inkāruhū ḫatm an-nubuwwa bi Muḥammad, sallallahu alejhi ve sellem*) i otvaranju vrata mogućnosti da se vjerovjesnikom predstavlja ko god to poželi.

* Kadijanije održavaju prijateljske veze sa Izraelom. Izraelska vlada im je otvorila mnogobrojne centre i škole i pružila svu potrebnu pomoć oko pokretanja i izdavanja časopisa koji odražava gledište njihove sekte kao i pomoć oko štampanja knjiga i brošura i njihovog rasturanja širom svijeta.

* Iako u vanjskom smislu tvrde da su muslimani, utjecaj kršćanstva (*al-masīḥiyya*)*, judaizma i batinijskih pokreta (*al-ḥarakāt al-bāṭiniyya*)* na kadijanije je više nego očit kako u njihovom vjerovanju tako i ponašanju.

Raširenost i centri utjecaja:

* Većina današnjih kadijanija živi u Indiji i Pakistanu. Manji broj ih živi u Izraelu i arapskim zemljama. U svakoj zemlji u kojoj žive nastoje se uz pomoć kolonijalizma dograbiti najvažnijih i najosjetljivijih položaja u državi.

* U Africi i u nekim zapadnim zemljama kadijanije su razvile veoma živu aktivnost. U samoj Africi oni imaju preko 5.000 učitelja i misionara koji među svijetom propagiraju kadijanijsku sektu. Ovako široko razvijena aktivnost kadijanija najbolji je dokaz koliko obilatu pomoć dobivaju od kolonijalističkih centara moći.

* Posebnu brigu o jačanju ove sekte vodi engleska vlada koja njenim pripadnicima objeručke pomaže u zauzimanju visokih položaja u vladama širom svijeta, upravama najznačajnijih kompanija i u raznim međunarodnim izaslanstvima. Pored toga, visoki kadijanijski oficiri su najtraženiji kadar u britanskoj obavještajnoj službi.

* Kadijanije se trude da na svaki mogući način u svoje redove uvuku što veći broj novih sljedbenika. Budući da su, obično, dobro obrazovane i da u svojim redovima imaju veliki broj naučnika, inžinjera, ljekara itd., kadijanije drže konce i mnogih kulturnih centara. Tako npr. u Velikoj Britaniji na jednom od najpoznatijih satelitskih TV kanala koji radi pod maskom "Islamske televizije" sva rukovodna mjesta zauzimaju kadijanije.

Iz navedenog se vidi:

- Da su kadijanije zalutali pokret (*da'wa ḍālla*) i da sa islamskim učenjem nemaju nikakve veze jer je njihovo učenje u potpunoj suprotnosti sa Islamom,

- Da muslimani moraju obratiti pažnju na njihovu aktivnost, tim prije što su ih islamski učenjaci proglasili nevjernicima.

Bibliografija:

- *Al-Qādiyāniyya* - Iḥsān Ilāhī Ẓuhayr; *al-Qādiyāniyya* - Abū al-Ḥasan 'Alī al-Ḥasanī an-Nadawī, Abū al-A'lā al-Mawdūdī, Muḥammad al-Ḫiḍr Ḥusayn; *Tārīḫ al-qādiyāniyya* - Ṭanā'ullāh al-Amurtasrī; *Sawād al-qādiyāniyya* - Muḥammad 'Alī al-Amurtasrī; *Fitna al-qādiyāniyya* - 'Atīq ar-Raḥmān 'Atīq (bivši kadijanija); *al-Maḏhab al-qādiyānī* - Ilyās Burunī;

50. Republikanska partija u Sudanu

Definicija:

Republikanska partija u Sudanu (*al-Ḥizb al-ğumhūrī fī as-Sūdān*)* je sudanska politička partija koju je osnovao Mahmūd Muhammed Tāhā s ciljem da kroz nju poziva na uspostavljanje socijalističke, demokratske i federalne vlade (*ḥukūma fidīrāliyya dīmūqrāṭiyya ištirākiyya*)* čija bi se vlast zasnivala na svjetovnom zakonu. Doktrina partije (*al-ḥizb*)* se temelji na svojevrsnoj mješavini ekstremnih sufijskih učenja i raznih filozofskih ideja i koje su - s jedne strane u cilju prikrivanja istine, a s druge strane u cilju privlačenja pažnje intelektualaca i obrazovanih slojeva - namjerno zapletene i tajanstveno iskomplicirane.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ove partije je inžinjer Mahmūd Muhammed Tāhā, rođen 1911. godine. Diplomirao je 1936. godine na Univerzitetu u Kartumu koji se za vrijeme engleske vlasti zvao *Ğāmi'a al-Ḫarṭūm at-tiḏkāriyya.*

- Mahmūd Muhammed Tāhā se odlikovao izvanrednom sposobnošću za raspravljanje i teoretiziranje.

- Zbog svojih ideja, pred kraj života je dospio u zatvor, ali je iz njega ubrzo bio pušten. Međutim, odmah po izlasku iz zatvora, on je poveo živu političku aktivnost, žestoko se suprotstavljajući uvođenju i primjeni islamskog vjerozakona (*taṭbīq aš-šarī'a al-islāmiyya*)* u Sudanu i podstičući kršćane na jugu Sudana na pobunu protiv te ideje. To je kasnije dovelo do izdavanja smrtne presude protiv njega i još četverice njegovih najbližih suradnika pod optužbom za herezu (*bi tuhma az-zandaqa*)* i suprotstavljanje primjeni islamskog vjerozakona.

* Poslije izdavanja presude, dat mu je rok od tri dana za pokajanje i pošto se nije pokajao, smrtna kazna vješanjem je izvršena, ujutro u petak 27. rebiu-l-evvela 1405., tj. 18. januara 1985. godine u prisustvu sljedeće četverice njegovih drugova:

- Tadžuddīna 'Abdurrezzaka, radnika jedne tekstilne kompanije, starog 35 godina,

- Halida Bukejra Hamze, studenta Kairskog univerziteta, odjeljenja u Kartumu, starog 22 godine,

- Muhammeda Saliha Bešira, zaposlenog u trgovačkoj kompaniji *al-Ğazīra*, starog 36 godina i

- 'Abdullatifa 'Umera, novinara lista *aṣ-Ṣaḥāfa*, starog 51 godinu, koji su se nakon dva dana pokajali i tako spasili živu glavu od vješala.

Ideje i ubjeđenja:

* Učenje i ideje ove partije su krajnje nastrana, odvratna i nespojiva sa islamskim osjećanjima. Njih je lider spomenute partije u najkraćim crtama definirao u sljedećim tačkama:

- ***Stvaranju slobodnog čovjeka-pojedinca*** (*al-fard al-bašarī al-ḥurr*) "koji bi razmišljao kako hoće, govorio kako razmišlja i radio kako govori."

- ***Uspostavljanju tzv. "čestitog društva"*** (*al-muǧtama'a aṣ-ṣāliḥ*), tj. "društva koje bi počivalo na društvenoj, političkoj i ekonomskoj jednakosti."

- ***Ekonomskoj jednakosti*** (*al-musāwāt al-iqtiṣādiyya*) koja bi u početku počivala, prvo, na socijalizmu (*al-ištirākiyya*)*, a u kasnijim fazama se postepeno razvijala u komunizam (*aš-šuyū'iyya*)*. Ovakve utopijske ideje, zahvaljujući propagandi, mogle su se proturati u vrijeme prije pada komunizama, dok je još njegovo ime zvučalo primamljivim. Ne znamo šta bi njegovi pobornici, danas, nakon definitivnog pada komunizma, mogli o svemu tome reći?!

* ***Političkoj jednakosti*** (*al-musāwāt as-siyāsiyya*) koja bi počinjala na direktnoj predstavničkoj demokratiji (*ad-dīmūqrāṭiyya an-niyābiyya al-mubāšira*)*, a završavala se na apsolutnoj slobodi pojedinca (*al-ḥurriyya al-fardiyya al-muṭlaqa*)* pri čemu bi svaki pojedinac imao svoje zakone, što predstavlja vrhunac anarhije.

* ***Društvenoj jednakosti*** (*al-musāwāt al-iǧtimā'iyya*) koja bi se ogledala u brisanju svih postojećih razlika s obzirom na klasu, rasu, porijeklo i vjersko ubjeđenje.

* ***Iskorjenjivanju straha*** (*muḥāraba al-ḫawf*), jer "budući da je strah (pod čim se ovdje podrazumijeva strah od Uzvišenog Allaha) zakonski otac (*al-ab aš-šar'ī*) svake moralne anomalije i nastranog ponašanja, nezamislivo je da, sve dok osjeća ma kakvu vrstu straha, muškarac ostvari punu muževnost muškarca ili žena punu ženstvenost žene. Prema tome, savršenstvo (*al-kamāl*) se ogleda u potpunoj isključivosti svake vrste straha (*as-salāma min al-ḫawf*)." (Vidi: Risāla aṣ-ṣalā, str. 62.).

* Po njihovoj tvrdnji, vjera je nastala iz straha. Tako njihov lider tvrdi: "Budući da se prvi čovjek našao u prirodnom okruženju u kakvom ga je Allah stvorio, sa svih strana okružen neprijateljstvima, on je - kako bi očuvao svoj život - krenuo putem razmišljanja i rada. Putem razuma i srca Allah ga je nadahnuo na to da sve sile koje ga okružuju podijeli na prijatelje i neprijatelje. Potom je svoje neprijatelje podijelio na one s kojima se svojom snagom bio u stanju boriti i na one s kojima nije. Što se tiče onih neprijatelja s kojima se svojom snagom mogao boriti kao što su zvijeri i prema njemu neprijateljski raspoloženi ljudi, on ih je kroz borbu pokušao ukrotiti i potčiniti. Što se, pak, tiče velikih neprijatelja i prijatelja kojima se svojom snagom nije mogao suprotstaviti, on je, u približavanju njima, pribjegao prirodno urođenom lukavstvu tako što im je počeo prinositi žrtve, laskati se i pokazivati svoju pokornost. Prema prijateljima je to činio iz želje da postigne njihovu naklonost, a prema neprijateljima iz straha. Od tada datiraju ceremonije obožavanja i nastanak vjere." (Vidi: Risāla aṣ-ṣalā, str. 31).

* Ostvarenje zacrtanih ciljeva predviđeno je putem rada na uspostavljanju takve vlade u Sudanu koja bi počivala na socijalističkom, demokratskom, federalnom i republikanskom sistemu vlasti (*ḏāt niẓām ǧumhūrī fidarālī dīmūqrāṭī ištirākī*).

* Mahmūd Muhammed Tāhā je tvrdio da objavu, bez ikakva posrednika, prima direktno od Allaha.

* Tvrdio je da je vjera (*ad-dīn*) hrđa i pogan (*aṣ-ṣad' wa ad-danas*) i da je nastala u sjeni predrasuda, praznovjerja, legendi i svakojakih lažnih predstava koje su pratile našu spoznaju o Bogu, pravoj istini o stvarima koje nas okružuju i obavezama koje imamo prema sebi, Bogu i zajednici u kojoj živimo.

* Tvrdio je da stupanj vjerozakona temeljnih učenja drugi stupanj misije Islama i misija u čije je propagiranje posvetio cijeli svoj život.

* Isto tako je tvrdio da je jedino Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, od cijelog svoga Ummeta bio poseban čovjek, te da je jedino on imao svoj posebni vjerozakon koji se temeljio na osnovnim učenjima Islama, za razliku od svojih sljedbenika, čiji se vjerozakon temelji na učenju ogranaka Islama.

* Naglašavao je da se komunizam (*aš-šuyū'iyya*) od socijalizma (*al-ištirākiyya*) razlikuje jedino po kvantitetu - kao da je socijalizam samo jedna faza razvoja prema komunizmu - te da je "Nepogrešivi" (*al-ma'ṣūm*), tj. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, živio životom koji predstavlja vrhunac komunizma (*'āša aš-šuyū'iyya fī qimmatihā*). (Vidi: ar-Risāla aṭ-ṭāniya, str. 147.)

* Republikanci su podsticali izlazak "svojih sestara republikanki" na ispraćaj i sahranu umrlih, a ako bi bili dovedeni u situaciju da i oni moraju klanjanjati dženazu "žena republikanka je bila ta koja je, u prisustvu muškaraca, trebala proučiti ezan.

* Suprotno tradiciji, prilikom svadbe između dvoje republikanaca nisu priređivali nikakvu gozbu niti klali kurban za Kurbanski bajram.

* U vezi sa *kelimei-šehadetom*, njihov lider u svojoj knjizi pod naslovom *ar-Risāla aṭ-ṭāniya* (vidi str. 164-165) kaže: "Kada ulazi na vrata *kelimei-šehadeta*, potvrđujući da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, on se bori da se - vjerno ponavljajući ove tradicionalne riječi - popne na viši stupanj. Kada se pomoću *kelimei-tevhida* popne na određeni stupanj, prestane izgovarati i sami *kelimei-šehadet* i primjećivati da onaj ko svjedoči zapravo nije ništa drugo do onaj kogā svjedoči. U tom momentu, on se zaustavi na pragu i bez ikakva posrednika i zastora počne direktno govoriti (s Bogom):

Zatim ih ostavi neka se ležima svojim zabavljaju. (Al-An'ām, 91.)

* Namaz (*aṣ-ṣalā*), po njemu, ima dvojako značenje: jedno u bliskom značenju, tj. namaz kao vjerski obred sa općepoznatim pokretima i namaz u dalekom značenju, tj. direktnu vezu sa Bogom bez ikakva posrednika.

* Oni smatraju da vjerske dužnosti (*at-takālīf*) u jednoj fazi napredovanja spadaju sa čovjeka, zato što postigne puno savršenstvo. Prema tome, u toj fazi prestaje čovjekova potreba za ibadetom, isto kao što tvrde pripadnici pojedinih ekstremnih sufijskih redova.

* Osnivač ove partije, dalje kaže: "Toga dana, čovjek više neće biti vođen mimo svoje slobodne volje (*musayyaran*) nego prepušten svojoj slobodnoj volji, nakon što se toliko bude pokorio Allahu dok se i Allah njemu ne pokori, kada će biti živ Allahovim životom, moćan Allahovom moći, željeti Allahovom željom i (drugim riječima) sām biti Allah - Uzvišen neka je On i vrlo visoko iznad onoga što oni govore! - što nije ništa drugo nego preuzeto učenje o panteizmu (*waḥda al-wuğūd*) iz ekstremnih sufijskih redova.

* Njihov lider nastavlja i kaže: "Džibril je izostao i Vjerovjesnika (*an-nabī*)* ostavio na cjedilu, tako da je Nepogrešivi (*al-ma'ṣūm*) ostao bez posrednika za samoosvjedočenje (*aš-šuhūd aḏ-ḏātī*), jer samoosvjedočenje se ne postiže pomoću posrednika. Za razliku od njega, naš vjerovjesnik koji je sām Džibril svakog od nas uzdiže do Sidrei-Muntehāa, tako da tamo može ostati isto kao i Džibril, sve dok bez ikakva posrednika ne dođe do direktnog susreta između običnog vjernika i Allaha i dok svaki obični vjernik od budućeg islamskog ummeta, bez ikakvog posrednika, ne uzme svoj sopstveni vjerozakon tako da svako od njih ima svoj izvorni kelimei-šehadet, svoj namaz, svoj post, svoj zekat i svoj hadždž.

* Neke od islamskih propisa kao što su zekat, propisno oblačenje žene (*al-ḥiğāb*) i višeženstvo oni uopće ne priznaju kao islamske.

* Njihov lider dalje kaže: "Rijetke i prefinjene stvari (*al-laṭā'if*) su izabrane iz obimnijeg mnoštva (*al-kaṭā'if*). Na osnovu ovog konsekventnog pravila, Indžil (*al-Inğīl*)* je izabran iz Tevrata (*at-Tawrāt*)*, muslimanski ummet (*umma al-muslimīn*) će biti izabran između ostalih vjernika, ahmedijsko tj. republikansko poslanstvo (*ar-risāla al-aḥmadiyya*) iz Muhammedova poslanstva (*ar-risāla al-muḥammadiyya*), a braća (*al-iḫwān*) između prijatelja (*al-aṣḥāb*)."

* O Kur'anu-časnom Mahmud Tāhā kaže: "Kur'an je viša muzika. On te o svemu pomalo uči, ali ni o čemu konkretno. On pobuđuje moć opažanja i izoštrava

instrumente osjetila, a onda te ostavlja suočenim sa materijalnim svijetom da ga na svoj sopstveni način spoznaš. Eto, to je Kur'an."

* On ima sopstveni sud o tome šta znači višeboštvo (*aš-širk*), a šta monoteizam (*at-tawḥīd*):

- Po njemu, "višeboštvo (*aš-širk*) je prigušivanje (*kabt*) koje ljudsku dušu dijeli na Svjesni Um (*'aql wā'ī*) i Skriveni Um (*'aql bāṭin*) između kojih vladaju suprotstavljenost i antagonizam (*baynahuma taḍādd wa ta'āruḍ*),

- Dok pojam monoteizma (*at-tawḥīd*) objašnjava sljedećim riječima: "Misao ne može biti tačna ni ispravna sve dok ne pogodi u tačku susreta dviju suprotnosti; Svjesnog Uma (*al-'aql al-wā'ī*) i Skrivenog Uma (*al-'aql al-bāṭin*). Eto, to je monoteizam (*hāḏā huwa at-tawḥīd*)."

* O tome šta je Islam, on kaže: "Islam u svojim temeljnim učenjima sadržava vjerozakon čovjeka (*šarī'a al-insān*), ali u svojim ograncima još uvijek sadržava pojedina, samo djelimično ublažena obilježja zakona šume (*lā yazālu yaḥwī ba'ḍa as-simāt al-mulaṭṭifa min qānūn al-ġāba*).

* Oni tvrde da su sljedbenici demokratske partije koji se zovu braćom (*al-iḫwān*) bolji od Vjerovjesnikovih, sallallahu alejhi ve sellem, drugova koji se zovu ashabima. Svoju tvrdnju temelje na hadisu koji u svojoj zbirci u poglavlju o skromnosti (*Kitāb az-zuhd*) preko Ebu Hurejre navodi Ibn Mādže, a u kome se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: "Volјeli bi da smo vidjeli našu braću." - na što su (prisutni) upitali: "Allahov Poslaniče, zar ti mi nismo braća?" a on odgovorio: "Vi ste moji drugovi (*aṣḥābī*). Moja braća (*iḫwānī*) su oni koji će doći poslije mene, kada ja ispred vas već budem u hawdu."

* On (tj. Mahmud Tāhā) dalje kaže: "Kada rađanje potomstva bude rezultat seksualnog odnosa između nas i naših žena, plod odnosa između Praiskonske Biti Božije (*bayna aḏ-Ḏāt al-Qadīmā*) i njenog muža, Savršenog Čovjeka bit će Bogom data spoznaja (*al-ma'ārif al-laduniyya*), jer se usljed utjecaja Gospodara na roba dižu zastori koji su nam zaklanjali pravu istinu o duši čija je osnova - duša Uzvišenog Allaha. Prema tome, kada dođe do susreta između ova dva supružnika; Biti Božije (*aḏ-Ḏāt al-Ilāhiyya*) i Savršenog Čovjeka (*al-insān al-kāmil*) tj. republikanca i republikanke, ponići će Bogom dato znanje (*al-'ilm al-ladunī*) koje će čestitog roba (*al-'abd aṣ-ṣāliḥ*) zapljuskivati sa svih strana. Iz takvog, Bogom datog znanja (*al-'ilm al-ladunī*) rađat će se muškarci i žene."

- On dalje kaže: "Iz ovakvog odnosa između Biti Božije i Savršenog Čovjeka - utjecaja Gospodara na roba (*infi'āl al-'ubūdiyya bi ar-rubūbiyya*) - došao je odnos između ljudi i žena - utjecaja muškosti na ženstvenost (*infi'āl al-unūṯa bi aḏ-ḏukūra*), tj. tzv. seksualnog odnosa."

- On dalje nastavlja, pa kaže: "Direktan plod utjecaja muškosti na ženstvenost (*infi'āl al-unūṯa bi aḏ-ḏukūra*), tj. tzv. seksualnog odnosa (*al-'alāqa al-ğinsiyya*) je produbljivanje života, a njegovo izbjegavanje i spajanje sa Allahom, bez ikakva zastora (*bi ġayr ḥiğāb*) je vrhunac uživanja."

* O suštini Knjige (*fī ḏāt al-Kitāb*) on kaže: "Uzvišeni Allah nema lika, da bi se u njemu pojavio, niti kraja, da bi ga dosegao nego je Njegov udio u tome što On neprekidno i u svakom momentu stvara, obnavljajući živost Svoje misli i živost Svojih osjećanja. U tome je cilj robovanja."

Akaidski i idejni korijeni:

* Učenje i ideje ove partije predstavljaju svojevrsnu mješavinu i zbrku starih i novih učenja najrazličitijih vjera, mišljenja i škola.

- Osnivač ove partije neka od svojih učenja je preuzeo iz Muhjiddīn Ibn 'Arebijeva djela "Dragulji Poslaničke mudrosti" (*Fuṣūṣ al-hikam*), što je pojedine kritičare navelo na uvjerenje da se ovdje radi o sufijsko-batinijskom pokretu (*ḥaraka ṣūfiyya bāṭiniyya*)*. Ovome treba dodati još jednu sličnost sa sufijskim redovima, a to je da sljedbenici ove partije koriste tamjan i uz

muziku plešu po ulicama u tzv. halkama republikanskog zikra (*fī ḥalaqāt aḏ-ḏikr al-ǧumhūrī*).

- Mnoge od svojih ideja preuzeo je od Frojda i Darvina.

- Moguće je da je neke od svojih ideja preuzeo i iz kršćanstva, naročito one o Savršenom Čovjeku, koji će umjesto Allaha suditi ljudima. Svoje ideje o Savršenom Čovjeku preuzeo je iz knjige pod naslovom *al-Insān al-kāmil* od 'Abdulkerima el-Džebelija.

- Pri definiranju ideje o budućoj državi za koju se toliko zalagao, oslanjao prvenstveno na socijalističke i komunističke ideje.

- Republikanci se u svome učenju u mnogim tačkama dodiruju sa behaijama i kadijanijama.

- Uprkos svemu navedenom, osnivač ove partije je u svojim knjigama na prvom mjestu citirao kur'anske ajete i Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise, kao tobožnu potvrdu svojih tvrdnji, što ni u kom slučaju ne znači da su one islamske. Naprotiv, one predstavljaju svojevrsni vid otpadništva od vjere.

Raširenost i centri utjecaja:

* Ova partija (*al-ḥizb*)* je nastala i stasala u Sudanu. Ona je svojevremeno brojala više desetina hiljada pristalica, ali je njihov broj naglo opao nakon pogubljenja njenog lidera. Među njima je bio značajan broj intelektualaca kojima je nedostajao vjerski odgoj i islamska kultura. Za očekivati je da ova partija potpuno izumre zahvaljujući sve jačoj islamskoj svijesti u Sudanu.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Republikanska partija u Sudanu partija koja je zalutala sa pravog islamskog puta,

- Da je njen osnivač, koristeći se islamskom terminologijom, lišenom svakog smisla, cio svoj život proveo u iskrivljavanju temeljnih islamskih učenja,

- Da je, podvaljujući laž pod istinu, slijedio put udaljavanja svojih pripadnika od prave vjere,

- Da se u oblikovanju svojih ideja služio i neislamskim izvorima kao što je grčka filozofija,

- Da je u propagiranju panteizma slijedio ideje i učenja ekstremnih sufijskih redova,

- Da je, u cilju pridobijanja omladine i intelektualaca zaljubljenih u svjetlo znanja, svoje ideje pokušao zaodjeti plaštem znanja,

- Da su na kraju njegovi sljedbenici počeli vjerovati da je on očekivani Mesija, da im je to odobrio i da im se u tome nije suprotstavljao i

- Da je nakon što je prevršio svaku mjeru, Allah dao da bude pogubljen i da sudansko društvo sa hiljadama zavedenih mladića i intelektualaca, bude pošteđeno njegova daljeg zla.

Bibliografija:

- *Usus Dustūr as-Sūdān* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā, wa huwa kitāb nādir al-wuǧūd iḏ ya'malūn 'alā iḫfā'ihi min al-aswāq; *Taṭwīr šarī'a al-aḥwāl aš-šaḫṣiyya* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā; *Ṭarīq Muḥammad* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā; *Kitāb, rasā'il wa maqālāt* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā; *Kitāb al-islām wa al-funūn* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā; *Risāla aṣ-ṣalā* - Maḥmūd Muḥammad Ṭāhā; Laqad aṣdara al-ǧumhūriyyūn kaḏālika kitāb *aḍ-Ḍaḥiyya laysat wāǧiba lā 'alā al-aǧniyā' wa lā 'alā al-fuqarā' al-Fikr al-ǧumhūrī taḥta al-miǧhar* - en-Nūr Muḥammad Aḥmad, Maṭbū'āt Ittiḥād ṭullāb Ǧāmi'a Umm Durmān al-islāmiyya, Amāna aš-šu'ūn aṯ-ṯiqāfiyya; *Dirāsa mufaṣṣala 'an al-ḥizb al-ǧumhūrī* - Milaffāt an-Nadwa al-'ālamiyya li aš-šabāb al-islāmī;

51. Habešije

Definicija:

Habešije (*al-Aḥbāš*) su zalutala sekta, nazvana po svome osnivaču 'Abdullahu el-Habešiju. Pojavila se nedavno u Libanu koristeći se neznanjem i siromaštvom koje je iza sebe ostavio građanski rat. Zalaže se za oživljavanje metoda ilmu-l-kelama, sufijskih i batinijskih ideja, sve u cilju iskvarivanja islamskog vjerovanja (*ifsād al-'aqīda*), razbijanja jedinstva muslimanskih redova i odvraćanja pažnje sa glavnih problema koji tište muslimansko društvo.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* 'Abdullah el-Hareri el-Habeši, čije je puno ime 'Abdullah b. Muhammed eš-Šejbi el-'Abderi el-Hareri. Nadimak el-'Abderi dobio je po svome porijeklu, a el-Hareri po gradu Harer u Abesiniji (Etiopiji) u kome je rođen u plemenu zvanom eš-Šejbānī, koje predstavlja ogranak poznatog arapskog plemena Benī Šejbe. Arapski jezik i šafijski fikh učio je u jednom pustinjskom naselju kod Harera, prvo kod Šejha Se'īda b. 'Abdurrahmana en-Nurija, a potom kod Šejha Muhammeda Junusa, autora *Ǧāmi' al-funūn*. Poslije toga otišao je u grad Juma, gdje je nastavio svoje školovanje kod Šejha eš-Šerifa. Tu su se kod njega, nakon što je dao zakletvu na vjernost i prihvatio učenje tidžanijskog reda (*aṭ-ṭarīqa at-tīǧāniyya*), pojavile prve nastranosti i lutanja. Poslije toga se preselio u Davi u oblasti Armu, gdje se pred el-Hadžom Ahmedom el-Kebirom posvetio izučavanju Buharijinog Sahiha (*Ṣaḥīḥ al-Buḫārī*) i kur'anskih znanosti. Poslije toga, uputio se u jedno obližnje selo, gdje se susreo sa muftijom Šejhom es-Siradžom, učenikom Šejha Jusufa en-Nebhanija i autora knjige *Šawāhid al-ḥaqq fī al-istiġāṭa bi sayyid al-ḫalq* kod koga se posvetio izučavanju hadisa. Tu se upleo u sufizam i dao zakletvu na vjernost rufaijskom redu. Poslije toga je iz Abesinije (Etiopije) u Africi, 1969. godine otputovao, prvo za Siriju, a potom za Liban. Njegovi poznanici tvrde da je tamo dolazio i 1950. godine, nakon što je u Etiopiji protiv tamošnjih muslimana potpalio nerede (*al-fitan*). On je, naime, u Etiopiji kao bliski saradnik Haile Selasijeva zeta Anderadžija, 1369/1940. godine, pokrenuo snažnu kampanju protiv islamskih udruženja za učenje Kur'ana u gradu Hareru koja je prerasla u velike nerede poznate pod nazivom *Fitna Bilād Kulub*", poslije kojih je direktor spomenute škole Ibrahim Hasan osuđen na 23 godine zatvora uz obavezno protjerivanje iz svoga grada. On je, nakon što je tamo protjeran, umro u pokrajini Džuri. Zbog 'Abdullah el-Harerijeve kolaboracije sa Haile Selasijevim režimom, muslimanski misionari i učitelji su bili predani pod njegovu nadležnost. On se prema njima odnosio krajnje drsko i ponižavajuće, tako da su pobjegli i sklonili se u Egiptu i Saudijskoj Arabiji. Zbog svega toga, narod ga je prozvao nadimcima *al-Fattān* (Smutljivac) ili *Šayḫ al-fitna* (Kolovođa smutnje).

- Otkako je došao u Liban, radi na sijanju mržnje, spletki i smutnje, isto kao što je i ranije radio u svojoj zemlji. Kroz svoje pokvarene ideje, on uporno radi na proturanju učenja zalutalih sekti kao što su: džehmije, murdžije, džebrije, ekstremne sufije, batinije i rafidije. Uz sve to, on ne prestaje vrijeđati ashabe, optuživati majku pravovjernih 'Aišu za nepokornost Allahovoj zapovijedi i izdavati svakojake nastrane fetve.

- El-Habeši je u posljednje vrijeme uspio proizvesti velike grupe svojih oholih i pristrasnih učenika, koji ne mogu smisliti muslimana, koji se nije pokorio učenju njihovog šejha koje vrvi od natruha murdžijskih, džebrijskih, džehmijskih i mu'tezilijskih ideja. Oni otvoreno kucaju svijetu na vrata, ubjeđuju ga da prihvati habešijsko učenje i besplatno mu nude knjige svoga učitelja.

* Nizar el-Halebi, el-Habešijev nasljednik i predsjednik Društva za islamske projekte (*Ra'īs Ǧam'iyya al-mašārī' al-islāmiyya*) koga oni nazivaju titulom *Samāḥa aš-Šayḫ* (Poštovani učitelj) u želji da ga postave na položaj muftije. U tom smislu, oni po zidovima zgrada na glavnim prometnicama ispisuju svoje parole: "Ne, za muftiju nevjernika, Hasana Halida! Da, za muftiju Nizara el-Halebija!" Nedavno je ubijen.

* Habešije su iz svojih redova dale mnoge poznate javne ličnosti, kao što su: parlamentarni zastupnik 'Adnan et-Tarabulusi, drugi kandidat Taha Nadži koji je, obećavši im da će iskorijeniti islamski fundamentalizam (*al-qaḍā' 'alā al-uṣūliyya al-islāmiyya*)*, većinom od kršćana, dobio 1.700 glasova. Međutim, uprkos svemu, nije uspio pobijediti. Tu su, zatim, pomoćnik predsjednika Društva za islamske projekte (*Ra'īs Ğam'iyya al-mašārī' al-islāmiyya*), Husam Karkira, zatim Kemal el-Hut, 'Imaduddin Hajdar i 'Abdullah el-Barudi, trojka koja u svojim rukama drži kontrolu nad svim glavnim ustanovama za istraživanja i rukopise kao što su "Zavod za kulturu i usluge" (*al-Mu'assasa aṯ-ṯaqāfiyya li al-ḫadamāt*) i "Centar za istraživanja i usluge" (*Markaz al-abḥāṯ wa al-ḫadamāt*). U posljednje vrijeme, oni su počeli pripremati redakture djela iz kulturne baštine, dajući im džehmijsko -eš'arijski pečat i pripisujući svoja mišljenja nepoznatim osobama za koje nikada nisu čuli ni najbolji stručnjaci iz date oblasti. Tako npr., oni u svojim redakturama kažu: "Hafiz el-'Abderi u svome *Delilu* navodi....", obmanjujući na taj način svijet da pomisli da je ovaj Hafiz neki od poznatih islamskih učenjaka, poput Hafiza Ibn Hadžera, ili Hafiza en-Nevevija itd., neznajući da je ovdje, zapravo, riječ o njihovom učitelju i citatima iz njegova djela pod naslovom *ad-Dalīl al-qawīm*.

Ideje i ubjeđenja:

* Habešije tvrde da su oni u fikhu i akaidu sljedbenici mezheba (*maḏhab*)* Imama Šafije. Međutim, njihovo učenje nema nikakve veze sa mezhebom Imama Šafije - Allah mu se smilovao - zato što npr., Allahove atribute interpretiraju u prenesenom značenju bez ikakva valjana šerijatskog pravila. Tako, recimo, *al-istivā'* (uzdignuće nad Aršom), poput mu'tezilija i džehmija, interpretiraju u značenju *al-istīlā'* (vladanje Aršom).

* El-Habeši tvrdi da je Džibril, a ne Uzvišeni Allah, sročio riječi Kur'ana-časnog. Po njemu, Kur'an nije Allahov govor nego izraz Džibrilova govora. To on nedvosmisleno tvrdi u svojoj knjizi pod naslovom *Iẓhār al-'aqīda as-sunniyya* (Vidi: str. 591.).

* Habešije se po pitanju vjerovanja (*mas'ala al-īmān*) slažu sa murdžijama (*al-murği'a*)* i džehmijama (*al-ğahmiyya*) koji tvrde da djela ne moraju pratiti vjerovanje i da čovjek ostaje pravim vjernikom (*mu'minan*), čak i kada izostavlja namaz i druge temeljne islamske dužnosti (Vidi: *ad-Dalīl al-qawīm* str. 7. i *Buğya aṭ-ṭālib* str. 51.)

- Usljed toga, olahko se prihvaćaju primjene svjetovnih, od strane čovjeka donesenih zakona (*al-qawānīn al-waḍ'iyya*)*, koji su u suprotnosti sa Allahovim vjerozakonom. Tako el-Habeši kaže: "Onaj ko ne prihvaća Allahov vjerozakon, nije ni dužan obavljati ništa od Allahovih zapovijedi niti se kloniti Njegovih zabrana. Međutim onaj ko barem jednom u životu izgovori: "Nema boga osim Allaha!" (*Lā ilāhe illallāh*), on je vjernik-musliman (*muslim mu'min*). Za njega se, također, može reći da je vjernik-griješnik (*mu'min mudnib*)." (Vidi: *ad-Dalīl al-qawīm*", str. 9.-10. i *Buğya aṭ-ṭālib*", 51.)

* U shvaćanju sudbine (*al-qadar*) i slobodne volje, habešije su deterministi (*ğebriyya*)*. Oni smatraju da u njegovu nevjerstvu nevjernika pomaže Allah, jer da nije Allaha nevjernik ne bi mogao biti nevjernikom. (Vidi: *an-Nahğ as-salīm*", str. 71.)

* Habešije podstiču svijet na posjećivanje grobova umrlih i traženje pomoći od njih u ispunjavanju svojih potreba. Po njima, mrtvi izlaze iz grobova, pružaju pomoć onima koji ih za nju mole, a potom se ponovo vraćaju u grobove. Isto tako, oni dozvoljavaju traženje pomoći mimo Allaha i obraćanje za pomoć i blagoslov kamenju. (Vidi: *ad-Dalīl al-qawīm*", str. 173., *Buğya aṭ-ṭālib*", 8 i *Ṣarīḥ al-Bayān*", str. 57. i 62., kao i video traku Halida Ken'ana, str. 70.)

- Kada bi neko zamolio riječima: "Utječem se Božijem Poslaniku od džehennemske vatre!" (*a'ūḏu bi Rasulillāhi min an-nar*), po njima bi bilo sasvim ispravno.

* Habešije preferiraju slabe i izmišljene hadise koji idu u prilog njihovom učenju, dok mnoge vjerodostojne hadise koji pobijaju njihovo učenje, proglašavaju slabim. To se jasno može vidjeti iz njihove knjige *al-Mawlid an-nabawī*.

* El-Habeši grdi i vrijeđa pojedine ashabe, naročito Mu'āviju b. Sufjana i majku pravovjernih 'Aišu, r.a. Isto tako, on grdi i vrijeđa Halida b. el-Velida i druge ashabe, tvrdeći da su svi oni koji su se borili protiv 'Alije, r.a., umrli kao neznabošci. Kako bi zadovoljio rafidije (*irḍā'an li ar-rawāfiḍ*)*, on stalno upozorava na opasnost proglašavanja za nevjernike onih koji psuju i grde ashabe, naročito Ebū Bekra i 'Umera. (Vidi: *Iẓhār al-'aqīda as-sunniyya*, str. 182.)

* El-Habeši vjeruje da je Allah kosmos stvorio bez ikakva motiva (*lā li ḥikma*), da je poslanike slao bez ikakva motiva (*lā li ḥikma*) i da je svako ko bilo koje Allahovo djelo povezuje sa motivom, višebožac.

* El-Habeši je mnoge islamske učenjake proglasio nevjernicima (*kaffāra*)*, među njima i Šejhu-l-Islama Ibn Tejmiju, tvrdeći da je prva obaveza svake mukellef osobe da vjeruje u to da je on nevjernik i da ne smije čitati njegove knjige. Isti je slučaj i sa Imamom ez-Zehebijem, koga naziva pogani (*ḫabīṯ*), zatim Šejhom Muhammedom b. 'Abdulvehhabom, koga smatra zločincem, ubicom i nevjernikom. Isto tako, on smatra da je Šejh Muhammed Nasiruddin el-Albani nevjernik, Šejh Sejjid Sabik nevjernik-medžusija, dok za Sejjida Kutba kaže da je jedan od kolovođa haridžijskih nevjernika (*min kibār al-ḫawāriğ al-kafara*)*. (Vidi: Habešijski časopis *Manār al-huda* br. 3, str. 234 pod naslovom *an-Nahğ as-sawī fī ar-radd 'alā Sayyid Quṭb wa tābi'ihī Fayṣal Mawlawī*)

Za razliku od navedenih islamskih učenjaka, on Šejhu-l-Islamom smatra Ibn 'Arebija zagovornika učenja o panteizmu (*waḥda al-wuğūd*)* i teorije o utjelovljenju i sjedinjenju (*ṣāḥib naẓariyya al-ḥulūl wa al-ittiḥād*)*. Pored navedenog, treba napomenuti da je el-Habeši pobornik nakšibendijskog i rufaijskog sufijskog reda.

* El-Habeši je izdao brojne nastrane fetve kojima dozvoljava lukavstvo u vjeri, miješanje muškaraca sa ženama, rukovanje sa ženom-strankinjom i izlazak iz kuće namirisane i otkrivene žene, čak i bez saglasnosti njenog muža.

* On dozvoljava kupoprodaju koju vrši malodobno dijete. Isto tako ljudima dozvoljava neizdvajanje zekata na papirnati novac, tvrdeći da on nema veze sa zekatom i da se zekat dužan davati samo na zlato i srebro. Isto tako, on dozvoljava poslovanje sa kamatom, kao i obavljanje namaza u nečistoj odjeći. (Vidi: *Buğya aṭ-ṭālib*", str. 99.)

* Habešije su nedavno u Americi i Kanadi (gdje imaju svoje džamije) izazvale pravu pometnju (*fitna*), zaokrenuvši pravac Kible za 90 stepeni, suprotno od pravca kuda se okreću muslimani. Učinili su to tvrdeći da je Zemlja poluloptasta u obliku popola rasječene narandže. Ovdje treba napomenuti da habešije u Libanu imaju svoje džemate i da klanjaju tek kada ostali muslimani završe namaz u džamiji. Poznati su po svojoj drskosti prema ostalim muslimanima, ponižavanju njihovih imama, pa čak i premlaćivanju. Po džamijama se guraju, prave nerede i gužvu i na silu drže svoja predavanja kroz koja šire svoje ideje. Čine to sve uz pomoć neprijatelja Islama koji im pružaju obilatu potporu u svakom pogledu.

Akaidski i idejni korijeni:

* Iz gore navedenog se vidi da se habešijske ideje i učenje ukratko mogu svesti na:

- Kasni eš'arijski mezheb (*al-maḏhab al-aš'arī al-muta'aḫḫir*)*, naročito u pogledu tumačenja Božijih atributa, gdje se u znatnoj mjeri približava džehmijskom načinu shvaćanja (*manhağ al-ğahmiyya*)*,

- Murdžijski i džehmijski (*al-murğiyya wa al-ğahmiyya*)* način pristupa problemima vjerovanja (*fī qaḍāyā al-īmān*),

- Iskrivljene sufijske redove (*aṭ-ṭuruq aṣ-ṣūfiyya al-munḥarifa*) kao što su rufaije i nakšibendije (*ar-rufā'iyya wa an-naqšibandiyya*),

- Batinijski sistem gatanja i proricanja tajni (*'aqīda al-ğafr al-bāṭiniyya*)* i

- Nizu nakaradnih ideja i programa u cilju ubacivanja podvala Islamu i cijepanja jedinstva muslimana. Nije isključeno da su el-Habeši i njegove pristalice od strane stranih sila sračunato ubačeni među muslimanske redove radi izazivanja meteža i podjela među muslimanima, kao što je bio slučaj sa 'Abdulkadirom es-Sufijom i el-Murabitijem u Španiji, Britaniji i drugim zemljama.

Raširenost i centri utjecaja:

Habešije su u Libanu raširene do te mjere da izazivaju pravu zabrinutost. Oni u Libanu imaju svoje škole koje po veličini i opremljenosti daleko nadmašuju državne škole. Njihovi autobusi krstare po svim gradovima u Libanu. Ovome treba dodati i enormno visoke plate svih onih koji prihvate njihovo učenje i pristanu raditi na njegovom širenju. U Libanu imaju svoju radio i TV-stanicu koja propagira njihove ideje i poziva na prihvaćanje njihove sekte.

Habeši ima svoje pristalice u Evropi i Americi. U posljednje vrijeme, sve češće izazivaju nerede među muslimanima u Kanadi, Australiji, Švedskoj i Danskoj. Oni su u Libanu, sa fetvom svoga šejha, o promjeni Kible prema sjeveru, izazvali pravu pometnju među muslimanima.

U posljednje vrijeme, pristalice ove zalutale sekte počele su se širiti u više krajeva svijeta, u prvom redu tamo gdje žive libanski iseljenici, od kojih pojedini zaljubljenici u el-Habešijeve ideje prihvaćaju učenje ove sekte.

Iz navedenog se vidi:

- Da su habešije zalutala sekta koja se u javnosti predstavlja kao islamska, a u tajnosti radi na rušenju njegovih temeljnih učenja,

- Da su habešije, koristeći se teškom ekonomskom situacijom, siromaštvom i neznanjem, koje je iza sebe u Libanu ostavio građanski rat, počele širiti svoje destruktivne ideje, pozivajući svijet na oživljavanje nekih starih krivovjernih ideja i učenja, kao što je pitanje stvorenosti Kur'ana i negiranje pojedinih Božijih atributa, čemu su se i tada i sada odlučno suprotstavljali sljedbenici sunneta i džema'ata i

- Da su im se u naše vrijeme odlučno suprotstavili brojni islamski učenjaci, sljedbenici sunneta i džema'ata, poput poznatog učenjaka hadisa (*al-muhaddiṯ*) Šejha el-Albanija i drugih.

Ovdje treba napomenuti da je Šejh 'Abdul'azīz b. Baz u vezi sa ovom sektom dana 30. 10. 1406/1986. godine, izdao svoju fetvu br. 2392/1 u kojoj stoji: "Sekta habešija je zalutala sekta (*ṭā'ifa ḍālla*). Njihov vođa 'Abdullah el-Habeši poznat je po svojoj nastranosti i zalutalosti. Dužnost je bojkotirati ih, poricati njihovo krivovjerje i upozoravati svijet na opasnost od njih i slušanja onoga šta govore."

Bibliografija:

- ***Habešijske knjige i poslanice***: *al-Maqālāt as-sunniyya fī kašf ḍalālāt Ibn Taymiyya* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *at-Ta'qīb al-ḥaṯīṯ* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *an-Nahǧ as-sawī fī ar-radd 'alā Sayyid Quṭb wa tābi'ihī Fayṣal Mawlawī* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *ad-Dalīl al-qawīm 'alā aṣ-ṣirāṭ al-mustaqīm* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *Buġya aṭ-ṭālib fī ma'rifa 'ilm ad-dīn al-wāǧib* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *Iẓhār al-'aqīda as-sunniyya šarḥ al-'aqīda aṭ-ṭaḥāwiyya* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *Kitāb al-mawlid an-nabawī* - 'Abdullāh al-Ḥabašī; *Ṣarīḥ al-bayān* -'Abdullāh al-Ḥabašī; *ar-Rasā'il as-sabkiyya fī ar-radd 'alā Ibn Taymiyya* - Kamāl Abū al-Munā (Kamāl al-Ḥūt); *at-Tawfīq ar-rabbānī fī ar-radd 'alā Ibn Taymiyya al-Ḥarānī* - Kamāl Abū al-Munā (Kamāl al-Ḥūt); *Bahǧa an-naẓar* -'Abdullāh al-Ḥabašī; *Maǧalla Manār al-hudā*;

- ***Knjige i poslanice koje su napisane kao odgovor njihovim zabludama***: *ar-Radd 'alā aš-Šayḫ al-Ḥabašī* - aš-Šayḫ 'Uṯnān aṣ-Ṣāfī; *Istiwā'ullāh 'alā al-'Arš* - Usāma al-Qaṣāṣ; *Istiwā' bayna at-tanzīh wa at-tašbīh* - li al-ustāḏ 'Awaḍ Manṣūr; *Iṭlāqa al-a'inna* - Risāla mansūba li aš-Šayḫ al-Hāšimī; *Risāla ar-radd 'alā al-Ḥabašī fī mawḍū' i'āna al-kāfirīn 'alā kufrihim* - 'Adnān Yāsīn an-Naqšibandī; *'Abdullāh al-Ḥabašī, 'aqā'id wa šuḏūḏuhū* - 'Abdurraḥmān Dimašqiya; *ar-Radd 'alā 'Abdullāh al-Ḥabašī*- 'Abdurraḥmān Dimašqiya; *Bayna ahl as-sunna wa ahl al-fitna* - 'Abdurraḥmān Dimašqiya; *Šubuhāt ahl al-fitna wa aǧwiba ahl as-sunna* - 'Abdurraḥmān Dimašqiya; - Maḥṭūṭ wa musaǧǧal 'alā šarīṭ al-kāsīt; *al-Aḍwā' as-sāṭi'a 'alā mā fī kitāb ad-Dalīl al-qawīm 'alā aṣ-ṣirāṭ al-mustaqīm* - min afkār zā'ifa wa 'aqā'id zā'iġa, aš-Šayḫ 'Uṯnān b. 'Abdulqādir aṣ-Ṣāfī; *Maǧalla al-Furqān al-Kuwaytiyya*; *Maǧalla a-š-Širā' al-Lubnāniyya* fī ḥiwār ma' 'Adnān aṭ-Ṭarabulusī, nā'ib al-barlamān, al-'adad 574; *ar-Radd 'alā al-Aḥbāš* - aš-Šayḫ Muḥammad Nāṣiruddīn al-Albānī, šarīṭ kāsīt;

52. Ensarije

Definicija:

Ensarije (*al-anṣār*) su batinijska rasistička sekta (*firqa bāṭiniyya 'unṣuriyya*)* koja se tokom šezdesetih godina 20. stoljeća pojavila među crncima u Sjedinjenim Američkim Državama, odakle se - zahvaljujući snažnoj propagandi i aktivnostima njenih članova - uspjela proširiti u Kanadi, Srednjoj i Južnoj Americi. Iako ensarije tvrde da su pripadnici Islama i sljedbenici mehdijskog pokreta u Sudanu, oni po svome učenju i vjerovanju, više predstavljaju neku vrstu mješavine kršćanstva (*an-naṣrāniyya*)*, judaizma (*al-yahūdiyya*), budizma (*al-būḏiyya*) i Islama.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Osnivač ove sekte Dwight York rođen je 1935. godine u Njujorku. Zbog uživanja i rasturanja droge duže vremena je proveo u zatvoru gdje se upoznao sa osnovnim učenjem Islama, kršćanstva, judaizma i drugih vjera i vjerskih sekti. Nakon izlaska iz zatvora, početkom šezdesetih godina, primio je Islam u džamiji Stat Street u kvartu Brooklyn u Njujorku i uzeo novo ime 'Īsā 'Abdullah. Budući da su u to vrijeme društvene prilike u Americi bile naelektrisane snažnim nacionalističkim nabojem, 'Īsā 'Abdullah se posvetio propagiranju Islama među crnačkom omladinom u predgrađima Njujorka, koristeći se tumačenjem Indžila (*al-Inǧīl*)* i Kur'ana časnog. Za znak svoje sekte uzeo je polumjesec sa Davudovom zvijezdom i faraonovim krstom u sredini. Svoju sektu u početku je nazivao imenom "Pomagači čistog sufizma" (*Anṣār aṣ-ṣūfiyya al-ḫāliṣa* ili *Ansar Pure Sufi*), zatim je sekti - u želji da istakne njeno nacionalističko obilježje po plemenima iz Nubijske pustinje u južnom Egiptu i Sudanu - promijenio ime u "Nubije" (*an-Nūbiyyūn* ili *Nobians*). Na kraju joj je promijenio i ovo ime i svoju sektu nazvao "Zajednicom Allahovih pomagača" (*Ǧam'iyya anṣārillāh* ili *Ansaru Allah Community*). Svoje pripadnike je, u početku, obavezivao na nošenje, na lijevom uhu: privjeska od kosti, crnog fesa na glavi i narodne nošnje plemena iz Zapadne Afrike. Kasnije je ta obilježja promijenio u nošenje srebrne halke u nosu, turbana na glavi i sudanske narodne odjeće.

* **Ekonomsko i društveno ustrojstvo sekte**:

- Svoje sljedbenike 'Īsa je obavezao na zajednički smještaj i to tako da su odvojeno stanovale žene, odvojeno muškarci i odvojeno djeca. U odjeljenju za žene, odredio bi po jednu prostoriju za povremeno, naizmjenično sastajanje oženjenih parova. Tu prostoriju nazvali su popularnim imenom "Zelena soba" (*al-ġurfa al-ḫaḍrā'*). Jedini koji je imao slobodni pristup ženskom odjeljenju i kontakt sa svim ženama bio je vođa sekte 'Īsa 'Abdullāh. Zbog njegova ulaska u sobe tuđih žena i pojave da je sa njim, u isto vrijeme, ostajalo trudno na desetine žena, sve češće je dolazilo do pritužbi i povlačenja žena iz ove sekte. Pored toga što je uvijek imao svoje četiri žene koje je mijenjao kad god je zaželio, 'Īsa je za sebe birao i druge žene koje su mu služile kao robinje (*mulk yamīnihi*). Sve žene, osim onih koje su bile njegove, bilo kao supruge ili robinje, 'Īsa je obavezivao na određene kolektivne poslove kao što je kuhanje, šivenje, pranje i sakupljanje podataka za pisanje knjiga koje su se štampale pod njegovim imenom.

- Od svojih novih članova 'Īsa je tražio da mu predaju sav svoj pokretni i nepokretni imetak, a one koji su bili zaposleni ili su još u toku studija, prisiljavao je ne samo da napuste posao i dalje školovanje nego i da prekinu svaku vezu sa svojim rođacima i ranijim prijateljima, sve u cilju isključivanja i najmanjeg stepena njihove neovisnosti, kako u materijalnom, tako i svakom drugom smislu. Sistem masovnog prosjačenja 'Īsa je preuzeo od indijske sekte Hari Krišna (Hari Krishna) koja je u to doba bila raširena među mladim bijelcima u Americi. On je sve muške članove svoje sekte natjerao da od jutra do mraka prosjače po ulicama njujorških predgrađa, po hodnicima aerodroma "Kenedi", po vagonima vozova i drugim mjestima i da sve što sakupe naveče predaju

njemu. Svakome ko do kraja dana ne bi uspio sakupiti i njemu predati najmanje 50 dolara bilo je zabranjeno sastajati se sa svojom ženom.

Ideje i ubjeđenja:

* Godine 1973., 'Isa je posjetio Sudan i tom prilikom se susreo sa Mehdijinom porodicom sa kojom je za sebe napravio nekoliko zajedničkih fotografija. Kada se vratio u Ameriku, promijenio je svoje ime u 'Isa 'Abdullah el-Mehdi, tvrdeći da je unuk Muhammeda Ahmeda el-Mehdije i dokazujući to fotografijama. Uz to je tvrdio, da je za vrijeme svoga četveromjesečnog boravka u Sudanu, uspio odbraniti doktorat iz oblasti islamskog prava (*fī 'ulūm aš-šarī'a*) i dobiti diplomu doktora islamskih nauka. Prilikom svoje posjete Americi u Njujorku ga je, u pratnji svoje braće, posjetio es-Sādik el-Mehdi. Tom prilikom su napravljeni snimci kako se sa njim es-Sādik grli, rukuje sa njegovim pristalicama i u predavanju održanom u Hramu sekte podržava njegove ideje. Poslije toga, 'Isa je i po treći put promijenio svoje ime u 'Isa el-Hadi el-Mehdi, stavljajući svoje ime i ime svoje majke u lozu navodnog Mehdije.

* Krajem sedamdesetih godina, kao odgovor na izazov svoga rivala Ibn Elijaha Muhammeda, poznatog još i pod nadimkom "Nasljednikom Muhammedove vjere" (*Wāriṯ Dīn Muḥammad*) koji se tada proglasio Mehdijom, 'Isa se sa svoje strane proglasio "Obnoviteljem stoljeća" (*Muğaddid al-qarn*), da bi tokom osamdesetih godina u svojim knjigama počeo tvrditi "da je on otjelovljeni bog" (*annahū al-ilāh al-mutağassad*)*.

* Njegovi sljedbenici vjeruju da ljudi bijele rase, zato što nemaju duše, uopće nisu ljudi, nego da su u njihovim tijelima zli duhovi, tj. da su oni đavoli u ljudskom liku. Što se tiče Božijih vjerovjesnika, pristalice ove sekte vjeruju da su svi oni bili crnci.

* 'Isa tvrdi da je melek Džibril spolno općio sa Djevicom Merjem (*Maryam al-Batūl*) i da je od njega zanijela i rodila Vjerovjesnika 'Īsāa, a.s., te da ga kao takvog Allah nije uzdigao Sebi, nego mu je dao da umre na Zemlji.

* 'Isaovi sljedbenici poriču da su Tevrat (*at-Tawrāt*)* i Indžil (*al-Inğīl*)* derogirani, tvrdeći da nije bilo nikakva njihova iskrivljavanja. Zato 'Isa obavezuje svoje sljedbenike na praktičnu primjenu učenja Tevrata i Indžila.

* 'Isa tvrdi da je pronašao suhufe (*aṣ-ṣuḥuf*) koji su bili objavljeni Ademu, Šitu, Ibrahimu i Idrisu i da je neke od njihovih tekstova preveo na engleski jezik.

* 'Isa je u namazu dodao mnoge stvari, kao naprimjer da onaj ko klanja na posljednjem sjedenju treba proučiti: *Allāhumma ṣalli 'alā Muḥammad Aḥmad ḫalīfa rasūlillāh*! (Bože, blagoslovi Muhammeda Ahmeda, nasljednika Allahova poslanika!) Međutim, nakon izvjesnog vremena, iz namaza je potpuno izbacio blagosiljanje Vjerovjesnika (salavat) tvrdeći da je to izraz višeboštva (*aš-širk*) jer su to riječi upućene Poslaniku, a ne Uzvišenom Allahu.

* Sljedbenici ove sekte petak smatraju danom pripreme za sedmični praznik, tj. subotu u kojoj obavljaju određene molitve preuzete iz judaizma.

* Ensarije vjeruju da će džennetska uživanja i džehennemske patnje biti samo u duhovnom, a ne i u stvarnom, fizičkom smislu.

* Ensarije zabranjuju konzumiranje kamiljeg i gušterovog mesa i ne dozvoljavaju rad subotom. Dozvoljavaju spolni odnos sa ženom u analni otvor i konzumiranje vina radi obavljanja molitvi preuzetih iz judaizma.

* Ova sekta ima svoje časopise, novine i preko dvije stotine štampanih knjiga. Sve se one pripisuju 'Isau. One uglavnom obrađuju ideje i učenja ove sekte. Među njima je i prijevod redovnih virdova navodnog sudanskog Mehdije i prijevod komentara pojedinih džuzova Kur'ana.

Raširenost i centri utjecaja:

Glavni centar ove sekte nalazi se u gradu Njujorku. Svoje velike kvartove ova sekta ima u Vašingtonu i u Filadelfiji u Sjedinjenim Američkim Državama, u Montrealu u Kanadi, u San Vanu na otoku Trinidad (u Antilima)

u Srednjoj Americi, kao i svoje ogranke srednje veličine u Džordž Taunu, Republici Gijana u Južnoj Americi i Sant Visantu na Karibskim otocima.

Iz navedenog se vidi:

- Da su ensarije batinijska rasistička sekta (*firqa bāṭiniyya 'unṣuriyya*)* koja se tokom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, pojavila među crncima u Sjedinjenim Američkim Državama i da se odatle proširila na okolne zemlje,

- Da ensarije tvrde da pripadaju Islamu i mehdijskom pokretu u Sudanu,

- Da ova sekta vjeruje da bijela rasa nema duše i da bijelci nisu ljudska stvorenja,

- Da osnivač ove sekte za sebe tvrdi da je otjelovljeni bog (*annahū al-ilāh al-mutağassad*)*

- Da je na Merjemu iznio veliku laž tvrdeći da je Džibril sa njom imao spolni odnos i da je od njega zatrudnila i rodila 'Īsāa, a.s.,

- Da ova sekta poriče da su Tevrat (*at-Tawrāt*)* i Indžil (*al-Inğīl*)* derogirani, da dozvoljava odnos sa ženom u analni otvor te da zastupa još mnoge druge nastrane ideje i vjerovanja.

Bibliografija:

- *al-Firaq al-bāṭiniyya al-mu'āṣira fī al-Wilāyāt al-Amarīkiyya al-Muttaḥida* - maḫṭūṭa; *Risāla māğistīr bi al-luġa al-'arabiyya 1985. al-mīlādiyya bi Ğāmi'a al-Malik Sa'ūd bi ar-Riyāḍ* - Abū Amīma Bilāl Fīlībs;

53. Homeinije

Definicija:

Homeini je sa svojim dolaskom donio svoja mišljenja i ideje koje je nametnuo iranskoj vladi i koja su - u najmanju ruku - prihvatile šī'ije u Iranu, dok neke druge šī'ije izvan Irana nisu... što nas je navelo da ovu njegovu inovaciju nazovemo "homeinizmom" (*al-ḫomeīniyya*). Možda je ovaj naziv neobičan, ali je činjenica koju je nametnula stvarnost.

Ideje i ubjeđenja:

* Homeini je donio neke ideje koje niko od ranijih učenjaka imamskog (tj. šī'ijskog) mezheba (*al-madhab al-imāmī*)* nije zastupao, pa se prema tome mogu smatrati plodom njegovog slobodnog mišljenja (*fa tu'tabar min iğtihādihī*). Od onih koje su ugrađene u iranski ustav su:

* ***Vlast fakiha*** (*wilāya al-faqīh*)

Ova ideja za koju se zalagao Homeini zasniva se na ubjeđenju da islamski pravnik (*al-faqīh*) koji istovremeno posjeduje odgovarajuću stručnu naobrazbu (*al-kafā'a al-'ilmiyya*) i osobinu pravednosti (*ṣifa al-'adāla*) uživa pravo na opće upravljanje i apsolutnu vlast nad ljudima i zemljom kao njihov tutor u odsutnosti očekivanog imama. Nije poznato da je takvu ideju zastupao iko od učenjaka pravnih škola, ni iz ranijih ni iz kasnijih generacija. Svi su oni pravednog islamskog pravnika (*al-faqīh al-'ādil*) koji bi dospio do stupnja apsolutnog idžtihada (*al-iğtihād al-muṭlaq*) smatrali nadležnim samo za posebna pitanja (*al-wilāya al-ḫāṣṣa*) i svi su se pozivali na sljedeća dva argumenta:

- ***Prvo*** - nepostojanje nepobitnog dokaza da je neko od nepogrešivih imama izjavio ili da mu se pripisuje da je izjavio da se islamskom pravniku dužno apsolutno pokoravati, podjednako isto u posebnim i općim propisima i

- ***Drugo*** - što bi potvrđivanje opće vlasti (*al-wilāya al-'āmma*) islamskom pravniku neminovno dovelo do njegova poistovjećenja sa nepogrešivim imamom, zašto nema nikakvog ni logičkog ni tradicionalnog dokaza (*ḥuğğa min 'aql aw naql*)*.

- Davanje islamskom pravniku prava na opću vlast, logički bi dovelo do uzdizanja njegova položaja na položaj nepogrešivog imama, što je pod nastavkom općeg imameta i rukovođenja u odsutnosti Mehdije, Homeini za sebe tvrdio.

Vlast fakiha (*wilāya al-faqīh*) ima za posljedicu: apsolutizam (*al-istibdād*) i monopol (*iḥtikār*) u vlasti (*as-sulṭa*), zakonodavstvu (*at-tašrī'*), islamskom pravu (*al-fiqh*) i razumijevanju propisa (*fahm al-aḥkām*). Sa njom vladar postaje nepogrešiv (*ma'ṣūman 'an al-ḫaṭa'*) tako da ga niko od cijelog islamskog ummeta ni u čemu nema pravo ispraviti niti mu se usprotiviti, čak ni konsultativno vijeće (*mağlis aš-šūrā*).

* Homeinijeva tvrdnja da Božiji vjerovjesnici (*al-anbiyā'*)* i poslanici (*ar-rusul*)* nisu upotpunili nebeske objave, da nisu uspjeli uspostaviti temelje pravednosti u svijetu i da je očekivani Mehdi (*al-Mahdī al-Muntaẓar*) jedina osoba koja će među svijetom uspjeti zavesti potpunu pravdu.

- Ovakvu tvrdnju Homeini je izrekao 25. ša'bana 1400/1980. godine, u govoru održanom povodom obilježavanja godišnjice rođenja, jednog od šī'ijskih imama, imama Mehdije.

Ova njegova izjava je u suprotnosti sa islamskim vjerovanjem (*al-'aqīda al-islāmiyya*), jer se njome negiraju učenje Kur'ana, Sunneta i konsenzusa islamskog ummeta (*iğmā' al-umma*)* da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, posljednji Allahov vjerovjesnik i poslanik (*Ḫātam al-anbiyā' wa al-mursalīn*) i apsolutno najviši reformator cijelog čovječanstva, jer je poslan sa najpotpunijom i najsavršenijom Objavom, kao što uostalom i stoji u riječima Uzvišenog:

Danas sam vam vašu vjeru usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam Islam bude vjera. (Al-Mā'ida, 3.)

* Objašnjavajući položaj imāma (*manzila al-a'imma*), Homeini kaže: "Imam ima pohvalni položaj (*maqām maḥmūd*), visok stepen (*daraĝa sāmiya*) i kreativni hilafet (*ḫilāfa takwīniyya*) kome podliježu svi atomi ovog univerzuma (*taḫḍa'u liwilāyatihā wa sayṭaratihā ğamī' ḏarrāt hāḏā al-kawn*).

- On dalje kaže: "... Imami kod kojih ne možemo ni zamisliti bilo kakvu grešku ili previd."

- On, zatim, kaže: "U temeljna učenja našeg mezheba (*ḍarūriyyāt maḏhabinā*)* spada i vjerovanje da su naše vođe (*al-a'imma*) na takvom stepenu kakav nema nijedan Allahu bliski melek niti poslani vjerovjesnik, te "da su učenja imāma kao i učenje Kur'ana, pa se kao takva moraju provoditi i slijediti." Ovim posljednjim, on je imame digao iznad položaja čovjeka.

* Naklonost (*al-walā'*)* i odricanje (*al-barā'*)* kod šī'ija se općenito shvaćaju kao naklonost prema imamima i odricanje od njihovih neprijatelja, s tim što po njihovom vjerovanju u neprijatelje imama spada i generacija ashaba, r.a. U tom smislu, Homeini je uveo dovu kojom se potvrđuju naklonost i odricanje. Ona se uči na sedždi i njen tekst glasi: "Islam je moja vjera, Muhammed je moj poslanik, 'Alī, el-Hasan, el-Husejn (itd., nabrajajući njihove imame sve do posljednjeg) su moji imami. Po njima se ja upravljam, a od njihovih se neprijatelja odričem."

Pored navedenih, kod šī'ija, općenito, postoje još ideja i učenja koja je uveo Homeini i koja su formulirana u iranskom ustavu i njegovim štampanim djelima.

* Izvori iz kojih je Homeini crpio svoje učenje su općepoznati šī'ijski izvori. Među najvažnije spadaju sljedeća četiri djela:

- *Kitāb al-Kāfī* od Muhammeda b. Ja'kūba el-Kulejnija er-Razija koje se kod šī'ija poštuje kao *Ṣaḥīḥ al-Buḫārī* kod sunnija.

- *Man lā yaḥḍuruhū al-faqīh* od šī'ijskog učenjaka hadisa (*al-muḥaddiṯ*) Muhammeda b. 'Ali b. Babeveyha er-Razija,

- *Tahḏīb al-aḥkām* od Šejha Ibn el-Hasana et-Tusija (umro u Nedžefu 460/1068. godine) i

- *al-Istibṣār*, također od Šejha Ibn el-Hasana et-Tusija.

Homeini se u potpunosti oslanja na ova četiri djela i ne prihvaća nijednu od šest općepriznatih hadiskih zbirki.

* O pretvaranju i licemjerstvu (*at-taqiyya*)* koje se smatra jednim od temelja šī'ijskog mezheba, Homeini kaže: "Ovome pretvaranju pribjegavalo se radi čuvanja mezheba od izumiranja, a ne radi očuvanja života."

* Nema islamskog džihada (*al-ğihād al-islāmī*) u odsutnosti imama.

* Homeinijev stav prema ashabima je isti kao i kod ostalih šī'ija.

* Isto tako je i njegov stav prema islamskom hilafetu, jer smatra da je pravi Islam bio predstavljen samo za vrijeme Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i za vrijeme 'Alije, r.a.

* Homeini u pouzdane osobe ubraja i takve ateiste kakav je npr. bio Nasiruddīn et-Tusi (597/1201 - 672/1273), Hulagov ministar koji je srušio Bagdad i srušio islamski hilafet.

* Prihvaćao je proslavu praznika *Neyrūz* (Perzijske nove godine) i tvrdio da je na taj dan okupati se mustehab i da ga je dozvoljeno postiti.

* U svojoj knjizi pod naslovom *Taḥrīr al-wasīla*, Homeini zastupa neka pravna mišljenja koja se mogu naći samo kod njega i općenito kod šī'ija, a za koja u vjerodostojnom sunnetu nema nikakvog dokaza. Među njih spadaju:

- Da je voda upotrijebljena za pranje poslije velike nužde i dalje čista,

- Da vezanje ruke jedne preko druge kvari namaz,

- Da čistoća cijeloga mjesta gdje se klanja nije uvjet (*šarṭ*) za valjanost namaza, nego samo čistoća mjesta gdje se čini sedžda,

- Da je spolni odnos sa ženom dozvoljen i u analni otvor i

- Da je istovremeno uz ženu dozvoljeno za ženu imati i njenu tetku po majci.

Akaidski i idejni korijeni:

Svoje učenje Homeini temelji na šī'ijskom mezhebu dvanaesterice imama (*maḏhab aš-šī'a al-imāmiyya*) ili dža'ferijskom mezhebu (*aw al-ğa'fariyya*) i na njihovim knjigama. Sve do kraja života ostao je pristrasan prema svome mezhebu.

Iz navedenog se vidi:

- Da homeinizam (*al-ḫomeīniyya*) svoju filozofiju zasniva na neistinama, podvalama i iskrivljenom čitanju muslimanske povijesti,

- Da ono ruši, iskrivljuje i daje krivu predstavu o simbolima i najznačajnijim ličnostima muslimanske povijesti,

- Da u ime pristrasnosti prema Poslanikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, porodici (*ahl al-bayt*), radi na iskrivljavanju islamskog učenja (*ifsād al-'aqīda*) i krivom predstavljanju slike o njegovim uzvišenim ciljevima i

- Da otvoreno zastupa takva mišljenja koja izvode iz Islama, kao što su npr. njihove tvrdnje o nepotpunosti i izmjeni Kur'ana, otvoreno napadanje na ashabe, neslaganje sa konsenzusom islamskih učenjaka (*muḫālafatuhum al-iğmā'*)* i dozvoljavanje privremenog braka (*nikah al-mut'a*), uvođenje mezheba u tekst iranskog ustava, insistiranje na neprihvatljivoj strategiji itd., što sve zajedno predstavlja jedan vid zavjere protiv stvarnosti Islama i muslimana.

Bibliografija:

- *al-Ḥukūma al-islāmiyya (wilāya al-faqīh* - li al-Ḫomeīnī, I'dād ad-duktūr Ḥasan Ḥanafī, al-Qāhira, 1979.; *Taḥrīr al-wasīla* - li al-Ḫomeīnī; *Wa ğā'a dawr al-mağūs* - ad-duktūr 'Abdullāh Muḥammad al-Garīb; *Sarāb fī Irān* - ad-duktūr Aḥmad al-Afġānī; *al-Ḫomeīnī bayna at-taṭarruf wa al-i'tidāl* - ad-duktūr 'Abdullāh Muḥammad al-Garīb; *al-Ḫomeīnī fī aqwālihī wa af'ālihī* - Aḥmad Mağniyya; *al-Ḫomeīnī al-ḥall al-islāmī al-badīl* - Fatḥī 'Abdul'azīz; *aṭ-Ṭawra al-īrāniyya fī ab'ādihā al-fikriyya wa al-iğtimā'iyya* - Ḥasan az-Zayn; *Wilāya al-faqīh fī mīzān al-islām* - dr. Fārūq 'Abdussalām, al-Qāhira, 1407.; *Nahğ Ḫomeīnī fī mīzān al-fikr al-islāmī* - li mağmū'a min al-mufakkirīn; *al-Fikr al-qā'id li aṭ-ṭawra al-īrāniyya* - dr. Muḥammad 'Amāra, al-Qāhira, 1402/1982.; *Irān ba'd suqūṭ al-Ḫomeīnī* - dr. Mūsā al-Mūsawī, Ta'rīb: dr. Samīr 'Abdulḥamīd Ibrāhīm, bi dūn tārīḫ, Dār Našr;

54. EMEL (Čete libanskog otpora)

Definicija:

EMEL je oružani libanski šī'ijski poret, koga je kao vojno krilo Pokreta obespravljenih tj. šī'ija, 1975. godine u Libanu osnovao Musa es-Sadr u cilju odbrane šī'ijskih interesa i šī'ijskog mezheba u građanskom ratu u Libanu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Poslije Oktobarskog rata 1393/1973. godine, u cilju zaštite šī'ija u oružanom sukobu i otporu Jevrejima u okupiranoj Palestini, Musa es-Sadr je na jugu Libana izvršio masovnu mobilizaciju libanskih šī'ija. Godine 1394/1974., on je, u cilju odbrane šī'ijskih interesa u Libanu, osnovao tzv. Pokret obespravljenih (*Ḥaraka al-maḥrūmīn*) u koji je 1975. godine, uključio i naoružane milicije, nazvavši ih Četama libanskog otpora (*Afwāğ al-muqāwama al-lubnāniyya*), skraćeno EMEL. Kasnije će se obuka rukovanja oružjem pripadnika EMEL-a izvoditi u bazama Palestinske organizacije Fatah (*Munaẓẓama Fatḥ al-falasṭīniyya*).

Pokret EMEL je ostao pod komandom Musa es-Sadra sve do njegovog nestanka u još uvijek dokraja nerazjašnjenim okolnostima nakon čega je rukovođenje pokretom preuzeo tadašnji lider organizacije Nebih Beri.

Među najznačajnije ličnosti pokreta EMEL spadaju:

- Musa es-Sadr, rođen u gradu Kom u Iranu 1928. godine. Svršenik je Fakulteta za pravo, ekonomiju i politiku (*Kulliyya al-ḥuqūq wa al-iqtiṣād wa as-siyāsa*) na Teheranskom univerzitetu, a ne islamskog prava (*al-'ulūm aš-šar'iyya*) kao što neki misle. Sa Homeinijem ga vežu prijateljske veze, jer je Homeinijev sin Ahmed bio oženjen kćerkom Musa es-Sadrove sestre, dok je sin njegove sestre oženjen Homeinijevom unukom. Musa es-Sadr je otišao i nastanio se u Libanu 1958. godine po nalogu tadašnjeg iranskog šaha. Libansko državljanstvo dobio je na osnovu ličnog dekreta od tadašnjeg predsjednika Libanske republike (1958.-1964.), Fuada Šihaba. Nikome ni do danas nije sasvim jasno u čemu leži tajna ovog neobičnog dekreta, tim prije što se zna da je nekršćanima gotovo nemoguće dobiti libansko državljanstvo i da mnoga plemena i libanski građani koji od davnina žive u Libanu još uvijek nemaju libansko državljanstvo. Ovdje se nameće pitanje: Kako je tako brzo, kao iranski musliman, Musa es-Sadr uspio dobiti libansko državljanstvo?!

Krajem šezdesetih godina, Musa es-Sadr se nametnuo kao lider svih libanskih šī'ija, što je nakon njegovog izbora 1969. godine, za predsjednika Vrhovnog šī'ijskog vijeća (*Ra'īsan li al-Mağlis aš-šī'ī al-a'lā*) zvanično i potvrđeno. Spomenuto vijeće svojevremeno je formirala libanska vlada na zahtjev šī'ija, čiji se glas - zahvaljujući Musa es-Sadru i podršci koju je dobivao od libanskih maronita - na libanskoj političkoj sceni sve više čuo. Formiranjem Vrhovnog šī'ijskog vijeća (*al-Mağlis aš-šī'ī al-a'lā*), libanske šī'ije su se odvojile od sunnija i postale potpuno neovisna zajednica kao i maroniti. Nakon toga, pred Musa es-Sadrom bila su širom otvorena vrata za osnivanje brojnih škola i klubova koji su postali žarištem njegove sumnjive političke aktivnosti.

- Godine 1978., prilikom jedne posjete Libiji, Musa es-Sadru se gubi svaki trag. Libijske vlasti tvrde da je on napustio Libiju i (avionom) otputovao za Evropu. Okolnosti oko njegovog nestanka, sve do danas, nikada nisu rasvjetljene.

* Nebih Beri, libanski advokat, rođen u Sierra Leoneu. Veći dio života proveo je u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je i završio svoje studije. U Liban je došao - ili bolje reći doveden - iz Detroita iz Sjedinjenih Američkih Država sa zadatkom da u Libanu među šī'ijama bude glavni čovjek. Rukovođenje Vijećem (*al-Mağlis*) i mjesto lidera pokreta EMEL preuzeo je početkom 1980. godine.

* Muhammed Mehdi Šemsuddin, šī'ijski muftija i zamjenik predsjednika Vrhovnog šī'ijskog vijeća (*al-Mağlis aš-šī'ī al-a'lā*) u Libanu, jer je Musa es-Sadr i dalje, sve do danas, predsjednik.

* Husejn el-Husejni, generalni sekretar pokreta EMEL.

* Mustafa Džemran ili Mustafa Šemran, kako su ga u Libanu nazivali prije izbijanja šī'ijske revolucije u Iranu i iranski ministar za odbranu poslije iranske revolucije uprotiv šaha. On je bio jedan od najbližih saradnika Musa es-Sadra. Prije izbijanja iranske revolucije obavljao je dužnost inspektora vojnih ogranaka pokreta EMEL.

Ideje i ubjeđenja:

* Pokret EMEL je šī'ijski pokret koji u svome učenju upotpunosti slijedi dža'ferijski mezheb (*al-madhab al-ğa'farī*)*.

* Neprekidna revolucija i oružana borba su temelji na kojima počiva pokret EMEL. Ali, protiv koga?!

- Sigurno ne protiv maronita, jer su maroniti ti koji su najviše pomogli Musa es-Sadru da osnuje ovaj pokret i da dobije libansko državljanstvo. Na kraju krajeva, oni su mu u Libanu otvorili sva vrata i postavili ga za lidera libanskih šī'ija.

- Sigurno ne ni protiv Jevreja (Izraela), jer sam Musa es-Sadr je - da bi pokazao svoje pravo lice - izjavio: "Mi nismo u ratu sa Izraelom. Ono što nas zabrinjava je aktivnost fidaina (šehidske akcije)."

- Prema tome, nema protiv koga drugog nego protiv sunnija i palestinskih organizacija (*al-munazzamāt al-falasṭīniyya*) koje, kao sunnije, smatraju svojom najvećom opasnošću. To se sasvim jasno vidi iz njegovih (tj. es-Sadrovih) izjava, nakon što je u Libanu učvrstio svoj položaj. U tom smislu je i njegova izjava, koju su prenijele gotovo sve libanske novine, u kojoj je on 1974. godine doslovno izjavio: "Revolucija (*aṯ-ṯawra*)* nije umrla i zakopana u pijesku na Kerbeli, nego ona neprekidno izvire i ulijeva se u život islamskog svijeta."

Drugom prilikom on je izjavio: "Od danas se više nećemo žaliti ni plakati. Od danas se zovemo rafidijama, ljudima osvete. El-Husejn je neprijatelja dočekao sa samo sedamdeset svojih ljudi. Tada je neprijatelj bio brojčano nadmoćniji. Danas je nas više od sedamdeset, a naš neprijatelj ne broji ni jednu četvrtinu stanovnika svijeta."

* Neće biti na odmet podsjetiti se da je - kako bi isključio svaku sumnju u saradnju svoga rukovodstva sa Izraelom i u istinsku želju za oslobađanjem Palestine - Musa es-Sadr, u početku, prilikom osnivanja Pokreta obespravljenih (*ḥaraka al-maḥrūmīn*), iz koga će kasnije izrasti pokret EMEL, nastupao sa parolama u ime: vjere u Allaha, libanske tradicije, otadžbine, socijalne pravde (naročito na jugu Libana) i svih obespravljenih, a ne samo šī'ija. Međutim, kasnije se ispostavilo da su sve te parole bile lažne.

Akaidski i idejni korijeni:

Pokret EMEL se pokušava predstaviti kao čisto politički pokret koji nema nikakve veze sa vjerom i vezama iz vana, te da mu je glavna preokupacija i briga za Liban. Međutim, stvarnost potvrđuje da je on od samog svoga osnivanja od strane Musa es-Sadra, usko povezan sa pristrasnim šī'ijskim idejama i uperen protiv sunnija. To najbolje potvrđuje njegova otvorena i potajna saradnja sa neprijateljima Islama u cilju slabljenja i rušenja sunnija u Libanu. On je uživao i još uvijek uživa punu podršku iz vana za svoju ulogu u ostvarenju ciljeva koji su zacrtani od strane neprijatelja. Ovo, uprkos formiranju tzv. "Božije partije" (*Hizbullāh*)* koja je u potpunosti proiranska i koja daleko više od pokreta EMEL pokazuje vjersko opredjeljenje.

Iz navedenog se vidi:

- Da pokret EMEL u Libanu nije nikakav vjerski nego svjetovni pokret,

- Da, iako ga njegovi članovi pokušavaju predstaviti kao pokret svih obespravljenih, on nastoji izvući korist samo za jednu stranu,

- Da njegov program nema nikakve veze sa Islamom i da se ne zalaže za primjenu vjerozakona u Libanu,

- Da je njegov program 1985. godine izradila jedna grupa od 180 poznatih libanskih intelektualaca od kojih su većina kršćani,

- Da je žalosno to što je - zbog navodno viših interesa - u zapadnom Bejrutu i na jugu Libana sarađivao sa cionističkim snagama protiv Palestinaca i

- Da zbog takvih ciljeva, mijenjaju ulogu sa neprijateljem i za njega odrađuju posao.

Bibliografija:

- *Wa ǧā'a dawr al-maǧūs* - ad-duktūr 'Abdullāh Muḥammad al-Garīb; *Amal wa al-muḫayyamāt al-falasṭīniyya* - ad-duktūr 'Abdullāh Muḥammad al-Garīb, aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, sana 1409. al-hiğriyya; *Irān fī rub' qarn* - li ad-duktūr Mūsā al-Māsawī; *Ru'ya al-islāmiyya fī aṣ-ṣirā' al-'arabī al-isrā'īlī* - al-ğuz' aṭ-ṭānī; *Dawr aš-šu'ūbiyyīn al-bāṭiniyyīn fī miḥna Lubnān* - li Muḥammad 'Abdulġanī an-Nawawī, Pakistān, Islāmabād, 1410/1989.;

SAVREMENE PARTIJE, POKRETI I PRAVCI

***Arapski nacionalizam *Partija "Vafd" u Egiptu**
***Pokret za oslobođenje žene *Kurdistanska demokratska partija**
***Sirijska nacionalna partija *Pancasila *Ba'‘s partija *Nasirizam**

55. Arapski nacionalizam

Definicija:

Arapski nacionalizam (*al-qawmiyya al-'arabiyya*) je fanatični ideološko-politički pokret (*ḥaraka*)* koji se zalaže za veličanje slave Arapa i uspostavljanje zajedničke države za sve Arape na temelju iste krvne, rodbinske, jezičke i historijske veze umjesto dosadašnje vjerske (*rābiṭa ad-dīn*)*. Ovaj pokret nastao je kao odjek sličnih nacionalističkih ideja koje su se, prije toga, pojavile širom Evrope.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Nacionalističke ideje među Arapima prvi put su se pojavile krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća, predstavljene u tajnom pokretu formiranom od strane arapskih društava i ćelija u prijestolnici Osmanskog hilafeta (*al-ḫilāfa al-'uṯmāniyya*)*. One su se potom, sve otvorenije, počele provlačiti kroz književna društva (*ǧam'iyyāt adabiyya*) sa sjedištem u Damasku i Bejrutu da bi na kraju svoje jasne smjernice dobile u okviru političkog pokreta na Prvom arapskom kongresu (*al-Mu'tamar al-'arabī al-awwal*), održanom u Parizu 1912. godine.

Evo kratkog hronološkog pregleda najvažnijih društava sa pronacionalističkim opredjeljenjem:

- ***Sirijsko društvo*** (*al-Ǧam'iyya as-sūriyya*) - osnovano 1847. godine u Damasku od strane sirijskih kršćana među kojima su bili Butros el-Bestāni i Nāsīf el-Jazdži.

- ***Sirijsko društvo u Bejrutu*** (*al-Ǧam'iyya as-sūriyya fī Bayrūt*) - osnovano 1868. godine, također, od strane kršćana među kojima su bili Selīm el-Bestāni i Munīf Hūrī.

- ***Arapsko-sirijsko društvo*** (*al-Ǧam'iyya al-'arabiyya as-sūriyya*) - osnovano 1875. godine sa ograncima u Damasku, Tripoliju (u Libanu) i Sajdi.

- ***Društvo za prava arapske nacije*** (*Ǧam'iyya ḥuqūq al-milla al-'arabiyya*) - koje se sa više ogranaka pojavilo 1881. godine sa ciljem ujedinjenja muslimana i kršćana.

- ***Društvo Saveza arapske domovine*** (*Ǧam'iyya Rābiṭa al-waṭan al-'arabī*) - koje je 1904. godine u Parizu osnovao Nedžib Aāzūri i tom prilikom napisao knjigu pod naslovom "Budnost Arapa" (*Yaqẓa al-'arab*).

- ***Društvo arapske domovine*** (*Ǧam'iyya al-waṭan al-'arabī*) - koje je 1905. godine u Parizu, osnovao Hajrullah Hajrullah. Te godine objavljena je i prva nacionalna knjiga (*kitāb qawmī*) pod naslovom "Arapski nacionalni pokret" (*al-Ḥaraka al-waṭaniyya al-'arabiyya*).

- ***Kahtanijsko društvo*** (al-*Ǧam'iyya al-qaḥṭāniyya*) - tajno društvo koje je 1909. godine osnovao Halil Hamada el-Misri.

- ***Društvo mladog arabizma*** (*Ǧam'iyya al-'arabiyya al-fatāh*) - koje su 1911. godine u Parizu osnovali arapski studenti, među kojima je bio i Muhammed el-Ba'lebeki.

- ***Arapski predstavnički blok*** (*al-Kutla an-niyābiyya al-'arabiyya*) - koji se pojavio 1911. godine.

- ***Partija decentralizma*** (*Ḥizb al-lāmarkaziyya*) - osnovana 1911. godine.

- ***Reformatorska društva*** (*al-Ǧam'iyyāt al-iṣlāḥiyya*) - osnovana krajem 1912. godine u Bejrutu, Damasku, Halepu, Bagdadu, Basri i Mosulu od strane uglednih muslimana i kršćana.

- ***Arapski kongres u Parizu*** (*al-Mu'tamar al-'arabī fī Paris*) - osnovan 1912. godine od strane arapskih studenata.

- ***Partija zavjeta*** (*Ḥizb al-'ahd*) - koju su u strogoj tajnosti 1912. godine osnovali arapski oficiri u osmanskoj vojsci.

- ***Društvo zelenog bajraka*** (*Ǧam'iyya al-'alam al-aḫḍar*) - koje je 1913. godine osnovao dr. Faik Šakir.

- ***Društvo pobornika znanja*** (*Ǧam'iyya al-'ilm*) - koje se 1914. godine pojavilo u Mosulu.

* Međutim, poziv na arapski nacionalizam (*al-qawmiyya al-'arabiyya*), uprkos svemu, ostao je u okviru vjerskih, nemuslimanskih manjina i veoma malog broja muslimana, ponesenih idejom nacionalizma. Arapski nacionalizam nikada nije poprimio široke razmjere i dobio masovnu podršku naroda, sve dok tu ideju, obilato poduprtu sredstvima informiranja i drugim potrebnim sredstvima, nije pokrenuo bivši egipatski predsjednik Džemal 'Abdunnāsir. Danas se, čak i za nju, može reći da preživljava period opadanja ili u najmanju ruku tapkanja u mjestu.

* Najmarkantniju ličnost i najpoznatijeg propagatora arapskog nacionalizma predstavlja Sāti' el-Husari (1880.-1968.). On je napisao mnogobrojna djela koja se smatraju temeljem ideje arapskog nacionalizma. Odmah poslije njega dolazi ime Mišela Aflaka.

Ideje i ubjeđenja:

* Ideja arapskog nacionalizma za uspostavljanje veze po bliskosti i krvi uzdizana je na račun slabljenja veze po vjeri (*rābiṭa ad-dīn*)*. Ako su neki pisci arapskog nacionalizma zaobilazili pitanje vjere (*ad-dīn*)*, drugi su se otvoreno zalagali za njeno potpuno isključivanje iz veza na kojima počiva arapska nacija. Oni su to činili pod izgovorom da ona, zbog postojanja nemuslimana u svojim redovima, cijepa jedinstvo nacije (*al-umma*) tvrdeći da je veza istog jezika i porijekla daleko jača za ujedinjenje Arapa nego veze vjere (*rābiṭa ad-dīn*).

* Budući da se zasniva na ideji udaljavanja vjere Islama iz političkog, društvenog, obrazovnog i pravno-zakonodavnog života Arapa, arapski nacionalizam se smatra svojevrsnim odmetništvom od Islama, korakom unazad prema neznaboštvu (*al-ǧāhiliyya*)* i jednom vrstom ideološkog kolonijalizma islamskog svijeta, tim prije što se zna da je on došao kao odjek nacionalističkih ideja koje se se prije toga pojavile u Evropi.

* Za arapski nacionalizam, uvaženi Šejh Ibn Baz je rekao da je "pagansko ateistički pokret (*da'wa ǧāhiliyya ilḥādiyya*)* koji ima za cilj borbu protiv Islama i izbacivanje iz prakse njegovih propisa i učenja."

Osvrćući se na problem arapskog nacionalizma, on je o njemu rekao: "Njega su izmislili kršćani sa Zapada s ciljem da u svojoj borbi protiv Islama, iznutra i na njegovom ognjištu, Islam sruše nakićenim besjedama. Njegovu ideju prihvatili su i mnogi Arapi, neprijatelji Islama. Njome su zavedeni mnogi lahkoumni (muslimani) i neznalice koje su se za njima povele, čemu su se - na sve strane - obradovali ateisti i neprijatelji Islama." Drugom prilikom, on je o arapskom nacionalizmu rekao: "To je zalutao pokret (*da'wa bāṭila*), velika greška, otvoreno lukavstvo, prezreno paganstvo (*ǧahiliyya nakra'*)* i više nego očita podvala Islamu i njegovim sljedbenicima."

* Propagatori arapskog nacionalizma, bez obzira na sve razlike među njima, smatraju "da su najvažnije vrijednosti na kojima treba da počiva, arapski nacionalizam: istovjetnost jezika, krvi, historije, zemlje, bolova i želja."

* Oni smatraju da su svi Arapi jedna nacija, da kao ista nacija imaju svoje vrijednosti i da kao takvi svi trebaju živjeti u jednoj zajedničkoj domovini koja bi se protezala od Arapskog zaliva do Atlanskog okeana.

* Isto tako, oni smatraju da su postojeće granice između dijelova ove velike domovine privremene, da one vremenom trebaju potpuno nestati, da Arapi trebaju imati jednu

zajedničku domovimu i jednu vladu koja bi se u svome radu trebala oslanjati isključivo na sekularističke ideje.

* Arapski nacionalizam se zalaže za oslobađanje arapskog čovjeka od legendi, praznovjerja i vjere. U tom smislu, on je ustanovio parolu: "Vjera bogu, a domovina svima". Iz ove parole, više je nego očito da se arapski nacionalizam bori za potpuno udaljavanje Islama iz praktičnog i javnog života s jedne strane i za bratstvo po zajedničkoj domovini mimo bratstva po vjeri s druge strane.

* Arapski nacionalizam smatra da su vjere, manjine i tradicija koja se s koljena na koljeno nasljeđuje prepreke i da ih se, radi izgradnje bolje budućnosti nacije, treba što prije riješiti.

* Neke od vođa arapskog nacionalizma imale su običaj reći: "Mi smo bili Arapi prije 'Isā-a, Mūsā-a i Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem."

* Arapski nacionalizam tvrdi da je arapsko jedinstvo činjenica, a da je islamsko jedinstvo pusti san.

- Isto tako on tvrdi da je ideja o arapskom nacionalizmu prirodna, da ona izvire iz dubine prirode društva, a ne iz izmišljenih ideja pojedinaca.

- Pobornici arapskog nacionalizma često su voljeli citirati riječi pjesnika el-Karevija:

Dajte mi praznik koji će Arape učiniti nacijom,

a moje tijelo ispratite po vjeri Brahminoj!

Neka je mir sa nevjerstvom koje će nas ujediniti,

a poslije toga, dobro došao i Džehennem!

- Neki od pobornika arapskog nacionalizma su imali običaj reći: "Arapski genijalizam o sebi se znao izražavati na najrazličitije načine. Tako se čas izražavao kroz Hamurabijev zakon, čas kroz predislamsku poeziju, a čas kroz Islam."

- Drugi će, pak, njihov poznati nacionalista povikati: "Nekada je Muhammed bio svi Arapi. Neka zato danas svi Arapi budu Muhammed!"

* Pobornici arapskog nacionalizma smatraju da je Arapu zločin odreći se svoga nacionalizma i umjesto njega prihvatiti kakvu svjetsku ideju. Ovo uprkos činjenici što bi isključivanje Islama iz svakodnevnog života Arapa, značilo njihov definitivan krah.

* Jedan od poznatih ideologa arapskog nacionalizma je izjavio: "Ako svako stoljeće ima svoju svetu misiju, onda je arapski nacionalizam sveta misija ovoga stoljeća."

* Drugi će, pak, izjaviti: "Arabizam je naša vjera. Mi Arapi smo stariji vjernici i od muslimana i od kršćana, jer je arabizam postojao prije i Islama i kršćanstva. Zato arabizam trebamo ljubomorno čuvati, ljubomornije nego što muslimani čuvaju Vjerovjesnikov Kur'an i kršćani Mesijin Indžil."

* Neki arapski nacionalisti su tvrdili da je "faza nacionalizma u životu svake nacije neminovna (*marḥala ḥatmiyya*)*, da je to posljednja faza razvoja nacije i kao takva najuzvišenija faza čovjekove misli, uopće."

Akaidski i idejni korijeni:

* Nacionalni pokreti koji su se pojavili u Evropi, pod čijim utjecajem su nastale neke od evropskih država kao što su Italija i Njemačka.

* Više je nego očito da je kolonijalizam (*al-isti'mār*)* bio taj koji je podsticao nacionalističku misao i pomagao njeno širenje među muslimanima, s ciljem da nacionalizam bude alternativa vjeri, što bi pomoglo da se sruši nepokolebljiva vjera muslimana i da se potpirivanjem njihove pripadnosti različitim narodima, ubaci klica sukoba i pocijepa njihovo vjersko i političko jedinstvo.

* Da se primijetiti da su kršćani iz Šama, a naročito oni iz Libana, u doba osmanske države, bili posebno aktivni u propagiranju arapskog nacionalizma. Činili

su to prvenstveno u cilju produbljivanja neprijateljstva između osmanske muslimanske države koju su toliko mrzili i između Arapa u kojima su na sve načine nastojali pobuditi elemente koji nemaju vjerski karakter kako bi ih na taj način što više udaljili od Osmanlija.

* Pojava arapskog nacionalizma, u jednu ruku, bila je i reakcija na sve prisutniju ideju tursko - turanskog nacionalizma.

Raširenost i centri utjecaja:

* Ideju nacionalizma nose mnogi mladi Arapi i arapski intelektualci i mislioci. U arapskom svijetu postoji više političkih partija (*al-aḥzāb*)* sa predznakom nacionalna ili narodna, kao što su: Pokret narodnog jedinstva (*Ḥaraka al-waḥda aš-ša'biyya*) u Tunisu, Partija Ba's (*Ḥizb al-Ba'ṯ*) u Iraku i Siriji i ostaci naserizma (*an-Nāṣiriyya*) u Egiptu, Šamu i Libiji.

* Mnogi arapski vladari se utrkuju ko će od njih biti veći nacionalista, ponosno ističući da je on vođa arapskog nacionalizma i od svih najpodesniji njegovoj ideji.

* Dā se primijetiti da zanos arapskim nacionalizmom u posljednje vrijeme sve više opada.

Bibliografija:

- *al-Qawmiyya al-'arabiyya, tārīḫuhā wa qawāmuhā* - Muṣṭafā aš-Šihābī; *al-Luġa wa al-adab wa 'alāqatuhumā bi al-qawmiyya* - Sāṭ' al-Ḥuṣarī; *al-'Urūba awwalan* - Sāṭ' al-Ḥuṣarī; *al-Aqlīmiyya ǧuḏūruhā wa buḏūruhā* - Sāṭ' al-Ḥuṣarī; *Qaḍiyya al-'arab* - 'Alī Nāṣir; *al-Qawmiyya al-'arabiyya* - dr. Abū al-Fatḥ Riḍwān; *Arḍ al-'urūba* - 'Abdulḥayy Ḥasan al-'Imrānī; *Bayna ad-da'wa al-qawmiyya wa ar-rābiṭa al-islāmiyya* - Abū 'Alī al-Mawdūdī; *Taṭawwur al-mafhūm al-qawmī 'inda al-'arab* - Anīs Ṣāni'; *Ḥaqīqa al-qawmiyya al-'arabiyya* - Muḥammad al-Gazālī; *Dirāsa tārīḫiyya 'an aṣl al-'arab wa ḥaḍāratihim al-insāniyya* - dr. Muḥammad Ma'rūf ad-Dawālībī; *aš-Šu'ūbiyya al-ǧadīda* - Muḥammad Muṣṭafā Ramaḍān; *Miḥna al-qawmiyya al-'arabiyya* - Arkān 'Abādī; *Ma'nā al-qawmiyya al-'arabiyya* - Ǧūrǧ Ḥannā; *Nušū' al-qawmiyya al-'arabiyya* - Zayn Nūruddīn Zayn; *Naqd al-qawmiyya al-'arabiyya* - aš-Šayḫ 'Abdul'zīz b. Bāz; *Yaqẓa al-'arab* - Tarǧama: dr. Nāṣiruddīn al-Asad, dr. Iḥsān 'Abbās; *Fikra al-qawmiyya al-'arabiyya 'alā ḍaw al-islām* - Ṣāliḥ b. 'Abdullāh al-'Abūd; *Naš'a al-ḥaraka al-'arabiyya al-ḥadīṯa* - Muḥammad 'Izzat Darūza; *Ḥawla al-qawmiyya al-'arabiyya* - 'Abdulmaǧīd 'Abdurraḥīm;

56. Partija "Wafd" u Egiptu

Definicija:

"Wafd" je narodna politička partija (*ḥizb siyāsī ša'bī*)* bez nekog određenog vjerskog opredjeljenja. Osnovana je u Egiptu 1918. godine. Prije egipatske revolucije od 23. jula 1952. godine, u kojoj je srušena kraljevina i zemlja ustrojena kao republika, partija "Wafd" je bila najjača i najbrojnija egipatska partija. Poslije revolucije je zabranjena i politički rad joj je ponovo dozvoljen tek nakon uvođenja višepartijskog sistema, za vrijeme vladavine predsjednika Anvara es-Sadata. Godine 1978. partija je promijenila naziv u "Nova Wafd partija" (*Ḥizb al-Wafd al-ǧadīd*) i od tada djeluje kao vodeća opoziciona partija u Egiptu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Sa'd Zaglul, koji je - obuzet idejom o osnivanju ove egipatske partije za odbranu zemlje - 1918. godine pozvao svoje prijatelje u džamiju Vesif (*Masǧid Waṣīf*) radi rasprave o tome šta je potrebno poduzeti u vezi s egipatskim pitanjem poslije primirja (tj. poslije Prvog svjetskog rata).

- Tu je formirana egipatska delegacija (*al-wafd al-miṣrī*) koju su sačinjavali: Sa'd Zaglul, 'Abdul'azīz Fehmī, 'Alī Ša'rāvī, Ahmed Lutfī es-Sejjid i drugi, nazvali su sebe "Egipatskom delegacijom" (*al-wafd al-miṣrī*).

Tom prilikom su, u cilju ozvaničenja svoje predstavničke uloge, sakupili potpise određenog broja uglednih ljudi. U tom dokumentu je zapisano: "Mi, niže potpisani, ispred sebe, ovlašćujemo gospodu: Sa'da Zaglula i ... da nas - mirnim i zakonskim putem, gdje god to bude moguće - zastupaju

u nastojanju za dobijanje nezavisnosti Egipta, u skladu sa načelima slobode i pravde (*taṭbīqan li mabādi' al-ḥurriyya wa al-'adl*)* koji se šire pod zastavom države Velike Britanije."

- Sa'd Zaglul je 8. marta 1919. godine sa jednom grupom svojih prijatelja bio uhapšen i protjeran na Maltu. To je bio povod za izbijanje revolucije u Egiptu 1919. godine koja je bila najbolja potvrda podrške Sa'du Zaglulu kao lideru i prevlasti partije "Wafd".

* Partija "Wafd", kao najbrojnija partija, ili kako su je još zvali "Velika narodna partija" (*al-Ḥizb al-ğamāhīrī al-kabīr*) bila je ta koja je u periodu od 1924. do 1952. godine najveći dio vremena formirala ministarstvo u egipatskoj vladi.

* Među najznačajnije ličnosti partije "Wafd" koje su obavljale dužnost ministra spadaju: 'Abdulhālik Servet i Mustafa en-Nuhas-paša. Ovaj posljednji je prije revolucije iz 1952. godine, više puta bio premijer egipatske vlade.

* Fuad Siradžuddin, član partije "Wafd" od 1946. godine i njen generalni sekretar 1948. godine. Biran je za ministra poljoprivrede, unutrašnjih poslova i socijalni rad, a 1950. godine istovremeno i za ministra unutrašnjih poslova i finansije. Godine 1978., izabran je za predsjednika "Nove Wafd partije" (*Ḥizb al-Wafd al-ğadīd*). Tu funkciju nastavio je obavljati sve do danas.

Ideje i ubjeđenja:

* Partija "Wafd" javno se zalagala i zalaže za sljedeće društveno-političke ciljeve:

- ostvarenje nezavisnosti i slobode zemlje i ostvarenje unije između Egipta i Sudana,

- privrženost povelji Ujedinjenih nacija (*Mīṯāq al-Umam al-muttaḥida*)* i povelji "Arapske lige" (*Ğāmi'a ad-duwal al-'arabiyya*),

- privrženost arapskom identitetu Palestine,

- rad na ostvarivanju blagostanja i napretku naroda putem liberalizacije sistema (*'an ṭarīq an-niẓām al-libarālī*)* i

- podupiranje ustavno-demokratskog poretka (*da'm an-niẓām ad-dustūrī ad-dimūqrāṭī*)*

Iz navedenih ciljeva se vidi da u načelima ove partije vjera ne igra nikakvu ulogu.

* **Međutim, principi za koje se stranka javno zalaže najčešće ostaju mrtvo slovo na papiru, jer njih potiskuju lični i partijski interesi koji su glavni pokretač partije iznutra.**

* Osnivač partije "Wafd" Sa'd Zaglul se ubraja među najvatrenije pobornike oslobađanja žene (*taḥrīr al-mar'a*).

* Sudeći po odlukama i izjavama rukovodstva ove partije, ona se javno ne suprotstavlja proislamskim strujama, ali se istovremeno i ne zalaže za pridržavanje islamskih propisa.

Iz navedenog se vidi:

- Da je "Wafd" politička narodna egipatska partija u čijem programu nema ništa što bi upućivalo na njeno određeno vjersko opredjeljenje,

- Da je partija osnovana 1918. godine, da je njen rad bio zabranjen nakon revolucije 1952. godine, te da je 1978. godine, za vrijeme vladavine predsjednika Anvara es-Sadata ponovo obnovljen njen rad pod novim imenom "Novi Wafd" (*al-Wafd al-ğadīd*),

- Da je Sa'd Zaglul, prvi i najpoznatiji lider ove partije i da se među ostale najpoznatije ličnosti ove partije ubrajaju: 'Abdulhalik Servet, Mustafa en-Nuhas-paša i predsjednik "Novog Wafda", Fuad Siradžuddīn-paša,

- Da partija (*al-ḥizb*)* počiva na principima podupiranja ustavnog poretka (*da'm an-niẓām ad-dustūrī*) i unapređenju blagostanja i napretka naroda putem liberalizacije sistema,

- Da se partija, po onome što se može vidjeti iz odluka i izjava njenog rukovodstva, ne protivi proislamskim strujama, ali se istovremeno i ne zalaže za pridržavanje islamskih propisa i

- Da je osnivač partije Sa'd Zaglul, kao sekularistički nastrojen lider, bio veliki pobornik oslobađanja žene u zapadnom smislu.

Bibliografija:

- *Naš'a ḥizb al-Wafd al-Miṣrī 1918-1924.* - Maḥmūd Zāyid; *Miṣr wa al-ḥayā al-ḥizbiyya wa an-niyābiyya qabla sana 1952. al-mīlādiyya* - dr. Maḥmūd Mutawallī, Dār aṯ-ṯiqāfa li aṭ-ṭibā'a wa an-našr bi al-Qāhira, 1980.; *Ǧarīda al-Wafd* - an-nāṭiqa bi ism al-ḥizb wa al-latī lā zālat taṣduru ḥattā al-ān;

57. Pokret za oslobođenje žene

Definicija:

Pokret za oslobođenje žene (*Ḥaraka li taḥrīr al-mar'a*)* je sekularistički pokret, koji je prvo nastao u Egiptu, a onda se odatle proširio u ostalim arapsko-islamskim zemljama. Zalaže se sa oslobađanje žene od islamskih normi ponašanja i pojedinih šerijatskih propisa, kao što su propisi o hidžabu (islamskom odijevanju žene), zatim za ograničenje razvoda (*taqyīd aṭ-ṭalāq*), zabranu višeženstva (*man' ta'addud az-zawǧāt*), ravnopravnost u nasljeđu sa muškarcem (*al-musāwāt fī al-mīrāṯ*), oponašanje zapadne žene (*taqlīd al-mar'a al-ǧarbiyya*)* u svakom pogledu itd. Pokret je nastao pod utjecajem udruženja i saveza žena na Zapadu.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

Prije nego što je pokret za oslobođenje žene (*Ḥaraka li taḥrīr al-mar'a*) sa precizno razrađenim programom i formiran, ideje o oslobođenju žene zagovaralo je jedno udruženje žena koje se zvalo "Savez žena" (*al-Ittiḥād an-nisā'ī*).

Prve ideje o oslobođenju žene pojavile su se kroz tri knjige i jedan časopis koji su štampani u Egiptu. To su:

- Knjiga pod naslovom "Žena na Istoku" (*al-Mar'a fī aš-šarq*) iz pera kršćanskog autora po imenu Markos Fehmi el-Muhami, u kojoj se zagovaralo ukidanje hidžaba (islamskog načina odijevanja žene), miješanje žena sa muškarcima (*al-iḫtilāṭ*), ograničenje slobode razvoda (*taqyīd aṭ-ṭalāq*), zabrana višeženstva i dozvoljavanje braka između muslimanki i kršćana.

- Knjiga "Oslobođenje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*) iz pera autora Kasima Emina. Knjiga je napisana i objavljena 1899. godine uz odobravanje i pomoć Šejha Muhammeda 'Abduhu, Sa'da Zaglula i Ahmeda Lutfija as-Sejjida. U knjizi je iznesena tvrdnja da postojeće pokrivanje žene (*ḥiǧāb*) nije islamska obaveza i da otkrivanje žene ne predstavlja izlazak iz okvira islamskih propisa (*laysat ḫurūǧan 'alā ad-dīn*)*.

- Knjiga "Nova žena" (*al-Mar'a al-ǧadīda*), također iz pera Kasima Emina. Knjiga je objavljena 1900. godine i u njoj su iznesene iste ideje kao i u prvoj knjizi, samo što se u svojim tvrdnjama autor u njoj oslanjao na mišljenja zapadnih mislilaca.

- Časopis *as-Sufūr* koji su tokom Prvog svjetskog rata pokrenuli pobornici oslobađanja žene. U njemu su najčešće obrađivane teme o otkrivanju (*as-sufūr*) muslimanke i miješanju žena sa muškarcima (*al-iḫtilāṭ*).

* Otkrivanju egipatske žene (*sufūr al-mar'a al-miṣriyya*) prethodilo je učešće žena u egipatskoj revoluciji 1919. godine pod rukovodstvom Hode Ša'rāwī, supruge 'Ali Ša'rāwija, kada su žene u jutro 20. marta 1919. godine organizirale demonstracije i tako ušle u revoluciju iz koje će nastati njihov politički pokret.

* Prva faza otkrivanja žene (*as-sufūr*) počela je onog dana kada je Sa'd Zaglūl pozvao da žene, koje su prisustvovale njegovim predavanjima, sa svoga lica skinu vale (*an-niqāb*). On je taj koji je javno skinuo hidžab sa lica Nūr el-Huda Muhammed Sultan, poznatije pod nadimkom Hoda Ša'ravi koja je osnovala Savez egipatskih žena. To se odigralo u Aleksandriji kada je ova došla da ga dočeka prilikom njegovog povratka iz egzila. Kada su vidjele da se ona otkrila, za njom su se počele otkrivati i druge žene.

* Savez žena (*al-Ittiḥād an-nisā'ī*) osnovan je u aprilu 1924. godine, neposredno nakon što se njegov osnivač Hoda Ša'ravi

vratila sa Kongresa Međunarodnog saveza žena održanog u Rimu 1923. godine. Ovaj savez zagovarao je iste one ideje koje su prije toga zagovarali Markos Fehmi el-Muhami i Kasim Emin.

- Ovaj Savez je pripremio put za održavanje Kongresa Arapskog saveza žena (*Mu'tamar al-Ittiḥād an-nisā'ī al-'arabī*) dvadeset godina kasnije, 1944. godine na kome su učestvovale predstavnice iz većine arapskih zemalja. Održavanje ovoga kongresa pozdravile su Britanija i Sjedinjene Američke Države. Svoju podršku kongresu lično je izrazila i supruga američkog predsjednika Ruzvelta, koja je tom prilikom na adresu kongresa poslala svoje čestitke putem telegrama.

Među najistaknutije ličnosti Pokreta za oslobođenje žene spadaju:

* Šejh Muhammed 'Abduhu, u čijim su mislima i ponikle ideje iznesene u knjizi "Oslobođenje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*). Ideje iznesene u ovoj knjizi umnogome se poklapaju sa idejama Šejha Muhammeda 'Abduhua o pravima žene koje je on opširno izlagao u seriji svojih članaka pod naslovom "Egipatski događaji" (*al-Waqā'i' al-miṣriyya*) i svome tefsiru (tumačenju) kur'anskih ajeta iz poglavlja "Žene" (*An-Nisā'*) koji govore o propisima vezanim za žene. (Vidi detaljnije u knjizi pod naslovom *al-Mu'āmara 'alā al-mar'a al-muslima* od dr. es-Sejjida Ahmeda Faradža, na str. 63 i poslije koju je 1985. godine, štampala izdavačka kuća *Dār al-Wafā* i Prvi svezak knjige pod naslovom *'Awda al-ḥiğāb* od Muhammeda Ahmeda b. Ismā'ila al-Mukdima.)

* Sa'd Zaglul, lider egipatske političke partije "Wafd" koji je Kasimu Eminu pružio podršku i pomoć za pisanje knjiga o problematici iz ove oblasti.

* Lutfi es-Sejjid koga su njegove pristalice prozvale nadimkom "Profesorom generacije" (*Ustāḏ al-ğīl*). On je na stranicama novine *al-Ğarīda*, svojevremenom zvaničnom glasilu političke partije *al-Umma*, iz broja u broj pisao članke u kojima je propagiran pokret za oslobođenje žene.

* Safija Zaglul, supruga Sa'da Zaglula i kćerka Mustafe Fehmija-paše, premijera tadašnje egipatske vlade i Englezima najlojalnijeg prijatelja koga je ikada Egipat poznavao.

* Hoda Ša'ravi, kćerka Muhammeda Sultana-paše koji je rame uz rame pratio engleskog okupatora prilikom njegova zauzimanja prijestolnice (tj. Kaira) i supruga 'Ali Ša'ravi-paše, istaknutog člana tadašnje partije *al-Umma* (a danas "Wafda") i pobornika otkrivanja žene.

* Siza Nibravi, čije je pravo ime Zejneb Muhammed Murad, koja je zajedno sa Hodom Ša'ravi učestvovala na više kongresa žena kako u inostranstvu tako i u zemlji. Njih dvije su prve žene u arapskom svijetu koje su - nakon povratka sa Kongresa Međunarodnog saveza žena održanog u Rimu 1923. godine - skinule hidžab.

* Durija Šefik, učenica Lutfija es-Sejjida koja je sama, radi stjecanja doktorata, otišla prvo u Pariz, a potom u London, nakon čega su je zapadna sredstva informiranja predstavila kao ženu koja se bori za emancipaciju žene i njeno oslobađanje od okova Islama i islamskih običaja kao što su: hidžab, razvod i višeženstvo.

- Ona je, nakon svoga povratka u Egipat, 1949. godine, uz pomoć engleske i američke ambasade u Egiptu, osnovala partiju pod nazivom *Bint an-Nīl* (Kćerka Nila). Za ovo se saznalo tek nakon što je, zbog te pomoći, jedna od vodećih članova te partije podnijela ostavku. Durija Šefik je, u saradnji sa propagandnim aparatom Džemala 'Abdunnāsira, pokrenula više masovnih demonstracija, od kojih su najpoznatije one od 19. februara 1951. i 12. marta 1954. godine. Po njenom nagovoru, žene iz sindikata novinara su počele sa štrajkom glađu sve do smrti, ukoliko se ne udovolji njihovim zahtjevima. Nakon toga štrajka, njihovim zahtjevima je bilo udovoljeno, a Durija Šefik je na parlamentarne izbore ušla kao kandidat svoje stranke. Međutim, ni to joj nije pomoglo da pobijedi čime je njena uloga bila završena. Ona je stalno tvrdila da je na

kongresima međunarodnih udruženja žena učestvovala radi dobijanja i odbrane prava žene.

* Suhejr el-Kalmāvi, koja je odgajana i školovana na Američkom univerzitetu u Egiptu, gdje je i stekla diplomu Američkog koledža (*Ma'had al-Amarīkān*). Nakon toga, duže vremena je provela po raznim američkim i evropskim univerzitetima, da bi po svome povratku u Egipat nastavila svoju karijeru kao profesor na jednom egipatskom univerzitetu.

* Amina es-Se'id, učenica poznatog egipatskog književnika Tahe Husejna koji se otvoreno zalagao za "pozapadnjenje Egipta" (*Taġrīb al-Miṣr*). Kao urednica časopisa "Hava" (*Ḥawā'*), u svojim člancima je drsko napadala pokrivanje žene (*ḥiǧāb al-mar'a*). Između ostalih, ostala je zapamćena njena izjava još iz vremena 'Abdunnāsira: "Kako se možemo pokoravati nekom od četverice fakiha (tj. osnivača islamskih pravnih škola) koji su rođeni u doba sumraka, kada imamo svoju "Povelju" (*al-Mīṯāq* - misleći na povelju 'Abdunnasirove stranke u kojoj se zagovarao socijalizam). Ona je pisanje časopisa "Hava" (*Ḥawā'*) u potpunosti posvetila napadu na islamske etičke vrijednosti i običaje.

* Dr. Neval es-Sa'davi, današnja liderka Egipatskog saveza žena.

Ideje i ubjeđenja:

Ideje i ubjeđenja pristalica Pokreta za oslobođenje žene, u najkraćim crtama, se ogledaju u sljedećem:

* Oslobađanje žene od svih propisa i normi islamskog ponašanja, putem:

- Propagiranja otkrivanja (*da'wa as-sufūr*) i potpunog izbacivanja islamske nošnje (*qaḍā' 'alā al-ḥiǧāb al-islāmī*),

- Propagiranja miješanja muškaraca sa ženama (*da'wa ilā iḫtilāṭ ar-riǧāl ma' an-nisā'*) na svim poljima života i rada; u školama, na univerzitetima, u državnim ustanovama, na ulici itd.,

- Ograničavanja prava muškarca na razvod i zabrane višeženstva i

- Izjednačavanja žene sa muškarcem u nasljednom pravu.

* Zagovaranju zapadnog sekularizma i izbacivanju utjecaja vjere, naročito na polju društvenog života.

* Potraživanju viših društvenih i političkih prava i

* Ugledanju na Evropu i Zapad koji trebaju biti vodilje na svim poljima društvenog života žene, kao što su: rad, seksualna sloboda, sportske i kulturne aktivnosti itd.

Akaidski i idejni korijeni:

Nakon što se pokret za oslobođenje žene iskristalizirao u vidu raznih saveza za žene, kako u arapskom svijetu, tako i na međunarodnom planu, sekularizam (*al-lādīniyya*) ili tzv. svjetovni nadzori (*al-'ilmāniyya*) postao je temeljnom idejom Pokreta za oslobođenje žene (*li ḥaraka taḥrīr al-mar'a*) koji je u arapsko-islamskom svijetu, prvenstveno okrenut prema ženi - muslimanki, u prvom redu radi njenog odvajanja od vjere, a potom i upropaštavanja njenih moralnih, društvenih i svih drugih vrijednosti...

Ovdje se ne smije zaboraviti na činjenicu da iskvarivanje vrijednosti žene, kao temelja zajednice, za sobom, automatski, povlači i iskrivljavanje vrijednosti islamskog društva i otupljivanje njegova ponosa sa islamskim identitetom koji se suprotstavlja kršćanskom zapadu i drugim neprijateljima Islama. Zato se ovakvi pokreti najozbiljnije trebaju shvatiti kao svojevrsan put za preuzimanje prevlasti nad islamskim svijetom.

Kao dokaz da Pokret za oslobođenje žene vodi svoje korijene iz zapadnog sekularizma (*al-'ilmāniyya al-ġarbiyya*), mogu poslužiti sljedeće činjenice:

- Godine 1894. pojavila se knjiga francuskog pisca Konta Darkora posvećena pitanju egipatske žene. On je u njoj žestoko napao islamski način odijevanja žene (*al-ḥiǧāb al-islāmī*) i intelektualce koji taj problem prešutkuju.

- Godine 1899. Kasim Emin je napisao knjigu pod naslovom "Oslobođenje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*) u kojoj je podržao Darkorove ideje.

- Iste te godine egipatski lider Mustafa Kamil (lider nacionalne partije) napao je knjigu "Oslobođenje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*) i njena autora optužio za iznošenje ideja engleskog kolonijalizma (*afkār al-isti'mār al-inklīzī*)*.

- Poznati egipatski ekonomista Muhammed Tal'at, kao odgovor na Kasimovu knjigu, napisao je svoju knjigu pod naslovom "Odgoj žene i hidžab" (*Tarbiya al-mar'a wa al-ḥiğāb*) u kojoj, između ostalog, on kaže da su "ukidanje hidžaba i miješanje žena sa muškarcima želje koje odavno priželjkuje Evropa."

- Za vrijeme okupacije Egipta, Englezi su knjigu "Oslobođenje žene" (*Taḥrīr al-mar'a*) preveli na engleski jezik i rasturili je širom Indije i drugih islamskih kolonija.

- Doktorka Raid, predsjednica Međunarodnog saveza žena (*Rā'īsa al-Ittiḥād an-nisā'ī ad-duwalī*) lično je boravila u Egiptu kako bi se izbliza upoznala sa razvojem pokreta žena u Egiptu.

- Oduševljenje zapadnih krugova pokretom za oslobođenje arapske žene i aktivnostima koje je provodio Savez žena na Istoku (*al-Ittiḥād an-nisā'ī fī āš-šarq*) bilo je toliko naglašeno da je 1944. godine supruga predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Ruzvelta, lično poslala telegram podrške Kongresu arapskih žena.

- Egipatska partija *Bint an-Nīl* (Kćerka Nila) je - kao što smo ranije, kada smo govorili o Duriji Šefik vidjeli - bila u tijesnoj vezi sa engleskom i američkom ambasadom u Egiptu od kojih je dobivala svu potrebnu finansijsku pomoć.

- Britanska štampa je svojevremeno ukivala u zvijezde Duriju Šefik, liderku partije *Bint an-Nīl* (Kćerka Nila), opisujući je kao "najveću propagatorku" (*ad-dā'iya al-kubrā*) oslobođenja egipatske žene "od okova Islama i njegovih običaja".

- Englesko udruženje žena "San James" poslalo je liderki egipatske partije *Bint an-Nīl* (Kćerka Nila) telegram podrške u kome joj je čestitalo njeno novo opredjeljenje i izlazak na demonstracije sa zahtjevom za ostvarivanje prava žene.

- Spomenuta liderka je učestvovala na Kongresu Međunarodnog saveza žena održanom u Atini 1951. godine. Iz odluka kongresa koje je i ona potpisala očito se vidi da je više služila interesima kolonijalizma (*al-isti'mār*)* nego svojoj domovini.

- Indijka Kamila Jefi je izjavila da je Međunarodni savez žena potpuno potpao pod utjecaj zapadnih imperijalističkih zemalja i zbog čega je iz njega javno istupila.

- Doktorka Neval es-Sa'davi, predsjednica Egipatskog saveza žena je na kongresu ovoga saveza održanom 1987. godine javno izjavila da su zapadne zemlje te koje su osigurale sredstva za pripremu i održavanje kongresa te da u pokrivanju troškova oko organizacije kongresa nisu učestvovale arapske zemlje.

- Ovo su samo neke od činjenica koje bez ikakve sumnje potvrđuju da je Pokret (*ḥaraka*) za oslobođenje žene usko povezan sa zapadnim imperijalističkim silama (*al-quwā al-ğarbiyya al-isti'māriyya*).

Iz navedenog se vidi:

- Da je Pokret za oslobođenje žene sekularistički pokret nastao prvobitno u Egiptu, odakle se kasnije proširio širom arapsko-islamskog svijeta,

- Da je cilj pokreta odvajanje žene od islamskih normi ponašanja i pridržavanja islamskih propisa, naročito propisa vezanih za islamsku nošnju žene (*al-ḥiğāb*), ograničavanje razvoda (*taqyīd aṭ-ṭalāq*), zabrana višeženstva (*man' ta'addud az-zawğāt*), izjednačavanje muškarca i žene u pravima na nasljedstvo i oponašanje zapadne žene u svakom pogledu,

- Da među najpoznatija djela koja pozivaju na otkrivanje žene i nepridržavanje propisa vjere spadaju: *al-Mar'a fī aš-šarq* od Markosa Fehmija el-Muhamija, *Taḥrīr al-mar'a* i *al-Mar'a al-ğadīda* od Kasima Emina i

- Da se ovaj pokret bori za uvođenje sekularizma (*al-'ilmāniyya*) na kome bi počivao, kako pokret, tako i društvo u cjelini.

Biblografija:

- *al-Ḥarakāt an-nisā'iyya fī aš-šarq wa ṣilatuhā bi al-isti'mār* - dr. Muḥammad Fahmī 'Abdulwahhāb; *al-Ittiǧāhāt al-waṭaniyya* - Muḥammad Muḥammad Ḥusayn; *Sa'd Zaġlūl* - 'Abbās Maḥmūd al-'Aqqād; *Qāsim Amīn, al-a'māl al-kāmila* - dr. Muḥammad 'Ammāra; *Fī mas'ala as-sufūr wa al-ḥiǧāb* - Ṣāfyanāz Kāẓim; *Nisā' šahīrāt min aš-šarq wa al-ġarb* - Wadād Sakākīnī; *Makānuk taḥmadī* - Aḥmad Muḥammad Ǧamāl; *Maǧalla Manār al-islām* - ramaḍān, al-'adad 1399. al-hiǧrī, māqāl *Ḥaraka taḥrīr al-mar'a*; *Qaḍiyya taḥrīr al-mar'a* - Muḥammad Quṭb, Dār al-Waṭan li an-Našr, 1410. al-Hiǧrī; *Wāqi'unā al-mu'āṣir* - Muḥammad Quṭb, , Dār aš-Šurūq; *Maḏāhib fikriyya mu'āṣir* - Muḥammad Quṭb, Dār aš-Šurūq; *'Awda al-ḥiǧāb* - dr. Muḥammad Aḥmad b. Ismā'īl al-Muqdim, al-Ǧuz' al-awwal; *al-Mu'āmara 'alā al-mar'a al-muslima* - as-Sayyid Aḥmad Faraǧ, Dār al-Wafā', sana 1985. al-mīlādiyya;

58. Kurdistanska demokratska partija

Definicija:

Kurdistanska demokratska partija (*al-Ḥizb ad-dimūqrāṭī al-kurdistānī*) je nacionalna, sekularistička socijalistička partija koja se zalaže za uspostavljanje nezavisne kurdske države u Kurdistanu, nakon njegova ujedinjenja.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Godine 1927., došlo je do ujedinjenja svih kurdskih organizacija u partiju *Ḥuwaybūn* koju je osnovala jedna grupa uglednih Kurda koji žive u inostranstvu.

* Iste godine je u ljetovalištu Hamdun u Libanu održan Prvi kongres ove partije. Na kongresu je učestvovao i jermenski lider F. Babazjan.

* Partija se tada odlučila na davanje podrške imperijalističkim zemaljama koje su u kurdskom pitanju vidjele jednu vrstu pritiska na Tursku (među zemljama koje se ističu po svojoj podršci Kurdima su Engleska i posebno Francuska).

* Partija je bila pod direktnim utjecajem jermenskog pisca Tašnaka, poznatog po svome prozapadnom opredjeljenju i žestokom neprijateljstvu prema Turskoj.

* Godine 1930., u doba Kemala Ataturka, poznatog po svome sekularizmu i neprijateljstvu prema Islamu, Kurdi su u Turskoj pod rukovodstvom Šejha Se'īda en-Nursija digli islamsku revoluciju (*ṯawra islāmiyya*)*.

* Godine 1944., Kurdi su u Mahabadu u Iranu osnovali organizaciju pod nazivom *Kūma lah Ziyānī Kūrd* ili *Ǧam'iyya al-iḥyā' al-kurdī*.

* Dana 15. avgusta 1945. godine, također u Mahabadu u Iranu osnovana je Kurdska demokratska partija (*al-Ḥizb ad-dimūqrāṭī al-kurdī*) poznata još i pod nazivom *el-Parti*. Ova partija je preuzela platformu ranije osnovane organizacije pod nazivom" *Ǧam'iyya al-iḥyā' al-kurdī*.

* Dana 23. decembra 1946. godine, u iranskom Kurdistanu je pod rukovodstvom lidera partije, Kadija Muhameda proglašena kurdska nacionalna vlada sa republikanskim poretkom. Ova republika je uspjela da se održi nešto manje od jedne godine. Ugušena je u sukobu sa iranskom armijom. Tom prilikom je što poginulo, što kasnije poklano, više od 15.000 Kurda, uglavnom članova ove partije.

* Dana 31. marta 1947. Godine, pogubljeni su Kadi Muhammed, njegov brat Sadir Kadi, član iranskog parlamenta i njegov amidžić Sejf Kadi, ministar za odbranu kurdske republike.

* U bici za kurdsku republiku u Mahabadu, komandant kurdskih oružanih snaga Mustafa Barzani se nije predao, nego je prebjegao u Irak, ali ga je tamo dočekala iračka armija, pa je bio prisiljen da sa oko 500 boraca prebjegne u Tursku odakle se ponovo vratio u Iran. Međutim, nakon odlučujuće bitke, Mustafa Barzani se sa svojim snagama morao povući u Sovjetski savez odakle se u Irak nije vraćao sve do iračke revolucije 1958. godine. Mustafa Barzani je 1961. godine u Iraku ponovo podigao kurdsku revoluciju koja se završila tek 1975. godine, mirovnim sporazumom između Iraka i Irana zaključenim u Alžiru.

Ideje i ubjeđenja:

* U programu Kurdske demokratske partije objavljenom prilikom njenog osnivanja stoji da se partija zalaže za:

- Slobodu (*al-ḥurriyya*)* i samoupravu (*al-ḥukm aḏ-ḏātī*) kurdskog naroda u okviru iranske države,

- Službenu upotrebu kurdskog jezika u obrazovanju i administraciji,

- Preuzimanje vrhovne vlasti (*as-sulṭa al-'ulyā*) u kurdskoj oblasti (tj. Kurdistanu),

- Uspostavljanje bratskih odnosa sa narodom Azerbejdžana i zajedničku borbu - rame uz rame - sa ostalim nacionalnim manjinama,

- Unapređenje ekonomskih prilika, putem investiranja u projekte za iskorišćavanje prirodnih bogatstava u Kurdistanu, razvoja poljoprivrede i trgovine, i unapređenja službi za zdravstvo i obrazovanje.

* Partija ima socijalističko-marksističko opredjeljenje (*tawaǧǧuh ištirākī marksī*) sa naglašenim nacionalizmom (*at-tawaǧǧuh al-qawmī al-'irqī*). Svoju borbu ubraja u "borbu demokratskog pokreta proletarijata (*brūlatāriyā*)*, radničke klase i seljaka."

* Lideri ove partije uvijek su naglašavali bliske i prijateljske veze svoje partije sa Sovjetskim savezom i Socijalističkim blokom, prije nego što su se ovi raspali.

* Iz programa ove partije se u kratkim crtama može zaključiti:

- Nigdje se u programu i doktrini ove partije ne spominje riječ Islam, iako je on vjera (*dīn*)* kurdskog naroda. Za razliku od toga, partija je blisko vezana sa Jermenima u Sovjetskom savezu (prije njegova raspada) i ekstremističkim jermenskim partijama i pokretima u svijetu.

* U svojim knjigama i svakodnevnom rječniku, ova partija koristi komunističke termine (*al-muṣṭalaḥāt aš-šuyū'iyya*) kao što su: progresivna partija (*al-ḥizb at-taqaddumī*), radnička klasa (*aṭ-ṭabaqa al-'āmila*), klasa zemljoradnika (*ṭabaqa al-fallāḥīn*), buržoaska klasa (*aṭ-ṭabaqa al-burǧuwāziyya*), proletarijat (*al-brūlatāriyā*) itd.

- Lideri ove partije stalno su govorili o Kurdima koji žive u Armeniji, opisujući ih kao aktivne graditelje komunističkog sovjetskog društva (prije nego što se ono raspalo), ali, nikada ih ne spominjući kao nacionaliste koji se bore za otcjepljenje, kao što je slučaj sa Kurdima koji žive u Iranu, Iraku, Siriji i Turskoj.

Akaidski i idejni korijeni:

* Kurdistanska demokratska partija svoje ideje temelji na nacionalističkim shvaćanjima koja su početkom 20. stoljeća vladala u arapskom svijetu i Turskoj.

* S obzirom na sekularističke nazore ove stranke, pored nacionalizma, marksističko-socijalistička misao je njeno najprepoznatljivije obilježje, kao što je, uostalom, slučaj i sa arapskim nacionalističkim partijama.

Raširenost:

Kurdistanska demokratska partija je raširena u Iranu, Iraku, Siriji i Turskoj.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Kurdistanska demokratska partija izrazito nacionalistička partija sa sekularističkim pogledom na svijet,

- Da se bori za ostvarenje slobode i samouprave kurdskog naroda u okviru Irana,

- Da njeguje prijateljske odnose sa narodom Azerbejdžana i da su, prije raspada Sovjetskog saveza, njeni lideri uvijek naglašavali prijateljske odnose sa Sovjetskim savezom i

- Da u načelima ove partije nigdje nije spomenuta riječ Islam, vjera koju ispovijeda ogromna većina kurdskog naroda.

Bibliografija:

- *Kurdistān wa al-akrād* - 'Abdurraḥmān Qāsmulū, Bayrūt; *Kurdistān waṭan wa ša'b bi dūn dawlā* - Ǧawād al-Mulā, London, 1985.; Lothar A. Heinrish: die Kurdisch Nationalbeweyung in der Türdei 1989.;

59. Sirijska nacionalna partija

Definicija:

Sirijska nacionalna partija (*al-Ḥizb al-qawmī as-sūrī*) je partija koja zagovara arapski nacionalizam (*al-qawmiyya al-'arabiyya*) i koja sirijsku domovinu (*al-waṭan as-sūrī*) smatra sredinom u kojoj je nastala sirijska nacija (*al-umma as-sūriyya*), te da sirijski preporod (*an-nahḍa as-sūriyya*) svoj duh i političko-nacionalnu historiju crpi iz darovitosti sirijske nacije. Ova partija je za sebe uzela naziv "Nacionalna socijalna partija" (*al-Ḥizb al-qawmī al-iğtimā'ī*). Njen simbol je vijavica (*zawba'a*) sa četiri glave koje simboliziraju slobodu (*al-ḥurriyya*)*, obavezu (*al-wāğib*), sistem (*an-niẓām*) i silu (*al-quwwa*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Tridesetih godina 20. stoljeća, tačnije 1932. godine, na političkoj sceni u Libanu pojavio se jedan mladić, povratnik iz Brazila po imenu Anton Sa'āda koji je osnovao jednu izvrsno organiziranu, centraliziranu partiju pod imenom Sirijska nacionalna partija (*al-Ḥizb al-qawmī as-sūrī*).

- On je, iskorišćavajući šarolikost raznih vjera i vjerskih sekti u Libanu, ovu partiju osnovao pod parolom borbe protiv frakcionaštva i sve izraženijeg kursa izolacionizma propagirajući ideju o savezu zasnovanom na zajedničkom tlu, koji bi izbrisao sve razlike među ljudima. Partija je odmah dobila podršku Zapada koji ju je obilato pomagao novcem i oružjem.

- Ideje ove partije su doživjele pravi procvat zahvaljujući prvenstveno uključivanju mladih i obrazovanih u njene redove. Ovakav svoj razvoj partija je doživjela pod rukovodstvom svoga osnivača, ideologa i duhovnog lidera, Antona Sa'āda, nad kojim je 1949. godine, poslije podizanja oružane pobune sa ciljem izvođenja državnog udara u Libanu izvršena smrtna kazna strijeljanjem.

* Među druge najznačajnije ličnosti ove partije spadaju: Gassan Džedid, bivši potpukovnik u sirijskoj (nusajrijskoj) vojsci, Isam el-Muhajiri, dr. 'Abdullah Sa'ada, Fajiz Sajil, Džordž 'Abdulmesih i u novije vrijeme In'ām Ra'd.

Ideje i ubjeđenja:

Ova partija se zasniva na principima koje je svojoj knjizi pod naslovom "Nastanak nacija" (*Nušū' al-umam*) iznio Anton Sa'āda. U najkraćim crtama, oni se sastoje u:

- Odvajanju vjere od države (*faṣl ad-dīn 'an ad-dawla*)*,

- Zabrani vjerskim službenicima (*riğāl ad-dīn*) miješanja u poslove vezane za politiku, sudstvo i naciju,

- Uklanjanju prepreka između različitih vjerskih zajednica i mezheba,

- Ukidanju feuda i organiziranju nacionalne ekonomije na temeljima proizvodnje, ostvarivanju prava radnika i zaštiti interesa nacije i države i

- Izgradnji snažne nacionalne armije koja bi bila sposobna za praktično provođenje samoopredjeljene nacije i domovine.

* Ova partija (*al-ḥizb*)* ima svoje principe koji odražavaju njeno shvaćanje historije. Oni se, u najkraćim crtama, svode na sljedeće parole:

- Sirija Sirijcima! Sirijci su savršena nacija!

- Sirijci se od drugih pripadnika arapske nacije razlikuju isto onoliko koliko se Francuzi razlikuju od Engleza ili Rusi od Nijemaca.

- Sirijski problemi su: sirijska nacija i sirijska domovina.

- Sirijska nacija se ogleda u jedinstvu sirijskog naroda koji vodi porijeklo iz drevne historije.

- Sirijska nacija je jedno društveno biće.

- Interes Sirije je iznad svakog drugog interesa.

- Sirijski nacionalisti se ponose svojom drevnom prošlošću predstavljenom u paganskim Feničanima, njihovom vinu, božanstvima, običajima i uživanjima. Oni se ponose svojom drevnom duhovnošću i graditeljskim umijećem koje je Sirija širila duž Sirijskog mora poznatim pod imenom Sredozemno more.

- Oni se ponose djelima svojih velikana kao što su: Krenon, Bejād Salībi, Juhanna, Efram el-'Amri, Dik el-Džin el-Homsi, el-Kevakibi i Džubran.

- Također se ponose svojim legendarnim junacima kao što su bili: Serdžun el-Kebir, Eserhadon, Senharib, Nabukodonosor, Ašur Banbal, Hani Ba'l i Jusuf el-'Azama, među kojima nema imena nijednog poznatog muslimanskog velikana.

- Najslavniji period u sirijskoj historiji je bio period Feničana.

- Islamsko osvajanje Sirije smatraju stranom okupacijom. Cijelu islamsku historiju u Siriji smatraju čisto sirijskom historijom. Tako je Mu'avija, r.a., po njima Sirijac, jer je prije nego je postao halifa u Siriji proveo dvadeset godina života. Slavne Emevije po njima su slavni Sirijci. Sukob između Mu'avije i Alije, r.a., po njima, predstavlja sukob između Sirijaca i Iračana. Zemlja, tlo i zrak, po njima, imaju čarobnu moć brzog preobražaja čovjeka iz jedne nacije u drugu i iz jedne historije u drugu.

Kada govore o Siriji, onda misle na Veliku Siriju koja obuhvaća današnju Siriju, Liban, Jordan i Palestinu.

Akaidski i idejni korijeni:

* Pripadnici ove partije se svim silama bore protiv vjere (*ad-dīn*)* i svakog oblika vjerske povezanosti među ljudima. U svojim idejama i shvaćanjima oni, ukratko, polaze sa sljedećih stanovišta:

- Da je ideju o Bogu, pod pritiskom straha, mašte i praznovjerja, izmislio sam čovjek,

- Da materijalistički pogled na kosmos, čovjeka i život pobijaju postojanje Boga, proživljenje poslije smrti, poslanstvo i budući svijet i

- Da je, sām po sebi, Islam mrtva vjera i da su mu život ulili islamski vladari (*al-ḫulafā'*) i pravnici (*al-fuqahā'*).

- Oni se zalažu za odvajanje vjere od države, ideju koja je došla sa zapada i koju Islam u potpunosti odbacuje.

- Okupljanje na vjerskoj osnovi oni smatraju najvećom preprekom na putu napretka. Zato su, u cilju izbjegavanja svake vrste antagonizma unutar sirijskog društva, protiv bilo kakvog organiziranja na vjerskoj osnovi.

* Ideje ove partije su izrazito izolacionističke (*in'izāliyya*), jer se ograničavaju samo na sirijsku domovinu i jer veliki arapsko-islamski svijet svode na mali i ograničeni prostor, u vrijeme dok je u svijetu sve prisutnija praksa organiziranja velikih svjetskih blokova (*at-takattulāt al-'ālamiyya*), vojnih paktova (*al-mu'askarāt*) i svakojakih međunacionalnih saveza (*at-taǧammu'āt al-umamiyya*).

- Sa svojim izolacionalističkim idejama o razbijanju velike islamske domovine (*al-waṭan al-islāmī al-kabīr*) i cijepanju snaga koje okružuju Izrael, ova partija prvenstveno služi interesima zapadnog imperijalizma i cionizma.

- Isto tako, svojim djelovanjem među omladinom i njenim otvorenim pozivanjem na okupljanje u krugovima razvrata, gdje se do besvijesti toči alkohol i potpiruju prohtjevi i nagoni, ova partija omalovažava moralne vrijednosti i tako radi na rušenju Islama.

Raširenost i centri utjecaja:

* Kao centar svoga djelovanja, ova partija od početka koristi Liban odakle svoje ideje prenosi i u druge zemlje, u prvom redu u Siriju, gdje ima znatan broj svojih simpatizera. Međutim, zbog toga što su njene ideje suprotstavljene znatno snažnijoj ideji o arapskom nacionalizmu, ova partija je nailazila na ugnjetavanje od strane više nacionalizmom zadojenih vladara. Uprkos tome, ona je nastavila javno djelovati u Libanu pod novim imenom "Nacionalna socijalna partija" (*al-Ḥizb al-qawmī al-iǧtimā'ī*).

* U svojoj knjizi pod naslovom "Nastanak nacija" (*Nušū' al-umam*), Anton Sa'āda je, u geografskom smislu, granice sirijskog nacionalizma (*ḥudūd al-qawmiyya as-sūriyya*) zacrtao od planine Tarsus na

sjeveru do Sueskog kanala na jugu, uključujući tu cijeli Sinajski poluotok i od zaljeva Sirijskog (Sredozemnog) mora na zapadu, do pustinjskih predjela na istoku koji se naslanjaju na dolinu rijeke Tigrisa. U posljednje vrijeme, utjecaj ove partije je u naglom opadanju.

Iz navedenog se vidi:

- Da su ideje partije sirijskog nacionalizma izolacionističke i da kao takve, one razbijaju a ne ujedinjuju,

- Da ona, u vrijeme dok se u drugim krajevima svijeta formiraju veliki blokovi, zagovara ideje uskogrudnog i pristrasnog nacionalizma.

- Da njene pristalice žive u, na papiru zamišljenim granicama (*fī ḥudūd wahmiyya*) i da robuju vezama i tekovinama drevne prošlosti koja ne može pokrenuti zanos i emocije,

- Da pristalice ove partije najjačom vezom smatraju zajedničko tlo i da se, otuda, zalažu za odvajanje vjere od države (*faṣl ad-dīn ʿan ad-dawla*)*.

Bibliografija:

- *Nušū al-umam* - Anṭūn Saʿāda; *al-Muḥāḍatāt al-ʿašr fī an-nadwa aṯ-ṭaqāfiyya* - Anṭūn Saʿāda; *Taʿālīm wa šarḥ al-ʿaqīda al-qawmiyya wa al-iğtimāʿiyya* - Anṭūn Saʿāda; *al-Islām fī risālatihī al-masīḥiyya wa al-muḥammadiyya* - Anṭūn Saʿāda; *Ğarīda aš-Šihāb ad-dimašqiyya* - li ʿām 1955., maqālāt ad-duktūr Muṣṭafā as-Subāʿī; *al-ʿUrūba bayna duʿātihā wa muʿāriḍīhā* - Sāṭʿ al-Ḥuṣarī; *Ḥarakāt wa maḏāhib fī mīzān al-islām* - Fatḥī Yakin; *Lubnān fī at-tārīḫ* - Philip Hitti;

60. Pancasila

Definicija:

Pancasila ili Pet zajedničkih principa (*al-Mabādiʾ al-ḫamsa al-mutalāḥima*), tj. pet osnovnih principa, proklamiranih uoči stjecanja nezavisnosti 1945. godine, unesenih u indonezijski ustav po kojima se, umjesto po islamskom vjerozakonu, trebao rukovoditi muslimanski indonezijski narod.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* U Indoneziji se 1945., sa zadatkom da izradi osnovna načela na kojima bi trebala počivati buduća država, sastao Odbor za pripremu nezavisnosti. Tom prilikom je, u vezi sa načelima na kojima treba počivati buduća država; tj. da li će to biti islamski ili sekularistički zakon, između članova odbora, došlo do podjele na tzv. islamiste (*al-quwā al-islāmiyya*) i patriote (*al-quwā al-waṭaniyya*).

Kompromisno rješenje ponudio je Ahmed Sukarno, kasnije prvi indonezijski predsjednik poslije stjecanja nezavisnosti. Ono se sastojalo od Pet principa (Pancasila) koji su predstavljali temelj i filozofiju na kojima se trebala zasnivati buduća država.

Devetočlana komisija koju su sačinjavali lideri i islamista i nacionalista završila je posao izradom tzv. "Džakartske povelje" koja je potpisana 22. juna 1945. godine. Ova povelja je uzeta kao okvir za izradu indonezijskog ustava iz 1945. godine. Ona je sadržavala odredbu da će država biti utemeljena na "obavezi pripadnika Islama da prakticiraju islamski vjerozakon".

Međutim, prilikom izrade konačne verzije nacionalnog ustava, ova je odredba bila izostavljena. Tvrdi se da je razlog za njeno izostavljanje bila prijetnja malobrojne kršćanske zajednice u Indoneziji da će - ukoliko se ova odredba ne izostavi - sa svoje strane odustati od dalje borbe za stjecanje nezavisnosti.

- Tako su islamisti, pod pritiskom kršćanskih zemalja, kršćanske manjine u Indoneziji i njihovih učenika, prosekularistički opredjeljenih lidera, propustili priliku da u Indoneziji odmah na početku osnuju islamsku državu.

- Predlagač Pet principa i kasnije prvi indonezijski predsjednik Sukarno, kao i većina drugih lidera, koji su u Trećem svijetu na vlast došli silom oružja, je Indonezijom vladao silom.

Ono što se za njega zna jeste da je cijelo vrijeme svoje vladavine bio antiislamski raspoložen i po pitanju moralnih vrijednosti

previše liberalan. Za vrijeme njegove vladavine islamski pokret u Indoneziji je podnosio žestoku torturu i progonjenje.

* Predsjednik Suharto, koji je vojnim putem sa vlasti skinuo Sukarna... nastavio je hod stopama svoga prethodnika, dajući izrazito muslimanskoj Indoneziji pečat sekularizma (*al-'ilmāniyya - al-lādīniyya*) i otvarajući u Indoneziji vrata djelovanja svih vrsta neprijatelja Islama koji su počeli masovno pokrštavanje muslimana, oživljavanje paganstva i širenje nemorala i pokvarenosti u indonezijskom društvu.

Ideje i ubjeđenja:

* Pancasila se zasniva na sljedećih pet principa:

- Vjerovanju u jednog i Jedinog Boga (*ar-rabbāniyya al-mutafarrida*),

- Nacionalizmu (*al-qawmiyya*) koji se zalaže za očuvanje jedinstva i teritorijalnog integriteta Indonezije (*al-waḥda al-indūnīsiyya*),

- Demokratiji (*ad-dimūqrāṭiyya*)*, tj. vlasti naroda vođenoj mudrom politikom predstavničkog savjetodavnog vijeća (*aš-šūrā an-niyābiyya*).

- Humanizmu pravde i odgojenosti (*al-insāniyya al-'ādila al-muhaḏḏaba*) i

- Socijalnoj pravdi (*al-'adāla al-iğtimā'iyya*).

- Ovih pet principa, prihvaćenih kao kompromis od svih zajednica u Indoneziji, ostali su samo kao teorija ili uzdignute parole, kakav je, uostalom, slučaj i sa ostalim vojnim režimima u islamskom svijetu. Iza njih se, zapravo, krio sekularizam koji je radio na postepenom otuđivanju muslimanskog naroda u Indoneziji od njegove vjere - Islama.

- Pod vjerovanjem u Boga (*al-īmān billāh*), prvim od pet principa Pancasile, nikada se, zapravo, i nije podrazumijevala istinska vjera u Boga zasnovana na čistom islamskom učenju i Božijoj Objavi (*al-waḥy al-ilāhī*)* lišenoj stranih utjecaja, nego na shvaćanju idejnog teoretičara ovih principa, predsjednika Sukarna koji je smatrao da "čovjek koji živi od zemljoradnje, još uvijek osjeća potrebu za Bogom i da taj isti čovjek, kada postigne stupanj industrijske klase, neće više osjećati nikakve potrebe za postojanjem Boga."

- Prema tome, stavljanje vjerovanja u Boga na prvo mjesto od pet principa Pancasile bila je svojevrsna obmana svijeta i prikrivanje istine o njenim sekularističkim pogledima.

* Rezultati Pancasile bili su sekularizacija i pozapadnjenje indonezijskog društva koji su, uz sve olakšice od strane indonezijske vlade, širom otvorili vrata ulasku kršćanstva i kršćanskih misionarskih organizacija, pod najrazličitijim maskama, najčešće Ujedinjenih nacija i njenih brojnih ustanova pod plaštom zaštite i brige o majci i djeci, borbi protiv raznih bolesti, otvaranja škola, bolnica i sl.

* Posljedica toga je bila da je 20.000.000 stanovnika Indonezije koja je do tada bila 100% muslimanska zemlja, napustilo Islam i primilo katoličku vjeru.

* Nacionalizam i sekularizam, kao osnovna veza koja je trebala povezivati pojedince unutar indonezijskog društva je odjek nacionalističkih pokreta u Evropi. Ta ista Evropa, danas se oslobađa nacionalizma, ujedinjuje se i oživljava stare vrijednosti pripadnosti kršćanstvu i judaizmu. Za razliku od nje, indonežanski nacionalizam nastoji u potpunosti isključiti vjeru-Islam kao najjači faktor jedinstva indonezijskog naroda i time indonezijski muslimanski narod, postepeno, udaljiti od Islama.

* Iza ideje o humanizmu jednog od pet principa Pancasile potajno su se krili sekularizam i mržnja prema Islamu pod parolom da svi Indonezijci nisu muslimani i da ih, kao takve, zajedno može povezivati samo humanizam.

* Socijalna pravda (*al-'adāla al-iğtimā'iyya*) je zajednička parola svih vojnih diktatora u zemljama Trećeg svijeta, ali je u praksi ni u jednoj od njih nije bilo. Da nije tako, zašto bi, onda, Indonezijom i

drugim zemljama koje su slijedile sličan put, harali korupcija, razbojništvo, pljačke, mito i podmitljivost u krugovima vladinih službenika?!

- Polazeći od principa Pancasile, kao jedinog priznatog temelja globalne državne politike, vlada je pribjegla izdavanju zakona po kojima se svaki poziv na primjenu islamskog vjerozakona smatrao subverzivnim činom koji prijeti rušenju stabilnosti društva. Tako je vlada 1973. godine, pokušala muslimanima zabraniti primjenu propisa islamskog vjerozakona vezanih za sklapanje braka i personalni status, ali su njen pokušaj osujetile velike historijske demonstracije koje je svojevremeno podigla muslimanska omladina.

* Isto tako, vlada je pokušala ukinuti islamsko odijevanje muslimanskih žena (*al-ḥiğāb*). Kada joj to nije pošlo za rukom u svim državnim ustanovama instalirala je tajnu policiju koja je imala za zadatak da prati, nazire i progoni svaku pojavu islamske aktivnosti.

* Na osnovu Pancasile, uprkos činjenici da muslimani sačinjavaju preko 88% ukupnog broja od 160.000.000 stanovnika, vlada je službeno, ista prava kao i muslimanima priznala sljedbenicima manjinskih religija kao što su: kršćani (5%), paganske religije od kojih budisti čine 2%, Hindusi 2% i ostali 2% od ukupnog broja stanovnika.

* U skladu sa principima Pancasile vlada je ravnopravno tretirala sve vjere (*al-adyān*)*. Ona je na taj način dala punu slobodu djelovanja misionarskim organizacijama u širenju kršćanstva među muslimanima. Također, vlada je dozvolila svim vjerskim zajednicama da kroz svoje vjerske programe podjednako budu zastupljene na državnoj televiziji.

- Zahvaljujući primjeni Pancasile, broj crkava (*al-kanā'is*)* i budističkih i hinduskih hramova u Indoneziji se približio broju muslimanskih džamija.

* Tvrdeći da Pancasila nije uperena protiv Islama i muslimana, nego da osigurava jednaku slobodu i ravnopravni položaj i suživot svih religija, vlada je izučavanje principa Pancasile uvela kao obavezni predmet na svim nivoima obrazovanja. Isto tako, vlada organizira redovne seminare za sve službenike u državnim i privatnim ustanovama na kojima se izučavaju principi Pancasile.

* Ovdje treba napomenuti da neki tvrde da je prilikom izrade Pancasile, predsjednik Sukarno principe demokratije, socijalne pravde i humanizma preuzeo od nacionalnog (nemuslimanskog) lidera Son Ja Suna i da je njima dodao još samo princip vjerovanja u Boga i jedinstvo Indonezije.

* Tako su na temelju principa Pancasile koji je pozdravio Zapad u Indoneziji pokrenute kršćanske misionarske organizacije za pokrštavanje muslimana. Zahvaljujući njoj do danas je (u zadnjih 50 godina) u Indoneziji pokršteno 20.000.000 indonezijskih muslimana.

Iz navedenog se vidi:

- Da Pancasila predstavlja pet principa proklamiranih uoči stjecanja nezavisnosti Indonezije, kojih se obavezan pridržavati narod muslimanske Indonezije, a to su: vjerovanju u jednog i Jedinog Boga, nacionalizam (*al-qawmiyya*), demokratija (*ad-dimūqrāṭiyya*)*, humanizam (*al-insāniyya*) i socijalna pravda (*al-'adāla al-iğtimā'iyya*),

- Da se pod plaštom ovih parola u Indoneziju uveo sekularizam (*al-'ilmāniyya*),

- Da je u vezi sa prvim principom Pancasile, tj. vjerovanja u Boga, predsjednik Sukarno, koji je Pancasilu i izmislio, smatrao da je to samo prolazna faza i da će za njim u bliskoj budućnosti prestati potreba, izjavivši da potrebu za Bogom osjećaju samo zemljoradnici i da, kada se oni razviju u industrijsku klasu, više neće osjećati nikakve potrebe za Njegovim postojanjem,

- Da je pod parolom primjene slobode zasnovane na principima Pancasile u Indoneziji pokršteno 20.000.000 muslimana i

- Da kroz primjenu ovih principa, progoneći muslimanske aktiviste, indonezijska vlada nastoji zabraniti islamski način odijevanja žene (*al-ḥiğāb*).

Bibliografija:

- *Iḫtārū iḥdā as-sabīlayn, ad-dīn aw al-lādīniyya* - ad-Duktūr Muḥammad Nāṣr ra'īs wuzarā' Indūnesiyā as-sābiq, Dār as-Sa'ūdiyya li an-našr, aṭ-ṭab'a aṭ-ṭāniya, 1403/1983.; *Ṣafaḥāt min tārīḫ Indūnesiyā al-mu'āṣira* - li Muḥammad Asad Šihāb; *Mağalla al-I'tiṣām al-Qāhiriyya* - al-'Adad rabī' al-āḫir 1410. al-hiğriyya, nofembar 1989. al-mīlādiyya; *Mağalla ad-Diblūmāsī* - al-'Adad aṭ-ṭāmin ḏū al-qa'da 1407. al-hiğriyya, yūliyo 1987. al-mīlādiyya, maqāl *al-Bāntšāsīlā asās ad-dawla fī Ğumhūriyya al-Indūnesiyya*;

61. Socijalistička arapska Ba's partija

Definicija:

Socijalistička arapska Ba's partija (*Ḥizb al-Ba's al-'arabī al-ištirākī*)* je nacionalna sekularistička partija koja se zalaže za potpunu promjenu shvaćanja arapskih vrijednosti (*al-qiyam al-'arabiyya*) i njihovo usmjeravanje prema socijalizmu. Njena parola je: "Jedna arapska nacija sa jednom vječnom misijom!" (*Umma 'arabiyya wāḥida ḏāt risāla ḫālida*), tj. misijom Ba's partije. Njeni proklamirani ciljevi su: jedinstvo (*al-waḥda*), sloboda (*al-ḥurriyya*) i socijalizam (*al-ištirākiyya*).

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Godine 1932. iz Pariza su se u Damask zajedno vratili Mišel Aflak (kršćanin, sljedbenik istočne crkve)* i Salah el-Bejtar (sunnijski musliman), noseći sa sobom diplome o završenoj visokoj školi i zadojeni idejama nacionalizma i zapadnom kulturom.

- Radeći kao profesori u nastavi, Aflaq i el-Bejtar su svoje ideje počeli širiti među kolegama-profesorima, studentima i omladinom.

- Godine 1934., zajedno sa marksistima, Aflak i el-Bejtar osnovali su udruženje pod nazivom "Društvo arapskog preporoda" (*Ğamā'a al-iḥyā' al-'arabī*) koje je pokrenulo izdavanje časopisa pod imenom "Avangarda" (*aṭ-Ṭalī'a*).

- Godine 1945. osnovana je partija pod nazivom "Arapska Ba's partija" (*Ḥizb al-Ba's al-'arabī*)* ili "Partija arapskog preporoda". Među osnivačima ove partije bili su Mišel Aflak, Salah el-Bejtar, Dželal es-Sejjid i Zeki el-Ersuzi. Sa osnivanjem partije, oni su pokrenuli i časopis pod istoimenim nazivom "Preporod" (*al-Ba'ṯ*).

- Poslije toga, oni su imali veoma aktivnu ulogu u više sirijskih vlada (*al-hukumat*) poslije stjecanja nezavisnosti 1946. godine. To su sljedeće vlade:

- Vlada Šukrija el-Kutlija od 1946. do 29. 03. 1949. godine,

- Vlada Haseni ez-Ze'īma koji je preuzeo vlast i na vlasti ostao samo nekoliko mjeseci 1949. godine,

- Vlada generala Samija el-Hanavija, koji je i došao i otišao sa vlasti 1949. godine,

- Vlada Ediba eš-Šiškelija, koja je ostala na vlasti sve do 1954. godine,

- Vlada Šukrija el-Kutlija koji je po drugi put došao na vlast i koji je vladao sve do potpisivanja Ugovora o uniji sa Egiptom 1958. godine,

- Vlada Unije sa Egiptom sa predsjednikom Džemalom 'Abdunnāsirom na čelu od 1958. do 1961. godine i

- Vlada poslije izlaska iz Unije sa Egiptom na čelu sa dr. Nazimom el-Kudsijem. Ova vlada poslije otcjepljenja od Unije sa Egiptom ostala je na vlasti od 28. 09. 1961. do 08. 03. 1963. godine. Pokret za otcjepljenje od Unije sa Egiptom predvodio je 'Abdulkerim en-Nahlavi.

* Od 08. 03. 1963. godine pa sve do danas Sirijom vlada "Ba's partija" ili u prijevodu "Partija preporoda" (*Ḥizb al-Ba'ṯ*)*. Od tada pa naovamo u Siriji su se izmijenjale sljedeće basističke vlade:

- Vlada vođa revolucije iz 1963. godine u kojoj je Salah el-Bejtar došao na mjesto premijera,

- Vlada Emina el-Hafiza od 1963. do 1966. godine,

- Vlada Nuruddina el-Etasija od 1966. do 1970. godine, u kojoj je rukovodstvo ove partije igralo značajnu ulogu. U ovom periodu na sceni su se pojavile dvije

najznačajnije ličnosti ove partije: Salah Džedid, generalni sekretar državnog rukovodstva i Hafez el-Asad, ministar odbrane i

- Vlada Hafeza el-Asada, od 1970. do 2000. godine.[1]

- Među druge najistaknutije ličnosti ove partije u Siriji, od njenog osnivanja pa do danas, spadaju:

- Sami el-Džundi koji je poslije vojnog udara 1963. godine, obavljao dužnost ministra za informiranje,

- Hamud eš-Ševfi, generalni sekretar prvog državnog rukovodstva partije. On se godinu dana kasnije, 1964. godine, otcijepio od ove partije i od tada pa sve do danas sa svojom frakcijom živi u Iraku.

- Munif er-Rezaz (Jordanac, sunnija) koji je funkciju generalnog sekretara državnog rukovodstva ove partije obavljao od aprila 1965. do marta 1966. godine.

- Mustafa Talas (sunnija) rođen 1932. godine i svršenik vojne akademije u Himsu. U partiju se uključio 1947. godine. Obavljao je funkciju predsjednika Nacionalnog suda za zaštitu poretka u Centralnoj oblasti od 1963. godine. U periodu od 1964. do 1966. godine, bio je načelnik štaba Pete oklopne brigade da bi u mjesecu februaru 1968. godine, bio postavljen za načelnika generalštaba sirijskih oružanih snaga. Od 1968. do 1972. godine bio je pomoćnik ministra za odbranu, a od 1973. godine do danas nalazi se na položaju ministra odbrane.

- Generalmajor Jusuf Šekur, koji je naslijedio Mustafu Talasa na položaju načelnika generalštaba za oblast Hims.

- Generalmajor Nadži Džemil, porijeklom iz Dir ez-Zura. Obavljao je dužnost komadanta zrakoplovstva od novembra 1970. do marta 1978. godine.

- Selim Hatum, koji je 1966. godine pokušao izvesti državni udar, ali u tome nije uspio. Osuđen je na smrt i pogubljen 1967. godine.

- Zeki el-Ersuzi, porijeklom iz oblasti Iskenderuma, jedan od osnivača partije zajedno sa Mišelom Aflakom i njegov veliki rival.

- Šibli el-'Ajsemi, rođen 1930. godine. Obavljao je dužnost ministra za poljoprivredu i meliorizaciju, ministra za nauku, a od 1963. do 1964. godine ministra za kulturu i propagandu. Godine 1964. postavljen je na položaj pomoćnika generalnog sekretara Ba's partije.

- 'Abdulkerim Džundi, lični prijatelj Salaha Džundija. Izvršio je samoubistvo 1969. godine.

- Sulejman el-'Isa, porijeklom iz oblasti Iskenderuma, poznat kao teoretičar, mislilac i pjesnik.

- Ahmed el-Hatib, predsjednik Republike od novembra 1970. do marta 1971. godine. To je bila prelazna faza između vlade Nuruddina el-Atasa i vlade Hafeza el-Asada. Bio je član proširenog državnog rukovodstva partije 1965. godine i kraće vrijeme predsjednik Narodne skupštine (parlamenta).

- Jusuf Zu'ajn, rođen u mjestu el-Bu Kemal. Po zanimanju je bio ljekar. U periodu od 1963. do 1964. godine obavljao je dužnost ministra za poljoprivredu i meliorizaciju i ambasadora u Velikoj Britaniji. Godine 1965. izabran je za člana državnog rukovodstva partije. Od februara 1966. do oktobra 1968. godine, bio je predsjednik vlade.

- Dželal es-Sejjid, član i jedan od osnivača Ba's partije (*Ḥizb al-Ba'ṭ*)*. Porijeklom je iz grada Dir ez-Zura. Kasnije je napustio partiju, ali je i dalje ostao aktivan na sirijskoj političkoj sceni.

- 'Abdulhalim Haddam, rođen 1932. godine u gradu Banijasu. Svršenik je pravnog fakulteta u Damasku. Obavljao je više različitih funkcija. Bio je gradonačelnik gradova Hame, Kuneitre, a 1964. godine je postavljen na položaj gradonačelnika Damaska. Godine 1969. obavljao je dužnost ministra za ekonomiju, a 1970. ministra za vanjske poslove. Član je državnog rukovodstva partije od 1969. godine. Godine 1984. izabran je za pomoćnika predsjednika Republike za politička pitanja.

---

[1] Danas ovom partijom, na poziciji sirijskog predsjednika, rukovodi Beššar el-Asad, sin Hafeza el-Asada. (op. rec.)

- Hafez el-Asad, rođen 1930. godine u Kardahi, selu u oblasti Latakije. Završio je vojnu akademiju u Himsu 1955. godine. Godine 1963. bio je komandant zrakoplovne baze ed-Damir, a 1964. godine je postavljen za komandanta zrakoplovstva. Godine 1965., uključio se u Nacionalni odbor za izvođenje revolucije (*aṯ-ṯawra*)*, a potom se pridružio Salahu Džedidu u izvođenju vojnog udara 1966. godine. Od 1966. do 1970. godine bio je ministar odbrane, a u novembru 1970., nakon izvođenja brojnih promjena i čistki u vrhu države, došao je za predsjednika Republike. Ostao je na tom položaju do svoje smrti 2000. godine.

- Zuhejr Mešarika, porijeklom iz Halepa. Nedavno je postavljen na položaj pomoćnika predsjednika Republike za vojna pitanja.

- Godine 1953., došlo je do ujedinjenja Ba's partije (*Ḥizb al-Ba'ṯ*) sa Socijalističkom arapskom partijom (*al-Ḥizb al-'arabī al-ištirākī*) koju je do tada vodio Ekrem el-Hurani u jednu partiju pod nazivom (*Ḥizb al-Ba'ṯ al-'arabī al-ištirākī*).

* Što se, pak, tiče iračkog krila Ba's partije (*Ḥizb al-Ba'ṯ*) ono je na vlast u Iraku došlo poslije niza krvavih događaja koji su se odvijali sljedećim tokom:

*** Preuzimanje vlasti u Iraku od strane Ba's partije:***

- Dana 14. jula 1958. godine, jedna brigada pod komandom 'Abdusselama 'Arifa na putu iz Jordana, ušla je u Bagdad, zauzela radio stanicu i objavila pobunu (*aṯ-ṯawra*)* protiv tadašnjeg monarhističkog režima. U toj pobuni su ubijeni Kralj Fejsal II, prijestolonasljednik 'Abdul'ilah, Nuri Seid i njegovi saradnici, čime je monarhija bila srušena i okončana vladavina kralja Fejsala. Nakon toga, Irak je ušao u niz krvavih vojnih pučeva.

- Dana 24. jula 1958. godine, dakle, samo deset dana po izbijanju revolucije, u Bagdad je doputovao Mišel Aflak, osnivač i lider sirijske Ba's partije s namjerom da nove vlasti pokuša ubijediti da Irak priključe Ujedinjenoj Arapskoj Republici (*al-Ǧumhūriyya al-'arabiyya al-muttaḥida*), tj. ranije sklopljenoj Uniji između Sirije i Egipta. Međutim, iračka komunistička partija je osujetila ovaj njegov pokušaj tvrdeći da ona za iračkog lidera priznaje jedino 'Abdulkerima Kasima.

- Dana 8. februara 1963. godine, Ba's partija je izvela državni udar i sa vlasti zbacila režim 'Abdulkerima Kasima. Ovaj udar je bio žestok i krvav, jer su se po ulicama Bagdada dugo vodile borbe. Na kraju je državni udar ipak uspio, nakon koga je formirana prva ba'sistička vlada. Međutim, nedugo poslije toga, unutar Ba's partije je došlo do rascjepa između njenog umjerenog i ekstremnog krila. Ovu šansu iskoristio je 'Abdusselam 'Arif i 18. novembra 1963. godine srušio prvu ba'sističku vladu u Iraku. Nakon toga, 'Abdusselam 'Arif je za potpredsjednika Republike postavio Ahmeda Hasana el-Bakra, oficira koji je pripadao umjerenoj struji Ba's partije.

- U mjesecu februaru 1964. godine, Mišel Aflak je za člana državnog rukovodstva iračkog ogranka Ba's partije predložio Saddama Husejna.

- U mjesecu septembru 1966. godine, iračka Ba's partija je u saradnji sa neba'sijskim oficirima uspješno izvela državni udar i oborila 'Arifov režim.

- Dana 30. jula 1968. godine, Ba's partija je napravila čistku širokih razmjera i sa položaja uklonila sve one koji nisu bili članovi Ba's partije, čak i one koji su joj pomogli da izvrši uspješan državni udar i svrgnu 'Abdusselama 'Arifa sa vlasti. Nakon toga, Ahmed Hasan el-Bakr je imenovan za predsjednika Revolucionarnog vijeća, predsjednika Republike i proglašen je vrhovnim komadantom vojske, dok je Saddam Husejn imenovan za potpredsjednika Revolucionarnog vijeća i šefom unutrašnje sigurnosti.

- Dana 15. oktobra 1970. godine, u Kuvajtu je izvršen atentat na generala Hardana et-Tikritija, jednog od najistaknutijih članova iračke Ba's partije, člana Revolucionarnog vijeća, pomoćnika predsjednika vlade i ministra za odbranu.

- U mjesecu novembru 1971. godine, unutar zatvora je izvršen atentat na Sejida Fuada er-Rukabija, prvog teoretičara i ideologa Ba's partije i jednog od najznačajnijih njenih lidera u Iraku.

- Dana 8. jula 1973. godine, poslije neuspjelog pokušaja izvođenja državnog udara, izvršena je smrtna kazna nad Nazimom Kezarom, predsjednikom Vlade i šefom unutrašnje sigurnosti, zajedno sa još tridesetak njegovih najbližih saradnika.

- Dana 6. marta 1975. godine, ba'sistička iračka vlada je potpisala tzv. Alžirski sporazum o miru sa iranskim šahom. Sa iračke strane sporazum je potpisao Saddam Husejn. Spomenutim sporazumom Irak je pristao na neke teritorijalne ustupke iranskom šahu, dok se ovaj sa svoje strane obavezao da će prestati pomagati pobunu Kurda protv iračkog režima.

- U mjesecu julu 1978. godine ba'sistička vlada je iz Iraka protjerala Homeinija, dok je u februaru 1979. godine u Iranu izvršena Homeinijeva revolucija.

- U mjesecu junu 1979. godine, nakon što je el-Bakr uklonjen sa svih položaja i stavljen u kućni pritvor, Saddam Husejn je postao predsjednikom Iračke Republike.

- Tokom jula 1979. godine, Saddam Husejn je izvršio veliku čistku i široku kampanju pogubljenja. Među pogubljenim su bila tri člana Revolucionarnog vijeća i preko 500 najuglednijih članova iračke Ba's partije.

- Dana 8. augusta iste godine, Saddam Husejn je pogubio: Ganima 'Abduldželila, ministra za prosvjetu i obrazovanje, Muhammeda Mahdžuba, ministra za odgoj, Muhammeda 'Ajiša, ministra za industriju i njegova najbližeg prijatelja 'Adnana el-Hamdanija, zatim dr. Nasira el-Hanija Se'ida i pod teškim mučenjem Murtedu Se'ida el-Bakija. Dvojica posljednjih su u prošlosti obavljali poslove ministra vanjskih poslova. Broj visokih partijskih funkcionera koje je Saddam Husejin pogubio, samo u toku jednog mjeseca, popeo se na brojku od 56 funkcionera. Poslije ovih pogubljenja, od onih koji su učestvovali u državnom udaru 1968. godine, u životu su ostali samo 'Izzet Ibrahim ed-Devri, Taha Jasin Ramadan i Tarik 'Aziz.

- Dana 9. aprila 1980. godine, Saddam Husejn je izvršio pogubljenje Muhammeda Bakira es-Sadra, jednog od najpoznatijih šī'ijskih učenjaka, i njegove sestre Zejneb es-Sadr, poznatije pod nadimkom Bint el-Huda.

- Dana 22. septembra 1980. godine Saddam Husejn je pokrenuo rat protiv Irana u kome je u cvijetu svoje mladosti poginulo preko 500.000 iračkih mladića, a preko 700.000 ranjeno i ostalo kao invalidi. Ovome treba dodati i ratne troškove koji su premašili cifru od preko 200 milijardi dolara, a o ratnoj šteti i obustavljanju svih razvojnih projekata da i ne govorimo. Poslije svih tih silnih žrtava, Saddama nije bilo nimalo stid izaći pred cio svijet i izjaviti "da je rat sa Iranom bio velika greška i da se najbolje ponovo vratiti na sporazum potpisan u Alžiru izmedu ove dvije zemlje."

- Za vrijeme rata sa Iranom, Saddam je protiv kurdskih građana koristio najrazličitije metode mučenja, ubijanja i genocida, neselektivno koristeći bojne otrove i zapaljive napalm-bombe, ne priznavajući nepovredivost vjere, čovjeka i dostojanstva. Svojim vojnicima je, umjesto da ih štite, kao građane svoje zemlje, naređivao da artiljerijom ravnaju njihove gradove i ruše kuće nad glavama žena, djece i staraca.

- Dana 2. augusta 1990., tj. 11. muharrema 1411. godine, Saddam Husejn[1] je sa svojom vojskom prešao granicu i napao Kuvajt, okupirao zemlju, protjerao njene građane, mnoge od njih pobio, opljačkao njihova dobra i počeo rušiti ustanove i minirati naftna polja, što je cio svijet natjeralo da mu se suprotstavi i počne gomilati svoju vojsku radi pokretanja rata protiv njega i njegova protjerivanja iz Kuvajta. U tom ratu, on je doživio katastrofalni poraz. U njemu je poginulo na stotine hiljada iračkih vojnika i pripadnika njegove nacionalne garde, što ga je natjeralo

[1] Danas se Sadamu Husejnu sudi pred iračkim nacionalnim sudom za počinjene zločine dok je bio vladar Iraka, a Irak je razoren vojnom intervencijom Koalicije.

na kapitulaciju i bezuvjetno prihvaćanje svih uvjeta koje su mu nametnuli saveznici-pobjednici, nakon što je u operaciji pod imenom "Pustinjska oluja" njihova avijacija u neravnopravnom omjeru snaga, u Iraku razrušila sva značajnija postrojenja i infrastrukturu i cijelu zemlju ostavila u ruševinama. Nakon toga, kuvajtski emir i kuvajtska vlada su se iz inostranstva ponovo vratili u zemlju i nastavili vladati svojom zemljom.

Ponašanje i principi iračke Ba's partije:

- Osnivač iračke Ba's partije je od samog početka tvrdio da vlast u Iraku mora provoditi jednopartijski sistem, izjavivši: "Sudbina koja nam je dodijelila ovu misiju, daje nam za pravo da mi naređujemo i da se naša riječ mora besprijekorno slušati i provoditi, ako je potrebno i silom." Drugim riječima, po shvaćanju ove partije nijedan irački građanin nema ni najmanje pravo lične slobode i političkog djelovanja, jer u državi Irak sve mora biti potčinjeno Ba's partiji. To se u praksi i primjenjuje, putem stroge policijske kontrole nad svim porama života i na najrazličitije oblike djelovanja službe sigurnosti i uhodane kanale kontrole svakog građanina od strane režima.

- Ba's partija provodi politiku kidanja svake veze između arabizma i Islama i odvajanja vjere od politike. Po njoj u iračkom društvu potpuno ravnopravno moraju biti tretirani Hamurabijev zakon, predislamska poezija, Muhammedova vjera i Me'munova kultura i sve one moraju moraju podjednako odražavati preporod arapske nacije i osjećaj života.

- Ba's partija provodi politiku koja tvrdi da je ostvarenje socijalizma (*taḥqīq al-ištirākiyya*)* osnovni preduvjet za očuvanje i napredak arapske nacije. Ovo, uprkos činjenici da politika socijalizma koja se provodi u Iraku, narodu Iraka nije donijela nikakvo blagostanje, nego opću bijedu nakon što je, zahvaljujući obilju prirodnih bogatstava ranije živio u izobilju. Naprotiv, zbog ugnjetavanja naroda koje provodi Ba's partija, ona danas građanima Iraka nije u stanju osigurati ni najosnovnije potrebe za preživljavanje.

- Ba's partija je iz iračkog ustava izbacila apsolutno sve zakone koji imaju ikakve veze sa Islamom, tako da je sekularizam (*al-'ilmāniyya*) postao glavno obilježje iračkog ustava, a ideologija Ba's partije temeljni izvor zakonodavstva.

- U deklaraciji državnog kongresa Ba's partije, održanog u Bagdadu u mjesecu junu 1982. godine, između ostalog, stoji:

- "Što se tiče pojave sve jače religioznosti u posljednje vrijeme, ona predstavlja selefijsku pojavu (*ẓāhira salafiyya*)* i zaostalost kako u teorijskom shvaćanju tako i praksi."

- "Među greške koje se na ovome polju čine spada i to da pojedini članovi partije u posljednje vrijeme obavljaju vjerske obrede tako da prijeti opasnost da vjerska ubjeđenja, malo-pomalo, ne postanu preča od partijskih ubjeđenja."

- "Protiv ove pojave (tj. narastajuće religioznosti), ma gdje ona bila, partija (*al-ḥizb*) se odlučno treba boriti, jer se ona neprijateljski izražava prema narodu, partiji, revoluciji i nacionalnom pitanju."

Zbog toga su Saddam Husejn i njegova partija, na svim poljima, objavili rat protiv Islama i onih koji rade za dobrobit Islama. O tome ko je Saddam Husejn nabolje govori njegova izjava: "Bio sam čovjek koji je služio u Iblisovoj vojsci, a sada sam napredovao, pa Iblis služi u mojoj vojsci."

Spomenuti rat protiv Islama odvijao se na sljedeće načine:

- Saddam Husejn je na razne načine pogubio 47 poznatih islamskih učenjaka i misionara čija su imena navedena u zvaničnom izvještaju Međunarodne organizacije za pomilovanje (*Amnesti International Organization*). Među njima su bili i poznati učenjaci Šejh 'Abdul'aziz el-Bedri (sunnija) i Muhammed Bakir es-Sadr (imam ši'ijskog mezheba). Mnogi od islamskih učenjaka koje je lično on slao na pregovore sa kurdskim liderom, Mustafom el-Barzanijem su poginuli u atentatima, tako što ih je prisiljavao da na pregovore (u namjeri da izvrši atentat na Mustafu el-Barzanija)

odlaze sa postavljenim eksplozivom u svojoj odjeći. Česti su bili slučajevi da je Saddam izdavao naređenja o pogubljenju na stotine uglednih islamskih ličnosti, zajedno.

- Mnoge univerzitetske profesore koji su se odlikovali slobadarskim idejama, prvo je prijevremeno slao u penziju, a onda ih, nakon udaljavanja s posla, stavljanja u kućni pritvor ili u zatvor, izvodio pred sud koji im je izricao najrazličitije kazne.

- Saddam Husejn je izdao naloge za zatvaranje na stotine džamija u Iraku, jedino zato što se u njima okuplja omladina.

- Izdao je uputstva za borbu protiv islamskih knjiga i zabranio da se one drže u javnim bibliotekama. Objašnjavajući ovakve njegove odluke, Sa'dun Hamadi je, jednom prilikom izjavio: "Inspektoru je mnogo lakše nešto zabraniti, nego dozvoliti, jer, ako zabrani stotinu knjiga, mi ga za to nećemo pitati, a ako dozvoli ijednu knjigu u kojoj se nalazi makar jedna zabranjena riječ, može se desiti da to za njega bude Smak svijeta."

- Saddam Husejn je pokrenuo žestoku kampanju protiv islamskog odijevanja (*al-ḥiğāb al-islāmī*) muslimanskih djevojaka. Istovremeno, on je na razne načine podsticao nezakonite veze između mladića i djevojaka, otvaranje noćnih klubova i širenje nereda i pokvarenosti (*al-fasād*) na svim poljima života. Tako je obilato pomagao otvaranje kabarea usljed čega je došlo do masovne pojave nemorala i prostitucije. Gradske ulice, trgovi i druga javna mjesta prepune su natpisa Ba's partije, a knjižare i škole prepune su brošura u kojima se reklamiraju mjesta razvrata. Ulice i gradske četvrti postale su krcate birtijama. Poslije okupacije Kuvajta naredio je da se i tamo počnu otvarati prodavnice u kojima se mogu nabaviti alkoholna pića.

- Irak je posljednja zemlja koja se, nakon što je osjetila izoliranost od ostalih islamskih zemalja, pridružila Organizaciji islamskog kongresa (*Munaẓẓama al-Mu'tamar al-islāmī*). Međutim, uprkos svome članstvu, Irak se nikada u praksi nije pridržavao odluka Kongresa.

- Saddam Husejn je obilato pomagao sekularističke režime u svim zemljama gdje god su se pojavljivale islamske struje. Tako je postupio u Libanu, Kašmiru, Palestini, Kipru i Afganistanu. Ukratko, gdje god je u svijetu postojao islamski problem, on se stavio na stranu antiislamski raspoloženih snaga.

- U zatvorima i logorima u svojoj zemlji zaveo je takva sredstva mučenja i zlostavljanja da se od same pomisli na njih ježi tijelo i diže kosa na glavi. Njegovi dželati pribjegavali su najrazličitijim sredstvima mučenja kao što su:

- Bušenje ušiju električnim bušilicama,

- Presijecanje tijela zatvorenika na dva dijela električnom pilom,

- Prisiljavanje zatvorenika ili logoraša da bos trči uza stepenice posutim komadićima slupanog stakla tako da bi mu iz tabana šikljala krv, a kada bi stigao do posljednje stepenice, tamo bi bio izložen strujnom udaru,

- Udaranje zatvorenika i logoraša električnim kablovima i plastičnim crijevima, a potom njegovo natjerivanje u prljavu vodu i prskanje pod pritiskom, čas vrelom, a čas ledenom vodom,

- Vezanje zatvorenika za ventilatore na plafonu i puštanje struje kroz njihovo tijelo, gašenje cigareta na njihovoj koži i probadanje užarenim klinima i ekserima,

- Ostavljanje zatvorenika po nekoliko dana bez vode i hrane, nakon čega bi mu se ponudila čaša hladne vode. Kada bi ovaj pošao da se napije, na njegovim usnama bi se jakim udarcem razbila čaša, tako da bi mu se polomili zubi i komadima razbijenog stakla posjekla i napunila usta,

- Dovođenju supruga, sestara i kćerki zatvorenika i njihovo silovanje pred njegovim očima kako bi se natjerao da prizna ono za što se optužuje, bez obzira da li je to počinio ili nije.

Rezultati vlasti Ba's partije:

Najgore što je irački narod moglo zadesiti je Saddamov napad na Kuvajt pod parolom borbe na Božijem putu (*al-ğihād al-islāmī*), naročito kada je, kao zakleti neprijatelj Islama, žestoko napao rukovodstvo Kraljevine Saudijske Arabije, sebe proglasio direktnim potomkom Božijeg Poslanika i za sebe uzeo novo ime 'Abdullah el-Mumin.

- Svako je znao da je Saddamova tvrdnja da su kuvajtski narod i kuvajtski revolucionari ti koji su ga pozvali da napadne Kuvajt čista laž. Kada njegova laž ni kod koga nije mogla proći, on je počeo tvrditi da je Kuvajt dio Iraka i da dio ima pravo da se priključi cjelini. U tom cilju on je počeo formirati jednu po jednu kuvajtsku vladu u egzilu tvrdeći da su njeni članovi Kuvajćani. Međutim, niko od Kuvajćana nije vjerovao u ovu njegovu naivnu tvrdnju, nego su svi oni davali podršku svome legitimnom rukovodstvu.

- On je neprekidno nastavio ponavljati svoje laži da su dva sveta Harema (tj. u Mekki i Medini) pod američkom i cionističkom okupacijom. To je navelo islamske učenjake iz ova dva Harema (Mekke i Medine) da održe svoj kongres sa koga su oni izdali saopćenje da ta Saddamova optužba nema nikakva osnova i da je ona čista izmišljotina.

- Saddamova provala u Kuvajt dala je povoda cionistima da pokušaju opravdati svoju okupaciju Palestine, tako da je jedan od članova Kneseta iz Likud partije izjavio da "Izrael treba iskoristiti zaoštrenu situaciju u Zaljevu i definitivno ugušiti palestinsku pobunu (*al-intifāḍa al-falasṭīniyya*)."

- Ovim činom je postalo jasno da se iza politike Ba's partije - koja je do tada na sva zvona pozivala na jedinstvo arapske nacije - zapravo kriju pretenzije i želja za hegemonijom nad arapskim svijetom putem nasilnog pripajanja njegovih dijelova. U cilju ostvarivanja svojih želja, Saddam Husejn je prvo počeo od Zaljeva, koji po nekim međunarodnim procjenama predstavlja čvrst bedem protiv pozapadnjenja i hegemonije, izvor finansiranja dobrotvornih projekata širom svijeta i raznih vidova buđenja islamske svijesti. Saddamov cilj je, između ostalog, bio i osujećenje takvog trenda islamske aktivnosti.

- Do raspada arapskog sistema došlo je nakon nemoći arapske nacije (*'ağz al-umma al'arabiyya*) da sa svim svojim ustanovama i organizacijama Saddama odvrati od agresije. Nakon što je Irak otkrio sve karte i postalo jasno da se definitivno odlučio na rat protiv Saudijske Arabije, Kuvajta i ostalih zemalja u Zaljevu, posebno kada je uputio prijetnju da će napasti i sa zemljom sravnati Rijad, nakon što je prethodno minirao i zapalio naftna polja u Kuvajtu, arapsko-islamski svijet je izgubio svaku nadu da se sa svojim snagama sām može suprotstaviti i odvratiti iračku armadu od ispunjenja ovakvih prijetnji.

- Irački napad na Kuvajt bio je povod da se, u zaustavljanju ove iznenadne opasnosti, u pomoć pozovu ujedinjene međunarodne snage, što je arapske zemlje prisililo na dugoročno izdvajanje ogromnih sredstava za pokrivanje troškova međunarodnih snaga koje su pozvane u pomoć u zaustavljanju ove agresije.

- Iračka invazija na Kuvajt dovela je do razaranja kompletne infrastrukture u Kuvajtu i do iznenadnog zastrašivanja i progonjenja njegova naroda. Val progona iz Kuvajta je poprimio šire razmjere nego što su bile one u Palestini. Ovdje ne treba smetnuti s uma još jednu razliku, a to je da je okupator Palestine bio od ranije znani i bez ikakve sumnje neprijatelj, dok je okupator Kuvajta bio dojučerašnji brat koji je napao rođenog brata, istog onoga koji ga je prije toga, punih osam godina, pomagao u ratu protiv Irana, a sada podmuklo iskoristio priliku i poput divlje zvijeri okomio se na njega pribjegavajući takvom lukavstvu kakvo zdravom razumu nije moglo biti ni na kraju pameti.

- Iračka invazija na Kuvajt narušila je sigurnost i stabilnost i u dušama stanovnika oblasti Zaljeva posijala sjeme osjećaja dubokog straha, zabrinutosti i bojazni i za duže vrijeme im otrgnula neograničeno povjerenje koje su gajili prema svojim susjedima (tj. Iračanima).

- Invazija na Kuvajt devalvirala je ideju o arapskom jedinstvu, pokidala veze osjećaja pripadnosti istoj naciji i dovela do nezapamćenog razbijanja jedinstva arapskih redova. Prvi znak za to je da su iz Iraka u Egipat, masovno počeli pristizati zapečaćeni sanduci sa leševima egipatskih radnika.

- Usljed iračke invazije na Kuvajt palestinski problem je na svim poljima stavljen u drugi plan. Kao primjer dovoljno je napomenuti da su prilivi sredstava od velikog broja Palestinaca koji su radili u Kuvajtu i od svojih zarada izdržavali porodice u Palestini, presušili.

- Zauzetost arapskih zemalja oko iračke invazije na Kuvajt išla je naruku velikom prilivu iz Sovjetskog saveza jevrejskih iseljenika u Izrael. Dovoljno je napomenuti da se poslije Zaljevskog rata u Izrael iz Sovjetskog saveza doselilo blizu 600.000 doseljenika.

- Zaljevska kriza dovela je do ponovnog otvaranja i produbljivanja kurdskog problema koji je u proteklih niz godina bio smiren, zahvaljujući s jedne strane arapskom posredovanju kod iračkih vlasti a s druge strane objavljivanjem svjetske štampe izvještaja o zločinima koje irački režim provodi nad ovim narodom. Nastavak i intenziviranje zločina Ba's partije nad ovim narodom, natjeralo je Kurde da ponovo pokrenu zahtjev za otcjepljenje Kurdistana od Iraka, ili u najmanju ruku za autonomiju Kurdistana, što dugoročno gledajući, može dovesti do još višeg slabljenja i cijepanja ove muslimanske zemlje.

- Zaljevska kriza dovela je do naglog skoka cijene nafte na svjetskom tržištu, od čega su zemlje proizvođači nafte - kako arapske tako i nearapske - izvukle određenu korist, ali se to negativno odrazilo na zemlje uvoznice nafte iz Trećeg svijeta, kojima je dodatni ekonomski teret u njihovim budžetima predstavljalo izdvajanje velikih sredstava za plaćanje faktura nafte.

- Oslobađanje Kuvajta, na osnovu rezolucije Savjeta sigurnosti Ujedinjenih nacija, završilo se uz razaranje Iraka. Razaranja u Iraku nisu bila ograničena samo na vojna postrojenja. Naprotiv, ona su bila totalna i sračunata, namjerno ciljana na stvaranju sasvim nove situacije koja će, s jedne strane, za duži period zaokupiti irački režim popravkama onoga što je srušeno u ratu, a s druge strane, omogućiti velikim silama da odlučuju o budućnosti Iraka i njegovim bogatim nalazištima nafte, na taj način što će za Kurde tražiti autonomiju u oblastima najbogatijih nalazišta nafte oko Mosula i Kirkuka. To će, bez sumnje, velikim zapadnim silama: Americi, Velikoj Britaniji i Francuskoj, pod izgovorom zaštite kurdske manjine, garantirati prisustvo u ovome regionu. Pod tim izgovorom u regionu Bliskog istoka trajno će biti prisutne velike vojne snage imperijalističkih sila radi, po unaprijed pripremljenom planu, osujećenja bilo kakvog iznenadnog napada protiv Izraela. Međutim, takav napad poslije Zaljevskog rata je postao nemoguć, jer je irački režim postao politički mrtav, lokalno usamljen, međunarodno izoliran, a unutar potpuno razoren pretvoren u ruševine.

- Nema sumnje da je, zbog svoje drskosti u odnosima sa svojim komšijama, braćom i kurdskim građanima, Saddam Husejn postao neprihvatljiv kako na svjetskom, tako i na arapsko-islamskom planu. Isto tako, on je - zbog svoje zločeste naravi, nezasitih nagona neprijateljstva, nadmenosti i suludih postupaka, sklonosti lukavstvu i prevari, naročito nakon razotkrivanja njegovih zlih namjera, prvo u ratu sa Iranom, a potom nakon napada na miroljubivog susjeda Kuvajt, koji ga je cijelo vrijeme podržavao i obilato pomagao - postao svakome omražen.

- Saddam Husejn je, rušenjem zidova arapske solidarnosti, ozbiljno ugrozio rješavanje problema arapske sigurnosti i arapske nacije u cjelini.

Ocjena ideja i ideologije Ba's partije:

- Socijalistička arapska Ba's partija je nacionalistička, sekularistička i destruktivna partija (*al-ḥizb*)* čije mnogobrojne ideje i ideologiju ponekad normalan čovjek nije u stanju ni razumjeti, a kamoli prihvatiti. O ovoj partiji i njenim liderima mnogo je toga rečeno i napisano. Ono što se da primijetiti

je veliki jaz između njenih riječi i postupaka prije dolaska na vlast i između riječi i prakse poslije njena dolaska na vlast.

- Nacionalističke ideje ove partije su toliko naglašene da ona nacionalizam drži jedinim temeljem na kome počiva arapska nacija. Po njoj, jedino je nacionalizam u stanju povezati sve građane i stopiti ih u jednom loncu i obuzdati sve druge mezhebske, vjerske, plemenske, rasne i lokalne pristrasnosti. Koliko nacionalizam ove partije ide daleko, najbolje se vidi iz riječi jednog ba'sijskog pjesnika koji kaže:

Ja vjerujem u gospodara Ba's koji
nema sebi ravna
i u arabizam kao vjeru, mimo koje
nema druge vjere.

- Politika odgoja Ba's partije, kako se javno zna hvaliti, ima za cilj stvaranje jedne sasvim nove arapske generacije koja će vjerovati u jedinstvo arapske nacije i vječnost njene misije zasnovane na čisto naučnim osnovama, oslobođene svih vrsta okova tradicije i reakcionarnosti, nadahnute optimizmom, borbom i solidarnosti sa svim građanima u cilju izvođenja općeg arapskog preokreta i napretka civilizacije i humanizma. U tom smislu su i riječi jednog od filozofa i teoretičara ideja Ba's partije, koji kaže: "Jedini put za izgradnju arapske civilizacije i podizanje arapskog društva je stvaranje jednog sasvim novog, socijalističkog, arapskog čovjeka. Oni koji vjeruju u Allaha, vjere, privatni sektor, kapitalizam i druge vrijednosti koje su u prošlosti vladale društvom, nisu ništa drugo do balzamirane lutke u policama muzeja povijesti." (Ibrāhīm Ḥalāṣ, ideolog i filozof iračke Ba's partije).

* ***Neke od preporuka Četvrtog Narodnog kongresa:***

- U preporuci pod br. 4. Četvrtog Narodnog kongresa (*al-Mu'tamar al-qawmī ar-rābi'*) se doslovno kaže: "Četvrti Narodni kongres vjerski reakcionarizam smatra jednom od osnovnih opasnosti koja prijeti da ugrozi zamah progresa koji se u ovoj fazi upravo razbuktava. Zato se nacionalnom rukovodstvu preporučuje da posebnu pažnju pokloni kulturnoj djelatnosti i radu na daljoj sekularizaciji partije, naročito u onim oblastima u kojima vjerske zajednice iskrivljavaju sliku o političkom radu."

- U preporuci br. 9 se kaže: "Najbolji način da se objasni naše shvaćanje nacionalizma jeste da se istaknu njegove progresivne i sekularističke ideje i da se u predstavljanju ideje nacionalizma izbjegava klasično-romantičarski način izlaganja. Prema tome, naš rad u ovoj fazi treba biti skoncentriran na dalju sekularizaciju našeg pokreta i njegovoga socijalističkog sadržaja kako bi se iz svih slojeva naroda stvorila snažna narodna vjerska baza."

- Što se, pak, jedinstva tiče, o njemu ba'sisti kažu: "Arapsko jedinstvo nije puko spajanje i lijepljenje dijelova arapske domovine, nego čvrsto varenje i stapanje ovih dijelova. Zato ostvarenje jedinstva predstavlja pravu revoluciju sa svim svojim dimenzijama, značenjem i nivoima. Ostvarenje jedinstva je revolucija, jer to podrazumijeva rušenje lokalnih interesa koji su živjeli, razvijali se i taložili tokom minulih stoljeća. To je revolucija, jer se direktno suprotstavlja interesima određenih slojeva društva koji su protiv jedinstva." (Idejne pretpostavke Šestog Narodnog kongresa).

- Što se tiče socijalizma, on po njima znači: odgajanje građana u duhu naučnog socijalizma i njihovo oslobađanje od zaostalih i naslijeđenih društvenih navika, sve u cilju stvaranja novog arapskog čovjeka koga će krasiti znanje i prosvjećeni razum, koji će se uživati u etičkim vrijednostima novog socijalizma i vjerovati u zajedničke tekovine.

- Pod izrazom "vječna poruka" (*ar-risāsla al-ḫālida*) podrazumijevaju arapsku naciju (*al-umma al-'arabiyya*) u novom, kroz stoljeća usavršavanom obliku koja ima za zadatak da redefinira ljudske vrijednosti, potiče progres čovjeka, razvija sklad i saradnju među narodima.

* ***Ovdje se da primijetiti:***

- Da riječ "vjera" (*ad-dīn*) apsolutno nigdje, ni u sirijskom ni u iračkom ustavu nije spomenuta,

- Da izraz "vjerovanje u Allaha" (*al-īmān billāh*) nigdje nije spomenut u tekstu ustava niti u osnovnom tekstu niti u objašnjenjima, što je samo po sebi dovoljno da se vidi koliko je snažno sekularističko opredjeljenje ove partije,

- Kada se radi o odgoju i izgradnji porodice, ba'sisti nigdje, nijednom riječju, ne spominju zabranu preljube niti njene negativne posljedice,

- U vanjskoj politici ba'sisti nigdje ne spominju odnose sa islamskim svijetom,

- Oni, također, nigdje ne koriste niti spominju islamski (hidžretski) kalendar po kome se arapska nacija proslavila kod drugih naroda.

- Uprkos brojnim zahtjevima upućenim na adresu partije da se građanima dā veća sloboda, njima nikada nije udovoljeno. Naprotiv, praksa progonjenja neistomišljenika prešla je svaku mjeru tako da su građanima ugrožene sve svetinje i sahranjene sve slobode zbog čega se mnogi od njih, bježeći sa svojom vjerom od nepravde i progona, sve češće, odlučuju na život u egzilu.

- Svi zakoni u zemljama u kojima je Ba's partija na vlasti su sekularistički. Birtije i noćni klubovi u kojima se toči alkohol su danonoćno otvoreni, a monetarni sistem je na kamatnoj osnovi. Svako ko u takvim zemljama propagira Islam je progonjen i ugrožen.

Idejni i ideološki korijeni:

1. Ba's partija se u svojoj ideologiji naslanja na ideju nacionalizma koja se pojavila poslije pada Osmanskog carstva u arapskom svijetu i nakon pojave nacionalističkih ideja u Evropi. Prvi koji je u arapskom svijetu počeo zagovarati ideju arapskog nacionalizma, bio je Sati' el-Husari.

2. Ba's partija svoju ideologiju, također, zasniva na sekularizmu (*al-'ilmāniyya*), budući da vjeru potiskuje ustranu i da joj ne pridaje nikakav značaj, kako na nivou partijske misli, tako ni na nivou podobnosti i pripadnosti partiji, a pogotovu ne u praktičnoj primjeni.

3. Svoja shvaćanja Ba's partija crpi iz ideje socijalizma. Ona, uprkos njegovom krahu na svjetskom planu, ne odustaje od zacrtavanja puta u komunizam. Osnovna razlika između nacionalizma Ba's partije i marksizma je ta što je marksizam međunacionalni, a nacionalizma Ba's partije nacionalni pokret. Pored toga, ideje marksizma predstavljaju kičmu ideologije Ba's partije, čak i nakon kraha marksizma i Manifesta komunističke partije u bivšem Sovjetskom savezu.

4. Partiju Ba's kao fasadu za svoje djelovanje iskoristile su mnoge vjerske sekte (Druzi, nusajrije, ismā'ilije i kršćani). Pripadnici ovih sekti pod plaštom partije počeli su širiti svoje ideje i batinijska učenja, najčešće pod parolama: revolucije, jedinstva, slobode, socijalizma i progresa. Ipak, od sviju njih, Ba's partijom su se najviše okoristile nusajrije u ostvarivanju svojih ciljeva i učvršćivanju korijena svoga djelovanja.

Raširenost i centri utjecaja:

1. Partija Ba's ima svoje članove u većini arapskih zemalja, od kojih neki djeluju javno, a drugi tajno. Gustina njihove raspoređenosti je različita u zavisnosti od jedne do druge zemlje i od prirode vlasti u tim zemljama.

2. Partija Ba's se nalazi na tronu vlasti u dvije važne arapske zemlje: Siriji i Iraku. Partija Ba's nikada do kraja nije uspjela objediniti sve svoje frakcije. Štaviše, sukob između dva najjača krila ove partije (iračkog i sirijskog) je neprekidan, a u posljednje vrijeme i na vrhuncu žestine. One svakodnevno izmjenjuju optužbe i jedna drugu optužuju za izdaju.

Ako su takvi odnosi između dvije susjedne zemlje u kojima je na vlasti Ba's partija, kako uopće mogu govoriti o ujedinjenju cijele arapske nacije u jednu državu?!

Ba'sisti gaje potajne namjere za preuzimanje vlasti u svim arapskim zemljama koje smatraju nerazdvojnim dijelom svojih dalekosežnih ciljeva. Njihova neodoljiva želja za vlašću dovela ih je prvo

do zapadanja u glib prikrivenog opreza, zatim do otvorene prijetnje i na kraju do agresije na susjede. Možda se s pravom može reći da takvu vlast kakva je Ba's partija u Iraku nisu zabilježili ni najcrnji dani povijesti čovječanstva.

Iz navedenog se vidi:

- Da je Socijalistička arapska Ba's partija nacionalistička partija kojoj je stalo samo do vlasti,

- Da se ona bori protiv Allaha i Njegova Poslanika i po svaku cijenu nastoji izvršiti prevrat u arapskom svijetu,

- Da svoju politiku ugnjetavanja opravdava odbranom ideja sekularizma, socijalizma i tzv. progresa, koji je zapravo suprotno od onoga što tvrde i

- Da za svoj cilj imaju jednu arapsku državu, što znači pripajanje sebi ostalih dijelova arapskog svijeta silom, mimo volje naroda koji u njima živi.

Svaku vezu sa Ba's partijom treba prosuđivati kroz prizmu riječi Uzvišenog:

Ne trebaju ljudi koji u Allaha i onaj svijet vjeruju biti u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprotstavljaju. (Al-Muğādala, 22.)

Bibliografija:

- *Niḍāl al-Ba'ṯ* - Bašīr ad-Da'wāq, Bayrūt, 1970.; *Ḥizb al-Ba'ṯ al-ištirākī, marḥala al-arba'īnāt at-ta'sīsiyya, 1940-1949.* - Ta'līf Šablī al-'Aysamī, Bayrūt, 1975.; *at-Tağriba al-murra* - Munīf ar-Razāz, Bayrūt, 1967.; *al-Ba'ṯ* - Sāmī al-Ğundī, Bayrūt, 1969.; *Tağribatī ma' aṯ-ṯawra* - Muḥammad 'Imrān, Bayrūt, 1970.; *Ḥizb al-Ba'ṯ* - Muṭā' Ṣafadī; *aṣ-Ṣirā' min ağl Sūriyya* - Bātrīk Sayl - London 1965.; *A'āṣīr Dimašq* - Faḍlullāh Abū Manṣūr, Bayrūt, 1959.; *Muḏakkirātī 'an al-infiṣāl* - 'Abdulkarīm Zāhiruddīn; *ad-Darūz* - Fu'ād al-Aṭraš; *al-Ḥarakāt al-qawmiyya al-ḥadīṯa fī mīzān al-islām* - Muḥammad Munīr Nağīb, aṭ-Ṭab'a al-ūlā, 1981. Maktaba al-Ḥaramayn; *Ḥizb al-Ba'ṯ, tārīḫuhū wa 'aqā'iduhū* - Sa'īd b. Nāṣir al-Ğāmidī, Dār al-Waṭan li an-našr; *Dirāsa 'an Ḥizb al-Ba'ṯ* - waradat min aḥad al-kuttāb lā yurīd ḏikr ismihī; *Ğarīda al-Ḥayāt* al-Bayrūtiyya - 10. 02. 1965., 15. 02. 1966., 08. 09. 1966.; *Ğarīda ar-Riyāḍ* - Mağmū'a maqālāt al-ustāḏ Aḥmad aš-Šaybānī; *Ğarīda an-Nahār* al-Bayrūtiyya, 15. 12. 1966.; *Ğarīda al-Muḥarrir* al-Bayrūtiyya, 13. 09. 1966.; *Mağalla al-Muğtama'* al-Kuwaytiyya, al-'adad 231 min 24. 12. 1394. al-hiğriyya, al-muwāfiq 07. 01. 1975. al-mīlādiyya; *Mağalla ad-Da'wa* al-Miṣriyya, al-a'dād: 70, 71, 72, 73, wa 74; *Maqāl* - li Fahmī Huwaydī al-'adad 572 bi tārīḫ 23. 01. 1991.;

62. Nasirizam

Definicija:

Nasirizam (*an-Nāṣiriyya*) je arapski nacionalistički pokret (*ḥaraka*)* nastao u doba vladavine Džemala 'Abdunnasira (bivšeg egipatskog predsjednika koji je vladao od 1952. do 1970. godine) po kome je i dobio ime. Pokret je nastavio živjeti i poslije smrti svoga osnivača. Pokret se zasniva na idejama koje je zagovarao njegov osnivač, a to su: sloboda (*al-ḥurriyya*)*, socijalizam (*al-ištirākiyya*) i jedinstvo (*al-waḥda*). Prema tome, to su iste one ideje koje su zagovarale i druge arapske nacionalističke ljevičarske partije.

Nastanak i najznačajnije ličnosti:

* Prvi koji je ovaj pokret nazvao imenon "nasirizam" (*an-Nāṣiriyya*) bio je Muhammed Hasenejn Hejkel, novinar koji je, dok je bio na vlasti, cijelo vrijeme pratio predsjednika 'Abdunnasira zbog čega je u arapskom svijetu bio veoma popularan. Spomenuto ime ovoga pokreta Muhammed Hasenejn je prvi put upotrijebio u jednom svom članku objavljenom u novini *al-Ahrām* od 14. 01. 1972. godine.

* Poslije njega, došao je Kemal Ref'at koji je 1976. godine izdao jednu knjižicu pod naslovom *an-Nāṣiriyyūn* (Nasiristi) u kojoj je ukratko izložio principe i ciljeve nasirizma.

* Prvi koji je školu nasirizma (*al-maḏhab an-nāṣirī*)*, iskristalizirao kao političku partiju, bio je dr. 'Abdulqadir Hatim koji je - kako je to u svome članku prenijela novina *al-Aḫbār* od 02. 10. 1970. godine, - na 'Abdunnasirovoj dženazi izjavio:

"Od danas je u svijetu prisutna prepoznatljiva politička škola (*madhab siyāsī mutamayyiz*)* koja nosi 'Abdunnasirovo ime."

* Egipatsko pravosuđe (*al-Qaḍā' al-Miṣrī*) je u ponedjeljak 18. ševvala 1412., odnosno, 20. aprila 1992. godine, pod predsjedavanjem Dija'uddina Davuda el-Muhamija, člana Egipatske narodne skupštine, dalo službenu dozvolu za proglašenje nasirizma političkom partijom pod nazivom "Naserova demokratska partija" (*al-Ḥizb ad-dīmūqrāṭī an-nāṣirī*).

* Neki od lidera u današnjem arapskom svijetu, kao što je npr. libijski pukovnik Muammer el-Gadafi, predsjednik Libijske Džamahirije, tvrde da idu putem kojim je išao 'Abdunnasir.

Historijski pregled osnivača nasirizma:

- Osnivač nasirizma, Džemal 'Abdunnasir je još od 1942. godine posjećivao predavanja koja su se svakog utorka održavala u Centru Muslimanske braće. (Vidi: *Mudakkirāt 'Abdulmu'min 'Abdurra'ūf*)

- Početkom 1946. godine, jedna grupa oficira, među kojima je bio i Džemal 'Abdunnasir muslimanskoj braći je dala zakletvu na vjernost (*al-bay'a*) da će se boriti za ideju Islama i, ako bude potrebno, za tu ideju žrtvovati i vlastiti život. (Vidi: *Mudakkirāt 'Abdulmu'min 'Abdurra'ūf*)

- 'Abdunnasirova saradnja sa američkom obavje-štajnom službom (CIA), kako je to priznao jedan od njegovih najbližih prijatelja Halid Muhjiddin, počela je još od mjeseca marta 1952. godine, tačnije četiri mjeseca prije revolucije (*aṯ-ṯawra*)*. Ovu vezu u svojim memoarima spominje i prvi egipatski predsjednik poslije revolucije, general Muhammed Nedžib, koji kaže da je američka obavještajna služba bila ta koja mu je pripremala planove sigurnosti (*al-ḫuṭaṭ al-amniyya*) i njegovu gardu snabdijevala automobilima i novim oružjem.

- Dana 27. jula 1954. godine, u mjestu el-Dželā' (*al-Ǧalā*) sklopljen je jedan dogovor sa Britanijom čijem su se zaključivanju oštro suprotstavljala Muslimanska braća.

- Dana 14. novembra 1954. godine, sa položaja predsjednika Republike smijenjen je Muhammed Nedžib, a na njegovo mjesto je došao 'Abdunnasir - ili novi faraon Egipta - kako su ga prozvali njegovi drugovi Kemaluddin Husejn i Hasan et-Tuhami.

- Dana 8. decembra 1954., tj. 12. rebiu-l-ahira 1374. godine, Džemal 'Abdunnasir je izvršio smrtnu kaznu nad šestoricom lidera pokreta Muslimanska braća, među kojima je bio i 'Abdulkadir 'Avda, autor knjige pod naslovom *at-Tašrī' al-ǧinā'ī fī al-islām* (Kazneni zakoni u Islamu). Pored ove šesterice, u toj kampanji je uhapšeno i pritvoreno više hiljada članova pokreta Muslimanska braća. Do kampanje hapšenja je došlo nakon optužbe Muslimanske braće da su iste te godine planirali zavjeru protiv predsjednika i izvođenje atentata na njega u poznatom događaju na trgu el-Menšija u Aleksandriji. Za taj događaj, pak, 'Abdunnasirovi protivnici tvrde da ga je inscenirao sām on, po dogovoru sa američkom obavještajnom službom (CIA) kako bi se riješio Muslimanske braće koja su predstavljala veliku prepreku na putu njegove samovolje u vlasti koja se sve više udaljavala od vjere i kako bi u javnost izašao kao veliki nacionalni lider sposoban da oko sebe okupi široke narodne mase.

- Godine 1956., došlo je do trojnog udara na Egipat od strane Velike Britanije, Francuske i Izraela... Napadači su se odbijali povući sve dok Izrael nije okupirao Šarm eš-Šejk na Sinaju i ostrva Tiran u Crvenom moru (na ulazu u Zaljev Akaba).

- Za vrijeme 'Abdunnasirove vladavine, Egipat se umiješao u građanski rat u Jemenu u kome je poginulo na hiljade mladih egipatskih vojnika - muslimana i u kome su izgubljeni milioni i milioni materijalnih troškova.

- Godine 1965. 'Abdunnasir je pogubio još trojicu vodećih lidera pokreta Muslimanska braća, među kojima je bio i Sejjid Kutb, autor poznatog tefsira pod naslovom *Fī ẓilāl al-Qur'ān*.

- Iste te godine, ukazom predsjednika Republike (iz mjeseca aprila 1965.) proglašena je opća amnestija (*al-'afw aš-šāmil*) i ukinute sve dotada izrečene presude protiv egipatskih komunista. Nakon toga sva ključna mjesta na svim poljima života, u Egiptu su zauzeli marksisti.

- Godine 1967., došlo je do druge velike sramote po sve Arape i cijeli muslimanski ummet. Naime, u junskom ratu te godine, Jevreji iz okupirane Palestine su okupirali arapske teritorije, tri puta više površine nego u ratu 1948. godine (Sinaj, Golansku visoravan i Zapadnu obalu, dok se Jerusalim predao bez borbe).

- 'Abdunnasir je umro 1970. godine nakon što je Egipat zaglibio u ogromne dugove i nakon što ga je politički, ekonomski i moralno do temelja srušio, a ostali arapski svijet ispunio praznim parolama.

Nekoliko izjava o ličnosti 'Abdunnasira:

Da bi vidjeli o kakvoj se nemoralnoj ličnosti radi, ovdje ćemo navesti samo nekoliko izjava 'Abdunnasirovih najbližih životnih saputnika i savremenika.

1. Jedan od najbližih 'Abdunnasirovih prijatelja Hasan et-Tuham kaže: "'Abdunnasir je 1967. godine, lično naredio egipatskim snagama da se sa desne obale Sueskog kanala povuku na Zapadnu obalu. 'Abdunnasir je taj koji je u svojoj kući podmetnuo otrov 'Abdulhakimu 'Amiru." (Vidi: *al-Ahrām* od 05. 08. 1977.)

2. Na predavanju održanom u Savezu muslimanske omladine jedan iz grupe slobodnih oficira (*aḍ-ḍubbāṭ al-aḥrār*) koji je učestvovao u izvođenju vojnog puča 1952. godine, Hasan eš-Šafi'ī je, između ostalog, rekao: "Zapamtite i od mene prenosite dalje: da egipatska armija 1967. godine uopće nije učestvovala ni u jednoj bici, nego je poražena zbog nemara i izdaje. Kažem: zbog izdaje i to podvlačim deset puta."

3. Današnji lider ljevičarske organizacije (*za'īm at-tanẓīm al-yasārī*) u Egiptu i jedan od članova grupe slobodnih oficira (*aḍ-ḍubbāṭ al-aḥrār*), Halid Muhjiddin kaže: "'Abdunnasir je, još na četiri mjeseca prije izvođenja revolucije iz 1952. godine, počeo održavati vezu sa američkom obavještajnom službom (CIA)."

Ideje i ubjeđenja:

U temeljna načela nasirizma (*an-nāṣiriyya*) spadaju:

- Sloboda (*al-ḥurriyya*)*, socijalizam (*al-ištirākiyya*)* i jedinstvo (*al-waḥda*) kao glavne poluge za rješenje četiri goruća problema u arapskom svijetu, a to su problemi: kolonijalizma (*al-isti'mār*)*, zaostalosti (*at-taḫalluf*), klasne podijeljenosti (*aṭ-ṭabaqiyya*) i usitnjenost (*at-taǧzi'a*) zemalja arapskog svijeta. Prema tome to su iste one ideje (jedinstvo, sloboda i socijalizam) koje zastupa i ljevičarska nacionalistička Ba's partija.

- Pod izrazom "potrebna sloboda" (*al-ḥurriyya al-maṭlūba*), nasirizam podrazumijeva slobodu nasirista, a ne i cijelog naroda, jer, kako drugačije objasniti stari nasirizam iz doba samog 'Abdunnasira, kada su na sva grla uzvikivane parole: "Nema slobode neprijateljima slobode!" (*Lā ḥurriyya li a'dā' al-ḥurriyya!*), tim prije što su nasiristi svakoga ko je drugačije mislio od njih, proglašavali "neprijateljem slobode".

- Što se tiče socijalizma (*al-ištirākiyya*)*, njega nasiristi smatraju temeljem ekonomskog napretka koji je osnova za izgradnju samoodrživog društva (*muǧtama' al-kifāyā*) i pravde, tj. društva u kome će se - po njihovoj tvrdnji - lepršati na krilima blagostanja.

- Nasirizam je, u cilju ostvarenja socijalne jednakosti svih građana, zagovarao ravnomjernu raspodjelu nacionalnog bogatstva na sve.

- Nasirizam je, također, zagovarao tzv. "sekularistički socijalizam" (*al-ištirākiyya al-'ilmāniyya*)*, tj. neku vrstu kombinacije između marksističkog socijalizma (*ḫalīṭ min al-ištirākiyya al-mārksiyya*), zapadnog liberalizma (*wa al-lībarāliyya al-ġarbiyya*)*, nacionalnih ideja (*al-afkār al-waṭaniyya*) i nešto vjerskih ideja.

- Što se tiče jedinstva (*al-waḥda*)*, njega nasiristi smatraju arapskom snagom (*asās al-quwwa al-'arabiyya*). Po njima, arabizam (*al-'urba*) ili arapski nacionalizam (*aw al-qawmiyya al-'arabiyya*) je osnova za uspostavljanje jedinstva. Ovdje nasirizam potpuno isključuje vezu istovjetnosti vjere (*ribāṭ al-'aqīda*) Arapa, jedine veze u koju vjeruju narodi arapskih zemalja, pod čijom se zastavom jedino mogu ujediniti, i - na kraju krajeva - veze koja je već jednom, na početku islamskog perioda, ujedinila sve Arape.

- Nasirizam, također, zagovara demokratiju (*ad-dīmūqrāṭiyya*)* i to demokratiju koja se po njemu ogleda u demokratiji političkog savezništva (*at-taḥāluf as-siyāsī*), kao rezultatu saveza svih društvenih snaga, ili - kako ju Muhammed Husenejn Hejkel naziva - "demokratijom slaganja" (*dīmūqrāṭiyya al-muwāfaqa*) tj. demokratiju "u kojoj bi lider-vladar samostalno donosio sudbonosne odluke..., pri čemu bi uloga naroda bila ograničena na podršku takvih odluka, jer se pretpostavlja da se lider odlikuje nepogrešivošću, ispravnošću stava, mudrošću, oličjem volje naroda i pravom da on tu volju izražava."

- Pored navedenog, nasirizam - kao jedan od temeljnih principa - zagovara sekularizam (*al-'ilmāniyya - al-lādīniyya*)..., "jer vjera (*ad-dīn*)* ne smije imati nikakvu vezu sa društvom, njegovim zakonima i sistemom života i jer se ona treba ogledati jedino kroz vjerske obrede, i to striktno samo unutar džamije."

Idejni i ideološki korijeni:

* Nasirizam je ljevičarski, sekularistički i nacionalni pokret koji se pojavio poslije 'Abdunnasirove smrti. On se, prema tome, zasniva na nacionalističkim idejama koje su se pojavile poslije pada Osmanskog hilafeta.

* Marksističko-materijalistička misao (*al-fikr al-mārksī al-māddī*)* presvučena u plašt nacionalizma je, također, jedan od izvora sa koga nasirizm crpi svoje ideje.

* Nasirizam iz svih svojih principa teorije i prakse isključuje vjeru. Otuda se nasirizam i označava kao sekularistički pokret.

Raširenost i centri utjecaja:

Nasirizam se prvo pojavio u Egiptu, odakle se, istina među manjim brojem interеždžija, proširio i u nekim drugim arapskim zemljama. Neki od 'Abdunnasirovih saradnika iz vremena njegove vladavine od egipatskih vlasti su zatražili dozvolu za formiranje Naserove partije u Egiptu, pa im je to i dozvoljeno.

Iz navedenog se vidi:

- Da nasirizam predstavlja jednu šaku 'Abdunnasirovih saradnika koji su za vrijeme njegove vladavine sa njim sarađivali i pokazivali mu lojalnost. Oni su se - kada je u Egiptu dozvoljen više-partijski sistem - dogovorili da u ime arapskog nacionalizma, pod parolom slobode (*al-ḥurriyya*)*, socijalizma (*al-ištirākiyya*)* i jedinstva (*al-waḥda*), bez nekog jasnijeg objašnjenja ovih ciljeva, formiraju ovu partiju. U svakom slučaju, oni i dalje pokazuju svoju odanost 'Abdunnasirovim idejama, smatraju ga svojim idejnim vođom, ukazuju na njegove pozitivne stavove navodeći tu njegovu zaslugu oko: ukidanja "pokvarene" monarhije u Egiptu, nacionalizacije Sueskog kanala, okončanja britanske okupacije, izgradnje velike brane *as-Sadd al-'ālī* (kod Asuana u Gornjem Egiptu), oslobađanja Sjevernog Jemena i davanja prava radnicima i zemljoradnicima. Međutim, oni ne navode negativne strane njegove užasne vladavine kao što su: objavljivanje rata svim proislamskim strujama kako u Egiptu tako i u inostranstvu, mučenje i zlostavljanje istih onih saboraca koji su nosili njegovu zastavu, pogubljenje čitave plejade islamskih učenjaka kao što u: 'Abdulkadir 'Avda, Sejjid Kutb i mnogi drugi itd.

* Kao i obično, on je (tj. 'Abdunnasir) uvijek bio na strani neprijatelja Islama i podržavao njihovu politiku. Tako je podržao Nehrua u njegovim neprijateljskim potezima protiv Pakistana, Nurerija u pokolju muslimana u Zanzibaru i Markosa koji se borio za obespravljenje muslimana na Kipru.

On je oživio paganstvo (*ğāhiliyya*)* dvadesetog stoljeća potpirujući vatru arapskog nacionalizma i objavljujući rat kraljevima islamskih zemalja, podstičući zavjere i državne udare širom islamskog svijeta.

* Iako je u početku revolucionarne vlasti, demokratiju proglasio jednim od njenih principa, on nije dozvolio da ona dočeka zoru, nego ju je sahranio dok je bila još u povoju zabranjujući rad svih političkih partija koje su zahtijevale bar minimum demokratije. Umjesto toga, on je osnovao totalitarnu partiju (*al-ḥizb aš-šumūlī*)*, ukinuo ustav i svu vlast skoncentrirao u svojim rukama tako da je tokom cijele svoje vladavine ostao kao primjer despotskog vladara koji svoje neistomišljenike, bez i najmanjeg poštovanja etičkih vrijednosti, šamara gvozdenom rukom i optužuje ih za izmišljene zavjere kako bi ih se na najgori mogući način riješio.

U vrijeme njegove vladavine došlo je do pojave moralnog rastrojstva, raspada porodice, ulagivanja radi koristoljublja, pokvarenosti i korupcije. On je taj koji je ukinuo instituciju islamskih zadužbina (vakufa) i šerijatske sudove, te na prosjački štap doveo el-Azher (najstariji islamski univerzitet na svijetu). U njegovo vrijeme obavještajne službe, javni isljednici i služba nacionalne sigurnosti potpuno su kontrolirale rad svih ustanova u zemlji. Ipak, najgore od svega ovoga je to što je egipatsku armiju izložio totalnom porazu kakav u historiji nije zabilježen, usljed čega su izgubljeni Zapadna obala, Gaza, Golanska visoravan i Jerusalim. Njegovom krivicom Izrael je uspio proširiti okupirane teritorije koliko nije mogao ni sanjati.

* On je odgovoran za otcjepljenje Sudana od Egipta, za Jemenski rat i za dopuštanje Izraelu da okupira Tiranski tjesnac (na ulazu u Akabski zaljev) i tako se domogne Crvenog mora.

* Ono što se od nasirista očekuje - nakon što im je dozvoljeno da formiraju novu političku partiju u Egiptu - je da dobro otvore oči nad ovim bolnim činjenicama i da pokušaju promijeniti smjer u pravcu jednog novog poimanja, zasnovanog na Islamu kao najvažnijem pozitivnom elementu u ostvarivanju poštene vlasti koja bi se zasnivala na društvenoj pravdi i ostvarenju slobode i zajedničkog dogovora kao čvrstoj osnovi za okupljanje i jedinstvo muslimana. Možda bi na taj način mogli ispraviti ružno lice nasirizma i osloboditi se pokvarenih ostataka i prljavih simbola. Oni u svojoj prošlosti imaju pouku a u onome što se desilo u Kuvajtu opomenu. U tom su smislu i riječi Uzvišenog: *U tome je, zaista, pouka za onoga ko razum ima ili ko sluša, a priseban je.* (Qāf, 37.)

Bibliografija:

- *Kuntu ra'īsan li Miṣr* - Muḥammad Nağīb; *Tārīḫ bilā waṭāiq* - Ibrāhīm Sa'da; *al-Baḥṭ 'an aḍ-ḏāt* - Munīr Ḥāfiẓ; *Muḏakkirāt 'Abdulmun'im 'Abdurra'ūf*; *Allāh aw ad-demār* - Sa'd Ğum'a; *an-Nāṣiriyya fī qafaṣ al-ittihām* - 'Abdulmuta'āl al-Ğubrī; *al-Mawtā yatakallamūn* - Sāmī Ğawhar; *an-Nāṣiriyya waṭaniyya siyāsiyya* - dr. Fahmī aš-Šanāwī; *Min asrār 'alāqa aḍ-ḍubbāṭ al-aḥrār bi al-iḫwān al-muslimīn* - Ḥusayn Muḥammad Aḥmad Ḥamūda;

Riječ redaktora

Bismillahi-r-Rahmani-r-Rahim!

Zahvala Svevišnjem Allahu i salavat i selam Njegovom miljeniku Muhammedu...

Svevišnji Allah, dž.š., objavio je Islam i precizno definirao njegove principe u Kur'anu, zatim je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sve to praktično pokazao i pojasnio u svome sunnetu. Međutim, evidentno je da unutar muslimanskog korpusa postoje razlike, kako u prakticiranju vjere tako i u njenom poimanju. Mnogi će se zapitati: Kako je to moguće? Jedna vjera, jedna Knjiga, jedan uzor, a toliki razlaz!?

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, vjerno je izvršio misiju dostave Allahove, dž.š., objave i svome Ummetu prije smrti jasno ukazao na svaki vid zastranjivanja: "Ja sam vas ostavio na jasnoj stazi koja se podjednako vidi i noću i danju. Sa nje može skrenuti samo onaj ko je zaslužio propast."[1]

Nakon smrti Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, dolazi do razlaza među muslimanima i pojave raznih pravaca i sekti. Uzroci njihove pojave, kako vanjski tako i unutarnji, mnogobrojni su. Npr., vremenom se povećao broj pripadnika Islama i mnogi od njih nisu bili dovoljno upućeni u islamske propise, tako da je neznanje postala osobina velikog broja muslimana. Zatim, nepoznavanje arapskog jezika, kao jezika Kur'ana, te slijeđenje strasti i povođenje za ličnim interesima i tumačenje Islama shodno njima. Pojava polemike u vjeri, nakon što je polemika kod prvih generacija muslimana bila potpuno pokuđena. Tu su i razni motivi političke naravi, koji su doveli do tendencioznog tumačenja Islama i islamskih postavki.

Vanjski utjecaji su, također, ostavili veliki trag na pojedine muslimane i pospješili pojavu raznih pravaca i sekti. Kršćani su bili poznati po filozofiji i čuvenim raspravama u vjeri. Mnogi od njih su primili Islam i sa sobom donijeli znatan broj tih ideja, koje su utjecale na pojavu iskrivljenih shvaćanja Islama. Rasprave o kaderu potječu od kršćanskih svećenika koji su vodili filozofske rasprave o tom pitanju. Po mnogim islamskim misliocima mu'tezile su nastale pod utjecajem kršćanske teologije. Judaizam je, također, imao utjecaja na pojavu i razvoj određenih sekti među muslimanima. Kada je riječ o šiizmu, nezaobilazan je Abdullah ibn Sebe' - jevrej koji je prvi iznio ideju o svetosti Alije, r.a., i odbojnosti prema Ebu Bekru i Omeru. To priznaju i poznati šiitski klasici kao što su: El-Kummi, En-Nubehti, El-Keššī... Perzijski uticaj je, također, vidan, naročito na polju prevođenja djela grčke filozofije na arapski jezik. Grčka filozofija je ponajviše zamutila čisti islamski izvor u ideološkom smislu. Ideje Aristotela, Platona, neoplatonista i racionalista vidne su u mnogim muslimanskim pravcima, do te mjere da se javlja termin *islamska filozofija*, kojim se želi spojiti dvije suprotnosti. Između ostalih, vidan je i utjecaj indijske misli, naročito na tesavvuf i njegovu isposničku dimenziju.

Bitno je kazati da je razlaz među muslimanima najavio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, što samo potvrđuje urođenu ljudsku sklonost ka razlazu, koji ne mora uvijek biti negativan. "Sljedbenici Knjige prije vas razišli su se na sedamdeset dvije grupe, a moj Ummet

[1] Prenosi ga Ibn Ebi Asim u svom djelu *Kitabu-s-Sunne*.

će se razići na sedamdeset tri grupe, od kojih će sedamdeset dvije završiti u Vatri, a samo jedna u Džennetu... to su pripadnici 'Džema'ata'". Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan ko su oni, odgovorio je: "To su oni koji će se pridržavati ovoga na čemu smo ja i moji ashabi danas."[1]

Pripadnici pravaca i sekti moraju shvatiti da su u pravu onoliko koliko su saglasni sa Kur'anom i praksom Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u onim segmentima u kojima to zaista jesu. Kod nekih je ta saglasnost u većoj, a kod nekih u manjoj mjeri. Evidentno je da sve sekte i pravci unutar Islama imaju svoje pozitivne i negativne strane. Danas je potrebno širiti svijest o tome da je različitost među muslimanima normalna pojava, koja ne smije preći u suprotnost i neprijateljstvo.

Muslimani našeg podneblja nisu imali priliku da se pobliže upoznaju sa raznim pravcima i sektama koje egzistiraju među muslimanima u svijetu. Međutim, globalizacija koja je zahvatila cijeli svijet ne ostavlja mogućnost izolacije država i naroda, tako da ni Bošnjaci više nisu zaštićeni od utjecaja sa strane. Nakon nedavnog rata u BiH dolazi do pojave i širenja mnogih pravaca i sekti i među našim muslimanima, što je zbunilo veliku većinu koja se u svemu tome nije mogla snaći.

Smatram da je ovo pravi trenutak za pojavu "Skraćene enciklopedije o vjerama, sektama i strankama", koja je značajna po tome što je plod timskog rada i prepoznatljiva po naučnoj metodologiji pristupa ovoj temi. Značajno je i to što ova enciklopedija sadrži i kritički osvrt spomenutih pravaca i sekti, što će mnogima pomoći da se pravilno postave prema njima.

Zato iskreno preporučujem ovo djelo, naročito studentima islamskih fakulteta i akademija, kako bi se upoznali sa stvarnim stanjem muslimana danas i pokušali da djeluju kao faktor zbližavanja i ujedinjavanja, uvažavajući različitosti i iznalažeći zajedničke elemente na osnovu kojih će iskoristiti pozitivnu energiju svih pravaca i sekti u odgovoru na izazove modernog doba s kojima se suočava muslimanski ummet danas.

Dr. Zuhdija Adilović

[1] Prenosi ga Ebu Davud.

SADRŽAJ